

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 01074

MIT EYN FUS IN AMERIKE

Isaac Nachman Steinberg

*Permanent preservation of this book was made possible
by Wilfred & Freida Williams
in honor of
the Gantse Mishpokhe*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. נ. שטיינבערג

מיט איין פום אין אמעריקע

פערזאנען, געשעענישן און אידעען

ארויסגעגעבן פון יידישן קולטור-צענטער אין מעקסיקע

1951

מעקסיקע

MIT EIN FUS IN AMERIQUE

Copyright 1951, by I. N. Steinberg

New York, N. Y.

Editado por el Centro Cultural Israelita en México

זאָל דאָס בוך זײַן געווידמעט צו מיין טײַ
ערן לעבנס־חבר נחמה יעסלסאָן
שטײַנבערג, וועלכע האָט עס צוגעגרייט
צום דרוק.

א פאַר ווערטער

דאָס ווערק וואָס איך לײַג דאָ פאַר פאַר דעם לײַענער,
איז ניט מיין סיסטעמאַטיש בוך פון זכרונות, נאָר אַ טאַג־בוך
וועלכן איך האָב געפירט בעת מיין באַזוך אין אמעריקע אין
1928. מיר איז דעמאָלט אויסגעקומען צו פאַרברענגען אין
אַ רײַ שטעט אין די פאַראייניקטע־שטאַטן און קאַנאַדע זעקס
חדשים צײַט, אָבער די בלעטלעך פון אַט דעם טאַגבוך האָבן
אַרײַנגענומען ניט מער ווי זעקס וואָכן און נאָר נײַרואַרק
אַלײַן. דערנאָך האָבן זײ זיך איבערגעריסן, און עס טוט
מיר באַמח לײַד וואָס איך האָב צוליב דעם ניט דערמאָנט מײַר
נע אומצײליקע באַגעגענישן מיט פריינד אין שיקאַגאָ, פּילאַ
דעלפּיע, דעטראַיט, סאַן־לואיס, מאָנטרעאַל, טאָראָנטאָ, ווינר
פענ. די אַלע פריינד און חברים האָבן באַשײַנט מיין דײַזע
דורך דעם גרויסן ייִדישן קיבוץ, און זײער וואַרעמקײט האָט
געשטאַרקט מיין גלױבן און לעבנס־לוסט.

איך האָב זיך געשלאָגן מיט דער דעה צו לײַזט עס זיך
צו פאַרעפנטלעכן אַ בוך פון פאַרצײכענונגען וואָס באַצײט זיך
אויף אַ תקופה פון כמעט 25 יאָר צוריק. יענע תקופה לײַנט
פאַר אונדז היינט־צורטאָג אויסגעשפּרייט ווי אַ שטיק פאַר־
שײַנערטע לאַזע וואָס האָט אַמאָל געברענגט מיט אַ לײַכטיקן
פּיער, איז אָבער איצט ניט מער ווי אַ פאַרגלױזערטער, פאַר־
עלמערטער עבר. מיר דוכט זיך אָבער אַז די שילדערונג פון
מענטשן און געשעענישן פון דעם אזוי נאָענטן עבר האָט פאַר־
דעם היינטיקן ייִדישן לײַענער אַ געוויסן באַטײַט, — אַ קול־
טורעלן, אַ בײַגראַפּישן, אַ מענטשלעכן באַטײַט. מיר קענען
אפשר בעסער פאַרשטײַן דאָס היינטיקע פאַרפלאַנטערטע לעבן.

ווען מיר קענען גענויער די קוואלן פון וועלכע עס פליסט.
דאס יאָר 1928 איז געשטאנען נאָענט צום גרויסן עקאָנאָמישן
בראָך וועלכער האָט דעמאָלט אַרומגעכאַפט אַמעריקע. ניו-
יאָרק — דאָס אַרבעטנדיקע, שאַפנדיקע, שרייבנדיקע, שפּיר-
לנדיקע ניו-יאָרק — האָט געלעבט ביים סאַמע שוועל פון
אַ קרויזס וואָס האָט שפּעטער ראַדיקאַל פאַרענדערט דאָס גאַנ-
צע לעבן פון מענטש און געזעלשאַפט.

דאָס איז אויך געווען דאָס יאָר ווען טיפע, קאָטאָסטראַך-
פאַלע ענדערונגען זענען פאַרגעקומען אין ראַטן-דרוסלאַנד. עס
איז דעמאָלט געווען דער אָנהייב רעוואָלט פון טראַצקין און
זיינע פּריינד, בעת דער גאַנצער באַלשעוויסטישער בנין האָט
זיך געטרייסלט. יענע געשעענישן האָבן אויך געהאַלפּן ענ-
דערן דעם פּרצוף-פנים פון דעם ראַדיקאַלן, סאָציאַליסטישן
לאַגער אין אַמעריקע. האָב איך אין יענעם יאָר געהאַט די מעג-
לעכקייט צו זען און צו הערן ווי עס האָט פּולסירט דאָס
ייִדישע לעבן אין אַמעריקע, — און דאָס קען זיין אינטערע-
סאַנט צו פאַרגעדענקען.

נאָך אַ פּראַגע האָט זיך געשטעלט פאַר מיר ביים איבער-
געבן צום דרוק דאָס דאָזיקע בוך. צי מעג מען, צי זאָל מען
עס אַרויסלאָזן אָט אזוי ווי דער טעקסט איז געווען אין יעד-
נעם יאָר, אָן שום ענדערונגען? עס איז דאָך קיין ספּס ניט
אַז דער באַראַקטער פון אַ סך מענטשן און אידעען וואָס זיי-
נען אַרויסגעפירט דאָ, האָט זיך — אין דער פּערספּעקטיוו
פון צייט — געענדערט אַמאָל צום בעסערן, אַמאָל צום ער-
גערן, וואָלט איך היינט געדאַרפט שרייבן וועגן די זעלביקע
פּערזאָנען, באַוועגונגען און געשעענישן, וואָלט איך מסתמא
געשריבן אַנדערש, אָדער געגעבן זיי אַן אַנדער באַפאַרכונג. דאָך
האָב איך באַשלאָסן ניט צו ענדערן דעם טעקסט, און געלאָזן
דאָס טאָגבוך רעדן ווי עס האָט געפילט און דורכגעלעבט
דעמאָלט, ניט היינט.

עס איז ניט קיין עוולח צו באַווייזן מענטשן און זאַכן
ווי זיי האָבן אויסגעזען אין יענער צייט צו אַ באַגאַבטער
פון דעם אַנדער זייט ים וואָס איז געקומען צו באַקענען זיך
אין פּריינדשאַפט און אָן פּניות מיט דעם גרויסאַרטיקן לעבן
פון אַמעריקע. עס איז אפשר אויך ווערטפול צו באַקענען
זיך מיט מיין — זאָל מען היינט זאָגן נאַאויזן? — שטרעבן
צו בילדן אַ דריטן לאַגער אין דער צעריסענער סאָציאַליסטי-
שער באַוועגונג, — וואָס דאָס בלייבט אויך היינט צו-צו-מאָג
די סאַמע רעאַלע אויפנאַבע פון אַלע סאָציאַליסטן, און ייִדי-
שע באַזונדערס. געוויסע אינסטיטוציעס און פּירונגען אין

אמעריקע (ווי, למשל, די „סאשעל סערוויס“) האָבן זיך פאַר
דער צייט געענדערט צום נומן. דאָך זאָל דאָ בלייבן דאָס בילד
ווי געזען דעמאָלט, ערב דער עפּאָכע פון גרויסן קראַך און דעם
שפּעטערדיקן „ניו־דיל“ פון רוזוועלטן.

א סך פון די מענטשן וואָס ווערן באַשריבן אין דעם בוך
זיינען שוין נישטאָ אויף דער וועלט, אָבער צום גליק זיינען
א סך אויך פאַרבליבן ביים לעבן. וועגן די וואָס זיינען אויף
איביקס אַוועק דערמאָן איך זיך מיט אַ ווייטיקדיקן געפיל פון
טרויער, און צו די וואָס לעבן און שאַפן ווייטער — שיק
איך מיין האַרציקן גרום.

* * *

עס ווילט זיך מיר אויסדריקן אַ וואַרעמען דאַנק צום
יידישן קולטור־צענטער אין מעקסיקע פאַר דער
חברישער גרייטקייט מיט וועלכער ער האָט אַרויסגעגעבן דאָס
דאָזיקע בוך. בעת מיינע צוויי באַזוכן אין מעקסיקע האָבן
זיך פאַרקניפט גייסטיקע בונדן צווישן מיר און דעם יידישן
ישוב. אַ בוך וואָס דערשיינט מיט דער הילף פון די פריינד
אין מעקסיקע, פאַרוואַנדלט מיך כמעט אין אַ תושב פון דער
יידישער מעקסיקע. הלוואַי זאָל איך קענען אים אַפּדינען מיט
עפעס אין אַ נאָענטער צייט.

י. נ. שטיינבערג.

מעקסיקע, ד״פ, אפריל 1951

מיט א מולדיקער פאסטמארקע

— זייט אזוי גוט — האָב איך פּלוצים דערהערט די שטים פון דעם
יונגן באַאמטן — צי קאָנט איר מיר נישט שענקען די פּאָסטמארקעס?
ווי אַ זוניקער, פּריילעכער שטראַל וואַלט מיט אַמאָל דורכגעריסן דעם
וואַלקן, אזוי האָט קינדיש און באַרויקנדיק אָפּגעקלונגען צו מיר די דאָזיקע
פּראַגע. די לאַגע האָט זיך תּיכּף געענדערט צום גוטן.
אַ כּמורנער פּרימאָרגן איז געלעגן אויסגעגאָסן אויפן ים, אויף די שיפּן,
אויף די מענטשן. פון דער ווייטנס האָט זיך געטראָגן אַ טעמפּער געמורמל
פון דער אויפּוואַכנדיקער שטאַט. אַ קאַלטלעכער ציטער האָט דורכגענומען
דעם קערפּער. איך בין צום ערשטן מאל אַריינגעפאָרן אין האַפּן פון ניו־יאָרק.
אַנגעלאָרן מיט צענדליקער מיסיעס, אויפּטראַגן, דערוואַרטונגען, פּאַרט
מען קיין אַמעריקע. אָבער די ערשטע מיסיע און דערוואַרטונג איז אַראָפּצו
לאָזן זיך אויפן אַמעריקאַנישן באָרן בשלום. דאָס ווערט באַשלאָסן דאָ אויפן
שיף גופּא. אמת, איר האָט שוין געקראָגן מיט מאַטערנישן אַ ווױזע איז
איינער ווױנשטאַט, איר האָט שוין אונטערגעשריבן אַ פּאַרפליכטונג, נישט
צו הרגענען דעם פּרעזידענט פון אַמעריקע אָדער אויפּרייסן די מלוכה־גע
ביידעס, איר האָט שוין אַריבערגעשפּאַנט נאָך זעקס טעג דעם אַקעאַז. דאָס
איז אלץ גאָרנישט, ביז איר וועט זיך נישט דורכריידן און ענטפּערן אויף
אַלע שאַלות פון די „עמיגריישן־אָפיסערס“. מען לאָזט אייך אַרױן ווי אַ
גרויסע טשערדע אין דעם ערשט־קלאַסיקן פּאַלאַז פון דער שיף („מאַאורע־
טאַניע“), און מען גיט אייך איבער אין זייערע הענט. זיי זענען צעשטאַן ווי
פּאַרביקע הױשעריקן בױ זייערע טישלעך איבער דעם זאַל, לעבן זיי שטעלן
זיך אויס אין צעשראַקענע רױען אויפּלענדער.
ס'איז טױטלעך שטיל אין דעם זאַל. מיט אומדורכדרינגלעכע אויגן
זואַרפן די אָפיסערס קורצע פּראַגן אין די פּנימער פון די געסט. מיט פּאַר־
שטיקטע שטימען ענטפּערן הכּנעהדיק איבערגעבויענע פיגורן. פּראַגן קױק
לען זיך ווי אַרבעס איבערן טיש, ציטערדיק הילכן אָפּ די שטייענדיקע פּאַר־
שוונען. דאָס איז — הכּנסת אורחים ביים שוועל פון דעם לאַנג.
איך האָב אודאָי געהאַט מױנע זאָרגן. איך בין אַ רוסישער בירגער

און איך האָב אַ סאָוועטישן פּאַס, און איך פאַרנעם זיך מיט פּאָליטיק, און
איך האָב נישט קיין באַשטימטן „געשעפט“ פאַר דעם נייעם לאַנד. גענוג
טעמים אויף צו חושד זיין מיך אין ווייס איך וואָס. גענוג טעמים, אַז איך
זאָל זיך ריכטן אויף אַן אָפּזאָג ביים שוועל. אָבער... קריגן עס אין מיטן
ים, אַרײַנזעצן זיך אויף אַ קאָנטראָל־אינזל, פאַרן צוריק קיין אײראָפּע —
ס'איז אַ קלײנער פאַרגעניגן. און וואָס וועט ווערן מיט די אויפנאַבן וואָס
שטייען פאַר מיר?

איך בין צוגעגאַנגען צום מישל און ס'האַט זיך אָנגעהויבן די פאַר־
הערעניש.

אַ פּעס־צוגעקנעפּלער באַאַמער מיט אַן אומבאַשטימטן פנים האָט
געדרייט אין די הענט מינע פאַפּירן. „צו וואָס פאַרט איר קיין אַמעריקע?“
— שטודירן די קולטור פון אַמעריקע.

— וואָס מינט איר קולטור?

— איך מײן קונסט, וויסנשאַפט, לעבנס־פאַרמען. (ער איז נישט באַ־
גײפּטערט).

— האָט איר באַצײונגען צו באַשטימטע קרייזן אין אַמעריקע?

— יאָ, איך דאַרף זיך זען מיט אײניקע פאַרלאַנגן וועגן אַרויסגעבן בײַ־

כער... איך האָב מיטגעבראַכט אַ פּיעסע.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ פּיעסע? (דער מענטש הייבט נישט אויף זײַ

נע אויגן, רעדט מיט דער גרעסטער גלייכניגליטיקייט).

— וואָס הייסט? פרעג איך.

— וואָסער לעבן באַהאַנדלט די פּיעסע?

— דאָס רומישע...

(ער ווערט נאָך אַלץ נישט באַגײפּטערט).

— ווי לאַנג ווילט איר פאַרבלייבן אין אַמעריקע?

— אַ דריי חדשים...

ער רופט צו זיך אַ דאָלמעטשער, כדי בעסער צו קענען רידן מיט מיר

דייטש, קײנער גײט נישט צו. דעמאָלט הייבט ער זיך אויף, רופט מיר, און

מיר גײען צו צו אַ נאָר יונגן באַאַמטן וואָס רעדט שוין פריי דייטש.

על רגל אחת הייבט זיך אָן אַ נייע פּאָליטישע פאַרהערעניש. — צי

שרייבט איר נישט אויך פּאָליטישע זאַכן?

איך קוועטש פאַרווונדערט מיט די פּלייצעס. — זײט איר שוין לאַנג

פון רוסלאַנד? וואָס האָט איר דאַרטן געמאַן ביזן אַרויספאַרן?

— געווען אַן אַדוואָקאַט...

— זײנען די אַדוואָקאַטן אין רוסלאַנד נישט אונטערנעאַרדנט צו דער

דעגירונג? זײ זײנען דאָך אײגנטלעך באַאַמטע.

(זאל איך טאקע דא אויפן אָרט, דערצײלן די נאַנצע געשױכטע פון דער אַדוואָקאַטור אין ראַטן-רוסלאַנד? איך וועל דאָס בעסער מאַכן בקיצור).
— יע, געוויס, אָבער זײַנט דער רעוואָלוציע האָב איך אויפגעהערט צו זײן אַדוואָקאַט.

— וואָס דען האָט איר דעמאָלט געמאַן?
און דאָ ווענדעט זיך דער עלטערער צו דעם יונגן אויף ענגליש: מען דאַרף וויסן ווי שטײט ער צו די באַלשעוויקעס...
איך פאַרשטיי זײער לשון און וויל שוין ענטפערן. דער עלטערער דער-לאַנגט צו יענעם אַ וואָרף מיטן אויג: זעסטו, ער האָט גלייך פאַרשטאַנען וואָס מיר מײנען...
— איך בין נישט קײן באַלשעוויק — ענטפער איך מיט אַ טיפער איבערצײנונג.

— יא, און ווי באַצײט איר זיך צו דער איצטיקער רוסישער רעגירונג?
(איך געפין, אז ער פאַרמולירט די פראַגע זײער נומ: ער אונטערשיידט, קענטיק, די סאָוועט-רעפּובליק פון דער רעגירונג. הלוואי זאָלן דאָס די אַר-בעמער אין אמעריקע פאַרשטיין!)
— צו דער רעגירונג באַצײ איך זיך גענאַטױו.

זײ בלייבן בידע שטײן עפעס שווייגנדיק. דער עלטערער פערט זיך אום צו זײן טיש.
איך פאַרשטיי, אז אין דעם אויגנבליק וועט זיך אַנטשיידן די פראַגע. עס ווערט מיר עפעס צו שטיל אַרום... און פלוצים דעהער איך אַ פריידיקע שטים געווענדעט צו מיר: „זײט אזוי גוף, צי קענט איר מיר נישט שענקען די פאַסטמאַרקעס?“

דאָס האָט דער יונגער באַאַמטער געבעטן בײַ מיר איך זאָל אים געבן אַ קאַנווערט מיט אַ פּאַר דײַטשע מאַרקעס וואָס ער האָט דערזען בײַ מיר. ער לאַכט פאַרשעמט און דערקלערט, אז ער איז אַ מאַרקעס-זאַמלער. איך האָב גאַרנישט קענן דעם. אָבער איך זע, אז דער אייז איז געבראַכן און איך וועל שוין אַרײַנקומען אין לאַנד. נאָך אַ ווײלע, און יענער בײַם טיש שרײַבט מיר אונטער אַ דערלױבעניש אויף צו בלייבן אין לאַנד 6 חדשים.

פון דער פאַרהערעניש בין איך באַפרייט אַרויף אויפן דעק פון שיף. די פרישע ים-לופט האָט זיך גענאָסן אין דער ברוסט. ערשט איצט האָט זיך דער ים מענטיק אַרויסגעשפרייט אין אַ גבירישער ברייטיקייט. שאַרפע קאַנטורן פון הייזער און מסחר-פאַלאַצן האָבן זיך געריסן צום הימל. אויפן וואַסער האָבן ווי מײלעך געשנאַרעט האַלבערנסטע שיפלעך יאָגנדיק זיך נאָך דעם פאַרבאָטענעם בראַנפן. פאַרשטיקטע פייפן האָבן זיך געטראָגן פון אַרום איבער די קעפּ. פון אַלע זײַטן האָט זיך דער עולם געדערענגט אַרום

אונדז און מיט אפיציעלער באגייסטערונג אויסגעשטרעקט די הענט צו דער פרייהייט־סטאטוע וואָס פאַרשפּאַרט דעם אַרײַנגאַנג קײן אַמעריקע. ס'איז אפשר גוט וואָס עס איז געשטאַנען אַ געדיכטער נעפל: די פיגור און דער פנים פון דער סטאַטוע זענען טאַקע געוועזן פאַרשטעלט. אז מען קען אביסל דעם מתנהגנבער, צו וואָס זאָל מען קוקן אויף דער מתנה גופא? דער דאָזיקער פרייהייט־סימבאָל איז פאַר אונדז אַרומגעפלאַכטן מיט אַזוי פיל געפילן, פאַרדרוסן, אַנטווישונגען, אַז זײ פאַרדעקן אים ווי גרינע ים־פלאַנצן און זשאַווער. איך האָב געהערט, אַז מען קאָן פון אינווייניק, דורך אַ טרעפּ, אויפהויבן זיך ביז צום שפיץ פון דער סטאַטוע. איך האָף, אַז איך וועל מסתמא האָבן אַ געלעגנהייט צו דערקענען די אַמעריקאַנישע פרייהייט פון אינעווייניק.

מען פאַרט היינט אַהער נישט מער מיט דער תמימות פון פאַריקן דנה. מען פאַרט אויף אויסגעטראַטענע וועגן; קאָן מען בכלל מער נישט שפירן דעם קרושה־ציטער פון אַ קאַלומבוס. און דער לעצטער שליער פון נאַאיווה טעט איז צערונגען אין דעם לעצטן צענדליק יאָר. איך גיין אין דעם נייעם לאַנד ווי צו עפעס אַ באַקאַנטן. שוין אפשר צו פיל באַקאַנטשאַפט מיט אים, ס'קען שאַטן צו זען און צו הערן.

וואָס טײַלט אונדז אָפּ פון די שוידערפֿלעך צו דער יבשה. איך דערהער און אָט שטייען מיר שוין ווי אַן אומרויקע סטאַדע פאַר דעם שמריק פּלוצים אַ שטייף וואָס רופט אים מיין נאָמען פון יענער זײט שמריק. מען לאָזט מיך תיכף אַרויס — און איך דערזע: אַ יונג בחורל מיט דאָזערטע באַקן און פלינקע באַוועגונגען. דאָס איז דער פאַרטעטער פון „האיאס“, וואָס איז געווען דורך מייע פריינד פון בערלין שוין געוואָרנט, אַז זי זאָל פּוֹך אָפּנעמען ביים אָנקום. דער יונגערמאַן גיט אָפּ אַ שלום־עליכם און פירט מיך אַראָפּ צו דער האַלע וואָס איז ווידער פון אלע זײטן אַרומגערינגלט מיט אַ שטריק. הונדערטער מענטשן שטופן זיך נייגעריק און פאַרהאוועט, אַ הוהא פון שטימען טראַגט זיך אַרום. דאָס איז דער רוים פאַר די אָנגעקומענע, און דאָרטן שטופן זיך די וואָס וואַרטן אויף זײ.

איך טרעט אויפן פייכטן באַדן, און ערשט דאָ פיל איך צום ערשטן מאָל מיט פאַרווהנדערונג, אַז איך בין באַחת אין אַמעריקע. די עמיגרירישן אָפּיסערס זענען שוין הינטער מיר. איך מערק אויך נישט, אַז ווער עס איז זאָל נאָכגיין נאָך מיר... מיין ניריאַרקער אַדוועס האָבן זײ דאָרטן אויפן שוידער נישט געפרעגט; אַלזאָ וועלן זײ נישט וויסן וווּ אַ מענטשן־גאָדל וועט אַרונט טערזינקען אין דעם ניריאַרקער מענטשן־זאַמד. וועלן זײ הייסט עס, לאָזן צורו נאָך? אונדזער איינער איז נישט געוויינט דערצו. עפעס אַ פריש ווינטל פון אייגנאַרטיקער פרייהייט האָט אַ בלאָז געטאָן אויפן פנים. איצט דאַרף

מען געפינען דאָ אַ לעבעדיקן מענטשן. הונדערטער זוכנדיקע אויגן פון בייַ דע זייטן קרייצן זיך מיטאַנאַנדער. איך דערקען קיינעם נישט. מיט אַמאָל הייבט זיך אויף אַ באַקאַנט געזיכט מיט פּרילעכקייט פון יענער זייט. נאָך אַ ווילע, און ער קריכט אַרויס פון אונטערן שטריק. דאָס איז יאַטשקאָווסקי פון וואַרשע, דער איינציקער וואָס האָט געהאַט געדולד צו וואַרטן אין דער מחנה בייַ מען וועט אונדז אַראָפּלאָזן פון שוּף. ניין, נישט דער איינציקער. אָט גייט אונדז אַנטקעגן מיט אומזיכערע טריט אַ פרוי און קוסט זיך אַלץ אַרײַן אין אַ בילד אין איר האַנט. איך קען זי נישט, אָבער זי קען מיך. ווײַל זי גייט רואיק צו צו אונדז און האַלט מיין פּאַטאַגראַפיע. — איך בין — זאָגט זי — מיסיס ה. און איך בעט אייך אַרײַנפאַרן צו אונדז אין הויז... איצט פיל איך זיך שוין הימישער. איך הער וואַרעמע שטימען און וועל שוין נישט פאַרפאַלן ווערן ווי אַ גאָרל. דער „האַיאָס“ פאַרטרעטער זעגט זיך אָפּ. איך נעם ריידן מיט יאַטשקאָווסקי וועגן אַ דאָך איבערן קאַפּ, אָבער מיסיס ה. דערקלערט מיט אַ ווײַד־פּעפּטער שטימ: ניין, איר מוזט פאַרן צו אונדז.

איך קוק זיך צו צו איר דיסלעכן געזיכט מיט די סינדערשע אויגן, צו דער באַשיידענער געלאַסנקייט פון איר ריידן. זי רעדט איינגטלעך נישט קיין יידיש, נאָר כמעט דייטש. ווי מערקווירדיק מענטשן טרעפן זיך צוזאַם מען! מיין דייטשער חבר פון בערלין — דער אַדוואָקאַט ברוי — האָט, פאַר מיין אַרויספאַרן קיין ניו־יאָרק, אָנגעשריבן צו זיינע קרובים אַהין — און דאָס זענען יידן... אים אַלײַן האָב איך דערקענט אַלס אַ יידן נאָר צופעליק. ער געהערט אין בערלין צו אַ קרייז פון די סאַמע ראַדיקאַלסטע סאַציאַליסטן. בשעת איך פלעג אים זען מיט זיין שטייפער הויכער געשמאַלט און זיין רואיק גערמאַנישן פנים זיצנדיק אויף אַן אַרבעטער־פאַרוואַמלונג, פלעגט מיר נישט איינפאַלן דער געדאַנק וועגן אַ יידן. ביז איך האָב איין מאָל — נאָך אַ זייער געלונגענער רעדע פון איינעם — דערהערט פון זיין מויל: „פיינע דבורים“. איך האָב זיך אומגעדרייט, עס האָט זיך אַרויסגעשמעלט, אַז ער איז אַ זון פון אַ רב און האָט אַמאָל אַפילו געלערנט גמרא. ס'פאַר שטייט זיך, אַז דער דאָזיקער דייטש האָט אין ניו־יאָרק קרובים פון לאַדזש. אָט פאַרוואָס ברוי ה. האָט גערעדט מיט מיר דייטשמעדיש.

זאַלבערדיג זיינען מיר אַוועקגעפאַרן צו איר קיין ברוקלין. אין סאָב וויי איז געווען גערומיק. אין די דאָזיקע שעהן איז ניו־יאָרק פאַרנומען און מען פאַרט ניט אַרום. פאַרביי די גרויסע פענצטער האָט זיך געטראָגן די שטאַט־פאַנאַראַמע: מיינע פריינד האָבן מיר אָנגערופן דעם אָדער יענעם נאָמען. איבערן וואַסער האָב איך דערזען אַ בריק. — אָט דאָס מוז זיין דער באַרימטער ברוקלינער בריק? —

— ניין, דאָס איז אַן אַנדערער. עס זיינען דאָ דריי בריקן, — ענט-
פערן די פריינד און ווונדערן זיך, פאַר וואָס איך ווונדער זיך ניט. וואָס זאָל
איך מאַן אַז עס ווונדערט זיך ניט? וועגן דעם ברוקלינער בריק האָב איך
געלייענט נאָך אין מיין שולבוך. און די הויכע, צענדליק-נאַרנדיקע מויערן
וואָס זיינען ווי גינאַנטישע שוועבעלעך-פּושקעס אויסגעשטעלט אויפן האָר-
זאָנט, האָב איך שוין אויך געזען אויף די בילדער. ס'איז אַ שיינער, שטראַלנ-
דיקער טייך פאַרבוי וועלכן מיר פלען איצט. „דער האַדסאָן!“ — דער
קלערט שטיל פרוי ה. ער איז שוין פאַר זיך אַליין. אפילו אַז מען זאָל
אַראָפּנעמען פון אים די שטיינערנע צירונג פון די מויערן איז ער שוין,
ס'איז אַ רחבות וואָס באַצויבערט דאָס אויג.

אויף אַ דויקער, כמעט פּראָווינציעלער סטאַנציע גיען מיר אַרויס.
דאָס איז בענסענהויסט. בעת מיר זעצן זיך אַריבער אין אַן אויטאָ וואַרפט
זיך אין אויג אַן עכט יידישער קוואַרטאַל, מער נישט געדיכט באַזעצט מיט
בימער. אַ באַלקאָן איז פאַרהאַנגען מיט אַ גרויסן ווייס-בלויען פּלאַקאַט
פון קרן-היפור. דורך דער גאַס זיינען דורכגעצויגן ווייסע בענדער מיט
ציוניסטישע אויפשריפטן. די ברייטע גאַסן דורך וועלכע מיר פאַרן זיינען
נאָך ווייניק פאַרבוים. די הייזער שטייען נאָך אין אַ דאָרפישער פּרייקייט.
דאָס הויז פון ה. ביי וועלכן מיר שמעלן זיך אָפּ, איז מסתמא אַ טיפיש-
אַמעריקאַנישע היים, וואָס עס האָט דאָ יעדער באַלעבאָס. מען האָט דאָך אַזוי
פיל געלייענט וועגן דעם דורכשניטלעכן ווילשטאַנד פון יעדן פאַרדינער.
איך פריי זיך וואָס איך פאל נלייך אַרײַן אין אַזאַ פּלאַץ, און איך וועל קע-
נען פון אינעווייניק באַטראַכטן דאָס אַרט לעבן און די היימישע אַטמאָס-
פער פון די מענטשן.

אין דעם באַשיידענעם צוויינאַרנדיקן תּוּזו איז שטיל פּונקט אַזוי ווי די
באַלעבאָסטע איז. אַן עכט זאַרגלאָזע רויקייט ליגט אויף די צימערלעך, אויף
דער פּיאַנע און דער שפּיל-מאַשין, אויף דעם טעפּיך און די פאַרהאַנגען.
אַן אַלמערל מיט יידישע ספרים, דורכגעמישט מיט שלום-עליכמס ווערק,
שאַרט זיך צום ווינקל. און וויפיל זונגעליכט גיסט זיך אַרײַן אין די פענצ-
ער פון דעם נאַסטצימער וואָס מען גיט מיר אָפּ. עס טראַנט זיך פון ערגעץ
אַ דומפער געמורמל; דאָ איז ניט ווייט דער ברעג ים. אַ הינטל איז מיט
פרייד אַרויסגעלאָפּן צו דער באַלעבאָסטע. זי איז שוין פאַרנומען אין דער
קליינער ווייס-קלאַרער סוף, וווּ זי גרייט אונדז אַ יידישן מאַלצייט. און אַז
זי שטייט לעבן אונדז, וויל זי זיך ניט זעצן, פרעגט אויס מיט קאַרנע ווער-
מער וועגן אירע קרובים פון בערלין, אירע אויגן זיינען פול מיט אינטע-
רעס, מיט געפיל, ליכטן הוּזק. — וווּ איז איצט מיסטער ה.? פרעג איך
ביי איר. — ער איז אין שטאָט, אין זיינע ביזנעס, ווי מען זאָגט ביי אונדז
— ענטפערט זי מיט איר באַרויקנדיקער שטים.

אויף דער יידישער צייטונגס-גאס

מיר הייבן זיך אויף צו גיין אין שמאָם, צו שמעלן די ערשמע טריט אין קהלשן ניו-יאָרק. — איר וועט דאָך קומען היינט צוריק? איר בלייבט דאָך ביי אונדז? — פרעגט די מיסיס.

— אַוודאי — ענטפערן מיר — צי קאָן עס זיין בעסער? פון אלע ווייניג קעלעך שיינט אַרויס די שטיילקייט פון אַ געזיכערטער היים.

מיט יאמשיקאָוסקין פאַרן מיר, ראשית כל, צו די רעדאקציעס פון די יידישע צייטונגען. מיין באַגלייטער דערקלערט מיר לעבעדיק, אויפגעלייגט: „איך בין שוין דאָס צווייטע מאל אין אמעריקע. איך קען זיי אלעמען גוט ווי מיניע פינף פינגער. איך זאָג זיי שטענדיק: ברידערלעך, מיר וועט איר ניט פאַרדרייען אַ קאַפּ... זיי זאָגן מיר אָפטמאָלס: אונדזערע אַרבעטער. אַז איך קען דורך און דורך זייערע אַרבעטער. ס'איז ניט ווי ביי אונדז אין וואַר-שע, אַרבעטער, וואָס זייערע טאַטעס זיינען געווען אַרבעטער און זייערע קינדער אויך. דאָ אַז אַרבעטער, ווי נאָר ער מאַכט אַ פאַר דאָלאַר זוכט ער צו עפענען אַ קענדיסטאַרקע... איך קען אייער פּראָלעטאַריאַט“ — מאַכט ער גוטמוטיק מיט דער האַנט.

פון דעם סאָבוויי גייען מיר אַרויס אויפן גאַס. ס'איז שפעט נאָך מיטאָג, דער רעש אויף די גאַסן איז שוין געדעמפט. מיר טרעפן כמעט נאָר יידישע פּנימער. מיר דרייען זיך אַריין אין דער קאַנאַל-סטריט. מיר זיינען שוין אין סאַמע האַרץ פון דעם איסט-סייד. אַט דאָס איז דער איסט-סייד פון ניו-יאָרק! וויפיל מעשיות, וויפיל לעגענדעס, וויפיל נעמען פון מענטשן זיינען פאַרבונדן מיט אים אין זיכרון. דאָ האָט געקיינט אין יענע יאָרן די שווייך-אַרבעט אין די שעפּער, דאָ איז געבוירן געוואָרן די אַרבעטער-באַוועגונג מיט דער פרעסע, דאָ האָט זיך געהאָדעוועט אַזוי פיל פּיין און אַזוי פיל העלדיש-קייט. וויפיל יידישע באַרוועסע יינגלעך זיינען געוואקסן אויף דעם פּלאַטעס פון איסט-סייד, וויפיל אידעלע מענטשן זיינען אַרויסגעקומען פון זיי. פון דאַנעט גייט די דעראַבערונג פון אמעריקע דורך די מיזרח-יידן. אַט דאָ ליגט טאַקע ירושלים ד'אמעריקע... די רוסישע רעוואָלוציע האָט אין ערגעץ אין

דער וועלט ניט געהאט אזעלכע פלאמעדיקע פריינד ווי אין דעם איסטסייד. דאָס אַמעריקאַניזירטע יידישע לעבן איז טאַקע אין די דאָזיקע נאַסן געשאַפן געוואָרן. אַמעריקאַניזירט לעבן?! מיר נייען דורך דער קאַנאַל-סטריט, און פון אַלע זייטן וואָרפן זיך אין די אויגן שילדן מיט פרומע יידישע אויפֿ-שריפטן... מוכר ספרים... מוכר ספרים... כשר-עסן (נאָר ניט נייטיק אזעל-כע אויפֿשריפטן, ווייל דאָ איז ממילא אַלץ כשר!) אויף די עקן נאַסן שטייען יידן און האַנדלען מיט באַב, אַרבעס, ניסלעך, קאַרטאָפֿלעס. איבערן גאַס טראָגט זיך דער מוזיקאַלישער טאַן פון אַ יידישן ביטערן ניגון. פאַרדאָהטע מענטשן שטראָמען אַרום. יונגעלייט אָנגעטאַן פֿיין, עפעס ווי שבתדיקע קליי-דער אין וואַכנטעג טראָגן זיי. אַמעריקאַניש לעבן איז דאָס? פאַר וואָס דער מאָנט עס מיר אונדזערע יידישע שטעטלעך? צי זיינען דאָס טאַקע נישט אַריבערגעוואָרפענע שטעטלעך פון דאָרטן? איסטסייד איז אפשר ניט קיין נייע יידישע שטאָט, נאָר דאָס גרויסע, זייער גרויסע יידישע שטעטלעך? איך פֿיל זיך דאָ היימיש ווי אַמאָל אין מיין דווינסק, אין קאָוונע, אין וויל-נע. איך קאָן זיך ניט איינהאַלטן פון לאַכן; יאַטשקאָווסקי זאָגט אויך אזוי:

— מיך וועט איר נישט נאָרן. ס'איז דאָ ביי איך די נאַלעווקעס, די מאַרשאַל־קאָווסקי, פונקט ווי אין וואַרשע...

אַט איז דער נומער 48. וויפֿיל אַרטיקלען האָב איך אַריבערגעשיקט צו דעם קאַנאַל-סטריט 48, „פֿרייע אַרבעטער שטימע“ — אַ פאַרשטויבטער שילד פון אויבערשטן שטאַק דערמאָנט מיך די פֿריינד וואָס איך האָב דאָ אין שטאָט. אַ פאַרעלטערט הויז, אָפֿגעשלאָגענע ווענט, סקריפֿנדיקע טרעפֿ, צדקה-פּושקעס אויף די ווענט אונטן ביי דער טיר וואָס עפנט זיך מיט מאַר-טערניש. מיר הייבן זיך אַרויף צו דער רעקאַקציע. דאָס נאַנצע געבוי איז מיר ליב. עס איז ווי איינגענראָבן אין דעם אַלטן איסטסייד. איך האָב זיך אפשר אַנדערש פאַרגעשטעלט די רעאַקציע פון אַן אַמעריקאַנער בלאַט, אָבער אזוי איז דאָך בעסער. מיר דערלאַנגען אַ שטויס די טיר — און מיר געפֿר-נען זיך אין אַן ענן לענגלעכן צימער, פאַרשטעלט מיט ביכער-פּאַליצעס, צייטונגען, קליידער. ביים פענצטער זע איך אַ גרופע מענטשן, וואָס ווענדן זיך לעבעדיק צו אונדז. אַ הויך געוויקסיקער מאַן מיט אַ פֿריינדלעכן פנים הייבט זיך אַביסל לינקיש אויף פון טיש ביי דעם פענצטער און שטרעקט אויס די האַנט. דאָס איז יוסף קאַהאַן — דער „רעאַקטאָר פון דער „פֿרייע אַרבעטער שטימע“. זיינע בריוועלעך זיינען שטענדיק געווען זאַכלעך און קורץ. איצט זע איך אים: אַ טיפֿישע פּראָלעטאַריע-געשטאַלט, הויך אויס-געצויגן און שטרענג.

— ד"ר שטיינבערג, מיר קענען זיך שוין לאַנג! — קוועטשט מיר

פריינדלעך די האַנד אַ בלאַסער, אויסגעמאַמערטער יונגער מאַן — איך בין ד״ר פּראָק.

— אַוודאי קענען מיר זיך לאַנג, איך לײען שטענדיק אייערע אַרטיקלען? — ענטפּער איך אָפּ.

מען דערלאַנגט מיך אַ שטופּ און מען פּליסמערט צו: דאָס איז מיני, ער איז בלינד!.. ערשט איצט באַמערק איך אַן עלטערן מאַן מיט צוגעשלאָסענע אויגן אויף אַ קאַלד-ווייסן געזיכט. זײן האַנט איז שוין לאַנג אויסגעשטרעקט און שטופּט זיך אַזוי ווי אין פינצטערניש. — „שלום עליכם, ד״ר שטייג-בערג — הער איך זײן יינגלשע שטים. — שלום עליכם! קוים דערוואַרט זיך אויף אייך. מיר קענען זיך אויך שוין פון לאַנג אָן. איך בין אַ שטענדיקער פּענען פון אייערע אַרטיקלען... און דאָס איז וויינירימש, מיין בעסער-מער חבר און פּריינד — שטעלט ער מיר פאַר אַן אומעמיקן יונגמאַן מיט שעמעדיקע שפּייכלענדיקע אויגן.

— זעצט זיך, ד״ר שטיינבערג, דערצײלט אונדז וואָס הערט זיך עפעס אין אייראָפּע. בײַ אייך. מוט זיך דאָך עפעס אַ וועלט. — רעדט מיני מיט דער פּריינדלעכקייט פון אַ מכניס אורח.

— און מיר רעכענען נאָר אַז די גרויסע וועלט איז בײַ אייך! —

— אַוודאי — ענטפּערט לעבעדיק אָפּ מיני מיט אַ פּאַמערלעכן מאַן — בײַ אונדז איז אויך עפעס, אָבער בײַ אייך זײנען די דענקער מיט די שרייבער מיט די פּאָעטן... מען מוז אויך באַקאָנט מאַכן מיט אונדזער פּערסאָנאַל.

מען באַקענט זיך. דורך דער שמאַלער קאַמער נייען מיר אין דעם דרום-קערייח ד. ר. איך קאָן ניט אַנדערש אַנרופן די גאַנצע דאָזיקע סביבה וואָס איז דורכגעווייקט מיט יידישקייט. בײַ אַ זעצמאַשין זיצט ח. אַקסלער, מיט אַ קאָזרעק איבערן שטערן. — אַט ער מאַכט עס די גרײזן אין אייערע מאַנוסקריפטן וואָס איר שיקט אונדז — לאַכט עמיצער. אַקסלער שפּייכלט. — גרײזן?

איצט פאַרשטיי איך פאַרוואָס טאַקע ס׳זײנען קיין מאָל נישט אַ קיין גרײזן אין די העברעישע ווערטער. איר זײט דאָך דאָ אַלע אונדזערע יידן... — אַ שאַד וואָס איר האָט זיך פאַרוואַמט אויף צוויי וואָכן — בײַנט זיך צו מיר איבער מיני, און אויף זײן פנים שטאַרצן אַרויס די מילך-ווייסע הייטלעך איבער די אויגן. — מיר האָבן שוין געהאַט געדונגען אַ האָל און געמאַכט אַנאַנסן וועגן אַ קבלת-פנים. אַ סך מענטשן זײנען געווען אַנטוישט — ציט ער אַ ביסל די ווערטער.

איך זע, יוסף קאהאַן זיצט רויק ביים טישל און הערט זיך אויפמערק-זאָם צו. קענטיק, אַז אין די זאַכן איז נישט ער נאָר מיני דער אַקטיווער

עלעמענט. און איך האָב אפילו נישט געווסט, אז אזא מענטש עקסיסטירט אין דער וועלט.

— קאָן מען נישט גלייך ווידער באשטימען די פארזאמלונג? — פרעג איך. איך האָב דאָך פון שיה טעלעגראפירט אז איך קום.

— מיר האָבן מער נישט געוואָלט ריזיקירן. אָבער נעכטן האָב איך — בייגט זיך צו מיר פארטרוילעך מינץ — ארוינגעגעבן אייער בילד אין „פאָרווערטס“. וויינדיגש, פרעגט אָן ווען איז פריי ווידער אַ האָל!

עס הייבט זיך אָן די געשעפטלעכע זאָרג. מען טעלעפאָנירט, מען רעדט עפעס ענגליש, מען האַלט זיך אָן עצה. איך קוק זיך אַרום. ס'איז ענגלעך אַביסל, ס'איז אַלץ ווי פארשטויבט. אָבער דריי סיג יאָר באַלד לעבט די „פרייע אַרבעטער שטימע“. זי איז אזוי אַלט ווי דער „בונד“ אין רוסי-לאַנד, ווי די ציוניסטישע באַוועגונג. וואָס זי האָט שוין דורכגעלעבט! ש. יאָנאווסקי, ד"ר מעריסאָן, די ווייסגרויע מענער פון יידישן אַנאַרכיזם האָבן דאָ געאַרבעט... מיט אַ סטאַטעמטשנער שמים פרעגט מיך יוסף קאהאַן אויס וואָס מאַכן די קרובים: ראָקער אין בערלין, בערקמאַן אין פאַרזי. — „איך וועט שוין האָבן וואָס צו זען ביי אונדז“ — זאָגט ער מיט אַן איינגעהאַל טענעם שמייכל, אזוי ווי ער וואָלט מיר נישט וועלן פאַרדאַרבן די ערשטע איינדרוקן. עפעס ווי אַ לאַסט ליגט אויף אים. איך דערמאַן זיך, אז ער האָט שוין אַ פאַר מאָל געבעטן אז מען זאָל באַפרייען אים פון דעם רעדאַקטאָר שטול. ער לעבט ווייט הינטערן שטאַט און קומט אַהער אויף דריי טעג אין וואָך צו מאַכן דעם נומער.

— אַלזאָ, ד"ר שמיינבערג — דערקלערט אונדז מינץ — אייער ערשטע פאַרזאמלונג וועט מוזן זיין ערשט נאָך ניריאָר. מען קאָן נישט פריער. אַלזאָ דעם 8-טן יאַנואַר אין רענדיסקול. איר וועט זיך דערווייל באַקענען מיט מענטשן, מיט דער שטאַט... ווייסט איר וועמען מיר האָבן געבעטן צו רירן: צו אייער קבלת-פנים? צווינען — פון דעם פּרין-שרייבער-פאַראיין. ער איז אַ לינקער, צביון. און דערנאָך ניגערן. איר קענט אים? אַ פיינער מענטש. איך ליב אים שטאַרק, ער איז פון אונדזערע בעסטע שרייבער. איך האָב אים נעכטן טאַקע געזען. און אַ סאַציאַליסט איז ער. פאַרויצער וועט זיין אונדזער קאהאַן.

— און דאָס, אין דער גאַנצער אינהאַלט פון דער פאַרזאמלונג? — ניין, מיר טראַכטן טאַקע אז איר דאַרפט גלייך אַרויסטרעטן מיט אַ לעקטור. אָבער אזא אז זי זאָל ציען דעם עולם. וואָס האָט איר צוגעגרייט? — די לאַגע אין אייראָפּע? צי אפשר די נייע פּראָבלעמען פון היינטיקן סאַציאַליזם? צי אפשר וועגן רוסלאַנד? מינץ קווענקלט זיך שטאַרק. צי וועלן אַזעלכע טעמעס ציען דעם עולם?

ד"ר פראנק לאכט אויפגערענטערהייט: וואָס הייסט עס וועט ניט ציען? ווען מען עס ציט נישט זאָל זיצן אין שטוב...
 — אפשר האָט איר אַ ליטעראַרישע טעמע? — פּרעגט מיניץ ווידער —
 דאָ האָט מען ליב אַזעלכע טעמעס. אָט האָט פּראָפּעסאָר שנייערסאָן געהאַלטן דריי לעקציעס נאָך אַנאָנד וועגן פּסיכאָלאָגיע.
 ביז איצט האָב איך געשוויגן. איצט מוז איך שוין לאַכן. — אָבער, ליבער ה. מיניץ, איך בין דאָך ניט געקומען ריידן וועגן ליטעראַטור. מיין טעמע איז נאָר אַן אַנדערע. מיר וועלן שוין אויסגעפינען אַ טעמע...
 — אָבער פאַר דעם ערשטן אָונט מוז זיין דער נאָמען אַ פּאַסיקער.
 — לאָז דאָס אָפּ — מישט זיך אַרײַן דער שווייגנדיקער ווייניטיש — מען וועט שוין צוקלערן...
 — איצט דאַרפט איר באַזוכן דעם „פּאַרווערטס“ — עסקט זיך מיט מיר מיניץ — איר קענט דאָך נאָך פּון בערלין אַב. קאהאַנען. ווער וועט אייך באַגלייטן? איך וועל אייך באַגלייטן אַהין.
 מיר זעגענען זיך אָפּ ווי אַלטע פּריינד. מען זאָגט שוין מער ניט ד"ר נאָך חבּר שטיינבערג. אַזוי וועט עס בלייבן אויף ווייטער.
 — איך וועל אייך באַזוכן ערשט אין אַ פּאַר טעג אַרום — זאָגט מיר שטייערהייט פּראַנק.

* * *

זאַלבעפּערט באַוועגן מיר זיך פּאַמעלעך פּון די טרעפּ איבער דער גאַס. ווייניטיש האַלט אונטער מיניץ אונטערן אָרעם צערטלעך אָבער מיט אַ שטייפּן פּנים. די קראַמען האַלטן זיך ביים פּאַרמאַכן. מיט שרייענדיקע לייכטגלידיקע אותיות רופּט צו זיך דער שילד פּון לעבס קינאָרטעאַטער. אין די אויערן גרילצט אַ פּאַרווייניטער ניגון פּון אַ מוזיקגעשעפט. עטלעכע יידן שטייען און הערן זיך צו ווי מען באַזעצט די כּלָה אין גראַמאָפּאָן. אַלע וויילע ווערט די גאַס אויפגעציטערט ווי פּון אַ אונטערערדישן רעש. דאָס סיקלעט זיך נישט ווייט איבער אונדזערע קעפּ דער עלעווייטאַר. די קאַנאַל־כּמריט האַקט זיך פּלוצים אָפּ און מיר דערזען אויף אַ קליינעם גאַרטן־פּלאַץ אַ שלאַנט, פּילגאַרנדיק געבוי אויף וועלכן עס איז אָנגעצויכנט מיט ריזיקע בוכשטאַבן: Forward (פּאַרווערטס). לעבן אים אין אַרום אים שטייען כּרייט־בייביקע הייער און שטיבלעך, אָבער מיט דער הויכקייט פּון זיין ווולס און מיט דער שמאַלקייט פּון זיין טאַליע באַהערשט ער זיי אַלעמען. דאָס „פּאַרווערטס“ געבוי באַהערשט איבערהויפט די גאַנצע אַרומיקע יידישע סביבה פּון איסט בראָדוויי. ער סימבאָליזירט, אַזוי צו זאָגן, דעם איסט־בראָדווייער האָרעפּאַש־ניק וואָס איז דאָ פאַר די אײַגן פּון אַלעמען עולה לגדולה געוואָרן. ס'איז דאָ אַ סך שיינס אין דעם וואָס דווקא דאָ, אין דער טיפּישער יידישער אָרעמקייט,

האָט זיך אויסגעצויגן אין דער הויך דער „פאָרווערטס“-בנין, וואָס אין דער טונקלער סביבה אַרום שיינען ביינאַכט ווייט אַרויס די לייכטנדיקע אותיות פון זיין נאָמען. איך קען פאַרשטיין די סימפּאַטיע וואָס דער ניר-יאָרקער אַר-בעטער קאָן פֿילן צו דעם שמאַלצן סימבאָל פון זיין אייגענעם נבירישן אויפ-קום. די פראַגע איז נאָר: צי די באַלעבאַטישקייט אין דעם הויז געהערט דער פרייען אַרבעטער אָדער דעם אויפגעקומענעם פראַלעטאַרישן גביר?

מיר הייבן זיך אויף אַ ליפט צו דער רעדאַקציע. אַלע אויפשריפטן אַרום זיינען יידיש. אוי, פאַר וואָס איז דאָ שוין אַביסל צו פיל יידישלעך? דער יונגערמאַן וואָס באַדינט דעם ליפט האָט אַ פאַרבונדענע באַק. כוּז דאַס דוקא אַזוי זיין, לויט דער ליטעראַרישער טראַדיציע פון שלום-עליכמען (אין די „באַרדיטשעווער האָטעלן“)? צוזאַמען מיט אונדז הייבן זיך און פאַר-טיילן זיך אין די פאַרשיידענע עטאַזשן מענער, הויכע, נלאַט ראַזירטע, פעסט געבוטע, מיט זיכערע געזיכטס-שטריכן, מיט שוואַרצע ברילן אויף די אייגן. דאָס מוזן זיין יונגאַן-טוער, אַרבעטער-דינג-מענטשן, צייטונג-שרייבער. מיר גע באַגלייטער ווייזן מיר אָן ביי די פאַרביר-פליענדיקע גאַרנס: דאָ איז פּרין-פאַראיין, רעדאַקציע „צוקונפט“, אַרבעטער-דינג, געווערקשאַפטן...

מיר באַטרעטן אַ גרויס צימער מיט טישן און לאַמפּן. מענטשן אַרום איז שוין ווינציק צו זען, אָבער מיט זיינע צעשויערטע גרויע האָר דערזע איך באַלד אַב. קאַהאַנען. ער איז פאַרווונדערט אַביסל צו טרעפן מיך דאָ. נאָך מיט חדשים צוריק, אַז ער איז געפאָרן פון רוסלאַנד, האָב איך אים דערציילט אין בערלין אַז איך קלייב זיך קיין ניר-יאָרק. — האָט איר דאָרטן אַן אָרגאַניזאַציע וואָס וועט אַרבעטן פאַר אייך? — האָט ער געפרעגט. איך האָב געענטפערט, אַז ניין, אַז איך האָב אָבער דאָרטן אייניקע פריינד. — דאָס איז ווייניק ביי אונדז — האָט ער נאָך מער פאַרווונדערט גערעדט. — מיר וועלן דאָך פאַר אייך ניט פירן קיין פראַפּאַגאַנדע. און אָן דערויף ווערט מען ביי אונדז פאַרפאַלן. די „פרייע אַרבעטער שטימע“ האָט ניט קיין איינפלוס...

איצט, אַז ער האָט מיך דערזען אין ניר-יאָרק, האָט ער זיך אַזוי ווי פאַרלוירן. — נו, פּריוועטסטוויי וואָס אין אַמעריקע! — האָט ער זיך גע-זוענדעט צו מיר אין רוסיש (אַנדערש ווי רוסיש האָט ער מיט מיר ניט גע-דערט איבערהויפט די גאַנצע צייט אין אַמעריקע). קאָגאַ ווי פריעכאַלי? — סעוואַדניאַ! — פאַרוואָס האָט מען אים ניט אויפגענומען ביים שיה? — האָט ער זיך אומגעדרייט צו אַ פאַר מיטאַרבעטער — איך האָב דאָך גע-שיקט, ווער האָט געדאַרפט גיין?

ער רופט מיך אַריין אין זיין רעדאַקציע-צימערל, קען נאָך אַלץ ניט געפינען די נייטיקע ווערטער: — איר זייט געקומען צו שפעט היינט —

זאָנט ער — די רעדאָקציע איז זיך פונאַנדערנגעגאַנגען. קומט מאָרגן אין
איך וועל פאָרשטעלן פאַר אייך אונדזערע מיטאַרבעטער. איר וועט אונדז
געבן אַן אינטערוויו...

מיר גייען זיך פונאַנדער. אַ קלאַפּ נאָך אין טיר צו וולאָדעלן. ער איז
צופרידן צו הערן אַ גרוס פון זיין בערלינער ברודער. איך האָב טאַקע ביי
דניאל טשאַרני — פאַרן אַוועקפאַרן — גענומען אַ שעה אונטעריכט מבח
דעם ווי מען דאַרף זיך ניט אויפפירן אויפן שיף בעת מען האָט אַ סאָווע-
טישן פאַס. טשאַרני האָט געהאַט אַ גרויסע דערפאַרונג, ער האָט גערעדט
אין וועג דאָס וואָס ער טראַכט, און ער האָט געמוזט דערפאַר באַטראַכטן
אַמעריקע פון דער זייט פון עליס-אייילענד אַליין. נאָך זיין אונטעריכט האָב
איך טאַקע געשוויגן אויפן שיף ווי די פיש אין ים אַרום אונדז. וולאָדעק האָט
געוואָלט אָבער הערן מער ווי אַ גרוס — און מיר האָבן אָפּגערעדט צו
טרעפן זיך מאָרגן ביים לאָנטש.

מייענע צוויי מלאַכיס-באַשיצער האָבן מיך ווייטער געפירט — צים
„טאָג“. דאָ דערביי אויף דער זעלביקער גאַס, מיט אַ פאַר נומערן ווייטער,
אין אַ הויז וואָס פאַרלירט זיך לגבי דעם „פאַרווערטס“-געביי. נאָך אונטן
באַקאַנט מען מיך מיט אַ וינגערמאַן מיט אַ באַשיידן געזיכט: דאָס איז
אַן איידעם פון שלום-עליכמען — ב. צ. גאַלדבערג. אויבן אין דער רעדאָק-
ציע איז טומלדיק, יידישעלעך. מיר דרינגען אַרײַן אין אַ צימערל, מען זעצט
מיך אַוועק פאַר דעם רעדאַקטאָר דיגאַל. מיט אַ ווייכער, אויפּמערקזאַמער
און גלייכגילטיקער שטים פרעגט ער איינבייגנדיק דעם קאָפּ: „וואָס זיינען
די צוועקן פון אייער קומען אַהער, ד"ר שטיינבערג?" — איך פרוו. זיצנדיג
דיק אין פעלץ און פאַרסאַפּעט פון די טרעפּ, דערקלערן בקיצור די צוועקן:
העלפן די נעפּאָנגענע אין רוסלאַנד, באַקענען דעם עולם מיט אונדזער
אידעאָלאָגיע...

— צי וואָלט איר ניט אָנגעשריבן, ד"ר שטיינבערג, פאַר אונדז אַן
אַרטיקל וועגן אייערע צוועקן?
— אַן אַרטיקל שרייבן? דערצו בין איך נאָך ניט פּעיס. מיר וועלן
זען שפּעטער...

מיר גייען צוריק. דאַכט זיך אַז איך פיל דאָ דעם פאַרבאַרגענעם חילוק
צווישן „פאַרווערטס“ און „טאָג“ דאָרטן איז אַמעריקאַניזם מיט אַ יידישן
אונטערשלאַק, אין „טאָג“ איז יידישקייט מיטן אונטערשלאַק פון אַמערי-
קאַניזם.

אַלזאָ, אָפּגעאַרבעט שוין דריי וויזיטן. — איר מוזט באַזוכן אויך דעם
„מאַרגן-זשורנאַל“ — דערקלערט מיר מיניץ — אָבער דאָס וועט איר ניט
פאַרשפּעטיקן. קומט איצט אַרײַן אין אונדזער קאַפּע, דאָ דערביי...

אין קאפע „איראפע“

מיר פארקירעווען זיך אין א געסל, מיר שטעלן זיך אָפּ פאַרביי אַ פענצ־טער וווּ עס גלאַנצן די בוכשטאַבן: „איראָפּע“. צוזאַמען מיט דעם ווינטער־דיקן ווינט טרעטן מיר אַרײַן אין „איראָפּע“ גופאַ: מישלעך צעוואָרפן איר בער אַ טונקעלן חדר, אַ געדיכטע רעסטאָראַן־לופט שלאָגט אין דער נאַז, אין אַ ווינקל צוזאַמענגעשאַרט אַ גרופע מענטשן. דאָס זײַנען ייִדישע שרײַ־בער. אײַנעם דערקען איך אַלײַן: ד"ר קאַראַלניק, — „האַלאַ. ד"ר קאַראַל־ניק, וואָס מאַכט איר?“ — רופט אויס מיט אַ יונגלשן קול מינץ. ער שטעקט אַלעמען די האַנט, שטויסט זיך אָן אויף די וואָס ער רופט אויס יעדעס מאָל. — „דאָס איז תּלוּש! — אַ באַגאַבטער שרײַבער, דאָס איז נחום יוד! — אונדזער פּײַנער פּאַעט, און דאָס איז אונדזער גרויסער פּראָזאַיקער אַפּאַ־טאַשו. שטעלט מינץ יעדן פּאָר און באַלויבט אים מיטן אַמעריקאַנישן פּײַ־ער. דאָס איז ד"ר מוקדוני, און דאָס — צביון!

— איך קאָן דאָך אייך אַלעמען, — זאָג איך — מיר זײַנען דורך דער פּרעסע שוין לאַנג גוט באַקאַנט, — און מיר דריקן זיך די הענט. אָט דאָס איז מוקדוני, מײַן אומבאַקאַנטער פּרײַנד פון דער פאַרוואָרפּענער רוסישער שטאַט אופּא? איך האָב זיך אים פּאַרגעשטעלט אַנדערש, אײַדער מיט אַ פענסלע, מיטן שפּײַציקן פּנים פון אַן אײַנטעליגענט. אפשר ווײַל אין די אותיות „מוקדוני“ ליגט אַ מאַנומענטאַלע וואַגניקײַט?

מען זעצט זיך בײַ אַ שכנישן מישל; אַפּאַטאַשו, קאַראַלניק און נחום יוד גײַען אַרײַבער צו אונדז. — וואָס הערט זיך בײַ אײַך, אין איראָפּע? — מען דערצײלט, מען פּרעגט אויס, מען פאַרוואַרפט מיט פּראַגן. די דראַ־טאַטישע אַנטוויקלונג פון דער באַלשעוויסטן־פּאַרטיי אין רוסלאַנד רופט אַרויס באַזונדערן נײַגיר. מיט זשורנאַליסטישער לעבעדיקײַט קירעוועט די פּראַגן קאַראַלניק, מיט שוואַרץ־גלאַנציקע אויגן, מיט אַן אײַנגעהאַלטענעם פּײַער הערט זיך צו נחום יוד, פאַרלײַגט בײַדע הענט אויפן טיש, מיט דעם שווערן בערן־קאַפּ איבער זײַ שווייגט אויפּמערקזאַם אַפּאַטאַשו. „די טעג האָט מיר טאַקע געשריבן וועגן אײַער קומען דובנאַוו. — וואָס מאַכט

ער איצט אין געזונט? — פרעגט אָפּאַטמאָשו. און זינקט איין אין שוויגן. דערווייל גייט צו שטילערהייט אַ יונגע שוואַרץ־אויגיקע פרוי, פון די באַר לעבאָסטעס פון „איראָפּע“, פרעגט צניעותדיק: וואָס וויל מען באַשטעלן? גוואַלט, וווּ האָב איך שוין געזען אַמאָל די דאָזיקע פרוי? אין דער אמתער איראָפּע? אין דווינסק, אין קאָוונע, אין גראָדנע, אין מאָסקווע? נו, געוויס דאָס איז דאָך די יידישע פרוי פון אונדזערע שטעט... און אַט דערקען איך דעם כמעט־ווייסן טישטעך פון טיש, די טאַץ מיט דער גלאָז אין וועלכער מען דערלאַנגט טיי, און די קיכלעך אויף אַ קליין טעצעלע אויסגעלייגט. הייסט עס טאַקע אַז בתוך עמי אַני יושב. דאָס יידישע שטעטל איז דאָ דאָ. דאָס „פאָרווערטס“־געביי איז נאָר אַן אָנשטעל פאַר פרעמדע...

קאָראַלניק פּרעגט וועגן מיינע ערשטע איינדרוקן. — אָ, צו וואָס האָט איר געדאַרפט באַזוכן רעדאַקציעס? א י ר דאַרפט עס ניט טאָן! — זאָגט ער אַרויס, עפעס מיט פאַרדרום. איך נעם דערציילן וועגן מיינע היינ־טיקע באַזוכן. ס'רײַסט זיך אַרויס ביי מיר אַ גלייכווערטל. מען שמייכלט אַרום. איינער בייגט זיך איין צו מיין אויער: זייט פאַרויכטיק!

ער איז אפשר גערעכט, מיין פריינד. דאָ אין דער „קיבעצאַרניע“ (זיי זיי רופן אָן דעם ליטעראַרישן רעסמאָראַן) איז בעסער צו הערן און צו זען איידער צו ריידן.

— און וואָס קענט איר מיר דערציילן פון מיין פאַמיליע? — פרעגט קאָראַלניק.

— איך האָב געדאַרפט מיטברענגען פאַר אייך אַ באַנד לידער פון יעסעניען, האָט אייער ברודער פאַרזאַמט צו מיין צוג.

ביי דעם נאָמען יעסענין האָט געפלאַצט דאָס שוויגן פון נחום יוד, דער דיקליביקער, פעך־שוואַרצער דיכטער מיט אַ געזיכט פון אַ שמיד, רופט אַרויס מיט אַן אַנטציסונג אין רוסיש: אַט דאָס איז אַ פּאָעט, דער יעסענין...

קאָראַלניק מאַכט אַוועק מיט דער האַנט. נחום יוד נעמט זיך אָן שטאַר קער פאַר דעם רוסישן זינג־פויגל: — אַיי, וואָס פאַרשטייט איר אין אים? אַנדריי ביעלי פאַרשטיי א י ד ניט, איך האָב קיין געפיל נישט צו אים, אָבער יעסענין...

נחום יוד רעדט מיט מיר רוסיש, מיט דעם שאַרפן ר' אין די ווער־טער. ער געפינט אין מיר אַ פריינד פון יעסעניען.

מיר דאַרפן שוין גיין. מען זעגנט זיך אָפּ, מען זאָגט זיך צו ווייטער צו טרעפן זיך. איך פיל זיך דאָ היימיש מיט זיי. איך מערק אָבער אַז זיי קענען זיך ניט צוגעווינען צו מיר. עפעס אַ פרעמד־קערפער, נישט יידיש, נישט רוסיש גענוג.

אין דער קאלטער און ווינטיקער נאכט גייט אונדז באגלייטן נחום יוד.
ער איז אין דער צערטלעכער און ערנסטער אטמאספער פון דער רוסישער
דיכטונג: — האָט איר ליב געהאט סאַלאָגובן? — פרעגט ער אין וועג.

— נו, ער איז פרעמדלעך צו אונדזער גייסט...

— אי, וואָס פאַר אַ דיכטער דאָס איז געווען! האָט איר געלייענט מיין
גע איבערזעצונגען פון אים אין יידיש?

און אין דער פאַרטראָגענער איסט־סיידער גאַס, אין דעם האַלב־ליכט
פון דעם אָוונט — דערהער איך ווי עס היילכן אָפּ ריטמישע שורות אין
דער באַסאָווער שטים פון נחום יודן:

ווען דאָס לעבן ווערט שווער אומדערטרעגלעך פאַר מיר,
אין דער וויסטעניש גיי איך צו טרויערן פון דיר...

דיך גערופן וואָלט איך, נאָר איך ווייס ניט קיין וואָרט,
איך וואָלט שיקן נאָך דיר — נאָר איך ווייס ניט דאָס אָרט.

סיוועט אָן ווערטער דער טויט זיך צעקושן מיט מיר,
און מיט שטילקייט באַוועגט מיך דערפירן צו דיר.

מיט אַ דראַענדיקן, פעך־שוואַרצן קול ווידערהאַלט ער: „דער טויט זיך
צעקושן מיט מיר“.

— דאָס האָט איר אָקערשט געשאַפן די איבערזעצונג? — חידושט
מען זיך.

— ניין, שוין אַמאָל... אַ טיפער פּאָעט סאַלאָגוב. לענט איר זיין געד
דיכט „די אַמפּאַרע“? ניין? הערט מיין איבערזעצונג. הערט ווי ס'איז אַרד
בערגענומען זיין אייגענער ריטעם:

אין אַן אַמפּאַרע בונט באַמאָלן
טראַגט וויין אַ שטילער שקלאַף פאַרטראַכט.
ס'איז טונקל אויף דעם וועג דעם שמאָלן
און אין די הימעלן איז שוין נאכט...

מיר גייען זאָלבערדיט איינגעטליעט אין דער ניריאַרקער נאכט און
מיר מערקן אויך ניט דעם שמאָלן, רעגנדיקן וועג פון גאַס. דער ערנסטער,
פאַרטראַכטער ריטעם פון געדיכט צווינגט אונטער זיין געוואַלט:

מיט אײן פּוּס אײַן אַמעריקע

און אײן דער טונקלייט אַנטקעגן
קוקט דורכדרינגלעך זײן בליק אַרײַן,
אַז אױף דער ברוסט אײס פון די ברעגן
זאָל ניט צעגײסן זײך דער ווײן.
אַזוי — אַ טראַג אײך, פול רעיונות,
מײן כּוּס מיט לײדן אָנגעפּילט.

אײך טראַג דורך זײטיק־שטילע וועגן
דעם בײזן כּוּס, אַז אומבאַווסט,
זאָל עמיצער וואָס קומט אַנטקעגן
אײס נישט פאַרגײסן אױף מײן ברוסט. (1)

ס'איז געווען מאָדנע צו הערן די שטילע פּערזן פון ווײטן רוסישן דיכ־
טער דאָ אין דער נאַכטיק רוישנדיקער גאַס. און דאָך איז עס ניט געווען מאָד־
נע, ווײל אַ ייִדישער דיכטער האָט אין די איבערגעגאַסענע ווערטער אויס־
גערעדט זײן אייגענע נשמה. דער לעבעדיקער דיכטער האָט מיר מיט אײן
מאָל באַוויזן נײַ־יאָרק פון אַ גאַר אומדערוואַרטעטער זײט: פון שטיל־קײט
און טרוים. אײך בין אײס געווען דאַנקבאַר פאַר אַזאַ אַנטפּלעקונג, שוין אין
דעם ערשטן טאָג מײנעם דאָ.

מיר האָבן זײך ערנעץ אױף אַן עק גאַס אין רוסיש אָפּגעזעננט מיט
דעם אינערלעך אויפגערעגטן נהום יודן און געגאַנגען צו אונדזער אַרבעט
אױף דער באַזערי (אַ גאַס וואָס איר פינצטערע באַדייטונג האָב אין שפּע־
טער דערקענט). אין דעם הויז פון דעם „מאַרגן־זשורנאַל“ הייבן מיר זײך
פאַמעלעך אױף דעם ליפּט. אויבן גײט אונדז פּרײלעך אַנטקעגן מיט אַ ברייטן
שלום עליכס אַן אַלטער מאַן מיט אַ משכילישן פנים, מאַרגאַשעס: — אַ „ד״ר
שטיינבערג, אײך קען אײך גוט. אײך קען אײער דיסערטאַציע וועגן תּלמוד...
— ווי קומט איר דערצו? — לאַך אײך. — אײך האָב שוין פאַרגעסן
וועגן דעם!

— נײן, מיר געדענקען אַלצדינג — רעדט ער מיט דעם עכטן דײַטש־
מערישן לשון פון אַ משכיל. ער איז אַן אַ רעפּל, אין דעם וועסטל פּוּס אַ
פאַרהאַרעוועטן צײטונג־מענטש. אײך האָב ליב גוואַלטיק די אַטמאָספּער פּוּס
אַ צײטונג, און זײן אויסזען, ווי אויך פון די געצײלטע אַרומיקע, דערמאַנען
מיד אַן מײנע „יונגע יאָרן“. אויך מיר האָבן אַמאָל פּרײש אײנגעאַטעמט די
שווערלעכע צײטונגס־לופּט פון רעדאַקציעס, אײדער מען האָט געמוזט אַז

(1) „צוקונפּט“, יאַנואַר 1928

טרעטן אָן אַ זייט. די נויטווענדיקייט און די מעגלעכקייט צו ריידן טאָן
טעגלעך מיט דעם אַנאַנימען דרויסנדיקן עולם, דאָס שטענדיקע פּילן זיך אין
דער וועלט און די וועלט אין זיך, — וואָס האָט געקאָנט זיין אַנציענדיקעו
פאַר אונדזער איינעם? איצט גייט מען אַרום מיט פּריינדלעכע קנאהגעפּילן.
— האָט איר געלייענט אונדזער אַרטיקל וועגן אייך? — פּרעגט מאַר
גאַשעס. — זעט איר — ער פירט מיך צו צו אַ קעסטל, — איר זייט אַרייַן
געטראָגן אין אונדזערע רשימות.

— זייט איר אַ קרוב — פּרעג איך אים — פון דעם ד"ר מאַרגאַשענ
אין „טאָג“?

— מיינער אַ זון! ער איז געוועזן אַ רב און איז איצט אַ שריפטשטיי-
לער. אָבער ער שרייבט אין גאָר אַנדערע געביטן ווי איך. זעט איר — באַ
ווייזט ער אויף זיין טיש מיט אַן אויסגעשפּרייטן כתב־יד — איך שרייב
אַ סעריע וועגן הייליקע יידן.

די הויפט־רעדאַקטאָרן זיינען ניטאָ, און מיר פאַרלאָזן די רעדאַקציע.
איצט זוכן מיר אויף אַ טעלעגראַף פון וועלכן איך זאָל קענען געבן די צוויי
קיבלס צו מיינע היימישע. אַ גאַנצן טאָג ניט געקאָנט אויסגעפינען די מיר
נוט. דער טעלעגראַף איז דאָ אַ פּריוואַט־געשעפט, ניט קיין מלוכה־אַמט.
עפעס אַ פּריילעכער יידישער בחור רוקט אונטער. די בלאַנק... צי מעג איך
שרייבן רוסישע ווערטער אין אַ טעלעגראַם?

דער בחור וואָס קאָן די שבעים לשונות, זאָגט אַז יאָ. אָנגעשריבן די
פאַר ווערטער קיין בערלין, און איצט קאָן מען פאַרן אַ היים.
די ערשטע נסיעה אַליין איבער ניו־יאָרק גייט אַריבער לייכט. אין שטוב
געפּין איך אַ שבתדיקן מיטאָג צוגעגרייט פון מיסים ה.

— וווּ איז מיסטער ה.? — פּרעג איך.

— ער איז נאָך ניטאָ פון דער אַרבעט.

ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. מיט אַ פאַרטומלטן לאַפּ וואַרף איך זיך
אַריין אין שלאָף, אין דעם זומערדיק־פאַרגלעזערטן צימער.

אינטערוויו אין „פאָרווערטס“

28 טער דעצעמבער.

קולות פון די נאַסן־ינגלעך האָבן מיך אויפגעוועקט. ס'איז שוין אייך צייט. איך קוק זיך אַרום. אַ שמילינקער זייגער קלאַפט אָפּ צערטלעך די בע־ קונדן. אויפן פּרויען־טישל ביים פענצטער ליגט ווייס פּאַפּיר און קאַנווערטן אויף צו שרייבן בריוולעך. אַ היימישע וואַרעמלייט נעמט אַרום דעם קער פּער. וואָס איז דאָס פאַר אַ סביבה? איך בין דאָך ניט געקומען אַהער צום ווילטאָג און אָפּרו. ס'איז דאָך עפעס אַמעריקע, אַ לאַנד פון אַקטיוויטעט און עפישענסי... ביים פּרישטיק פּרעג איך מיין מיסיס: — וווּ איז מיסטער ה.? — ער איז שוין אַוועקגעפאַרן אין געשעפט — ענטפּערט זי רויק, און די אויגן קוקן זאָרגלאָז.

— ווען איז ער דען נעכטן געקומען? — ווונדער איך זיך.
— יאָ, ס'איז ביי אונדז, אין דער דרעס־בראַנשע אַ שווערע אַרבעט פון שטענדיק. איצט איז נאָך דערצו אַ גרויס... מען האָט פיל שאַדנס, מען מוז זיך יאָגן נאָך די קויפּער. און נאָך דעם יאָגט מען זיך זיי זאָלן באַצאָלן... דער ווילשטאַנד פון דעם הויז ווערט מיר עפעס ווי צווייפּלהאַפט. מוז מען אַ זוי האַרעווען צוליב אַזא הויז?

מיר קומען אַרויף צו ריידן וועגן איר שוועסטער, וואָס מען לויבט אַזוי אין בערלין. זי האָט מיט איר מאַן פונקט אַזאַ קליידער־געשעפט אין באָס־טאָן. „אַבער זיי גייט עס בעסער. זיי האָבן נישט פאַרלאָרן אַזוי פיל געלט וויפיל מיר. מיין שוועסטער איז אַ גוטע נשמה, זי זאָרגט פאַר אַלעמען. זי קאָן נישט אויסהאַלטן אַז איר אַליין גייט גוט. זי וועט באַלד מסתמא קומען אַהער אין ניו־יאָרק“...

דער נומער מלאַך יאַטשקאַווסקי קומט צו פאַרן כדי צו פירן מיך ווי־דער אין שטאָט. ער איז אַ ביסל אין אומרו. וואָס איז? שטעלט זיך אַרויס אַז דער קייבל, וואָס איך האָב נעכטן געשיקט קיין בערלין, איז נישט אַ וועק. מען האָט אים היינט צוריקגעבראַכט צו יאַטשקאַווסקי. פאַר־וואָס? ווייל איך האָב אַריינגעשטעלט אַן אומפאַרשטענדלעך וואָרט אין דעם

טעקסט. אָט האָט איר אייך די שבעים לשונות. איך שמעל זיך פאַר ווי מען איז אומרויק איצט אין מיין היים, ניט וויסנדיק וווּ איך געפין זיך: אין נירויאַרק צי אין עלים-אייילענד. אַלזאָ תיכּה אויפגעהויבן זיך און פאַרן, ראשית כל, צום טעלעגראַף. — איר וועט עס קענען מאַכן פון דער רעדאַקט ציע פון „פאַרווערטס“ — באַרויקט יאַטשקאַווסקי, און כּיר לאָזן זיך גיין. איצט אין דער פרי איז אַב. קאהאַן ווייניקער צעשוּיבערט ווי נעכטן נאָך מיטאַג. דאָס רעדאַקציע-צימער איז פול מיט פאַרנומענע מענטשן אין שרייבנדיקע פענעס. ס'איז אַ גרויסער באַטריב אין אַ גרויסאַרטיקן בנין. פון דאַנעט גייען עס אַרויס זיבן מאָל אין וואָך די געוואַלטיקע צייטונג לייוונטן אין הונדערטער טויזנטער קאָפּיעס, מיט די בילדער, מיט דער וועלט-אינפאָרמאַציע, מיט דעם רעש פון סענסאַציעס. נישט ווילנדיק פאַר גלייכט מען די גדולה צו וועלכער ס'האָט זיך דעהויבן דער „פאַרווערטס“, מיט דער אָרעמער אָפּגעלאָזענער איינריכטונג פון דער „פרייע אַרבעטער שטימע“.

וואָס פאַסט בעסער פאַר אַ סאָציאַליסטישן בלאַט: די אָרעמקייט פון דעם קלאַס וועלכן עס פאַרטיידיקט, צי די רייכקייט פון דער געזעלשאַפט אין וועלכער עס גייט אָן דער קאַמף? צי דאַרף טאַקע די אַרבעטער-באַוועגונג שמענדיק, ביזן ענדגילטיקן נצחון, בלייבן אין די לעכער און אין די קעלערס פון קאַפיטאַליזם, ווי עס איז געווען אין אָנהייב, — צי פאַרקערט, זי דאַרף פאַמעלעך, בהדרגהדיק אַריבערנעמען אין איר האַנט די אַצות און די פאַלאַצן פון די קאַפיטאַליסטן? און באַמת גערעדט, איז טאַקע אַ שאַך פאַרן סאָציאַליזם אין נירויאַרק, אַז ער באַזיצט אַזאַ מין גרויס בלאַט ווי דער „פאַרווערטס“ און אַזאַ אייגן הויז ווי זיין בנין? איז עס געווען בעסער אַז מען האָט זיך געשטופּט און געוואָרן אין ענגשאַפט און דלות פון דעם אַלטן איסט-סייד? מען וואָלט געדאַרפט אויספרעגן וועגן דעם דעם אַלטן דור נירויאַרקער יידישע סאָציאַליסטן וואָס טרעטן נאָך היינט אויף דעם זעלביקן איסט-סיידער פּלאַטער. ד"ר פאַרנבערג, ד"ר מעריסאָן, ש. יאַנאַווסקי, קאָפּעליאַוו און טאַקע אויך אַב. קאהאַן וואָלטן געקענט אַביסל דערציילן וועגן דעם פּלאַמענדיקן ענטוויאַזם און דער גרייטשאַפט צו קרבנות וואָס האָט געהערשט אין יענע „מאַגערע“ יאָרן פון דער יידישער באַוועגונג. אין די מיט שווייס טריפּנדיקע שעפּער, אין די סאָציאַליסטישע שטיבלעך, אין די פאַר זייער קיום-קעמפּנדיקע רעדאַקציעס איז געווען מער ליידן און מער אַמונה אין סאָציאַליזם, איידער היינט. עס שיינט עפעס אַזוי ווי ווען דער שטיינערנער בנין פון היינטיקן פאַרפונדעוועטן סאָציאַליזם וואָלט אויסגעוויגן סיי די אַמאָליקע ליידן סיי דעם אַמאָליקן גלויבן. דאָס איז די פּראַגע וואָס שטייט היינט פאַרן סאָציאַליזם אומעטוּב:

צי ווערט ער נישט אויסגעלידיקט פון זיין אינהאלט דורך דער גרויסער עשירות און טעכניק פון זיין אָרנאניזאציע? אָט איז איין לעבעדיקער ביי שפּיל פון טויונטער. ע ב ע ר ט , דער שפּעטערדיקער דייטשער רייכס־פרעזידענט, איז אַלס יונגער מענטש אָנגעקומען אַמאָל אין בערלין צו אַרבעטן אין דעם סאָציאַל־דעמאָקראַטישן פּאַרטי־פּאַרשטאַנד. ער האָט באַזי אויסגעפונען, אז אין דער קאָנצעלאַרע גייט די אַרבעט אָן פּאַמעלעך, פּראָ ווינציעל. די בריוו וואָס מען שרייבט בלייבן אָן קאָפּיעס, אָדער די קאָפּיע שרייבט מען איבער מיט דער האַנט. אז מען דאַרף ריידן מיט וועמען פון דער ווייטנס, פּאַרט מען צו אים אָדער מען באַנוצט אַ טעלעפּאָן פון אַ שכנישן הויז. האָט עבערט געמאַכט אַ רעוואָלוציע אין פּאַרשטאַנד: ער האָט צוגערעדט טויפּן אַ שרייבמאַשין און אַוועקשטעלן אַן אייגענעם טעלע־פּאָן. די אַלטע פּירער פון דער פּאַרטי וואָס האָבן געציטערט אויסצוגעבן אַן איבעריקן גראַשן פון אַרבעטער, האָבן געשאַקלט מיט די קעפּ. ווער איז געוועזן גערעכט? אַוודאי עבערט, דער יונגער אַרבעטער! ער האָט געזען ווי פּאַר זיינע אויגן וואַקסט און ברייטערט זיך אויס די באַוועגונג, האָט ער איר געוואַלט פּאַרשאַפן די טעכנישע אַרבעטס־מיטלען, זאָלן זיי טאַקע דינען ניט נאָר דעם קאָפיטאַליזם אַליין... איז עבערט געבליבן גערעכט ביזן ס'פּאַר? אַוודאי האָט עבערטס באַוועגונג געהאַט שפּעטער די גרעסטע דער־פּאָלן, האָט כמעט ווי דעראַבערט די מלוכה, עבערטן אַליין געשטעלט אויפן שפּיץ פון איר. אָבער — וווּ איז געבליבן די נאַאיוויטעט, די „פּראָווינציע־לע“ ערלעכקייט פון יענער צייט אָן אַ שרייבמאַשין און אַ טעלעפּאָן?

אין היינטיקן דייטשלאַנד איז די לאַגע אַזאַ, אז אַן ערלעך סאָציאַליסטיש בלאַט מוז דווקא אָנהייבן ווידער אַמאָל פון אַ רעדאַקציע אין אַ קעלער אָדער אַ בוידעם. די הויך־אויסגעבויטע ווענט פון די צייטונגען, געווערק־שאַפטן, פּאַרטי־הויזער, האָבן פּונאַנדערנעטיילט די פּירנדיקע שיכטן פון אַרבעטער־קלאַס און די אַרבעטער גופּא. מוז מען טאַקע אפשר — ווי אין די זיבעציקער יאָרן פון אַ מאָל — אומקערן זיך צו די שטיבלעך, צו דער שטופּעניש, צו דער אומגעלומפערטער און קינדישער באַגייסטערונג. עס זאָל ווידער געבאָרן ווערן דער צוטרוי פון סאָציאַליסטן פון איינעם צום אַנדערן. די רעדאַקציע זאָל אונטערהוונגערן, די לעזער זאָלן אָפּשאַרן פון זייער לעצט־ס, די אידעע זאָל באַהערשן די אַרעמע טעכניק.

די „פּרייע אַרבעטער שטימע“ איז דערפאַר טאַקע אַן אַרבעטער־בלאַט אין אַ גרעסערער מאָס ווי דער „פּאַרווערטס“. די ערשטע טראַדיציעס לעבן דאָרטן אין אַרעמען שטיבל, ניט דאָ. אמת, איך פיל היינט אויך דאָרטן נישט קיין באַגייסטערונג, פונקט אזוי ווי איך פיל זי ניט אין „פּאַרווערטס“. די באַגייסטערונג האָט זיך היינט אין ייִדישן אַרבעטער־אמעריקע אַריבערנע־

טראָגן אין אַן אנדער לאַגער... אָבער דער גייסטיקער אומעט ליגט אויף דעם סאַציאַליסטישן איסט־סייד ניט צוליב אַרעמקייט, נאָר צוליב אנדערע סיבות מיר וועלן נאָך ריידן פון דעם.

א.ב. קאהאַן בעט מיך אויסטאָן דעם מאַנטל, באַקענט מיך מיט די מיט אַרבעטער. איך הער די נעמען און דערמאָן זיך זייערע אַרטיקלען. ציבין, וואָס שמיכלט איינגעהאַלטן, איז מיר שוין פון נעכטן באַקאַנט, אָט איז ראַגאַר. איך וואָלט זיך קיין כאַל ניט משער געווען, אַז ער איז אזאַ יונגער און שלאַנקער. פאַר וואָס האָט ער זיך מיר געדוכט ווי אַן עלטערער, דיקלעך כער מענטש מיט אַ קודלאַטן שוואַרצן קאַפּ אין ברייל? האָב איך אים פריער געזען? יאָ, געוויס, איך מיש אים פשוט צוזאַמען מיט דעם רוסישן באַל־שעוויק ראַגאַוו וואָס פירט אָן שוין העכער צען יאָר מיט דער שטאַט־פאַר־וואַלטונג אין מאַסקווע! זאָל מיר דער אַמעריקאַנער ראַגאַפּ מוחל זיין: ס'איז נאָר קיין פאַרגלייך נישט צווישן אים און דעם מאַסקווער גראַדאַטשאַל־ניק... און דאָס איז אַשער־אָוויטש. אָט הייבט זיך אויף אַ יונגער בחור וואָס פירט די טעאַטער־אַפטיילונג: „מיר האָבן יענע וואָך מיטגעטיילט וועגן אייער פיעסע.“ אלע זיינען צו מיר ווייך און פריינדלעך, אפשר שוין צו פריינד־לעך. מיר ווונדערט עס אַביסל: זיי ווייסן דאָך, אַז איך בין ניט פון זייער לאַגער. ס'איז ניטאָ קיין צייט אַריינצוטראַכטן זיך. א.ב. קאהאַן רופט צו זיך צו איינעם: „מען דאַרף שטיינבערגן פאַטאַגראַפירן. לאַמיר דאָ אַראַפּנעמען פון אים אַ רעכט בילד. און איר, אַשער־אָוויטש, נעמט ביי אים אַן אינטער־ווי. א.ב. קאהאַן וויל קאָנטיק אַ העלף טאָן מיר, דעם איינזאַמען משולח וואָס איז אַריינגעפאַלן אין זיין לאַגער.

איידער מען נעמט זיך פאַר דער אַרבעט, וויל איך צונויפבינדן זיך מיטן טעלעגראַף. מיר דערגייען דעם סוד פון זייער אָפּזאָג צו שיקן די טעלעגראַף. זיי ווייסן ניט וואָס באַדייט דאָס וואָרט: „פריביל“. — און אַז מיר וועלן זאָגן אויף דייטש „אַנגעקומען“, וועט איר אָפּשיקן די טעלעגראַף? — פּרעגט מען ביי די יודעי ספר פון דאָרטן. — יאָ, זיי וועלן אָפּשיקן...

מיט אַשער־אָוויטשן גייען מיר זיך אינטערוויואירן אין אַ רויכן צימער. דורך אַן ענגן קאָרידאָר קומען מיר אין אַ זיצונג־זאַל. לאַנגע טישן מיט שטולן, פון די ווענט קוקן אַראָפּ פאַרטרעטן פון דעבסן און מאיר לאַנדאָן (אַלע ריידן דאָ פון אים מיט אַ שטאַלין, מיט אַ ליבשאַפט). מיר זעצן זיך צו צו אַ פענצטער, אָבער ס'איז גוואַלטיק הייס. אַשער־אָוויטש נעמט זיך צום בליישימפט. ער איז אַ מענטש מיט אַ קיילעכדיקן נאַאוון פנים וואָס הערט אַויס מיינע דערציילונגען מיט התפעלות. ס'איז פשוט אַ פאַרגעניגן צו זען אין אַמעריקע אַ מענטשן, וואָס האָט אויפגעהאַלטן אין זיך די פעיקייט צו אַזאַ באַגייסטערונג. ער איז גרייט אַנצוהייבן מיין געשיכטע פון אַדום הראשונים

צייטן. דאָ לויפט אַרײַן אַ יונגערמאַן און זאָגט אין איילעניש: „סאַהאַן האָט געהײסן אָנשרײַבן וועגן שטײנבערגן צוויי אַרטיקלען“. מיר בײדע האָבן גאָר נישט אַנטקעגן. די הײז איז אומדערטרענגלעך. אין עק צימער שטייט אַן עמערל מיט וואַסער. מיר טרײנקען צוזאַמען און באַשליסן, אַז אָשעראַוויטש זאָל בעסער הײנט קומען צופאַרן צו מיר אַהײם. דאָרטן וועט ער רויקערהײט דורכרײדן זיך מיט מיר.

פֿון רעדאַקציע גײען מיר אַרויס צוזאַמען מיט וואַלדעקן אויפֿן גאַס צו פֿרישטיקן. וואַלדעק איז הױך און שטײף, אויף זײַן לענגלעכן געזיכט אונטער די שוואַרצע ברײלן בלאָנדזשעט אַ שטענדיקער גוטמוטיקער שטייכל. דאָס איז דער שטייכל פֿון אַן אין זיך זיכערן מענטשן. ער איז אויסערלעך כמעט אַ קאַפּיע פֿון דעם „פֿאַרווערטס“־געבײ וואָס מיר פֿאַרלאָזן איצט. דער זעלביקער הױכער וווקס, די זעלביקע זיכערקײט, דער זעלביקער שטייכל. וואַלדעק איז אַמעריקאַניש אין אויסזען, אין די רויקע זשעסטן, אין דעם מױשבדיקן אַרויסגעבן פֿון זיך די ווערטער. און וואַלדעק איז דער ייִדישער בחור פֿון רוסלאַנד מיט די געקרויזלעטע האָר, מיטן שוואַרצן בליק פֿון די אויגן, מיט דעם טעמפּעראַמענט וואָס פֿילט זיך הײנטער דער רויקער אויב־געהאַלטנקײט.

דער טומל און דער האַרמידער אויף די גאַסן דורך וועלכע מיר גײען, איז באַטויבנדיק. אַלע ווײלע טראָגט זיך אַריבער איבער אונדזערע קעפּ מיטן אייזערנעם בראַז און געפֿילדער דער עלעווייטאַר. עס איז מיר שווער צו הערן און צו רײדן צו וואַלדעקן. מוז איך אַלץ מער און מער אויפהײבן מײן קול כדי צו טאַכן זיך פֿאַרשמענדלעך. פֿלוצים גיט זיך וואַלדעק אַ בײג צו מיר און זאָגט מיט אַ שטייכל: — בײ אונדז דאָ, שטײנבערג, שרײט מען נישט אין דער גאַס אַז מען וויל רײדן. איר וועט זײ (ער האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט אויף דעם עלעווייטאַר) סײ ווי סײ נישט אַריבערשרײען. פֿאַר־קערט, אַז צוויי מענטשן גײען איינער לעבן אַנדערן, רעדט מען גאָר שטײל און מען הערט בעסער...

מיר איז גוואַלטיק געפֿעלן געוואָרן דאָס שטיקל מוסר. עס איז אין אים געלעגן מער ווי אַן אָנווייז ווי צו פֿירן זיך אויף אַ נױד־אַרקער חוצפּהדיקער גאַס. איך האָב שפּעטער אָט דעם מוסר השכל אַרויסגעפונען בנוגע דעם גאַנצן ייִדישן לעבן אין אַמעריקע. און פֿאַר וואָס טאַקע אין אַמעריקע גאָר? דער בעסטער מעטאָד פֿאַר אַ נײער אידעע אָדער פֿראַגראַם איז נישט אַרײַני צורײסן זיך אין דער שרײעריש־מעאַטראַלישער וועלט מיט מער טומל און רעש, ווײל „איר וועט זײ סײ ווי סײ נישט אַריבערשרײען“. די נײע אידעע מוז קענען רײדן מיט איר אייגענער שטילער שפּראַך, וועט זי דורכדרינגען צו דעם צעמולטן גרויסשטאַט־מענטשן. זי וועט דערהערט ווערן אין דער

סאמע מיט פון דעם רעש — טאקע דערפאר ווייל זי איז באשיידן, צניעות-דיק, איינגארטיק. וולאדעקס וויציקע באמערקונג. איז געווען א סימבאלישער אָנווייז.

אין א רוישנדיקן יידישן רעסטאראן פארנעמען מיר, צווישן הונדערטער מענטשן, א טישל, וולאדעק נעמט מיר פריינדלעך דערקלערן אין וואָס פאר א שווערער לאַגע איך געפין זיך איצט אין אמעריקע... איר וועט פארפאלן ווערן אויב איר וועט נישט אָרגאַניזירן תיבה אייער ארבעט. אמעריקע האָט ליב טומל, סענסאַציע. אויב מען האָט דאָ ניט קיין אפּאַראַט, קאָן מען גאָר שנעל ווערן פאַרגעסן. איר פאַרשטייט דאָך, אַז דער „פאַרווערטס“ וועט ניט זיין מיט איך. געוויס איז אין „פאַרווערטס“ ניטאָ קיין אויסגעשפּראַכענע ליניע. איך, צום ביישפּיל, שטיי אויף אַן אַנדער פּאָזיציע ווי קאַהאַן. נישט אין אַלין קאָן איך אויך איינשטימען מיט די מענשעוויקעס. די רוסישע רעוואָלוציע איז אַ פּאַקט מיט וועלכן מען דאַרף זיך רעכענען. אָבער מיט אונדזערע היגע קאָמוניסטן האָבן מיר ניט וואָס אָנצוהייבן. איך לייען אפּילו נישט זייער צייטונג...

עס גייט צו צו אונדזער טישל אַן אָרעמער, הכנעהדיק לאַכנדיקער מענטש מיט געשניצטע שפּילצייג אין האַנט. ער באָט אָן זיין סחורה. געלאָסן און פריינדלעך הייסט אים וולאדעק אַרויפּטראַגן אין זיין אָפּיס אַ פּאַר שפּילזאַכן.

— יאָ — פיר איך ווייטער אונדזער שמועס — איך קאָן שווער פאַר-שטיין אייער קאָמוניסטישע צייטונג „פרייהייט“. אַ העלפט פון איר איז פאַר-נומען מיט אַנאַנסן וועגן אונטערנעמונגען און אָוונטן. און מיט וואָס פאַר אַ התלהבות ווערט באַשריבן דער באַזאַר וואָס זיי האָבן איצט איינגעאַרדנט אין ניו-יאָרק! דער גאַנצער אַרסענאַל פון רעוואָלוציאָנערע ווערטער ווערט דאָ אויסגענוצט...

מיר זיינען אַריבער צו דער פאַרגאַנגענהייט. איך האָב זיך דערמאַנט ווי איך האָב אין 1907, אין קאָוונע, אויף אַ בונדישן מיטינג געהערט זיין אַרויסטרעטונג. איך בין דעמאָלט אַ יונגער סטודענט געקומען קיין קאָוונע, אין סאַמע ברען פון דער וואַל-קאָמפּאַניע צו דער צווייטער דומע. צוזאַמען מיט מיין גמראַרבינ ז. ראַבינאָו האָבן מיר באַשלאָסן צו גיין אויף אַ פאַר-זאַמלונג וווּ דער באַרימטער „לאַסאַל“ האָט געדאַרפט ריידן. דאָס האָט גע-זאָלט זיין אין אַ בית-מדרש. איך האָב איבערגעטאָן מייע סטודענטישע קליי-דער, די פּאָליציי זאָל מיך ניט גאַנקוקן. אזוי פאַרשטעלטערהייט זיינען מיר געקומען אַהין, דערזען אויף דער בימה אַ הויכן בחור וואָס האָט מיט גרויס טעמפּעראַמענט, הייבנדיק אויגן און הענט צו דעם הימל, אויסגערופּן: „אַ, דו גרויסע רוסלענדער רעוואָלוציע! אַ, דו זון פון דער באַפרייאַונג!“ מיר

זיינען געשטאנען אין דעם עולם און געזען ווי לעבן אונדז האָט געקאָכט פאַר אויפֿרעגונג קעגן דעם רעדנער אַ בחורל, אַ פּוּל־ציוניסט. אַז מיר האָבן אים געפּרעגט פאַר וואָס ענטפּערט ער אים ניט, האָט ער מיט דער גרעסטער פאַראַכטונג אָפּגערוּפּן זיך: „אַז מיר סטשיטאָיענען זיך ניט מיט זיי!“ איך מיט ראַבינקאָוו האָבן נאָר געקאָנט איבערוואַרפּן זיך מיט שמיכלנדיקע בליקן. איך, אין מיין אָפּגעטראָגענעם מאַנטל מיט די אַרבל וואָס האָבן זיך אַראָפּגעלאָזן אַריבער די הענט, און ראַבינקאָוו אין זיין שטענדיקן איבערציער האָבן אויסגעזען ווי צוויי יונגע בעל־מלאַכות. ראַבינ־קאָוו האָט נאָך — אין די היציקע מאָמענטן — אונטערגעשריען און צוגע־געבן פאַרע.

אַז וואַלדעק איז אונטער רוישיקע פּאַטשערייען אַראָפּ פּון דער בימה, האָט זי תּיכּה פאַרנומען אַ עסעסאָוועץ. ער האָט זייער שוין אויסגעפירט די מעשה מיט פרעזעס פּרומער האַץ, וואָס פאַרגלאַצט די אויגן און וויל אַרייַן־נאַרן דעם אַרבעטער אין זאַס אַריין. האָט זיך „לאַסאַל“ ווידער ניט געפּוּל־ט און האָט אויף דער בימה שוין מער ניט גערעדט ראָמאַנטיש־פאַרצויבערט, נאָר שטעכעדיק־ניפּטיק. און ער האָט טאַקע דערמאַנט פּון היינען דעם ייִדישן הונט, וואָס וואַרפט אַראָפּ זיין לָבוש ערשט אום שבת... ס'פאַרשטייט זיך, אַז דער דאָזיקער זאָלאָגאָישער געפּעכט וואַלט נאָך געקאָנט אָנגיין ווייטער, ווען וואַלדעק וואַלט ניט אין סוף פּון זיין קורצן דרוש אויפֿגעפּאַדערט: „חברי־ב־בונדיסטן, פאַרלאָזט מיט מיר צוזאַמען די פאַרזאַמלונג!“ אַ טומל, אַ ליאַד־רעם, הענט־קלאַפּערייען פּון בונדיסטן, פּראָטעסט־געשרייען פּון די ס"ס. מיר באַוועגן זיך אויך צו דער טיר, וויל די פאַרזאַמלונג איז שוין צערודערט. און עס געפּעלט אונדז ביידן דער פּאָליטישער געפּילדער ביז נאָר...

מיר גייען אַרויס פּון רעסטאָראַן אויפֿן גאַס. עס איז ווי שטענדיק טומל־דיק. יידן איילן זיך, טראָגן זיך מיטן אימפעט. — צי דען מוז מען טאַקע אַזוי לויפֿן? — פרעגט איך וואַלדעקן — אַז מיר וואַלטן איצט אָפּגעשטעלט אַ יידן אין גאַס און פרעגן וווּ איילסט דו אַזוי, וואָס וואַלט ער געזאָגט? אפשר וואַלט געווען כּדאי צו גרינדן דאָ אַ חברה אויף צו באַקעמפֿן די איילעניש?

— וואַלט די דאָזיקע חברה אויך געמוזט איילן זיך! ענטפּערט ער — אַנטס וואַלט מען זי תּיכּה פאַרגעסן.

די יידן האָבן דאָ טאַקע אַ צווייענדיקן טעמפּ: דעם אַמעריקאַנער טעמפּ און דעם אייגענעם „בחפּזון“. — מיר ריידן אָפּ צו טרעפֿן זיך — יי אים אין שטוב פּרייטאַג אָונט. דאָרטן וועל איך טרעפֿן אויך ש. ניגערן און די

י. נ. ש. ט. י. נ. ב. ע. ר. ג.

אנדערע ברידער. וולאדעק פירט מיך ארויף אין דער רעדאקציע פון דער
„פרייער ארבעטער שטימע“ און דערקלערט: איך נעם ארויס ביי איך א
צעטל און איך האב דעם ד"ר שטיינבערג צוגעשטעלט אייך צוריק גאנצער-
הייט...

מיט די שרייבער פון „מאָרגן-זשודנאל“

אין דער רעדאקציע זע איך צום ערשטן מאל שערמאנען. דאָס איז יעדער סאָציאַליסט־רעוואָלוציאָנער וועגן וועלכן עס האָט מיר דערציילט. זשיטלאָווסקי. ער איז פאַראינטערעסירט אין מיין אַרבעט, ער גרייט זיך צו צו מיין ערשטן אָונט און וועט זיין דער קאַסירער. איך האָף צונויפצורופן דורך אים וואָס גיכער אַ זיצונג פון די ניו־יאָרקער עסערן. ער נעמט זיך אָן צוצוגרייטן אַזאַ פאַרזאַמלונג וואָס איז פאַר מיר איינע פון די וויכטיקסטע. ווייל ראשית כל, קאָן איך דאָך ניט אַרומבלאָנדזשען ווי אַ „ליבער גאַסט“ אין פרעמדע פּאָליטישע הייזער. איך מוז זען פּערזענלעך, באַקענען זיך, דורכריידן זיך ביזן גרונט מיט די עסערן פון ניו־יאָרק. זיי הייבן דאָך ניט אָן צו וויסן אפילו וואָס איז דאָס אַזעלכעס אַ ליינסער עסער. שערמאן שאַקלט צו מיטן קאַפּ. ער דערציילט, אַז אין סיביר איז ער טאַקע געזעסן צוזאַמען מיט אונדזער ליינקן עסער טרוטאַווסקי. ער דערמאָנט אים מיט וואָרעמקייט: ווי קאָן מען דען אַנדערש ריידן וועגן דעם נאַאיוון, דיין־האַרציקן, טיפ־געלערנטן לינג טרוטאַווסקי? שערמאן אליין האָט דעם טיפּ פון אַ ריז סיגן רעוואָלוציאָנער נאָך ניט פאַרלוירן. ער איז שלאַנק, בלאָנד, באַזונדער לעך, מיט אַ פריינדלעכן בליק פון הינטער די ברילן. איך דערצייל אים, אַז טרוטאַווסקי איז אליץ נאָך פאַרשיקט אין סיביר, אַז זיין טעאָרעטיש בוך וועגן דער אַגראַר־פּראַגע לינגט אין בערלין אין מאַנוסקריפּט, ווייל עס איז ניטאָ קיין געלט צום דרוקן. זיינע פריינד דאָ וואָלטן אים געדאַרפט העלפּן. שערמאן איז מסכים. ער קערט זיך אום צוריק צו דער אַסיפה פון עסערן, און פּרעגט צי זאָל מען ניט האָבן פריער אַ פאַרזאַמלונג פון די יידן־עסערן, און דערנאָך די אַלגעמיינע. דאָס ווונדערט מיר, פאַר וואָס ניט אַלע צוואַר מען? ער מיינט דאָך ניט די ייִדישע עסערן. (וואָס דאָס איז טאַקע אַן ענין פאַר זיך), נאָר ייִדע־עסערן. וואָס פאַר אַ באַציונגען הערשן דאָ ביי די עסערן אין ניו־יאָרק? שערמאן האָט אָבער בעסער געקענט זייער גרופּע. איך האָב עס שפּעטער פאַרשטאַנען. איך האָב אויך פאַרשטאַנען, אַז שערמאן איז

אייגנטלעך מער ייד ווי עסער. און טאקע דערפאר האָט ער איצט מיר גע-
וואָלט העלפֿן אין אַמעריקע.

דער אַלטער מינץ איז פֿאַרטאָן מיטן קאָפּ אין מיין עינין. אָסערשט האָב
ער טעלעפֿאָנירט צו ד"ר עלטבערג, צו וועמען איך האָב אַ בריוו פֿון זשיימס
לאָווסקין. מינץ רעדט צו מיר, „קוקנדיק“ אויף שערמאַנען: זעט איר, א ים
האָב איך אַרײַנגענומען, אין אייער קבלת־פֿנים קאָמיטעט איך האָב דאָך
צוזאַמענגעשטעלט דעם גאַנצן קאָמיטעט (זײַנע ליפֿן ציען זיך אײס אין אַ
קינדער־שפּריילעכן לאַכן, און די פֿאַרמאַכטע אויגן בליקן ערנסט און טױט).
איך האָב מיר געזאָגט, ווי איז דאָס עפעס אָן אַ סאַציאַליסטרעוואָלוציאַר
נער אין דעם קאָמיטעט? און שערמאַן איז דער פֿאַסיקער מענטש דערצו.
אַלע אונזערע עסערן דאָ (ער זאָגט עס מיט אַ שטילערן קול) זײַנען רע-
אַציאָנערן... אייער ערשטער אַרױסטריט מוז געמאַכט ווערן גוט. אָבער
אייערע טעמעס געפעלן מיר נישט, עס מוז זײַן עפעס וואָס זאָל ציען דעם
עולם. דערציילט וואָס האָט איר שױן אויפגעטאָן...

אַז איך בין געווען אין „פֿאַרווערטס“, ווייסט ער שױן. דאָ אין דער
ידישער צײַטונגס־געסל ווייסט מען תּיכּף אַלצדינג. איך דערצייל אַז איך וועל
זײַן די טעג בײַ וואַלדעקן. מינץ איז באַגײסטערט: „ניט אמת? אַ פּײַנער
מענטש איז דער וואַלדעק. און וואָס פֿאַר אַ רעדנער ער איז! אָט מיט אײס
טאקע האַלט זיך אָן עצה וועגן דער טעמע פֿון אייער ערשטן רעפּעראַט.“
איך מוז ניין ווייל אַשער־אױטש וועט קומען צו מיר אַ הײם. אָבער
דערווייל מוז איך זיך ווידער אַרײַנכאַפֿן אין „מאָרגן־זשורנאַל“. מינץ באַ-
שטייט אויף דערויף. דאָרטן בײַ אונדו אין אייראָפּע, דאַכט זיך אַז דער
„מאָרגן־זשורנאַל“ איז מיט אַ גײסטיקן תּהום אָפּגעטײלט פֿון די אַנדערע,
„וועלטלעכע“ יודישע בלעטער. דאָ אויפֿן אָרט זע איך, אַז אַלע בלעטער
זײַנען נאָענט צווישן זיך, אַז די שרײַבער פֿון אַלע צײַטונגען זײַנען אײַגנאַ-
לעך אײַן חברה. די „ריכטונג“ פֿון זײַער בלאַט איז אַ זאָך פֿאַר זיך. שפּע-
טער אַז איך האָב טאָג אין טאָג געלײענט אַלע נױראַרקער יודישע
צײַטונגען, האָב איך באַמערקט אַז בײַם אײבערגעבן אַלגעמײנע אײנפֿאַרמאַ-
ציע איז דער „מאָרגן־זשורנאַל“ אַ סך פּינקטלעכער ווי די אַנדערע. עס
פעלט אײס די פֿאַרבלענדונג פֿון די פֿאַרטייאישע בלעטער. די אײנטערעסן
פֿון „מאָרגן־זשורנאַל“ ליגן עפעס וווּ אַנדערש.

אַז איך בין אַרױפגעקומען אין דער רעדאַקציע האָב איך אין אַ קלײן
קעמערל בײַ די טישן געפונען די בײדע פּירנדיקע מענטשן: פּישמאַן און
ווערניק. דעם נאָמען ווערניק האָב איך געקענט פּריער פֿון זײַנע בײבליאָ-
גראַפּישע אײבערזיכטן („אונזער צױרשפּראַכיקע ליטעראַטור“). איצט
האָב איך געזען פֿאַר זיך דעם זילבער־גרויען קאַפּ און די בײז גאָר לעבע-

דיקע אויגן פון דעם גרויסן מתמיד און ליוענער. איך געדענק ווי טאקע פ. ווערניק האָט זיך אָפגערוּפן אויף מײן בוך „מאָראַלישער פנים פון דער רעוואָלוציע“ מיט אַ פּאַר יאָר צוריק. „דער מחבר — אזוי האָט ער אומגעזען פער געשריבן — באַווײַזט מיט לאַגישע באַווײַזן אַז דער באַלשעוויסטישער טעראָר טױג ניט און אַז מען דאַרף אים פאַרדאַמען אַז מען לױענט אָבער דעם בוך זעט מען אַז ווען דער מחבר וואָלט געהאַלטן, אַז טעראָר טױג יאָ פאַר דער רעוואָלוציע, וואָלט ער אויך געפונען גענוג באַווײַזן פאַר דעם אַנדערן שטאַנדפונקט.“ ס'איז געווען קענטיק אַז ווערניק — אַ יוד איינגע-טונקט אין לומדות און ראַציאָנאַליזם — איז אומצופרידן מיט ראַציאָנאַל ליטטישע אַרגומענטן קעגן טױטשטראַף און טעראָר. דער גאַנצער עטישער מהות זײנער איז אזוי שטאַרק געוועזן געווענדעט קעגן בלוטפאַרגיסן, אַז ער איז געווען ווי באַליידיקט פון „באַווײַזן“ און הקירות אין אַזאַ פּשוטער פּראָגע. — אזוי האָט אַמאָל אויך טאַלסטאַי געשריבן. אַז דער בעל-פּער אַרגומענט קעגן טױטשטראַף איז צו באַווײַזן אַ מענטשן די סצענע פון אַ הינריכטונג; און ער האָט עס טאקע מיט אַ דערשיטערנדיקער קלאַר-קײט באַשריבן... זיי זײנען אפּשער גערעכט אין זײער זעלישער אָפּגיבונג קעגן דעם הומאַניסטישן ראַציאָנאַליזם. אָבער מען מוז דאָס טאָן ווייל יענער דער קעגנערישער צד, אַרבעט און אַרגומענטירט מיט לאַגישע און כלומרשט פּראַקטישע סברות. מוז מען דעם קעגנער באַזיגן אויף זײן אייגענעם פעלד.

מען וואָלט אפילו געקאָנט זאָגן, אַז דאָס קינסטלערישע באַקעמפן טױטשטראַף (טאַלסטאַי אַ באַשרייבונג) איז פונקט אזוי באַליידיקנדיק פאַר דעם אוממיטלבאַרן שטילן געפיל ווי די לאַגישטעאַרעטישע. מיר טאָרן אָבער ניט אויסמײדן סײ די קינסטלערישע פּײ די ראַציאָנאַליסטישע אַרגומענטן... בעת איך האָב געשריבן דעם בוך קעגן באַלשעוויסטישן טעראָר האָב איך פאַר זיך אָדער פאַר די נײטיקדנאַענטע מענטשן להלואַטין ניט געדאַרפט בױען ען אַ פּיתום ורעמסס פון אַרגומענטן. אָבער דער ענין „רעוואָלוציע“ איז אַזאַ שווערע הלכה, אַז מען אַרבעט אַרום איר, באַזונדערס אין דעם הײנטיקן „וויסנשאַפטלעכן“ דור, נאָר מיט לאַגישע טעאַריעס. דער באַלשעוויס האָט דער דאָזיקער לאַגישקײט מקריב געוועזן אַלע מענטשלעכע געפילן, האָט מיט דעם דאָזיקן רעוואָלוציאָנערן ראַציאָנאַליזם פאַרניפּטעט אַ גאַנצע גענעראַציע פון קענטשן. מוז היינט אויך דער פּראָטעסטירנדיקער עטישער געפיל אַרויסטרעטן קעגן אים אָנגעטאָן אין די כלירזין פון לאַגישן גלאַנץ. אָבער מען קאָן גרײלעך פאַרשטיין דעם פאַרדרוס און די איראָניע וואָס זײ נען געלעגן אַן דער ביבליאָגראַפישער נאָטיץ פון ווערניק. איצט אַז איך האָב געזען ווערניקן אַלײן, האָב איך אויך אין זײנע אויגן געמערקט פּײער-לעך פון שכלדיקײט און איראָניע. ער איז מיר געוואָרן תּיכּה סימפּאַטיש.

מיט זיין הויכן וווקס און די גרויע וואַנצעס, מיט דער גאַנצער רויקער האַל-
טונג פון א זיידן, האָט ער דערמאָנט אָן אַן אַמעריקאַנישן סענאַטאָר. ער איז
טאַקע אין לאַנד איבער 40 יאָר. נעמענדיק אין האַנט אַ דיקן יידישן באַנד,
זאָגט ער צו מיר: — זעט איר, דאָס איז „אונטערן ראָד“ פון בעל־מחשבות.
וועגן דעם באַנד וועל איך די טעג שרייבן, און איך דעם פלימעניק דערביי
דערמאָנען. דאָס איז זייער אַ גוטער בוך.

דער הויפּט־דראַקטאָר פישמאַן, אַ מיושב־דיקער ציוניסטישער מענטש.
האָט מער געשוויגן. אַריינבליקנדיק מיט איין אויג אין די מאַנוסקריפּטן,
פלעגט ער באַלעבאַטיש אַריינוואַרפן אַ וואָרט. ביים נאָמען בעל־מחשבת
האָט ער מיט אַכטונג דערמאָנט זיין מיטאַרבעטערשאַפט „ביי אונדז אין
מאָרגן־זשורנאַל“. איך האָב דערקלערט, אַז איך וויל דורך מיין זיין אין
ניו־יאָרק אונטערשטופן די אויסגאַבע פון זיינע ווערק. אַ יונגערמאַן, ד.
מעקלער, האָט צוגעגעבן פריינדלעך: יא, מיר פאַרנעמען זיך דערמיט. זעט
איר, דאָ אין ווינקל ליגן די קאַפּיעס וואָס זיינען נאָך ניט פאַרשפּרייט.

פישמאַן איז אויפגעשטאַנען צו באַווייזן מיר די רעדאַקציע. דאָס וויכ־
טיקסטע איז געווען אַ קעמערל אין וועלכן ס'האָבן איינזאַם געהודזשעט אַ
פאַר אַפאַראַטן און אַרויסגעגעבן פון זיך אומענדלעכע ווייסע בענדלעך פון
טעלעגראַפֿן־שריפּט. די אַפאַראַטן נעמען אויף אויטאָמאַטיש די טעלעגראַפֿ־
פישע ידיעות פון דער גאַנצער וועלט. די רעדאַקטאָרן האָבן מער ניט וויל
איין זאָרג: פונאַדערצולינגן די שטומע בענדלעך אויפן טיש און צו שניידן
זיי לויט זייער אינהאַלט. ניט אַלץ וואָס דאָ ווערט באַריכטעט, דרוקן מיר.
מיר קלייבן אויס דאָס אינטערעסאַנטסטע פאַר אונדזערן לעזער. אַזעלכע
אַפאַראַטן זיינען אין ניו־יאָרק דאָ נאָר ביי גאָד די גרעסטע צייטונגען —
האָט ער מוסיה געווען מיט אַ רויקן שטאַלץ.

ס'איז אַ פאַכ־אפּנדיק בילד פאַר אַ זשורנאַליסט צוצוקוקן זיך צו אַזאַ
שטיל־קלאַפּנדיקער מאַשינקע פון וועלכער, עס דוכט זיך, טראָגן זיך פאַר־
שטיקטע קולות פון דער גאַנצער וועלט. מען דאַרף זיך נאָר פאַרשטעלן ווי
אַ נאַפּאַלעאַן, למישל, וואָלט איבערגעקערט די וועלט האָבנדיק פאַר זיך אַזאַ
מאַשין. מאַסקווע, פאַרזי, קאַיראָ לאַנדאָן — דאָס זיינען געווען די שפיצן
פון זיינע געאָגראַפישע שפּרונגען. און דער „מאָרגן־זשורנאַל“ האָט אין איין
האַלב־שעה ידיעות פון אַלע קאָנטינענטן און אַלע פעלקער.

— מיר האָבן דאָ — רעדט געמיטלעך צו מיר ווערניק, און זיינע אויגן
קוקן זיך צו אויפּמערקזאַם — אַ קליינע געזעלשאַפט פון אונדזערע יידן...
יידן פאַרשידענע: סוהרים, קינסטלער, שרייבער, וואָס האָבן אַמאָל אין
אונדזערע מקומות געקאָנט לערנען... וויל מען דאָ ניט פאַרגעבט ווערן
קלייבט מען זיך צונויף איין מאָל אַ חודש ביי אַ מיטאַג. מיר רופן עס

„הברותא“... אז עס קומט פון ניריאָרק אַ חשובער גאַסט, רופן מיר אים אויף אַ מיטוואָך.

— און וואָס טוט דער גאַסט?

— גאָרנישט. מען באַרירט עפעס אַ טעמע וואָס האָט אַ שייכות צום גאַסט. אז דער גאַסט וויל, זאָגט ער אויך אַ פּאָר ווערטער... עס זיינען נער ווען ביי אונדז אַלע, אָן שייכות צו פּאַרטיי: היים ווייצמאַן, הערמאַן שטרוק, פּישל שנייערסאָן. וועט איר אפשר אויך קומען צו אונדז?

איך ענטפער: מיר וועלן זען. איך וויל זיך באַקענען מיט דער שטאַט... מיר גייען זיך פונאַנדער. אין צווייטן צימער נעמט ביי מיר אָפּ אַן אינטערוויו אַ דיקלעכער יונגערמאַן מיט אַ ברייטן געזיכט. איך טראַכט זיך ניט ווילנדיק: די מלאַכה מאַכט ער מסתמא צענדליקער מאָל. וואָס פאַר אַן אינטערעס האָט ער צו מירן ריזע?

ניין, ס'איז ניט אזוי פשוט. אפרים אויערבאָך באַטאָגט, אז אים איז אינטערעסאַנט דווקא מירן שמעלונג צו טעראָר. ער אַליין האָט זיך אומגע- קערט נישט לאַנג פון סאָוועט־רוסלאַנד. וואָלט ער וועלן אז איך זאָל דורכ- לייענען איין אַרטיקל פון זיין ריזע... ער גיט עס מיר: איך באַמערק דאָרטן ערלעכע ווערטער וועגן דעם ווי דער קליינער מענטש ווערט געדריקט אין רוסלאַנד פון סאָציאַליסטישע באַזאַמטע... וואָס אַרט דאָס אייגנטלעך אַ ביר- גערלעכע צייטונג? — טראַכט איך מיר. שפעטער האָב איך דעם זעלביקן דערקענט אַלס אַ פּאָעט. אין יידישן „פען־קלוב“ איז ער געזעסן צווישן די דיכטער. אַלואַ די רעדאַקציע פון דער צייטונג איז ניט אנדערש פון די אנדערע.

מען גייט אַראָפּ פון די טרעפּ און מען טראַכט: איין צייטונג איז אַמע- ריקאַניזם מיט אַ יידישן אונטערשלאַק, די אנדערע — יידישקייט אויף אַמע- ריקאַניש. דאָ נאָך אַ שריט ווייטער: פרומקייט און ציוניזם אויפן אַמערי- קאַנישן שטייגער. צי זיינען די מענטשן וואָס אַרבעטן אַרום דער אָדער יענער צייטונג אנדערע? מסתמא וועל איך דאָס שפעטער בעסער פאַרשטיין.

דער גורל פון געדרוקטן ווארט

אז איך בין געקומען אַ היים אין שוין געווען שפעט. זעסט אַזויגער איז דערשינען אַשעראַוויטש, און מיר האָבן פאַרבראַכט אין שמועס בין עלף. מיט דער זעלביקער לעבנסלוסטיקער התפעלות האָט ער צוגעהערט אויך דאָ. אז ער האָט גענומען אויספרעגן וועגן מיין יוגנט. האָב איך דער-ציילט אַביסל וועגן אונדזער לערער און פריינד זלמן ראַבינקאָוו, דערציילט אַז אונדזערע עלטערן האָבן פון רוסלאַנד נאָכגעשיקט אים צו אונדז קיין דייטשלאַנד כדי „די תורה זאָל נישט פאַרגעסן ווערן“. און די טעלזער ישיבה, וואָס ראַבינקאָוו איז געווען פון אירע בעסטע תלמידים, האָט זיך דורך אים יאָרן-לאַנג איינגעלעבט מיט דעם העכסט-וויסנשאַפטלעכן אונד-ווערטימעט אין היידעלבערג. אַשעראַוויטש האָט זיך געהיידשט אָן אַ ברעג. לידער האָט ער דעם דאָזיקן פונקט אַרויסגערוקט אויפן ערשטן פּלאַץ אין זיינע אַרטיקלען אין „פאַרווערטס“. איך האָב ניט געקאַנט פאַרשטיין דעם צוועק דערפון, אויב ניט לשם סענסאַציע. אפשר וואָלט נאָך געהאַט אַ זינען צו אונטערשטרייכן אַז אַ יידישער סאַציאַליסט איז ניט מחויב צו פאַרגעסן די לעבעדיקע קוואַלן פון יידישן עבר. אין אזא לאַנד ווי אַמעריקע וווּ סאָ-ציאַליסטישע בילדונג פאַרבינדט זיך אַפּט מיט כשרער יידישער עמי-הארצות וואָלט עס אפשר געהאַט אַ זינען. אָבער געשען איז עס נאָר אויף אַן אַנדער אופן... אז איך האָב גענומען דערצייילן אַשעראַוויטשן וועגן דעם העלרני-האַפטן לעבן פון מיינע חברים אין רוסלאַנד, פון קאַכאַווסקאַיאַ, ספּירידאַנאָ-ווא און אַנדערע, האָט ער זיך אָנגעצונדן נאָך מער. ער האָט אוועקגעווארפן שוין לאַנג זיין פּעדער, און האָט נאָר צוגעהערט. אַ זשורנאַליסט וואָס פאַר-געסט אָן זיין פּעדער, איז דאָך די ערלעכקייט אַליין.

ס'איז געוואָרן שפעט אַוונט. מען האָט אָנגעקלאַפּט אין מיר, און מיכ-מער ה. האָט אונדז ביידן גערופן צום אָונטברויט. איך האָב אים איצט דערזען צום ערשטן מאָל. אַ בכבודיקער ייד פון אַ יאָר 50 דער טיפּ פון אונדזערע קאַנטן, אָבער מיט אַ שטעמפל פון דער אַמעריקאַנער יידישער נאָם. מיט אַ רירעוודיקייט פון אַ יונגן מאַן האָט ער אונדז צוגערופן: „לאַמיר אַמאָל אויך זען ביים טיש שרייבער“. מיטער ה. האָט אויסגעזען שטאַר-ה

פארמאטערט, אין זיינע אויגן איז געלעגן אן אָפּענער טרויער. אָבער ער איז געווען אויפגעראַמט ביז נאָר. ס'איז ווידער געווען אַ שבתדיקער מאָלייט, און מיסים ה. איז געשטאַנען אין דער פּאָזע פון אַ אשה כשרה בעת זי הערט אויס דעם קידוש פון איר מאַן. אַ שטילע צערטלעכקייט האָט פאַר-בונדן דאָס פאַרפּאָלק.

— און וואָס איז מכות אַ גלעזעלע? — האָט לוסטיק געפרעגט מיט טער ה. נאָכגעבנדיק דער אַלגעמיינער שטימונג האָט די מיסים אַוועקגע-שטעלט אויפן טיש אַ פּלעשעלע מיט עפעס אַ רוימן געטראַנק. אין אַמע-קע איז אזאַ טרונק שטרענג פאַרבאַטן; האָבן טאַקע אַלע בירגער פון לאַנד. צי זיי טרינקען, צי ניט, משקה אין הויז. דער אינטערוויו מיט מיר האָט זיך געענדיקט; האָט מען איצט אָנגעהויבן אינטערווואַרן אָשעראַוויטשן. מיט-טער ה. האָט זיך אַלץ געחידושט וואָס ער זעט פאַר זיך אַ מענטשן פּוּ וועמעס פּעדער עס ווערט צוזאַמענגעשטעלט אַ צייטונג. — האָט היינט רעדט איר דאָ, און מאַרן איז עס אין בלאַט!"

דאָס געדרוקטע וואָרט איז נאָך ער-היום אַ מיסטעריע פאַר דעם רורכ-שניט-מענטש. ער קאָן זיך ניט באַפרייען פון אַ יראַת-הכבוד געפּול בעת עס קומן אַרויס אויף אים פון פּאַפיר די שוואַרץ-געדרוקטע אותיות. די דאָזיקע ווירקונג איז פאַרשיידן ביי פאַרשידענע פּעלקער, אָבער זי איז אוימעטיס דאָ. דער אייראָפּער, קען נאָנץ גוט דעם מקור פון געדרוקטן וואָרט; ער קען אין אַ גרויסער מאָס דעם מעכאַניזם (פון דער רעדאַליע, פון דער פאַרמי-פון ווירטשאַפּטלעכע באַטריבן) פון וועלכן עס קומט אַרויס אַ צייטונג, אַ כּוּך, אַ גאַס-פּלאַקאַט. אָבער ווי נאָר עס דערשיינט פאַר זיינע אויגן אַ פאַר טיקער דרוק-דאָקומענט, פאַרוואַנדלט ער זיך אין אַן אַנאַנימער קראַפט וואָס ד ר י ק ט אויף אים ווי אַ באַרג. דער קעזער נעמט אויף די שוואַר-צע פינטעלעך פון דער צייטונג וואָס ער ליענט, ווי אַ געזעץ, ווי אַ פּאַרע-רונג. ער פּאָלנט דעם באַפעל ווייל ער ווערט אַרויסגעגעבן פּוּ אַ מאַכט; אַ פאַרמי, אַ מלוכה, אַ באַלעבאַס.

נאָך מער שטייט נשתומם פאַר דעם געדרוקטן וואָרט דער רוסישער מענטש. ער פאַרמאָגט לחלוטין נישט די טעכנישע און פּאַליטישע קענט-שאַפט פון דעם ווי עס ווערט געשאַפן אַ צייטונג, אַ בלעטל. דערשיינט עס פאַר אים ווי אַ מעכטיקער כּח וואָס שטייט איבער זיין שוואַכן מענטשלעכן שכל. אין די געדרוקטע ווערטער הערט ער אַרויס נישט אַ ידיען אָדער אַן אויפּרוף, נאָר אַ פאַרבאַרגענעם זין אַ מאַראַלישן באַפעל, אַן אַנווייז אויף אַ לעבנס-ציל. און ער איז גרייט צו פּאָלן דאָס וואָרט ווייל ער זעט אין אים אַ הייליקע, אָדער דעמאָנישע, זיך פון אויבן אַנטפּלעקדיקע קראַפט. — דער יודישער פּאָלקסמענטש איז אַ סך מער געוויינט צו דעם ספר ווי

אנדערע פעלקער. נאָר טאַקע דערפאַר האַלט זיך ביי אים אויף די דאָזיקע טיפע באַציונג צום געדרוקטן וואָרט. אפשר טראַגט ער אין זיכרון דאָס בילד פון דעם נאָטספאַרטיקן סופר וואָס צייכנט מיט כונה יעדן אות פון דער תורה? צי דאָס איז אַ לומדישער ספר, צי אַ מעשה־ביכל, צי אַ „בלאָט“ — דער ייד באַצט זיך צו זיי מיט יראת־הכבוד אָדער מיט כעס, אָבער קיין מאָל ניט גלייכגילטיק. דערפון נעמט זיך זיין אַכטונג צו די „שרייבער“ — אז די ה'ס וואָלטן געוווסט וואָס עס טוט זיך אַרום דעם וואָרט אין די צייטונגען, רעדאַקציעס, פּאָליטישע שטיבלעך! עס וואָלט געווען פאַר זיי די גרעסטע אַנטוישונג.

עס קומען אויף אַמאָל די משונהדיקסטע געדאַנקען. אפשר האָט אונדז זער קולטור נאָר געטאָן שאַרן דער געניאַלער איינפאַל פון גוטענבערגן, די דרוקמאַשין? מען פרייט זיך: די מענטשהייט גייט אַלץ מער אַרויס פון דער „פינצטערניש“ פון אַנאַלפאַבעטנטום, אַלע קענען באַלד לייענען און שרייבן. און וואָס איז דאָס גליק? מען לייענט אַ פרעסע, וואָס ווערט געשאַפן זיי טאַנדעם־סחורה פאַר מיליאָנען לייענער; מען זאַפט אַרײַן אין זיך נאַרישע און שעדלעכע איינפלוסן פון מענטשן, פאַר וועלכע דאָס שרייבן איז געוואָרן אַ שרייבעריי פאַר געלט, דער לייענער — און דווקא וואָס מער ער לייענט — ווערט פאַרפלאַכטן אין אַ נעץ פון פאַראַרטילן, אויפגעצווונגענע סברות און געפאַרביטע געפילן. אין משך פון צייט קען ער זיך אַליין שוין ניט אָפּטיילן פון דעם גייסטיקן שאַבלאָן. ווייל די צייטונג איז מייסטנס אַנאַנים, טייט זי אָפּ ביי די שרייבער דאָס לעבעדיקע געפיל פון אחריות פאַרן אויפגעשריבענעם וואָרט. ער זעט אויך נישט פאַר זיך דאָס פנים פון לעזער. גייט דער לעזער אַרויס יעדן טאָג פון דער צייטונג אָנגעטאָן פון קאַפּ ביז די פיס ווי פון אַ מאַסאָווער מאַרק־קראָם. דאָס געדרוקטע פאַפיר האָט דעם מענטשן באַפרייט פון טראַכטענישן און גייסטיקע מאַטערינישן. עס האָט אים געמאַכט צו אַ שאַטן פון צייטונג, פון „זיין“ צייטונג. דאָס הייסט אז ער ווייכט ווי פון פעסט צוצוהערן זיך צו אַן אַנדער ריכטונג, צו פאַרגלייבן די מיינונגען פון פאַרשיידענע בלעטער און אַרויסצוגעפינען אַן אייגענעם אורטייל. עס זיינען דורך דעם אויפגעבויט געוואָרן ווענט צווישן מענטשן, צווישן אַרבעטער באַזונדערס, נישט בעסער ווי אין אַ דור הפלגה.

מען וועט זאָגן: געוויס איז דאָס שלעכט, אָבער באַחרית הימים, בעה אַ נייער סאַציאַלער געבוי וועט אויפקומען, וועט דאָס געדרוקטע וואָרט נישט זיין פאַרקויפט צו דעם געלט. אפשר וועט עס זיין אַזוי. אָבער מען מעג האָבן ספקות. אַט איז אין רוסלאַנד דאָס וואָרט פאַרקויפט נישט צו דעם געלט, נאָר צו אַן אידעע (אַ טיראַנישער אידעע). איז עס געוואָרן פריער, ד"ה האָט עס דאָרטן מער געהאַלפן דער באַפרייונג פון דעם מענטש?

לעכן גייסט? קאן דאָרט דאָס וואָרט נישט טענהן ווי אסתר-המלכה: כי נמכרנו לעבדים ולשפחות? דער באַלשעוויוזם דרוקט נישט אַנדערש ווי דאָס ס אָ צ י אַ ל י ס ט י ש ע וואָרט. אָבער וואָס גרעסערע שטראַמען פון גער דרוקטן פאַפיר גיסן זיך אויף דעם פאַלק און זיין יוגנט, אלץ מער פאַר-שאַטן ווערט דאָס אורשפרינגלעכע, פשוטע, פרישע טראַכטן פון מענטשן.

אַנדערש איז עס מיט דעם אויסגעשפראַכענעם וואָרט. דאָרטן ווי דער רעדנער שטייט אויג אויף אויג מיט די צוהערער-מאַסן, איז כמעט נימאָ די פאַלשקייט פון דעם אַנאַנים. אין אַ פאַרזאַמלונג הערט דער עולם נישט נאָר די ווערטער וואָס ווערן געזאָגט, נאָר אויך דעם טאָן אין וועלכן זיי ווערן געזאָגט. דאָס מענטשלעכע פנים, דער קערפער פון רעדנער, דער אָפער-נער צי דער פאַרבאַהאַלטענער געפיל שפילן דאָ מיט. און דער עולם הערט זיך צו אָפטמאַלס צו זיין „צווייטן לשון“ וואָס שמעקט און וויברירט היינט מער דעם וואָרט-לשון. דער רעדנער קאָן זיך אַ סך ווייניקער באַהאַלטן היינטער דעם וואָלקן פון דרוק-פינטלעך. דער צוהערער קאָן זיך פרייער פונאַנדערקלייבן אין דעם שטראַם פון די רייד.

די פראָפאַגאַנדע פאַר אידעאָלן וואָלט געדאַרפט איצט אומקערן זיך צוריק צו דער וואָרט-פראָפאַגאַנדע. אזוי ווי עס איז געווען אַמאָל, אין די צייטן פון די פאַלקס-פאַרזאַמלונגען און פאַלקס-רעדנער. מיט דער נאַרישער גדלות פון „היינטיקע“ סוקט מען אַראָפּ אויף יענע צייטן. אודאי זיינען דעמאָלט געווען מער ווי היינט מענטשן-מאַסן וואָס האָבן געקענט נישט דעם ליטעראַרישן אַלף-בית, נאָר טאַקע דעם גייסטיקן אַלף-בית. דער פאַלקס-רעדנער האָט דעמאָלט דורך דעם וואָרט געוונען דאָס האַרץ פון די צוהער-רער, — צי דאָס איז געווען אַ מוסר-זאָגער, אַ פאַליטישער טוער, צי אַ סאָציאַלער רעבעל. דער היינטיקער סאָציאַליזם וועט קריגן אַן אינערלעכע השפעה אויף די מאַסן, באַזונדערס אויף יוגנט, אויב ער וועט אויסלייזן דאָס וואָרט פון זיינע פאַפירענע קייטן. פון פראָפאַגאַנדע דורך וואָרט וואַקסט לייכטער אַרויס די פראָפאַגאַנדע דורך טאַט, דורך ביישפיל פון אייגענעם לעבן.

ה. איז פון די יודעי ספר, ער וויל וויסן ווי עס ווערט צוזאַמענגעשטעלט אַ ספר וואָס דערשיינט י ע ד ן טאָג. אַשער-אָוויטש האָט גענומען דער-ציילן. ער האָט ליב דעם געביט אין וועלכן ער אַרבעט, ד"ה אַז ער קאָן אַרויסגעפינען, אַרויסזויגן פון אים דאָס מערקווירדיקסטע. דאָס סענסאַ-ציאָנעלסטע, דאָס משונהדיקסטע. אַ יידיש-אַמעריקאַנער זשורנאַליסט פון אַ נאַנע יאָר הייבט ניט אָן אַן אַרטיקל אויב ניט מיט די ווערטער: „וונדער-באַר“, „מערקווירדיק“, „גרויסאַרטיק“. אַניט קען ער ניט כאַפן די אויפ-מערקזאַמקייט פון לעזער. אַשער-אָוויטש געביט און געווען רוסלאַנד, און

ווי איז נאך דאָ אזא לאַנד מיט אזוי פיל סענסאַציעס ווי רוסלאַנד? הערנד
דיק מיין באַריכט וועגן די איצטיקע רעוואָלוציאָנערן, האָט ער אַרויסגע-
וויזן אַ גרויסע קענטשאַפּט אין דער געשיכטע. — פון וואַנעמ? — יאָ, איך
פיר דאָך אין „פאַרווערטס“ דעם היסטאָרישן טייל פון רוסלאַנד. כאַזונדער
וועגן צאַריום איז דאָ צו דערציילן און צו דערציילן. ניט לאַנג האָבן זיך
ביי אונדז געדרוקט די בריוו פון דער קייסערניע. און איצט איז די סענ-
סאַציע מיט דעם טאַנבוכ פון דער ווירובאַוואַ...

אַשעראַוויטש האָט זיך ממש אויסגעצייכנט אין די קענטענישן פון
צאַרישן הויף. — ווייסט איר, איך האָב זיך דאָ אין ניריאַרק געטראָפּן מיט
דעם גענעראַל קאַמיסאַראַוו. ער האָט דאָך אַמאָל צוגענויט אין פּאָליציי-
דעפּאַרטאַמענט די פּראָקלאַמאַציע צו פּאַגראַמען אויף יידן. האָט ער גע-
וואָלט טרעפּן זיך מיט מיר אין אַ רעסטאָראַן, און מיר האָבן ביי אַ גלעזל
וויין פאַרבראַכט שעהן לאַנג. איך האָב דאָס רעמאַלט באַשריבן. ער האָט
זיך מודה געווען אַז ס'איז טאַקע אמת מיט די פּראָקלאַמאַציעס. און דער-
נאָך איז ער אוועקגעפאַרן צו די באַלשעוויקעס אין רוסלאַנד אַרבעטן אויף
זיין געביט...

סודות אויף סודות שיטן זיך דאָ אין דעם שטילן אָונט. אונדזערע
נאַסטגעבער זיינען געזעסן פאַרכישופּט. דאָס רוימע פּלעשעלע אויפן טיש
האָט זיך אַלץ מער אויסגעבלייבט. דער שמועס איז אַריבער אויף דער רו-
סישער ליטעראַטור. און דאָ האָבן מיר דערהערט פון אַשעראַוויטשן, אַז ער
איז ניט נאָר אַ ליבהאַבער פון איר, נאָר ער באַאַרבעט זי אויך. ער שרייבט
דראַמען, וואָס ווערן אויפגעפירט אין יידישע טעאַטערס — האָט ער מיט
אַ שטייכל דערציילט. איצט גראַד האָט ער אָנגעשריבן אַ דראַמע פון פּו-
שקין'ס לעבן. — פון פּושקין? — האָב איך ניט ווילנדיק אויסגערופן.
— יאָ, — האָט ער באַשיידן געענטפערט — איך פאַרנעם זיך שוין לאַנג
מיט שטודירן זיין לעבן.

צי ווייס די רוסישע ליטעראַטור וואָס פאַר אַ איבערגעגעבענע פריינד
זי האָט עס אין די רוסישע יידן פון אמעריקע? אין די נאָענטסטע וואָכן
האָב איך טאַקע געזען אין די בלעטער אַז אַשעראַוויטשעס „ליבשאַפּטן פון
אַלעקסאַנדער פּושקין“ און אַן איטאַליענישע דראַמע פון פּושקין'ס לעבן,
זיינען אויפגעפירט געוואָרן אין די יידישע טעאַטערס. אויף די אַנאַנסן האָט
זיך געזען דער מורניש געקרייזלט פנים פון פּושקין'ען, און דורך אים האָט
יידיש אַרויסגעקוקט דאָס פנים פון מאָרים שוואַרץ. אזא נאָענטקייט צו
רוסלאַנד האָב איך שפּעטער געמערקט אין אַ לע יידישע שיכטן פון
אַמעריקע. אין פרומע און באַלעבאַטישע פונקט אזוי ווי אין די פרייע און
ראַדיקאַלע. ס'איז אַ סימן טוב פאַרן רוסישן פּאָלק אויב אזא היסטאָריש-

דערפארן פאלק ווי דאָס יידישע פילם פריינדשאפט צו אים. אָבער ס'איז אויך אַ סימן טוב פארן יידישן פאלק אז אין זיין גרייזגרויער דערפארונג ציט עס זיך צו אַ יונגן, קולטורעל נישט פאַרברויכטן רוסישן פאלק. דאָס רוסנטום פון יידישן איסט־סייד איז אַ פאַקטאָר פון זיין גייסטיקער דער־האַלטונג. עס איז אפילו אַ פאַקטאָר וואָס ווירקט, אַ דאַנק זיין זעלישן אינ־האַלט, קעגן דער היגער אַסימילאַציע. איך ווייס ניט צי די פּושקין־דראַמעס זיינען געווען געראַטן, אָבער צי האָט מען אין מאַסקווע אין 1928 געשפילט צוויי פיעסן וועגן אים?

עס איז שוין געוואָרן גאַנץ שפעט. די געזיכטער זיינען געווען בלייך, דאָס פלעשעלע אויך. מיר האָבן זיך אָפגעזעגנט מיט אַשער־אויטשן, און נאָך לאַנג געזעסן אליין. מיסטער ה. איז געווען גליקלעך צו הערן פון „דער היים“. אין די דרייסיק יאָר אַמעריקאַנער לעבן האָט זיך ביי אים ניט פאַר־קלענערט די תּשוקה אויף צוריק. ער האָט דאָ געהאַט זיין בית־מדרש און די פּאַסיקע סביבה, ער האָט אַרײַנגעקוקט אין אַ ספר און געליענט די יידי־שע בלעטער. אָבער ער איז געווען ניט אין דער היים. ער האָט זיך גע־קוויט זעענדיק אַ סאַציאַליסט, וואָס קאָן ריידן אין זיין לשון. און מיט אַן אויפגערעגטער שטים וואָס האָט זיך תּמיד פאַרהאַקט צוליב ניט געווינט־קייט צו דרשנען, האָט ער גענומען דערמאָנען שטעלן אין דער תּורה וואָס פּאַסן זיך צו סאַציאַליזם. טייטשנדיק פּסוקים און דורכמישנדיק זיי מיט אַמעריקאַנישע ווערטער האָט ער גערעדט. „זעט נאָר דער רבּנו של עולם אז די מענטשן פאַרשטייען... יו נאָאו... טוב ער זייער פאַרלאַנג... ווייל ער גלייבט די מענטשן... און ווי נאָר ער מערקט אז זיי פאַרשטייען, זאָגט דער רבּנו של עולם: אַל רייט!“

וואָס איז דאָ אייגנטלעך צו לאַכן? פאַר וואָס זאָל טאַקע דער רבּנו של עולם ניט קענען ריידן אַמעריקאַניש? — עס איז שוין טיפע נאַכט, און מיר גייען זיך פּונאַנדער. מיסטער ה. זאָגט: איך פאַר כאַרנן פּרי אַוועק. וועלן מיר זיך ניט זען... אָבער איך האָב אַ סך מיט אייך צו ריידן... שוור.

ויחי בוקר ויהי ערב יום שני.

יידישקייט בנוכח אמעריקע

29 טער דעצעמבער.

היינט איז דער ערשטער רויקער טאג. איך דארף ניט אין דער פרי פארן אין שטאָט. איך קאָן זיך דערלויבן דורכצונעמען אין קאָפּ דעם וויכער פון איינדרוקן און געזיכטער אין וועלכן איך דריי זיך שוין אַ פּאַר טעג. דערווילע זיינען עס לעבעדיקע, הילכיקע איינדרוקן און פריינדלעכע, אויפֿ- מערקזאמע געזיכטער פון אומעטום, ווער ווייס אָבער צי איז עס ניט דער סקארבאוועך נוסח פון אמעריקאנער הכנסת אורחים? ווי לאַנג האַלט זיך דאָ אזא פריינדלעכקייט און צי וועט זי זיך אריבערטראַגן אויף דער ז אַך צוליב וועלכער איך בין געקומען?

ביים עסן הער איך פון מיסים ה. אז זי איילט זיך באַלד פאַרן אין שטאָט אַרײַן, אז זי וועט מיך איבערלאָזן אויפן גאַנצן טאָג אַליין אין שטוב. — וווּהײז? זי פאַרט אַרויסהעלפן איר מאַן אין געשעפט. ס'איז אים זייער שווער אויסצוקומען אַליין אַן מענטשן... ווי איז דאָס, איר האָט נאָר קיין אַנגעשטעלטע ניט? — נײַן — שאַקלט זי אייננעהאַלטן מיטן קאָפּ --- ער איז איינער אַליין. אָבער איך בין געוווינט צו אַרבעטן (דערלאַנגט זי אַ לוסטיגן טרייסל מיטן קאָפּ). אַמאָל האָב איך אין דער זעלבער בראַנזשע געאַרבעט אין שאַפּ...

ס'איז שווער פאַרצושטעלן זיך, אז אָט די געזערטלטע, זעלן־רויקע פרוי האָט זיך אַמאָל אויך געשטיקט אין דער פאַרביטערטער שאַפּ־לופט. זי רעדט אָבער אַרויס די ווערטער מיט אַ שטאַלץ. דאָ שעמט מען זיך ניט מיט אזא פאַרגאַנגענהייט. אפשר דערפאַר ווײל דאָס קאָן ווידער ווערן אַ צוקונפּט?

מיסים ה. גייט אַוועק. עס לויפן אַרײַן פון אויבן אירע פלימעניקעס. דאָס בחורל פון אַ יאָר צען און דאָס מיידעלע פון אַכט האָבן ביידע שפּײַ- ציקע פנימער. זיי ריידן הויך, אַזוי ווי אַלע יידישע מענטשן אין נײַ־יאָרק. זיי ריידן צוויי שפּראַכן: ענגליש און... זעברעישי. פאַרוואָס העברעישי? ווײל זיי באַזוכן אַ העברעישיע טאַגשול דאָ אין דער געגנט. בענסנהוירסט --- איז

א געגנט מיט ציוניסטישע, פרום-באלעבאטישע עלעמענטן. פארמאגט עס
 ישיבות, רבנים, תלמוד-תורות, פרויען-פאראיינען צו לערנען לשון-קודש,
 טאגנשולן פאר קינדער. איך פרוו צונויפריידן זיך מיט די קינדער אין זייער
 לשון. ס'איז מאָדנע צו זען עכטע יידישע געזיכטעלעך מיט דעם אומעט אין
 די אויגן ווי זיי ריידן עפעס מערקיש. מיר ריידן זיך קוים צוזאמען; העבר
 רעיש קענען זיי נאָר געציילטע ווערטער, אין ענגליש קען איך נאָך ניט דער-
 הויבן זיך צו זייער מדרגה. אָבער איך הער פון זיי אז זיי גייען אין דער
 פאָבליקסקול צוויי מאָל אַ טאָג. זיי האָבן, הייסט עס, אַן איבעררייס אויף
 מיטאָג. און שפעטער בייטאָג גייען זיי ביידע אין דער יידישער שול אַרײַן
 אויף אַ פּאָר שעה. — געפעלט אייך אין דער שול? — יאָ! — ענטפערן
 זיי הילכיק און רירעוודיק.

עס איז שוין דאָ אַ נאָר גרויסע שיבט קינדער אין אמעריקע וואָס באַ-
 יוכן די ביידע שולן: די אלגעמיינע און די יידישע (צי דאָס איז אַ יידיש-
 וועלטלעכע, צי אַ העברעיסטיש-ציוניסטישע, צי אַ תלמוד-תורה). באַזונד-
 דערס נאָך דער מלחמה — האָט מען מיר דאָ דערציילט — האָט זיך פאַר-
 שפּרייט די געץ פון תלמוד-תורות און העברעישע שולן. פאַר וואָס דווקא
 דעמאָלט? ווייל דער עולם האָט אַ סך פאַרדינט אין דער מלחמה און נאָך
 מלחמה-צייט. איז מען געוואָרן באַלעבאטישער, געזעצמער, איינגעוואַרצל-
 טער. האָט זיך פאַרוואַלט דאָס אמאליקע באַלעבאטישע, הדרת-פּנימדיקע
 לעבן פון יענער זייט ים. די אָרעמקייט פון אמאָל האָט זיך אָפּגעטאָן פון
 די קרייזן. אָבער דאָס טראַדיציאָנעלע יידישע שיינע לעבן פון
 אמאָל האָט געצויגן צו זיך. אמאָל פלעגן אפילו פרומע יידן, אַריינכאַפּן
 זיך קיין אמעריקע, טאָן די שווערסטע אַרבעטן, מחלל-שבת זיין אָפּן כדי
 נאָר אַרויסצודרייען זיך פון דעם דלות. היינט צו טאָג האָבן די דאָזיקע
 שיכטן, און אפילו אַ טייל פון די „פּרױגעזאַגענע“, צוריק אַ צי געטאָן
 זיך צום נאַטספּאַרכטיקן לעבן-שטייגער... זאָל דאָס זיין דערפאַר ווייל דאָ
 לעבן יידן פון דעם לעצטן עמיגראַציע-דור, וואָס זיינען איצט דורכשניטלעך
 אין די פּופציקער יאָרן? וואָס עס ער מען ווערט, אַלץ מער גלוסט
 זיך צו דעם בכבודיקן אַרמ-לעבן? און אפשר האָט אַ גרויסע מאָס אין דער
 באַוועגונג דער אַנטיסעמיטיזם וואָס האָט זיך אַנטפּלעקט דאָ טאָקע נאָך
 דער מלחמה? האָט דאָס אַ שטופּ געגעבן דעם סוחרישן און דעם אַרבע-
 טאַרישן גוט-פאַרדינער צו בויען אַ אייגענער לעבנס-היים. דער אמעריקאַ-
 נער קריסטלעכער דורכשניט-באלעבאָס איז כמו רעליגיעז און רעספעקטאַבל
 בנגע זיין קירך און זיין מלוכה. בויט זיך אויס דער ייד אין זיין אַרמ
 אויך אַ קירכלעך-שטאַטלעכען לעבן-שטייגער.

אזוי קומט דאָ אויף אין אַ גרויסן מאָסשטאַב די אלטע יידישקייט אייני-

געפאסט אין מאָדערנע אמעריקאנישע פּאַרמען און אויסגעצויגן אין יראת
הכבוד פאַר דער אמעריקאנישער פּאָן. איך גלייב אז דאָס איז דערווייל נאָך
ניט קיין לעבעדיקע יידישקייט מיט אַן א י י ג ע נ ע ם שטרעבן פאַרויב.
ס'איז פשוט כתרילעווקע, ווילנע, באַרדיטשעוו פאַרבונדן מיט גויאישן ניר
יאָרק. אָבער דאָ, אין די קרייזן, איז פאַראַן אַ טעכניש־אַרגאַניזאַטאָרישע
קראַפט. עס ווערן געבויט בתי־מדרשים, ישיבות, טעמפלען און מיליאָן־דאָ
לאַרדיקע געביידעס. עס ווערן אוועקגעלייגט רייכע געלט־פּאַנדן; עס ווערן
פאַרבונדן טויזנטער מענטשן אין חברות, אין פרויען־אַרגאַניזאַציעס, אין
קינדער־גרופעס. מיט אַ ברייטער האַנט גיט מען דאָ צדקה; איך האָב מורא,
אז מיט אַ ברייטערער האַנט ווי אין די ראַדיקאַלע שיכטן פון אמעריקע.
די ביידע פלימעניקעס האַלטן אויך שטאַרק פון דער אַלגעמיינער שול.
מיט אַ קינדערשער איבערגעבנקייט ריידן זיי פון אמעריקאַנער „פלעג“.
זיי זיינען פרום־פּאַטריאָטיש. איך קאָן אָבער ניט צוגעוויינען זיך דערצו
אז זיי קענען ניט ריידן קיין י י ד י ש . זיי פאַרשטייען מסתמא ווען עס
רעדט זיך אין איין שטוב יידיש, אָבער אַן אוצר מיט נשמה־לעבן גייט דאָך
פאַרלוירן פאַר זיי. העברעיש וועט דאָך בלייבן ביי זיי דאָ אין לאַנד נישט
מער ווי אַ יידישע צירונג. צי ווערן נישט די דאָזיקע קינדער שוין איצט
אַפגערוסן פון די עלטערן, פון די יידישע מאַסן אין אמעריקע?

די אומגליקלעכע מערי סניידער

היינט אין אונט האָב איך געדאַרפט באַזוכן ד"ר עלטבערג. ער וווינט אין אַן אנדער עק שטאָט, אין דער מעדיסאָן עוועניו. ס'איז אַ ווייטער מהלך. און איך וויל דורכפאַרן דעם וועג אַליין, אָן באַגלייטער. איך זען זיך אַרײַן אין סאָבוויי. נומע מענטשן האָבן מיר אָנגעשריבן אויף אַ פּאַפּירל דעם מאַרשרוט. בין איך דאָך ניט ערגער פון דעם רוסישן זעלנער וואָס בלאָגנר זשעט אין פעטערבורג און געפּינט. ס'איז דאָך אזוי פשוט: מען דאַרף פאַרן ביז דער פּאַרטין־סטריט, דאָרטן איבערזעצן זיך אויף דער איי־עסטי סאָב־וויי; אַ סימן האָב איך: ס'איז אויף איר אָנגעשריבן: לענקסינגטאָן עוועניו! דערנאָך פאַרן ביז דער 86 סטריט, דערנאָך אַרויסגיין אויפן גאַס און גיין ביז דער 91־טער גאַס, און דאָרטן שוין אויפזוכן דעם נומער 1275. האָב איך ווי יענער זעלנער אַריינגעשטעקט דעם אַדרעס הינטערן אָפּשלאַג פון מאַנטל און געלאָזט זיך אין וועג.

ס'איז געווען אין שפעטן טאָג, אָבער אידער די געשעפטן און די באַ־טריבן שליסן זיך, איז אין סאָבוויי געווען שטיל און גערוים. מענטשן זיין נען געזעסן פאַרמאָרטע און אַריינגעטאָן אין זיך. מענער אַלע אָנגעטאָן גלייך, פונקט ווי פון איין בילדל אַראָפּ. און ווייל איך האָב זיך נאָך ניט צוגעוויינט צו די געזיכטער, האָט זיך מיר געדוכט אַז זיי אַלע האָבן אַ ייִן פנים. פרויען, מיידלעך אביסל אויסגעפּוצט, די ליפּן רויטלעך זיך שאַרף, די זיידענע זאַסן צייכענען אַפּ די פּיס ביז איבער די קני. אָבער אויך זיי זיינען ענלעך ביז גאָר צווישן זיך. מיילער באַוועגן זיך ריטמיש אַרויף און אַראָפּ: מען קייט נומי און מען שטופּט אַפּ די צייט. געזיכטער זיינען פאַרשטעלט מיט די צייטונגען. ברייטע ליילעכער פון פּאַפּיר, באַמאָלט מיט פאַרביקע בילדלעך שורשענען אין די הענט. פון אַלע בלעטער שטאַרצט אַרויס איין פרויען־געזיכט. זי איז די העלדין פון טאָג, מיט איר איז פול די אַמעריקאַ־נער וועלט. דאָס איז מערי סניידער, וואָס איז צוגעמשפּט צום טויט... זי האָט מיט איר געליבטן צוזאַמען געהרגעט איר מאַן. אַלע אינסטאַנצן זיינען שוין דורך. אין סינדיסינג וואַרט זי אויף דעם חסד פון נאָווערנאָר. די ביי־

טערסטע שעהן פארברענגט זי אין איר איינזאמער צעל, א מוטער און א קליין טאכטערל באזוכן זי אין די דאזיקע פארכטיקע טעג...

אָבער די פרעסע לאָזט זי ניט אַרויס פון אירע הענט. זי באַשרייבט, זי באַמאַלט, זי באַרעדט און פאַרלוימדעט זי פון קאַפּ ביז די פיס. זי שטעקט זיך אַרײַן צווישן מוטער, טאָכטער און באָבע. זי פאַרלויפט אַלע וועגן די אַדוואָקאַטן. זי צייכנט אין צענדליקער בילדער די געזיכט־שטריכן, די קליידער, די האָר פון דער פאַרמשפּטער. זי ציילט יעדעס וואָרט אין איר מויל, זי רייסט איר אַרויס ווערטער פון מויל. זי לאָזט זי ניט בלייבן אַלײַן מיט איר צער און שרעק. „מערי סניידער איז היינט אויפגעשטאַנען בלייך פון איר בעט.“ „מערי סניידער האָט גערופן צו זיך אַ גלח.“ „מערי סניידער האָט פאַר דעם קאַרעספּאַנדענט פון אונדזער צייטונג דערקלערט“... היות ווי זי וועט מוזן אָפּגעבן איר לעבן אויפן עלעקטרישן שטול, ווערט אויך דער דאָזיקער שטול אַ העלד פון דעם טאַג. מען דערמאַנט אויך דעם הענקער, מען רעכנט אויס די נעמען פון די — ביז איצט אין אַמעריקע זיבן — פרויען וואָס מען האָט געטייט אין נאַמען פון געזעץ. ס'איז ניטאָ קיין ברעקל יראַת־הכבוד פאַר דעם גורל פון דער אומגליקלעכער פרוי. ס'איז ניטאָ אַפילו קיין רחמנות צו איר, ווייל זי לייענט דאָך מסתמא, אָדער קאָן לייענען די דאָזיקע צייטונגען אין איר טויט־צעל. עפעס ווי מען וואָלט אַ לעבעדיקן מענטשן אָנגעטאָן תּכריכים.

דאָס איז נאָך ווייניק: אַ געזעלשאַפט וואָס לעבט און אַטעמט מיט געלט, דריקט אַרויף דעם געלט־סטעמפל אויך אויף דעם „לעבן“ פון מערי. סניידער. ווי איז דאָס מעגלעך? נעמלעך אזוי: די פרוי סניידער האָט געהאַט איר אייגנס אַן אינשורענס־פּאָליסי אויף אַ פאַר טויזנט דאָלאַר. איצט וועט דאָס אייגנס איבערגיין צו איר טאָכטער. אָבער ס'ווינען דאָ עפעס פאַרמאַלע צומשעפענישן וואָס נאָר זי אַלײַן, די פרוי סניידער, קאָן אויפקלערן. האָבן זיך אירע אַדוואָקאַטן אָנגעכאַפט פאַר איר פּאָליסי כּדי אזוי אַרום אָפּצו־שטויסן אויף אַ פאַר טעג איר טויט. און דערווייל בעטן זיי רחמים ביי די העכסטע אינסטאַנצן. אַלזאָ אַ געלט־פּאַפּירל קאָן איצט אָפּהאַלטן דעם חלף וואָס הענגט איבער איר האַלז, אָבער ניט דאָס געוויסן אָרער דער פּראָטעסט פון דער געזעלשאַפט. און בשעת די ציווילע ריכטער פון אַן אינשורענס־אינסטאַנץ וועלן זיך מתוכה זיין און אַנטשיידן איבער די פאַרמאַלע דע טאַלן פון פּאָליסי, וועלן זיי בשעת־מעשה שניידן דעם שנירל פון איר לעבן... אפּשר וואָלט שוין בעסער געווען אַז אַזעלכע העלדנמאַטן פון אַ מלוכה זאָלן געשען שטילערהייט, בגנבה, אין דער פינצטערער נאַכט? אפּשר וואָלט כּע־סער געווען, אַז מען זאָל נישט אזוי לאַנג אויסציען אין דער צייט די אַגאָד־ניע פון די צום טויט פאַראורטיילטע? אָבער אין דער אַמעריקאַנישער פּרע־

ס'ע האָט מען וועגן אָט די אַלגעמיינע פּראָגן נאָר ניט גערעדט. דאָס בלענדנדיג
דיקע ליכט פון סענסאַציע-פּראָזשעקטאָר איז געווען געריכטעט נאָר אויף
דער אויסערלעכער פיגור פון מערי סניידער. דאָ אין שטאָט לעבן מיליאָנען
מענטשן מיט אַ ליאַרעמדיקן לעבן. דריי, פיר מאָל אַ טאָג ליינען זיי אַלע
ווי עס דערנענטערט זיך איר טויט מיט אַ נויטווענדיקייט פון דער נאַטור.
בעת עס איז דאָך ל'ח' ל'ו'ט'י'ן נישט קיין נויטווענדיקייט פון דער נאָר-
טור! און קיינער מישט זיך נישט אַרײַן. דאָס איז ניט משיג צו זיין מיטן
שכל. זיינען דאָ אַלע כמעט ווי אַנטיילנעמער פון מערי סניידערס טויט.
איך הייב אָן צו פאַרשטיין פאַר וואָס איך האָב דאָ כמעט אין ערגעץ ניט
געפונען קיין אָפּקלאַנג פון דעם טויט פון סאַקאָו און וואַצעטי.
די פרעסע האָט מסתמא דעם ענין אזוי אַרומגעפלאַכטן מיט די פּוסטע דער-
כאַטן פון אַרום און אַרום אַז דער לעזער האָט ניט געקענט דורכדרינגען צום
מענטשלעכן אָדער סאַציאַלן קערן פון דער זאך. אומעטום איז די
טויט-שטראַף אַ שרעק-זאך, ווייל זי איז די לויף פון אַ לעבעדיקן מענטשן.
אָבער דאָ איז זי נאָך ערגער. עס פעלט איר אַפילו די פאַלשע בושע פון
אײראָפּע.

איך האָב זיך באַמיט צוצוקוקן זיך צו די פּנימער פון די פּאַסאַזשירן.
איך האָב געזען צווישן זיי יידן; דערווייל דערקען איך זיי לויט די יידישע
צייטונגען וואָס זיי האַלטן. געגאַלטע געזיכטער און שוואַרצע רעמלעך פון
ברילן טראָגן זיי, דוכט זיך, ווי אַלע אַמעריקאַנער. אין די ווינקלען פון די
כענע זיינען געזעסן נעגערס. זיי באַזונדערס די נעגערנס, האָבן אויסגע-
זען ווי שעמעוודיק. עפעס ווי זיי וואָלטן וועלן באַהאַלטן זיך פון דעם אָרט
וואָס זיי פאַרנעמען. אין די אויגן אַן אומעט, אָבער ניט אזא ווי דער יידי-
שער אומעט. אַ מער קערפּערלעכער אומעט ווי פון מענטשן וואָס מען האָט
געשלאָגן. איך קאָן ניט צווען ווי אַן אַלמע נענערין — ווייזט אויס, פון
מיטעלן ווײלשטאַנד — איז אויסגעפּוצט גענוי ווי אירע ציוויליזירטע „שוועס-
טער“. אַ דיקער פּוס שטעקט זיך אַרויס פון אונטער אַ קורצן קלייד, אַ דאָ-
מענהוט קוועטשט צונויף איר קאָפּ, און דער גאַנצער קערפּער רייכט זיך
איר פון דעם בנד. צו וואָס דאַרף זי עס האָבן ווען זייערע פאַרווייסטע אויגן,
זייערע נאָזלעכער און ברוינע הויטפאַרב פאַרלאַנגען נאָר עפעס אַנדערש.
איך קוק זיך צו בנגבּה צו זיי און זע איצט ווי פאַרשיידן זייערע פּנימער
זיינען. מיט ליאַרעס און טראַסק טראַגט זיך דער סאַבוויי. אויטאָמאַטיש
עפענען זיך און פאַרמאַכן זיך זיינע שטאַלענע טירן. ער וואַרפט אַרויס און
נעמט אַרײַן הונדערטער מענטשן. וואָס נעענטער צום שטאָט אַלץ געדיכט
טער ווערט דער עולם. איך האָב זיך צופיל פאַרקוקט, איך האָב מורא איך
זאָל נישט פאַרפאַרן קיין בויבעריק.

ביים פענצטער קעגן מיר זיצט א יונגער בחור מיט א קאשקעטל פון אן ארבעטער אויפן קאפ. איך פרעג אים פאמעלעך אויף ענגליש: איז באַלד דאָ די פּאַרטין סטריט? — איר קאַנט מיט מיר ריידן יידיש — רופט זיך אַפּ דער בחור — די פּאַרטין סטריט איז נאָך ווייט. איר מוזט זיין דאָ אַ פרעמדער...

דאָס איז אַ באַשיידענער יונגערמאַן פון אַ יאָר 25. ער איז ניט הויך, ניט דיק, ניט אָפּגעפרעסן; אַ מאָגערער יידישער בחור מיט אַ רוימלעכן פנים. אין זיין געזיכט ליגט רו און גרייטקייט צו העלפן.
— פון וואַנעט זייט איר געקומען? — פרעג איך אים.
— איך בין פון רומעניען, בעסאַראַביע ווייסט איר? ערשט אַ פּאַר יאָר דאָ.

— ווי לעבט זיך אייך דאָ?
זינע אויגן לייכטן צופרידן. — ס'איז אַלדרייט... איך בין אַ גלעזער. אין די סעזאָן-מאַנאַטן אַרבעט איך אויס ביי אַ 40 דאָלאַר אַ וואָך, מען מאַכט אַ סוקסעס.

— און וווּ פאַרט איר איצט אזוי שפעט? ס'איז דאָך סוף טאַג.
— איך האָב אַ באַשטעלונג אין שטאָט. אַליין וווינן איך אין ברוקלין.
— פאַרלעבט איר אַליין דאָס געלט?

— פריער האָב איך אַביסל געשיקט אין דער היים. אָבער דאָ נישט לאַנג (און ער פאַררײטלט זיך שעמעוודיק) האָב איך חתונה געהאַט. מוז מען האָבן מער...

— וווּ האָט איר געפונען אייער פרוי? פון דער היים נאָך?
— ניין, אַ מיידל פון דאַנען. זיך דאָ באַקענט...
— זייט איר אַ מיטגליד פון חברות, פון יוניאָן;
— שור! פון מיין יוניאָן... פריער פלעג איך באַזוכן מער לעקטשורס אין שטאָט. איצט נאָך דער חתונה זיצט מען מער אין שטוב...
— זייט איר געווען אַ פאַרטיימענטש?

— ביי אונז דאָרטן בין איך געווען אַ פּיעלי-ציון. דאָ האָב איך אויך אַביסל באַזוכט די לעקטשורס. אָבער, יונאַאו, די ביונעס פאַרדרייען דאָ דעם קאַפּ אזוי אַז...

— אַט וועל איך דאָ באַלד האַלטן אַ לעקטשור, וועט איר קומען?

איך קלייב פאַר זיך צוהערער אין די סאָבוויים. ער איז שטאַרק פאַר-אינטערעסירט צו זען פאַר זיך אַ לעבעדיקן לעקטשורער פון יענעם זייט ים. ער שמייכלט נאַאיוו און צופרידן. — ווי הייסט איר — פרעג איך אים —

זאָגט מיר אייער אַדרעס. און ער פאַרשרייבט מיר אין מיין נאָטיץ־ביכל מיט
א געבראַכענער שריפט: E. Schiff, 386, E. 94str. Brooklyn N. Y.

איצט זיינען מיר אויף אַן אמת באַקאַנט. איך זאָג אים אַז וועגן מיר
וועט ער לייענען אַן אַנאַנס אין דער צייטונג. וויפיל טויזנטער אַזעלכע יונג-
געלייט זיינען מסתמא צעשאַטן איבער ניר-יאָרק, אין די הונדערטער נור
מערן פון די צענדליקער נאַסן אין ברוקלין. ליבער חבר שיה! אָט ביסטו
איצט נאָך אַ יונגער, פרישער באַי מיט אַ מאַגערן פנים און אַ שטראַלנדיקן
בלויז. ווער ווייס ווי דו וועסט אויסזען אַמאָל, אין אַ צענדליק יאָר אַרום?
וועלן מיר זיך דערקענען אַז איך וועל קומען ווידער אין דיין לאַנד?

אַן אַנדער בחורל מיט זייער אַן ערנסטן פנים זיצט לעבן מיר און
ברומט עפעס אַרויס. מיר דרייען זיך אום צו אים. אַ קורצינקער מיט אַ טיפן
רבנישן הוט איבערן קאַפּ, מיט אַ גרויסן פאַרטפעל זיצט ער דאָ. איך פּרעג
אים אַזוי ווי ערשט נעכטן געזען זיך מיט אים:

— און איר זייט דאָ שוין לאַנג?
— אויך נישט לאַנג. נעקומען אַהער פון ארץ־ישׂראל. פון ירושלים...
— וואָס טוט איר דאָ?
— איך בין געקומען שטודירן אין אַ קאָלעדזש. איך בין אין סיטי-
קאָלעדזש...

— פון וואָס פאַרדינט איר צום לעבן?
ער באַזוייט אויפן פאַרטפעל. — איך בין אַ ממונה אויף תלמוד-
תורות, ישיבות. מען האָט מיר איבערגעגעבן די אויפזיכט אין אַ געגנט...
— איר זייט אַ מזרח־ציוניסט?
— ניין. ניט אַלע פון ארץ־ישׂראל זיינען ציוניסטן...
ער האָט אַן איידעלן, סאַמעטענעם פנים, מיט געדיכטע שוואַרצע ברע-
מען איבער אומעטיקע אויגן. עפעס אַ רב אין מינאַטור. אָבער ער שטור-
דירט אין קאָלעדזש!

— וועט איר פאַרן צוריק אַהין?
— איך ווייס נאָך נישט...

מיטן חבר שיה קוקן מיר צוזאַמען אויף דעם למדן וואָס האַלט זיינע
אויגן אַראָפּגעלאָזן צו דער ערד.

— זאָגט מיר: פון וואַנען קענט איר אַזוי גוט ריידן יידיש?

ער שמייכלט. — מיין זידע איז דער זוועניגאַראַדקער רב. איר האָט
געהערט מסתמא פון אים? ער איז שוין לאַנג אין ארץ־ישׂראל. אַז אונדזער

פאמיליע איז געקומען אהין, האָט ער פאַרלאַנגט מיר זאָלן קענען יידיש.
ער האָט מיט מיר געלערנט גמרא...

— רעדט איר גאָר ניט העברעיש צווישן זיך אין ירושלים?

— ניין, ווי עס מאַכט זיך. יידיש אַ סך...

(אַז איך וואָלט געקענט, וואָלט איך אים לעבעדיקערהייט אַוועקגע-

שיקט אין דעם יידישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט אין ווילנע!).

אונדזער צוג דערנענטערט זיך פֿלוצים צו פֿאַרטין סטריט. איך גע-

זען זיך מיט מיינע ביידע באַקאַנטע, הער אַויס זייערע אָנווייזן ווי צו גיין,

גיי אַרויס אַויף דער פֿלאַטפֿאָרם און פֿאַרגעס תּיכּף אַלצדינג.

דאָ אַויף דער פֿלאַטפֿאָרם טוט זיך חושך. דאָס הייסט ליכט איז אַפּיל-

דאָ גענוג, איבערגענוג. רויטע לעמפלעך, גרינע לעמפלעך. עס שימערירט

אין די אַויגן. אַויף די טרעפּ אַרויף און אַראָפּ, אין די רחבותדיקע האָלן

פֿון סאָבוויי-וואָקזאַל, אין אַלע ריכטונגען שלענגלען זיך, קייקלען זיך שטיל

ברומענדיקע כּוואַליעס פֿון מענטשן. וווּ נעמען זיך אַזוי פּיל מענטשן אין

אַיין שטאָט? — וואָלט געפּרעגט שלום-עליכם. איך דאַרף איצט אַריבער-

גיין אַויף דער פֿלאַטפֿאָרם פֿון אַ נייער ליניע „אַי-עס-טי“. ס'איז לייכטער צו

זאָגן אַיידער אַויסגעפינען זיך צווישן די צענדליקער אַיזערנע טרעפלעך

און טירן און טויערן און גראַטעס, וואָס זיינען אומעטום ווי מיט מאָן פֿאַר-

שטאַטן מיט מענטשן. דאָס גאַנצע געבוי טראַסקעט און ליאַרעמט און טרייסלט

זיך ווי אין פיבער. די לופט ווערט צעריסן אַויף שטיקער פֿון פייערייען,

בלאָזערייען, הודזשענישן. ווי ווערט ניט פֿאַרדולט דער קאַפּ ביי די מענטשן?

און אַפּשר איז ער טאַקע פֿאַרדולט? קאַלטבלוטיק ווי אַיזן שטייען אַרום די

באַאַמטע, געמיטלעך זיינען אַויסגעשטעלט צייטונגען און נאַשערייען אַויף

די שטענדרעס. אין אַ די-קבייכיקער גלעזערנער כּלי גיסט זיך אָן אַויפּהער

עפעס אַ געלבע פּליסיקייט, ווי אַ גרית-מיד. כּסתּמא אַ זיסלעכער לימאָנאַד.

איך פרעג אַויס ביי די רויקע מענטשן מײן מאַרשרוט, און איך פֿאַררײ זיך

אַלץ מער אין דעם הרהאָ. שווייגנדיקע מענטשן-מאַסן באַוועגן זיך דאָ

טאַקע רויק, אָבער ווער ווייס ווי זיי פירן זיך אַויף אין אַ מאַמענט פֿון אַ

שרעק, פֿון אַ פּאַניק?

ס'איז שווער אונדזער אַיינעם כּכּלל צו פֿאַרשטיין: צו וואָס איז דאָ

אומעטום אַזוי פּיל טומל? מען האָט דעם אַיינדרוק אַז דער טומל איז איר

בערטריבן, עפעס ווי קינסטלעך געשאַפּן. אָט טאַקע דאָ אַויף די סאָבוויי

באַנען, אַיז אַ הויז אַלע קולות פֿאַראַן נאָך אַיינער, אַ באַזונדערער רעש. בעת

איר גייט אַריין אין דער באַן, וואַרפט איר אַריין אַ „ניקל" אין אַ גלעזער-

נעם קעסטל. דער ניקל פֿאַלט אַרונטער מיט אַ מעטאַלענעם קלאַנג, און איר

קענט בעת מעשה דורכגיין דורך דער טירל צו דער באַן. אָבער דאָס טירל

נישט נאָר לאָזט זי דורך, נאָר זי דערלאָנגט דערביי אַ לאַנגן הייליכקײַט קנאַקט. שטעלט זיך איצט פֿאַר, אַז עס קנאַקט אַזוי פֿאַר הונדערטער, פֿאַר טויזנטער מענטשן, אַז עס קנאַקט אויך ביי אייער אַרױס גױן פֿון באַן, ווען איר וואַרפט שוין ניט אַרױן אַפֿילו קײן ניקל. דער רעש עפעס ווי פֿון גינגאַמישע המן־קלאַפערס, איז גוואַלטיק. וויפֿיל איך האָב נישט גע־פרעגט ביי אַמעריקאַנער דעם שכל דערפֿון, האָב איך עס ניט פֿאַרשטאַנען. מען זאָגט: דאָס איז צוליב קאַנטראָל; ס'איז דאָ אין שטױבל דערביי אַן אויג וואָס צײַלט די פֿאַרבייגייער. אַ קאַנטראָל דורך דעם געפֿילדער? היינט צו וואָס איז דאָס אויטאָמאַטישע סיסטעם מיט די ניקלס? און אויב קאַנ־טראָל, צו וואָס די באַטויבנדיקע ללאַפעניש ביים אַרויסגיין? און אויב שוין יאָ אַזאַ קאַנטראָל, פֿאַרוואָס ניט מאַכן, אַז דאָס טירל זאָל זיך עפע־נען שטילער און איידעלער? —

איך האָב מורא אַז דער רעש איז ניט צופֿעליק אין אַמעריקע, אַז דאָס איז אַ סיסטעם. מען באַטויבט דורך דעם די מענטשלעכע קעפֿ. דער ליאַרעם אין די צײַטונגען וועגן יעדן נישטיקן ענין איז דער זעלבי־קער ליאַרעם וואָס טראַסקעט איבערן קאַפֿ אויף די גאַסן, אין די סאַבווייט, דורך די עלעווייטאַרס. מען זאָגט מיר: דאָס קומט דערפֿון וואָס די וואַגאַ־נעס זײַנען שטאַלענע, און זײ מוזן אַרויסגעבן פֿון זיך דעם קלאַנג און דעם טרייטל. פֿאַר וואָס איז דאָס ניטאָ אין אייראָפּע? די טעכניק שטייט דאָך דאָ העכער; קאָן זי ניט צוטראַכטן שטילערע קלאַנגען? אַט באַוועגט זיך דאָך אַ לוקסוסדיקער אויטאָ ווי אויף זײַדענע זאַקן. ניין, דאָס מוז ליגן טיפּער. אומבאַוויסט אפּשר וויל דער קאַפיטאַליסט האַלטן די מענטשן אין שטענ־דיקער שפּאַנונג און נערוועזיטעט. מענטשן זאָלן ניט קענען קומען צו זיך, איבערכאַפֿן דעם אָטעם, אַ טראַכט געבן. ענדלעך בין איך דאָך דורכגע־דרונגען דורך דער וויסענשיש. איך בין געשטאַנען אויף דער פּלאַטפֿאָרם פֿון „אירעס־טי“ און געוואַרט אויף דעם צוג. ערשט שפּעטער האָב איך אַרויס־געפֿונען דעם סוד ווי צו דערקענען און אָפּשיידן די דאָזיקע ליניע פֿון דער אַנדערער: „בירעס־טי“. אויף דער פּלאַטפֿאָרם שטױען דאָך אויסגע־שטעלט גלעזערנע כלים פֿון וועלכע מען קאָן פֿאַר 1 סענט קריגן צוגעשאַטן אַ ביסל פּיסטאַשקענע נים. פֿונקט ווי קײ־גומי דאַרפֿן זײ העלפֿן אָפּשטופֿן די צײַט. מען קנאַקט ניסלעך און מען קוקט זיך צו די שכנים. איינער פֿון זײ האַלט פֿונדערנערוויילט אַ ירישע צײַטונג. ווענד איך זיך טאַקע צו אים: „צײַ דאָ איז דער וועג צו מעדיסאַן־עוועניו?“ ער ענטפּערט אָפּ פֿריינד־לעך, און דורך אַ זודיקער כוואַליע פֿון הינטן ווערן מיר ביידע אַרױנגע־שטופֿט אין דעם וואַגאַן וואָס איז אַקערשט אָנגעפֿאַרן. ס'איז אַן עלטערער

יונגערמאן מיטן אויסזען פון א משכילישן קעסטקינד. אין האנט איז ביי אים א פעקל.

— און וועלכן נומער דארפט איר אין מעדיסאן-עוועניו?

— נומער 1275 — ענטפער איר.

ער פארטראכט זיך א וויילע און רעדט מיט א שמייכל ווי פאר זיך. „ווייס איר טאקע ווהין איר פאָרט. צו ד"ר עלסבערגן מסתמא?" א נאָדל אפילו ווערט ניט פארלאָרן אין ניריאָרק! איר ווונדער זיך ווי קומט ער צו וויסן אזוי גוט די שטאָט. ער שמייכלט ווייטער: „פון וואַנען איר קען אים? איר בין געווען אַמאָל א תלמיד פון זשיטלאָווסקין, און איר קען זיי אַלעמען גוט. גריסט פון מיר ד"ר עלסבערגן.".

— פאָרוואָס זאָגט איר „אַמאָל"? היינט זייט איר ניט מיט זיי?

דאָ איז ער געוואָרן אומעטיקלעך. — „איצט בין איר פארהאַרעוועט אין ביזנעס. דער קאָפּ ליגט ניט דערביי." און ער האָט מיר געוויזן זיין פעקל: „מאַנישעוויטשעס מצות". ער איז א שטאַמדריוונדער פון מצות. מעל. פאַרפל פון מאַנישעוויטשעס פירמע.

די באבושקא מיט קערענסקין

ד"ר עלסבערג האָט מיך אויפגענומען שטייענדיק אויבן, אויף דעם טרעפּ וואָס פירט צו זיין קאַבינעט. ער איז פריינדלעך פון ערשטן בליק אָן. און אז ער לייענט דורך זשיטלאָווסקיס בריוול צו אים וועגן מיר, זאָגט ער אַרויס שמייכלענדיק: „זשיטלאָווסקי הייסט אז מיר זאָלן זיין גוטע פריינד, כּוונן מיר דאָך זיין“. איך דערצייל אים מיינע פלענער, פרעג אויס די מענלעכקייטן. ער פארטראַכט זיך, נעמט אַראָפּ די בריילן און ווישט זיי... איך קוק זיך אַרום. דאָס איז זיין מעדיצינישער קאַבינעט. איך האָב געהערט אז ער איז אַ גוטער דאָקטאָר און אַ גוטער מענטש. איצט וווינט ער דאָ, אין דער האַלב-אַריסטאָקראַטישער געגנט פון שטאָט. אָבער צענדליקער יאָרן האָט ער געהיילט מענטשן אין דער אַרעמער יידישער געגנט. ער האָט אויך איצט ניט איבערגעריסן מיט יענער באַפעלקערונג. ער פאַרט צו זיי, זיי קור מען צו אים. אין דעם קאַבינעט (ער האָט מיר שפעטער דערציילט) זיי גען דורכגעגאַנגען הונדערטער מענטשן פון כלערליי ריכטונגען. עס זיינען געווען אויך אַרבעטער צעבלומיקטע אין די קאַמפּן פון רעכטע מיט לינקע. ס'זיינען געווען קאָמוניסטן און „פאַרווערטס“-מענטשן, אָן אונטערשייד. ער האָט זיי אַלעמען פון כמה וכמה יאָרן געקענט ווי „פאַציענטן“, ער האָט געקענט זייער שטובליכן לעבן און היים. האָט ער — ווי אַ דאָקטאָר — מיט אַ פריינדלעכער איראַניע זיי געהיילט און געעצהט. אָט דער נישט-געוויקט סיקער מענטש מיט דעם בלאַנדן בערדל, מיט די גאַלדענע רעמלעך פון בריילן מיטן קינדישן אויסזען פון פנים פאַסט זיך טאַקע צו זיין דער קינדער-דאָקטאָר פון איסט-סייד.

עלסבערג איז אָבער נאָך עפעס: ער איז דער ענערגישער פריינד פון זשיטלאָווסקין. ס'איז זיך שווער פאַרצושטעלן אין אַמעריקע אַ קהלשן ענין פאַרבונדן מיט זשיטלאָווסקין וואָס דערביי זאָל ניט מיטאַרבעטן עלסבערג. בעת איך בין איצט דאָ געזעסן האָט דער טעלעפאָן אים געשפּאַלטן אויף צווייען: עלסבערג האָט אין איין צייט געגעבן רעצעפטן צו קראַנקע און האָט געענטפערט אויף אַנפראַגעס וועגן קהלשע זאַכן.

ד"ר עלסבערג איז פאַרמאָטערט אַפגעטראָטן פון טעלעפּאָן. מיט קורצ-

זיכטיקע אויגן קוקט ער זיך אריין אין מיר און נעמט פונאנדערוויקלען זיך נע סברות. ער איז א געניטער מענטש און האט שוין געזען ניט איין גאלד-גרעבער אריבערגעקומען פון אייראפע. „ס'וועט ניט לייכט זיין אייער ארבעט — זאגט ער — ווייל דא איז איצט אפגעקילט דער אינטערעס צו רוסיא לאנד. די וואס האבן דעם אינטערעס, זיינען ביי די קאמוניסטן. איר זיט דאך ניט קיין קאמוניסט?"

איך דערצייל אים אביסל וועגן אונדזער פאליטישער ליניע. ער הערט זיך אויפמערקזאם צו דער שארפער קריטיק פון באַלשעוויזם און צי די האַפנונגען וואָס מיר האָבן פאַר אַ נייער צוקונפֿט. ער איז ניט מסכים מיט דער ליניע; זי איז אים ניי און אומפאַרשטענדלעך. ער וויל ניט אזוי שאַרף קריטיקירן די באַלשעוויקעס, און ער גלייבט ניט אין אונדזערע סאַציאַליסטישע האַפנונגען (שפּעטער האָט איך אַזעלכע „פּאַסיווע פּאַרטיידי-קער" פון באַלשעוויזם געפונען אַן אַ שיעור פיל). באַלשעוויקעס זיינען ביי אים פשוט אַ מלוכה וואָס איז גוט צו יידן. — איר האַפּט טאַקע — פרעגט ער שטילערהייט — אַז אין רוסישן פּאָלק זיינען נאָך דאָ גייסטיקע כחות אויף צו פירן ווייטער די סאַציאַלע רעוואָלוציע? („סאַציאַלע רעוואָלוציע" ווערט דאָ, אין דעם מיט זשיטלאָווסקין אַנגעזאַפּטן הויז, אַרויסגערעדט מיט אַ זעלבסטפאַרשטענדלעכקייט, ווי אַ היימישע זאַך).

— איך האָב — זאָגט ער אָפּ אַרויס — אין נאַנצן פאַרלוירן דעם אינטערעס צו רוסיאַלאַנד. ס'איז מיר ניט בילכער ווי אַן אַנדער לאַנד. רוסיא לאַנד איז מיר נאָענט נאָר צוליב די יידן וואָס לעבן דאָרטן. איצט איז דאָרטן מעגלעך קאָלאָניאַציע, ניב איך זיך אָפּ דערצו. אין ארץ-ישראל — האָט זיך אַרויסגעשטעלט — קאָן זיך דאָס יידישע פּאָלק ניט איינאַרדענען...

עלסבערג האָט אויפן קאַפּ אַלע געשעענישן מיט די סאַציאַליסטישע געסט וואָס פלעגן קומען קיין אַמעריקע. ער דערציילט וועגן דעם גרויסן דערפאַלג פון גערשוני, בעת ער האָט דאָ געאַרבעט פאַר דער פאַרטיי סאַציאַליסטן-רעוואָלוציאַנערן. „אַבער דעמאָלט זיינען די אַרבעטער ניט גע-ווען אזוי פיינדלעך צווישן זיך ווי איצט. בנוגע צו רוסיאַלאַנד האָבן אַלע דע-מאָלט געהאַט סימפּאַטיעס. גערשוני האָט טאַקע דעמאָלט אַ סך אויפגעטאָן. אָבער — שמייכלט ד"ר עלסבערג — ער איז אויך געווען אַ פּראַקטישער מענטש. ער פלעגט צוקנאַסן מיט די פינגער און זאָגן: „איך דאַרף האָבן ממתקים, ממתקים". אין די לעצטע יאָרן האָב איך שוין ניט געקענט מיט-ניין מיט די געסט. בעת דאָ איז געווען די „באַבושאַ" לעצטן מאָל. האָט זי אונדז גערופן צו זיך אין האַטעל. זיינען מיר געגאַנגען זאַלבערדיט: איך, חיים און מענדל ראָזענבוים. בשעת מיר האָבן געוואַרט אויף איר אין האַטעל, האָב איך געזען מיט וואָסערע מענטשן זי האָט זיך דאָ פאַרבונדן, בין

איך שטיילנקעהר הייט אוועקגעגאנגען. חיים און מענדל זיינען געבליבן. די „באבושקע“ האָט זיי שפעטער געזאָגט, אַז די יידן פאַרשטייען ניט רוסלאַנד... אז דאָ איז פאַראַיאָרן געווען קערענסקי, בין איך געווען איינגעלאָרן צו אים. איך האָב אָפּן געזאָגט אַז מיך אינטערעסירט ניט מער רוסלאַנד, נאָר די יידן אין רוסלאַנד. איך האָב אים דערציילט אויך וואָס די „באבוש-קע“ זאָגט וועגן יידן. האָט ער מיר געענטפערט: אויב א י ר האָט ניט קיין אינטערעס פאַר רוסלאַנד, פאַר וואָס זאָל ז י עס ניט זאָגן?

עלסבערג האָט דאָס דערציילט מיט דער נאַאיווער נאַציאָנאַלער איבער-צייגונג פון א יידן. איך האָב זיך נאָר געקאָנט חידושן ווי האָט ער נישט איינגעזען די קרומקייט פון אַזעלכע באַציונגען צו אַ לאַנד אין וועלכן עס לעבן טאַקע יידן. און דערביי האָט ער נאָך טענות צו ז י י, צו די רוס! איז דאָ ניט נאַציאָנאַליזם אויסגעליידיקט פון סאַציאַליסטישן נייסט? — איך האָב מורא אַז א ז א נאַציאָנאַליזם שפירט זיך היינט ביי די קאַנ-סערוואַטיווע יידן ווייניקער ווי ביי די אַטוישטע ראַדיקאַלע יידן. ביי די קאַנסערוואַטיוו-פרומע איז דער אינסטינקטיווער יידישער נאַציאָנאַליזם איר בערגעדעקט אָדער דורכגעניסטיקט דורך אַן אַוניווערסאַל-רעליגיעזער אַנשווי-אונג, און דאָס פירט זיי צו מענטשלעכערע באַציונגען ווי נאָר נאַציאָנאַלע. דער געוועזענער ראַדיקאַל וואָס האָט זיך אויסגעניכטערט פון סאַציאַליס-טישע (אָדער ציוניסטישע), „חלומות“, זוכט אין זיין פאַרלורנקייט אַ נייט-טיקן עיר-מקלט און געפינט אים אין דער „היימישקייט“ אין דעם „מאַמע“-לשון, אין מוטער-נאַטעם נאַציאָנאַליזם. דעמאָלט קאָן אַנטשטיין אַזאַ שכונעס צווישן קערענסקין און עלסבערגן.

עלסבערג דערציילט טשעקאווע מעשיות פון דעם ראַדיקאַלן אַמעריקאַ-נער עולם. ער קען דעם עולם דורך און דורך. עס עפנט זיך די טיר און זיין פרוי גייט אַריין. אַ שטיק רוסלאַנד מיט אַמאָל, דאָ אין דער יידישיסטישער אַטמאָספער! אַ מאַסקווער, פריילעכע, לייטזעליקע, ברייטע רוסאַטשעל! ס'פאַרשטייט זיך אַז מען הייבט אָן ריידן רוסיש. עלסבערג דערציילט דעם צוועק פון מיין ריזע. דאָ אין הויז איז עס קיין ניעס ניט. זיי וואַרפן זיך דורך מיט אַ פאָר ווערטער. עלסבערג גייט שנעל צום טעלעפאָן אַרויסצו-רופן דעם אָדער יענעם. איך קען די דאָזיקע אינסטינקטיווע באַוועגונג פון גרייטקייט צו העלפן. ס'זיינען דאָ מענטשן וואָס אַז זיי הערן וועגן אַ נייער פאַרפליכטונג, ווערן זיי ווי צוגעשמידט צום שטול. און ס'זיינען דאָ אַזעל-כע וואָס בעת זיי דערהערן אַ נייע בקשה, גיט זיי אַ הייב אויף פון דעם שטול, כדי אַריינצוואַרפן זיך אין דער זאך. עלסבערג איז פון דעם צווייטן סאָרט מענטשן.

מיר גייען זיך פונאנדער, און ער גיט מיט אויפן וועג אַ ריכטיקע

אמעריקאנישע עצה, „אייער קב״ח-פנים-אָוונט וועט זיין ערשט דעם אַכטן יאָנואַר. דאַרפט איר זיך ביז דעמאָלט ניט ווייזן אין גרויסע יידישע פּאַר-זאַמלונגען... אז מען זעט דאָ ביי אונדז אַן אָנגעקומענעם גאַסט איין מאָל, קומט מען ניט מער צו זיין אָוונט. אַ סך קומען ניט צוליב דעם לעקטשור, נאָר פשוט אַ קוק צו געבן אויף אַ נייעם פּערזאָן. טאָר מען זיך ניט מאַכן וואַכעדיק פּריער.“

איצט פאָר איך אַהיים גיין בענסענהורסט. היות ווי דעם וועג אַהער האָב איך שוין אויסגעשטודירט, קאָן איך איצט רוֹיַק פּאַרן צוריק. איך דאַרף מער ניט ווי אַריינזעצן זיך אין סאָבוויי. ווי געפינט מען אָבער דעם סאָבוויי אין די ליידיקע גאַסן, אז ער פאַרבאַהאַלט זיך גאָר עפעס אין אַ קע-לער פון די שטומע אַרומיקע מויערן? עס איז שפעט אין אָוונט. האַלט איך אָפּ אַ שטייפן אַמעריקאַנער און פּרעג אים אין ענגליש. ענטפּערט ער מיר תיכּה אויף דייטש, אין דעם קלאַרסטן בערלינער דייטש. פּרעג איך אים: ווי קומט איר אַהער? — לאַכט ער: עס איז דאָך גראָד די דייטשע געגנט וווּ מיר שטייען איצט... און דאָ דערבײַ האָט טאַקע אַרויסגעלויכטן מיט פּיר ערלעך דער דייטשער טעאַטער. איך האָב זיך באמת דערפרייט דערהערנדיק דעם „היימישן“ דייטשן לשון. אַראָפּגעלאָזן זיך אין דעם סאָבוויי-קעלער און אַוועקגעפּאַרן. אַמת, איך וועל נאָך דאַרפן אַריבערוזעצן זיך אויף אַ נייער ליניע, אָבער צו וואָס זיינען דאָ די ניסלעך, אויב ניט צו דערקענען די ליניע? הכלל, איך בין געקומען אַהיים אין צוויי און האַלב שעה אַרום... די קענער פֿין ניריאָרק האָבן מיר דערקלערט אז ס'איז אַ ביסל צו פּיל אָבער מיר איז אויסגעקומען צו לייענען שפעטער צביונען ווי ער האָט זיך פּאַר-בלאָנדזשעט אין די בראַנקס. פון איסט-בראָנקס איז ער געפּאַרן קיין וועסט-בראָנקס און האָט ניט געפונען דעם וועג. אויב ער מעג, מעג איך אַוודאי.

די לידן פון ציוניסמן-סאציאליסמן

30־טער דעצעמבער.

היינט איז ארויס דער „פארווערטס" מיט דעם ערשטן ארטיקל וועגן מיר פון אשערקאווישן. צי עס געפעלט צי עס געפעלט מיר ניט דער סטייל און דער נוסח — איז א פראגע פאר זיך. אבער מיין מיסיע וואלט ניט גערקאנט דורכגעפירט ווערן אין יידישן אמעריקע אויב דער „פארווערטס" וואלט ניט געלאזט וויסן וועגן מיר זיין עולם לעזער. דורכן „פארווערטס" האבן געדארפט דערגיין וועגן מיר אויך די קאמוניסטישע לעזער פון דער „פרייהייט". ס'איז ניט קיין צופאל. טאקע דערפאר ווייל די ביידע צייטונגן גען „פרייהייט" און „פארווערטס" באקעמפן זיך מאג-טעגלעך און טאקע ווייל זיי שטעלן מיט זיך פאר די ביידע פאליסן פון אמעריקאנער יידישן ארבעטער, — ווערן די ביידע צייטונגען געלייענט פון די אקטיווע עלעמענטן פון ביידע ריכטונגען. אזוי איז דאס אויך אין דייטשלאנד, ווו דער „פאר-ווערטס" מיט דער „רויטער פאנע" רייסן זיך טאג פאר טאג און ציען די חיונה איינער פון אנדערן.

היינטיקער טאג איז געוועזן ביי מיר פארווארפן מיט ארבעט. אין דער רעדאקציע פון „פ' א' ש" האב איך מיט מינצן דורכגערעדט זיך וועגן די באציונגען צווישן מיין ארבעט און דער אנארכיסטישער פעדעראציע פון ניו-יארק. מען האט דאך מיר פון אלע זייטן געזאגט, אז א באקאנטע אמעריקאנער ארגאניזאציע מוז שטיין הינטערן קאמפיין פון א געקומענעם נאסט. מיר האט זיך אבער ניט געוואלט פארלירן מיין אידעאישע אומאפ-הענגיקייט. עס איז געווען נייטיק, אז די ריכטונג וואס איך קום אהער צו פארטרעטן, זאל ארויסטרעטן מיט איר אייגענעם פנים. ווי צופרידן בין איך געווען אז מינץ האט מיר, אין נאמען פון זיינע חברים דערקלערט: די אנאר-כיסטן ווילן ניט פארדינען פון מיין קאמפיין קיין איין סענט; זיי ווילן נאר האבן פון מיין ארבעט א מאדאלישע הילף פאר דער פראפאגאנדע פון זיי ערע אידעען; ס'איז בעסער אז איך זאל אויפטרעטן ניט פון זיי, נאר פון אן אייגענעם „ד"ר שטיינבערג קאמיטעט", וואס האט זיך געגרינדעט צוליב מיין קומען.

מער האָבן מיר זיך צו דער טעמע ניט אומגעקערט.

ס'איז געקומען פאַר אַן אינטערוויו ב. סמאָליאַר, דער פאַרטערטער פון „ייטא“. מיר האָבן גערעדט וועגן דער לאַגע פון יידן אין רוסלאַנד. דער סימפּאַטישער סמאָליאַר האָט זיך מיט גרויס אויפּמערקזאַמקייט צוגעהערט צו די סברות וואָס אונדזער איינער האָט בנוגע דעם איצטיקן סאוועט־רוס־לאַנד. קיין באַזונדערע נייע „אייגענע“ פאַקטן האָבן איך ניט פאַר דעם לע־זער. אָבער מען מוז אונטערשטרייבן, אַז די לאַגע פון יידישן האָרעפּאַשיניק וועט אין רוסלאַנד ניט געלייזט און ניט געבעסערט ווערן אזוי לאַנג ווי דער אַלגעמיינער פּאָליטישער רעזשים הערש דאָרטן. סיי די אינדוסטריאַליזאַציע סיי די קאָלאָניזאַציע פון יידן זיינען נאָר כּיטלען א.י.א. וויילע, וויילע דער גאַנצער סאָציאַלער באַדן אין לאַנד איז אַ ווילקאַנישער. דאָס הייסט נישט אַז די אַמעריקאַנער יידן דאַרפן ניט צוהעלפן אַקטיוו צו די אַלע פּלענער אין רוסלאַנד, נאָר דאָס הייסט, אַז מען דאַרף געדענקען די גרענעצן פון די פּלענער. אזוי ווי רב ישראל קאָן ניט געהאַלפן ווערן אָן כל ישראל, קאָן אויך דער כל ישראל ניט געהאַלפן ווערן אָן כל רוסלאַנד. סמאָליאַר איז גע־זעסן פאַרטראַכטערהייט. אין אַ פאַר טעג אַרום האָבן איך דערהערט אַז ער איז געשיקט געוואָרן אַלס קאָרעספּאָנדענט פון „ייטא“ אין מאַסקווע. פאַר אים איז אַלזאָ אונדזער שמועס געווען מער ווי אַן אינטערוויו.

אָבער וועגן איין געביט פון פאַקטן האָבן איך אים דאָ אויך דערציילט, פאַקטן וועלכע ווערן אין גאַנצן פאַרשוויגן אין דער יידישער פרעסע. דאָס זיינען די ידיעות וועגן די גרויזאַמע פאַרפּאָלגונגען פון די ציוניסטן־סאָ־ציאַליסטן אין רוסלאַנד. ס'איז אַ הערזאַאישער קאַפיטל וועגן טויזנטער יונגע מענטשן, בחורים און מיידלעך, וואָס קומען אָפּ פאַר אַן אידעע. די יידישע פרעסע וואָס צעטראַגט איבער דער וועלט די קלענסטע און פּוטסטע נייעס „וועגן יידן“, האָט דאָ אָנגענומען אַ פּולן מויל מיט וואַסער. ס'איז עפעס אזוי ווי ווען די ציוניסטישע־באַלעבאַטישע און סאָציאַליסטישע־פרעסע וואָלט זיך צונויפגעערט צו טאָכן וועגן דעם אַ שווייג. דערביי איז עס אַן ענין וואָס איז צום ווייניקסטן פאַרטייאיש. איך האָב דערציילט סמאָליאַרן וועגן די איינצלנע פּאַלן פון העלדישלייט, וועגן דער מאַסנהאַפ־טיקייט פון דער זאך. אזא פאַרדרום וואָס איך האָב נאָך ניט מיט זיך די רשימה פון 700 פאַרשיקטע חלוצים און ציוניסטן־סאָציאַליסטן אין רוס־לאַנד. אָבער איך קריג זי די טעג פון בערלין... סמאָליאַר האָט די ידיעות פאַרשריבן מיט אויפגענונג, זיינע אויגן האָבן געלויכטן. איך בין געווען טיף צופרידן וואָס מיר, אַ „פרעמדן“, איז מעגלעך צו פאַרשפּרייטן אַט די ידיעות. די „ייטא“ שיקט פּונאַנדער אירע אינטערוויוס אין צענדליקער יידישע בלעטער פון אַמעריקע און קאַנאַדע.

ווידער אין „פאָרווערטס“־בילדינג. דאָס מאָל גייען מיר מיט מינצן און ד"ר פראַנק צום אַרבעטער־רינג. מען דאַרף זיך באַקענען מיט זייערע פירנדיקע מענטשן. אין אַ גרויסן צימער, פאַרשטעלט מיט טישן פון אַ קאַנצעלאַריע און אָפּגעצאַמט מיט אַ ווענטל, איז אָנגעגאַנגען אַ וואָכעדיקע שטילע אַרבעט. צווישן די טישן זיינען אַרומגעגאַנגען מענער מיט פעסטע אַרבעטער־געזיכטער. דאָס זיינען געווען באַסקין, ראָטמאַן, וויינבערג. מען האָט זיך פאַרגעשטעלט: סעקרעטאַר פון אַרבעטער־רינג, קאַסירער פון אַרבעטער־רינג. זיי האָבן פריינדלעך געדריקט די האַנט. זיי איז געווען אומד באַקאַנט מיין פּאָליטישע ריכטונג, אָבער זיי האָבן היינט געלייענט וועגן מיר אין דעם „פּאָרווערטס“. און דאָס איז געווען גענוג. מיט אַ רויסן שטאַלץ האָבן זיי באַוווּזן מיט דער האַנט אויף דער ברױטקייט פון אָפּיס, געוואָלט אָנהייבן באַוווּזן זיין פאַרנעם. אָבער דאָ איז אַראָפּגעקומען אַ שליח, מיט געטיילט וועגן דעם אָנהייב פון אַ זיצונג. — צי ווילט איר ניט טאַקע — האָבן זיי זיך צו מיר געווענדעט — אַרױפקומען צו אונדזער מיטינג? ס'איז נראָד אַ מיטינג פון באַרד אָף דירעקטאָרס פון אַרבעטער־רינג. צוויי מאָל אַ יאָר קומט עס פאַר. אפּשר וועט איר וועלן אַדרעסירן דעם מיטינג?

פאַרוואָס טאַקע ניט אַדרעסירן? דער אַרבעטער־רינג איז דערווײלע איינע פון די פאַר נישט־געשפּאַלטענע אָרגאַניזאַציעס אין אַמעריקע.

מיר הייבן זיך אויף אַ שטאַק העכער. די זיצונג קומט פאַר אין אַ זאַל וואָס איז צען מאָל גרויסאַרטיקער איידער דאָס צימער פון דעם ערשטן סאָר וועטישן סאָוונאַרקאָם (ראַט פון די פּאָלקס־קאָמיסאַרן). אַרום טישן זיצן מענער, לױטן טיפּ זייער ענלעכע צו די פירער ווי וויינבערג און באַסקין. וויינבערג דער פאַרויצער דערקלערט: צווישן אונדז געפינט זיך איצט אַ חשובער גאַסט פון אייראָפּע אא"וו... מען פאַטשט בראַוואָ, און איך האָב די מעגלעכקייט צו זאָגן אַ פאַר ווערטער. — „ס'איז מיר אַ פרייד צו זען דאָ, שוין אין די ערשטע טעג, אַ יידישע אַרבעטער־אָרגאַניזאַציע וואָס האַלט זיך צוזאַמען, איז ניט געשפּאַלען. אין אייראָפּע ביי אונדז איז די געשפּאַלענ־קייט לײדער זייער גרויס... מיר קענען אַלע די פאַרדינסטן פון אַרבעטער־רינג, מיר שעצן די קולטור וואָס ער האָט אַמאָל איינגעפלאַנצט אין יידישן אַמעריקע... איך בין געקומען אַהער צו באַריכטן וועגן אַ סאָציאַליסטישער ריכטונג וואָס איז אייך ווייניק באַקאַנט, וועגן די קעמפּער אין רוסלאַנד וואָס לײדן צוליב איר גרויסע יסורים“. איך זע קוים געזיכטער, אָבער מיר דוכט אַז זיי פילן סימפּאַטיע צו מיין זאַך. מער וויל איך ניט שמערן די זיצונג, און מיר גייען אַוועק.

ביים אַראָפּגיין ווי זאָל מען ניט אָפּשטעלן זיך אין דער רעדאַקציע פון „צוקונפּט“? ווי זאָל מען ניט באַגריסן דעם נאָר אייגנאַרטיקן פאַרטערער

פון „בונד“ זיי לעסינען? איך האָב אַפילו זיין בילד קיין מאָל ניט געזען. אָבער לעסן איז ניטאָ אין רעדאַקציע. דאָס איז אַ קליין צימערל וווּ קענ-טיק מענטשן פאַרזאַמען זיך נאָר אויף אַ וויילע. זיין סעקרעטאַר קרעפּליאַס — אַ שטילער יידישער שרייבער מיט אַ ווייך קלינגנדיקער שטים — רעדט אַ פאַר ווערטער. דוכט זיך אַז ער פאַסט אויך זייער ווייניג אַרײַן אין דעם גאַנצן האַמעטנעם בילדינג. ווי קומט דער בילדינג צו „שטילע פאַרנאַכטן“? קרעפּליאַס דערציילט מיר אַז מיין כתב וואָס מען האָט פאַרלוירן, איז שוין געפונען געוואָרן און וועט זיך באלד דרוקן (ער האָט זיך טאַקע געדרוקט אין 16 חדשים אַרום) און אַז לעסינען וועט מען קענען זען ביי אים אין דער היים, ער „פילט נישט גוט“ (דעם דאָזיקן „פילט“ האָב איך שפּעטער געהערט הונדערטער מאָל אין ניו־יאָרק. דאָס איז אַ תּרגום פון ענגליש).

אַ שפּרונג איבערן גאַס — און מיר זיינען אין דער רחבות פון קאַפע „איראַפּע“. ס'איז מיטאַנגזייט, און ס'איז פול מיט מענטשן. מענטשן פון אַלע יידישע בלעטער — „מאַרגן־זשורנאַל“ און „אויפקום“, „פאַרווערטס“ און „טאַג“, און „פרייע אַרבעטער שטימע“. אַלע וואָס רייסן זיך אַרום אין דרויסן, זיצן דאָ אין אַ מנין. אָבער איך האָב דאָ דערזען עפעס נייעס. שטיר לערהייט וווּ איבערגעדעקט מיט אַ טלית איז אַרײַנגעקומען לייוויק. מיט זיינע בלאַנדע האָר און ברעמען זעט ער אויס ווי אַ גרייזגרויער יונגער־מאַן. אויף די שמאַלע פלייצעס טראָגט ער אַ לאַסט פון גוואַלטיקער שווער־ריקייט. איך האָב לייוויקן פריער געזען אין בערלין, אויף זיין וועג קיין רוסלאַנד. ער האָט גערעדט אין זיין פאַרטראַג ערנסט אָן וואַגיק. אבער ער איז געשטאַנען אַרומגערינגלט מיט האַלב־קאַמוניסטישע אינטעליגענטן. מיט נחם שטיפן און אַנדערע ווי ער. ער געהערט דאָך אָבער צו דער „פריי־הייט“? אַלזאָ האָבן מיר דאָ אין קאַפע שוין אַלע פּאָליטישע פאַרבן אָן אויס־גאַס. יאַטשקאָוסקי שווימט דאָ אַרום ווי אַ פיש אין הימישן טייך. ער מאַכט אַ וויכטיקן אויפטו: אַזוי ווי איך גיי ניט באַזוכן די רעדאַקציע פון „פרייהייט“, וואָלט כדאי געווען צו אַרנאַניזירן מיט די קאַמוניסטן אַן עפּוטלעכע דעבאַטע. און טאַקע מיט אַלגינען גופא וועלכן איך קאָן פון אַמאָר ליעב צייטן פערזענלעך... אורדאי איז דאָס אַ גוטער פּראָיעקט! ווער זאָל זיין דער פאַרמיטלער צווישן די צדדים? — זאָל דאָס זיין לייוויק! דערקלערט ער. און מיר זיצן שוין דריי ביי איין טישל. יאַטשקאָוסקי שושקעט זיך געהיימיניספול. לייוויק איז גרייט דורכצורידן זיך מיט „יענע“. איך רעכן אַז זיי וועלן דאָס וועלן — זאָגט ער — איר זייט דאָך אַזוי צו זאָגן פון א ייִן לאַגער. איר פאַלט דאָך ניט אָן אויף ראַטן־רוסלאַנד...

ער רעדט מיט אַ רויקן קול און שמייכלט. אויפן געזיכט לויפן זיך פריינדלעך פונאַנדער די קנייטשן, און די טיף אַרײַנגעשטעלטע אויגן ווערן

ליכטיקער. ס'איז איינגטלעך א יונג בלאַנד פנים, אָבער מיט פאַרצערטע אויגן. איך לײען אין דער „פרייהייט“ זיינע לידער. ווי פאסט ער זיך אריין אין יענער סביבה?

מיר כאַפן אָפּ אונדזער מיטאַג און מיר איילן זיך. ס'איז היינט באַ-
שטעלט אין „טאַג“ אן אינטערוויו מיט מיר. דער שטיפער דינגאַל האָט
מיך באַגעגנט מיט אן איינגעהאַלטענעם שמייכל און האָט מיך איבערגעגעבן
צו ב. לינדערן. לינדער, אַ הויכער, לוועקזילבערדיקער יונגערמאַן מיט אַ
געשליפענעם מענה-לשון, האָט זיך ראשית כל, גענומען אַנטשולדיקן וואָס
ער מוז אָפּגעמען ביי מיר די כראָנאַלאָגישע ידיעות פון מיין לעבן, וואָס
ער באַמיט מיך בכלל מיטן אינטערוויו. — וואָס איז דאָ צו אַנטשולדיקן
זיך? אָבער הייס איז ביי אייך ווי אין גיהנום? — מיר זיצן אין אַ קליין
צימערל, און איך מעג אַראָפּוואַרפן פון זיך דאָס רעקל. מיט פאַרקאָשער-
טע אַרבל מרעטן מיר צו צו דער אַרבעט. — איינגטלעך — הייבט אָן לינד-
דער — מוזן מיר פעסטשטעלן דעם הויפטצוועק פון אייער קומען אַהער.
ווי מיר פאַרשטייען, איז עס אין די אינטערעסן פון די געפאַנגענע סאַ-
ציאַליסטן?

איך דערקלער מייענע צוועקן, און שטעל זיך אָפּ, האַבנדיק אין זיין דעם
„טאַג“-לעזער, אויף די יידישע צילן. איך דערצייל בקיצור וועגן דעם וואָס
מיר רופן אָן די אידעען פון אַ יידישן סאַציאַליזם. לינדער שיינט צו זיין
פאַרכאַפט פון זיי. ער הערט זיך צו און ער וואַרפט איילנדיקע צייכנס אויפן
פאַפיר. אז איך דערמאָן וועגן דער ניט-פראַקטאַרישקייט פון יידישן סאַ-
ציאַליזם — שאַקלט ער לעבעדיק מיטן קאַפּ. אז ס'קומט צו ריידן וועגן נבי-
אישע קוואַלן פון סאַציאַליזם — נעמט ער עס אויף ווי אן אייגענע זאַך.
און אז מיר גייען אַריבער צו די פאַרפאַלגונגען פון די ציוניסטן-סאַציאַליסטן
אין רוסלאַנד — איז ער מיטגעריסן אין סימפּאַטיע צו זיי... עס דוכט זיך
מיר אז ער איז אן אייגענער מענטש, און אפשר איז דאָס די פרישקייט פון
אַ זשורנאַליסט? (די זעלביקע ערנסטע פרישקייט האָב איך שפעטער געזען
אין זיינע אַנדערע אַרטיקלען). ס'האָט זיך פאַרצויגן דער שמועס. מיט אַ
מויטערנסטן פנים האָט זיך ביי אונדז אויף אַ וויילע אָפּגעשטעלט ד"ר
מאַרגאַשעס. איך מוז אָבער שוין גיין. לינדער פרעגט נאָך אויס קלייני-
קייטן. אז ער דערהערט וועגן מיין דראַמע אין דייטשלאַנד, שרייט ער
אויס: „וואָס שווייגט איר, גולן! דאָס איז זייער וויכטיק!“

שבת-מאָלצייט ביי וולאָדעקן

אין „פאָרווערטס“ טרעף איך זיך מיט וולאָדעקן און מיר פאָרן צו אים אַ היים, צו גאָסט. אונטן אין אַריינגאַנג פון הויז איז דער וועסטער בול אַ גרויסאַרטיקער, אַ פאַרפּוצטער. נישט אַנדערש ווי אין פּאַלאַצן בויט מען ביי אונדז אַזעלכע וועסטבוילן. דאָ איז עס ניט מער ווי אַ גרויס הויז מיט דירות. אַז מיר הייבן זיך אַרויף אויבן, עפנט אויף וולאָדעק אַן איינפאַך בע — לויט ניו-יאָרקער מאָסן — פשוטע דירה. די סביבה אין הויז איז אויך איינפאַך. זיין פרוי לויפט אַרויס אויף אַ וויילע און פאַרשווינדט ווי דער אין קיך. עס גרייט זיך אַן אָונט-ברויט פון אַ פרייטאָג צו נאַכטס. די קינדער אויסערלעך, באַזונדערס אַ זון, אַ מיניאַטור-קאַפּיע פון וולאָדעקן. אין מהות שיינען די קינדער צו זיין עפעס אַנדערע מענטשן. איך פיל זיך דאָ פריי. וולאָדעק לאָזט זיך שווער אַראָפּ אויף דער סאַפּע, פּרעגט מיך אויס וועגן מינע ערשטע שריט. דוכט זיך אַז ער ווייזט אַרויס אַן אינטערעס צו מיין אַרבעט. — וויפיל קלייבט איר זיך אויפצוזאַמלען געלט דאָ? — פּרעגט ער מיך. אַז איך דערמאָן די ציפער 5000, שאַקלט ער מיטן לאָפּ: דאָס וועט איר מסתמא האָבן... איך דערצייל וועגן די ספּקות וואָס מינץ האָט בנוגע דעם נאָמען פון מיין פאַרטראַג. ער קוקט דורך דעם פעקל טע-מעס און שטעלט זיך אָפּ אויף „פּאָליטיק און מאָראַל“. ער האָט אַ ריכטיקן חוש. מיר שווייגן פאַרמאַטערטערהייט.

...איך וויל אייך עפעס פאַרלייגן צום אָנהייב פון אייער קאַמפּיין. דאָס איז קעגן מינע פאַרטיי-פליכטן, אָבער איך וועל עס טאָן. זונטאָג, יעדן זונטאָג האַלט איך אַ לעקטשור פאַר אַן אָפּן פאַרום. דאָס גייט אַן אין משך פון יאָרן (וולאָדעק זאָגט עס מיט אַ רויקן שטאַלץ). מיר האָבן ציגעוויינט דעם עולם צו קומען יעדן זונטאָג אין דער פרי צו אַן ערנסטער פאַרוואַרט. לונגן די אַרבעטער הערן דאָ אַ באַריכט וועגן דער לויפּנדיקער פּאָליטיק, הערן אונדזערע בעסערע שווישפּילער. קאַלעקשאָנס מאַכן מיר דאָ איצט זעלטן, ווייל דער עולם איז זייער פאַרענגט, שניידער נייען אַרום אַ לאַנגע צייט אַרבעטסלאָז. אָבער דעם זונטאָג קומט צופאָרן, איך וועל דערמאָנען אייערע געפאַנגענע, און מיר וועלן פרווון מאַכן אַ לאַלעקשאָן.

דאָס איז דאָך טאקע זייער גוט! אז דער ערשטער אַרויסטריט מיינער זאָל קומען דורך אַ סאָציאַל-דעמאָקראַט, האָב איך זיך ניט געריכט. — איך טאָר עס אַפילו ניט טאָן צוליב מיין פּאַרטיי, און לאָמיר טאָר קע אָפּמאַכן אז וויפיל עס וועט אַרײַנקומען געלט, זאָלן מיר זיך טיילן אויף דער העלפט. אַ הונדערט דאָלאַר וועט מסתמא זיין...

אַ מיטלמעסיגע-וואַקסענער יונגערמאַן מיט אַ כמעט שעמעוודיקער פיגור איז אַרײַנגעגאַנגען אין צימער, רײַבנדיק זיך די הענט פון דרויסן-דיקער קעלט. מיט אַן איינגעהאַלטענער פריינדשאַפט, מיט אַ שטיילן קול האָט זיך ש. ניגער באַגריסט מיט אונדז אַלעמען. אפשר האָב איך מיך נישט גערן פּאַרגעשטעלט אַנדערש, אָבער איצט אז איך האָב אים דערזען שיינט מיר, אז אַ נ ד ע ר ש קאָן ער גאָר ניט און דאַרף ניט זיין. אַ בחורשער פנים מיט נאַאיווער רױטער פאַרב אויף די באַקן, אַ פאַרטראַכטער קוק דורך די ברילן, די גאַנצע געשטאַלט פון אַ ווילנער לערנער און בונטאָוושטישק — ווי דאָס פּאַסט באַמת צו דער יונגער יידישער ליטעראַטור! דער הימער און דער גערמנער פון דער ליטעראַטור טראָגט אַ פּראָווינציעלע געשטאַלט? אָבער ער טראָגט זי נישט, זי איז דאָ אין אים. זי לאָזט אים נישט אויסמישן זיך מיט דער אַמעריקאַנער גרויסשטאַט און גאַס. אין דער דורכ-זיכטיקער לופט פון דער „נאַאיווער פּראָווינץ“ קלינגען אָפּ ווערטער, די גאָר הויכע ווערטער פון לעבן קלאָר און ערלעך. אין דער דיקער לופט פון רושיקער גרויסשטאַט פליען די ווערטער אַרויס צעמישטע און אויסגעליי-דיקטע. אויפן ווילנערישן פנים פון ניגערן זעט מען: פאַר אים זייגען י ע נ ע רייד ניט ליטעראַריש-קריטישע „ווערטער“, נאָר לעבעדיקע באַ-שעפענישן. ער האָט צו זיי אַ טיפן יראַת הַכבוד. ער איז מסתמא ניט קיין מעורב עס חבריות, זיין געביט ליגט דאָרטן וווּ עס שטייט: והיה כי היה דבר אלוקים עליו...

וולאָדעק, דער מעורב עס חבריות, הייבט זיך אויף. מיר געפינען מיט ניגערן גלייך די טעמעס וואָס פאַרבינדן. ער האָט אַ לעבעדיקן אינטערעס צו די סאָציאַלע באַוועגונגען אין אײראָפּע, באַזונדערס צו די רעליגיעזע זוכענישן אויף דעם געביט. דאָס איז בײַ מיר אַ נייעס; איך האָב זיך פּאַרגע-שטעלט אים מער איינגעזונקען אין דער יידישער ליטעראַטור. איך דער-צייל אים וועגן אַזעלכע גרינדלעכע מאַרקסיסטן ווי פרוי ראַלאַנד-האַלסט און וועגן זייער אַנטווישונג אין דער פּריערדיקער לערע, וועגן אַן אינטער-נאַציאָנאַלער קאַנפּערענץ פון רעליגיעז-געשטימטע סאָציאַליסטן. ער נעמט עס אויף ווי אַ געוונטשענע זאָך.

עס קומען אַרײַן נאָך ברידער טשאַרניס, עס באַווייזט זיך דער שפּיר-ציקער פנים פון דעם פאַרביסענעם פרומען אַפיקורס: ד"ר גינזבורג. מען

רופט אונדו צום טיש. ס'איז געדעקט און אָפגעשטימט לויטן קאָמערטאָן פון פרייטאָג-צו-נאַכטס. וואָלטן איצט געלעגן פארן באלעבאָס אויבן אָן אַ פאָר חלות, וואָלטן געשימערט אויף אַ זייטיקן טישל די שבת-ליכט, וואָלט עס ניט געענדערט שטאַרק דאָס בילד. די מאַכלים, די שמועסן, די געהויבנ־קייט פון שטימונג, און טאַקע דאָס וואָס די פרויען זיצן דאָרטן אַראָפּ, אין דער צווייטער העלפט טיש — מאַכט דעם מאָלצייט כשר און פרום. די שפיציקע אויגן מיט די איינגעהאַלטענע פונקען פון חוּק ביי ד"ר גינד־בורגן פאַסן צום בילד. ער הייבט טאַקע אָן די באַטאַליע.

— איך קוק אויף אייך און איך ווונדער זיך. פונקט אזוי ווי איך קאָן נישט פארשטיין זשיטלאָווסקין. וואָס פאַר אַ רעוואָלוציע ווילט איר איינגט־לעך האָבן? די באַלשעוויקעס אָט אזוי ווי זיי מאַכן, אָט דאָס איז סאָציאַל־ליזם און דאָס איז רעוואָלוציע...

אַלע אַרום זיינען געווען קעגן גינזבורגן. איך דערמאָן אים אַז אויך אין רוסלאַנד איז לכתחילה געווען גאָר אַנדערש מיט דער רעוואָלוציע. אין דער ערשטער אָסטאַבער־צייט.

גינער שאַקלט איבערצייגט מיטן קאַפּ. דאָס איז מיר אַן אָנגענעמע איבערראַשונג. — פון וואָנען האָט איר באַטראַכט יענע צייט? — פרעג איך אים.

— איך בין געווען דעמאָלט אין פעטראַגראַד! איך פלעג גיין אָפּטמאָלס אין סמאָלני-אינסטיטוט, איך האָב זיך צוגעקוקט...

קיין גרעסערע מתנה האָט מיר גינער יענעם אָוונט נישט געקאָנט צוטראַגן. עס זיינען אזוי ווייניק, ביי יידן, געבליבן מענטשן וואָס טראַגן אין זיכרון יענע צייט אומבאַפלעקט פון די ווייטערדיקע געשעענישן.

אַז וואָדעס מישט זיך אַרײַן און דערמאָנט דעם סאָציאַליזם ווי מען האָט זיך אים געחלומט אַמאָל, טרייסלט זיך גינזבורג אָפּ פון אים מיטן אַמעריקאַנישן אַרגומענט: „נו יע. איר זייט אַמאָל געזעסן אין טורמע. אָבער היינט זייט איר דאָך אַלע בורזשויעס..."

גינזבורג איז באַקאַנט ווי אַן עזות־פנים, און וואָדעס שטעלט זיך אים ניט אַנטקעגן. מיט זיין האַרבער שטים ווענדט זיך גינזבורג ווידער צו אונדן. ער האָט צו אונדן טענות, פאַר וואָס מיר גלייבן אין מענטשן. איר זייט דאָך עפעס פאַרבונדן מיט די ספרים, וועל איך אייך דערמאָנען אַ פּוסק. כי יצר לב האָדם — שטייט געשריבן — רק רע כל היום. היינט מיט וועל מען הייבט איר אָן?

ער ווישט מיט כעס זיינע ליפּן און שווייגט. איצט איז אָבער אונדזער מאָמענט אַריבערצוגיין אין אַן אַטאַקע קעגן אים. אַלע כאַפּן זיך אויף מיט

א פראַמעסט: ס'טוימט, אזוי שטייט נאָר ניט אין פסוק! ר ק רע כל היום — שטייט ניט! עם שטייט לב האדם רע כל היום, און מער נישט... ניגער דערקלערט עם מיט א רויקער ערנסטקייט. וואָדעק איז זייער אויפגעלייגט: ער געדענקט אויך ניט א ז א פסוק. מיר גייען אלע אין אַבלאווע קעגן דעם לַמֶּדֶן דעם וואָלף. אויף דעם „רק“ שטייט אפשר טאַקע די וועלט. איז טאַקע דער מענטש נ אָ ר שלעכט, זייט איר, ד"ר, נע- רעכט! איז ניטאָ קיין סאַציאַליזם! מען דאַרף אָבער דעם ראַק אויסשניידן... דער ד"ר איז רויק. וועלן מיר טאַקע נעמען א חומש און א קוס טאָן. מען זוכט א ספר, ס'איז נישטאָ. אַן ענגלישער חומש איז יאָ דאָ, מען עשנט, מען נישטערט און מען געפינט: „וואָס אַנלי עוויל“... אלזאָ דאָך רק!

א פאַרווירונג אויף א וויילע, נאָר מיר לאָזן נישט אָפּ. מיר וועלן באַפן א קוס אין דעם אמתן חומש, נישט ביי די גוים. איצטער געדענקען מיר שוין אלע, אז אזוי פעסימסטיש קאָן די תורה נישט זיין.

גינבורג שווייגט א וויילע און פאַלט אָן פון אַן אַנדער זייט. — איך קאָן א רעוואָלוציע נישט אָננעמען פשוט אלס דאָקטאָר. אלס דאָקטאָר דאַרף איך אָפהיטן פון פאַרגיסן בלוט און נישט רופן דערצו...

— און אין דער „רויקער“ צייט ווערט נישט פאַרגאַסן קיין בלוט? הייסט עם, אז מען מוז דווקא קומען צו א מלחמה ווו בלוט ניסט זיך ימים ווייז, כרי איר זאָלט עם באַמערקן? און טאָג פאַר טאָג אַרום אונדז ניסט זיך ניט קיין בלוט, זאָל זיין טראַפנווייז?

— אז איר האָט שוין היינט דערמאַנט פסוקים — ווענד אין זיך צו אים — לאָזט אייך דערמאַנען פון דער גמרא. המלבין את פני חבירו ברבים כאלו שופך דם? אז מען באַליידיקט א מענטשן, פאַרגיסט מען זיין בלוט אין א רויקער צייט, אָן רעוואָלוציעס!

— אַך — כאַפט זיך אויף אין גינבורגן דער דאָקטאָר — דאָס איז דאָך נאָר א משל. זיי מיינען דערמיט צו זאָגן, אז ביי דער אויפֿרעגונג פון א מענטשן ניסט אָפּ זיין בלוט פון געזיכט און עם ווערט בלייך.

— דאָס מיינען מיר דאָך טאַקע. אַרום אונדז ניסט זיך אומעטום אָפּ דאָס בלוט טאָג נאָך טאָג.

מען איז שוין אויפגעשטאַנען פון טיש. די ברידער פּרעגן מיך אויס וועגן זייער בערליכער טשאַרני. גינבורג איז איינגעהילט אין א געדיכטן רויך פון זיין ציגאַר. פון דעם רויך קוקן אַרום זיינע פאַרטראַכטע אויגן. וויפיל אמונה און גרייטשאַפט צו אַמונה ליגט מסתמא באַהאַלטן אין יעדן קנייטש פון זיין סקעפטיציזם.

אויפן וועג צוריק צו מיין היים האָט וואָדעק מיט הנאה און קענע- טעניש דערציילט וועגן די פּלעצער און גאַסן וואָס זיינען פאַרביי געגאַנע-

גען. ס'זיינען געקומען צו רייד די פאליטישע אינסטיטוציעס פון אמעריקע. ער האָט גערעדט וועגן זיי מיט אַנטציקונג. ער וואָלט געווען גרייט באַווייזן מיר אייניקע פון זיי. אין וואַשינגטאָן דאָרף מען אָנזען דעם קאַנגרעס; אָבער אויך אין ניו־יאָרק איז דאָ וואָס צו זען אין דער מוניציפאַליטעט. אז דאָ איז געווען ניט לאַנג אויף אַ באַזוך טאָגני זענדער, די סאָציאַל־דעמאָקראַטע, האָב איך זי אויך געפירט באַווייזן ניו־יאָרקער אַנשטאַלטן. דער איצטיקער גאָווערנאָר סמיט איז אויך אַן איינגארטיקע דערשיינונג. ער איז ניט קיין סאָציאַליסט, פאַרשטייט זיך, אָבער אין אַ סך געביטן איז ער זייער ראַדיקאַל.

וואָלדעק האָט גערעדט וועגן אמעריקאַנער מלוכה־לעבן מיט אַן איר גערלעכן טיפן אינטערעס. קענטיק איז ער האָט דאָס געהאַלטן פאַר זיין אַיינענע דערגרייכונג, ווייל דער דורכשניטלעכער יידישער אינטעליגענטישער עמיגראַנט האַלט ווייניק וואָס פון די זאַכן. וואָלדעק וויל זיין אַן עכטער אמעריקאַנער אין דעם זין פון אַנטייל נעמען אין דער מלוכה־באַלעבאַטישקייט (ער איז שוין געווען אַלדערמאַן אין ניו־יאָרק). אז איך דערמאָן דעם טיפן פון אמעריקאַנער קאַלטן, געלאַסענעם בירגער, ווי מיר האָבן אים אין דער פאַרשטעלונג פון איראַפּע, לייקנט עס וואָלדעק מיט אַ שמיכל פון אַ היימישן קענער. — אז מען קוקט זיך צו — זאָגט ער — צו די גרויסע מענטשן פון אמעריקע, צו אַ ווילסאָן אָדער צו אַן אייבראַהאַם לינקאָלן... האָט איר אַ סך געלייענט וועגן זיי? איך לייען אַ סך די אמעריקאַנער געשיכטע. זעט מען ווי די גרויסע זיינען דאָס אַרויסגעוואַקסן אָט פון די פשוטע בירגער.

קאַנטיק, אז וואָלדעק פאַלעמיוזירט דאָ מיט אַן אַנדער טיפן פון זיינע חברים, וואָס טראָגן נאָך מיט זיך אַרום די אייראָפּעיִשע געשטאַלט פון מלוכה און מלוכה־מענטשן. ער רעדט מיט התפעלות וועגן דער אומגעהויערער עקאָנאָמישער מאַכט פון אמעריקע. שמיכלענדיק אין זיך אַרײַן פון אַ גייסטיקן תענוג, דערציילט ער, וועגן די גוואַלטיקע טראַסען פון לאַנד וואָס קירעווען מיט מיליאָנען. — אָט קומט איצט פאַר אַ לאַכף פאַר מאַכט צווישן די צוויי גרעסטע אויטאָמאָביל־פירמעס, פאַרד און דזשענעראַל־מאָטאָרס. פאַרד האָט אָנגעפילט דאָס לאַנד מיט זיינע ביליקע שוואַרצע אויטאָס. האָט זיך געפונען אַ פירמע דזשענעראַל־מאָטאָרס וואָס האָט גענומען פראָדוצירן אירע אייגענע אויטאָס, אַביסל טייערער, אָבער דערפאַר שענער ווי די פאַרדס, אינדיווידועלעך, מער צוגעפאַסט צו פאַרשיידענע געשמאַקן... האָט פאַרד באַגרענעצט זיין פראָדוקציע און אוועקגעשטעלט אַ נאַנצן שטאַב פון אינושניערן מען זאָל צוטראַכטן ווידער אזאָ מין מאָטאָר וואָס זאָל דער־לויבן צו פראָדוצירן אַ נייעם סאָרט אויטאָס, נאָך ביליקער, נאָך אַ שענערע

קאנסטרוקציע. פאָרד האַלט נאָך ניט דערביי אַרויסצוגעבן זיין סוד. דער-
ווייל אָבער פאַרוואַרפט „דזשענעראַל־מאַטאָרס“ אַלע צייטונגען מיט ריזיקע
אַנאַנסן וואָס קאָסטן אָפּ חיליָאָנען דאָלאַר. זיי מאַכן פּאָפּולער דעם נייעם
נאָמען פון זייער אויטאָ „שעווראַלעט“, מען פאַרשרייט דעם קאָפּ מיט דעם
נאָמען. (איך האָב טאַקע געזען אויך אין „פאַרווערטס“ די דאָזיקע ריזן-
אַנאַנסן). און דערנאָך וועט זיך מסתמא פאָרד ווידער נעמען פאַר דער קאַנ-
קורענץ. אַט אַזוי אַרבעטן די גרויסע טראַסטן דאָ אין לאַנד. און דערווייל
וואַקסט דאָס רייכטום פון לאַנד...

וולאָדעקן טוט הנאה דער דאָזיקער ריזיקער קאַמף. דער אינטערעס זי-
נער שפיגלט אָפּ זיין אייגענע זעלישע איינשטעלונג. ער יאָגט זיך ניט, ווי
איך פאַרשטיי, פאַר גרויסע געלט־פרנסות, נאָך דעם דאָלאַר ווי אַזעלכן.
אים ציט צו אין אַמעריקאַנישן רעש די מעגלעכקייט פון צוקומען צו אַלץ
גרעסערער און גרעסערער מאַכט איבער דעם מענטשלעכן גורל. איך האָב
געהערט ווי ער זאָגט אַרויס מיט אַ באַזונדערער פאַרשטענדעניש דאָס
וואָרט. אין „פאַרווערטס“ איז דאָ די אַרענע צו פירן דעם מאַכט־קאַמף. שפּע-
טער וועט ווערן די אַרענע נאָך ברייטער.

מיר האָבן זיך אָפּגעזענגט ביי מיין הויז, און איך בין אַריינגעפאַלן
אין דער שבתדיקער אַטמאָספּער פון ה.י.ס פאַמיליע. עס האַלטן ביים אויס-
גיין די שבתדיקע ליכט, דאָס פאַרפּוצטע פאַרפּאַלק יוצט ביים טיש נאָכן
בענטשן. דער באַלעבאָס איז אויסגעטאָן פון דאַנות. ער האָט מיר אַ סך צו
דערציילן, איך האָב אים, ער דערציילט וועגן שול ווו ער דאוונט, וועגן
נדרות וואָס יידן האָבן צוגעזאָגט צו געבן. אַט האָט איינער אַ ייד יענעם
שבת מנדב געווען אויף דער תלמוד־תורה גאָר אַ גרויסע סומע. לעווינסאָן
הייסט ער. ער גייט אַריין צו אונדז אָפט...

— פון וואַנען האָט ער דאָס געלט?

— ער האָט געאַרבעט ווי מיר אַלע, ביז אַ יאָר 50, אין דער קליידער-
בראַנזשע, האָט אַ סך געהאַרעוועט. איצט ברויכט ער ניט מער צו אַרבעטן.
ער גייט אַרום אין גאַס פריי, קאָן געבן נדרות. ער איז אָבער גוט קראַנק...
איך דערצייל וועגן אונדזער היינטיקן וויכוח מיט ד"ר גינזבורגן, מיט-
טער ה. לאַכט פון פּולן האַרצן און זאָגט: אודאי האָט איר געוונען! —
דער חומש ליגט שוין אויפן טיש און אין קאַפיטל אַכט פון בראשית
ליענען מיר: „כי יצר לב האדם רע מנעוריו“. ניטאָ קיין רק. מיר האָבן
אַזאָ געוונען די פּאָזיציע פאַר דער מענטשהייט. איך בין גרייט תיכף צו
טעלעפּאָנירן צו וולאָדעקן, אַז דער ענגלישער חומש האָט געפאַלשעוועט.
ס'איז אָבער שפּעט נאָכט. לאָמיר דערוויילע לאָזן ד"ר גינזבורגן וויגן זיך
אין זיינע פעסימיסטישע חלומות.

י . נ . ש . ט . י . נ . ב . ע . ר . ג

אויף מאַרנן אין דער פרי האָב איך טעלעפאָנירט וועגן אונדזער נעכט-
טיקער אַנטדעקונג, און וולאָדעק האָט זיך אונטערנענומען איבערצוגעבן
תיכף די ידיעה ווייטער, צו נינערן און גינזבורגן. פונדעסטוועגן איז אויך
ד"ר גינזבורג געווען גערעכט. מיר האָבן אַריינגעקוקט אין פּסוק נ אָ ד
דעם מכול, בעת אים איז געזעסן אין קאַפּ קאַפיטל זעקס פאַרן מכול, און
דאָרטן שטייט טאַקע: יצר מחשבות לבו רק רע כל היום...

זיינען מיר לידער אַלע געבליבן גערעכט.

די געמיטלעכע יידישע היים

נאך איין גאסט איז געווען אין משך פון גאנצן טאג, דער פועלי-
ציוניסט רעוועזקא א מאדנע דערשיינונג דער מענטש: אן אפגעלאזענער,
פארעלטערטער, ווי א פאריתומטער מענטש. און דאך איז ער היינט אין פריי-
צייט אפשר דער איינציק-מעגלעכער פועלי-ציוניסט. ער איז ניט קיין סאך-
ציאליסט מיט די אויף רעכטס-בליקנדיקע אויגן פון א סאציאל-דעמאקראט.
ער איז שוין ניט מער קיין מאסקווער לאמוניסט, און בעת מיין זיין אין
אמעריקע האבן זיינע לינקע פ"צ פארלאזן דעם לעצטן באשעוויסטישן
פלאץ: דעם „איסקאר". א פועלי-ציוניסט וואס איז פארזיכטיק אין דער ליני-
קייט, און לינק אין דער פארזיכטיקייט — אזא מין פועלי-ציוניסט איז ער.
אבער ער טרױט זיך נאך ניט אוועקצושטעלן דעם פוס אויף א ניי שטיקל
ערד. זיינען דען ווייניק געווען אנטווישונגען? אין מאסקווע — אנטווישונ-
גען, און אין קיעוו (בעת ער איז אויף א וויילע געווען מיט פעמלירעם רע-
גירונג) — נאך וועלכע בלוטיקע אנטווישונגען! מיט א פארמאטערטן גע-
מיט זאגט ער מיר: — איר האט אין זיך א גלויבן. איר טרעט אויף אין
נאמען פון א גרויס לאנד. אייער אידעאלאגיע איז פאר אייך נישט צעבראכן.
ביי אונדז איז דאס אנדערש. באזונדער שווער איז עס דא אין אמעריקע...
מיר ריידן וועגן די פערעספעקטיוון פון א דריטער ריכטונג אין סאך-
ציאליזם. ער איז שוין לאנג פאר אזא ריכטונג, זיינע חברים פארשטייען עס
נאך ניט. מיר וועלן זיך נאך צוזאמענקומען און פרווון דורכשמועסן זיך.
(ערשט פארן סאמע אוועקפארן מינעם האב איך אים גערופן צו אזא מין
דיסקוסיע-אונט אין דער רעדאקציע פון דער דייטשער „פאלקסצייטונג".
ער האט אבער דארטן אנטפלעקט זיין גאנצן שווארצן פעסימיזם). ער ווארנט
מיך — ווי א געניטער אמעריקאנער — קעגן דער הילף וואס עס ווייזן מיר
ארויס די אדער יענע יידישע צייטונגען. מען דארף בלייבן אומאפהענגיק...
וואס פאר א טראגישער מזל עס ליגט היינט אין סאציאליזם. אמאל
איז געווען א פרינציפ, אז מען טאר ניט שרייבן און אונטערשטיצן די ביר-
גערלעכע פרעסע. די סאציאליסטן פון א דייטשלאנד, עסטרייך, רוסלאנד
האבן עס געהאלטן פאר א מאראלישער זינד. מיר האבן ניט פארשטאנען
די נאכגיביקע ווערטער פון א זשארעם: „איך קלעפן מיינן פראקלאר-"

מאציע אויף יעדער וואנט! מען האָט אַזעלכע רייד געהאַלטן פאַר אַ פּועל־
 יוצא פון פּשרות־פּאַליטיק. מען האָט ניט געוואָלט צולאָזן אַזאָ חילוּל־הַשֵּׁם,
 אַז די טייערסטע געדאַנקען פון מענטשן־באַפּרייאַונג זאָל מען אויסדרוקן
 אויף די בלעטער פון קלאַסן־פּרעמדע, קולטור־פּיינדלעכע צייטונגען. ווייל
 דער סאָציאַליזם האָט געטראָגן אַ קולטור, וואָס האָט זיך ניט געטאַרט אויס־
 מישן מיט דער בירגערלעכער, סאָציאַל־אויסבוטאַרישער „קולטור“. און
 היינט איז געקומען דערצו אַז מען הייסט אונדז אָפּשיידן זיך אויך פון
 סאָציאַליסטישע בלעטער! די לעצטע יאָרן האָבן אַריינגעבראַכט אַ שאַרפע
 צעטיילונג אויף צוויי לאַגערן: סאָציאַל־דעמאָקראַטן און קאָמוניסטן. קיין
 איינער פון די וואָס שטעלט זיך אַרײַן אין אַ ייִן־מחנה, וועט ניט־שרייבן
 אין דער אַנדערער. אָבער נאָך שווערער איז געוואָרן די לאַגע פון יענע
 סאָציאַליסטן, וואָס שטייען דרויסן פון די ביידע פאַרפאַנצערטע לאַגערן
 די זיינען פאַראַרטליכט צו בלייבן שטום. פאַר זייער אומפּאָהענגיקן קול
 איז ניטאָ קיין טריבונע און קיין רעזאָנאַנס. די אָפּציעלע סאָציאַליסטישע
 פּרעסע וואָס איז געשאַפּן געוואָרן דורך די באַמינונגען פון צוויי דורות אַר־
 בעטער, איז היינט אַ נייסטיקע שטייג פאַר זיי אַלעמען! און עס איז דער־
 גאַנגען דערצו אַז אַ רעבעלירנדיקער, אומרויקער סאָציאַליסט מוז אָנקור
 מען אָפּטמאַלס צו דער בירגערלעכער פּרעסע כדי נישט פאַרשטיקט צו
 ווערן אין דעם שווייגן פון „אייגענע“.

איך געדענק ווי מיר אין דייטשלאַנד האָבן געהאַט פאַריבל אויף עממאַ
 גאַלדמאַן און אַלעקסאַנדער בערקמאַן, הלמאַי זיי האָבן געגעבן זייערע שאַרפ־
 קריטישע אַרטיקלען וועגן באַלשעוויזם אין דער גרויסער קאָפיטאַליסטישער
 פּרעסע פון אַמעריקע. מיר האָבן געטענהט: אונדזערע סיכסוכים מיט די
 באַלשעוויקעס מוזן מיר דורכנעמען אין דער אַרבעטער־פּרעסע, ניט צו־
 שטעלן מאַטעריאַל פאַרן וועלט־קאָפיטאַל, ניט העלפּן אים פאַרסמען דעם
 קאַפּ פון אַרבעטער מיט שנאה צו ראַטן־רוסלאַנד. אונדזערע פּריינד, גאַלד־
 מאַן און בערקמאַן, האָבן אָבער געענטפּערט: נײַן, מיר מוזן תּיכּף און מיטן
 גאַנצן אמת באַריכטן דעם וועלט־פּאַלעטאַריאַט וואָס מיר האָבן אַרויס־
 געטראָגן פון רוסלאַנד און באַלשעוויזם. דער אַמעריקאַנער אַרבעטער לייענט
 נאָר די קאָפיטאַליסטישע פּרעסע. ער לייענט דאָרטן טאָג־אײַן טאָג־אויס די
 קאָפיטאַליסטישע ידיעות און רכילות וועגן רוסלאַנד. זאָל ער איצט הערן
 פון אונדז דעם ריכטיקן אמת; זאָל ער פון אונדז דערהערן דעם
 חילוק צווישן די פאַרדאַרבער פון דער רעוואָלוציע און דעם העלדישן רר־
 טישן פּאָלק וואָס וויל דורכפירן אַן עכטע סאָציאַלע רעוואָלוציע...

מיר, די צדדים, זיינען געבליבן ביי אונדזערע מיינונגען. אָבער מען
 האָט געקענט פאַרשטיין די ביידע אַלטע קעמפּער און זייער שטימונג, בעת

זיי האָבן זיך אָקערשט אַרויסגעריסן פון רוסלאַנד און נאָך געהערט הינ-
טער זיך די שיסעריי קעגן די מאַטראַסן פון דעם קראַנשטאַטער אויפשטאַנד.
זיי האָבן געמוזט אַרויסשרייען זייער ווייגעשריי אין דער וועלט.
זיינען זיי געגאַנגען צו דער „גרויסער“ פּרעסע. און איצט זע איך טאַקע
אין אַמעריקע אַז דער אַרבעטער לייענט ניט קיין אַרבעטער־פּרעסע, אַז ס'איז
ניטאָ צו אים קיין אַנדער צוגאַנג. (1)

אַז איך בין שפּעטער געבליבן אַליין און בין אַרויס צו מיינע באַלעבאַ-
טימ, האָב איך דערהערט אַ מאַדנע ידיעה: דער ייד לעווינסאָן, דער נדבן
פון וועלכן מען האָט גערעדט אין שול, איז היינט פּלוצים געשטאַרבן. ווי
אַזוי? אָט נאָר פּשוט: געגאַנגען אין גאַס שפּאַצירן, דערפילט עפּעס אין
האַרצן און געפאַלן. — פון אַ האַרץ, אַזוי איז טאַקע ביי אונדז שטענדיק
— זאָנט רויק'ה. — מען גייט אין גאַס און מען פּאַלט. דאָס האַרץ האָט זיך
איבערגעאַרבעט.

— היינט וואָס טויג אייך די יאָגעניש נאָכן דאָלאַר אין די יינגערע יאָרן?
— אָט דאָס איז אַמעריקע... מען האַרעוועט וונגעהייט כדי צו כאַכן
אַ לעבן שפּעטער.

— כדי מאַכן אַ שטאַרב ווילט איר זאָגן?

עס ווערט באַלד טונקל. היינט איז נייִיאָר ביי נאַכט. מען זאָגט אַז
אויף די גאַסן פון נייִיאָרק טוט זיך מעשים. מען מעג טרינקען און מען
הוליעט. אַ געוועזענער חבר פון רוסלאַנד וואָס וווינט צוזאַמען מיט ר-
סישע קינסמלער טעלעפּאָנירט איך זאָל קומען צו זיי פּראַווען „נאָווי גאָד“.
איך וועל בלייבן בעסער אין דער היים. שפּעטער גייט צו פּרוי ה. און פּרעגט
מיך שטילערהייט צי וויל איך ניט גיין מיט איר אין אַ מוויי. מיר זיינען
געזעסן אין אַן אַריענטאַליש-אויסגעפּוצטן זאַל און געקוקט אויף די מעשיות
וואָס האָבן זיך געוויקלט אין די ליייונטן פון עקראַן. אַרום אונדז און הינ-
טער אונדז האָט מען געגנאַקט ניס, געשושקעט זיך. געוואָרפן זיך מיט
ווערטער, מיט שמייכלען, מיט לאַכענישן. יונגע חברה, מיט געקרייזלטע
האַר, מיט שוואַרצע אויגן, מיט פאַרהאַרעוועטע הענט — דאָס זיינען גע-
ווען יידישע מיידלעך, מסתמא אַרבעטערקעס... איך געדענק ניט וואָס מיר

(1) אינטערעסאַנט, אַז טראַצקי האָט אויך אויסגענוצט דעם זעלביקן וועג
בעת ער איז אַרויסגעשיקט געוואָרן פון רוסלאַנד. אין זיי „בריוו צו די
רוסישע אַרבעטער“ פון 27טן מערץ 1929, האָט ער געשריבן: „מען טאַר
נישט פּאַרגעסן אַז די גרעסטע צאָל אַרבעטער אין אייראָפּע, און גאָר באַ-
וונדערט אין אַמעריקע, לייענט נאָך אַלץ די בירגערלעכע פּרעסע“.

האָבן אָקערשט געזען אין קינאַ. אָבער איך געדענק וואָס די אומעטיקע און שטילע מיסים האָט פאַמעלעך דערציילט פון זייער אייגענעם לעבן. שווערער פאַרדרום און ביטערע זאָרגן האָבן זיך אַרויסגעשיילט פון הינטער דער געמיטלעכקייט פון זייער הויז. דער מאַן ה. האָט נאָך מיט אַ יאָר צוריק פאַרלוירן זיין גאַנצן קאַפיטאַל. דאָס קליידער־געשעפט האָט ער געהאַלטן צוזאַמען מיט זיין אייגענעם קרוב. מען האָט געדאַרפט טיילן אויף העלפט די פרנסות מיט די פאַרלוסטן. מען איז געווען אויסגעבונדן. באַזעצט זיך צוזאַמען אין דעם הויז. אָבער עס האָבן זיך אָנגעהויבן גרוי־סע באַנקראַטן, אין די טויזנטער דאָלאַרן. און ווייל דאָס געשעפט איז גע־ווען אויף ה.׳ס נאָמען, האָט זיך דער שותף אַרויסגערוקט פון טראַגן דעם שאַרן. מער נאָך: ער האָט אין אַן אַנדער אָרט געעפנט אַן אייגענעם גע־שעפט. האָבן זיך אָנגעהויבן שוואַרצע טעג. מען איז שוין אַלט און מען מוז איינער אַליין אַרומלויפן איבערן שטאָט. פאַר וואָס אַרומלויפן? ער זוכט אַלץ אויפצומאַנען די חובות וואָס מען איז אים שולדיק. יאָגט ער זיך נאכט און טאַג נאָך די בעלי־חובות (איז דאָס ניט גאָר אַ בילד פון דעם חושכדיקן מאַנפאַקטור־סוחר פון פּוילן?) קיין מענטשן אין קראָם קאָן מען נישט האַלטן מער. איך גיי אַהין פירן די ביכער. אַלץ וואָס מען האָט געהאַט איז איינגעזונקען אין געשעפט...

— קאָן מען גאָרניט ווידער אַ מאַל אַרויפקומען, נאָך דעם ווי מען האָט אזוי פיל יאָרן געאַרבעט, און ס'איז דאָ אַ קונדשאַפט?
— דאָס איז גאָרנישט. פאַרקערט, איצט מופן מיר זיך אַרויס אין אַן אַנדער געגנט. דאָ איז צו גרויס די קאָנקורענץ. ס'איז ניטאָ קיין האַפנונג מען זאָל ווידער אויפקומען. די צייט איז איצט שלעכט און מען איז אַלט... זי שווייגט אַ וויילע.

— מען וואָלט אפשר געדאַרפט אַוועקגיין פון דעם הויז. אָבער ווי קאָן מען אַוועק אַז מען איז שולדיק אויף אים. האָבן מיר אַריינגעצויגן אין דער זאַך מיין שוועסטער פון קליוולענד. זי האָט אויך אַ חלק אין הויז. זי איז אַ איידעלע נשמה. האָבן מיר אַרויפגעלייגט אויף איר די גאַנצע לאַסט... מיר זיינען געקומען אַ היים. מיסטער ה. איז ניט געווען. ער איז אַרומגעלאָפן מסתמא אין די גאַסן. פון די געמיטלעכע ווינקלען פון הויז האָבן אַרויסגעקוקט זאָרגן און צער. די באַלעבאָסטע האָט מיט אַ שמיכל געזענגט זיך מיט מיר. איך האָב זיך געזעצט שרייבן אַ בריוו קיין בערלין ביז שפעט אין דער נאַכט.

דער ארבעטער-רינג מענטש

1טער יאנואר, 1928.

היינט האָב איך געזען ביי זיך אין שטוב אַ לעבעדיק שטיק פון „אר-
בעטער-רינג“. חבר אָדער טאַקע מיסטער ב. איז אַריבערגעקומען צו מיר
באַזוכן מיך אַלס ווייטן קרוב, דעם פלימעניק פון בעל-מחשבות. ער האָט
אַמאָל — מיט אַ יאָר 30 אָדער 40 צוריק — אַלס ישיבה-בחור געגעסן טעג
ביי מינע קרובים אין אַ ליטווישער שטאָט. ער דערמאָנט זיך מיט וואַרעמער
דאַנקבאַרקייט וועגן יענעם הויז און יענער צייט. ער איז שפעטער אין אַמע-
ריקע געוואָרן „גוט אָפּ“, און האָט אויך גענומען אַנטייל אין די יידישע אינס-
טיטוציעס. ער איז דיך און ברייט. זיין געזיכט שטראַלט מיט רואיקייט. זיין
נע אויגן — נוטע אויגן — קוקן אַרויס מיט גלייכגילטיקייט אָדער ביזנעס
פאַרנומענקייט. די ווערטער וואָס ער נוצט וועגן געהויבענע פראַגן גייען
אַרויס פון אים מיט שוועריקייט. דער גוטמוטיקער און סקעפטישער ב. וויל
מיר דאָ באַמת העלפן. ער סימפּאַטיזירט מיט די געפאַנגענע אין רוסלאַנד
און ער איז אפּשר אַ ביסל שטאַלץ מיט דעם גאַסט פון זיין געבורטשטאָט.
אָבער ער לייגט ניט קיין סך האַפּנונגען אויף זיינע פריינד פון דער אַרבע-
טער-גאַס. ער גלייבט נישט, אַז מענטשן וועלן מיר העלפן. — ניטאָ קיין צייט.

— וואָס הייסט מען האָט דאָך פרייע אָוונטן!

— אין די אָוונטן איז אזוי: מען האָט מיטינגען, אין די יוניאָנס צו
אין אַ ברענטש. און אַ מאָל גייט מען אין אַ טעאַטער. און אַז ניט שפּילט
מען נאָך אין אַ פינעקל...

— איר זאָגט דאָך אָבער אַז מען האָט סימפּאַטיע מיט אונדזערע גע-
פאַנגענע!

— אוודאי, און מען גיט אַמאָל אַ דאָלאַר. אָבער פאַרנעמען זיך דער-
מיט? מען מוז דאָך מאַכן אַ לעבן. און דערצו נאָך איז די שטאַט אזוי גרויס-
מען מוז אָפּגעבן אַ סך צייט ביז מען קומט צו עפעס וואָס.

— אָט בין איך דאָך געקומען צו אייך איבערן ים.

ער לאַכט גוטמוטיק, אזוי ווי מען לאַכט פון אַ נאַאיוון.

— איר זייט דאָרטן אידעאָליסטן. מיר האָבן דאָ שוין פאַרגעסן וועגן
אידעאָליזם.

באלד האָט ער ווידער אַ געלעגנהייט צו לאַכן פון מיר. ער זעט די גרויסע פעק מאַטעריאַל און ביכער וועלכע מען האָט מיר געשיקט פון בערלין. — צו וואָס דאַרפט איר עס דאָ? — פּרעגט ער פאַרווונדערט. — דאָס איז מאַטעריאַל פאַר די לעקציעס וואָס איך וועל דאָ האַלטן. ספּעציעל וועגן דער געשיכטע פון דער רוסישער רעוואָלוציע, וועגן דער עקאָנאָמישער לאַגע פון רוסלאַנד, וועגן דער לאַגע פון יידן, וועגן דער מעד-אַריע פון באַלשעוויזם...

— אָט דאָס אלץ ווילט איר געברויכן אין די לעקטורס? פאַר אונזער עולם? (בי לאַכט געמיטלעך). ווער דאַרף עס דאָ האַבן? ווער האָט עס גע-דולד צו הערן? ביי אונדז אַז מען קומט אויף אַ לעקטור, קוקט מען אויפן לעקטורער איידער אויף זיינע רייד. (ב. איז געווען גערעכט. איך האָב פאַר די גאַנצע זעקס חדשים כמעט ניט געדאַרפט האַבן די מאַטעריאַלן. דער עולם האָט זיך שטענדיק צוגעהערט צו עפעס אַנדערש אין פאַרטראַג). דאָ האָט זיך מסתמא אויפגעכאַפט אין אים דער געוועזענער לערנער, וואָס קאָן ניט ליידן דעם פאַרגרעכטן עולם. פאַר אַ ז אַ עולם וויל ער ניט האַבן אַפילו קיין גוטן מגיד. „מען דאַרף זיי נאָר עפעס וואָס זאָגן“. דאָס פאַרשטייט ער ניט, אַז ער איז אויך שולדיק אין דער לאַגע פון דער יידי-שער גאַס.

איך האָב עס אים אָפן געזאָגט. ער האָט צוגעגעבן אַז מען איז געוואָרן דאָ אָפגעלאָזן, באַלעבאטיש אָפגעלאָזן. ס'איז אָבער שוין שווער צו קעמפן לעגן דעם, מען איז שוין ניט יונג. ער האָט מיר אָבער — מיט אַ תקיעה כה — שטאַרק צוגעזאָגט צו העלפן. מיר וועלן זען.

מיין געוועזענער חבר וו. לעווין איז געקומען נאָך מיטאַג פאַרבעטן מיך צו אים אין שטוב. מיר שטייען אַ פאַר מינוט שווייגנדיק און באַטראַכטן איינער דעם אַנדערן. ער האָט זיך ניט שטאַרק פאַרענדערט פאַר די צען יאָר וואָס איך האָב אים ניט געזען. דער געקרויזלעכער קאַפּ, די שוואַרצע קאַרשן-אויגן, דער מילדער בליק פון פנים, דעמאָלט איז ער אין מאַסקווע געווען טרוי איבערגעגעבן צו דער פאַרטיי לינקע ס"ר. מיט אַ צניעותדיקן קול פלעגט ער אויפטרעטן פון דער טריבונע פון סאָוועטישן פאַרלאַמענט. איך געדענק ווי ער האָט גערעדט — אין נאָמען פון אונזער פאַרטיי — קעגן לענינען וואָס האָט פאַרטיידיקט דעם צענטראַליסטישן כאַראַקטער פון „העכסטן עקאָנאָמישן ראַט“. צניעותדיק האָב אויך געקלונגען זיינע אַר-טיקלען אין דער פאַרטיי-פּרעסע. אַז עס האָבן זיך אָנגעהויבן שפּעטער די פאַרפאַלגונגען, איז ער אַוועק אין ווייטן מזרח־סיביע, דערנאָך האָט אים איינגעשלאָנגען כינע. שפּעטער האָט ער זיך אָפגעזוכט אין אַמעריקע. די סאַציאַל־רעוואָלוציאָנערע חלומות האָבן זיך אָפגעטאָן פון אים, עס האָט אים

מיט א"ן פו ס א י ן א מ ע ר י ק ע

אָבער געצויגן צום רוסישן דאָרף און ליד. אין זיין אומעטיקן באַנד רוסישע לידער האָב איך געפונען פיינע איבערזעצונגען פון לייבויקן, זישע לאַנדוי, מאַני לייבן. אָבער קאָנטיק אז זיין שיר-השירים האָט געהערט צו אַן אַנדער לאַנד און פּיין.

„ווידער ווינטער!

אויף שוואַרצן שטאַל

טראַגט עס מיט אין סטעפן פון אַמעריקע.

רייג פון שנייען האָט צונויפגעפרעסט די בערג

און איבערן שניי — דער שוואַרצער קראָ

מיט אומעטיקן רוף צו דיר: אַ, רוסלאַנד!...

אַט דאָס געדיכט זיינס איז געווען געווידמעט סערגיי יעסענין. מיט יעסענינס רוסלאַנד האָט לעווין געלעבט. היינט וואָס האָט ער שוין געקאָנט אויפמאַן אין דעם היינטיקן אַמעריקע?

אַביסל אַמעריקאָנזירט. איז אָבער דאָך איצט געשטאַנען פאַר מיר ווידער דער ווייכער, אַביסל אָפגעלאָזענער, פאַרהלומטער אינטעליגענט. די צען יאָר האָבן טיף צעטרייסלט זיין גייסטיקע רוף. ער איז געווען צעקאַד-ליעטשעט פון לעבן. מיין שטייפּע אַרבעטס-פּראָגראַם האָט אים אַפילו גע-ווונדערט... מיר זיינען אין אַ שלאַקס-רעגן אַ לאַנגע צייט געפאַרן צו אים אין הויז, און האָבן געזוכט אָפּצופרישן דעם זעלישן שנירל צווישן אונדז. ער איז אַ „פיינטער“ דאָ און פאַרדינט נישקשה. אָבער דער קאַפּ ליגט אים אין רוסישער ליטעראַטור, און ס'איז ניטאָ אין ניריאָרק קיין פאַסנדיקער קרייז. ס'זיינען דאָ דוכאָבאָרן, טאַלסטאָיאַנישע גאַט-זוכער, אָבער זיי זיינען ווייט אַוועק אין דער פּראָווינץ. און די אַמעריקאַנער גופא? צווישן זיי זיינען דאָ מענטשן גייסטיק נאָענטע צו רוסלאַנד, אָבער ווי קומט מען צו זיי?... אין זיין שמאַלער טונקעלער וווינונג האָב איך געטראָפן זיין יונגע

רוסישע פרוי מיט אַ קינדערשן פנים. אויך דער אַמאַל באַקאַנטער רוסישער שריפטשטעלער גוסעוואַרענבורסקי, אַ נידעריק מענטש, אַ צעקנייטשטער אַמעריקאַנזירטער רוסאַק, האָט זיך דאָ געפונען. ביי אַ גלעזל טיי האָט מען מיך פאַרוואַרפן מיט פּראַגן; איך לעב דאָך יעדנפאַלס נענטער ווי זיי צו רוסלאַנד. מען האָט מיט אומעטיקער איראַניע גערעדט וועגן דער איינזאַמד קייט דאָ. זי אַליין זינגט און וואַלט וועלן אַ סך זינגען, נאָר ס'איז ניטאָ דאָ פאַר וועמען. מען האָט אין רוסישן לשון אַריינגעבראַכט ענגלישע ווערטער און מען האָט זיך געוונדערט איבער זיך „ענגעלשע“ שפּראַך האָב זיי גערופן דעם ענגלישן לשון, ד"ה מלאַכיים-שפּראַך. ס'איז שווער צוצוזען יענעמס גלות, צוצוהערן זיך צום רוסישן „על נהרות בבל“. איך האָב גע-קאָנט איצט פאַרשטיין לעווינס ווערטער אז אין אירע לידער גיסט זיך אויס

פאר אים די רוסישע נשמה. איר יונגע פיגור, צעפלאַכטענע האָר, שעמעור
דיקע באַוועגונגען — זיינען געווען אַ שטיק פון יענעם לאַנד. לעווין איז
געזעסן פאַרטרוימט אָן אַ זייט. זיי האָבן מיר דערקלערט אז זיי פאַרן באַלד
אוועק קיין אייראָפּע, נעענטער צו רוסלאַנד. אַט אזוי וועט ער, צען יאָר
אַרומבאַלנדזשענדיק אין דער וועלט, איבער סיביר, כינע, יאַפּאַן, אַמעריקע,
ווידער אומקערן זיך אַ היים, צו יעסענינס לאַנד.

ווידער אַ שלאַסערען, אַ דאָך פון סאַבוויי, און אַריבערגעפלוין אין
אַן אַנדער עק שטאָט. שפעט, מיט צרות, אָבער דאָך אַריינגעפאלן אין שטוב
צו ד"ר עלסבערגן. ער האָט מיך גערופן ווייל היינט אַוונט זיינען ביי אים
געסט. איינער פון זיי איז משה קאַץ פון פּילאַדעלפיע. צי קאָן איך זיי?
אודאי! פון וואַנען? פון דער זשורנאַליסטיק, פון דער געשיכטע פון יידישן
אַנאַרכיזם. מ. קאַץ, ד"ר מעריסאָן, זאַלאַטאַריאָוו... דער קלאַסישער טיפּ
פון דעם יידישן אַמאַליקן משכיל, אַפּיקורס און נאַראַדניק אין איין פּערר
זאָן. די הויכע, שלאַנסע פיגור, די קורץ געשאַרענע גרויע האָר, דאָס גע-
נאַלמע געזיכט מיט די גרויע וואַנצעס און אַן אויסזען פון אַ נאַש בראַט.
אַ מענטש פון אַ העראַזאישן דור וואָס איך האָב קיין מאָל נישט געזען ביי
אונדז. דאָ אין אַמעריקע איז יענע עפּאָכע נאָך פאַראַן. ס'איז געווען אַפילו
משונהדיק צו הערן יידישע ווערטער פון זיין מויל. און דערביי איז ער רע-
דאַקטאָר פון דער „יידישער וועלט" אין פּילאַדעלפיע. ער האָט מיך אויך
אויפגענומען ווי אַן אייגענעם. מיר זיינען דאָך גאַנצע קרובים, דורך
זשימלאַווסקין. מיט אַ ציטערדיקער שטים האָט ער דערמאָנט אונדזער
געמיינזאַמען אידעישן יחוס. אויך זיי האָבן געוואַלט הערן אָן אויפהער
וועגן רוסלאַנד. זיי, פאַרפונדעוועטע און פאַרוואַרצלעטע אין אַמעריקע, ציען
זיך מיטן האַרצן אַהין, אפּשר ניט ווייניקער ווי די לעווינס וווּ איך בין
אַקערשט געווען.

עלסבערג בעט העלפן אַרגאַניזירן מייע אַרויסטרעטונגען אין פּילאַד-
דעלפיע. עלסבערג גייט פאַמעלעך אַריין אין מיין זאך און רעדט שוין פאַר
מיר. זיי זיינען מרוצה, אָבער מיט אַ טרויעריקער איראָניע זאָגט מ. קאַץ:
איר ווייסט דאָך, ווי ווייניק מען קאָן איצטער אויפטאָן. ס'איז ניטאָ מער
די צייט פון אַ גערשוני, ווען אַלע האָבן מיטגעהאַלפן. מען איז צע-
קריגט און צעטיילט איצט...

זיין שטים ציטערט אָפּ מער ווי שמענדיק. ס'איז לייכט צו פאַרשטיין:
ער האָט געהערט אַמאָל צו די ערשטע בויער פון ראַדיקאַלן יידישן אַמערי-
קע. היינט ליגט עס צעבראַכן, ווי געבראַכן איז זיין שטים. און דאָך זיינען
זיינע אויגן לעבעדיקייט.

ערשט אין דער דריטער שעה אין דער נאַכט האָב איך זיך אומגעקערט

אהיים. וואָס איז דער ווונדער, אז מען קאָן זיך נישט צונויפֿירן אין וועג מיט די היגע מענטשן. ווי האָט יענער ייד דערציילט וועגן פּאַרזי: אַ שײַן לאַנד און אַ גוט פּאָלק, איין חסרון האָבן זיי נאָר: דאָס לשון הרגעט זיי אַוועק... אויך דאָ אין אַמעריקע איז דער זעלביקער חסרון.

2-טער יאָנואַר, 1928.

ביי מיר איז היינט אַ לענגערע צייט געזעסן ד"ר פּראַנק. ערשט איצט האָט ער זיך אַנטשלאָסן צו „באַאומרויסקן" מיך. — „איר וועט נאָך האָבן גענוג אויסצושטיין פון אונדזערע נודניקעס, וויל איך אייך ניט שמערן", — זאָגט ער און אַ בלייכער שמייכל לויפט דורך איבער זיין פנים. אויף דעם קינדיש־ברייטן געזיכט ליגט אַ מידקייט און עפעס אַזוי ווי אַ פּאַר־צווייפֿלונג. און דערביי האָט דער דאָזיקער יונגערמאַן צו טאָן מיט די טיפּסטע און איידלסטע גייסטער פון מענטשלעכן דענקען. ער האָט איבער־געזעצט אין יידיש דעם „אויפרוף עום סאַציאַליזם" פון לאַנדויער און אין ענגליש די רעליגיעזע שריפט פון גערשענזאָן („דער שליסל פון גלויבן"). פון וואָנען נעמט זיך אזא מידקייט אין דער נאַנצער פיגור זיינער? אַז ער רעדט, ווערט זיין געזיכט אויסגעלעטער און וואַרעמער.

ער הערט זיך צו צו מיינע אָפרופן וועגן פּאַרשיידענע מענטשן, און ער ווונדערט זיך אויף מײַן אָפּטימוזם. — איך וויל אייך ניט מאַכן שווער דאָס האַרץ, אָבער איר וועט שוין זען שפעטער. ס'איז ניטאָ קיין איינער, כמעט ניט קיין איינער וואָס זאָל זיין איבערגעגעבן צו גייסטיקע אינטער־רעסן. מ'איז דאָ שרעקלעך איינזאַם.

ער פּאַרטראַכט זיך און דערציילט באַלד מיט אַ ביטערן שמייכל: אַז איך בין געקומען אַהער, האָב איך אין „פּאַרווערטס" געגעבן אַ פּאָר אַר־טיקלען איבער עקאָנאָמישע פּראָגנן. זיי האָבן, דוכט זיך, אויסגענומען. אָבער דער באַלעבאָס־רעדאַקטאָר רופט זיך אָפּ צו מיר אין אַ פּאַר טעג אַרום: „צו וואָס דאַרפט איר שרייבן? איר וואַלט געקאָנט אַ סך מער פּאַרדינען ווען איר גייט אַריבער אין אינשוורענס". אַז ביי די יידישע רעדאַקטאָרן איז דאָס שרייבן נישט מער ווי געשעפט. ס'איז רעכט צו האַנדלען מיט הערינג און מיט צייטונגס־אַרטיקלען... איצט אַז אַ שאַטן פון ביטול לויפט דורך איבער זיין געזיכט, הייב איך אים אָן צו פּאַרשטיין.

— און איר מיינט אַז די אַנדערע זיינען בעסער? אָט די „פּריווע אַר־בעטער שטימע" טראָגט זיך נאָך אַרום מיט די אַלטע נוסחאות פון אַמאָד־ליקן אַנאַרכיזם. אומעטום אין דער וועלט באַוועגט זיך דער מענטשלעכער געדאַנק, מען זוכט און מען טראַכט. נאָר דאָ איז אַלץ קלאַר. רעליגיע טאָר מען נישט דערמאָנען. די אַלטע אַפיקורסים וואָס זיינען פּרעמד צו דער גאַנצער וועלט, האָבן זיי איינגערעדט אין דעם. היינט האָבן דאָ די „ראַדי־

קאלן" די משוגענע אידעע פון געבורטן-רעגולירונג און טראָגן זיך אַרום דערמיט. און דאָס איז דאָך די גרעסטע זינד קעגן סאָציאַליזם. וואָס פאַר אַ סאָציאַליזם איז דאָס אז מען האָט גאָר מורא פאַר מענטשן?... ד"ר פראַנק לאַכט מיט אַ סאַרקאַסטישן פנים און מאַכט מיט דער האַנט אַ יאושדיקע באַוועגונג.

— די אַרבעטער-באַוועגונג איז דאָ אזוי געשפּאַלטן ווי איר קענט זיך גאָר ניט פאַרשטעלן. מען האָט זיך פיינט ערגער ווי שונאים. איר וועט גאָר ניט קענען צוקומען! צו די מאַסן, צו די לינקע אַרבעטער, למשל — מען וועט זיי פשוט ניט צולאָזן צו אייך. אָבער דאָס דאַרף מען דאָ גאָרניט עס איז וויכטיק אז איר זאָלט ריידן צו דער אינטעליגענץ, צו די קרייזן וואָס קענען נאָך עפעס פאַרשטיין. זאָלן זיי דאָס אַריינגעמען אין זיך, און שפּעטער ווען עס איז וועט עס אפשר אַריינדרינגען צו די מאַסן...

איך וויל אויפּהאַלטן דעם זודיקן שטראָם פון אַ פאַרביטערטן מענטשן. אויסגעוואקסן אין דער ליטווישער שטאָט וואָס איז דורכגעווייקט מיט ביל-דונג און לומדות, האָט ער זיך געלאָזן אין דער וועלט. ער קען שפּראַכן, ער שרייבט ענגליש, ער איז אַריינגעטראָטן אין עקאָנאָמישע פראַגן פונקט אזוי ווי אין יידיש-רעליגיעזע. ער פרייט זיך וואָס אַ ריי אַמעריקאַנישע נאָר טורוויסנשאַפטלער קומען צו רעליגיעזע זוכענישן. און ער האָט קיינעם ניט וועמען עס אַרויסצוגעבן. רעדט ער זיך היינט אַראָפּ פון האַרצן פאַר אַ ניי געקומענעם מענטשן. איך וויל אים דערמונטערן, איך דערמאָן אים צענדליג קער מענטשן אין ניו-יאָרק וואָס זיינען גוט-האַרציק און צוגעלאָזט צום אַנ-דערן. ביי דעם נאָמען לייעסין ווערט זיין געזיכט ווייכער. ער ציט אָפּ דעם אָטעם און זאָגט: אפשר זייט איר גערעכט. נו, איר וועט נאָך זען, איך וויל אייך ניט מאַכן שווער דאָס האַרץ...

ד"ר סערגיי אינגערמאן און דער ס"ר אַבערומשעוו

דער היינטיקער אָוונט איז ביי מיר געווען אַן אומאָנגענעמער. עפעס ווי דאָס מול וואָלט געוואָלט אונטערטראָגן מיר דעם טיפּ מענטשן פון וועל-כע פראַנק האָט גערעדט. איך בין נאָך אַ לאַנגער ריזע איבער די באַנען צוגעקומען צו ד"ר אינגערמאָן. צו אים האָט מיך געפירט גאָר אַ באַזונדער ענין. איך ווייס אז ער איז דער אַנפירער פון די ניריאַרקער רוסישע מאַציאל-דעמאָקראַטן, פון דעם גאָר-גאָר אלטן אַרטאָדאָקסישן שניט. אָבער ער איז אַ ליובלעכער פעטער פון באָרים קאָמקאָוו, מיין נאָענטן חבר און פירער פון דער פארטיי לינקע ס"ר. היות ווי ער איז אַ וויכטיקער מיטגליד פון דעם ניריאַרקער „רויטן קרויץ“ (ר"ה דער געזעלשאַפט צו העלפן די גע-פאָנגענע סאָציאַליסטן אין רוסלאַנד), האָף איך דורך אים צוצוקומען צו דער געזעלשאַפט.

איך פיל אָבער פון זייער זייט אַ פאַרבאָרגענע פיינדלעכקייט. שוין אייניקע מאָל האָב איך זיך געווענדעט צו זיי פון בערלין מיט דער בקשה אַרוינצושליסן אויך אונזער געפאָנגענע חברים אין זייער הילף. זיי האָבן ניט געענטפערט אפילו. מען האָט מיר דערציילט אז פרוי סטרונסקי האָט סימפאטיעס נאָר צו די רעכטע ס"ר, און זי איז דער הויפט-טוער פון „רויטן קרויץ“ — מיט אַ פאָר יאָר צוריק איז אָבער ד"ר אינגערמאָן מיט זיין פרוי געווען אין בערלין און זיי האָבן מיך באַזוכט. זיי האָבן דעמאָלט דערקלערט אז ניט קוקנדיק אויף די פאָליטישע חלוקידעות וועלן זיי צוזען, אז דער ניריאַרקער קאָמיטעט זאָל אונדזערע אויך העלפן. אָבער — ווי געזאָגט — דער קאָמיטעט האָט אונדז אינגאָרירט.

אז סערגיי מיכאַילאָוויטש (דאָס איז דער נאָמען פון ד"ר אינגערמאָן), איז אַרויסגעגאַנגען צו מיר און האָט מיך דערקענט, איז ער געוואָרן שמאַרק מבולבל. ער האָט עפעס ניט געפונען קיין ווערטער. דער גוטמוטיקער אַל-טער מאַן, מיטן פנים און לשון פון אַ רוסישן זעמסקי דאָקטאָר, האָט גע-נומען וואַרפן זיך אויף אלע זייטן. — אַנטשולדיקט, האָט ער גערעדט איילני-דיק רוסיש — מיין פרוי איז נישטאָ, זי ליגט קראַנק אין אַ קליניק — ביי מיר איז דאָ ניט אויפגעראַמט... ווען זייט איר געקומען? איר מוזט מיך אַ

וויילע אנטשולדיקן, ביי מיר זיצן איצט פאציענטן. איך וועל זיך באַלד באַפרייען...

איך האָב ניט געקאָנט פאַרשטיין זיין פאַרווירונג. ער האָט מיך אַרײַנגעפירט אין אַ צימער, באַווײַזן אײלנדיק אַ יוגנט־פאַרטעט פון קאַמ־קאַווין אויפן טיש, און איז פאַרשוונדן. אז ער האָט זיך שפּעטער באַפרייט, זײנען מיר געזעסן אין זײן קלײנעם עס־צימער, און אַ נעגער־פּרוי האָט אים דערלאָנגט דעם מיטאָג. צום ערשטן מאָל האָב איך דערזען פון דער נאַענט אַ שוואַרצן. אין אײראָפּע זײנען מיר ניט צופיל באַהאַונט מיט ידיעות וועגן נעגער־לעבן. אז איך האָב געזען מיט וועלכער שטילער הכנעה די הויכע נע־געריין רעדט צום „מאַסטער“ און ווי אומבאַמערקט־שטיל זי באַוועגט זיך אין צימער, האָב איך זיך נאַאיוו דערמאָנט אָן דעם „שטיבל פון פעטער טאָם“. סערגיי מיכאַילאָוויטש איז געווען פונקט אזוי נערוועז ווי פריער. ער האָט גענומען פונאַנדערפּרעגן אויף וועמען איך וויל זיך דאָ שטיצען אין מיין אַרבעט. איך זע דאָ קײנעם ניט ווער זאָל זיין נאַענט צו אײך. איר פאַר־שטייט דאָך (האַט ער מוסיה געווען מיט אויגן אָפּגעווענדעט צו דער זײט) אז איך קאָן אײך ניט העלפן...

ערשט דאָ האָב איך פאַרשטאַנען פאַר וואָס ער איז געווען צערודערט. ער האָט מסתמא געמײנט, אז איך וועל פאַרלאָנגען פון אים פּאָליטישע הילף! איך האָב איצט געקאָנט אַ קוועטש טאָן מיט די פּליצעס און באַרויקן אים. — ווי האָט איר דאָס נאָר געקענט מײנען, סערגיי מיכאַילאָוויטש? איך וועל מיין אַרבעט פירן אַלײן.

דורך די אינטעליגענטישע ברילן האָבן אויף מיר איצט געקוקט פאַר־וונדערטע אויגן. אָבער זיי איז נאָך אַלץ נישט באַשערט געווען צו באַ־רויקן זיך. — איך בין געקומען צו אײך נאָר בנוגע דעם „רויטן קרייז“.

נישט געקוקט אויף אײער צוזאַג, האָט ער אונדז ביז הײנט אַפילו נישט נע־ענטפּערט, און אײער טאַכטער איז געווען סעקרעטאַרין.

— ניין, ניין — האָט ער זיך ווידער גענומען אײלן — מיין טאַכטער איז שוין לאַנג ניט סעקרעטאַרין. און איך פאַרנעם זיך ווייניק מיט דער זאָך. איר געדענקט איך האָב אײך אַמאָל געשריבן...

און ער האָט געפונען אַן אויסוועג. עס וועט זיין ריכטיקער אויב איך וועל זיך דורכריידן וועגן רויטן קרייז מיט אָבערזושעוון. ער איז אַ ס״ר, ער פאַרנעמט זיך דערמיט. ווילט איר, איך וועל אײך באַלד צונויפפירן מיט אים. ער מוז איצט טאַקע זיין אין שטוב־

איך האָב פאַרשטאַנען אז מיטן רויטן קרייז וועל איך האָבן געברענ־טע צרות. פון דער גאַנצער אויפפירונג פון ד״ר אינגערמאַן האָב איך אַרויס־געזען אז ער איז שוין געווען גוט אינפאַרמירט וועגן מיר און אז עס טוט

זיך שוין עפעס צווישן דעם רוסישן סאָציאַל־דעמאָקראַטישן עולם. דערפאַר איז ער געווען אזוי מבוהלדיק. ער האָט טעלעפאָנירט צו אָבערוטשעוון, און מיר האָבן אָפּגערעדט אַז איך וועל טאַקע באַלד זיך אַריבערכאַפּן צו אים. איך בין געווען צופרידן אָפּצוברעכן דאָ מיין וויזיט. סערגיי מיכאַילאָוויטש האָט ניט געווסט וווּ אַהינצוטאָן זיינע אויגן, האָט מיר אָנגעבאַטן צו נע־מען ביי אים איצטער און שפעטער רוסישע בלעטער. „אַ גוטן אָונט אייך!“

מיט מיין פּריינד יאַטשקאָוסקין האָב איך זיך געטראָפּן אין נאַס און צוזאַמען אויפּגעהויבן זיך אין דער ענגער דירהלע פּון אָבערוטשעוון. זיין נאָמען איז געוועזן באַקאַנט אין דער פּאַרטיי ס"ר, נישט אזוי צוליב זיינע אויפטוען ווי צוליב זיין מקור. ער איז געווען אַן אָפּיצער און האָט בשעתו אַ סך ריזיקירט פּאַרבינדנדיק זיך מיט אַזאַ רעוואָלוציאָנערער פּאַרטיי. אָבער אַז עס איז געקומען די גרויסע צייט פּון אַנטפלעקן זיך — די רעוואָלוציע פּון 1917 — האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז אָבערוטשעוון איז געווען נישט מער ווי אַ רעוואָלוציאָנער־געשטימטער ליבעראַל און פּאַטריאָט. קערענסקי האָט אים באַשטימט פּאַר דעם מיליטערי־קאָמאַנדיר פּון קיעווער געביט אין דעם סאַמע ברען פּון די אוקראַינישע נאַציאָנאַלע באַוועגונגען. ס'פּאַר־שטייט זיך אַז אַ ליבעראַלער פּאַטריאָט האָט ניט געקאַנט אויסהאַלטן די דעמאָלטיקע שטורעמס, און ער איז פּאַרווייט געוואָרן פּון דעם היסטאָרישן ווינט. דער ווינט האָט אים פּאַרטראָגן קיין אַמעריקע וווּ ער האָט זיך איצט אַרומגעטראָגן מיט דער מאָנערער אידעישער טאַרבע פּון „רוסלאַנד“ און „דעמאָקראַטיע“. שוין יאָרן לאַנג האָב איך זיך ניט געטראָפּן מיט אַט דעב טיפּ פּון אַ פּאַטריאָטישן סאָציאַל־רעוואָלוציאָנער. ווי זעט ער איצט אויס?

אַז מיר זיינען אַריינגעגאַנגען אין דעם ענגן קאָרידאָר פּון זיין דירה, איז אונדז אַרויס אַנטקעגן אַ גוואַלדאָווע פיגור פּון אַן עכט־רוסישן גיבור. גרויס, בלאַנד, מיט אַ ברייטער לאַפּעטע־באַרד, מיט פּריינדלעכע אויגן, האָט אונדז אָבערוטשעוון געגעבן דעם ברוד־הבאַ. אין זיין אויסגעשפּרייטן שאַטן האָט זיך כמעט פּאַרלאָרן זיין קלייניקע פּרוי. מען האָט אונדז אַריינגע־פירט אין אַ צימערל וווּ אַ כשרער רוסישער סאַמאָוואַר האָט מכנים אורחדיק געשיפעט. אויפּן טיש האָט ניט געפעלט אויך דאָס טעצעלע וואַרעניע. בעת איך האָב מיט אינטערעס באַטראַכט דעם פּרישלעכעדיקן דעכט ; עסער, האָבן זיי ביידע מיט דעם זעלביקן אינטערעס צוגעקוקט זיך צו אַ לעבעדיקן לינקסן עסער. זיינען דאָך זייערע פּאַרשטעלונגען וועגן די „פּאַרמאַסירטע באַלשעוויקעס“ (און דאָס זיינען מיר דאָך!) געווען די שוין־דערהאַפּטסטע. און דאָ, אויפּן צענטן שטאַק פּון אַ נוי־יאָרקער הויז, קאָן מען זיך טערפּן ווי נאָענטע... עס וואַלט געקענט קומען צו אַ פּאַרלענגהייט צווישן אונדז, ווען דער פּריינדלעכער באַלעבאַס וואַלט ניט גענומען באַלד

אויספרעגן ביי מיר וועגן אונדזער חברטע, אלעקסאנדרא איזמאאליאָוויטש.
זיי האָבן זי אפילו גערופן מיט דעם אינטימען נאָמען: סאַניאַ. זיי האָבן
זי געקענט נאָך פון יענער צייט אין יאָר 1906, ווען זי האָט געוואָרפן אַ
באַמבע אין דעם מינסקער גובערנאַטאָר סורלאָוו. זיי האָבן אויך געקענט
ספּירידאַנאָוואַ און האָבן זי אויך אָנגערופן מאַרוסיאַ („ספּירידאַנאָוואַ“
איז געווען אַ פּאָליטישער נאָמען און אַ לאַמפּירוף, וואָס די עסערן קען
נען ניט פּאַרטראָגן; „מאַרוסיאַ“ קלינגט היימיש ווי אַ דערינערונג אָן דער
פּאַטריאַרכאַלישער עסערישער משפּחה). דאָס אלץ האָט אַריינגעטראָגן אַ כּוונט
טערן טאָן אין אונדזער געשפּרעך.

אַבערויטשעו האָט געגעסן פון טעלערל די וואַרעניע און האָט זיך
געהאַלטן דיפּלאָמאַטיש אין דער הויפּטפּראָגע. אָט טאַקע דיזעלביקע סאַניאַ
און מאַרוסיאַ מוזן געהאַלפן ווערן פון דעם ניר־אַרקער רויטן קרייז, צו
זעלכען ער געהערט אליין. האָט ער זיך אונטערגענומען דורכצושמועסן זיך.
וואָס איך פּאַרלאַנג פון זיי דערווייל איז, אַז איך זאָל קענען פּערזענלעך
אויפּלעזן די לאַנגע פּאַר זייער קאָמיטעט... שטרענג איז אָבער אָבערויטשעו
געווען בנוגע אלעמען וועמען ער האָט חושד געווען אין „באַלשעוויזם“. די
ניר־אַרקער רוסישע האַלב־באַלשעוויסטישע צייטונג („נאַווי מיר“) האָט
ער גערופן מיט דער גרעסטער פּאַראַכטונג אַ שמיר־בלאַט. אַז דער נאָמען
פון שרייבער גוסעוואַרענבורגסקי איז אַרויפגעשווומען אין די רייד, האָט
ער מיט עקל דערמאָנט אַז יענער „פּאַטשקעט דאָס פּאַפּיר אין דעם באַל־
שעוויסטישן בלאַט“. די באַלשעוויקעס גופא זיינען פאַר אים פּאַרברעכער
און אַוואַנטיוריסטן. און טשערנאָוו, דער פּרוערדיקער פּירער פון די עסערן,
איז נישט מער ווי אַ שאַרלאַטאַן, אָט אַזוי פּשוט האָט ער עס אַרויסגעזאָגט
מיט דער באַסאָווער שטים שאַרלאַטאַן, און האָט דערביי פּריונדלעך באַ־
לעקט דאָס לעפעלע מיט קאַרשן־וואַרעניע. ס'איז קאָמיש און שרעקלעך ווען
אין אַ גוטמוטיקן מענטשן כאַפט זיך אַריין אַ בלוטיקע שנאה צו עפעס.
שנאה לשם מה? צוליב וועמען? פאַר וועמענס כּבוד?

שנאה צוליב „רוסלאַנד“, צוליב דעם הייליקן, דעם „אייגענעם“ פּאַ־
טערלאַנד. גאָר נישט מער צוליב סאַציאַליזם. דאָ האָט זיך אויפגעכאַפט דער
פּאַטריאַטישער בירגער, וואָס איז אין די צענדליקער יאָרן פון רעוואָלוציאַ־
נערן קאַמף געלעגן באַהאַלטן אונטערן סאַציאַליסטישן מאַנטל. „זיי“, די
באַלשעוויקעס, האָבן פּאַרשוועכט רוסלאַנד. זיי, די ניט־עכטע רוסן, האָבן
פּאַרשוועכט... פון אַזעלכע מחשבות פּירט אַמאָל אַ ענג שטעגעלע צום אַנטי־
סעמיטיזם אויך. אפשר אָבערויטשעו פון היינט ניט, אָבער די אָבערויטשעווס
פון מאָרגן... ער האָט גענומען דערציילן וועגן אַ זאַמלבוך פאַר נויטבאַדערפֿ־
טיקע רוסישע שרייבער אין דער עמיגראַציע וואָס ער שטעלט דאָ צונויף.

און אז ער האָט אָנגערופן די נעמען פון די אויטאָרן פון זאַמלבוך און פון די נצרכים, האָט זיך אַרויסגעשטעלט אַן ערב רב פון נעמען, פון כלומרשמע סאַציאַליסטן, דעמאָקראַטן און האַלב שוואַרצע מאַהניקעס. דעם געוועזענעם סאַציאַליסט־עוואָלוציאָנער איז דאָס געווען אַלין גלייך, ווייל מען דאַרף דאָך העלפן דער „רוסישער“ וויסנשאַפט, דער „רוסישער“ ליטעראַטור. רור־סיש און אַנטי־באַלשעוויסטיש. אַזעלכע מענטשן מיינען אז זיי שטייען אונט־טער די פליגלען פון דער נאַציאָנאַלער שכונה, און אין דער אמתן באַשיצן זיי אַ רוסלאַנד וואָס איז זיי ליב־ריין־פּערווענלעך אָדער קלאַסן־מעסיק.

...איך קאָן זיך שוין פאַרשמעלן וואָס פאַר אַ שאַרלאַטאַן איך האָב געד־מוזט זיין אין זיינע אויגן. אָבער מען איז געזעסן רויק און געלאַסן געשמעסמ.

א שפאציר איבער די יידישע יוניאָנס

3טער יאנואר, 1928.

אין דער רעדאקציע פון דער „פרייער ארבעטער שטימע“ איז היינט צו מיר שטיל צוגעגאנגען א יונגער בחור מיט ליכטיקע אויגן, שמיכלענדיק די קופטער זיך אָן: לוי פרידמאַן. — פאַר וואָס האָט איר זיך ביז איצט ניט אָפּגערוּפֿן? — פרעג איך אים. איך האָב געשריבן תיכף ווי אָנגעקומען אָהער...

— איך האָב איך ניט געוואָלט שטערן די ערשטע טעג... איך האָט דאָ גענוג צו טאָן... איך קוס זיך צו צו אים. פון בריוו קען איך אים שוין לאַנג, אָבער איצט זע איך אז ער איז יונג, לעבעדיק, באַשיידן, מיט אַן אָפּגעגעבן אַרבעטער־געזיכט. מיר זעצן זיך אין אַ ווינקל און פרוּוון ריידן. ער ענטפערט שטילערהייט האַלבע ווערטער און בעט אָפּלייגן דעם שמועס אויף אַ רויקן אָרט. אָפּגעערט: מאַרגן אין דער פרי ביי מיר. ער זעגט זיך אָפּ מיט אַ וואַרעמען פנים. ער האָט דאָך — איינער פון די גאָר ווייניקע — גערופן מיך קומען קיין אמעריקע. מיר האָבן אַ געמיינזאַמען וועג...

מיטן ד"ר פראַנס האָבן מיר אָפּגעערט צו מאַכן אַ קליינעם שפּאַציר־גאַנג איבער די יידישע יוניאָנס. גייען מיר היינט, ראשית כל, צו דער אמאַל־גאַמייטער. די אמאַלגאַמייטעד האָט אַ שם פון אַ לינקס־געריכטעטער אָרגאַניזאַציע. איר יידישער זשורנאַל „פאַרטשריט“ פאַרנעמט — אין די אַל־געמיינ־פּאָליטישע פראַגן — אַ ליניע וואָס איז אָפּגעזונדערט פון סאָציאַל־דעמאָקראַטיע און קאָמוניזם. פאַר מיר קומען קיין אמעריקע האָט מיר איר רעדאַקטאָר — ע. ראַבקיין — אָנגעבאָטן אַנצושרייבן אַן אַרטיקל וועגן דער לאַגע פון דייטשישן פּראָלעטאַריאַט. די שטעלונג פון דעם אַרטיקל האָט אין גאַנצן געפאַסט פאַר זיי. דאָס האָט געשאַפן אַ אידעישע נאָענטקייט צווישן אונדז. איך האָב אויך געהערט אז איינער פון זייער פירער — סאָלוצקי — האָט מיט אַ יאָר צוריק געוואָלט זיך נעענטער באַקענען מיט דער פּראָגראַם פון אונדזער אינטערנאַציאָנאַלער ביוראָ אין פאַרזי (ווי עס זיינען פאַרכונדן די פאַרטייען, וואָס שטייען דרויסן פון סאָציאַל־דעמאָקראַטיע און קאָמוניזם). איך האָב געהערט אז דער פירער פון דער „אמאַלגאַמייטער יוסף

שלאסבערג שטייט נאָענט צו דער דייטש-אַמעריקאַנער לינקער פּאַרטיי פון לודוויג לאָרע, ר"ה צו יענער וואָס איז אַרויסגעטראָטן פון מאַסקווער אינ-טערנאַציאָנאַל. זיינען דאָס אַלזאָ מענטשן מאַנשי שלומינא.

מיר טרעפן זיך אין דעם גרויסן געבוי אויף יוניאָן-סקווער וווּ עס גע-פינט זיך די אַמאַלגאַמייטער-יוניאָן. דער יוניאָן-סקווער איז מרעיש עולמות מיט זיין טומל און געפילדער. דאָס איז איינער פון די סאַמע פאַרפלאַכטע-נע קנולין פון ניו-יאָרק. אַלע וויילע וואַרפט דער סאָבוויי אַרויס פון זיך טויזנטער מענטשן וואָס צעטיילן זיך ווי מוראַשקעס איבערן פלאַץ. הויכע מויערן מיט צענדליקער עטאַזשן און הונדערטער פענצטער-אויגן שטייען אַרום דעם פלאַץ, לאַנגע שורות פון אויטאָס שלענגלען זיך צווישן די מענטשן. אַ ווינטערדיקע זון באַשיינט קאַלט דעם רויק-פאַרהאַוועטן עולם. פון צווישן די רחבותדיקע מויערן, געדיכט באַזעצטע מיט קאַנטאַרן, ביוראָס, געשעפטן און באַנקן, וואַרפט זיך פלוצים אין די אויגן די „פרייהייט“. די קאָמוניסטישע רעדאַקציע פאַרנעמט דאָ אַ פאָר הויכע עטאַזשן. אין דעם הויכע פון דער ענגלישער גאַס שרייט אַרײַן די „פרייהייט“ מיט איר יידישן שילד. און אַט לייכטן אַנטקעגן די אותיות פון אַמאַלגאַמייטער, ראַשיית פון אַמאַלגעמייטער-באַנג, דער איינציקער יידישער אַרבעטער-באַנק וואָס איז אויסגעוואָקסן צו אַ גרויסן פאַרנעם. דוכט זיך זי איז געווען די ערשטע עקאָ-נאָמישע אינסטיטוציע פון אַמעריקע וואָס האָט אָנגעהויבן פירן געשעפט-באַציונגען מיט סאָוועט-רוסלאַנד, און דערמיט דורכגעבראַכן די וואַנט פון באַיקאָט. אויבן אין די צימערן פון דער יוניאָן טרעפן מיר די פירנדיקע מענטשן. אַ קורצוואַקסיקער, רירעוודיקער יונגעראַן, — דאָס איז ראַבּרין. אַ הויכער ברייטפלייציקער עלטערער מענטש מיט אַ מילדן אויסדרוק פון די אויגן — דאָס איז שלאָטבערג. עפעס ווי מיר וואָלטן געווען שוין פון פריער באַקאַנט. ער שמעלט מיך פאָר צו אַ דריטן אין צימער: דוד פינסקי. אזוי עלעגאַנט, קאַרעקט און היינטיק-וועלטלעך האָב איך זיך אים ניט פאַרגע-שמעלט. נאָך פון מינע יינגלשע יאָרן איז מיר פאַרבליבן אין זכרון אַ פאַר-שמעלונג וועגן אַ רעוואָלוציאָנערן אויטאָר. האָט ער איצט ניט געזאָלט זיין אַ באַיאָרנטער און אָהגעלאָזענער יידישער דיכטער? ... ער איז אָבער שלאַנס און פריש, מיט לעבעדיקע, אביסל פאַרחלומטע אויגן. די געקרייזלטע וואַנט צעס אויפן ראַזירטן געזיכט, דער מאַנטל, די הענטשקעס, דער פריינדלעכער שמייכל, — אַ גרום פון אייראָפּעיִשער גרויסשמאַטישער עלעגאַנץ. דאָס איז דאָך גאַר ניט ענלעך צו די היימישע שרייבער-געשטאַלטן פון קאַפע „אייראַפע“.

י. שלאָסבערג וויל מיר באַווייזן אַ ביסל פון זייער יוניאָן. אויף דער וואַנט הענגען צוויי גרויסע געדרוקטע דאָקומענטן מיט אונטערשריפטן פון

רוסישע סאָוועט־פירער. דאָס זיינען — דערקלערט מיט שטאַלץ שלאָסבערג — די קבלות אויף דעם געלט וואָס אונדזער יוניאָן האָט געשיקט קיין רוס־לאַנד אין די הונדער־יאָרן. מיר האָבן געשיקט גרויסע הילף. איך לייען אויף די דאָקומענטן סומעס פון 150.000 דאָלאַר. דאָס איז אַ באַווייז — איך ווער עס אין שלאָסבערגס אינטאַנאַציע — פון דער „לינקייט“ פון זייער יוניאָן (ד ע ם נוסח פון „לינקייט“ קען איך שוין גוט העלפן די הונדערנדיקע אָדער פּאָדערן די אָנערקענונג פון דער מאַסקווער רעגירונג ביי די מלוכות — איז אָפּטמאַלס אַ לינקע סגולה קעגן זיין באַמת לינק ביי זיך אין לאַנד. שלאָסבערג פירט פון איין צימער אין דעם אַנדערן. אין דעם סטאַטיסטישן צימער באַווייזט ער שאַפעס אָנגעפילטע מיט קאַרטאַטעקן פון די יוניאָן־מיטגלידער. — „אַז מיר ווילן וויסן וואָס עס טוט זיך מיט וועלכן ניט איז מיטגליד אין גאַנץ אַמעריקע און קאַנאַדע, קענען מיר דאָ גלייך דערפאַרן.“ ער נעמט אַרויס אַ קאַרטל און באַווייזט: ס'איז אין איר פאַר־צייכנט די גאַנצע, אזוי צו זאָגן, אינדוסטריעלע ביאָגראַפיע פון אַן אַרבע־טער ערגעצווווי אין לאַנד. טאַמער ענדערט זיך זיין לאַגע ווערט דאָס תיבה פאַר צייכנט אויף ד ע ם קאַרטל אין דעם צענטראַל־אַמט. ס'איז געמאַכט אזוי ווי אין די דייטשע געווערקשאַפטן און אַפּשר נאָך בעסער. ווייל אין דער אַמאַלגאַמיטעד איז אָרגאַניזירט ניט אַ גלייכאַרטיקע אַרבעטער־מאַסע, נאָר אַ פּיל־גאַציאָנאַלע. זיבן־אַכט נאַציעס פון אַרבעטער זיינען פאַרטראָטן אין דעם מענער־שניידער פאַרבאַנד. עס ווערן דאָ אַרויסגעגעבן צייטשריפטן אין ענגליש, יידיש, איטאַליעניש, ליטוויש, רוסיש. עס פּאָדערט זיך אַ באַ־זונדערער פּאָליטישער טאַקט און קענטשאַפט כדי צוזאַמענצוהאַלטן אין א י י ז יוניאָן טויזנטער מענטשן פון אזוי פיל נאַציעס. געוויס איז אַמע־ריקע אַ שמעלצטאַפּ פאַר די נאַציעס, און אויך אין די אַרבעטס־באַדינגונגן גען פון אַ געוויסער בראַנזשע האָבן זיך מיסתמא אויסגעבילדעט גלייכע לעבנס — און קאַמף־פאַרמען. פונדעסטוועגן האָבן די נאַציעס יעטוועדע ז י י ע ר ע לעבנס־מנהגים און פּאָדערונגען. יעדע איז פאַרבונדן גייטיק מיט איר פּאָטערלאַנד אין דער היים. און עס איז אַ פאַרדינסט פון דער אַמאַלגעמיטעד וואָס זי האָט זיי צוזאַמענגענומען, איינהאַלטנדיק ביי יעדע־רער איר אייגענעם פנים. אַפּשר קומט עס דערפון וואָס יידן (הילמאַן, שלאָסבערג) פירן אַן מיט דער יוניאָן?

זיי האָבן מיר אָבער דערציילט אַז מיט דער צייט מוז ווערן אַלץ קלע־נער די צאָל פון די פירנדיקע יידן אין יוניאָן. ווייל עס קומט פאַר אַ גרוי־סער איבערשיכטונגס־פּראָצעס צווישן די מענער־שניידער־מאַסן. אַמאַל איז עס געווען כמעט אַ מאָנאָפּאָליסטישער צווייג פון יידישער אַרבעט, האָט אויך די יוניאָן ממילא געהאַט אַ יידישע פירונג. איצט דרינגען אַרײַן אַלץ מע־

איטאַליענישע, סלאַווישע און אַנדערע אַרבעטער אין דעם פּאָך. און זיי
לאָזן ביסלעכווייז פֿילן זייער פּאַרלאַנג צו זיצן אין דער פֿירערשאַפט. דאָס
האַט זיך אויסגעדרוקט, למשל, אין דעם וואָס דער יידישער „פּאַרטישער־פּאָרט“
וועט דערשיינען באַלד ניט יעדע וואָך, נאָר איין מאל אין צוויי וואָכן. די
צייטשריפטן פֿון די אַנדערע נאַציאָנאַלע סעקציעס ווילן דערפֿאַר דערשיינען
אַפּטער...

צי זאָל דער יידישער אַרבעטער זיין אומצופֿרידן מיט אזא אַנטוויקל-
לונג? די יידישע פֿירער האָבן אויפֿגעהאַלטן און דערמוטיקט דאָס נאַציאָ-
נאַלע אייגן־לעבן ביי די אַנדערע סעקציעס. און מיט רעכט. די אַלגעמיינ-
מלוכהשע אַמעריקאַנישע „מאַסקע“ נעמט צו ביים אַרבעטער זיין נאַציאָ-
נאַלן פֿיסי. אויב די יידן האָבן דאָ אויסגעהאַדעוועט „פרעמדע“ נאַציעס,
צו אַ באַוווּסטזיניקן און אָרגאַניזירטן פּראָלעטאַרישן לעבן, האָבן זיי גע-
טאָן נאָר זייער פֿליכט. (נישט אַנדערש איז די לאַגע מיסתּמא אויך אין
פּאַלעסטינע, כּונגע די אַראַבישע אַרבעטער־מענטשן). מען דאַרף נאָך האָפֿן
אַז דער נאַציאָנאַלער באַוווּסטזיין פֿון די אַנדערע סעקציעס וועט זיך ניט
אומדרייען אין אַ פֿינדשאַפט קעגן דער יידישער סעקציע. יעדנפֿאַלס מוז
דער געבוי פֿון דער אַמאַלאַגאַטיטעד אין זין פֿון סאָלידאַריטעט זיין אַן אימ-
פּאַנירנדיקע דערשיינונג. מען דאַרף נאָך געדענקען אַז זי איז אויפֿגעבויט
אין יענער ספּעציפֿיש־יידישער אַרבעטס־בראַנזשע פֿון שניידעריי וואָס פֿאַר-
נעמט נאָר אַ קליינעם אָרט אין דער מעכטיקער אינדוסטריע פֿון לאַנד.
ס'איז אַ ווירדיקע אַנטפֿעקונג פֿון יידישן סאָציאַלן כּוח.

ביים לאַנטש קומען מיר צו ריידן אויף אונזערע טעמעס. וועגן דער
שאַרפֿער צעשפּליטערונג פֿון די אַמעריקאַנער יוניאָס אויף רעכטס און
לינקס. גראָד איז איצט אַ מאַמענט פֿון דורכשניטלעכער ר. די אַטאַקעס
פֿון די לינקע זיינען אזוי ווי אָפּגעשלאָגן, אָבער אויך די רעכטע ליגן אין
אַ צעבראַכענעם צושטאַנד. וואָלט ניט געווען אַ יושר, אַז אין דעם איצטיקן
פּסיכאָלאָגישן מאַמענט זאָל זיך דערהייבן אַ קול פֿון אַ דריטן לאַגער וועלכן
מען זאָל ניט קענען חושד זיין אַז ער איז „אונטערגעשיקט“ פֿון יענע
ביידע לאַגערן? וואָלט ניט געווען די אויפֿגאַבע פֿון דער אַמאַלאַגאַטיטעד
וואָס האָט זיך דורכגעהאַלטן אָן שפּאַלטונגען, צו פֿרווון שאַפֿן אזא דריטן
לאַגער וואָס זאָל פֿירן צו אַ פּאַרשטענדעניש? שלאַסבערג הערט זיך צו,
אָבער ער לייגט ניט קיין האַפּנונג אויף אַזעלכע פּאַרשאַנגן. עס וואָלט אויך
געווען ניט קלוג אַריינצומישן אין די דאָזיקע גיפּטיקע סכּסוכים די אַמאַל-
נאַטיטעד, וואָס האָט זיך ניט נסים אויסגעהיט פֿון זיי.

— איך מוין ניט די יוניאָן ווי אַזעלכע, נאָר די טוער אירע. זיי זאָלן
זיך צונויפֿקומען מיט די אויסגעניכטערטע עלעמענטן פֿון די לינקע און די

רעכטע, אויסארבעטן ניט נאָר אַ פּלאַטפּאָרם פּון געמיינזאַמע פּאָדערונגען אין עקאָנאָמישן קאָמפּ, נאָר שאַפּן אַן אַטמאָספּער פּון פּראַלעטאַרישער אַחדות... שלאָסבערג שאַקלט מיטן קאָפּ. ער קען מסתמא בעסער די טוער פּון אַלע ריכטונגען, ער ווייסט ווי ווייט עס איז דערגאַנגען די קעגנזייטיקע פּאַרטימערונג.

אַבער נאָר אַ קלאַרע תּשובּה גיט ער מיר ווען איך באַריר די פּראַגע פּון סאָציאַליסטישע געפּאַנגענע אין רוסלאַנד. צי קאָן איך האָפּן אויף הילף מצד דער אַמאַלגאַמייטער? מיט זיין מילדער שטים ענטפּערט ער גאַנץ אַנטשידן אַז ניט. זייער יונגיאַן היט זיך אָפּ פּון אַרײַנצוטראַגן וועלכע גיט איז פּאַר ליטישע שטרייטפּראַגן אין דער אַרבעט. נאָר דערמיט גיט זיך זיי איין צו האַלטן אַלע ריכטונגען צוזאַמען. וואָלטן זיי אויפּגעהויבן די געפּאַנגענע-פּראַגע, וואָלט דאָס אויפּגעבראַכט די לינקע עלעמענטן פּון יונגיאַן... ס'פּאַר-שטייט זיך אַז איינצלנע מיטגלידער פּון דער אַמאַלגאַמייטער וועלן גערן שטיצן די געפּאַנגענע, איצט איז אָבער אין אונדזערע אַרבעטער-קרייזן, באַזונדערס ביי די שניידער, אַ גרויסער קרייז. מען איז זייער פּאַראַרעמט, מען לעבט פּון שטיצע...

— אויב מען טאָר נישט אויפהייבן ביי אייך קיינע פּאָליטישע פּראַגן, ווי איז צו דערקלערן אַז איר, ה' שלאָסבערג, זייט אַזוי איבערגעגעבן צום ציוניזם? ס'מוז דאָך זיין זיכער אַ קעגנערשאַפט דערצו אין אייערע קרייזן... און איך לייען אַז איר טרעט אויף ביי דעם געווערקשאַפט-קאַמפּיין טאַקע ווי דער פּאַרטערטער פּון דער אַמאַלגאַמייטער?..

שלאָסבערגס געזיכט האָט ביי דער פּראַגע אויפּגעלויכטן. יע, — האָט ער געזאָגט — איך בין געווען, מען קען זאָגן, איינער פּון די ערשטע וואָס האָבן זיך אין אַמעריקע אָנגענומען פּאַר פּאַלעסטינע. ס'איז דאָך געווען פּריער, ביי די יידישע סאָציאַליסטן. דאָ, ערגער ווי טריף. איצט איז שוין דאָס געוואָרן אַ פּשוטע זאַך, אָבער דעמאָלט האָט מען געדאַרפט האָבן מוט. גיין, היינט שמערט אונדז ליינער ניט אַרויסצוטערען אין די אינטערעסן פּון אַרבעטער-פּאַלעסטינע.

אויך ביי דוד פינמקי וואָס איז געזעסן מיט אונדז האָט זיך ביי דער פּראַגע געוויזן אַ שמייכל פּון גייסטיקער צופרידנקייט. ווייזט אויס, זיי האָבן זיך ביידע דערמאַנט אָן די קאַמפּן וואָס זיי האָבן געמוזט אַמאָל אויסהאַלטן כדי דורכצוברעכן דאָ אַ וואַנט. „אב. קאהאַן איז דאָך שוין אויך אַ פּריינד פּון דער זאַך... עס ענדערט זיך בכלל אַ סך אין דער סאָציאַליסטישער וועלט. אַט הער איך פּון אייך אַז מען זעצט איבער אויף יידיש דאָס בוך פּון דע-מאן, וווּ עס ווערט באַטאַנט דער עטישער כאַראַקטער פּון סאָציאַליזם... איך

דערמאן זיך ווי מיט יאָרן צוריק האָב איך אויך שטענדיק אונטערשטריכן דאָס עטישע, די עטיק אין סאָציאָליזם".

ס'איז מיר אַ ביסל מאָדנע: אויב מען האָט געקאָנט דורכברעכן אַ וואַנט אין איין פּראָגע, פאַר וואָס אזאַ צוריקגעהאַלטעניש אין די היינטי-קע שווערע פּראָגע? אָדער ווייל מען איז אַמאָל געווען יונגער? מיר גייען זיך פונאַנדער און ריידן אָפּ די טעג צו טרעפן זיך ביי שלאָס-בערנן און ביי פינסקי אין דער היים. דערווייל פירט מיך מיין מלאַך פּראָנק אויף די פּליגלען פון אַן עקספרעס צו דער אַנדערער יוניאָן.

אין דער „אינטערנעשאַנאַל" הערשט אַ גרויסע שטילקייט. אפשר דער-פאַר ווייל מיר זיינען געקומען אין אַ מיטאָג-שעה? אָבער אז מען דערמאָנט זיך וועגן דעם גרויסן רעש און איינדרוק וואָס די אינטערנעשאַנאַל האָט נאָך גאָר ניט לאַנג געמאַכט מיט אירע מיטגלידער-צאָלן און געלט-פּאַנדן, זעט עס איצט אויס ווי עפעס אָפּגעשטאַרבן. די גאַנצע אַטמאָספּער אין דעם בילדונגס-דעפּאַרטעמענט וואָס מיר האָבן באַזוכט, האָט דערמאָנט אָן אַן עיר הנדחה... די שאַרפּסטע און בלוטיקסטע קאַמפּן האָבן זיך צווישן די רעכטע און לינקע אָפּגעשפּילט טאַקע אויפן באָדן פון דער אינטערנעשאַנאַל. כּיידע צדדים האָבן ניט געשאַנעוועט איינער דעם אַנדערן. שלענגערייען, גענגסטערס, פּאָליציי מיט ריכטער — אַלץ איז געווען אַ מיטל אין קאַמף. די קאָמוניסטן האָבן, ראַשיט, אַרויסגעשטופּט די „רעכטע" דזשאַב-האַלטערס (ד"ה יוניאָן-באַאַמטע), ווייל זיי האָבן אויסגענוצט די טענות וואָס האָבן זיך אָנגעזאַמלט ביי די מיטגלידער קעגן די פּאַרפונדעוועטע פירער. די רעב-טע האָבן באַלד ווידער אַרויסגעשטופּט די קאָמוניסטן בעת יענע האָבן דערקלערט — צוליב ברוטאַלן פּרעסטיזש — אַ שטריק וואָס האָט ניט געהאַט קיין גליק. ביידע צדדים האָבן זיך געהאַלטן פאַר די איינציקע פּאַר-טרעטער פון די מאַסן, בעת די יוניאָן און דער וווּילשטאַנד פון די מאַסן איז געלעגן צעשמעטערט אויף דער ערד. די געווינער פון דער מלחמה זיי-גען געבליבן די באַלעבאַטים פון דעם טרייד. דער טרייד (פרויען-שניידעריי) האָט בכלל איבערגעלעבט אַ געוויסן קריזיס צוליב דעם איבערבוו פון דער פּראָדוקציע. איצט, נאָך די אַרבעטער-קאַמפּן, האָבן די באַלעבאַטים אין אַ טאָפּלטער מאַס געקאָנט פּאַרפּעסטיקן זייערע פּאָליציעס.

דער אומעט, וואָס איך האָב דאָ געטראָפּן, איז אפשר געווען ניט קיין צופּעליקער. צו פּאַני קאַהן, וואָס שטייט אין שפיץ פון דער בילדונגס-אָפּ-טיילונג פון דער יוניאָן, האָב איך געהאַט אַ בריוול פון דע-מאַנען. איך האָב זי געפונען זיצנדיק ביי אַ טיש פאַרוואָרפן מיט בריוו און פּאַפּירן. אַן עלטערע פּרוי אין שוואַרצן אָנגעטאָן, מיט שוואַרצע האָר, אַ פּאַרהאַרעוועט אַרבעטער-געזיכט. (איך האָב צום ערשטן מאל געזען אַ יידישע אַרבעטער-

פירערין ביי דער דורכפירונג, פון איר קולטור-שליחות). — איך בין אויך אמאל געווען א סאציאליסטסער-רעוואלוציאָנערסע — דער ציילט זי אונדז — נאָך אין יענע צייטן בעת די באַבושקע איז דאָ געווען... — פאַרוואָס עפעס נאָר אמאָל? פרעג איך.

— היינט — שאַקלט זי מיטן קאָפּ — האַלט מען ניט דערביי. מען איז אזוי אַרײַנגעוואַקסן אין דער הינער אַרבעטער-באַוועגונג. רוסלאַנד ליגט שוין פון ווייטן. — איר האַלט אז די לערע פון די סאציאליסטן-רעוואָלוציאָנערן האָט נישט קיין באַדייטונג פאַר אַמעריקע גופאַ?

איך קריג אַן אומדירעקטע תשובה אויף מיין פּראָגע. זי דערציילט מיט איינגעהאַלטענער לעבעדיקייט וועגן די „רעאַלע. גאַנץ רעאַלע“ פּראָגנ וואָס מען מוז לייזן דאָ אויף אַן אָרט יעדן טאָג. מען מוז, ראשית כל, געבן דער אַרבעטערין בילדונג. די יידישע שניידערקע אַרבעט אין שווערע פאַר-העלמטנישן, און זי איז זייער, זייער אָפּגעשטאַנען. מען דאַרף זען אז זי זאָל וויסן וואָס עס טוט זיך אַרום איר, אין איר טרייד און אין דעם שטאַט זי זאָל ניט אַרומגיין אין דער פינצטער און לאָזן זיך פירן פון יעדן איינציקן...

פאַני קאָהן האָט אַוועקגעלייגט אַ לעבן אויף דער גייסטיקער דערוואַ-כונג פון דער יידישער שניידערין, רעדט מיט איבערצייגונג. זי מיינט זי-כער אַז אונדז ביידן, ד"ר פּראַנק און ד"ר שטיינבערג, מוז אַזאַ בילדונגס-אויפגאַבע פון פּראָלעטאַריאַט זיין נאָענט צום האַרצן. און זי ווייסט ניט אז די דאָזיקע בילדונג וואָס איז אַ גרויסער ציל פאַר אַ סך פּראָלעטאַרישע איינצל-לעבנס, קאָן זיך פאַרוואַנדלען אין אַ מניעה פאַרן סאציאליזם ווי אַ גאַנצעס. ס'איז געווען די ראשונים-צייט פון דער באַוועגונג בשעת וויסן איז געווען מאַכט, בשעת די אויפקלערונג וועגן דער אַרומיקער סאציאַלער וועלט האָט געפירט טאַקע די אַרבעטס-מענטשן צו מרידה. אָבער שפּעטער האָט זיך דאָס וויסן גענומען פאַרוואַנדלען אין עפעס אַזוינס וואָס איז אַ געפאַר פאַרן געוויסן. פּראָלעטאַריער האָבן געריסן די עפל פון דעם עץ-הדעת און האָבן ניט געמערקט אז דער בוים שטייט איינגעפלאַנצט אין דעם קאַפיטאַליסטישן גאַרטן. פאַר די עפל האָט מען שוין סינעם ניט גע-טריבן פון גאַרטן. פאַרקערט נאָר, אַ סך אַרבעטער האָבן זיך — מיט דער בילדונג — באַזעצט דווקא אין דעם דאָזיקן גאַרטן אויף שטענדיק. דורך דער געוויינלעכער אינטעלעקטועלער און סאציאַלער בילדונג וואָס היינט קריגט עס דער אַרבעטער הויפּנווייז, ווערט ער צומאָל פאַרבילדעט. די אויס-בילדונג פון זיין האַרץ, פון זיין פשוטער לעבנס-אַרט, פון זיינע עכטע גע-פילן ווערט אונטערדריקט. ס'וועט באַלד ניט זיין קיין אַנאַפּאַבעטן אין בילדונג, אָבער ס'וואַקסן די נשמה-אַנאַפּאַבעטן. ווי אָפט האָבן די אַרבע-טער-טוער וואָס זיינען אַרויסגעקומען פון די טיפענישן פון די מאַסן. עפעס

אזוי ווי א פארצאכטונג צו זייער מקור. אוודאי זאל מען פארצאמען דעם פינצטערן מזל פון דער פריערדיקער הכנעה-צייט, אבער מען זאל ניט פאר- לירן דערביי די סטיכישע, הארציקע קראפט פון דעם מאסן-מענטש. אפשר זען די געפאר בעסער טאקע מיר, די סאציאליסטן פון די „געבילדע- טע“ קרייזן, פון די „דאקטוירים“ און אינטעליגענטן..

בשעת פאני קאהן האָט גערעדט וועגן די „רעאלע, גאנץ רעאלע“ פראַגן וואָס מען מוז ליזן יעדן טאָג, האָט זי אפשר דערביי אויך פּאַלעמיוזירט קעגן קעגנער, קעגן די קאָמוניסטן. זי האָט געוואָלט אויסדריקן איר גלויבן אין דער נויטווענדיקייט פון „קליינער“ מינימאליסטישער אַרבעט. מיר האָבן ניט גערעדט וועגן דער שפּאַלטונג אין איר יוניאָן. אָבער דאָס האָב איך דערהערט אזוי ווי אַן אָפּקלאַנג פון יענע קאַמפּן.

...וואוהין פירט אונדז איצט דער וועג? ס'פארשטייט זיך קיין קאסרי- לעווקע, דער ניריאַרקער קאסרילעווקע, דאָרטן ווו עס דערהייבט זיך איר פּאַלאַץ, דער רעסטאָראַן „איראָפּע“. אויפן מיטן גאָס לויפט צו מיר צו און כאַפט זיך קושן רענקע, מיין ליטווישער חבר. ער זוכט מיך היינט אַרום פון אין דער פּרי אָן, און — אין ניריאַרק ווערט דאָך נישט פּאַרפּאַלן אַפּילו אַ נאָדל... אין „איראָפּע“ דערציילט מיר אַט דער דינינקער בחור מיט דעם בלאַנדן פנים פון אַ שייגעץ ווי ס'לעבט זיך אים דאָ. זיין טעכנישער דיפּלאָם פון דייטשלאַנד איז געקומען צוניין. ער רעדט שוין נישקשהדיק ענגליש, ער פּאַרדינט אַ 40 דאָלאַר אַ וואָך, און ער פּאַרנעסט ניט זיינע חברים, די מאַס- סימאליסטן פון ליטע, וואָס שטייען אין פּראָנט קעגן פּאַשיזם. אין „איראָפּע“ פילט ער זיך אויך גוט. ער האָט דאָך אין מאַריאַמפּאַל געקענט אַביסל יידיש... דערווילע ווערט דאָ אַרום לעבעדיקער. ס'קומען אַן נייע געזיכטער. אַט איז ד"ר שאַצק, וואָס האָט אַקערשט פּאַרענדיקט זיין „ספינאָזא און זיין סביבה“. אַ האַרטע, מאַסיווע פיגור מיט אַ שטילן קול פון זיכערער פּעסט- קייט („שיקט אייער בוך קיין בערלין, דאָרט שרייבט איינער איצט אַ פּילעם- מאַנוסקריפט וועגן ספינאָזעס לעבן!“), אַט איז ד"ר קאַראַלניק (מיר ריידן אָפּ צו טרעפן זיך היינט ביי אים). און אַט ווינקט מיר צו מיטן בלאַנד- גוישן פנים בערל גאַקער. — ווו באהאלט איר זיך דאָ אין שטאָט? — שטעקט ער מיר צו אַ ברייטן שלום-עליכם. — מען קאָן דאָך אייך נאָר ניט געפינען! אין דער „פרייע אַרבעטער שטימע“ זאָגן זיי ניט אייער אַד- רעס"... לאַקערן האָב איך איבערצוגעבן גרוסן. מיר ריידן אָפּ צו טרעפן זיך מאָרגן ביי אים. ער וויל מיר אַפּילו העלפן זוכן אַ צימער. פון אַלע זייטן זאָגט מען מיר טאקע אַז איך דאַרף שוין פּאַרלאָזן מיין בענסהוירסטער באהעל- טעניש און אַרויסגיין אויף דער ליכטיקער שוין פון איסט-סייד.

ביי ד"ר א. קאראלניק אין שטוב

... א ברייטגנופיקער אויטאמאביל, עפעס ווי א קארעטע פון מלך סאָ- בעצקים יאָרן, האָט זיך געטרייסלט און געוואָרפן אויף די קופּעס זאָמער מיט שטיינער וווּ מיר זיינען אַריינגעפאָרן. ס'איז געווען חושך, און מען האָט ניט געזען קיין מענטשן אַרום. ס'איז געווען אַ גענגט וואָס האָלט נאָך אין בויען זיך. מיר זיינען עס געפאָרן צו ד"ר קאַראַלניק. ער האָט מיר טאַקע געזאָגט אז צו אים איז ניט לייכט צוצוקומען. דער שאַפּער האָט זיך אָבער געשטאַרקט, די קארעטע האָט זיך ווידער אַראָפּגעלאָזן און אַ הייב געטאָן — און מיר זיינען אַרויס אויף אַ פּלאַץ וווּ ס'האָבן געלויכטן לאַמטערנעס.

אין דער דירה אויבן איז געווען ליכטיק און פריינדלעך. ביסלעכווייז זיינען זיך צונויפגעקומען געסט. אויף דער סאָפּע, די הענט צווישן די קני און אין גאַנצן איבערגעבויגן אויף פאַרנט, מיט פאַרטיפּטע, צו אַ וואַסער- נימפע ענלעכע אויגן איז געזעסן פרוי קאַראַלניק. אַן ענערגישגעקרייזל- טער קאַפּ, אַ דיכטעריש-שלאַנקע פיגור, אַ שוואַרץ-געשטופּלטער פּנים פון אַ דווקא-מענטשן — חיים גריבערג. אויף אַ שטול איז באַשירדן געזעסן ש. ראָזענפּעלד, מיט שאַרף-פאַראינטערעסירטע אויגן אויף אַ סקעפּטיש-פאַר- קרימטן געזיכט. דאָס געזיכט איז צעקנייטשט אין אַלע ריכטונגען, און די קנייטשן זיינען ווי בייטן דורכגעגראַבענע אויף ערד. אַן אוראַלט פּנים פון ישראל סבא. (ווען ש. ראָזענפּעלד וואָלט געווען העכער אין וואַס און גרע- סער אין פּלאַך, וואָלט עס געווען די געשטאַלט פון זיין פּאַלק). נאָך מענטשן זיינען געזעסן אַרום, און אויבן אַן ד"ר קאַראַלניק. דער מייסטער פון דער מהיכא-תיתא-זשורנאַליסטיק. „מהיכא-תיתא" איז נישט גענוי.

ס'איז אין דייטשלאַנד נישט לאַנג אַרויס אַ בוך פון וואַלטער הועק מיטן נאָמען „פּילאָזאָפּיע פון סיי דאָס און סיי דאָס אנדערע". אַ ז אַ מינ געדאַנקען-סטיל, שיינט מיר, איז נאָענט צו קאַראַלניק. אזא סטיל דער- מאַנט אָן אַ נעץ וואָס פאַרמעסט זיך אַריינצוכאַפּן פאַר זיך און פאַרן לע- זער אַלע פאַרשיידנאַרטיקע פּישן וואָס שווימען אַרום אין גאָטס לעבנס-ים. אזא סטיל קאָן אָבער באַטייטן אויך אַ חשק צוצולאָזן צו זיך און אָפּצושטופּן פון זיך אַלע גייסטיקע באַשעפּענישן וואָס כאַפּן זיך אַריין אין נעץ פון „סיי

דאָס און סיי אנדרעש". ביי קאָראַלניק איז מער אָפּשטופעניש ווי צולאָזער-ניש. עס פעלט ביי אים (דאָס הייסט אין זיין פּעדער) די נאַאיווע באַגייסטער-רונג וואָס גיט זיך אָפּ צו אַ טעמע אין גאַנצן, גיט פּילנדיק איבער זיך דעם ביוטש פון דער סקעפטישער דיאַלעקטיק. ער קאָן אַרומנעמען און באַפּוזן אַ טעמע מיט די בליענדיקסטע, עקזאָטיש פאַרבנרייכסטע ווערטער, און דאָך פעלט די אַלע ווערטער די פּשטות און דער ריח פון אַ פּשוטן פּעלד-בלימל. איז ער פאַרנומען מיט זיינער אָן אייגענער טעמע וואָס זאָל זיך רייסן דורך אַלע אַרטיקלען, עסייען, באַטראַכטונגען, לצנות וואָס ער שרייבט? אַוודאי דריקט ער אָפּט אויס אין זיינע אַרטיקלען קלאַרע מיינונגען וועגן פּראַקטישע פּראַגן (למשל, ציוניסטישע). אָבער זיין אויפגאַבע איז דאָך גע-ווען צו וועקן דאָס אַבסטראַקט-דריקע דענקען. דער רוח הביטול אויף דעם געביט איז אומעטום געפערלעך, ווייל מענטשן און לעזער פאַרלירן זיך דאָ לייכט. אָבער ער איז דאָפּלט געפערלעך אין אַמעריקע. ווייל דער ביטול צו גייטיקע ענינים ווערט דאָ אַריינגעבלאָזן דורך דעם סקעפטישן ביונעס-גייסט פון אַ דאָלאַרוועלט. ווען דער שאַרפּזיניקער רוח הביטול פון אַ קאָ-ראַלניק פאַראייניקט זיך ביים לעזער מיט דעם דאָלאַר-ביטול פון דער אַמע-ריקאַנער סביבה, מוז דער יידישער לעזער געמוזיקט ווערן אין אַ צווייענדי-קער מאָס. דער יידישער ביטול, סיי ביים פּאָלק און סיי ביי די חכמים, שטאַמט פון דעם וואָס דאָס פּאָלק האָט אַ סך געזען און דערקאַנט. דער אַמעריקאַנער ביטול וואַקסט דערפון וואָס דאָס יונגע פּאָלק האָט ווייניק געזען און דערקאַנט, אָבער האָט הצלחה און הוצפה. אַז די ביידע אַרטן פון סקעפטיס זאָלן זיך באַזעצן אין דער נשמה פון אַן אַמעריקאַנער יידן, איז דאָס שלעכט; ער קען פאַרלירן דעם טאַלענט צו באַגייסטערונג. רוח הביטול קאָן אַריבערגיין אין בייטול הרוח... איך האָב אויך נישט געמערקט אַז קאָ-ראַלניק זאָל זיך אַנצירנדן פון „קליינע“ מענטשן און זאַכן. קאָראַלניק וואָס פילט זיך ווי אַ פאַרבלאַנדזשעטער אייראָפּעער אין אַמעריקע, גיט זיך אונ-טער די פאַדערונגען פון דער דאָרטיקער פרעסע. אַמעריקע קען אָפּשטעלן די אויפּמערקזאַמקייט פון איר לעזער נאָר ביי „באַרימטע“ מענער און מעשיות. קאָראַלניק שרייבט אויך מייסטנס פון די גרויסע און באַרימטע, אמת אַריבערהייבנדיק די טעמע אין אַ העכערער גייטיקער ספּערע. מען-לעך אַז דאָס איז די קללה פון דעם שרייבן אין אַ טעגלעכער צייטונג.

קאָראַלניק איז מונטער און רירעוודיק. אויף זיין שטיפּערישן געזיכט האָט געבלאַנדזשעט אַ שמיכל, גיט דער שטענדיקער שמיכל פון חוזה, אָדער ריכטיקער פון חזק מאַכן וועלן. אַן אנדער שמיכל — פון פאַרלענג-הייט, ווי איך האָב שפּעטער פאַרשטאַנען. ער האָט דערציילט אַז טאַקע היינט אויף אַ פאַרזאַמלונג ערגעץ וווּ איז צו אים צוגעגאַנגען איינער פון

די היגע סאָציאַל־דעמאָקראַטן, האָט אים מיט כעס געפרעגט צי וועט ער שטיצן שטיינבערגס פּאָדערונג פאַר זיינע געפאַנגענע. „ראשית כל, האָב איך אים געזאָגט, פאַרנעם איך זיך נאָרניט מיט דעם „רויטן קרויץ“... פאַר וואָס עפעס ווענדן זיי זיך צו אייך! — פרעג איך.

— איך בין דאָך אַמאָל געווען אַן עסער...

דאָס איז פאַר מיר גאָר אַ נייעס. פון יענער צייט געדענק איך דאָס ניט. ס'פאַרשטייט זיך אז מען איז געקומען צו רעדן פון יענער צייט, פון דער אַקטאָבער־רעוואָלוציע. אַלע פון דאָנען זיינען דעמאָלט געוועזן אין פעטראָ־גראַד. קאָראַלניט האָט מיט יענעם שעמעוודיקן שמיכל פּלוצים געזאָגט: איך האָב דעמאָלט אָנגעשריבן וועגן אייך אין „פעטראָגראַדער טאָגבלאַט“ אַן אַרטיקל („דון יצחק השני“). האָט מען דאָס איבערגעדרוקט אין וואַרשע און מען האָט, אָן מיין וויסן, עס אָנגערופֿן: „שמשענגלאַוויטאָוו אין תּפּילין“... ער האָט זיך געוואָלט ווי פאַרענטפּערן פאַר יענער צייט. און מיר איז עס אזוי גלייכגילטיק.

מיט דעם „פעטראָגראַדער טאָגבלאַט“ פון יענער צייט איז געווען פאַר־בונדן ביי מיר אַ דעראַינערונג. אין איין שיינעם פּרימאָרגן האָב איך דעמאָלט דורכגעלייענט אַז מען האָט די צייטונג פּלוצים פאַרמאַכט און די דרוקעריי סאָנפּיסקירט. האָט מיר גלייך אין דער פּרי אָנגעקלונגען אין טעלעפּאָן מיין פעטער בעל־מחשבות. ער האָט ניט „געליבט“ די ראַטן־מאַכט און האָט נאָר מיט אַ רחמנותדיקן אינטערעס געקוקט אויף מיר, אויפֿן פּלימעניק־קאַמ־סאַר. אז איך האָב אים איין מאָל געזאָגט אז די ראַטן־מאַכט וועט זיך האַלטן לאַנג, האָט ער געקוועמט מיט די פּלייצעס. ער האָט בכלל ניט דערוואַרט קיין וועלטן־דערלייזונג פון די רוסן. — שוין שפעטער, אין יאָר 1923, האָב איך אים געטראָפֿן אין בערלין, בעת עס זיינען אָנגעגאַנגען די סאָציאַלע מהומות. ער איז געווען אויפֿגעגענט און פאַרווונדערט „צי דען מאַכן עס די דייטשן נאָך די רוסן?“. זיין גאַנצע אמונה אין איראָפּע איז, ווייזט אויס, געווען דערשיטערט... ער האָט נישט געהאַלטן פון דער ראַטן־מאַכט, אָבער ער האָט מיר טעלעפּאָנירט אז מען דאַרף עפעס טאָן פאַרן „טאָגבלאַט“. עס איז טאַקע געלונגען נאָך אין דעם זעלביקן אָוונט. איך האָב אין דעם רעגירונגס־צימער געטראָפֿן דימאַנטשטיין, דעם קאָמיסאַר פאַר יידישע ענינים. ער איז געווען אויך גאַט די נשמה שולדיק. דאָס האָבן געטאָן די פירער פון „קאָמיסאַריאַט פעטשאַטי“, ווייל דער „טאָגבלאַט“ האָט געדרוקט אַנאַנסן אָן דערלויבעניש. האָב איך אַרויסגעזוכט דעם דער־קרט וועגן אַנאַנסן און באַוווּזן דימאַנטשטיין אז — לויטן זאַקאָן — האָט מען געדאַרפט פּריער וואַרענען די רעדאַקציע... דער באַלשעוויק די־מאַנטשטיין האָט זיך איצט געמוזט אַריינלייגן ביי זיין חברה, און מיר האָב!

דורך דעם „טריבונאל פעטשאטי“ אָפגעשאפט דעם באפעל פון קאָמיסאַר-
ריאַט. אָנשטאַט דעם האָט יצחק גרינבוים, דער רעדאַקטאָר, געדאַרפט זיך
שמעלן צום טריבונאַל. ער האָט זיך שפּעטער געשמעלט און געוונען די זאַך.
איך האָב דערציילט דאָ איצט די מעשה, קאַראַליניק האָט אַ וויילע גע-
שוויגן. ער האָט געהאַט פאַר די אויגן יענע צייט. מיך האָט ער איצט פריינד-
לעך געוואָלט אויסשליסן פון איר, אָבער אַ סאַרקאַסטישער שמויכל האָט
באַזעגט זיינע ליפּן. „איך קאָן אייך דערציילן אַן אַנדער מעשה וועגן דעם
ווי מען האָט זיך דעמאָלט פאַרהאַלטן צו דער פרעסע“. און ער האָט דער-
ציילט אַ טשעקאַווע געשיכטע וואָס האָט געזאָלט באַלייכטן פאַר אונדז יענע
ביטערע צייט.

...מיר האָבן דעמאָלט אַ גרופּע אינטעליגענטן (מיט גאָרקין צוזאַמען)
באַשלאָסן אַרויסצוגעבן אַ רוסישן זשורנאַל. מיר האָבן געווסט אז עס איז
ניט לייכט, אָבער מיר האָבן געוואָלט עפעס אויפהאַלטן פון דער קולטור...
בין איך אַוועק אין סמאָלני צו קריגן אַ דערלויבעניש. ביים פעטראָגראַדער
סאַוועט איז געווען אזאַ „קאָמיסאַריאַט פּאָ דעלאַס פעטשאטי“. דער פּאָר-
זיצער זיינער איז געווען עפעס אַ (די פאַראַכטונג צום עפעס!) זאָף. אים
האָט מען קיין מאָל ניט געקאָנט כאַפּן, און זיין פאַרטרעטער איז אויך ניט
געווען. בין איך געגאַנגען אַהין אַ פּאָר טעג, אַרומגעדרייט זיך אין אויפ-
נאַם-צימער מיט נאָך אַנדערע מענטשן, און ניט געקאָנט דערשלאָגן זיך
צו עפעס. איינער אַ הויכער באַלשעוויס אין סאַלאַטישע בנדים האָט זיך
דאָ שטענדיק אַרומגעשפּאַצירט אין קאַרידאָר. ביז ס'איז מיר איין מאָל
געוואָרן נמאַס און איך בין צוגעגאַנגען צו דעם רויט-גוואַרדייער און שמרענע
געזאַנט צו אים, אז איך וויל וויסן אַהין צי אַהער. צי איך וועל קריגן די
דערלויבעניש צי ניט. האָט ער מיר אויף דערויף געזאָגט: קומט מאָרגן,
וועט דאָ זיין דער שטעלפאַרטערטער פון זאַפּן. איך וועל שוין היינט איבער-
געבן ווהין מען באַדאַרף... אז איך בין געקומען ווידער מאָרגן, גייט צו
מיר צי אַט דער זעלביקער רויט-גוואַרדייער און זאָגט אז מ'וועט מיר דער-
לויבן אַרויסצוגעבן דעם זשורנאַל. נאָר וואָס דען? (און ער האָט זיך פאַר-
שעמט דערביי). ער בעט מיך אז איך זאָל דאָ אָנשרייבן פאַר אים דעם
טעקסט פון אַ דערלויבעניש, וויל ער אַליין האָט נישט קיין קענטעניש אין
דעם. איר הערט דאָס איז אַ טוער פון קאָמיסאַריאַט פעטשאטי! האָב איך
אים אָנגעשריבן דעם טעקסט פאַר מיר, און ער האָט זיך אונטערגעשריבן.
און דאָ זע איך אז דאָס איז געווען טאַקע דער שטעלפאַרטערטער פון זאַפּן...
אז איך האָלט שוין ביים אַוועקגיין, גיט ער מיט די האַנט און זאָגט שעמעוו-
דיק: איך פּאָר די טעג צו זיך אין דאָרף. אז עס וועט אַרויסגיין ביי איך
דער זשורנאַל, שיקט מיר אַהין צו אַ נומערל („פּרישליטע נאָמעראַק“).

ס'איז ביי אונדז דאָרטן נאָר ניטאָ קיין ליטעראַטור. שיקט מיר צו אַ נר מערל...

— אָט אזוי רעדן די פירער פון דער רעוואָלוציע! — האָט פאַרענד־דיקט ד"ר קאַראַלניק, און אַ שאַטן פון ביטול האָט זיך פאַרשפּרייט איבער זיין געזיכט.

— ווי מען וויל, אזוי קאָן מען אויסטייטשן אייער סצענע — האָב איך זיך אַריינגעמישט — ווילט איר, קאָן מען זי באַטראַכטן אַלס דעם בעסטן באַווייז פון דער פיינקייט פון רוסישן פּאָלקסמענטש. זעט: איר זייט צוגעגאַנגען שטרענג (אָדער גראַב) צו דעם סאָלאַט, און ער האָט אייך געענטפערט רויק און זאַכלעך... וואָס ער האָט צוגעזאָגט האָט ער אויף מאַרן דערפילט... ער האָט זיך ניט געשעמט מודה צו זיין זיך פאַר אייך, פאַר אַ קעגנער און פאַרן אינטעליגענט, אז ער קאָן אַליין ניט אָנשרייבן די דערלויבעניש... קאָמיר זיין דאָ ערלעך: וואָלטן מיר, אינטעליגענטן, גע־האַט דעם מוט אזוי אָפן צו זיין בפני אַנדערע?... ער האָט געהאַט צוטריי צו אייך בעת איר האָט אים געשריבן דאָס פאַפּיר, און ער האָט ביי אייך נאַאיוו געבעטן שיקן צו זיך אין דאָרף אַ נומערל, הגם ער פילט וואָס איר זועט דאָרטן אָנשרייבן אין זשורנאַל... ווייל ער האָט באַמת אַכטונג פאַר דער קולטור. אָט דווקא אַזעלכע מענטשן דאַרפן אָנפירן מיט אַ רעוואָלוציע און אַ מלוכה...

מען איז געוואָרן ערנסט אין געשפּרעך. איינער האָט מיך געפרעגט: זאָגט אַליין, היינט נאָך צען יאָר, זעט איר נישט איין אַז מען האָט ניט געטאָרט צעטרייבן די גרינדונגס־פאַרזאַמלונג? מען האָט זי צעטריבן נאָר דערפאַר ווייל איר האָט ניט געהאַט דאָרטן קיין מערהייט!

— געוויס, נאָר דערפאַר — ווער לייקנט עס דען? אַז עס וואָלט גע־ווען פאַר אונדזער זאָך אַ מערהייט, וואָלט געווען אַ סך בעסער. מיר וואָלטן דעמאָלט דורך איר איינגעפירט די סאָוועט־רעפּובליק...

דער עולם האָט זיך איבערגעקוקט ווי ביים אַנבליק פון אַ פאַרשיכורט! מענטשן. איך האָב דאָך גערעדט אזוי היימיש וועגן יענער צייט און יענע טוער, אַז ס'האָט זיך פאַרלוירן דער שרעק און דער כעס פון דעמאָלט. זיי האָבן זיך מיטתמא געוונדערט וואָס מען קען ריידן אזוי רעאַליסטיש פון יע־נער פאַנטאַסטישער צייט. איז מען ניט געווען דעמאָלט אַלע צוזאַמען אויף יע־נער זייט סמבטיון?... חיים גרינבערג וואָס האָט געהאַלטן דעם קאָפּ אַראָפּ געבוירן פאַרטראַכט, האָט זיך געגעבן אַ הייב און געפרעגט: איך זע אַז איר באַטראַכט די אַלע זאַכן ווי רעאַלע. האַלט איר אַלזאָ פאַר מעגלעך אַז מען זאָל נאָך איצט קענען מאַכן רוסלאַנד סאָציאַליסטיש?

— סאָציאַליסטיש איז צופיל געזאָגט — אָבער סאָוועטיש — אַווראי.

גרינבערג האָט געשטעלט איינע נאָך דער אַנדערער פּראָג וועגן רע-
אלע מעגלעכקייטן פון אַ סאַציאַליזם און האָט זיך נאָך געהידושט. מען האָט
פון דעסטוועגן זיך צוגעהערט. פאַרזונקען אין זיך מיט געהיימיספּולע אויגן
איז געזעסן פרוי קאַראַלניק. שטיף רייכערנדיק אָן רייד איז געזעסן אַן אַ
זייט ש. ראָזענפעלד. אויך זיין פנים האָט געזאָגט אַז אין די „סאַציאַלע
עקספּערימענטן“ גלייבט ער ניט.

איך האָב דאָס איינגטלעך שוין געוויסט פון אַמאָל. אין יאָר 1914
האָבן מיר ביידע געארבעט, אין אויפטראַג פון דער מאַסקווער יעוואָפּאָ
(געזעלשאַפט צו שטיצן די מלחמה-פאַראומגליקטע), אין דעם פּוילישן קאַנט
(אַסטראַלענקע, מאַסקאָוו, אַסטראָוו, רוזשאַן), דאָרטן וווּ מען האָט הינטער
דעם פּראָגט גערודפּט יידן. מיר, יונגע לייט, (מיין פרוי אַרײַנגערעכנט), זײַר
נען אַראָפּגעקומען מיט סאַציאַלע פּראָיעקטן. פאַרטיילנדיק געלט אָדער זאַכן,
בױענדיק פאַר די היימלאָזע קיבן און קינדער-גאַרטנס האָבן מיר זיך באַמיט
אוועקצושטעלן עס אויף אַ באַדן פון פּרינציפּ. צי זאָל יעדע פאַמיליע קריגן
גלייך אַ באַשטימטע צאָל פּראָדוקטן לויט אירע מיטגלידער, אָדער יעדנס
ביכל זאָל זיין אויסגעשטעלט מער ניט אויף אַ באַשטימטע סומע און ער
זאָל מעגן אויסקלייבן אין דער קהלשער קלייט אַלץ וואָס זיין האַרץ גלױסט?
דאָס זײַנען געווען די אונטערשיידן פון קאַלעקטיוויזם אָדער קאַמוניזם...
אין רעמל פון צדקה. און ווי זאָל מען לערנען אין די קינדער-גאַרטנס:
ידיש צי געמישט? און ווער זאָל אָנפירן מיט דער גאַנצער צדקה לויטן אַר-
בעטס-פּרינציפּ? די שטענדיקע רבניש-בטלנישע אינסטיטוציעס צי נייע דע-
מאָקראַטישע געזעלשאַפטן מיט אַ שטאַרקן געמיש פון דער יונגט? אַלע
פּראָבלעמען זײַנען געווען אויסגעפּראַלט, כאַטש מען איז געשטאַנען אונטער
אַ רעגן פון קוילן און ביי אַ שטענדיקער געפאַר פון ווערן אַרויסגעטריבן...
אַבער מיר, יונגוואַרג, האָבן מיטגעבראַכט ניט נאָר מיטלייד און געלט.
מיר האָבן געוואָלט, אויסנוצנדיק די עת צרה און די פאַרלוירנקייט פון די
אַלטע בלייבנדע, אויפשטעלן נייע יסודות פון סאַציאַלער אַרבעט. ש. ראָד
זענפעלד האָט דעמאָלט סקעפטיש געקנייטשט דעם פנים. ער האָט פשוט,
אַן „סאַציאַלע עקספּערימענטן“, געוואָלט העלפן דעם אַרעמען יידן...

אַז מיר האָבן זיך שפּעט אויפגעהויבן צו גיין אַ היים, האָבן מיר זיך
דערשראָקן: אַזאַ מהלך איז נאָך ביז אַהיים. ראָזענפעלד האָט צום גליק
געזאָלט פאַרן אין דער זעלביקער ריכטונג וואָס איך. ביים געזעגענען זיך
אין דעם קליינעם פירהויז האָט קאַראַלניק, ווידער מיט יענעם פאַרלעגענעם
שמייכל, געזאָגט מיר: די דעבאַטן וואָס מיר האָבן דאָ געפירט, וועגן דער
אומשרעדיטעלנאַיע סאַבראַניע, נעמט איר דאָך ניט אויף אייער חשבון?...

זיין אויפמערקזאמקייט האָט מיך גערירט, איך האָב אים פרוילעך אַ קוועטש געטאָן די האַנט.

אַז מיר זיינען שפעטער אַ שעה צייט געפאָרן זאָלבענאַנד אין דעם פּוסטן סאָבווייר־וואַגאָן, האָב איך, דוכט זיך, בעסער געזען דעם אונטערשייד צווישן די ביידע יידישע סקעפטיקער: ראָזענפעלד און קאַראַלניק. דער סקעפֿ־טיציום בכלל מעג זיך באַציען אויף די העכסטע און אַבסטראַקטסטע געדאַנק (פון אידעען, פון גאָט, פון געשיכטע), אָבער אין תּוֹך איז עס שמענדיק אַ באַצויאונג צו חנוּטשן. דער פּילאָזאָפּישער, דער מאָראַלישער, דער סאָציאַלער סקעפטיקער דריקט יעדעס מאָל אויס אייגנטלעך זיין לעבנס־דערפאַרונג בנוגע צו מענטשן. עס זיינען מעגלעך דערפאַר פאַרשיידענע אַרטן פון סקעפּסיס. ראָזענפעלד פאַרמאָגט ניט מער קיין פייערדיקע אמונה אין מענטשן; זיינע געזיכט־סנייטשן האָבן אַריינגענומען אין זיך צו פיל אַנטויר־שונגען. ער קאָן צו די מענטשן פּילן נאָר רחמנות, מיטלייד, קרובה־שאַפט; ווען עס גיט זיך זיי איין עפעס למעלה פון דעם דורכשניט, קאָן ער זיי באַווונדערן ווי געראַטענע אומבאַהאַלפענע קינדער. קיין פּליגלען הינטער די פּלייצעס פון דער מענטשהייט זעט ער היינט נישט. דערפאַר טיילט ער פאַר זיך אויס פון דער מענטשהייט דאָס יידישע פּאַלק, און אין דעם פּאַלק גופא פּאַלנט ער נאָך אויפמערקזאָם און סקעפטיש יעטוערן זיין טריט. — קאַראַלניק האָט אויך נישט קיין גלויבן אין דער מענטשהייט ווי זי שטייט און גייט. ער פילט אָבער צו איר שוואַכקייט ניט אַזוי רחמנות ווי פאַראַכט טונג. ער זעט אויך ניט קיין רוישנדיקע פּליגלען הינטער די פּלייצעס פון די מאַסן. דערפאַר זוכט ער — מיט אַ סקעפטישן שמויכל — צו בלייבן נאָר אין דער געזעלשאַפט פון די אויסדערווילטע גרויסע גייסטער.

אויף אַ סטאַנציע בין איך אַראָפּגעגאַנגען. איך האָב געדאַרפט האָבן די 21־טע עוועניו. מענטשן, איינזאַמע און איילנדיקע, האָב איך אָפּגערטעלט און געפרעגט. זיי האָבן מיר אָנגעוויזן. אין קאַלטן און נאַסן ווער טער האָב איך געשפּרייזט איבער דער 19־טער און 20־טער עוועניו. ענדי־לעך צוגעקומען... ערשט איצט האָט זיך אַרויסגעשטעלט דער מהלך. איך האָב געדאַרפט האָבן די קרייצונג פון דער 21 עוועניו מיט דער 79 סטריט. און געשמאַנען בין איך אומגעפער ביי דער 60־טער סטריט. אָנגעגורט די לענדן און ווידער געשפּרייזט. האָט מיר די נאַטור אונטערגעטראָגן אַ מתנה: זומפּן, צעקראַכענע ליים און ציגל, פון רעגן־צעפּלאַסענע גאַסן. אַ נאַנצער ים מיט לאַסרי־לעווקעס אין האַרבסט האָט זיך אויסגעשפּרייט אונטער מיר־נע פּיס. קיין מענטשן, קיין פּאַליסמען, קיין אויטאָס זיינען ניט געווען אַרום. קיין האַלד־אַפּניקעס אויך ניט, אפילו זיי איז דאָס אָרט געווען צו פינצטער. וואָלט איינער פון זיי פאַרבלאַנדזשעט אַהער, וואָלט ער זיך זיכער דער־שראַקן פאַר מיר. אַרום 3 אַזייגער ביי נאַכט בין איך אַריינגעפאַלן אַ היים.

דער ליכטיקער לוי פרידמאן

4טער יאנואר.

היינט דארף קומען צו מיר לוי פרידמאן, דער יונגערמאן וועלכן איך האב געטראָפן אין דער „פרייער אַרבעטער שטימע“. מיר זיינען באַפריינדעט נאָך איידער מיר האָבן זיך באַמט געטראָפן. מיט אַ פּאַר יאָר צוריק האָט ער מיר אָנגעהייבן צו שרייבן קיין בערלין. ער האָט מיר צוגעשיקט זיין ערשטן בוך. דער „רוף צו זיך“ (אזוי האָט געהייסן זיין בוך) איז געווען איינגארטיק. געשריבן אין אַ שפּראַך וואָס איז געווען שווער צו געניכן פּאַר אונדזער ליטוויש-אייראָפּעישן צונג, מיט אַ שלל אַמעריקאַניש-יידישע וועגן-דונגען. אָבער די שפּראַך האָט פאַרמאָגט אייגענע אויסדרוקן און בילדער. און דער אינהאַלט איז געווען, אין סטיל פון ניטשע, ליריש-פּילאָזאָפּיש, געשמידט אין אַפּאַריזמען. „ליידן“ איז געווען דער נאָמען פון אַ וואַנדערער וואָס האָט פאַרלאָזן די מענטשלעכע שטאָט, האָט לאַנג געבלאָנדזשעט ביז ער איז „צוריקגעקומען צו מענטשן“. די גייסטיקע עטאַפּן פון זיינע טראַכטער טענישן האָבן באַצייכנט אַזעלכע ווערטער ווי די „הייל אין זיך“, „די בענקד שאַפט נאָך דעם אייביקן איינציקן“, „דיין מאָס און מיין ווערט“. דאָ האָט אַ פּרישער גייסט געטראַכט וועגן די ערשטע און די לעצטע פּראָגן פון לעבן, און זי געזוכט ניט אַרום זיך, נאָר אין זיך: „ווייל ווייטער פון אַלעמען ביסטו צו זיך אַליין“.

אַז איך האָב אים שפּעטער צוגעשיקט מיין „מאָראַלישן פנים פון דער רעוואָלוציע“, האָט ער זיך אָפּגערופן מיט אַן אַרטיקל פאַר די „פרייע שריפטן“. „מאָראַל און געזעלשאַפט“ האָט געהייסן דער עסיי און געזוכט האָט ער צו באַווייזן (נישט באַווייזן אייגנטלעך, נאָר אַרויסזאָגן) אַז אַן אָרגאַניזירטע געזעלשאַפט קען ניט טראָגן אין זיך קיין מאָראַל. „צווישן מאָראַל און געזעלשאַפט קומט אייביק פאַר אַ קאַמף און אַ ברוגן צוליב מאַכט. עס דוכט זיך טייל מאָל אויס, אַז בייַדע שטרעבן זיי צו אַ פאַראַיי-ניקונג, צו איין צוועק. נאָר אזוי שנעל ווי זיי טרעפן זיך צונױף, שפּרינגט גען זיי אָפּ מיט פאַרביטערונג און האַס... מאָראַל איז דער פּלאַם און וואַ-רעמקייט פון לעבן, און געזעלשאַפט איז אַ געביידע וואָס איז אויפגעשטעלט

געוואָרן אין דער סביבה פון לעבן. ווען אָט די גאַנצע סביבה זאָל קאָנטראַך לירט ווערן פון דער געביידע, וואָלט עס געהייסן אז אַ קינד פון לעבן הערשט איבער דעם מוסטער־לעבן... מאָראַל איז אַ פרייער שטראָם, און געזעלשאַפט איז אַ דיסציפּלינירטער סיסטעם. קיין אָרדנונג קען נישט דער־לויבן אַ פּלוס וואָס האָט די נאַטור פריי צו שטראָמען, אז ער זאָל זי פאַר־פּלייצן און אָפּמעקן אירע גרענעצן... קיין מאָל, אזוי לאַנג ווי די אייביקייט וועט פּלייסן, וועלן זיך מאָראַל און געזעלשאַפט נישט פאַראייניקן, אַ נייע מאָראַל האָט זיך ניט געקענט אַריינרייסן אין אַ געזעלשאַפט, נאָר האָט גע־מוזט אַרויפקומען אויף אירע חורבות. קיין געזעלשאַפט האָט ניט געדולדעט אַ מאָראַל אידער זי האָט זי פאַרברענט מיט אירע אידעען... מאָראַל האָט אַראָפּגענידערט אויף די מענטשלעכע געמיטער נישט פון קיין קאָנצענטרירט־טע געזעלשאַפטלעכע סיסטעמען, נאָר פון איינצלע פאַרשמויסענע און פאַר־האַסטע מענטשן. ווי זשע קען מען געטרויען די געזעלשאַפט צו ווערן די באַשיצערין פון דער מאָראַל?"

לוי פרידמאַן האָט געזוכט ראיות פאַר זיך אין דער געשיכטע: ביי פּלאַטאָ און ביי סאָקראַטן, ביים קריסטנטום און ביים יידנטום. „זייער וויכ־טיק איז די אָנווייזונג פון דער מאָראַל ביי יידן אין דער צייט פון די נביאים. הגם די מאָראַל האָט דעמאָלט רעגירט, איז זי אָבער געלעגן אויסשליסלעך ביי די נביאים. דאָס איז אַ באַווייזן אז מאָראַל מוז זיין אָפּגעטיילט פון דער געזעלשאַפט.“ פאַר וואָס אָבער איז שטענדיק פאַראַן די בענקשאַפט צו פאַר־אייניקן מאָראַל און געזעלשאַפט? „דאָס איז — ענטפּערט פרידמאַן — אַ פאַרשטעלונג פון מענטשלעכן גייסט און זיין בלאַנדזשע. ער פאַרלירט אַ סך מאָל דעם גלויבן און ווערט געשלאַגן. און כדי אָנצוהאַלטן זיך וויל ער זיך צוטוילען צו אַ באַשיצער. דאַכט זיך אים אויס אז מיט אַ פאַרבינדונג מיט דער געזעלשאַפט וועט ער באַשיצן זיינע טונגטן.“

פון דער אַבסטראַקציע גייט פרידמאַן אַריבער צו אונדזער צייט, צו דער רוסישער רעוואָלוציע. „די רוסישע רעוואָלוציע באַווייזט אונדז אַ זעל־טענעם ביישפּיל ווי אזוי די מאָראַל האָט זיך אַנטוישט, פּלאַנירנדיק אַ פאַר־אייניקונג מיט דער געזעלשאַפט. גראַד פון דאָרטן שרייט די מאָראַל מיט פאַרצווייפּלונג, דורך דעם בוך „מאָראַלישער פנים פון רעוואָלוציע“ שטייט בערג האָט געוואָלט זיין דער פאַרמיטלער פון דער מאָראַל מיט דער געזעלשאַפט, און דערפאַר האָט ער געמוזט אַוועקגיין.“ די סיבה ליגט אין דער רעוואָלוציע, ווי אין יעדער געזעלשאַפט, — דאָס וואָס זי איז שטענ־דיק אין תּוך מאַטעריאַליסטיש. רעוואָלוציע אין אונדזערע צייטן האָט אַ מאַטעריעלן באַטרעף, און איז אָנגעפירט פון אַ מאַטעריאַליסטישער וועלט־אָנשוואַונג. אזא וועלט־אָנשוואַונג קען ניט פאַרגיטיקן די וועקסלען פון די

אידעען ווייל זי לייקנט אָפּ זייער זעלבסטשטענדיקייט. עס קען נישט געלייגן גען אַרײַנצובלאָזן אַ נשמה אין סאַציאַליזם, ווייל די נישט באַפֿרידִיקונג פֿון דער גײַסטיקער זײַט פֿון מענטשן מוז זײַן גאַנץ נאַטירלעך אין דער קעניג-רייך פֿון מאַטעריאַליזם". און שטאַלצע ווערטער קלינגען אָפּ אין פֿרידמאַנס שטיים. „איך וואָלט געזאָגט צו דער געזעלשאַפט: איך האָב בעסער ליב אייער שנאה צו דער מאָדאַל איידער אייער קאָאָפּעראַציע. מיר געפעלט בע-סער איר אומזיכערקייט בײַ דעם פֿרייען מענטשן איידער איר זיכערקייט אין די מאַטעריאַליסטישע אינסטיטוציעס".

איך האָב געבראַכט דאָ גרעסערע אויסצוגן פֿון פֿרידמאַנס עסײַ צו באַווײַזן וואָס פֿאַר אַן אינערלעכע קראַפט ס'איז געלעגן אין דעם מיר אומ-באַקאַנטן שרייבער. דאָס מוז דאָך זײַן אַן עלטערער, דערפֿאַרונג־דייכער מענטש וואָס ברענגט אַרויס אַזעלכע שווערע ווערטער. ווען ער קריטיקירט מאַראַלישע פֿאַדערונגען צו דער געזעלשאַפט, מוט ער עס דערפֿאַר ווייל ער טרויט ניט דער סטאַביליזירטער געזעלשאַפט אַז זי זאָל אָפהײַבן מאַראַל. אָבער דערפֿאַר ווייל ער פֿאַרפעסטיקן די מאַראַל אין אַנדערע טיפּערע קוואַלן. „די גאַראַנטיע פֿאַר די ווערטן פֿון מאַראַל מוז איבערגעלאָזן ווערן אין דעם ליכטיקן אומגעצוימטן שטראָם פֿון דעם אונטערבאַוווסטזײַן, וווּ (עס הערט זיך) דער גערויש פֿון יענער עכטער וואַרהײַט". איז דאָס ניט אַ לעבעדי-קער גײַסט?

באַלד זײַנען מיר שוין געשמאַנען אין אַ לעבעדיקן ברײַ-אויסטייש. לוי פֿירדמאַן האָט ניט גערעדט „קעגן געזעלשאַפט" כדי זיך צו באַפֿרייען דערמיט פֿון פֿליכטן. זעענדיק מעטאָפֿיזיש די פֿאַלשקייט און פֿוסטקייט פֿון די מענטשלעכע באַצײונגען (אין געזעלשאַפט, פֿאַמיליע, רעוואָלוציע), איז ער ניט געווען פֿאַרביטערט, בעל-נאָוה'ש, פֿאַראַכטנדיק. פֿאַרקערט: ער האָט געוואָלט העלפֿן בויען עפעס נייעס, רעוואָלוציאַנער-עטישעס. אַז ס'האָבן גענומען דערשיינען די „פֿרייע שריפטן", האָט ער זיך באַגײַסטערט אָפּנע-רופן אויף זײַ. „דער איינדרוק וואָס דער זשורנאַל מאַכט איז גלענצנדיג, עס געפעלט מיר זײַן ערנסטער טאָן. איך גלייב אַז אין דעם מישמאַש פֿון דער סאַציאַליסטישער באַוועגונג וועט ער געפינען אַן אָפּקלאַנג און זיך דורכ-ברעכן ביסלעכווייז אַ וועג צו אַן אָנהענגערשאַפט. מײַן מײַנונג איז אויך אַז ער זאָל אַרויסגיין פֿיר מאַל אַ יאָר". (זײַן ברײַו פֿון 11-טן יאַנואַר 1926). „איך ווייל האָפֿן, אַז דער זשורנאַל וועט האָבן לאַנגע יאָרן, און אויך איך וועל זײַן איינער פֿון זײַנע מיטאַרבעטער" (19-טן סעפטעמבער 1926).

אַז איך האָב זיך געקליבן פֿאַרן לײַן אַמעריקע און האָב אָנגעפֿרעגט זײַן מײַנונג, האָט ער מיר אין ברײַו געשילדערט די לאַגע פֿון דער אַרבע-טער-באַוועגונג. „די לאַגע אין אַמעריקע אויף דער ייִדישער סאַציאַליסטי-

שער נאָס איז אזאָ: די ליניעס זיינען שאַרף אָפגעשטרעאָן. ס'זיינען דאָ רעכטס און לינקס. דער נאַנצער אינטעליגענטער אַרבעטער־עולם, צי נאָר מיט סימפּאַטיעס צי פּאַרטייאַיש, פּאַרפירט אָדער באַוווסטזיניק, זיי אלע פילן אויס די לעקציעס און די אונטערנעמונגען וואָס די לינקע רופן, זיי האָבן אלע מאָל געפאַקטע הייזער. דער „פּאַרווערטס“ וואָגט נישט צומאַכן וועלכע עס איז ליטעראַרישע, פּאָליטישע אָדער פייערלעכע אונטערנעמונגען, ווייל דער פּראָסטער עולם קומט ניט צו דעם. דער קאַמף איז דאָ זייער אַ פּאַרבי־טערטער צווישן די יוניאָנס. די לינקע וויסנדיק אז זיי האָבן אונטערן אייני־פּלוס דעם אינטעליגענטן טייל, נוצן אים אויס מיט אַ שטרענגן פּאַנאַמיזם קעגן יענע וואָס קריטיקירן זיי. (איך וויל איך דאָ באַמערקן אז צווישן די אויף וועמען די לינקע האָבן אַן אומגעהויערן איינפּלוס, זיינען ניט גראָד באַוווסטזיניקע קאָמוניסטן, נאָר יידן וואָס סימפּאַטזירן מיט סאָוועט־רוס־לאַנד). וועגן די לינקע וואָלט איך אויך געווונטשן אז זיי זאָלן אָן אייך אין גאַנצן פּאַרנעסן, וועלן זיי אייך ניט שטערן. אויב אייך וועט געלינגען צו באַשאַפן דאָ אַ ביסל טומל, וועלן זיי אייך ניט פּאַרניגען. אז זיי זאלן זיך באַציען צו אייך אזוי ווי צו אַבראַמאָוויטשן, גלייב איך נישט. ווייל עס איז דאָ אַ גרויסער אונטערשייד צווישן אייך און אים”

אזוי האָט פּרידמאַן געשריבן אין אָנהייב 1926. אין יוני 1927 האָט ער ווידער געגעבן זיין שילדערונג: „עס גייט איצט אָן אַ העפּטיקער קאַמף צווישן די רעכטע און לינקע עלעמענטן. די רעכטע מיטן „פּאַרווערטס“ בראַש זיינען אָפּנעסיוו. די לינקע ליידן גרויסע צוריקשטויסן אין דער אָפּ־ציעלער אַרבעטער־באַוועגונג. די סימפּאַטיע אָבער פון די מאַסן איז מיט די לינקע. מען קען עס אַנרופן אַ מין אונטערערדישע סימפּאַטיע. די באַ־וועגונג אין אַלגעמיין איז אַריינגעוואָרפן אין אזאַ מישמאַש אז קיין קלאַרע ליניעס זיינען נישטאָ. נישט ביי די קאָמוניסטן און נישט ביי די רעכטע. מכּוּח דעם סאָציאַליזם האָט דאָ געדאַרפט זיין איצט אַ ריין־קולטורעלע טעטיקייט, טאַקע ווי די „שריפטן“ שטעלן זיך צום ציל. נו, וועט איר זיך פרעגן: פאַר וואָס טאַקע זאָלן די „שריפטן“ נישט פּאַרנעמען אָט דאָס גרויסע פּלאַץ? איז אזוי: דער אַמעריקאַנער יידישער אַרבעטער איז גאָר אַן אַנדער באַשע־פּעניש ווי עס איז דער פון איראָפּע“.

אין אָקטאָבער 1927 קערט ער זיך ווידער אום צו דער זעלביקער טעמע. „דאָ ביי אונדז זיינען צוויי לאַגערן, לינקע און רעכטע. די דריטע ריכ־טונג ווי איר פּאַרטערט, האָט אייגנטלעך ביז אַהער נישט געהאַט קיין באַדן. אפּשר דערפאַר ווייל עס זיינען נישט געווען קיין טוער אזאַ ריכטונג אַרויס־צורופן, אפּשר דערפאַר ווייל עס איז טאַקע נישטאָ קיין אָרט פאַר איר. איך געדענק אז ווען אַלגין און די איבעריקע לינקע סימפּאַטיקער האָבן זיך אָפּ־

גערין פון „פארווערטס“ אין די ערשטע צייטן פון דער סאָוועט־רעוואָלוציע, זיינען זיי געווען אַ מיין ריכטונג ענלעך צו אייך. אָבער זיי האָבן נישט געקענט בלייבן שטיין זעלבסטשטענדיק און זיי האָבן זיך געמוזט אַריינגיסן אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי. וואָלטן זיי יאָ געבליבן שטיין, וואָלטן זיי נישט געהאַט קיינעם הינטער זיך... אוודאי אין היינט די צייט אַ ביסל אַנדערש און דער הייסער פּעריאָד פון דעמאָלט האָט זיך אַביסל אָפּגעקילט. אָבער נישט אויף אַזוי פיל, אַז עס זאָל אַרויסקומען אַזאַ באַוועגונג ווי איר שטעלט מיט זיך פאַר. צו דעם מוזט איר פאַרשטיין דעם כאַראַקטער פון דעם אַמפּיריקאַנער ייִדישן אַרבעטער, — פון גויישן אין אָפּגערעדט. עס איז גענוג אַז איינער זאָל ווערן אַנטישט אין לינקזיס, און ער געמט זיך צוריק צו אַרבעט (אָדער ביזנעס) און ווערט זיך אַ מיין פּילאָזאָפּ אין אַ ווינקל. דאָס זעלביקע פון דעם רעכטן לאַגער. איר שרייב דאָס אַלץ ווי איר זע עס.“

צו די באַשרייבונגען פון לוי פּרידמאַן האָבן איר זיך באַצויגן מיט אַ באַזונדערן צוטרוי. דאָ האָט גערעדט אַ מענטש וואָס האָט זיך געקאָנט פאַרטיפּן אין אַן ענין. (און היינט אַז מיר ווייסן שוין אַז ער איז ניטאָ מער אין דער וועלט, קלינגען זיינע ווערטער נאָך טיפּער. זיי קומען פון אַ מענטשן וואָס איז געשטאַנען צווישן אָדער איבער די ביידע לאַגערן. און זיינע ווערטער טעה זיינען ווי אַ צוואה צו די ביידע. ער רעדט צו זיי אָן ביטערניש, ווי אַ פּריינד.)

רופנדיק מיך קיין אַמעריקע האָט פּרידמאַן פּריינדלעך געוואָרנט. מיט קלוגער איראַניע האָט ער געשריבן: „איר וויל, שטיינבערג, אַז איר זאָלט זיך נישט צוזאָגן קיין גרויסע גליקן. נעמט עס מעסיק, וועט איר האָבן הנאה, אַזוי ווי די אַלטע גריכן האָבן געמאָן.“ און צו דער איראַניע — די נאַאיווע, קינדערשע גאַסט־פּריינדלעכקייט: „ווען איר וועט זיין אין ניו־יאָרק, זאָלט איר צוקומען דירעקט אין מיין היים. אַז איר וועט אַראָפּגיין פון דעם שיר, זאָלט איר זיך פּרעגן צו דער דריטער עוועניו עלעוויטאַר, איר זאָלט נעמען אַ טראַמוויי אַהינצו. דאָרט וועט איר אַרויסגיין צו דער גאַס־כאַן און פאַרן ביז טרעמאַנט עוועניו. און אַראָפּגייענדיק זאָלט איר זיך פּרעגן צו מעלמאַנט עוועניו, אין מען וועט אייך צווייזן. איר האָב מיט אייך אַ סך צו רעדן, און איר וויל אייך אויך זען גלאַט אַזוי צוליב מענטשן און מענטש.“

באַלד וועט קומען צו מיר פּרידמאַן. אַז איר האָב אים מיט אַ פּאָר מען צוריק דערזען דאָ, איר מיר געוואָרן אַזוי גוט אויפן האַרצן. דאָס איז דאָך נאָרניט קיין באַיאָרנטער, פאַרביטערטער, אויסגעמאַטערטער פון דערפאַר־רונג מענטשן. דאָס איז אַ יונגער בחור מיט אַ שלאַנקער געשטאַלט, און דאָס איז אַן אַרבעטער. אַלזאָ די זוכענישן פון גייסט, פון דער לעצטער מאָד־

דאָל שטרומען אַרויס פון דעם דאָזיקן יונגן אַרבעטער-האַרץ! די שווערע
טעגלעכע אַרבעט האָט ניט געשטערט אַזאָ פרידמאַנען צו דערהייבן זיך אין
געדאַנק אויף די העכסטע בערג. וואָס פאַר אַ באַטרעף האָבן אַלע טענות
און די פון אויבן-אַראָפֿבליקן אויף די „מאַסן“ מצד די סקעפטיקער. (איך
האָב זיך דערמאָנט דעם נעכטיקן „שיקט צו אַ נומערל“).

דער שעמעוודיקער בחור איז געקומען. מיסים ה. האָט אונדז געד-
געבן טיי און מיר האָבן זיך צוגעזעצט צום שמועס. לוי פרידמאַן האָט געד-
רעדט שטילערהייט, איינגעזונקען אין זיך.

— יאָ, מען וועט קענען געפינען מענטשן וואָס זאָלן פאַרשטיין אַ
גייסטיקע ליניע אין סאָציאַליזם. אויך צווישן די יוניאָן-מיטגלידער מערקט
זיך אַ טייל וואָס וויל ניט זיין מיט די רעכטע און וויל ניט נאָכמאַכן די לינקע.
— נו, לאַכיר טאַקע פרווון צונויפֿרופן זיי, טאַקע באַלד...

— ניין — האָט ער געלאָסן אָפֿגעווערט מיט דער האַנט, ווי אַ דער-
פאַרענער מענטש — ניין, מען דאַרף עס פריער גוט צוגרייטן... דאָ זיינען
שוין פאַראַן באַדינגונגען דערצו... באָט (דאָס ענגלישע „באָט“ האָט זיך
באַזונדערס אַרויסגעשטעלט אין זיין יידיש-אַמעריקאַנישן לשון), באָט מען
דאַרף זיין פאַרויכטיק... ביז מען וועט זיך באַקענען דאָ מיט אייך. איר
וועט קענען שפעטער האָבן דאָ איינפֿלוס...

מיך האָט אַ ביסל געוונדערט זיין רויקייט, זיין געלאָסנקייט. איך האָב
זיך צוגעקוקט און דערזען ביי אים אויפֿן פנים און אין דער גאַנצער פיר-
גור עפעס ווי אַ שווערע מירקייט. זופֿנדיק זיין טיי און אָפֿווענדנדיק די
אויגן האָט ער געזאָגט: יאָ, איך בין איצט נישט געזונט, איך האָב אייך
געשריבן וועגן דעם...

ער האָט געהאַט אַ נירן-קראַנקייט, און זי האָט אים געפייניקט. אפשר
ניט אַזוי פיזיש, ווי גייסטיק. זי האָט ניט געגעבן קיין רו זיינע געדאַנקען.
— נעמט ניט אַזוי טראַגיש די קראַנקייט. ווער האָט ניט פון אונדז
עפעס אַ קרענק? אָבער מען באַצווינגט זיך און מען לאָזט זיך אַפילו צו
אייך איבערן ים...

— ניין, ביי מיר איז עס ערגער. איך קען די נעכט ניט שלאָפֿן...
דאָקטוירים האָבן מיך פאַלש געהיילט, איצט האָף איך אַז ס'וועט זיך באַלד
אַנטשיידן. איך גיי לייגן זיך אין אַ שפיטאַל...

פון זיינע אויגן האָט אַרויסגעקוקט טרויער. פרידמאַנען, דעם שטריי-
טער פאַר גייסט, איז געווען באַליידיקדיק און שווער דער געדאַנק אַז זיין
אייגענער גייסט איז אַזוי פאַרשקלאַפט צו דעם קערפֿער.

— אַזאָ פאַרדרום וואָס גראָד איצט קען איך אייך ניט זיין באַהילפֿיק...
באָט — האָט ער געזאָגט מיט זיכערקייט — אַז איך וועל אַרויסגיין פון

שפיטאל וועלן מיר פארן אפרוען אין קאליפארניע. איך האב דארטן א פריינד אין א ווונדערבארער געגנט — דערנאך וועלן מיר זיך נעמען פאר דער ארבעט...

א ציכטיקער שמייכל האט באלויבטן זיין געזיכט. מיר זיינען געפארן צוזאמען צום איסט-סייד. ער דערציילט וועגן דעם צווייטן באנד פון זיינע טראכטענישן, וואס ער האט שוין פארענדיקט. מיר זיינען ווידער געקומען צו זיין טראכטעניש. ער האט געהאט אי האפנונגען אי גרויס מורא פאר דער אפעראציע. „איך לייג זיך איצטער אין א זייער גוטן שפיטאל... דער פראג-פעסאר האט מיר געזאגט אז ער איז גרייט צו מאכן די אפעראציע אויב זיסט, ווייל עס איז זייער א זעלטענער פאל ביי מיר...

מיר איז געווארן אומאנגענעם. — פאר וואס עפעס אומזיסט? ווייל ס'איז א זעלטענער פאל? זעט אז עס זאל ניט ווערן ביי אים א מעדיצי-נישער אינטערעס, אנשטאט א מענטשלעכן...

— ניין, ער איז ניט אזא...

— ווי הייסט ער? איך וועל פרעגן ביי ד"ר עלסבערגן...

ביי קאנעל-סטריט, ווו מיר זיינען ארויס, האב איך געדארפט ארי-בערגיין די רושיקע גאס. האט לוי אונטערגענומען זיך אריבערפירן מיך דורך דעם שמראם. אז איך בין שוין געשטאנען אויף יענער זייט גאס, האב איך געזען ווי ער פאסט נאך אויף און ווינקט מיר מיט דער האנט. ער האט זיך געפילט ווי מוין מכנים אורח אין ניו-יארק. (ווי מאדנע עס איז א מענטש. ער שרייבט לירישע פילאזאפיע אין סטיל פון א זאראטוסטרא, און האט ווי א סינד טויט-שרעק פאר דער אפעראציע).

אין דער רעדאציע „פא'ש" האב איך היינט צום ערשטן מאל דער-זען אין ניו-יארק א לעבעדיקן רוס, א פאר רוסן. איך האב די טעג ביי יוסף קאהאן געפרעגט דעם אדרעס פון די רוסישע אנארכיסטן האט ער ניט געווסט. אזוי יידישעך איז דער ניו-יארקער אנארכיזם געווארן. סאמוסין הייסט דער רוס, א דורכשניטלעך רוסיש ארבעטער-געזיכט, אבער מיט א גרויס-שטאמישן גלאנץ. אז איך פארשרייב זיין אדרעס, רופט ער זיך פלו-צים אן: דזשאן סאמוסין. וואס איז דאס? וואס איז דאס פאר א נאמען פון דער הגדה?

ער פארשעמט זיך און זאגט: דא הייסט ער אזוי, אבער אז ניט הייס איך איוואן סאמוסין. (א ייד האט געראטעוועט א גוי פון אסימילאציע!) ער וויל ארגאניזירן פאר מיר אן אונט אין דער רוסישער שפראך. ס'איז שווער צונויפצורופן דא א רוסישן עולם. זיי זיינען אדער שווארצע מאהניקעס אדער קאמוניסטן. דער בעסטער אופן איז צו אראנזשירן א דיסקוסיע-אונט. מיט וועמען? מיט א קאמוניסט, מיט א סאציאל-דעמאקראט, מיט א פרא-וואקסלאוונעס מעטראפאליט, מיט וועמען עס לאזט זיך...

א. ש. זאקס און י. אפאטאשו

יוסף קאהאן מיט זיינע פריינד (מינץ, וויינריטש, אקסלער) רופן מיך צו גיין „מאכן א בים“. מיר וואָלטן גרוילעך געוואָלט גיין אין אַ רויקן אָרט, אָבער ווייזט אויס, אַלע וועגן פירן קיין „איראָפּע“. מיר זיצן אין אַ ווינקל, אַרום אַ טישל, אָבער הענט ציען זיך פון אַלע זייטן. אַלע וויילע הער איר מינצס יוגנטלעכע שטים: „האַלף, בוקשטיין, וואָס מאַכט איר?“, „האַלף — ווער איז דאָס? — אַ, עפעלבויס, וואָס מאַכט איר?“, „האַלף, ד"ר קאַראַל-ניק! אַ פיינע אַרטיקל האָט איר היינט אָנגעשריבן. איך האָב אים געלעזט מיט גרויס הנאה!“ צווישן דעם געזאַלצנע און געפעפערטע גייט מען צו און מען „שייקט הענדס“. אַ וועלט מיט נייע מענטשן פאַר מיר. בוקשטיין, אַ מיושבדיקער ייד מיט אַ פאַרשלאָסענעם פנים, באַווייזט אַ שמייכל אויף די ליפן. ער איז דער עקאָנאָמיסט פון „טאַג“, און אַן אַלטער פריינד פון די זעליגמאַנס פון בערלין. דורך דער רויקער און ביטולדיקער מינע לייכט אַרויס אַ וואָרעם געפיל צו זעליגמאַנען. עפעלבויס, דער בעלעטריסט מיטן קאַפּ-שיירל פון אַנאַטעמאַ. שמעכיקע אויגן אונטער שאַרף אוועקגעשמעל-טע ברעמען קוקן אַריין אין דעם מענטשן. קאהאן באַמיט זיך צוריקצוציען מיך צו דער שטילער חברישער סעודה. איך באַמי זיך אויך, אָבער ווי לאָזט זיך עס? אָט איז געקומען לייוויק און האָט זיך שטיל צוגעזעצט צו אַ טיש. ער טרייסלט פעסט מיין האַנט און מיר האָבן שוין אַ געמיינזאַמען „גע-שעפט“. פאַר וואָס זאָל מען ניט אָרגאַניזירן אַ גרויסן עפנטלעכן דיספּוט צווישן די קאָמוניסטן און מיר? זאָל פון זיי אַרויסטרעטן אַלגין צי אַן אַנדערער. מיר ווילן באַווייזן דעם גרויסן עולם ווי מען קאָן רויק דיסקוטירן... לייוויק שאַקלט מיטן בלאַנדן קאַפּ און נעמט זיך אָן דורכצורירן זיך „דאָרטן“. (דעם זעלביקן טאַג נאָך רעדט ער צו די שרייבער פון דער „פריי-הייט“ זיי זיינען „אין פּרינציפּ“ מרוצה, אָבער ווילן אָפּוואַרטן אַ צוויי וואָכן, כדי צו זען ווי איך טרעט דאָ אויף. וועט טאַקע דערפון קיין זאַך ניט אַרויסקומען!) לייוויק הערט זיך צו וועגן אונדזערע געפאַנגענע און שאַקלט ווייך מיטן קאַפּ. ער קען ניט פאַרטראַגן — זאָגט ער — וואָס מען

האלט אין די טורמעס בכלל געפאנגענע, אלע געפאנגענע... דאָס מאַטערט אים שטענדיק.

און אָט גייט צו צו אונדזער טיש מיט אַ ברייטן ברוד־הבאָ א. ש. זאָקס. זאָקס איז היינט אַ זשורנאַליסטישע פיגור אין דער אַמעריקאַנער גאַס וואָס ווערט באַקעמפט מיט אַ גיפטיקן סם פון די רעכטע, פון די יידישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן. אַז מען זאָל אַ קוק געבן אויף אים פון אויבן אויף, איז דאָס אייגנטלעך שווער צו פאַרשטיין. ווייל ער זעט אויס ווי איינער פון דער גרויסער מחנה פון די אַרבעטער־רינג און יונגאַן־טוער פון אַמאָל. זיין מיושב־דיקע רג, זיין גוטמוטיקער שמייכל, זיין געזעצטע פיגור טראַגט אויף זיך דעם שטעמפּל פון קאָנסערוואַטיווע קרייזן. ער האָט אויך פאַרדינסטן אין דעם אַלטן איסט־סיידער געבוי. ער האָט אַלס לעקטאָר אַרויסגעגעבן פאַפּולאַריזאַציעס פון מאַרקסיזם, האָט אָנגעשריבן די „געשיכטע פון אַר־בעטער־רינג“. מיט אַ פאַר יאָר צוריק איז ער געווען אין בערלין, אויפן וועג קיין רוסלאַנד. דעמאָלט האָבן מיר — אין אַ זיצונג ביי מיר אין שטוב — געלייגט דעם יסוד פאַר דעם „יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט“. ער האָט זיך מיט גרויס אינטערעס אָנגענומען צו אַרבעטן פאַר דער זאָך אין אַמעריקע. דער דאָזיקער פאַרשונגס־אינסטיטוט האָט ביי אים שפּעטער אַרויס־גערופן אַן אינטערעס אויך צו די „פרייע שריפטן“, — באַטש איך בין אַ מאַרקסיסט“, ווי ער האָט מיר געשריבן.

און פּלוצים האָב איך דורך שטורעמדיקע אַרטיקלען אין „פאַרווערטס“ און „וועקער“ דערוואַקט זיך אַז ער איז כמעט אַריבער צו די קאָמוניסטן. „כמעט“, ווייל אַריבער איז ער צו זיי ניט, אָבער ער שטיצט זיי. איז דער נאָמען „זאָקס“ געוואָרן ווי אַ קאָמפּס־רוף וואָס האָט גענומען ביי די רעכ־טע קליינען ערגער ווי „אַלגיין“. פאַר וואָס? ווייל דער „טאָג“, די באַלע־באַטישע צייטונג, האָט זיך אַרײַנגעמישט אין די אַרבעטער־קאַמפּן און האָט — דורך דער פּעדער פון זאָקסן — גענומען פאַרטיידיקן די לינקע. מען האָט גענומען שרייבן וועגן „פּניות“ וואָס דער „טאָג“ און זאָקס האָבן ביי דער דאָזיקער אַרבעט. אוודאי האָבן אַלע געהאַט פּניות אין דעם קאַמף וואָס האָט געבושעוועט אויף דער יידישער גאַס. אוודאי האָט דער „טאָג“, אַלס צייטונגס־געשעפט, געוואָלט פאַרנעמען די פּאָזיציע פון יענע קרייזן וואָס זיינען סעננערס פון „פאַרווערטס“. אָבער די פּראַגע איז נאָר: צי ווערט דורך דער אויפדעקונג פון פּניות אָפּגעטאָן פון דער וועלט דער קאַמף גופּא? פּניות האָט מען דאָ אויפגעוואָרפן אַלעמען, דעם „פאַרווערטס“ נישט ווייניג־קער ווי דער „פרייער אַרבעטער שטימע“. און עס איז ליידער אַ גרויסער פּעלער פון דער „פּאָש“ וואָס זי האָט ניט געפונען אין זיך באַצייטנס דעם מוט אַרויסצוטערעטן טאַקע ווי דער דריטער צד, אין נאָמען פון אַרבעטער־

קלאם וואָס איז ניט פאַרבליענדעט פון פאַרטיי־האַס. רעכטע און לינקע, ביי דע האָבן זיך גערויסן איבערהויפט צו מאַכט (די איינע אָנצוהאַלטן די מאַכט, די אַנדערע — אַרויסצורייסן זי פאַר זיך). דער אַנאַרכיזם האָט צענדליקער יאָרן געפּרעדיקט אומאַפהענגיקייט לנבי די פאַרטייען — האָט ער איצט גע־דאַרפֿט אַרײַנמישן זיך. פאַר דעם ייִדישן אַנאַרכיזם וואָס איז כמעט אַראָפּ פון דער אַמעריקאַנער סצענע, איז איצט געווען אַ זעלטענע היסטאָרישע געלעגנהייט ווידער אויפצורייכטן זיך אין אַ פּראַקטישער באַוועגונג. אין דער ייִדישער קהלשער גאַס פון נײַ־יאָרק וווּ אַלץ איז געקניפט און געבונדן! מיט פּניוּת, האָט די „פּאַש״ געדאַרפֿט אַרויסטרעטן מיט אַ פּלאַטפּאָרם אָן שום פּניוּת. זי וואָלט דערביי, ראשית, שטאַרק פאַרלוירן, זי וואָלט דער־פון שפעטער געוואָלט טיט געוואונען.

ווי אָפּט פעלט היינט בכלל אין דער וועלט פון אידעען און באַוועגונג־גען דער מוט אָפּצוזאָגן זיך פון ביידע צדדים און באַטרעטן אַן אייגענעם, דריטן וועג! אומעטום שמעלט מען היינט אַוועק דעם שוואַכן מענטשן פאַר אַ דילעמע: „אַהין צי אַהער?“ (פּאַשיזם אָדער דעמאָקראַטיע! באַלשעוויזם אָדער מאַנאַרכיע!) און מען שטופּט אים אַזוי אַרײַן אין דער אָדער יענער שטייג. דעם שוואַכן מענטשן „באַפּרייט“ מען דורך דעם פון טראַכטן און פאַראַנטוואָרטלעך זײַן. די אַמעריקאַנער סביבה איז גאַר באַזונדערס מסוגל אַרײַנצושרײַען דעם פאַרטומלטן מענטשן: אַהין צי אַהער?

זאַקס האָט ניט געטאָן קײַן עוולח דערמיט וואָס ער האָט פאַרנומען אַ דריטע פּאַזיציע. די פּראַגע איז גאַר צי האָט ער געקענט באמת פאַרנע־מען אַזאַ פּאַזיציע לאַנג, צי איז ער געבליבן אומאַפהענגיק אין זײַנע שײַל־דערונגען פון דעם ביטערן קאַמף? אַז איך טראַג זיך דאָ אַרום מיט דעם געדאַנק צו טרעפֿן זיך מיט דער „דריטער“, שיכט פון די אַרבעטער, לײַג איד האַפּנונגען אויך אויף זאַקסן. שטייט ער דאָך אין דעם שלאַכט־פעלד וווּ פּײַלן פּלײַען פון אַלע זײַטן. וועט ער וועלן מיר אַ העלף מאָן מיט אַן עצה?

זאַקס האָט מיך אָפּגערופֿן אָן אַ זײַט און גענומען שושקענען זיך שנעל, שנעל. — הערט, מיר דאַרפֿן זיך מיט אייך זען באַלד באַזונדער, וווּ עס איז. דאָ קאָן מען נישט רײַדן... איר ווייסט, איד בין דאָך איצט ווייט פון זיי אַלעמען. מיר וועלן רופֿן אייך האַלטן אַ פאַרטראַג אין ייִדישן לערער־סעמינאַר. העלפֿן אייך ביים קומען אַהער האָב איך ניט געקענט, ווייל איר פאַרשטייט דאָך...

איך פאַרשטיי אפילו ניט, נאָר זאָל זײַן אַזוי.

מינץ גײט צו צו מיר עפעס באַאומרויקט, פון הינטער אים זע איך ציבונען. — יאָ, חבר שטיינבערג — זאַגט מינץ, אַרײַנדרײַנגענדיק אין מיך — דאָ זאַגט צביון אַז אין אייער אַרטיקל פון „פאַרווערטס“ האָט זיך אַרײַנ־

געכאפט א שלעכט וואָרט. איך זאָג אים אז דאָס קען ניט זיין פון אייך.
מסתמא האָט מען עס דאָרטן פאַרדרייט...

— וואָס איז? קיין אַרטיקל האָבן איך אין „פאַרווערטס“ ניט געשריבן...
— יאָ, אין דעם אינטערוויו פון אַשעראָוויטשן... עס שטייט דאָרטן אז
לענין איז געווען א „רעוואָלוציאָנערער מאַניאַק“. וואָס איז דאָס פאַר אַ
וואָרט? איך האַלט זייער פון לענינען... צביון מיינט אז איר זאָלט דורך אַ
בריוו אין „פאַרווערטס“ פאַרריכטן די ווערטער...

איך ווונדער זיך אויף אזא פאַרשלאַג. איך געדענק גאָרניט צי איך
האָב געזאָגט אזא וואָרט. און וואָס איז אייגנטלעך שלעכטס אין די דאָזיקע
ווערטער? צביון גייט צו נעענטער. עפעס פאַרלעגן זאָגט ער: מאַניאַק הייסט
דאָך אַ ביסל משוגע. דאָס איז באַלידיקנדיק.

— ניי, מאַניאַק הייסט אויך אז ער איז ווי משוגע אַריינגעטאָן אין
זיין זאך... און דאָס שטימט דאָך אויך: משוגע לאַתוּ דבר.

ברייט אויסגעלייגט די ביידע הענט אויפן טיש קוקט זיך רויק אַרום
אַפּאַטאַשו. ער רוקט מיר אַריין די האַנט ווי אַ באַקאַנטן. „וועגן אייך האָט
מיר שוין געשריבן דובנאָוו“. איך האָב צו אים אַ געשעפט: ער דאַרף געבן
אַ בייטראַג צום זאַמלבוך לכבוד זשיטלאָווסקין וואָס מיר פּראַווען אין בער-
לין. אויף אַ ווילע פאַרקלערט ער זיך און זאָגט אַרויס מיט אַ שטיינערנער
זיכערקייט: גוט, צום 15-טן יאַנואַר וועט איר עס האָבן... ס'וועט ניט זיין
קיין גרויסע זאך... איך וועל געבן אַ קליינע דערציילונג, וואָס זאָל פּאַסן
צום בעל-יובל... און ער האָט באַוווּזן מיט די פינגער ווי קליין די זאך וועט
זיין און ווי זי וועט פּאַסן צום בעל-יובל. ער האָט גערעדט און איז געווען
אויפגעלייגט ווי אַ בעל-תורה וואָס דערציילט זיין מסיבה וועגן אַ חידוש
וואָס ער האָט אויפגעטאָן. און די אויסגעאיידלטע פינגער באַוועגן זיך
פלינק. ניט קיין גר-סע זאך, נאָר איין קנייטש אין דעם פּוסק, און דער
פּשט ווערט פאַרשמענדיק... וואָלט איך ניט געוואוסט אז דאָס איז אַפּאַטאַשו,
וואָלט איך געזאָגט אז דאָס איז דער בכבודיקער גביר און לַמֶּדֶן פּון שטאַט.
צום ערשטן מאָל זע איך אַ יידישן שרייבער וואָס זאָל אזוי זיכער
ריידן וועגן אַ טערמין. זיינען לייוויש און לעיעלעס אויך אזוי פינקטלעך?
אַפּשד וועט ער אַפּאַטאַשו, איבערנעמען צו קריגן אויך ביי זיי? ער נעמט
טאַקע איבער. „איראַפּע“ איז בכלל אַ גילקלעכע ליטעראַרישע בערזע וווּ
מען קאָן גאָר נתעשר ווערן. אַט זע איך דאָ מעקלערן. ער איז דאָך דער
סקרעטאַר פון פּרעזשרייבער-פאַראיינן; וועט ער מיר באַלד זאָגן ווי איז די
לאַגע מיט בעל-מחשבותעס ווערק. איך זאָג אים: פאַרן ערשטן באַנד האָט
מען אויסגעלייגט 250 דאָלאַר. אָבער ס'איז ניט גענוג. אויף אַרויסצוגעבן
די נאַענטסטע בענד דאַרפן מיר האָבן אַ 400 דאָלאַר. איז דאָס מעגלעך?...
מעקלער זאָגט: ס'איז ניט אויסגעשלאָסן...

מיט בערל לאקערן

דאס טישל ארום יוסף קאהאן איז שוין לאנג לידיק געוואָרן. איך האָב זיך צו שטארק אַריינגעלאָזן אין ליטעראַרישע געשעפטן. מען דאַרף זיך שוין רירן. וווּ בין איך היינט? יאָ, ביי די לאַקערס... און אָט איז ער שוין דאָ, פּריש און רירעוודיק ווי שטענדיק. מיר פּאַרן צו אים אין האָד מעל, כדי צו טרעפן זיך מיט מערעמינסקין און דוב האָזן. זיי זיינען גע- קומען אַהער ווי די ארץ-ישראל-אַרבעטער-דעלעגאַציע, צום געווערקשאַפטן- קאָמפּיין. אין אַ רויקן האַטעל-צימער זע איך זיי ווידער.

מיר האָבן זיך שוין געהאַט געטראָפן מיט אַ צען טעג צוריק אויפן שיף. בעת דער צערעמאַניע-מייסטער פון עסצימער האָט פונאַנדערגעזעצט די פּאַסאַזשירן, האָט ער מיר אָנגעוויזן אַ טיש וווּ עס זיינען געזעסן פיר יידן. איך האָב נאָר באַוויזן צוצוזעצן זיך און אָנרופן מיין נאָמען, ווי איי- נער פון זיי, אַ ברייט-פּליציקער יונגעראַן מיט אַ קינדערש געזיכט, האָט זיך אויפגעהויבן פון שטול. „צי זייט איר ניט איםאַק זאַכאַראַוויטש פון מאַסקווע?“ — רופט ער אויס און איז כאַמת צופרידן. דאָס איז י מערע- מינסקי, מיט וועלכן מיר האָבן אַמאָל אין דער מלחמה-צייט געאַרבעט צו- זאַמען פאַר די פליכטלינגע אין מאַסקווע. איך האָב זיך גלייך דערפילט היי- מיט אין דער דזשענטלמעניש-אַנגעשטרענגטער אַטמאָספּער פון עסצימער. ס'פאַרשטייט זיך אַז מען האָט זיך באַקענט מיט די אַנדערע טיש-שכנים. דער האַלבער מנין יידן האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט נישט ווייניקער ווי פיר קאַנטינענטן. דוב האָז איז ווי אַ פּאַלעסטינע-פאַרטרעטער געפּאַרן- צוזאַמען מיט מערעמינסקין. אַ ד"ר וואָס איז געזעסן אַנטקעגן מיר, איז געווען אַן עכטער ייד פון ברוקלין. איך האָב פאַרטראָטן די אייראָפּעיִשע פּראָווינץ, און מיין דיקלעכער, פלעגמאַטישער שכן מיט דעם קאַשקעטל אויפן קאָפּ איז אַ ייד דווקא פון ניו-זעלאַנד (לעבן אויסטראַליע). מער נישט ווי אַפּריקע האָט אונדז געפּעלט. ווי האָבן מיר אונדז צווישן זיך צוגויפ- גערעדט? ס'פאַרשטייט זיך: אויף יידיש... נאַציאָנאַלער פון אונדז אַלע- מען זיינען געווען די פּעלי-ציוניסטן; ראַדיקאַלער — דער אַמעריקאַנער דאָקטאָר וואָס האָט זיך איצט אומגעקערט פון רוסלאַנד; פּרימער פון אַלע-

מען איז געווען דער אויסטראלישער ייד. אמת, ער האָט נישט פאַרלאָנגט קיין כשרע עסנס, אָבער ער האָט ניט געקאָנט פאַרטראַגן די עווליה וואָס זיי, די ציוניסטן, עסן ניט כשר. ארץ-ישראל האָט זיך ביי אים פאַרבונדן מיט יידישקייט, און יידישקייט איז פרומקייט.

— ווי קומט איר בכלל קיין אויסטראַליע? — האָבן מיר געפרעגט דעם דזשענטלמען. ער האָט געטראַגן ברילן אין שוואַרצע רעמלעך, האָט אַרויסגעלאָזן לאַנגזאַם און וואַניק יערעס וואַרט, און האָט געהאַט בכלל דעם אויסזען פון אַ גוט אויסגעפרעסטן ענגלישן שייגעץ. ער האָט פריינד־לעך מיט אַ פּוילישן יידיש, דורכגעוואָרפן מיט האַרטער עברי, דערציילט אונדז: פון פּוילן ווי אַ קינד נאָך האָט מען אים געבראַכט קיין ניו־זעלאַנד צו קרובים... „אַ פּרשה חומש האָב איך שוין דעמאָלט געקאָנט לערנען.“ ער האָט געאַרבעט ביי רויכוואַרג און האָט זיך אַרויפגעאַרבעט גוט. ער פירט געשעפטן מיט דער נאַנצער וועלט. געווען אַקערשט אויף דער לייב־ציקער מעסע, פאַרט איצט קיין שיקאַגאַ, פון דאָרטן כאַפט ער זיך אַריבער קיין סאַן־פּראַנציסקאָ, און פון דאָרטן ווידער אַהיים, איבער אַלע ימים קיין ניו־זעלאַנד. אַ חדשים צוויי וועט ער אַזוי אַרומשווימען. כּסתמא לוינט זיך דאָס געשעפט? — „יא, איך לייג אָפּ אַ ביסל פונטן“... דאָרטן האָט ער אַ מוטער, און האָט אַראָפּגעבראַכט אַ פּאַר שוועסטער. אָבער עס איז זיי אומעטיק דאָרטן צו לעבן, ווייניק יידן. ער איז דאָ ניט לאַנג געפאַרן קיין פּוילן זוכן אַ חתן פאַר דער שוועסטער. זי וועט פאַרן מסתמא צוריק. ער אַליין איז נאָך אַ בחור...

— ווי איז טאַקע ביי אייך דאָס יידישע לעבן?

— אַ גאַנצן טאַג אַרבעט מען אין די ביזנעס. דערנאָך פאַרט מען אַרויס מיטן קאַר שפּאַצירן אָדער מען לערנט אַ פּרשה חומש, אַ שטיקל תנ"ך... איך האָב אַלץ באַהאַלטן וואָס איך האָב אַמאָל געלערנט. איך בין אַ גוטער בעל־תפילה. דאַוון איך ביים עמוד. פון לאַנדאָן האָבן מיר די „צייט“... (דאָס האַרץ ביי אים דערוואַרעמט זיך אַלץ מער. די אויגן פון דעם סוחר קוקן אַזוי נאַאיוו). אָבער מיר וועלן ניט בלייבן דאָרט. איך קלייב זיך אַריבערפאַרן קיין ארץ-ישראל...

און ער ווענדט זיך צו די פאַרטערער פון יענעם קאָנטינענט: קאָן מען אין תל־אביב קויפן ביליק אַ שטיקל ערד מיט אַ הויז? ס'וויילט זיך האָבן דאָרטן אַ נחלה. איך האָב אָבער געהערט אַז דאָרטן איז מען גאָר ניט פרום... מיינע פּויליש־ציוניסטישע שכנים האָבן נישט קיין גרויסן אינטערעס צום אויסטראַליער. ער בייגט זיך איבער צו מיר און רעדט מיט פאַריבל: ווי פאַסט זיך דאָס אַז ציוניסטן זאָלן עסן טריפה? עס שטייט דאָך אין פּסוק... שפעטער זאָגט מיר מערעמינסקי אַז זיי קענען אָט דעם טיפּ פאַר-

וואַגלטן ייד. זיי האָבן זיך אָפּגעשטעלט אויף יענער אַנטוויקלונג־שטופע ווי ס'זיינען געווען פּוילישע יידן מיט אַ 25 יאָר צוריק. זיי האָבן קיין פּאָר־שטעלונג ניט פון דעם נאַציאָנאַל־וועלטלעכן יידנטום... געוויס איז עס אזוי, אָבער ווי פּיין איז דאָס אַז דער פּוילישער יינגל האָט מיטגענומען מיט זיך איבער אַלע ימים דעם ניגון און די האַרטע עברי פון שטעטל. צי וואָלט אים דאָרטן עפעס פּאַרטריבן דעם אומעט? איך האָב געזען די גאַנצע טעג ווי ער איז אַרומגעגאַנגען איבערן שיפּדעק, אַליין און פּאַרטראַכט. דער דאָזיקער גביר האָט געטראָגן אין זיך אַ גייסטיקע בענקשאַפט.

דערפּאַר איז אָבער אַלץ מיטאַנאַנד געווען קלאָר דעם ברוקלינער דאָקטאָר. ער איז געווען אַ קאָמוניסטישער סימפּאַטיקער און האָט די וועלט באַטראַכט דורך די שפּאַקולן פון וויסנשאַפט. בשעת דער אויסטראַליער האָט מיט אַ וואַרעמער שטים דערציילט וועגן דער פרשה חומש, האָט דער דאָך־טאָר געלאָסן געשניטן דעם אַרענדזש און געשמייכלט אין זיך. ער האָט מיר שפּעטער דערקלערט: מען קען ניט אַנדערש באַהערשן רוסלאַנד ווי דורך צוואַנג. מענטשן זיינען באַשעפּענישן אָן ווילנסקראַפט, אָן קלאַרקייט פון בליק. זיי וואָלטן קיין מאָל ניט געווסט וווּהין צו גיין. דאָס איז באַוויזן דורך נאַטור־וויסנשאַפט...

— אין דער נאַטור זיינען דאָך דאָ פּאַרשיידענע ברואים, אויך היות רעות... און אַז היות רעות ווערן די פירער, איז דאָס אויך נאַטור־וויסנ־שאַפט? פון וואַנען ווייסט איר אַז א י ר זייט עס דער פירער? בעל־נאוהם וואָס איר זייט.

דער פּאַניע דאָקטאָר האָט געלאָסן געשמייכלט און גערויכערט די פיפקע. איך האָב שפּעטער אין ניר־יאָרק דערגאַנגען אַז ער דערלייגט ניט צופיל צום קאָמוניזם.

די פּעל־ציוניסטן מיט וועלכע איך האָב זיך איצט געטראָפּן אין ניר־יאָרק, זיינען געווען אין אַ גוטער שטימונג. מען האָט גענומען ריידן וועגן דער ניר־יאָרקער קאָנפּערענץ וועלכע זיי האָבן אָפּגעהאַלטן אַקערשט, דעם 1־טן יאַנואַר. זי איז געווען אַ גרויסער דערפּאַלג, לויט די פּאַרשטעלונגען וואָס מען מאַכט זיך אין אַמעריקע פון אַ דערפּאַלג. עס זיינען געווען אַ סך דעלעגאַטן פון יוניאָנס, פון אַרבעטער־רינג ברענטשעס, פון ציוניסטישע גרופּן. — „צום ערשטן מאָל — האָט דערציילט מערעמינסקי — זיינען גע־קומען ריידן פון אונדזער טריבון פּאַרטערטער פון די ביידע גרעסטע יידי־שע יוניאָנס. זיגמאַן פון דער „אינטערנעשאַנאַל“ און שלאָסבערג פון דער אַמאַלנאַמיטעד. עס האָט גערעדט דער פּאַרוזיער פון דער פּעדעריישן אָף לייבאַר... יאָ, איך ווייס טאַקע ווער עס איז די „פּעדעריישאָן“ אין אַמע־ריקע. אָבער עס איז וויכטיק אין פּרינציפּ, אַז זיי קומען אַלע צו אונדזער

קאָנפערענץ. און זיי זיינען דאָך היינט די פארטרעטער פון אמעריקאנער אַרבעטער!"

איך האָב זיך דערמאָנט פלוצים ווי איך האָב געהערט מיט אַ סך יאָרן צוריק — 1907 — אין שטוטגארט בעתן אינטערנאַציאָנאַלן סאָר ציאַליסטישן קאָנגרעס, ענלעכע ווערטער פון אַן אנדערן. ד"ר ברוק, דער באַקאַנטער וויטעבסקער ציוניסט, איז געווען אויף דער גאַלעריי פון די צור-שויער און האָט זיך אויפּמערקזאַם צוגעהערט צו די דעבאַטן. ער איז דער-מאָלט געפאָרן אַהיים פון ציוניסטישן וועלט־קאָנגרעס. ווייזנדיק אויפן אונטן האָב איך אים געפרעגט: צי איז ניט ריכטיקער צו פאַרלאָזן זיך אויף אַ ז ע ל כ ע עלעמענטן אידער אויף די רעגירונגען, ווי עס טוט דער ציוניזם. אויף דערויף האָט ער מיט אַ טיפן זיפן געענטפערט: — אוודאי, אָבער אַז יענע האָבן היינט די מאַכט.

ווי משונהדיק עס ענדערט זיך די וועלט. היינט צו טאָג קאָן זיך שוין דער ציוניזם שטיצן אויך אויף די עלעמענטן וואָס זיינען געווען דעמאָלט אין שטוטגארט. אָבער די דאָזיקע סאָציאַליסטן זיינען אַליין ענלעך געוואָרן צו יענע „רעגירונגען“, און די נייע וועלט ליגט שוין ווידער וווּ אין אַן אנדער אָרט און ביי אנדערע מענטשן.

ב. לאָקער האָט דערציילט מיט וואָס פאַר אַ באַגייסטערונג מענטשן און אָרגאַניזאַציעס האָבן געגעבן געלט פאַר דעם קאַמפּיין. מענטשן וואָס וואָלטן פריער געלאָפן פון אַזאַ זאַך. נישט נאָר מאַקס פיין, שיפּליאַקאָוו, אויך אַב. קאַהאַן איז געווען און האָט געגעבן זיינע 100 דאָלאַר...

דוב האָז, דער רויסקער און קאָרעקטער, אַביסל ענגליזירטער יונגער מענטש, האָט מיט איינצלנע ווערטער, מיט אַ בייג פון דעם קאָפּ אויך צור-געגעבן דעם גרויסן דערפאַלג. אָבער ער קען שוין אַ ביסל אַמעריקע און ער איז מוסיה: איצט מוז מען זען ג ל י י ד אויסצונוצן דעם דערפאַלג. כל-זמן די מענטשן זיינען נאָך דערוואַרעמט. אַז ניט וועט מען זיי שפעטער ווידער ניט קריגן.

מיר זיצן איצט אין ניריאָרק ביי אַ גלעזל טוי. לעבן דעם אימפּיל-סיוון מערעמינסקין און רויקן האָזן, זיצט דער וויציקער און קלאָר־עפיסקער בערל לאָקער. ער איז דער שטענדיקער אַמבאַסאַדאָר פון דער פּאַלעסטינער אַרבעטערשאַפט אין אייראָפּע, אין אינטערנאַציאָנאַל. אויב די ביידע דעלעגאַטן פון אַרץ־ישראַל זיינען פאַרטאָן אין אויסרעכענען און איינקאָסירן די דערפאַלגן פאַר דער דאָרטיקער אַרבעט, האָט לאָקער אַן אנדער נעביט. ער דאַרף באַטראַכטן די פּאַלעסטינישע אַרבעט אין היקף פון דער אינ-טערנאַציאָנאַלער אַרבעטער־באַוועגונג, ער דאַרף האָבן אין זיינען אַ ל ע ריכטונגען וואָס לעמפן דאָ צווישן זיך. ער געהערט צו די לינקע אין צווייטן

אינטערנאציאנאל און ער קען, פארבייגנדיק זיין בלאַנדע וואַנצע, דערציילן גענוג מעשיות וועגן די היינטיקע „סאָציאַליסטישע“ שררות אין די רעגירונגען. — איר האָט דאָ — זאָגט צו מיר לאַקער — נאָר אַ שיינעם דער-פּאַלנ. אַלע צייטונגען גיבן אייך אָפּ פּלאַץ. אפילו דער „פּאַרווערטס“ טוט עס. מיר האָבן דאָ ניט אזא פּובליסיטי ווי איר...

— אפשר, אָבער דערפאַר האָט איר דאָ אַן אַפּאַראַט, פּאַרבינדונגען אין גאַנצן לאַנד, און איך בין דאָ בפּועל ממש אַליין...

— אָבער אז איר וואָלט געווסט ווי מען פאַרשווייגט אונדז. אָט אין „פּאַרווערטס“ למשל. עס שטייט ניט אז אַב. קאהאַן האָט געגעבן אַ סומע פאַרן קאַמפּיין. מען האָט קוים אין אַ פּאַר טעג אַרום געפּועלט אז ערגעצווו: זאָל שטיין אַ באַריכט וועגן דער קאַנפּערענץ.

— מער ניט ווי ש. ראָזענפּעלד האָט זיך אָפּגערוּפּן מיט אַ וואַרעמען אַרטיקל — זאָגט מערעמינסקי — אזא וואַרעמקייט פּון אַן עלטערן מענטשן האָבן מיר שוין לאַנג ניט געהערט.

געוויס זוכט מען זיי צו פאַרשווייגן. די לעזער פּון פינדלעכע בלע-טער וועלן ניט וויסן וואָס עס קומט פּאַר דאָ דערביי, לעבן זיי. וועלן ניט וויסן אז יוניאָנס, הונדערטער מענטשן, עכטע באַנייטערונג קומט צום אויסדרוק אין אַ נייער באַוועגונג. די שטאַט איז אזוי גרויס און מענטשן זיינען דאָ אזוי פיל אז מען קאָן האַלטן דעם „אייגענעם“ לעזער אָפּגעשלאָסן פּון אַ שטראָם וואָס פליסט דאָ לעבן אים. פּון דעסטוועגן געלינגט עס נישט מער צו פאַרשווייגן די אַרבעטער-ציוניסטישע באַוועגונג דאָ אין לאַנד. זי איז דאָ.

דער ציוניזם האָט בכלל אַ גינסטיקן באַדן אין אַמעריקע, און דער סאָר-ציאַליסטישער ציוניזם באַזונדערס. פאַר יענע קרייזן פּון יידישע פּאַלקס-מענטשן וואָס קענען זיך ניט אַרײַנפאַסן אין דער אַמעריקאַנער סביבה, אָדער וואָס קענען זיך אַרײַנפאַסן נאָר מיט זייער עקאָנאָמישן קערפּער און נישט מיטן גייסט, — איז פּאַלעסטינע דער טרייסט. דאָ מוזן ניט ווערן ציוניסטן דווקא די וועמען עס פעלט אויס אויף חיונה; אזעלכע זיינען מסתמא נאָר ניטאָ קיין סך. אָבער צום ציוניזם ווערן געטריבן אַ סך ביי וועמען עס פעלט אויס צו דער גייסטיקער חיונה. אזא בענקשאַפט נאָך רוהניגות קומט מסתמא אויף דעמאָלט ווען מען איז עקאָנאָמיש געזעטיקט אָדער באַוואָרנט. וווּ זאָל מען זי באַפּרידיקן? דאָ אויפן אָרט, אין אַמעריקע? וווּ דער שטיין פּון דעם אַרומיקן לעבן איז אזוי האַרט און פאַרביסן? די גאַנצע אַמעריקאַנער עקאָנאָמישע און קולטור-סביבה איז פּיינטלעך צו אזעלכע יידישע חלומות-גייסטיקייט. אָדער מען דאַרף זיך שטעלן אַנטקעגן אַלע אירע מאַטעריעלע צוזאָגן און ווילטאָגן. און ווער קען עס פּועלן ביי זיך? ניין, דער באַוואָרנט-

טער יידישער פאלקסמענטשן נעמט אן מיט הנאה דאָס אַמעריקאַנער „אַל־געמיינע“ לעבן. דערפאַר אָבער טראָגט ער אַריבער זיינע חלומות אין אַן אַנדער אָרט, קיין אַרץ־ישׂראַל. דאָס איז זיין „סאַציאַלער מיטאַס“, אין וועלכֿן ער לעבט זיך אויס גייסטיק. אַרבעטנדיק פאַר אים, פאַרשענערט ער שוין ממילא זיין היגן לעבן... ס'איז, אין אַ גרויסער מאָס, נישט אַנדערש ביי די יידישע קאָמוניסטן און סימפּאַטיקער אין אַמעריקע. געוויס, זיינען אין דעם לאַגער פאַראַן אַ סך עקאָנאָמיש־באַדערפּליקע. אָבער אויך אַ סך פון די קרייזן וואָס אַנטלויפן גייסטיק (נישט מאַטעריעל!) זיי שמעקן נאָר טיף אין דער אַמעריקאַנער מאַטעריע) פון אַמעריקע. און זייער כּישוף־לאַנד, זייער סאַציאַלער מיטאַס — איז ראַטן־רוסלאַנד. זיי האָבן ניט גענוג כוח אויף צו איבערצואַקערן דעם באַדן אויף וועלכֿן זיי שטייען דאָ. ציען זיי זיך צו דעם חלום וואָס איז פאַרווירקלעכט אין אַן אַנדערן ווייטן לאַנד. (אַמאָל פלעגט מען דעם „נאַלדענעם צייטאַלטער“ פאַרלייגן אין די אַלטע פּריעדריקע צייטן: היינט לייגט מען אים פאַר אין אַן אַנדער געאָגראַפּישן שטח). דער כוח וואָס שטראָמט אַרויס פון יענעם רוסישן לאַנד גיט זיי די טראַפט צו אַרבעטן פאַר אים דאָ און ממילא צו רעוואָלוציאַניזירן דאָס היגע לעבן... די יידישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן וואָס מוזן באַארבעטן נאָר די היגע ערד, זיינען טאַקע דערפאַר נאָר אַנדערש.

איך בין געבליבן ביי די פּריינד אַ קורצע צייט. צען אין אָונט קער איך זיך אום צוריק, ווייל איך וויל היינטיקן אָונט פאַרברענגען מיט מיר נע באַלעבאַטיים. מאָרגן פאַר איך דאָך אַריבער אין שטאָט. דער פאַרהאַרער וועטער מ"ר ה. איז אין גאַנצן אַרײַנגעטאָן אין אונדזער שמועס. איך דער־צײל אים וועגן מיינע באַגעגענישן מיט מענטשן, וועגן דעם פּלאַן פון מײַן לעקציע וואָס איך דאַרף האַלטן דעם זונטיק. — ס'איז נאָך ווייניק אַז מען טוט טעגלעך די נײטיקע אַרבעט... עס מעג יעדן טאָג געטאָן ווערן אפילו אַ מצוה־זאָר. זי מוז נאָך פאַרבונדן ווערן דורך אַן אינערלעכער לײט, דורך אַן אידעע — אַ ניט, איז דאָס ניט קיין עבודה, עס איז ניט מער ווי מלאכה... ער כאַפט זיך אַן אַן די ווערטער מיט שטראַלנדיקע אויפן. פאַרהאַקנדיק זיך אין די רײד, אײלעט ער זיך צו דערמאָנען, אַז ניט אַנדערש האָט ער אויך שמענדיק געמאַכט. ער ברענגט מיר אַ פּסוק וואָס ער טײטשט אױס אין דעם זײַן. אוודאי מוז האָבן אונדזער לעבן אַ שכל. יעדער טראָגט די אחריות... אָבער וואָס וואָלט געזאָגט דערצו דער ברוקלינער דאָקטאָר פון שירָה? מענטשן מוזן דאָך האָבן אַ בײטש איבער זיך.

פון בענסענווערסט — קיין מאנהעטן

5טער יאנואר.

ענדלעך פאַר איך אַריבער קיין ניו־יאָרק פון מיין בענסענהויסטער ישוב. קיין דירה האָב איך ניט, אפילו קיין פאסיקן האַטעל. אָבער עס מוז דאָך איין מאָל געשען. מיסים ה. איז אַ ביסל אומעטיק, זי פאַרשטייט אָבער אַז דאָס איז נויטווענדיק. ווי וועל איך קענען אָפּדאַנקען די פיינע מענטשן פאַר די ערשטע צען טעג אין אַמעריקע, אין וועלכע זיי האָבן מיר געשאַנ־קען פריינדשאַפט און פאַרשטענדעניש פאַר אַ זאָך וואָס איז זיי אייגנטלעך פרעמד? מיר זאָגן זיך צו צו טרעפן זיך וואָס עפטער אין שטאָט, און „אַז איר וועט וועלן זיך אָפרוען, זאָלט איר שטענדיק קומען צו אונדז“.

אַז מען איז היימלאָז אין ניו־יאָרק פאַרט מען אַריין מיט די זאַכן, פאַרשטייט זיך, אין דער רעדאַקציע פון דער „פּאַ'ש“. בפרט נאָך, אַז זי קען מיר אונטערטראָגן אַזאַ מין מתנה ווי פיר בריוו פון בערלין. דאָס איז דאָך אַ גאַנצע וועלט, און עס שטראַמט פון איר ליכט און וואַרעמקייט. אַרום שטייען מענטשן און איך האָב צו זיי אַלעמען „געשעפטן“, און קוים סטאַ-יעט עס צייט אויף צו עפענען די בריוו. מען כאַפט אויף זיי אַ קוק, מען דערקענט די באַקאַנטע האַנטשריפטן, און מען טראַגט זיך ווידער אַריבער קיין „איראַפע“. דאָרטן ווידער אַ וואַלד מיט מענטשן, און אַפּאַטאַשו ווונ-דערט זיך נאָר מיט אַ שמייכל ווי קאָן מען דאָס האַלטן אין האַנט אַזעלכע בריוו און נאָר פאַמעלעך עפענען זיי. עס רעדט זיך נאָר אַזוי אַז מען איז פאַרטאָן אין זייטיקע זאַכן, אין דער אמתן שלינגען די אויגן מיט דורשט די בלעטלעך. וועגן וואָס טאַקע דערציילט זיך ניט אין די בלעטלעך! אַ מישמאַש פון נייעס אייגענע און פרעמדע, קהלשע און פרוואַטע, יידישע און אַלגעמיינע... מיין קליינע מיטאַ שטייט צו און פרעגט נאָך אַנאַנד: ווי לאַנג וועל איך פאַרבלייבן „ביי אַמעריקע“, דריי טעג אָדער צען? ... דער ח' גורעוויטש פון דער פאַרטיי ס"ר איז געקומען אין בערלין אויף אַ צוזאַמענ-פאַר און האָט געזוכט מיך. מיט אַ פאַר וואָכן צוריק איז ניט צושטאַנד גע-קומען מיין צוזאַמענקום מיט וויקטאָר טשערנאַוו. האָט איעז גורעוויטש געוואָלט זען זיך... עס האָט טעלעפּאָנירט אַנדזשעליקאַ באַלאַבאַנאַוואַ וועגן

באזוכן דעם קראנקן פפעמפערט. פראנץ פפעמפערט איז איינער פון די זעלטנסטע דייטשע רעוואָלוציאָנערע שריפטשטעלער, און פארן אַוועקפאַרן האָב איך אים געפונען אין אַ געפערלעכן געזונט־צושטאַנד. אָבער עס גייט אים בעסער... עס איז איצט חנוכה און די קינדער פאַרברענגען אַ וואָך פון קאַרנאַוואַל־צייט. געסט קומען צו אונדז אויף לאַטקעס און די קינדער גייען צו געסט... אין „טריזוב“, דעם אָרגאַן פון די פעטליוראָר־צעם, איז אָפגעדרוקט אַ באַריכט וועגן אַ פאַרזאַמלונג פון זיינע אוקראַינער אין פאַרזי, צוליב דעם שוואַרצבאַרד־פּראָצעס. זיי טענהן ווידער: ניט פעט־ליורע ניט אוקראַינער בכלל זיינען שולדיק אין די פּאַנאַמען, שולדיק זיינען אנדערע... אין דער קערענסקי־זייטונג „דני“ פרייט זיך דער באַקאַנטער ס׳ר סוכאַמלין אַז צוליב דעם פעטליורע־שוואַרצבאַרד־ענין, איז דורכגע־לאָפן אַ שוואַרצע קאַץ צווישן די לינקע ס׳ר און די אוקראַינישע ס׳ר (וואָס איז דאָ די שמחה אַזוי גרויס?)... פון טעאַטער אין ברעמען איז אָנגעקומען אַ חשבון פאַר די פאַרשטעלונגען פון מיין דראַמע וואָס זיי האָבן אויפגע־פירט... פון רוסלאַנד איז אָנגעקומען אַ פּאַטאַגראַפיש בילד פון אונדזערע פאַרשיקטע חברים אין דער צפון־געגנט (אוסט־סיסאַלסק). דאָס בילד ליגט דאָ טאַקע אַריינגעלייגט אין בריוו... ס׳איז אָנגעקומען פון פּאַלעסטינע אַ בריוו פון מענדל ראָזענבוים, ער קלייבט זיך אויך באַלד קיין אמעריקע. ער שרייבט נאָך עפעס: „איך האָב די לעצטע יאָרן ניט האַלט צו לייענען דייטש. איך האָב אָנגעהויבן אויסמידן לייענען דייטש כדי ניט צו פאַרדאַרבן מיין יידישע שפּראַך, און איצטער קלינגט מיר טאַקע דייטש ווי אַ פּאַלשער, געד־מאַכטער, געקינסטלטער יידיש.“ עס פּאַלט אַרויס פון קאַנווערט אַ פאַרביק־געמאַלן בילד. דאָס איז פון מיין זיבן־יאָריקן זון געצייכנט: „אַם באַנהאַף“, ווי איך פאַר אָפ פון בערלין, מענטשן לויפן נאָך דעם צוג און ווינקן מיט די הענט... אין דער „פּראָוראַ“ איז אָפגעדרוקט אַ גרויסער אַרטיקל פון דעם באַקאַנטן בלוט־דרושטיקן טשעקיסט פעטערס, אין וועלכן ער שרייבט דערינערונגען וועגן צען יאָר טשעקאַ. ס׳איז איצט טאַקע אַ „יובילי־צייט“ און ער דערמאַנט דאָרטן צום גוטן סיי די לינקע ס׳ר סיי מיך פּערזענלעך. „צום גוטן“ — דאָס הייסט אַז ער קריטיקירט אויפן שאַרפטן אופן אונדזער דעמאָלטיקע „שוואַכקייט“ בנוגע טעראָר און טויטשטראַף. „ערשט אַז מען איז פטור געוואָרן פון זיי, האָט זיך אָנגעהויבן די אמת־באַלשעוויסטישע אַרבעט אין דער טשעקאַ“ — אומגעפער אַזוי שרייבט ער. (ס׳איז זייער געד־לונגען וואָס ס׳איז דערשינען גראַד איצט אַזאַ דאָקומענט. ער וועט מיר מסתמא קומען צונױן אין אמעריקע)... דער נומער 3 פון די „פרייע שריפטן“ ווערט פּונאַנדערגעשיקט צו די אַבאָנענטן, און דער רוסישער זשורנאַל אויך... צו די איטאַליענישע מאַקסימאַליסטן וואָס האַלטן איצט אָפ זייער קאַנגרעס

אין מארסעל א באגריסונג-טעלעגראם אָפגעשיקט... מיין עלטערע צען-יאָרי-
 קע אַדאָ האָט געהאַט אין דער דייטשער שול אַן אויסגאַבע צו שרייבן, ווי
 אַלע קינדער, אַן אַרבעט: „פאַר וואָס פריי איך זיך מיט וויינאַכטן?“ איז
 זי אויפגעשטאַנען און דערקלערט אַז מיט וויינאַכטן פרייט זי זיך גאָר נישט,
 נאָר זי קאָן אָנשרייבן, פאַר וואָס זי פרייט זיך מיט חנוכה. „איך פריי זיך
 ניט דערפאַר וואָס מען גיט אונדז מתנות. אָבער אַז איך זען זיך אין אַ
 זעסל, פאַרזונגען אין געדאַנקען און עס גייען פאַרביי מיר די ליידין פון
 די „זעהנע פון איזראַעל פאַר פילע טויזענד יאָהרע“, פריי איך מיך אויף
 דעם ווונדער וואָס איז געשען חנוכה...“ אַלע מיינע בריוו ווערן געלייענט
 פאַר די קינדער, און זיי נעמען אָנטייל אין אויסהערן די נייעס פון וועג. די
 סענטימענטאַלע אַדאָ פונקט אזוי ווי דער פאַרטראַכטער ליאַוואַ, פונקט
 אזוי ווי די שאַרף-אויפּמערקזאַמע פיריאָריקע מיטאַ...

אַריינגעשלאָנגען דעם גאַנצן באַרג נייעס, — און ווידער געלאָזן זיך
 אין וועג. איך מוז היינט באַזוכן שלאָסבערגן (דאָרטן וועט זיין אויך לאָרע)
 און איך האָב היינט אין אָוונט די ערשטע, די אַנטישיידנדיקע באַגעגעניש
 מיט די ניריאָרקער ס״רן. זי וועט זיך זיכער פאַרציען גאָר שפּעט. וווּ וועל
 איך, אַ היימלאָזער, נעכטיקן? ס׳פאַרשטייט זיך, דאָרטן גופא, ביי וועמען
 ניט איז פון די ס״רן, און מעג ער זיין אַפילו דער רעכטער שברעכטער.

ביי שלאָסבערגן איז אַ יידיש הויז אויסגעמישט מיט אַ ביסל דייטש.
 זיין טאַכטער אַ סטודענטקע, זיין פרוי ריידן דייטש. דאָס זיינען רעשטלעך
 פון די אירעישע פּעדים וואָס האָבן אַמאָל פאַרבונדן דאָ די יידישע ראָדי-
 קאַלע אַרבעטער-טוער מיט דער אַמעריקאַנער דייטשער אַרבעטער-באַוועגונג.
 די דייטשע באַוועגונג איז דאָ אַייגנטלעך געווען דער פּיאָנער פון קלאַסן-
 קעמפּערישן סאָציאַליזם. קומענדיק פון דייטשלאַנד וווּ עס האָט זי געיאָגט
 ביסמאַרק, האָט זי געשאַפן די יוניאָנס און די קולטור-געזעלשאַפּטן פון
 וועלכע עס האָבן זיך געלערנט די יידישע אַרבעטער-חברות. דערפון שטאַמט
 מסתמא דאָס דייטשמעריש וואָס איז נאָך פאַרבליבן אויף דער יידישער אַר-
 בעטער-גאַס. „גענאַסע“ — איז דאָס וויכטיקסטע וואָרט פון יענער זייט.
 היינט שטייט די יידישע באַוועגונג אויף אייגענע פיס, די דייטשן — אויף
 אַ זייט. ביי די שלאָסבערגנס איז פאַרבליבן דער שפור פון דער פאַרגאַנגענ-
 הייט. אָבער אויך פון דער צוקונפּט. די טאַכטער זיינע ציט זיך שטאַרק
 צום יידישן. אין איר האָט דער פאַטער געפונען פאַרשטענדעניש פאַר זיינע
 פאַלעסטינישע סימפּאַטיעס. אין אַ סך פאַמיליעס שטופּן היינט דווקא די
 קינדער זייערע עלטערן צו אַ נאַציאָנאַלן באַוועגונג. „היינט זיינען שוין
 דאָ אַ סך אזעלכע סימפּאַטיקער מיט פאַלעסטינע — זאָגט שלאָסבערג בייים
 מיטאַג מיט אַ שמיכל — אָבער בעת מיר זיינען אַרויס די ערשטע, האָב

מען אונדז פארשריען". עם קומען דוד פינסקי און זיין פרוי, עם קומט בערל גאָקער, עם פאלט אריין מיט לעבנס-לוסטיקער מנושמדיקייט ליוודיג גאָרע.

אָט דער דיקער, פרוילעכער, אָפענער מענטש איז מיט איניקע יאָר צוריק אַרויסגעשטופט געוואָרן פון מאַסקווער אינטערנאַציאָנאַל, אַלס אַ בפירושער מענשעווויס. און דערביי האָט ער עם פריער געהאַט אַריבערגע-פירט די גאַנצע דייטשע סאָציאַליסטישע באַוועגונג פון אַמעריקע אין דעם שטראָם פון מאַסקווער קאָמוניזם. מיט דער דאָזיקער באַוועגונג און איר טעגלעכער באַדייטנדיקער צייטונג („נירויאַרקער פּאָלקס-צייטונג“) האָט אָנגעפירט גאָרע. און ער ווידער האָט זיי אַרויסגעפירט פון אונטער דעם מאַסקווער איינפלוס אין מאַמענט ווען ער האָט זיך אָנגעשטויסן אָן דעם האַרטן אייזן פון דער דאָרטיקער דיקטאַטור. ער האָט זיך אָבער ניט אַריבערגעוואָרפן צוריק צו דעם סאָציאַל-דעמאָקראַטישן לאַגער, ווי דאָס האָבן געטאָן אַ סך אַנדערע ביי וועלכע עם איז געווען אָדער באַדנלאָזע באַגייס-טערונג פאַרן באַלשעוויזם אָדער נאָר באַדנלאָזע אַנטווישונג אין אים. אַ פעסטע טראַדיציע פון רעוואָלוציאָנערן סאָציאַליזם האָט אים געהאַלטן אויף יענעם, דריטן וועג וואָס איז איינגעטלעך דער ערשטער און דער ריכטיקער. פון דער ריכטונג און צונליך פון דער אַמאָליקער בכבודיקער דייטשער באַוועגונג איז דאָ איצט געשטאַנען ווי אַ איינציקער דעמב אָט דער גאָרע. איך האָב מיט אים שוין פון בערלין געהאַט אַ פאַרבינדונג, געשריבן אַ פאַר מאָל אין זיין צייטונג. אָבער דאָ האָב איך דערזען צום ערשטן מאָל דעם לעבעדיקן ברייטהאַרציקן מענטש. מיט שוואַרצע געשאַרענע האָר, מיט ווייך-גלאַנצנדיקע שוואַרצע אויגן, מיט אַ ווייכער „געמיטלעכער“ שטימ. (צי איז ער אַ רומעניער, אָן איטאַליענער, צי גאָר אַ ייד?). ער גיט זיך אַ וואָרף צו מיר ווי צו אַן אַלטן באַקאַנטן, קוועטשט די הענט, בייזערט זיך פאַר וואָס איך האָב אים ביז איצט נאָך ניט באַזוכט. ער פירט מיך אוועק אין אַ ווינקל און נעמט פאַרזאָרגט דערציילן וועגן זייערע פלענער. „איר זייט געקומען — זאָגט ער — אין אַ מאַמענט וואָס איז זייער וויכטיק פאַר אונז. מיר ווילן איצט אויסברייטערן אונדזער אַרבעט, אָפטיילן זיך פון די קאָמוניסטן אין גאַנצן, גרייטן זיך צו דער גרינדונג פון אַן אמתער פאַרטיי מיט אַלע נאַציאָנען.“ (ביז איצט איז די דייטשע באַוועגונג אַרגאַניזירט אין אַ „פאַרבאַנד פון אינטערנאַציאָנאַלע אַרבעטער“). ער רעכנט אַז מײן כּוּד מען קאָן זיי אַ העלף טאָן. איך דאַרף דעם זונטיק שוין האַלטן ביי זיי אַ פאַרטראַג... דעם זונטיק איז שוין אָבער אומגעגלעך, און איך זאָג צו אויף שפעטער. פאַר אונדזער „דריטער“ ריכטונג אין איראַפּע איז די אַמע-ריקאַנישע פאַרטיי גאָר אַ גרויסער געווינס. די אינטערנאַציאָנאַלע ביראָ פון פאַרזי האָט מיר געגעבן אַ מאַנדאַט אויף צוצוציען זיי צו אונדז.

באגעגעניש מיט ניו-יאָרקער עסערן

מיר האָבן ערשט אָנגעהויבן צוזאַמען מיט דער נאַנצער געזעלשאַפט פּונאַנדערוויקלען אַ שמועס, ווי ס'איז געקומען נאָך מיר ח. סלוצקי ער וועט מיך אַוועקפירן צו דער זיצונג פון דער ס"רישער גרופע אין זיין וווי-נונג. עס איז שוין שפעט, און דער עולם דאַרטן וועט זיין פאַרזאַמלט. מען מוז זיך לאָזן ווידער אין דער פינצטערער נאַכט (שפעטער האָט מיר לאָקער דערציילט ווי נשתומם לאָרע איז געווען, הערנדיק אַז איך בין גאַר קיין מאַרקסיסט ניט. נאָך מער איז ער נשתומם געווען פון די סאַציאַליסטישע פּלענער אין פּאַלעסטינע). סלוצקי, אַ שטילער, אַ שווייגנדיקער, האָט אין געציילטע ווערטער געפירט מיט מיר אַ שמועס אין וועג. איך האָב שוין געווסט אַז ער געהערט דאָ צו די „רעכטע“ ס"ר, און מיר האָבן זיך ביידע געטאַפט מיט די בליקן... אַז איך בין אַרויף אויבן צו די סלוצקיס. האָב איך געפונען די קליינע דירה געפאַקט מיט מענטשן (עפעס ווי אַן אינטעלי-גענטישע פאַרזאַמלונג פון אַמאָל אין די צאַרישע צייטן). צווישן דעם עולם אין קאָרידאָר האָבן זיך אַרויסגעשטעקט די קעפלעך פון צוויי צען-יאָריקע מיידעלעך. „זיי האָבן ניט געוואָלט בשום אופן גיין שלאָפן ביז זיי וועלן ניט זען דעם גאַסט“, דערקלערט מיר זייער מוטער, פרוי סלוצקי, אַ יונגע הויכע פרוי מיט אַ פענסנע אויף די אויגן. איך באַקען זיך מיט די צוויי געקרייזלטע קעפלעך, מיט די פאַר שטראַלנדיקע אייגעלעך, און דריי זיך אום צו דעם הויפטצימער.

ס'איז אַן אָנגעשטרענגטע שטימונג. אַ קאַלמע העפּלעכקייט פון האַל-בע אומפריינד, באַגעגנט דעם גאַסט. צווישן די געזיכטער דערקען איך די ביידע אַבערוטשעווס. איך גיב זיי דעם נומער „זנאמיא באַרבי“, וווּ עס זיינען אָפּגעדרוקט די בילדער פון איזמאַאילאָוויטש און ספּירידאָנאָוואַ. דאָס דאַרף דאָך ווייכער מאַכן די הערצער. דער פאַרויצער וועט טאַקע זיין אַבע-רוטשעוו מיט דער הדרת פּנימדיקער באַרד. איך מעג אָנהויבן מיין פאַר-טראַג. וועגן וואָס? מען דאַרף נעמען די טעמע אין וועלכער מיר זאָלן נאָך אַ מאָל דערקענען אונדזער קרובּהשאַפט און צעשפּאַלטנקייט אין גייסט. די געשיכטע פון דער פאַרטיי ס"ר פאַר די לעצטע צען יאָר — דאָס איז

דאך א געשיכטע פון די קרושין און גטין פון דעם רוסישן נאראדניטשעסט-
 וואָ. אין דעם פאָרטראַג וואָס דויערט אַנדערטהאַלבן שעה, באַמי איך זיך
 צו דערציילן אָביעקטיוו, ניט געבנדיק קיין אָפּשאַצונג אויף גוט אָדער
 שלעכט, וועגן אַלע געשעענישן וואָס האָבן צעטרייסלט, געהויבן אין די
 העכסטע הייכן און אַראָפּגעשליידערט אין די טיפענישן אונדזער געמיינ-
 זאַמע מוטער-פּאַרטיי. קערענסקי און „באַבושאַ“ טשערנאַוו און נאָמיז,
 ספּירידאַנאַוו און קאַמקאַוו — אַלע די נעמען וואָס האָבן אַמאָל געהערט
 צו איין פּאַרצווויינטער און נשמע-דייכער משפּחה, שווימען אַרויף. עס ווערט
 דאָ דערציילט — און טאַקע צום ערשטן מאַל — וויפּל יסורים יעדער צו
 האָט אַריבערגעטראָגן בעת מען האָט זיך געדאַרפט פּונאַנדערשיידן און
 ווערן אומפּריינג. אָבער די היסטאָרישע געשעענישן זיינען יעדעס מאַל שאַרף
 געשטאַנען צווישן די צדדים פון איין משפּחה און האָבן געמאַנט תּיכּפּדיקע
 ענטפּערן. מלחמה, קאָאָלוציע מיט דעם בירגערטום, גרינדונגס-פּאַרזאַמלונג,
 סאַציאַליזאַציע פון ערד, בריסקער שלום, וועלט-רעוואָלוציע, — יעדעס
 מאַל ביי אַט די גרויסע פּראַגן האָט מען געמוזט אַנטשיידן זיך, איבערנעמען
 די אחריות, האַנדלען. און די טראַגעדיע איז באַשטאַנען אין דעם וואָס יע-
 דער צד אין דער פּאַרטיי ס"ר האָט זיך סומך געווען דווקא אויף די זעל-
 ביקע טעאַרעטישע לערעס, אויף די זעלביקע פּאַטערס און אַפּאַסטאָלן. און
 מיר אויך, די לינקע ס"ר, האַלטן אַז מיר האָבן געהאַנדלט אין גייסט פון
 אונדזער לערע, וואָס מיר האָבן איינגעזויגן פון יוגנט אויף. און די טראַ-
 געדיע איז באַשטאַנען ווידער אין דעם וואָס די רוסישע רעוואָלוציע איז
 אַרונטערגעפאַלן אונטער דער הערשאַפט פון אַ פּרעמדער באַלשעוויסטישער
 אידעאָלאָגיע, בעת זי האָט זיך היסטאָריש געצויגן נישט אַנדערש ווי נאָר
 צו דער פּאַרטיי ס"ר. די רעוואָלוציע און די פּאַרטיי, וואָס זיינען געווען
 באַשערטע איינע פאַר דער אַנדערער, האָבן זיך ניט געפונען באַצייטנס. די
 וועלט-אַנטוויקלונג וואַלט געווען גאָר אַן אַנדערע ווען זיי וואַלטן זיך גע-
 פונען באַצייטנס...

מיר ווערן אַלע אַרומגענומען פון דעם טראַגישן געפיל פון דעם עבר
 וועלכן מען קאָן שוין מער ניט צוריקקערן. אַז איך שלים אָפּ דעם פּאַר-
 טראַג, הערשט אַ קורצע וויילע אַ שטיקקייט. די אייזיקע אַטמאָספּער איז
 געשפּאַלטן. מען געפינט ניט גלייך די ווערטער אויף צו פּאַלעמיזירן. אפשר
 קומט די שטיקקייט דערפון וואָס די ניו-יאָרקער עסערן האָבן זיך ניט
 געריכט צו אַזאַ מין פּאַרטראַג פון אַ לינקע עסער. זיי האָבן זיך אויסגע-
 מאַלט אין זייער פּאַנטאַזיע אַ באַלשעוויסטישן בריוון וואָס רעדט מיט
 עסערישע פּראַזן. און זיי האָבן דערהערט אַן אייגענעם מענטשן וואָס רעדט
 אין זייער אייגענער שפּראַך, מער ניט די זעלביקע עסערישע שפּראַך טראַגט

אין זיך דעם, „באלשעוויסטישן“ אינהאלט. עם ווערט ארום א ביסל ווא-
רעמער. איינער רעדט ארויס מיט אן אומזיכערן קול: ס'איז שוין געוואָרן
שפעט. לאַמיר אַריבערטראַגן די דעבאַטן אויף אַן אַנדער מאָל! דער פּאַר-
זיצער שטיצט אים אונטער. אָבער פּרוי סלוצקי רופט אױס מיט אויפּרע-
גונג: „מיר קלייבן זיך צוזאַמען אזוי זעלטן — ס'איז געקומען צו אונדז
אַ חבר פון אייראָפּע. מיר האָבן דאָ אויסגעהערט וויכטיקע זאַכן, זאָל מען
זיך פּונאַנדערגיין? נײַן, מיר זאָלן זיצן אזוי לאַנג ווי עס לאָזט זיך...
מען שטימט מיט איר איין. און עס טרעט ווידער איין די שטילקייט
פון פּאַרלעגנהייט.

אָבערטשעוו רייסט איבער דער ערשטער דאָס שווייגן. מיט איראַניע
פרעגט ער די ערשטע קלאַי-קשיה: „אויב איר האַלט זיך אזוי פּעכט אָן
אונדזער אידעאָלאָגיע, פאַר וואָס האָט איר פּונאַנדערגעטריבן די גרינדונג
פאַרזאַמלונג? — אָבערטשעוו שטעלט די פּראַגע און קוקט מיט נצחון
אויף די אַרומיקע. ער ווייס אַז דאָס מאַנישע וואָרט „אומשרעדיטעלאַגיע“
קען דאָ אין נײַיאַרק אויפּטרייסלען די געמיטער. לעבן אים זיצט טאַקע
אויך אַ חבר טאַלמאַטשאַוו, אַ געוועזענער דעפּוטאַט אין דער גרינדונגס-
פאַרזאַמלונג פון וואָלאָגדאַ צי אַרכאַנגעלסק. (אַז איך בין אַריינגעקומען
אין צימער, האָט ער מיר דערקלערט אַז ער קען זיך מיט מיר פון דעמאָלט.
איך האָב אים ניט געקענט)... אויב פּונאַנדערגעטריבן, זיינען מיר דאָך
באַלשעוויקעס, ניט עסערן!

— און פאַרוואָס האָט זיך די גרינדונגס-פאַרזאַמלונג געלאָזן צע-
טרייבן? — פרעג איך באַשיידן.

— ווייל איר האָט דעמאָלט געהאַט די קראַפּט...

— און פאַר וואָס האָבן מיר, ד"ה די סאָוועטן, דעמאָלט געהאַט די
קראַפּט?

מיר זיינען שוין אין ברען פון דער דיסקוסיע. איך לאָז זיך ניט אָפּ
שטופן צו אַ דעפענסיוו-פּאַזיציע, איך גיי אַליין אַריבער צום אַנגריף אויף
זייער „דעמאָקראַטיע“. איך זע פאַר זיך די מענטשן פון יענעם שטורעם-
דיקן יאָר, וואָס האָבן מיט אייגענע הענט באַראַבעוועט די רעוואָלוציע. איר
רעדט אין נאָמען פון די מאַסן, און פאַר וואָס האָט איר זיך ניט צוגעהערט
צו די מאַסן בעת זיי האָבן זיך געעקלט פון דער מלחמה? איר ווייסט אַז די
גוואַלטיקסטע מערהייט פון פּאָלק האָט פּיינט געהאַט בתּכלית השנאה די
מלחמה. פון דעסטוועגן האָט איר אים געצווונגען דערצו. איר זייט נישט
קיין דעמאָקראַטן באַמת...

איבערן צימער ליגט אַ טיפּע געשפּאַנטקייט. ביי דער טיר שטייען צו-
זאַמענגעקוועטשט חברים מיט דעם טיפּסטן ערנסט אין פּנים. איינער פון

זיי, א יידישער בחור ווי מיר שיינט, בעט א וואָרט. א ביסל אומבאָהאַלפן דערקלערט ער אז עס איז אים שווער צו ריידן רוסיש, וויל ער ריידן יידיש. ער וויל מיר שמעלן א פראַגע וואָס מאַטערט א סך פון זיי: „צי איז אמת אז די לינקע עסערן האָבן אַרעסטירט א סך רעכטע עסערן און האָבן זיי שפעטער געלאָזט דערשיסן אין דער טשעקאָ? ווי איז דאָס מעגלעך אז מען זאָל דערשיסן אייגענע ברידער?“ איך קוק אויף דעם בחור און איך הער אין אים די שטים פון דער שנאה און דער רכילות־טרייבעריי קעגן אונדז מצד די רעכטע. ער טראַגט איבער די אויגן בריילן מיט שוואַרצע רעמלעך. דער טיפישער צופרידענער אַמעריקאַנער, מסתמא...

און איך ענטפער אים מיט אויפֿרעגונג, האַלטנדיק זיך אין די הענט. איך פאַרבלייב דאָ אין אַמעריקע זיכער אַ חדשים דריי־פיר. פאַר דער צייט האָט איר די מעגלעכקייט אַרויסצובאַקומען פון איראַפּע (פון פאַריז צי פון פראַג) אלע נייטיקע מאַטעריאַלן. איך דערקלער דאָ פאַר אייך אלע־מען מיט דער פולער פאַראַנטוואָרטלעכקייט אז עס איז נישטאָ קיין איין וואָרט אמת אין אַזעלכע באַשולדיקונגען. קיין איין לינקער ס״ר האָט ניט געלאָזט קיין מאָל דערשיסן אַ רעכטן ס״ר. אַנשטאַט צו שמעלן מיר אַזעל־כע אַבסטראַקטע פראַגן, בעט איך אייך זי. זלאַטי, אז איר זאָלט מיר זאָגן גענוי: ווו, אין וועלכער שטאַט, אין וועלכער צייט, קעגן וועלכן רעכטן ס״ר האָבן מיר אָנגעווענדעט אָדער דערלאָזן דערשיסן? איר האָט גענוג צייט אין די נאָענטסטע 3-4 חדשים. און איך וועל דעמאָלט ענטפערן...

מען איז אויפֿגערעגט אין צימער ביו גאָר. זלאַטין שטייט עפעס ווי אַ געשמראַפֿטער און קוקט פאַרלעגן. ער רוקט זיך אָפּ אויף צוריק. „ניין איך באַהויפט דאָס גאַרניט. איך האָב מער נישט געוואָלט וויסן צי ס׳איז אמת וואָס מען זאָגט.. (ליבער חבר זלאַטין! צי האָב איך דעמאָלט. אין דער פאַרביסענער לופט פון דער פאַרזאַמלונג, געקאָנט וויסן אז איר זייט גאָר אַ נאָענטער פריינד מיינער? אז איר האָט געשמעלט די „פראַוואַקאַטאָרישע“ פראַגע מיט דעם ווילן אויפֿצוקלערן די פאַרלוימדונג? און צי האָב איך דער־מאָלט געקאָנט פאַרשמעלן זיך אז איר, וואָס האָט מיר פאַרשאַפט די גרעס־טע אויפֿרעגונג, וועט גאָר ווערן דער סעקרעטאַר פון די ניו־יאָרקער לינקע עסערן?)

— און פאַר וואָס רעדט איר נאָר פון די אַרעסטן אין יענער צייט? — בין איך ווידער אַריבער צום אָנגריף — צי ווייסט איר ניט, אז פאַר די צען יאָר האָט מען שוין אין די טויזנטער אַרעסטירט און געמאַטערט און געהרגעט לינקע ס״ר? צי ווייסט איר ניט, אז מיר האָבן זיך ניט גערוסן צו מאַכט, אז בעת מיר האָבן דערקענט די פלענער פון באַלשעוויזם — האָבן מיר איר בערגערוסן מיט זיי אויפֿן שאַרפֿסטן אופן? אז מיר האָבן נישט פאַרקויפֿט

אונדזערע סאציאל־רעוואָלוציאָנערע אידעען? אז מיר זיינען ווידער אוועק אויפן וועג פון יסורים?...

איך האָב אוועקגעלייגט אויפן טיש דעם נומער „זנאמא באַרבי“ מיט די פּאַרטעמן. „אַט אזוי האָבן אויסגעזען ספּירידאַנאָוואַ, קאַכאַווסקאַיאַ, איזמאַאילאַוויטש אין יאָר 1917, און אַט אזוי אין יאָר 1927. זיי טראָגן די ליידן נישט ווייניקער ווי אנדערע. ווי קאָן מען זיי היינט דערמאָנען די מעשים פון פאַר צען יאָרן?

אַ יונגע, קליין־געווקסיקע פרוי מיט אַ יידישן געזיכט פּרעגט מיך אין אַ קלאָרער רוסישער שפּראַך. „ווי דערקלערט איר אז מען מעג אָפּנעמען פּאָליטישע רעכט ביי דער בורזשואַזיע?“. איך דערהער אין דער פּראַגע אַ אידעישע פּאַרשטענדעניש פאַר אונדזער דעמאָלטריקן וועג. די ערשטע שטים פון פּאַרשטענדעניש היינט. בין איך גרייט צו ענטפּערן וואָס ברייט טער אויף דער פּראַגע. „פאַר וואָס ווונדערט איר זיך אויף די דאָזיקע באַ־גרעניצונגען פון פּאָליטישע רעכט? איר שווערט דאָך אַלע צו דער פּראַג־צוויזשער רעוואָלוציע. און האָט זי געטאָן עפעס אנדערש? האָט מען געלאָזן ווילן אין דעם קאָנווענט פון 1792 אַריסטאָקראַטן, ראַיאַליסטן, קאָנטראַר־וואָלוציאָנערן? רוכט זיך אז זיי זיינען געווען גאָר פּאַרטריבן פון לאַנד, זיי האָבן זיך ניט געטרויט צו ווילן, זיי האָבן ריזיקירט מיט מער ווי מיט דער שטים אַליון. וויל מען איר געשטאַנען אין בירגער־קריג מיט זיי... אָבער די רוסישע רעוואָלוציע האָט דאָך עפעס איבערגענומען אויף זיך גרעסערע אויפ־גאַבן ווי די פּראַנצויזישע. איז ווי איר דאָס מעגלעך צו זיצן אין פּאַרלאַ־מענט מיט די וועלכע מען „באַרויבט“ און פּאַרטרייבט? אָדער דאָס איז אַ מיאוסע פּאַלשקייט אָדער מען וויל גאַרניט די סאָציאַלע רעוואָלוציע... פרוי מוראַוטשיק האָט די גאַנצע צייט צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ. איך האָב געענדיקט, האָט זי דערקלערט: „איך בין באַפּרידיקט“, קוקנדיק מיט אַ שמיכל אויף אנדערע.

אָבערוטשעווי איז געזעסן ווי אויף קוילן. דער פּרידלעכער טאָן אין וועלכן מען האָט דאָ גענומען ריידן וועגן די־קאָנטראַט, איז געווען אַ סכּנה. האָט ער ענערגיש געטרייבט מיטן קאַפּ. „ניין, דאָס איז ניט דער וועג... אַי, די פּראַנצויזישע רעוואָלוציע? ... האָט זי טאַקע אויך ניט געדאַרפט אזוי טאַן!“ מען האָט זיך אין צימער גענומען איבערקוקן מיט פאַרווונדערונג.

— אָבער איר האָט דאָך קיין זאך ניט אויסגעפירט — האָט ער מיט כעס אויסגערופן — די באַלשעוויקעס האָבן איך באַזיגט. האָט איר איצט קיין חרטה ניט?

— מיר האָבן קיין חרטה ניט. ס'איז נאָך דאָ אַ צוקונפּט... אָבערוטשעווי האָט גאָר פּאַרגעסן זיינע פּאַרזיצער־פּליכטן. ער האָט

זיך מיט אימפעט אויפגעהויבן פון אַרט און א זאָג געגעבן: „וואָס נוגע די צוקונפֿט, וועט עס שוין מער אזוי ניט זיין! מיר וועלן ניט צולאָזן דערצו!“... די פּאַרזאַמלונג איז געווען פּאַקטיש געענדיקט. מען איז געשטאַנען אויף די פּיס. איך האָב געקענט איצטער אַ לאַך טאָן צו אים: „זעט איר, איר זייט נאָר ניט אזאַ דעמאָקראַט! אז איר וועט איצט קענען, וועט איר אויך שאַפֿן אַ דיקטאַטור... קענן דער סאָציאַלער רעוואָלוציע“.

אזוי האָט זיך פּאַרענדיקט מיין ערשטע און לעצטע באַגעגעניש מיט די רעכטע סר״ן, מיט די „זוברעם“, ד״ה די עקשנים צווישן זיי. מיר האָבן זיך גוט דערקאַנט מיט איין מאָל.

דער עולם האָט זיך גענומען פונאַנדערגיין. ס׳איז געווען געוואַלטיק שפּעט. איך האָב אָבער געקענט בלייבן נעכטיקן דאָ אין הויז ביי איינעם פון די חברים. האָבן מיר זיך ניט געאוילט. דער ח׳ סאָלאַמאַטשאָוו האָט זיך צוגעזעצט און גענומען אויפריידן זיך מיט מיר וועגן אָרגאַניזירן אין רוסישן קלוב מיינעם אַ פּאַרטראַג, אָדער אַן עפּנטלעכע דעבאַטע מיט אַ געמעסיקטן רוסישן סאָציאַליסט. גוט! מיט גרויס הנאה! ס׳האָט זיך בכלל געשאַפֿן דאָ אַ פּרינדישאַפּטלעכע אַטמאָספּער. איך האָב דערבליקט אין דעם היינטיקן עולם די פּאַרשיידענע טיפּן פון עסערן. ס׳וועלן אַלאָז זיין אויך לינקע ס״רן. מען האָט מיר פון אַלע זייטן גענומען דערקלערן אז אָבער-ר-משעוו איז זיי פרעמד און חברט זיך נאָר ניט מיט זיי. — „היינט ווי איז ער געווען אייער פּאַרזיצער?“ — אַ קשיה אויף ניר-יאָרק!

אז איך האָב מיט ח׳ וואַימאַן גענומען גיין צו אים אין דירל. האָט מיך אין קליינעם פּאַרצימער אָפּגעשמעלט ח׳ סלוצקאַיאַ מיט אַ פּאַרלעגענער מינע. „איך וואָלט וועלן וויסן — האָט זי שטיל געפרעגט — וואָס איז אייער ציל איבערהויפּט? איר ווילט טאַקע שפּאַלטן אונדזער ס״רישע גרופּע? ביז איצטער איז זי געווען אייניק אין פּראַקטישע פּראַגן“. איך האָב מער ניט געקאַנט ווי אַ שמייכל טאָן. — „שפּאַלטן? איך האָב דאָ אַן אַנדער אויפֿ-גאַבע — צו דערקלערן אונדזער פּאַרזיציע. וואָס ווייטער וועט זיין, ווייס איך ניט“. — מיר גייען צו וואַימאַנען. דערצו מוזן מיר אויפהייבן זיך אויף עטלעכע גאַרנס, דורכגיין לאַנגע קאָרידאָרן, אַריבערגיין פּיין אויסנע-ליינטע הויפּן. שלאַנקע מויערן הייבן זיך פון אַלע זייטן פון הויף וואָס דרעמלט אין נאַכט-שטילקייט. דאָס איז דאָס קאַאָפּעראַטיווע הויז פון דער יידישער נאַציאָנאַל-דאָיקאַלער אינטעליגענץ, אויפן נאָמען פון שלום-עליכס. די הויז-קאָאָפּעראַציע איז די ניעסטע דערגרייכונג פון די ראַדי-קאַלע קרייזן אין ניר-יאָרק. אזעלכע גרויסע, אויב ניט גרעסערע, הייער האָבן אויסגעבויט אויך די קאָמוניסטן, די אַמאַלנאַמיטער-אַרבעטער, דער נאַ-ציאָנאַלער אַרבעטער-פּאַרבאַנד. אַ נייע אַרט פון מענטש-געמינישאַפט זאָל

געשאפן ווערן דורך די דאָזיקע הייזער. אַ געמיינשאַפט פאַר די דערוואַקס
סענע, אַ דערציִונג־געמיינשאַפט פאַר די קינדער. איך וויל זיך שפּעטער
באַקענען מיט די דאָזיקע הייזער.

איצט אָבער פּאַלן מיר אַרײַן האַלב־טויטע פּון פאַרמאַטערטקײט אין
וואַימאַנס דירהלע. זי איז איינע פּון די הונדערטער אַזעלכע מיניאַטור,
ציכטיק, ווייס אויסגעקאַלכט. בפּירוש צוגעפאַסט צו אַ אידילישן נעסט
לעבן. איך זע די באַקוועמלעכקײטן פּון אַזעלכע דירות: אַלץ איז גלייך
אומעטום, סטאַנדאַרטיזירט, לויט אַ באַשטימטן מוסטער פּון אַ פּאַבריק.
די דירות ווערן ניט באַנאַל נאָר דעמאָלט ווען יעדע משפּחה טראָגט אַרײַן
איר לעבנס־גײט אין דער גלייך־געבויטער דירה. אָט אין דער דירה פּון
די סלוצקיס אָטעמט אַ ווינט פּון דער עסערישער פּאַרטיי: ס'איז אַ ווינט
אין וועלכן ס'טראָגן זיך בלעטלעך פּון אַלע מעגלעכע זײַטן, אָבער עס איז
פאַראַן דאָ אַ טראַדיציע פּון אַ העלדישן עבר, אָט אין דער דירה פּון וואַיר
טאַנען — איז דער ריח פּון אַ יידישער אינטעליגענטישער שטוב. אַ וואַנט
איז פאַרשטעלט מיט גרויסע פּאַליצעס מיט ביכער. וואַימאַן איז אַ געשעפּט־
פירער אין אַ ניריאַרקער יידישן בוך־געשעפּט, און ער האָט קענטיק צו
ביכער די באַצײונג פּון אַ קרוב. ער איז קליין אין וואַקס, מיט באַברילטע
אויגן. אין וועלכע ס'באַהאַלט זיך לצנות, מיט קנייטשן אויפן פנים, יוגנט
לעך־לעבעדיק. ער דערמאַנט ניט מיט אַ האָר דעם אַמעריקאַנער שניט. אויף
די גאַסן פּון ווילנע וואָלט ער נישט דערקאַנט געוואָרן ווי אַ פּרעמדער. מיר
זעצן זיך צום טיש, ער און זײַן שטילע פּרוי זײנען גרייט ווידער אָנהײבן
טרינקען טײ. ער איז פול מיט דערינערונגען פּון דער ס'רישער פּאַרטיי
אין ניריאַרק. ער קאַן ניט לײדן די רעכטע, דערציילט מיט פאַרדרום וועגן
דער „באַבושאַ“, וועגן קערענסקין וואָס האָבן באַזוכט אין זײער צײט אַמע־
ריקע. ער פילט זיך פאַר אַ לינקן סאַציאַליסט, און ווײזט אויס אַז מײן
היינטיקער פּאַרטראַג האָט אים געגעבן אַ זיכערן באַדן אונטער די פּיס. ער
דערמאַנט באַלד זשיטלאָווסקין, מיט וועלכן ער איז פאַרבונדן פּון כּמה
יאָרן. ער גײט באַלד אַריבער אויף „דאָס נײע לעבן“. עס דוכט מיר אַז וואַיר
מאַן איז אינערלעך מער פאַרקניפּט מיט ראַדיקאַלער „יידישקײט“ ווי מיט
דער פּאַרטיי ס'ר. ער מוז זײַן פּון יענע יידישע ס'רן, וואָס שירמאַן האָט
זײ געוואָלט פּאַרוואַמלען באַזונדער פּון דער אַלגעמײנער גרופּע. אויך ער
זאָגט אַז עס איז שווער אויפצומונטערן די אַלטיווע אַרבעט אין ניריאַרק.
אָבער ס'איז נישט אוממעגלעך...

פעסימים אין ניריארק

6טער יאנואר.

איך זימי אויף אין דער פרי, בעת די ווינטערדיקע זון שיינט מעכר
באך אריין אינעם פענסטער. ס'איז ווידער געוואָרן שפעט, און איך מוז
דאָך היינט קריגן אן אייגענע דירה. וואַימאָן איז שוין לאַנג אַוועק צו דער
אַרבעט. זיין פרוי (אַמאָל געוועזן אַ ס"ראָווקע) דערציילט מיר ווי עס האָט זיי
אַנטוישט קערענסקי און סלאָנים, וועלכע זיינען דאָ ניט לאַנג געוועזן ווי
די פאַרטעטער פון דער פאַרטיי. קערענסקי האָט בכלל ניט געהאַלטן פאַר
נייטיק אָפּצוהאַלטן אַ פאַרטיי-פאַרזאַמלונג. סלאָנים האָט יאָ געהאַלטן פאַר-
טרעגן, אָבער מען האָט ניט געקאָנט קלאָר ווערן וועגן זיין האַלטונג צו
די וויכטיקע פּראָגנ: צי איז ער פאַרן באַלשעוויזם צי איז ער קעגן?

— איינער אונדזער אַ פריינד דאָ, פּאַליאַק, איז אַ פריינד פון די
„פּריווע שריפטן“. ער וויל זיך טרעפן מיט איך, אָבער ער האָט מורא איך
צי שטערן...

— אונדזי וויל איך זיך מיט אים טרעפן — האָב איך געענטפערט.
אין אַז מיר זיינען שוין ביידע געגאַנגען פון הויז צום באַן, איז פון איינער
אַ טיר אַרויס שטילערהייט אַ יונגער מענטש. — דאָס איז טאַקע פּאַליאַק! —
האַט זי פאַרגעשטעלט. אַ קליינעוויסקער, דיניקער יונגערמאַן, מיט אַן
ערנסטן, צו ערנסטן געזיכט. ער איז אַן אַרבעטער, אָבער אַזוי זעט אויס
אויך אַ זייערער בחור פון אַ שאַרפּזיניקער ישיבה. קוים וואָס ער הייבט
אויף די אויגן און רעדט שטיל. זיין שטים פאַרהאַקט זיך אַלע ווילע. „ד"ר
שטיינבערג, איך בין אַ לייענער פון די „שריפטן"... מען קאָן זאָגן איך בין
אַ חסיד פון דעם זשורנאַל. אַט אַזא זשורנאַל דאַרפן מיר טאַקע האָבן... איר
וועט האָבן אַ סך אָנהענגער..." מיר פאַרן אַ שטיק צייט צוזאַמען אין צוג,
און ער דערציילט צו ביסלעך וועגן דעם אַרבעטער-לעבן דאָ. ס'איז ניט
גוט, זייער ניט גוט!... פּאַליאַק אַליין איז ניט קיין רעכטער, האָט שאַרף
צעריסן מיט דער „רעכטער קליקע" אין די יוניאָנס... פון דעם גערשוני-
ברענטש (דאָס איז אַ ברענטש פון יידישע ס"ר) האָט מען אויסגעשלאָסן
חברים, אים אַליין אויך. איך קוק פון אַ זייט אויף פּאַליאַק. אַט דער
שטיל היידנדיקער שעמעוודיקער יונגערמאַן האָט דאָס אַזוי געשמורעמט ביי

זיך? מען קאן אבער גלייבן אין דעם ווען מען הערט די פעסטע איבערצייגונג קייט פון זיין שטים. אבער ער איז גאר ניט קיין קאמוניסט — דערציילט ער ווייטער — ער קאן נישט לידן די דעמאגאגיע פון די לינקע, באזונדער דערס אבער די עס-הארצות וואס הערשט היינט ביי די ארבעטער אין אלע לאנדער. מען וויל גאר נישט לייענען, גאר נישט הערן...

— צי זיינען שוין דא גענוג ארבעטער וואס שטייען מיט אייך אויף איין וועג?

— ס'זיינען דא — ענטפערט ער ערנסט און פארזיכטיק, פונקט אזוי ווי א פאר טעג צוריק לוי פרידמאן — אבער מען דארף נאך א סך ארבעטן צווישן די היגע ארבעטער. די „פרייע שריפטן“ קענען דא העלפן

פאליאק שטייט אויף ארויסצוגיין פון וואגאן. מיר רידן אפ צו טרעפן זיך. אט דאס זיינען עס די איינזאמע שטאלצע יידישע ארבעטער פון אמעריקע, וואס מוזן אליין דורכקעמפן זיך צו אן אייגענער פאזיציע. די מאסע פארשטייט זיי ניט, די פירער לאכן אפ מסתמא פון זיי. (צי דערווייטערן זיי זיך נישט אבער — דורך זייער איינזאמען וועג — פון דער מאסע? צי רייבן זיי זיך ניט אפ פון זיי?)

...אין דעם קליינעם צימערל פון ד"ר פראנק האב איך געפונען א שריפטשמעלערישע לאבארטאטאריע אין גאנצן ברען. ארומגעלייגט מיט ביר כער, צייטונגען, טאבעלן האט פראנק געשריבן אן ארטיקל. מיר זיינען ארויס אויפן גאס (אין דער געגנט פון 107-ער גאס וועסט) זוכן א צימער. אין דעם נומער „טיימס“ האט פראנק שוין אָנגעמערקט די פאסנדיקע אדרעסן. מיר זיינען אבער, ראשית כל, אוועק צו פישל שנייערסאָנען, אויך א ניט לאַנגיקער אורח פון בערלין. אפשר וועט זיך געפינען אין זיין פאנסיאן א צימער? ... מיט שנייערסאָנען בין איך א גוטער פריינד שוין פון לאַנג. איך וויל טאקע זען ווי זעט ער אויס אין אמעריקע. היינט נאך האט מיר פרוי וואַימאן דערציילט, אז ער האט דא געהאט א גרויסן דערפאלג מיט זיינע לעקציעס וועגן טיפן-פסיכאלאגיע, וועגן די סודות פון דער נשמה. ביי דעם איצטיקן צושטאנד פון די יידישע אינטעליגענטן אין ניו-יאָרק קען מען דאס פארשטיין. מען האט זיך ווייטאָקדיק אָנגעשטויסן אָן די האַרטע ווענט פון דער אַביעקטיווער ווירקלעכקייט, זוכט מען זיך צו ראַטעווען אין די קער מערלעך פון דער נשמה. „דער וועג צום מענטש“ — הייסן זיינע אַרבעטן, און דאָס זיינען טייערע ווערטער פאַר פאַרלאָרענע מענטשן. איך האָב גע-הערט אז שנייערסאָן האָט א גוטן דערפאלג אין אַ לע שייכטן פון יידישן עולם: אין „טאָג“ פונקט אזוי ווי אין דער „פרייהייט“, ביי די פרומע פונקט אזוי ווי ביי די ראדיקאלע. ווי געפלט אבער אים דאָס אמעריקע?

איך האָב אים געפונען אויסערלעך פונקט אזוי ווי ער איז געווען

אין בערלין. גלאט ראזרט, מיט באקענבארדן פריש און רירעוודיק. ער האָט זיך באמת דערפרייט: אַ קלייניקייט אַ שכן פון שטעטל איז געקומען. — מיר דארפן טאקע וווינען צוזאַמען — האָט ער גענומען ריידן בחפזון — אַ, ווייסט איר, טאקע דאָ אין ניו־יאָרק דארפן מיר זיין נענטער צוזאַמען...

— זייט איר ווייניק צופרידן מיט אייער זיין דאָ?

— ניין — האָט ער זיך אָפּגערוּפּן און אַ קנאַס געגעבן מיטן צונג — פאַרקערט, דווקא צופרידן. אָבער ס'איז עפעס ניט דאָס. ווייסט איר, דער אלטער רבי פלעגט דערציילן אַ מעשה...

— ווי קומט איר דאָ אויס מיט דער ענגלישער שפראַך?

— צו וואָס ענגליש? — האָט ער קוועטש געטאָן מיט דער פלייצע — דאָ קען מען אָפּלעבן אַ לעבן מיט מאַמע־לשון. נו, מען דאַרף דאָך עפעס ריידן וועגן אַ צימער מיט דער באַלעבאָסטע...

ווי אין אַ גוטן ייִדישן גאַס־הויז איז די באַלעבאָסטע טאקע ניט געדויען צו געפינען. און דאָ האָט זיך שנייערסאָן דערמאָנט אַז ס'איז גאָר ניטאָ קיין פרייע צימערן. אין אַ פּאָר טעג אַרום וועט מען אים געבן אַן אַנדער חדר. וואָלט איר קענען פאַרנעמען דעמאָלט מיין חדר...

דאָס זיינען אלץ געווען סברות, און איך מוז היינט האָבן אַ דאָך איבערן קאַפּ. האָבן מיר זיך גענומען רירן אין וועג. — זיצט אַ ווייז לע, איך בעט אייך — האָט ווייטער גערעדט איילנדיק שנייערסאָן. אין אויף זיין געזיכט האָט זיך באַוויזן ווי אַ קינדערשע פאַרלעגנהייט — מיר מוזן דאָ אָפט צונויפקומען, נישט אזוי ווי אין בערלין. מען איז דאָ אַמאָל עלנט ווי אַ שטיין... און בכלל פיל איך זיך עפעס פאַראַנטוואָרטלעך פאַר אייך. עפעס, ווייסט איר, ווי אייער פאַמיליע וואָלט מיר געהויסן אויפפאַסן אויף אייך. זעצט זיך, דערציילט עפעס פון דאָרטן...

און מיר האָבן מיט פראַנקן גענומען גיין, הייבן זיך אויף ליפטן, שטייגן איבער טרעפּ, באַקענען זיך מיט די באַלעבאָסטעס — אומעטום איז גוט און אומעטום איז ניט גוט. באַזונדערס איז 'ניט גוט וואָס מען רעדט אין די הייזער נאָר ענגליש. מיר זיינען שוין פאַרמאָטערט, מיר זעצן זיך צו אויף בענקלעך פון די ווינטערדיקע סקווערן. מיר כאַפּן זיך אַריין אין רעסטאָראַנען וווּ מען קאָן על רגל אחת מקיים זיין די מצוות פון עסן און טרינקען. איר זעצט זיך אַרויף אויף אַ הויכן שטול, ווי די בוכהאַלמערס פון אַלטן שניט, פאַר אַ לאַנגן מאַרמאָר־טיש. פון הינטער דעם טיש דערלאַנג גען אייך אָנגעשטעלטע פאַרשיידענע געריכטן צום עסן. בעת אַ גאַנצע ריי פון מענטשן זעצן זיך אזוי אויס אויף די הויכע שטולן, קען מען מיינען אַז דאָס איז אַן איסופּה פון ריכטער. ס'איז בכלל אַ מאַדנע אַנשטאַלט: האַלב אַפּטייק, האַלב אַ רעסטאָראַנט. ווי קומט אַהער די אַפּטייק? פראַנק דערקלערט:

אין דער מלחמה-צייט, בעת ניו-יאָרק איז געווען פאָרגאָסן מיט שטרומען פון סאָלדאטן פון פראָווינץ, האָבן אויסגעפעלט פאַר זיי רעסטאָראַנען. האָט מען אַרײַנגעבויט עסנוואַרג-קראַמען אין די אפטיקן: ביידע זײַנען דאָך אַנשטאַלטן וואָס טױגן צו אַ מלחמה...

פראַנק דערצײלט עס מיט אַן אומעטיקער מינע. ער איז בכלל זײער אומעטיק. איך דערלויב מיר צו פרעגן: פון וואָנען קומט עס? — ער איז גרייט צו ענטפערן: מען האָט אַזױ פיל איבערגעלעבט מענטשלעכע רשעות און קלײנלעכקײט, אַז ס'איז שווער צו גלױבן אין בעסערעס.

— איר זײט דאָך יונג. וווּ האָט איר געהאַט צײט אײנצוואַפן אין זיך אַזאַ לעבנס-געפיל?

— אין דער דײטשער אַקופאַציע, אין בײאַליסטאָק, אין פּוילן. די יודן-שע באַפעלקערונג האָט דעמאָלט אַרױסגעוויזן אַזױ פיל אונטערטעניקײט, שפּלות...

— הייסט עס, אײער אַנטױשונג באַצײט זיך ניט נאָר אויף די אַמע-ריקאַנער אַלײן?

— געוויס ניט. די מענטשן זײנען אומעטום די זעלביקע. צי דאָס איז אונטער דער אַקופאַציע, צי אין אַ „פּרײען לאַנד“, צי דאָס איז אַ געלערנטער און פּילאָזאָף וואָס רעדט נאָר וועגן גאָט און טוט שדים ווײסן וואָס... איך קען אַ יונגן מענטשן וואָס האָט אָנגעשריבן בײ זיך אין שטעטל אַ באַגײס-טערטן בוך וועגן אַזאַ פּילאָזאָף. האָט ער געוואָלט ניט מער ווי זיך באַקער נען מיט אים פּערזענלעך, כדי צו דערגאַנצן זײן באַגײסטערונג דורך דעם אַנבליק פון זײן לעבן. האָט ער נאָר אַ פאַר טעג געלעבט מיט אים, און האָט אַרױנגעוואָרפן זײן בוך אין פּײער.

— עס האָט אַזאַ געלעבט אַ פאַלשער פּילאָזאָף? אָבער גלײכצײטיק האָט דאָך געלעבט אײער יונגערמאַן וואָס האָט אַ דאַנק זײן רײנער נשמה דורכגעבליקט די פאַלשקײט! פאַר וואָס באַהעפט זיך אײער אויג מיטן פּיר-לאָזאָף און ניט מיט דעם יונגן? אפשר האָט איר אַ ביסל צו ווײניק מיטלײד אויף מענטשן?

— איר רעדט אַזױ ווײל איר זײט יונג...

— נײן, איר וועט זײן יונג, ווען איר וועט זיך אַנדערש באַציען צו מענטשן...

— איך וויל אײך ניט שווער מאַכן דאָס האַרץ... איר וועט זיך שוין צוקוקן צו די מענטשן דאָ...

ענדלעך האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט אויף אַ צימער. די באַלעבאַסטע האָט גערעדט אויך פראַנצױזיש. ס'איז אַלץ גוט און שײן. נאָר אײן חײסרון: ס'איז נײמאָ קײן מאָל די באַלעבאַסטע אין הױז. זי אַרבעט אַ גאַנצן טאָג

ערגען ווו דרויסן. און אלע באַרדערס זיינען ניטאָ אַ גאַנצן טאָג אין די דירה שטענדיק אַ פּוסטע, און ס'איז ניטאָ ביי וועמען אַ גלאָז הייסע וואַסער צו בעטן... זאָל דאָס זיין אַ דערווייליקע דירה. איך וועל שפעטער אַריבער-גיין אין דעם יידישן טייל שטאָט. פראַנק צייכנט מיר אַן אויפן פּאַפּיר אַ געדויער פּלאַן פון די סאַבווייז וואָס פירן פון דאַנעט אַהין. דער ווייסיצייניק קער נעגער אין ליפט נעמט ריידן מיט אונדז אלע לשונות: ניט נאָר דייטש, נאָר אפילו סלאַווישע שפּראַכן. פון וואַנעט? ער איז געווען אַ קעלנער אויף שיפן.

צום ערשטן מאָל זינט צען טעג בין איך אין גאַנצן אַליין מיט זיך, אין אַן „אייגענעם ווינקל“. דערפיל איך באַלד מינע אייגענע שמערצן. זיי פארבאהאלטן זיך אין טומל פון אַרבעט, אָבער זיי מעלדן זיך אין אַ רויקער שעה. ווער קען אויף זיך געבן אַכטונג? ... ס'ווערט אַוונט און איך פאַר צו ד"ר עלפבערגן. ער איז איצט עפעס ווי אַ שכן צו מיר. ער האָט געדויערן צו זיך אַ פּאַר פריינד. ס'איז געווען מינדליך מיט זיין פרוי. אַ קלייד נער, פּעסטגעבויער, מיט שאַרפע אויגן, איז מינדליך איינער פון די אַלטע ראַדיקאַלן פון יידישן ניריאַרק. ער איז רייך געוואָרן אין לויף פון די יאָרן, אָבער ער האָט זיך ניט אָפּגעזאָגט פון די אַלטע ראַדיקאַלע סימפּאטיעס. די ראַדיקאַלישקייט איז — אונטער דעם איינפלוס פון זשיטלאָווסקין — שוין לאַנג אַריבערגעטראָגן אויף דעם יידישן נאַציאָנאַלן געביט אָבער ס'ציען זיך נאָך סימפּאטיעס צו רוסלאַנד און צו רוסישע סאַציאַליסטן. די נעסט הערן זיך צו צו מינע דערציילונגען וועגן די היינטיקע העלדן פון רוסישן קאַמף. און נאָר צום סוף פּרעגט מינדליך באַשיידן: צי איז טאַקע מעגלעך אַ סאַציאַליזם אין רוסלאַנד? צי איז די סאַציאַלע רעוואָלוציע מעגלעך דורכצופירן אזוי ווי מען האָט עס געטאָן אין רוסלאַנד?

די ווערטער „סאַציאַלע רעוואָלוציע“ קלינגען ווי היימיש אין מויל פון אַט די ראַדיקאַלן. קענטיק אַז אין די פריערדיקע יאָרן איז דאָס ביי זיי געווען אַ טעגלעכער געריכט. ס'איז געווען אַ פאַרשטעלונג וואָס האָט באַשיינט דאָס אַרומיקע וואַכעדיקע לעבן. איצט דערמאָנען זיי דעם דאָזיקן באַגריף הויפטזעכלעך כדי אָפּצוזאָגן זיך פון אים. דער באַלשעוויזם האָט אַ גרויסן פאַרדינסט אין דעם.

די מינדלינג פירן מיר אָפּ אַהיים. אין אַ פּאַר וואָכן אַרום וועלן זיי ביי זיך צונויפרופן מענטשן אויף אויסצוהערן מיין באַריכט וועגן די געדאַנקע.

באַריטש -- א לעבעדיקער עדות פון דער רעוואָלוציע

ד'טער יאָנואַר.

היינט מאַך איך שוין שבת פאַר זיך. דאָס הייסט איך בין אַליין, און ס'איז ניטאָ קיין נלאָז וואַרעמע וואַסער. אָבער די מנוחה אַליין איז וואָס ווערט. דורכן טעלעפאָן צונויפגערעדט זיך טרעפן זיך היינט מיט באַריטש. ווי וואַרעם עס האָט אָפגעקלונגען זיין שטים אין דעם טרייבל. באַריטש איז דער יונגערמאַן שנייערסאָן מיט וועלכן איך האָב זיך באַקענט אין פעטראָד גראַד מיט אַ צען יאָר צוריק. אז איך בין דעמלאָט געווען יוסטיץ-קאָמיסאַר, האָבן מיר זיך גענייטיקט ווי אין לעבן אין נייע פּרישע, באַגייסטערטע העל-פּער. די רעוואָלוציאָנערע אַנשטאַלטן זיינען געוואַקסן ווי אויף הייוון. און קיין איבעריקע מענטשן מיט קענטענישן זיינען ניט געווען לעבן אונדז. ס'זיינען געווען ערלעכע, נאַאיוו-אויפגערודערטע מאַסן, און ס'זיינען פאַר-בלויבן רעשטלעך פון כיטרע, צוויי-פּנימדיקע אַלטע באַאמטע. אין יוסטיץ-קאָמיסאַריאַט, וואָס האָט געהאַט אונטער זיך די תּפּיסות, דעם רעוואָלוציאָנערן טריבונאַל, די פּאָלקס-געריכטן, האָבן באַזונדערס אויסגעפּעלט מענטשן. און דאָ קומט אַרײַן צו מיר אין אַ פּרימאַרגן אַ יונגער, שטראַלנ-דיקער בחור, אין אַ קאָקעטיש-אויסגעפּוצטן מאַרינע-מונדיך. די ברוסט איז אָפּן פון אונטער דער כלווע, פון דעם שניירווייסן היטעלע הענגט אַראָפּ דאָס שוואַרצע מאַטראָסן-בענדל, און די אויגן זיינען פול מיט פּרייד און מיט העזה. ווער זייט איר? — ער קלאַפט צו מיליטעריש מיט די פּיס און דער-קלערט: שנייערסאָן הייס איך... איך בין אַ מיטשמאַן פון דער פּלאַטע... (1) איך וואָלט געוואָלט זיין נוצלעך דעם יוסטיץ-קאָמיסאַריאַט...

אורדאי האָב איך אים אַרײַנגענומען אין אונדזער דינסט. און ער האָט מיט דער טיפּסטער איבערגעגעבנקייט אָפּגעהויט דין לינק ס'רישע פּרינ-ציפּן, געשטאַנען אויף דער וואַך פון רעוואָלוציאָנערן יושר. ער האָט גע-האַלבן אויפּדעקן די מעשים תּעוועים אין דער „אונטערזוכונגס-קאָמיסיע“ פון די צוויי באַלשעוויקעס קאָזלאָווסקי און קראַסילקאָוו. ער האָט וואַכ-ן

(1) אין דער קערענסקי-צייט זיינען אַ סך יידישע סטודענטן אַרײַן אין דער פּלאַטע.

לאנג געארבעט אין די טורמע־קאמיסיעס, וואָס מיר האָבן געשאַפן כדי שנע־ לער אַרויסצולוֹן פֿון דאָרטן אומשוֹדריקע מענטשן. האָט ער טאַקע באלד פאַרדינט די שנאה פֿון די טשעקאָ־מענטשן. ווייל ער איז געווען ניט נאָר ליכטיק און פֿלינק, נאָר אויך אומבייגעוודיק און שטרענג אין זיין אַרבעט. אז איך בין שפעטער אַוועק פֿון דער רעגירונג, איז ער פאַרבליבן אין פעטראָ־ גראַד און האָט געהאַט אַ נאָר געפערלעכן צוזאַמענשטויס מיט זינאָויעוו, פאַר מיר איז אָבער אויף שטענדיק פאַרבליבן דאָס בילד פֿון דעם לעבנס־ לוסטיקן בחור מיטן מיידלשן געזיכט וואָס האָט זיך געריסן צו זיין נוצ־ לעך דער רעוואָלוציע, וואָס האָט מיט אַזאַ איבערצייגטקייט צוגעשלאָגן מיר ליטעריש די פּיס און געזאָגט יעדעס מאָל: טאָוואַרישטש קאָמיסאַר!

ער איז שפעטער אַריינגעפאַלן אין אויסלאַנד, האָט התונה געהאַט מיט אַ פֿלימעניצע פֿון ח. זשיטלאָווסקיין און האָט זיך געלאָזט קיין אַמעריקע. ער האָט געהאַט אַ נייטיקע שטרעבונג: שאַפן אַ קינסטלערישן קינדער־ מעאַטער. איך האָב אָבער געוואוסט, אז ס'גייט אים ניט גוט.

ווי וועל איך אָבער געפינען אים אין שטאָט? צוזאַמען מיט לוי פֿריד־ מאַנען. ער האָט מיך באַזוכט דער ערשטער אין דער דירה און האָט מיר גע־ בראַכט אַפֿילו אַ מתנה: אַ טערמאַס פאַר וואָס עפעס? מיין טערמאַס האָט זיך צעבראַכן אויפן שיה, און איך האָב אים איין מאָל געפרעגט וווּ מען קען עס פאַרדיכטן. האָט ער דעמאָלט געענטפערט: ס'וועט זיין אַלרייט... ער איז דאָס מאָל געווען עפעס מונטערער, און ווייל איך בין געלעגן, האָט ער זיך צוגעזעצט צו מיר ווי דער געזונטער. ער האָט דערמאַנט וועגן זיין צווייטן כּוּך וואָס ער האַלט אין פאַרענדיקן. ער האָט אויף זונטיק אָונט אַ בילעט פאַר דער מעטראָפּאָליטן־אַפּעראַ, אָבער ער וועט עס אוועקגעבן אַן אַנדערן, ווייל ער ווייל זיין אויף מיין ערשטער לעקציע... אין זיינע אויגן האָבן דאָס כּאַל געוויזן זיך אויך פונקן פֿון חוזק.

באַריטש, וועלכן איך האָב געטראָפֿן אויפֿן באַן כמעט נישט פאַרענ־ דעט, מער ניט איבערגעטאָן אין אַמעריקאַנער בגדים, האָט מיך געבראַכט אין זיין וויינינג. ער מיט זיין יונגער פֿרוי האָבן געלעבט אין אַ מיניאַטור־ דירה, אין אַ הויז באַזעצט מיט זיכער טאַלענטירטע, אָבער אַרעמע קינסט־ לער. די וויינינג האָט פאַרמאַגט אין זיך אַלץ וואָס עס האָט אַ דורכשניט־ לעכע ניריאָדקער דירה, נאָר אין מיניאַטור, כמעט אין פּוּפּן־אַרטיקע פאַר־ מען. דאָס גאַנצע האָט אויסגעזען ווי אַ שפּילצייג, און אויף די טישן, אויף די וועגט זיינען געהאנגען לוסטיק־באַפּאַרבענע ליאַלקעס. זיי ביידע האָבן זיך באַזעצט אין דער פאַרבנרויכער ענגשאַפט ווי מענטשעלעך פֿון אַ קינדע־מעשהלע.

ס'לעבט זיך זיי טאַקע ניט גוט! האָב איך זיך געקענט אַנשטויסן.

אָבער די לוסטיקייט פון אמאָל האָט זיך דאָ ניט אויסגעלאָשן. מיך האָבן זיך אויסגעלייגט אויף דער סאָפּע און פאַרוואָרפן איינעם דעם אַנדערן מיט פראַגן. גערעדט האָט מען רוסיש. — ראשית, וואָס הערט זיך מיט אויער קינדער־טעאָטער?

ער האָט געגעבן הפּערדיק אַ מאַך מיט דער האַנט. — עס הערט זיך שוין לאַנג גאָר נישט, באַטוישקאַ. עס איז ניט מעגלעך אין אַמעריקע אויפצובויען אזא זאָך. אויף אַ ווילע — אַ שווייגן פון צער. און שוין באלד יפּרודלעט ער ווייטער.

— און מיינט איר אודאי אז איך האָב ניט געהאַט קיין הערפּאָלן? האָט איר אַ טעות, ליבינקער, איך האָב געהאַט גאָר אַ גוואַלטיקן הערפּאָלן. איך וועל אייך באַוווּיזן...

ער האָט געבראַכט אַ גרויסן באַנד מיט צייטונגס־קריטיקן און אַנאַסן. זיי זיינען געווען אָנגעפילט מיט די העכסטע לויבגעזאַנגען צו די ערשטע פאַרשטעלונגען פון זיין טעאָטער. די גאַנצע ניר־יאָרקער פּרעסע האָט זיך פאַרבליאָבעט פון התפעלות. מען האָט דעם פּיאַנער אָנגעוויינטשעוועט אַ פּוֹלן קאַפּ.

— זעט איר? — האָט באַריטש מיט אַ לוסטיקער ביטערקייט ווייטער דערציילט — מיט אזא מין סענסאַציע האָט מען מיך אויפגענומען. ס'האָט זיך געבילדעט אַ קאָמיטעט צו אונטערשטיצן די זאָך. אָט זעט איר דאָ די נעמען פון די בעסטע קריטיקער, קינסטלער, אפילו דעם באַנקיר אַטטאָ קאהן... מען האָט געשריבן אז אזא טעאָטער איז מסוגל אוועקצודרייסן די קינדער פון דער בירגערלעכער אַטמאָספּערע אין וועלכער זיי לעבן אַלע. מען האָט געלויבט מיינע טאַלענטן אין הימל אַרײַן...

...און פון דעסטוועגן — האָט ער דעם אַלבוּם מיט די קריטיקן אַפּ־גערוקט אָן אַ זייט — איז דערפון גאָר נישט געוואָרן. פאַר וואָס? ווייל...

— וואָס הייסט ס'איז ניט געווען? עס פעלט אויס טעכנישע מיטל לען אין ניר־יאָרק?

— אָט דאָס איז טאַקע, טייערער מיינער. די טעכניק, די פּאָדערונג גען פון טעכניק הרגענען אוועק אין ניר־יאָרק ניט איין גוטע זאָך. אַ קינד דער־טעאָטער קען דאָ פונקציאָנירן גאָר שבת גאָך מיטאַג און זונטיק בעת די קינדער זיינען פּריי. אָט פאַר די ביידע טעג קען מען נישט קריגן קיין איין פּאַסיקן טעאָטער, אָדער מען מוז דינגען און צאָלן פאַר דער גאַנצער וואָך. דאָס קענען ניט אויסהאַלטן 2-3 פאַרשטעלונגען. איך האָב שוין געדערווייט שפּילן אין אַן אַנדער אָרט, אָבער ס'איז ניט געגאַנגען. ס'איז ישווער צו

זיין אליין דער פארפאסער פון די פיעסן, דער רעזשיסאר, דער דעקאָראַטאָר און נאָך דערצו דער סוחר, דער פארמיטלער, דער פינאנסיסט. איז דערפון געוואָרן אַ תל.

— און דער קאָמיטעט?

— דאָ אין אַמעריקע, כאַפט מען זיך אָן נאָר אין דער ערשטער מיט, ניט, בעת אַ סענסאַציע. נאָר באלד ווערט מען אָפגעקילט. אָבער — האָט באַריטש אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט — לאָמיר אוועקוואַרפן מיינע געדעכטן. לאָמיר ריידן וועגן אונדזער אַמאָל.

און דאָ האָט זיך אַ גאַס געטאָן אַ לעבעדיקער שטראָם מיט זכרונות. ס'איז ווידער אויפגעשטאַנען דער שטראַלנדיקער מיטשמאַן, ס'האָט ווידער ווי אַ פּאָך געטאָן דאָס שוואַרצע בענדל איבער דעם שניידווייסן העמדל. „זי געדענקט איר ווי איך האָב זיך איין מאָל אָנגעגעבן אין דעמיסיע? איך בין דאָך געווען אַ מיטגליד פון דער טורמע־קאָמיסיע אין „קרעסטי“—געפּענגע־ניש. מיר האָבן זאָלבערדיט דורכגעקוקט די פּאַפּירן פון די געפּאַנגענע. און דאָ האָב איך געמערקט ווי איינער פון אונדז, דער ניימאַן, קלייבט זיך אָפּ דווקא די „דיעלעס“ פון די רייכע געפּאַנגענע. עפּעס ער רופט זיי אָפּט אַרום צו זיך און שמועסט מיט זיי געהיימניספּול. מיר איז דאָס געוואָרן פּאַרדעכ־טיק. האָט זיך אָנגעהויבן צווישן אונדז אַ קריגעריי. בין איך געקומען צו אייך און דערקלערט: טאָוואַרישטש קאָמיסאַר, אָדער ער אָדער איך! און איר האָט מיר דערלויבט צו נעמען זיך פאַר אים. און מיר האָבן אַנטדעקט: ער נעמט דאָך כאַבאַר!

...און די מעשה מיט אַפּטערן געדענקט איר? אַך, איר זייט דאָך דעמאָלט

שוין געווען אַריבערגעפּאַרן קיין מאַסקווע. איר געדענקט: דער ראַיאָנער סאַר וועט פון פּעטראַגראַד האָט פּו זיך אליין אין מיטן דערינגען דערשאַסן דעם יידישן סוחר אַפּטער „פאַר ספּעקולאַציע“. איר געדענקט אונדזער אַלע־מענס אויפּגעגונג. האָט איר געהייסן מאַכן די שטרענגסטע אונטערזוכונג וועגן דעם. מיר האָבן געוויסט אז ס'וועט זיין שווער, ווייל דער ראַיאָנער סאָוועט האָט געהאַט אַ שטיצע אין זינאוועוו, דעם פּאַרזיצער פון פּעטראַגראַד גראַדער סאָוועט. אָבער מיר האָבן זיך גענומען פאַר די ראַיאָניקעס. מיר האָבן זיך דערווייט אַז ביי זיי גופא איז געווען ניט ריין מכות ספּעקולאַציע און אַז דערפאַר האָבן זיי זיך אזוי צוגעאייילט צו דערשיסן אַפּטערן. האָבן מיר אַדעסטירט דעם פרעזידיום פון סאָוועט... אין אַ פּאַר טעג אַרום איז מען געקומען מיר אָנגאָגן, איך זאָל זיך באַהאַלטן ווייל זינאוועוו האָט געהייסן אַרעסטירן מיך און די גאַנצע אונטערזוכונגס־קאָמיסיע פאַר אַזאַ הוצפּת. באַזונדערס אויף מיר זיינען זיי געווען מלאַ חימה. איך האָב דע־מאָלט געשפּילט מיטן קאַפּ. ביז די זאָך האָט זיך אויפגעקלערט. — באַ־

ריטשעס אויגן האָבן געגלאָנצט פון אויפֿרעגונג. ער האָט זיך אַריבערגעטראַגן ווידער אין יענער צייט, אַוועק פון דעם אַמעריקאַנער לעבן וווּ ער איז פאַראַרטילט אויף פּאַסיוויטעט. אַז איך האָב אים גענומען דערצוילן וועגן מיינע פּלענער אין אַמעריקע, האָט ער ווידער אַ מאַך געמאָן מיט דער האַנט און גענומען לאַכן. „וועלכע ראַדיקאַלן זיינען פאַראַן אין אַמעריקע? נישטאָ קיין אַמתע ראַדיקאַלן, באַטיושקא, דאָ איז נאָך דער דאָלאַר און די יאָגע-ניש נאָך כבוד. און ער האָט גענומען דערמאָנען נעמען און ער האָט זיי געדרייט אין דער האַנט און באַמאָלט מיט פאַרבן ווי די ליאַלקעס וואָס זיי נען געשטאַנען אַרום. ס'איז געווען אַ ביסל טרויעריק צו זען דאָס יונגע מיידלשע געזיכט פאַרשאַטנט מיט יאוש.

ער האָט נישט געוואָלט ריידן וועגן זיך. זיי האָבן געמוזט מאַכן אַ לעבן פון קליין־קינסטלערישע אַרבעטן: פון מאַכן שפּילצייג, פון אויס־מאַלן קעפלעך, פון צייכענען אויף פיגורן און שטאַפּן. די זאַכן אַרום אונדז אויסגעאַרבעט אין רוסישן סטיל, זיינען געווען שיין. אָבער דאָס אָפּזעצן זיי אין די קראַכען איז געווען שווער, דעם גרעסטן טייל פון דעם פרייז האָבן צוגענומען די פאַרמיטלער. באַדיטש האָט אָפּטמאָלס געזען אין די שוויפענצטער זיינע אייגענע זאַכן מיט אַ פרייז צוויי מאָל גרעסער ווי דער וואָס ער האָט באַקומען.

— אָבער עס לוינט זיך ניט ריידן וועגן דעם, טייעריקער — האָט ער אַ מאַך געמאָן מיט דער האַנט — לאָמיר איצט גיין עסן אין אונדזער דעסטאַראַן.

דאָרטן, אין דעם ביליקן וועגעטאַרישן רעסטאָראַן זיינען ווידער פאַר־יאַנט די וואָלקנס. מען רעדט און מען ווערטלט זיך מיט די צוויי רוסן וואָס האָבן זיך צוגעזעצט צום טיש. איינער אַן עכט רוסישער עמיגראַנט וואָס האָט זיך דאָ אַרויפגעאַרבעט ווידער צום זיין אַרוואַקאָטן־באַרוף. דער אַנ־דערער, אַ ייִדיש־רוסישער סאַוועמ־באַאַמטער וואָס אַרבעט אין „אַמטאַרג“ אַמטאַרג — איז דער עקאַנאָמישער קאַנאַל דורך זעלכן דער באַלשעוויזם פירט געשעפטן מיט דער אַמעריקאַנער האַנדלס־וועלט. ווייזט אויס, אין דער ניו־יאָרקער דאָלאַר־סביכה ווערן די באַלשעוויסטישע באַאַמטע גוט קאַליע. יעדנפאַלס זיינען זיי פרייער אין דער אָפּשאַצונג פון דער מאַסקווער פּאַלי־טיק. די קלעפּ וואָס שיטן זיך די טעג אויף טראַצקין מאַכן זיי נאָך פרייער. דער באַאַמטער גייט מיט מיר איבער דער קאָכעדוקער גאַס. וווּ אונדזערע שטימען ווערן אַלע וויילע פאַרהילכט פון דעם עלעוויטיאַר־ליאַרעם, און רעדט אָפּן. „לאַנג קאָן זיך דאָס ניט ציען אַזוי ווי איצט, — אָדער מען מוז שמעלן זיך אויף דער פּאָזיציע פון טראַצקין אָדער מען וועט עפענען די טירן פאַר אַ ברייטן קאַפיטאַליסטישן מסחר... סטאַלין הענגט אין דער

ח י ט א י י פ ו ט א י י א מ ע ר י ק ע

לופט". ס'איז טאקע משעקאווע פונאנדערצורוידן זיך מיט דעם מיושכדיקן סאוועט-סוחר, דעם געוועזענעם בונדיסט, וואָס שפירט היינט די באַציונג פון אמעריקאנער קאפיטאליסטן. ער אליין האלט, פארשטייט זיך, גאָר ניט פאר טראַקטן. אָבער אַט לויפט אונדז אנטקעגן ד"ר פראַנק, וואָס וועט מיך פירן ווייטער. מיר געזעגענען זיך אָפּ ביים הויז פון באַריטשן, ער טרויסלעט יוגנטלעך די האַנט.

ליבער חבר באַריטש! וואָס פאר אַן אומעטיקע באַגעגעניש דאָס איז געוועזן היינט. פאר וואָס טראַקטן ניט דיין מאַטראַסן-מיצל מיט דיין שוואַרצן זידענעם בענדל אין וויינט דורך דעם גאַנצן לעבן אזוי שטאַלץ ווי דעמאָלט?

ד"ר א. מעריסאן און א. ליעסין

מיר פאָרן איצט אַלזאָ צו דײַר מעריסאָן. דוכט זיך אַז איך קען אים שוין פון לאַנג. ער האָט דאָך איבערזעצט אַ מטמון מיט וויכטיקע ביכער אין ייִדיש: מאַרקס און דאַרווין און ספּענסער. ער שטייט פון כמה יאָרן אין דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג. מוז ער זיכער זיין אַ גרייז־גרויער מענטש, מיט אַ לאַנגער ווייסער באָרד, מיט דעם ליבלעך־שמיכלענדיקן בליק פון אַן עליוזע רעקליו, פון אַ קראָפּאַטקין... מיר גייען צו זיין ד״ר־אַפּיס, אין דער סאַמע מיט פון איסט־בראַדוווי, וווּ אַ הויז קריכט אויף אַ הויז, וווּ אַ דירה שווימט אויף אַ דירה, וווּ עס ווימלט פון יידן ווי מוראַשקעס. מיר גייען אַריין אין אַ מויער וואָס איז באַפּעלקערט מיט מענטשן אַקוראַט ווי אין ווילנע אויף דער דייטשישער גאַס, וואָס איז פאַרקלעפט מיט מודעות, מיט שילדן, מיט קאַרטן, וואָס שמעקט מיט אַלע ריחות פון אַ כשרער ייִדישער קיך. איך פאַרשטיי: אַט טאַקע דאָ מוז אַן אַנאַרכיסטישער דאַקטאָר האָבן זיין אָפּיס. מער ניט די אָפּגעלאַזנקייט, די חושב־דיקייט, די ביטערע אַרעמ־קייט פון דעם אַרום איז מיר אַ ביסל קשה. צי מוז עס זיין אַזוי אומעטום?

אַז מיר גייען אַריין אין קאַבינעט פון מעריסאָנען, שטייט אויף פריינד־לעך אַנטקעגן אַן עלטערער מענטש, אָבער נישט גרוי־אַלט, מיט אַ גענאַלטן געזיכט, מיט אַ ביסל טרוקענעם אויסדרוק פון דער פיגור, מיט אַ פעסטן טריט. איבער זיין טיש הענגט אַ גרויסער פאַרטרעט פון מיכאַילאָוסקין (אַט טאַקע מיט דער לאַנגער ווייסער באָרד), און אונטער דעם פאַרטרעט — אַ בילד פון אַ רבנישן פנים פון זיין, מעריסאָנס, פאַטער. דורך מיכאַילאָוסקין זויערן מיר תיכּה צווייפאַכע קרובים.

מעריסאָן איז קענטיק צופרידן וואָס לי בידע פאַרטרעטן וואַרפן זיך אונדז אין די אויגן. ער בעט זיצן און הייבט אָן מיושב־דיק־פריינדלעך אויס־צופרעגן וועגן מינע פּלענער. זיינע אויגן קוקן זיך אויפּמערקזאַם צו — „איך ווייס נישט צי איר וועט געפינען דאָ אַ סך אָנהענגער פון אייערע אידעען“ — זאָגט ער געלאַסן. איך ווייס אַז ער איז אַ קעננער פון דער אַק־טאַבער־רעוואָלוציע. דאָ נישט לאַנג האָט ער אָפּגעדרוקט אין די „פרייע שריפטן“ אַן אַרטיקל וווּ ער האָט פאַרהערלעכט די קערענסק־צייט ווי אַ

קעגנזאץ פון אקטאבער. איך זאג אים, אז דאָס האָט מיר שטאַרק געווונדערט צו הערן פון אים, דעם אַנאַרכיסט. ער ענטפערט אָפּ אין זיין רויקן מתנג-דישן אופן. „מיר האָבן געמוזט איבערקוקן אַ סך פון אונדזערע אַנשווינגען, ווייל די דערפאַרונג האָט אונדז דאָס באַוווּזן. מיר האָבן זיך אַמאָל גענאַרט אין אַ סך פּראָגן. זיך ערלעך גענאַרט... אָבער דאָס לעבן האָט דאָס באַוווּזן. אָט זעט איר די הייזער דאָ אַרום אויף דער גאַס? איך געדענק אז אַמאָל אין די יונגע יאָרן, בעת איך פּלעג גיין איבער דער גאַס און זען ווי מען בויט אַ ניי גרויס הויז, פּלעג איך זיך קלערן: שוטים וואָס איר זייט! באַלד וועט קומען די סאָציאַלע רעוואָלוציע, און זיי, די בורזשועס, בויען זיך הייזער! היינט זאָגט מען דאָס ניט מער..."

ד"ר מעריסאָן שמייכלט. די אמונה פון יענע יונגע יאָרן איז פאַר-שווונדן. ער הידושט זיך וואָס אזא אמונה איז דאָ ביי אונדז. וואָס פאַר אַ שווערער באַרג פון אַנטווישונגען האָט זיך געמוזט לייגן — במשך פון די יאָרן — אויף די פּלייצעס פון אַזעלכע מענטשן ווי מעריסאָן. אז די אַפיקורס-ים, די כּופרים בעיקר, די קעגנער פון שטאַט און קאַפיטאַל, די וואָס האָבן דערצויגן אַ דור צו כּונטאַרשיקייט — האָבן געקאַנט שלום מאַכן מיט אַ קערענסקידעגירונג! צי וועלן מיר, יינגערע, אויך אַמאָל בייגן די פּלייצעס אונטער דער לאַסט פון מפלות וואָס וועלן קומען? אז מעריסאָן הערט אז איך האָב נאָך ניט זיין בוך, „טעאָריע און פּראַקטיק פון אַנאַרכיזם", זאָגט ער מיר צו צוצושיקן דעם בוך. וואָס העלפט מיר אַ בוך. אז דער אַמאָליקער טעכטעראַמענט האָט זיך געקאַנט אויסוועבן אין זיינע טרענער. כּך הוא דרכו של אַנאַרכיזם: אָדער זיי זען דעם קיץ גאָר באַלד פאַר די אויגן (און ווונדערן זיך אויף די וואָס בויען נאָך הייזער) אָדער זיי זען אים גאָר ניט; און אז ס'איז ניטאָ באַלד דער קיץ, „מוז" מען דאָך לעבן אין דער אינטי-קער וועלט ווי זי שטייט און גייט און „בעסערט זיך" צו ביסלעך. נישט ביי אַלע אַנאַרכיסטן, אָבער אין אַנאַרכיזם ליגט צום טייל דאָס וואָרפן זיך פון איין עקסטרעם אין דעם אַנדערן. עס פּעלט דער חוש פאַר דער איבערגאַנגט-צייט אין דער רעוואָלוציע.

איך קוק אויף דער ענגקייט אַרום, אויף די פאַרשטויבנקייט פון די זאַכן. מעריסאָן דערציילט אונדז געלאַסן: ווייסט איר, וויפּל יאָר איך אַרבעט שוין דאָ, אָט אין דער געגנט? דאָס איז שוין אַ יאָר 30 אויב נישט מער. אזוי האָב איך יאָרן לאַנג געאַרבעט אויך אין דער „פּרייער אַרבעטער שטי-מע". איך האָב זיך אזוי צונויפגעוואקסן מיט דער יידישער באַפעלקערונג אז איך גיי כמעט ניט אַרום פון דער יידישער געגנט. מיר דוכט אָפּט אפילו, אז איך פאַרלערן די ענגלישע שפּראַך. איך האָב גאָר קיין מנע ומשא ניט מיט עכטע אַמעריקאַנער..."

מיר האַלטן שוין ביים אוועקגיין. מעריסאָן זאָגט מיר מיט גרויס פריינדשאַפט, און די רויקע ווערטער זיינען באַדייטנדיק: „אַבער איך וועל טאָן פאַר אייער מיסיע דאָ אַליין וואָס איך וועל קענען... מיר איז אָנגענעם צו זען אַ מענטש מיט אמונה, מיט גלויבן“.

און אַט טראָגן מיר זיך אַריבער אין אַן אַנדער עק שטאָט. אין קאָאָ-פּעראַטיוון הויז פון יידישן נאַציאָנאַלן אַרבעטער-פאַרבאַנד הייבן מיר זיך צו דער דירה פון גיעסינען. ער עפנט אַליין, אין דעם קליינעם טונקעלן פאַרציימער הער איך אַ כמעט זינגענדיקע שטים פון אַן אַלטן; אַ, ד"ר שטיינ-בערג? קומט אַריין, ד"ר שטיינבערג!...

ער נעמט מיך אויף ווי אַן אַלטן באַקאַנטן און פריט אונדז אַריין אין זיין קאַבינעט, פאַרשטעלט מיט ביכער-שאַפּעס, באַהאַנגען מיט בילדער. ער זעצט זיך אַריין אין אַ שטול און קוקט אויף אונדז בנעימות-דיק-שטיל. מען שווייגט אַ וויילע, מען זוכט די ערשטע ווערטער. גיעסין האָט אַ רונדן גע-זיכט, וואָס באַהאַלט הינטער זיין ראָזעווער פאַרב אַ גאָר יונגע ליידנשאַפט-קעכקייט. די דאָזיקע איידל-אינגעהאַלטענע ליידנשאַפטלעכקייט שפּירט זיך אין דעם גאַנצן וועזן פון גיעסינען. וואָס פאַר אַ קאַנטראַסט צו דעם וועזן פון דעם אַנאַרכיסט וואָס מיר האָבן אַקערשט געזען. ביי גיעסינען — אַ לעבנס-מונטערקייט פון אַ חסיד, ביי מעריסאָנען — די ראַציאָנאַלע שטייפֿ-קייט פון אַ מתנגד. ביי גיעסינען — די שמחת החיים, בעת דאָרטן אייגנט-לעך מער די חכמת החיים. און אַז די דאָזיקע חכמה האָט זיך ניט געלאָזן פאַרוויקלעכן איז — אומעט, עצבות, צוריקגעצוינגנקייט. גיעסין ווייס אויך פון טרויער, אָבער די דיכטערישע נשמה קאָן זיך איבערטראָגן אויף אַנדע-רע געביטן. אַ ניצויז פון פריילעכקייט האָט אַרויסגעשיינט פון אים. איך האָב פון אַ סך געהערט, אַז ער ענטפערט כמעט קיינעם ניט אויף בריוו, און אַז מען קאָן אויף אים קיין פאַראיבל ניט האָבן. איצט זע איך טאַקע אַז מען קאָן קיין פאַראיבל ניט האָבן.

ער הייבט אָן מיט „געשעפטלעכע“ ענינים. „איר מוזט מיך אַנטשול-דיקן וואָס איך האָב ניט געדרוקט אייערע זיכרונות... זיי זיינען שוין אויס-געזעצט פון לאַנג אָן... איך האָב ניט ליב צו זאָגן קאַמפּלימענטן, אָבער זיי געפעלן מיר“.

„אַז איר וואָלט געוואָסט ווי שווער עס איז, אויסצוקומען מיט די שרייבער... וואָס זאָל איך טאָן (ער לאַכט צופרידן), אַז פון דער גאַנצער וועלט שיקט מען מיר אַרטיקלען פאַר דער „צוקופנט“. ס'איז מיר אַפּט זייער שווער צונויפּשטעלן אַ נומער, אַז מען זאָל קיינעם נישט פּונע זיין בכבוד. באַזונדערס וועגן רוסלאַנד פאַרוואָרפט מען אונדז מיט אַרטיקלען... אמת (דאָ לאַכט ער צו זיך, עפעס ווי זעענדיק פאַר די אויגן אומ-“

פריינד) ס'זיינען דאָ ביי אונדז מענטשן וואָס האָבן טענות, אז די „צוקונפט“ גיט זיך גאָר אָפּ מיט ציוניזם און מיט פּאַלעסטינע. אָט אזוי דאַרף מען עס יוצא זיין פאַר אַלעמען...

איך האָב צו לייעניגען ענינים פון פאַרשידענע פריינד אין אייראָפּע. פאַר וואָס האָט ער ניט געענטפערט נ. וועגן זיין פּאַלעסטינע-אַרטיקל? „ווייל איך קאָן באמת ניט געוויינען זיך צו זיין שפּראַך. דאָס איז אַ יידיש אזוי אויסגעמישט מיט העברעיִש און דייטש, איז איך קאָן פשוט ניט.“ „טאָ שרייבט עס אים אָן, מאַכט אים אָנווייזן ווי צו שרייבן, ער וועט זיך צוהערן“... „יאָ, איך זאָג צו, איך וועל אים אָנשרייבן.“

— פאַר וואָס האָט איר ניט געענטפערט צו ננ, וועגן זיין משה העס־אַרטיקל?

— יאָ, איך וואָלט אים טאַקע געדאַרפֿט ענטפערן... איך שעין אים זייער ער. איך אַרבעט שטענדיק איבער זיינע אַרטיקלען ווייל זיי זיינען האַרט ווי ציגל. אָבער זיי זיינען ווערט. זאָל ער ווידער שיקן אַן אַרטיקל. אויב איך ענטפער נישט, איז עס דערפאַר ווייל עס קומט מיר אָן שווער צו שרייבן. איך בין אַן אַבלאָמאָוו. אפילו מיין לייט־אַרטיקל אין יעדן נומער שרייב איך אין דעם סאַמע לעצטן טאָג. יאָ, יאָ, איך וועל אים טאַקע אָנשרייבן... פאַר די ווערק פון בעל־מחשבותן האָב איך אַן אויפטרָג צו זאַמלען אין אַמעריקע זיינע בריוו. — אַ, — דערפרייט זיך לייעסן — איך האָב טאַקע אַ גאַנצן פעקל בריוו פון בעל־מחשבותן. — אָבער ווי געפינט מען זיי? איך וועל פרעגן ביי קרעפליאַקן, דעם סעקרעטאַר פון דער „צוקונפט“. אז איר וועט קומען אַהער אַן אַנדער מאָל, וועל איך אויסזוכן די בריוו. זיי זיינען זייער אינטערעסאַנט...

מען רופט אונדז אין עסציימער, און אַלע הייבן זיך אויף. דערווייל טאַפט מען די ווענט. עס הענגט אַ ווונדערבאַרער פּאַרטדעט פון לייעניגען געמאַלן פון מאָניעוויטשן. צווישן די ביכער — גאָר אַ גרויסע צאָל וואָס זיינען נוגע צו יידישער געשיכטע, צו דער תורה. אַ סך העברעיִשע ביכער, נישט רעליקוויעס, נאָר פון מאָדערנע העברעיִשע שרייבער, אַ סך ביכער פון דער רוסישער געשיכטע... די דיקבייכקע „התקופות“ שטייען ברידערלעך מיט דער „געשיכטע פון אַרבעטער־רינג“, און דער אַרבעטער־רינג קיימלט זיך מיט דער רוסישער געשיכטע פון מיליוקאָוו. כתלי בית המדרש יוכיחו: די ביכער אויף די ווענט זאָגן עדות אויף דעם באַוויינער פון הויז. דאָ לעבט אַ מענטש וואָס טראַגט אין זיך דאָס ראַדיקאַלע נאַראַדנישע רוסלאַנד פונקט אזוי טיף ווי דעם מאָדערנעם יידישיזם, פונקט אזוי ווי די העברעיִשע קולטור. דאָס גאַנצע נעראַסאָווישע רוסנטום מיט דעם גאַנצן היימישן ייִדנטום: אַ צווייפאַכער מקור פון גלויבן.

אין עסציער טרעפן מיר ליעסינס טאכטער, א יונגע קרענקלעכע מיידל. זי זעצט זיך צו און נעמט אַנטייל אין געשפרעך. ליעסין קוקט אויף איר מיט ליבשאפט און הערט זיך צו מיט איינגעהאלטענעם אומרו צו אירע קורץ־אָפּגעהאַקטע רייד. די באַלעבאַסטע — ליעסינס שוועגערין — זאָרגט וועגן אָנבייסן. מיר געפינען זיך אייגנטלעך שוין לאַנג צווישן אייגענע מענטשן. „האַט איר זיך שוין באַקאַנט מיט אונדזערע מענטשן אין ניו־יאָרק? פרעגט ער און אַ ליצנות־שמיכל פינקלט אין זיינע אויגן. דאָס וואָרט „אַלראַיטניקעס“ שווימט אַרויף. ליעסין האָט זיך אָפּגעזונדערט פון די אָפּ־ציעלע קרויזן פון די ניו־יאָרקער סאַציאַל־דעמאָקראַטן. ער זשאַלעוועט ניט אַפילו קיין „דיכטערישע“ ווערטער וועגן זיי. זיין היינטיקער לעבעדיקער אינטערעס ליגט מער ביי די חלוצים אין ארץ־ישׂראל. דער אַלטער בונדיסט איז שטאַרק אינפאַרמירט וועגן דער קאַנפּערענץ פון געווערשאַפּטן־קאַמפּיין פאַר פּאַלעסטינע, וואָס איז דאָ געווען די טעג. „אז איך האָב מיט יאָרן צוריק אָנגעשריבן מיין אַרטיקל „ציוניזם און סאַציאַליזם“, האָט מען עס דאָ אויפּגעהויבן אַ געוואַלט!“ דערציילט ער מיט פּריילעכן חוּזק.

נישט נאָר פון גייסטיקע אַלראַיטניקעס, אויך פון די „לינקע“ קריגט ליעסין שטויסן. זיין געוועזענער חבר אַלגין האָט זיך אַן אייגענעם „האַמער“ אין וועלכן ער דערמאָנט פון צייט צו צייט ליעסינען צום גוטן. „ער זוכט מיך צו פאַרמסרן פאַר מינע אייגענע חברים. ער דערמאָנט זיי שטענדיק וואָס פאַר אַ העברעיסט אָן ציוניסט איך בין — אָבער דאָס העלפט אַלגינען ניט — די „פאַרווערטס“ אַסאַסיאָישן קלייבט מיך דערווייל אַלץ אויס פאַר אַ רעדאַקטאָר“.

ליעסין רעדט וועגן זיינע קעגנער מיט אַ רויקן געמיט. אפשר איז אין זיין שמייכלען פאַראַן אַ טראָפּן פאַראַכטונג. אָבער זי איז געמילדערט דורך זיין רג. ער דערציילט וועגן מענטשן און גלעט בעת מעשה צערטלעך זיין טאָכטער. אין דעם פאַרבייזטן ניו־יאָרק איז די דאָזיקע ווייבקיט אַ הערלעכער כּער ווונדער. איך האָב שוין לאַנג ניט איבערגעלעבט אַזעלכע שעהן, אָנגע־פילט מיט חסד צו דער וועלט.

מיך האָבן נאָך אַ הונדערט טעמעס צו באַרירן, אָבער ס'איז געוואָרן שפעט, און מאָרגן מוז איך דריי טאָל עפנטלעך אויפטרעטן. ליעסין באַגלייט אונדז אַרויס און זאָגט אַז ער איז גרייט צוקומען צו מיר אין שטאָט ווען איך וויל. ניי, איך וועל בעסער קומען צו אייך...

„זשאמעלע“ — דאָס פּאָלקסליד

8 טער יאָנואַר.

עלף אזויגער אין דער פרי בין איך צוגעפאָרן צום אָפּן פּאַרום, וווּ וואַלדעק, אין אמאָלנאָמיטעד טעמפל, האַלט אלע זונטיק א פּאָליטישע לעק-ציע. איך האָב אים געטראָפּן ביים איינגאַנג צום זאַל. אז מיר האָבן זיך אויפגעהויבן אויף דער הילצערנער טעאַטראַלישער בינע, האָב איך דערזען א פיר-פינף הונדערט מענטשן אויסגעזעצט אויף שטולן. דער גרעסטער טייל איז געווען פון דערוואַקסענע, עלטערע מענטשן. א פּאַסיווע שטילקייט איז געווען אויסגעגאַסן איבער זיי. איך האָב צום ערשטן מאָל געזען אין אמעריקע אַן אַרבעטער-פּאַרוואַמלונג, מייסטנס פון שניידער. אלע מיינע פּריעדריקע פּאַרשטעלונגען האָבן געמוזט אָפּטרעטן אויף א זייט לנבי דעם לעבעדיקן אָנבליק. וואַלדעק איז געווען דער פירער. מיט זיין הויכער שמאַל-לער פיגור, אָננעמאָן אין שוואַרצן, און די מיושכדיקע באַוועגונגען האָט ער אויסגעזען ווי אַן ענגלישער גלח. ער האָט געהאַלטן א רעפּעראַט, אַן איי-בערויכט פון די פּאָליטישע פּאַסירונגען פון דער וואָך. האָט ער זיך אָפּגע-שטעלט באַזונדערס אויף דער פּראָגראַם וואָס דער ניו-יאָרקער גאַווערנאָר סמיט, דער קאָטוילישער דעמאָקראַט, האָט געהאַט אַקערשט פּאַרעפּנטלעכט. אין דער פּראָגראַם זיינען געווען א פּאַר מענטשלעכע פּאַרשלאַגן בנוגע קרימינאַל-פּאַרברעכער. וואַלדעק האָט דערקלערט אז פּאַר אַזעלכע פּאַדערונג-גען וואָלטן סאָציאַליסטן אויך געקענט אָפּגעבן זייער שטיים. היינטיקס מאָל האָט ער פּאַרקירצט זיין רעדע, ווייל ער וויל — האָט ער געזאָגט — פּאַר-שטעלן פּאַרן פּאַרום א גאַסט וואָס איז צו זיי געקומען.

ער האָט מיר געגעבן דאָס וואָרט. איך האָב עס געווידמעט אונדזערע פּאָליטישע געפאַנגענע. „וואָלט איך געקאָנט, וואָלט איך געהאַט א פּרייען אדרעס צו די געפאַנגענע אין רוסלאַנד, וואָלט איך זיי באַשריבן מיינע אייני-דרוקן פון דעם היינטיקן מיטינג. מיר האָבן עס שוין לאַנג ניט ביי זיך, באַלד צען יאָר ניט...“ און איך האָב גענומען דערציילן וועגן אינצלענע העלדן פון די געפאַנגענע, באַזונדערס פון די וועלכע האָבן געהאַט א שייכות צו יידן. „איר קענט אלע דעם נאָמען פון מאַריאַ ספּירידאָנאָוואַ, אָבער עס זיי-

נען ניט באקאנט דאָ די נעמען פון אנדערע. אָט זיצט באַלד אַכט יאָר אַלעק-
סאַנדראַ איזמאַאילאָוויטש, די בעסטע פריינדין פון ספירידאָנאָוואָ. זי איז
געווען די טאָכטער פון אַ גענעראַל אין מינסק. אָבער אין יאָר 1905, נאָכן
יידישן פּאָגראַם אין מינסק, האָט זי באַשלאָסן צו מאַכן אַ סוף צום לעבן
פון גובערנאַטאָר גורלאָוו. זי האָט אין אים געוואָרפן אַ באַמבע... איז גע-
ווען פאַרמשפּט צום טויט. אָפּגעזעסן עלף יאָר אין דער קאַטאָרגע... אין
דער רעוואָלוציע-צייט האָט זי מיט באַגייסטערונג געאַרבעט אין פּויערטוים,
און היינט איז זי פון די באַלשעוויקעס ווידער פאַראַרטיליט צו אַ לעבן פון
לידן און איזאַלאַציע..."

איך האָב דערפילט אז אין זאָל איז דאָ אַ באַוועגונג פון סימפּאַטיע.
האָב איך דערמאָנט וועגן אַן אנדער חבּר, וועגן זשוקאָוו. „ער איז צוזאַ-
מען מיט אירינאַ סאַכאָווסקאַיאַ געפאָרן אין יאָר 1920 צו מאַכן אַן אַמענ-
טאַט אויפן גענעראַל דעניקין. אין קיעוו האָבן זיי אים געקאָנט טאַקע
טרעפן. אָבער בעת זיי האָבן אין דער טעראָריסטישער גרופּע געהאַלטן אין
דער צוגרייטונג-אַרבעט, האָבן די קריסטלעכע חברים פון דער גרופּע, און
זשוקאָוו צווישן זיי, אויפּגעהויבן די פּראַגע וועגן דער גרויסער געפּאַר וואָס
קען אַרויסקומען פאַר דער יידישער באַפעלקערונג אין קיעוו ביי אַזאַ זאַך.
און זיי האָבן באַשלאָסן דאָס גיט צו טאָן אין קיעוו. און דער איידעלער
זשוקאָוו איז היינט אויך שוין דאָס זיבעטע יאָר אין פאַרשיקונג. אין די
אַלע מענטשן פאַרבינדט זיך טריישאַפּט צו רעוואָלוציע מיט גרויסע מענטש-
לעכקייט. יעדער פון זיי, סיי אַרבעטער סיי פּויער סיי אינטעליגענט, וואָלט
געקאָנט היינט פאַרנעמען אין דער סאָוועטישער מלוכה די בעסטע פּאַסטנס.
זיי זיינען דאָך די אמתע מחותנים פון דער שמחה, און פון דעסטוועגן לאָזן
זיי זיך ניט אונטערקויפן... זייערע פּאַמיליעס זיינען שוין לאַנג רוינירט,
און זייער לעבן גייט אויס אין חושך. אַזעלכע אַרבעטער און פּויערים זיי-
נען אַ גרעסערער באַווייז פון דעם העלדישן גייסט פון אַרבעטער-קלאַס איידער
יענע וואָס שטייען אין שפיץ פון אַ רעגירונג. אַלע סאַציאַליסטן וואָס זיצן
אין טורמעס זיינען מאַרמירער, אָבער אַ סך טראַגישער איז דאָס מזל פון
יענע ליגקע סאַציאַליסטן וואָס האָבן אַליין מיט זייערע הענט געהאַלפן
אויסבויען די סאָוועטישע רעפּובליק. און היינט זיינען זיי איינגעשפּאַרט
אין אירע אייגענע כויערן."

אַז איך האָב נאָך 20 מינוט געענדיקט ריידן, האָבן די צוהערער אַק-
טיוו, אויפגעטרייסלט געפאַטשט בראַוואָ. אין די ערשטע רייען האָב איך
געזען וואַרעם לייכטנדיקע אויגן. אויפגערעגט פון דער ערשטער באַגעגע-
ניש מיטן ניו-יאָרקער עולם האָב איך זיך געזעצט אין דער טיפעניש פון
דער סצענע. וולאַדעק האָט ווידער גענומען דאָס וואָרט צו ריידן וועגן

תכלית. „אז איר וואָלט געהאט דעם אַרעס, ח' שטיינבערג, און איר וואָלט געשריבן צו אייערע פריינד דאָרטן, וואָלט איר בעסן צו דערמאָנען אז די היינטיקע פאָרזאמלונג דאָ איז די 164-טע. וואָך אין וואָך, יעדן זונטיק פרי דורך אָסיען און ווינטער, קלייבן מיר זיך צונגיף דאָ שוין אַ סך יאָרן... אַקערשט האָט מען דאָ דערמאָנט די נעמען פון ספירידאָנאָוואַ, איזמאַאילאַ וויטש און אַנדערע. אז איר האָב דערהערט די נעמען, בין איר געוואָרן אויפגעשטורעמט, ווייל עס האָבן זיך ביי מיר אויפגעוועקט די זכרונות פון מיון יונגט. אין יאָר 1905 בין איר געזעסן אין טורמע. און מיר אַלע, צו וועלכער פאַרטיי מיר זאָלן ניט געהערן, האָבן זיך דעמאָלט מיט דער גרעפֿ-טער באַגייסטערונג באַצויגן צו ספירידאָנאָוואַ... און איצט זיצט זי ווידער פאַרשפאַרט. ס'איז שווער זיך פאַרצושטעלן אזא זאָך.“ און וואָרעק האָט פאַרנעשלאָגן דעם עולם מען זאָל דאָ איצט אויפקלייבן פאַר די געפאַנגענע אין רוסלאַנד אַ „פאַר דאָלאַר“.

צוערשט האָט זיך איינגעשטעלט אַ טיפע שטילקייט. קיינער האָט מסתכא ניט געוואָלט זיין דער ערשטער צום אויפרוף. אָבער וואָרעק קען זיין אוידיטאָריע, האָט ער גענומען אויפמונטערן דעם עולם, מאַכן אים לייכטער דעם פינאַנציעלן פּראָצעס, אַפעלירן צו זיינע טיפערע געפילן. — „מיר דאַרפן היינט אָנקלייבן דאָ אַ הונדערט דאָלאַר... איר ווייס גאַנץ גוט אז דער גרעסטער טייל פון אייך איז אַרבעטסלאָז... ס'איז ניט לייכט אַרויס-צונעמען פון פאַקעט דעם דאָלאַר. — און מיר האָבן טאַקע אָפּגעערדט ניט צו זאַמלען דאָ אין דעם אָפּן פאַרום. אָבער היינט איז אַן אויסנאַם-פאַל!...“ דער שווייגנדיקער זאַל האָט זיך נאָך ניט גערירט.

— לאָמיר צוערשט אַרויסרופן יענע וועלכע קענען געבן מער... ווער וויל געבן אַ צען דאָלאַר?
מען שווייגט.

— איר גיב 10 דאָלאַר — דערקלערט וואָרעק.

— ווער גיט נאָך?

אַ שטים רופט זיך אָפּ פון דער טיפעניש פון זאַל. נאָך און נאָך אַ שטים. אַביסל ענלעך צו דעם ווי מען פאַרקויפט אַן עליה אין שול. וואָר-דעס רופט אויס ווידער: און איצט זאָלן זיך מעלדן די וואָס קענען געבן פינף דאָלאַר, אָדער דריי, אָדער איינעם... יעדער דאָלאַר איז וויכטיק...

אַ וויילע איז דער עולם פאַרשטומט. ווי די אַרבעטער וואָלטן שטומער-הייט געמאַכט ביי זיך אַ שנעלן השבון פון זייער קאַסע: וויפיל קענען זיי אַפּשפּאַרן און אָפּגעבן. און אַט הייבט זיך אויף פון דער באַנק אַן עלטערע פרוי אין שוואַרצן, דערנענטערט זיך פאַמעלעך צו דער בינע, גיט איבער דעם צו איר אַריבערגעבויגענעם וואָרעק אַ גרינעם פאַפירל. — אַט האָבן

מיר פינף דאָלאַר! — הייבט אויף אין דער הויך וולאָדעק דאָס פּאַפּירל. — פון אַן אַנדער עק זאָל, פון אַ דריטן הייבן זיך אויף באַשיידן, אזוי ווי שעמעוודיק, מענטשן און טראָגן איינגעקוועטשט אין האַנט גרינע פּאַפּירלעך. אָט גייט שוין אַ שטילע באַוועגונג אין גאַנצן זאָל. ווי עס וואָלטן זיך אויפגעלייזט געבונדענע נשמות, ווי עס וואָלטן זיך אָפּגעעפנט פאַרבונדענע טייסטערס. שנרעלעך פון מענטשן ציען זיך צו דער בינע און צוריק. פון איין ריי בענק צו די אַנדערע רופן זיך מענטשן צו, גיבן אויפּטראָגן, באַרגן אויס איינער ביים אַנדערן. צעקנייטשטע ווי די פּנימער דאָלאַר-בילס ווערן איבער די קעפּ אַריבערגעגעבן אַהין, הויך צו דער טריבונע. און וולאָדעק האָט שוין באַהעלפּער: אונטן ביי דער בינע האָבן זיך געשטעלט אַ פּאַר וועלכע גיבן אַריבער די מתנות. ער רופט אויס יעדן מאָל וויפּיל ער האָט שוין: 54 דאָלאַר, 55, 57, 60 דאָלאַר. ס'איז היימלעכער אין זאָל, און ס'איז דאָך אַ געדריקטע שטימונג... דער שטראָם נעמט זיך אָפּשטעלן, די פּויועס צווישן די אויסרופן פון וולאָדעקן ווערן אַלץ לענגער. — שטעלט זיך ניט אָפּ, גענאָסן! מיר מוזן אָנקלייבן לַכַּל הפּחות אַ 75 דאָלאַר... עס פּאַסט אונדז ניט פאַר גענאָסע שטיינבערג, אַז ער זאָל ניט האָבן קיין שלעכטע מינונג וועגן אונדז... לַכַּל הפּחות 75 דאָלאַר... אויב די גענאָסן קענען ניט געבן קיין דאָלאַר, מענט איר געבן אויך ווייניקער. יעדער סענט איז וויכטיק... אַ שטילשווייגן. מען באַהאַלט די אויגן פון אַרום. אפּשר מאַכט מען זיידער אין קאָפּ שנעלע חשבונות אום אָפּצושפּאַרן עפעס אַ פּאַר סענט? כּדי מען זאָל זיך ניט שעמען צו געבן ווייניק, שיקט וולאָדעק אַרויס איבער די רייען זאַמלער, זיי גייען צו צו יעדן איינעם. אין זאָל איז אַ שטילער גערודער דער אזוי ווי האַרבס-בלעטער וואָלטן זיך געטראָגן אין ווינט. און אָט טראָגן שוין די זאַמלער פּולע טעלער באַזילבערט מיט סענטן. דער אַרבעטער-גראַשן האַט זיך ניט אויסגעשעפּט. — ס'וועט זיין אַ סך מער ווי 75 דאָלאַר. — פרייען זיך די זאַמלער.

איצט הייבט זיך אויף וולאָדעק און האַלט אין זיין האַנט אַ רויט ביכעלע. ער ניט מיר אויך איינס. דאָס זיינען „אויסדערוויילטע אַרבעטער-און פּאַלקס-לידער“ אין יידיש. „מיר וועלן באַלד זינגען אַ פּאַר לידער. מיר טוען עס דאָ אין יעדער פאַרזאַמלונג“. איינער האָט זיך צוגעוועצט צום פּיאַנאָ, איינער האָט גענומען דירזשירן. די לאַנגע בענק האָבן זיך אויסגע-רייטלט מיט די געזאַנג-ביכעלעך. אַןן מיט אַ מאָל האָבן זיך גענומען טראָגן די אומעטיק-איראָנאָישע טענער פון דעם פּאַלקסליד „זשאַמעלע“.

„דו וועסט זיין אַ גביר, מיין זשאַמעלע —
פלעגט מיר זינגען ביי מיין וויגעלע

מ י ט א י י פ ו ס א י ן א מ ע ר י ק ע

אלע נאכט אמאל די מאמעלע,
איך געדענק נאך היינט איר ניגעלעט".

עס האָבן זיצנדיק געזונגען כמעט אלע אַרום. מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ
האָבן איר געזען ווי ס'האָבן געזונגען ניט נאָר יונגע פרויען, מענער, מיידל
לעך; עס האָבן מיט כוונה געזונגען עלטערע יידן מיט בערד, מיט טיפע
קנייטשן אויף די שטערנס, מיט אויסגעהאַרעוועטע הענט. טשעקאווע, אז
זינגענדיקע טענער האָבן זיך געטראָגן פון מענטשן וואָס זיצן כמעט אומ-
באוועגלעך. די קלאַנגען זיינען ווי געוואַקסן. פון הינטער זיי אַלעמען. און
ווי אַ נייע כוואַליע האָט זיך פּלוצים אויפגעהויבן דער צווייטער ביטער-
איראַנישער פערז פון דעם ליד.

„און מקוים איז געוואָרן חיר,
די הבטחה פון מייַן מאַמעלע:
שווער צו קריגן אַזאַ גביר
אַזאַ עושר, ווי איר זשאַמעלע.“

שלאָפן שלאָף איר אויף אַ קערבעלע
מאָד „המוציא“ אויף אַ סקאַרינקע
און „לחיים“ אויף אַ שערבעלע
פול מיט ברונעס-וואַסער קלאַרינקע...“

די שטימען האָבן זיך געצויגן אין די געצערטלע ווערטער. און די
יידן מיט די בערד האָבן מיט כוונה אויסגערופן זייער פיין: מאָד „המוציא“
אויף אַ סקאַרינקע. די סינדערישע ווערטער האָבן אזוי טרויעריק אַרויסגע-
קלונגען פון די באַיאָרנטע מענטשן... וואַלדעק איז די גאַנצע צייט געשטאַ-
נען אויף דער סצענע, און איצט אין זיינע שוואַרצע קליידער, אין די רעמ-
לעך פון די בריקן, מיט דעם ביכל אין האַנט האָט ער טאַקע אויסגעזען ווי
אַן ענגלישער גלח. און דער גאַנצער עולם האָט אויסגעזען ווי ביי אַ גאַמעס-
דינסט.

— און איצט — איז ער צוגעקומען צו מיר — וועלן מיר זינגען
„און דו אַקערסט און דו זייסט“... לכבוד איר. דאָס איז דאָך איבערזעצט
פון זשיטלאָווסקין. ער האָט זיך געווענדעט צום זאַל, דערקלערט: „און דו
אַקערסט“ אויף דעם זייטל 50...“

דער עולם האָט גענומען מישן אין די סידורים, און אין אַ וויילע אַרום
האָט ער שוין געזונגען די שווערמוטיקע האַלב־קעמפּערישע ווערטער.

„גלי'גלגל'גלגל, גלי'גלגל'גלגל,
קלאפט דער האַמער זיין געזאַנג...“

מאַן פון אַרבעט, אויפגעוואַכט,
און דערקען דיין גרויסע מאַכט!
ווען דיין שטאַרקע האַנט נאָר וויל
שטייען אַלע רעדער שטיל!...“

ס'איז געווען גוט. אויף די געזיכטער האָט זיך געוווּן אַ זעלישע פּרישקייט. עפעס ווי אין אַ יום-טובדיקן טאָג נאָכן דאוונען, בעת מען האַלט שוין ביים פּאַרלאָזן די שול... די פּראָגראַם איז נאָך ניט געווען אויסגע-שעפּט. אַן אַרטיסטין האָט גענומען פּאַרלעזן אַ דיאַלאָג פון שלום-עליכם. אַן אַלמנה קומט אויפן בית-עולם קלאָנגן זיך פאַר איר מאַן אויף איר פינצ-טערן מזל. זי שילט אים מיט די ביטערסטע קללות און האָט פאַר אים די טיפּסטע פּאַרערונג. — די אַרטיסטין האָט געשפּילט מיט איר קול און מיט אירע אַלע אַכרים. דער עולם האָט משונהדיק-פּריילעך געלאַכט, זיך פאַר-גאַנגען פון לאַכן. ווי ווייניק דאַרפן די דאָזיקע פאַרמאַטערטע מענטשן, כדי צו דערקוויקן זייער נשמה. די היינטיקע פּראָגראַם איז אין תּוך ניט גע-ווען רעוואָלוציאַנער. עס האָט פאַרמאַנט אין זיך די טעמעס פון דער ערש-טער, נאַאיווער תקופה פון דער אַרבעטער-באוועגונג. די שטורעמס פון דער היינטיקער עפּאָכע האָבן דאָ ניט אַרויסגעקלונגען. אָבער די אַרבעטער האָבן זיך דאָ היינט אָפּגערוט פון דער טעגלעכער פיין און יאָגעניש נאָך אַרבעט. מיר זיינען שוין געשטאַנען ביים אַרויסגאַנג פון דער בינע. וולאַדעק האָט מיט אַן איינגעהאַלטענער פּרייד דערציילט: ווייסט איר, וויפיל מיר האָבן אָנגעקליבן געלט? אַ סך מער ווי 75 דאָלאַר... הונדערט און איין דאָ-לאַר!... און איר דאַרפט וויסן אַז דער גרעסטער טייל פון די פאַרזאַמלטע ליידין היינט פון אַרבעטסלאָזיקייט. עס איז אַ גרויסער קריזיס ביי די שניידער. מיר האָבן זיך, ווי אָפּגערעדט, צעטיילט דאָס געלט. 55 דאָלאַר האָט מיר איבערגעגעבן וולאַדעק פאַר די לינקע ס"ר, דאָס איבעריקע וועט גיין — פאַר די אַנדערע געפאַנגענע סאָציאַליסטן. אַרום זיינען געשטאַנען מענטשן, און מען איז געווען אין אַ געהויבענער שטימונג... און דאָ האָט מיך אָפּגערופן אַן אַ זייט איינער מיט שוואַרצע וואַנצעס און האָט גענומען אַרײַנריידן אין מיר: „מיינט ניט אַז ס'איז אין אַלע דיסטריקטן פון שטאָט אַזעלכע פאַרזאַמלונגען. דאָ איז צונויפגעקומען אַלץ וואָס ס'איז דאָ אין דעם יידישן סאָציאַליסטישן פאַרבאַנד. גאַנץ נײַ-יאָרק. איך בין אַליין פון „פאַרבאַנד“ און איך ווייס...“

מ י ט א י י פ ו ט א י ו א מ ע ר י ק ע

צו וואס האט ער עם מיר געזאגט? פאר וואס וויל דער מענטש צע-
שמערן די שטימונג ביי מיר, ביי אלעמען?...

פאליטיק און מאראל

איך האָב געמוזט אַריינזעצן זיך אין אַן אויטאָ און פֿליען צו דער זי-
צונג פון אַרבעטער־רינג. היינט איז פאַרזאַמלט דער „באַרד אָף דירעקט-
טאָרס“: דער פירנדיקער אָרנאַן צווישן די צוואַמענפאַרן. דאָס זעלביקע צי-
מער אין וועלכן איך בין געווען מיט אַ וואָך צוריק. אַרום דעם קיילעכדיקן
טיש ברייטלעך־שטייפּע פיגורן פון די פירער פון די פּראָווינץ־שטעט. אויפֿ-
מערקזאַם־רואיקע געזיכטער, שוואַרצע רעמלעך פון ברילן, מיושבדיקע רייד.
אַן אַטמאָספּער פון רו און זיכערקייט הערשט ביי דער זיצונג. איינער פאַר-
ענדיקט די רייד וועגן סאַנאַטאָריום. דער פאַרזיצער יוסף וויינבערג רייסט
איבער דעם סדר־היוב, גיט מיר דאָס וואָרט. דאָס מאַל רייד איך הויפּט־
זעכלעך וועגן דעם צוועק פון מיין קומען: הילף פאַר אונדזערע געפאַנגע-
נע. איך דערמאָן זיי נעמען פון אונדזערע פריינד, וואָס דאַרפן זיין זיי באַ-
קאַנט, איך דערצייל וועגן דער וואַרעמקייט היינט ביי דעם פאַרום, איך לייג
אַרויף אויפן טיש פּאַטאַגראַפיעס פון די רעוואָלוציאָנערן. איך בעט זיי
אַסיגנירן אַ חשובע סוכע, טאַקע באַלד, בעת איך בין נאָך אין אַמעריקע.
„פאַר דער צייט וועלן מיר אוועקשיקן אַהין דאָס געלט און באַקומען אויך
די באַשטעטיקונגען פון די טורמעס“. בשעת איך רייד, פֿליט מיר דורך
אַ געדאַנק אין קאַפּ: „פאַר וואָס קוקט זיך קיינער ניט צו צו די פּאַטאַגראַ-
פיעס אויפן טיש? אפשר וויל זיי איז דער ענין באַקאַנט שוין פון פּריער?“.
זיי הערן זיך אזוי אויפּמערקזאַם צו“. וויינבערג הייבט זיך אויף פון אָרט.
דאַנקט פאַר דער רעדע און פאַר דעם צוטרוי צום אַרבעטער־רינג. דער-
קלערט אַז „מיר וועלן שטעלן אונדזער נאַנצן אַפּאַראַט צום דינסט פון אייער
מיסיע“. ער נייט אבער פאַרביי דער געלט־פּראַגע. דאָ זיינען דאָ שוועריקייטן.
דער „באַרד אָף דירעקטאָרס“ האָט נישט דאָס רעכט צו אַסיגנירן פון זיך
אַליין קיין געלט. געלט־באַשטימונגען פאַר אַזעלכע צוועקן ווערן געמאַכט
נאָר פון אַ קאָנווענשאָן. אַכער, ווי געזאַגט, דער אַרבעטער־רינג איז גרייט
מיטצוהעלפּן מיט וואָס ער קען...

דוכט זיך, פאַרענדיקט. איך קען זיין צופרידן. אָבער דאָ הייבט זיך
אויף פון איין זייט דער ח' דייווידאָוו. ער בעט דעם פאַרויצער אַריינצו-

טראגן אין פראטאקאל די דערקלערונג וואָס ער האָט אָקערשט אָפּגעגעבן מכוה אונטערשטיצונג. איינגעלטעך איז עס אַ זעלבסטפארשטענדלעכע זאך. ניין, מסתמא ניט! וויינבערג דערלאנגט פלוצים אַ קלאפ מיטן פאַרויצער-האַמער איבערן טיש, רייסט איבער דיווידאַווס רייד. — צו וואָס פראַטאָ-קאַל? ס'איז דאָך גענוג אַז דער טשערמאַן גיט אַ דערקלערונג פאַר אַלע-מען און פאַר ח' שטיינבערג... וויינבערג רעדט מיט אַן איינגעהאַלטענעם פאַרדרוס.

אַ שטילער געמורמל צווישן די דירעקטאָרס, די פיגורן קומען אין באַוועגונג. מען גיט שטיצע דעם טשערמאַן, דיווידאַוו וועצט זיך אַ ביסל פאַרווירט אויף זיין שטול. איך הייב נישט אָן צו פאַרשטיין צו וואָס איז דער טומל (ערשט שפעטער האָב איך פאַרשטאַנען). די געשעפט-זיצונג גייט ווייטער. איך הער זיך צו אַ צייט צו די דעבאַטן וועגן סאַנאַטאָריע, און גיי אַרויס. צוויי פון די אַנטיילנעמער גייען אַרויס אין קאָרידאָר, זייער שטייפֿ-קייט איז פאַרשוונדן. איינער דערמאָנט זיך מיט אַ וואַרעמען פנים, אַז ער איז אַמאָל אין אַ רוסישער טורמע געזעסן צוזאַמען מיט דער איזמאַאליאָ-וויטשן. דער אַנדערער — סאַלאָוויאָוו — לייגט מיר פאַר צו האַלטן אַ לעק-ציע ביי זיי אין פינסקער ברענטש. איך מוז זיך אַיילן אַהיים גרייטן זיך צום אָונט. ס'איז דאָך אַ פּרעמיערן-אָונט.

אַ זיינער ניין האָב איך זיך צוגנויפגעטראָפּן מיט ד"ר עלסבערג, און מיר זיינען אָפּגעפאַרן צום מאַסן-מיטינג. מיר דוכט זיך אַז דער גוטער דאָקט-טאָר איז אַביסל אומרויג. מיר זיינען צוגעפאַרן צו דער רענד-סקול. „זעט איר — ווייזט ער מיר אויף אַ רוי אויטאָם וואָס שטייען אויסגעצויגן ביים טראַטואַר — דאָס זיינען אַלץ באַזוכער פון דער פאַרזאַמלונג.“ ער האָט זיך באַרויקט, ס'וועלן זיין מענטשן. ווי נאָר מיר האָבן אַרײַנגעשטעלט אַ פוס אין דעם מיט מענטשן-הודזשענדיגן פאַדער-צימער, האָבן מיר מיט אַ פאַרבאַהאַלטענער פרייד אָפּגעשלעפט אָן אַ זייט מינץ. ס'איז גוט, שוין פאַר-קויפט 580 בילעטן... איך בין די גאַנצע צייט געזעסן אין קאַסע, ניט אָפּ-געטראָטן אַ שריט, געצײלט יעדן בילעט... אַז איך האָב דערזען ווי מען פאַרקויפט דעם פינף-הונדערטן בילעט, בין איך אַרויס... ס'איז שוין אַל-רייט, ס'זיינען דאָ אַ 700 מענטשן... איר האָט הצלחה!

איך ווער פאַרכאַפט פון דעם זיסן אומרויגעפיל, וואָס קומט ביי יעדער גרויסער פאַרזאַמלונג, איידער זי עפנט זיך. פון מינצן רופט מיר אָפּ אָן אַ זייט איין מענטש, אַ צווייטער. אַ קליינע, קורץגעשורענע פרוי, מיט אַ פנים פון אַ פעטערבורגער קורסיסקע, רעדט צו מיר האַסטיק און שטיי: מיר מוזן זיך טרעפן אין אַ באַזונדער אָרט, איר קענט ניט די מענטשן אַרום איך, מיר זיינען אַ גרופע ס"ר וואָס שטייט נאָענט צו אייך. (דאָס

איז געווען דאָראַ ק. פון יענער גרופע ס"ר, וואָס איך זוך טאַקע!) איך קוועטש איר דאַנקבאַר די האַנט. אַ הויכע געשטאַלט פון אַ פרוי, באַשיינט מיט טיף־שוואַרצע אויגן, בייגט זיך אַריבער צו מיר און פליסטערט אַרײַן, אַזוי אַז דער אַרומיקער עולם זאָל ניט הערן: באַרגי לאָזט אייך גרויס... איר קענט דאָך אַרמאַנדאָ באַרגי? איטאַליענישער סינדיקאַליסט. ער וואַלט וועלן זיך טרעפן מיט אייך...

— ווי קומט איר צו באַרגי? — קוק איך דערשטוינט אויף דער האַלב־איטאַליענישער, האַלב־יידישער פרוי.

זי לייגט אַרויף דעם פינגער אויפן מויל. „מען דאַרף דאָ ניט ריידן. מען זוכט אים! — אַ צערטלעכקייט פון אַ מוטער, אַן איינגעהאַלטענע ליידנשאַפט פון אַ חבר בליקן אַרויס פון די אויגן. מיר ריידן אָפּ זיך צו טרעפן.

אָבער ד"ר עלסבערג האָט מיך אַרויסגעזוכט, מען מוז גיין אין זאַל מיר הייבן זיך אויף די הילצערנע ברעטלעך פון אַ זייט. ווי דעם רעש פון אַ ווייטן ים־ברעג דערהער איך הענט־פאַטשערייען. אַרויף אויף דער פלאַט־פאַרמע — דער רעש פון פאַטשערייען ווערט נאָך הילכיקער. דאָס גיט מיר צו מוט און באַגייסטערונג. נישט מוט אויף צו באַהערשן אין זיך די אימת הצבור. אָבער אונדזער איינער האָט שוין אַזוי לאַנג נישט געהאַט די געדעגנהייט אַרויסצוטערען פאַר אַ גרעסערן עולם. אויסער דעם טרעט איך היינט אַרויס כמעט דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבן פאַר אַ ייִדישן מאַסן־עולם. צי געפינט מען תיכף דאָס לשון וואָס פאַרבינדט מיר מיט די צוהער־רער? צי געפינט מען אין זיי אַ פאַרשטענדעניש צו אונדזערע, נישט־דעכטע נישט־לינקע" חלומות? איז דער זאַל מיט די מענטשן פריינדלעך געשטימט, דעמאָלט האָט מען כמילא דעם אַקטיוון פאַרביטערטן מוט צו ריידן קעגן זיי. ווי איז אָבער אַז זיי זיינען נישט פריינדלעך און נישט פריינדלעך?

די פאַטשעריי האָט טאַקע דערפאַר אויפגעברויזט אין האַרצן אַ מוט און אַ באַגייסטערונג. אונדזערע ווערטער, די ווערטער פון פאַרטיבענע און פאַרשטומטע, וועלן דאָ אַלזאָ געפינען היינט אַ געהער! זאָל זיין דער־ווייל נאָר אַ געהער.

אויף דער פלאַטפאַרם טרעה איך אַ ריי באַקאַנטע מענטשן. ניגער, קאהאַן, מעריסאָן, ראָזענפעלד, עפעס ווי אַ משפּחה. און עפעס אַ באַשיידע־נע פיגור פון אַן אומעטיקן זשורנאַליסט זיצט מיט אַ פּעדער. אַ פאַרטערטער פון דער דייטשער „ניו־יאָרקער פּאָלקס־צייטונג". בעת מיר ריידן זיך פונאַנ־דער, הייבט זיך אָן דער צערעכאַניאַל פון אַזעלכע קבלת־פנים־אָוונטן אין אַמעריקע. מען וועט באַלד „פאַרשטעלן" דעם „חשובן גאַסט". איך האָב זיך

שוין א סך אָנגעהערט וועגן אזעלכע האַניקזיסע הספרים מיט וועלכע מען באַערט דאָ די אַרפּאָנקומענע געסט. וואָס וועט דאָ זיין? ס'איז אַרויס זייער גוט, ראשית כל, קורץ.

יוסף קאהאן איז געווען פּאַרויצער, און האָט פּאַרגעשטעלט דעם ר"ר יוד נון שטיינבערג. ער זאָגט אין זיין באַגריסונג: וואָס אונדז האָט באַזונדערס צוגעצויגן אין ד"ר שטיינבערגס אַרטיקלען און איצט, אז מיר קען נען אים, דאָס איז — דער פעסטער גלויבן, דער גלויבן אין סאָציאַליזם, וואָס דאָס איז פּאַרלירן געגאַנגען ביי אונדז, אין אַמעריקע... ער וויל ריידן וועגן די שווערע סאָציאַלע פּראָגנ. לאָמיר הערן אַן אויפריכטיק און ביז אַ געוויסן גראַד ניי וואָרט". צביון האָט אָנגעהויבן זיין רעדע מיט אַ ווענדונג צום עולם: „האָט נישט מורא, איך וועל נישט טאָן ווי יענע רעדנער ביי אונדז וואָס פּאַרנעמען די צייט און לאָזן נישט קומען דעם נאַסט צום וואָרט. (אַ גוטמוטיק־איראָנישער שמיכל האָט זיך געשלאָענגלט אונטער זייער נע וואָנצעס). איך האָב געלייענט די אַרטיקלען פון ח' שטיינבערג. ער שטרעבט צו דערווייזן, אז ס'איז מעגלעך אזא זאך, ווי אַ האַרמאָנישע פּאַראַיאַניקונג פון מאָראַל און פּאָליטיק. מיר ווינטשן אים דערפּאָלג אין זיין שווערער אַרבעט, הגב מיר צווייפלען, צי ס'איז מעגלעך אזא זאך". ש. ניי גער האָט באַגריסט אין נאָמען פון פּרין־שרייבער־פּאַרויז. „ד"ר שטיינבערג איז איינער פון די ווייניקע סאָציאַליסטישע טוער וואָס שעצן אין דעם מענטשן דאָס מענטשלעכע. אפילו אין דעם פּאַרטיי־מענטש שטעלט ער דעם טראָפּ אויפן „מענטש", ניט אויף דער „פּאַרטיי". ניגער אונטערשטרייבט אז איך בין נישט לאַנג אַריינגעטראָטן אין דער ייִדישער פּובליציסטיק, דערמאָנט אז דורך איר קען מען אַרבעטן פאַר דער מענטשהייט. „לאָמיר האַפּן — פּאַרענדיקט ער — אז דאָס וואָרט פון חב"ד שטיינבערג וועט אַריינטראָגן אַ דערפרישונג אין דעם היגן ייִדישן געזעלשאַפטלעכן לעבן".

אַ סוף צו די הספרים, דער „מת" אַליין קען אָנהויבן ריידן. איך בין קורצזיכטיק, זע איך נישט די איינצלע געזיכטער פון עולם. אָבער אז איך שטעל זיך איצט אויף פאַר זיי, פיל איך זיך נאָענט און הימיש. איך דאַרף, ראשית כל, דאַנקען מייע שבתים־זאָגער. דאָס איז שטענדיק ניט לייכט. זאָג איך זיי: „דערלויבט מיר ניט צו ענטפערן מיט קאָמפּלימענטן אויף קאָמפּלימענטן. לאָמיר דאָס איבערלאָזן אויף שפעטער ווען מיר וועלן זיך נעענטער באַקענען. בעסער ווען איך וועל האַלטן ביים אָפּפאַרן". און איצט צו דער טעמע פון אָונט: פּאָליטיק און מאָראַל.

...וואָס קאָן זיין אייגנטלעך ווילד־פרעמדער ווי צונויפּפאַרן אזעלכע ווייטע באַגריפּן ווי פּאָליטיק און מאָראַל? מאָראַל איז אַ

הימלדיקער, הייליקער ענין, פאליטיק — איז א שמוציקער געשעפט פון דער זינדיקער ערד... ווי קען יענער הימל האָבן אַ השפעה אויף דער ערד? האָט מען טאָקע אָפּגעערעדט צווישן זיך, אַז וואָס צו גאָט איז צו גאָט און וואָס צו מענטשן — איז צו מענטשן. מען האָט זיך איינגעטיילט די לעבן־ספּערן און באַרוקט... דער אידעאָליזם פון אַ קאַנט איז דאָ געווען פּונקט אַזוי שולדיק ווי דער פּאָזיטיוויזם פון אַ קאַנט. דער היינטיקער געפּערלעכסטער פּאַרטערטער פון אַזאַ פּאַר־זיטיוויזם איז דער מאַרקסיזם. ער האָט אַריינגעטראָגן די טאַפּעלע בוכהאַלטעריע (פון מאַראַל און פּאָליטיק) אין דער גרעסטער מאַראַל־לישער באַוועגונג פון אונדזער צייט: אין דער סאַציאַליסטישער. די רעפּאַרטיסן, די רויקע און כּוּישבדיקע סאַציאַל־דעמאָקראַטן, האָבן אָפּגעשטויסן דעם בריוונדיקן מאַראַלישן ווילן פון איינצל־מענטש און פּראָלעטאַריע. זיי האָבן אַריינגעפּאַסט דעם פּראָלעטאַרישן קאַמף אין דער עקאָנאָמישער נויטווענדיקייט, אין דער מעכאַניק פון קאַפּיטאַליזם. איז טאָקע סאַציאַליזם באַלד געוואָרן פּריער אַ „שותף“. שפּעטער אַ משרת פון קאַפּיטאַליזם. ס'איז פּאַרבלין נאָר „פּאָלי־טיק“. מען ציטערט פּאַר דער „אייגענער“ גאַציאָנאַלער פּאָלקס־ווירטשאַפּט, ממילא אױך פּאַר דעם אייגענעם פּאַטערלאַנד. מען האָט זיך געשניטן די העלדזער פּיר יאָר לאַנג אין אַ מלחמה...

און אָט זיינען געקומען באַלשעוויקעס, ביי וועלכע ס'איז ניט געווען מער קיין קרעמערישע און ציטערדיקע פּאָליטיק. זיי זיינען, דוכט זיך, גענאַנגען מיט דעם מאַראַלישן שטורעם קעגן דער וועלט. ווייל די אַקטאַבער־רעוואָלוציע האָט אַנטהאַלטן אין זיך דעם טיפּסטן עמישן אינהאַלט. דער רוסישער פּויער האָט געדורשט ניט נאָר נאָך ערד; ער האָט דורך דער באַפּרייטער ערד זיך געצויגן צו דער באַפּריינג פון אַרבעט און לעבן בכלל. דער רוסישער אַרבעטער, נאָך נישט פּאַרדאָרבן פון דער מאָדערנער קולטור, האָט אױך „נאַיוו“ און ערלעך פּאַרלאַנגט די פּולע סאַציאַלע גערעכטיקייט... אָבער דער מאַראַלישער אינהאַלט פון אַקטאַבער איז פּאַרשקלאַפט געוואָרן צו אַ פּאַרטיי, אַ מלוכה־פּאַרטיי. זי האָט איר אייגענע מאַראַל. די דאָזיקע מאַראַל איז קאַלט ווי אייז און שאַרף ווי אייזן. זי האַלט זיך פּאַר דער איינציקער פּאַרקערפּערין פון דעם געשיכטלעכן שכל. זי אַליין קען פּירן צו דער גאָלד. און וועט דאָס פּאָלק ניט גיין מיט די וועגן וואָס זי ווייזט אָן, וועט עס האָבן צו זיינען און צו זאָגן. די דאָזיקע כּוהנים טראָגן די לוחות הויך איבערן קאַפּ פון דעם

פאלק. שטעלט עס זיך אנטקעגן, דרייען זיי זיך אום צו אים מיטן פנים און שלאגן אים מיט די לוחות. פון קידוש-השם ווערט הילול-השם.

די „מאָראַל“ וואַקסט אויך פון דעם בלינדן גלויבן אין היים-טאָרישן כוון, פון מאַרקסיזם. ס'איז פאַר זיי פאַראַן עפעס אַ השגחה פרטית פון דער געשיכטע; זיי צווינגען אַרויף אויף מענטשן וואָס די געשיכטע צווינגט אַרויף אויף זיי. דערפאַר זיינען זיי נישט אַזוי פּסיכאָלאָגישע ווי לאַגישע אַכזרים. דערפון נעמט זיך דער טעראָר. האָבן זיי, באַלשעוויקעס, פונקט אַזוי ווי רעפּאַרמיסטן, צוגענומען ביים מענטש-אַרבעטער זיי אַ מאָראַלישן ווילן. האָבן זיי אים אויך אַראָפּגעוואָרפּן אין תּהום פון טעגלעכער ביטערער „פּאָליטיק“... ס'איז אָבער מעגלעך אין סאָציאַליזם אַ פאַרבינדונג פון מאָראַל און פּאָליטיק. אָט — זיינען ביישפּילן פון די לינקע ס"ר אין דער רע-וואָלוציע. אין צייטן פון סקאָראָפּאַדסקים ממשלה האָבן זיי באַ-שלאָסן אַראָפּראַמען פון וועג דעם העטמאַן — עס זיינען געמאַכט געוואָרן אַלע פאַרברעייטונגען. מיט אַ פאַר טעג פאַר דעם אַטענטאַט איז אויסגעבראַכן די דייטשע רעוואָלוציע און סקאָראָפּאַדסקי איז אַראָפּ פון דער מאַכט. די לינקע ס"ר האָבן אים תּיכּף געלאָזן צור... מיר קענען אַן אנדער פּאַל: אויך אין קיעוו. די לינקע ס"ר האָבן דורכגעפירט דעם אַטענטאַט קעגן דייטשן גענעראַל אייכהאַרץ. די דייטשן האָבן געכאַפט און אויפּגעהאַנגען דעם טעראָריסט באַרים דאָנסקאָי. שפעטער האָט זיך איבערגעדרייט דאָס רעדל, די רוימע אַרמיי האָט פאַרנומען די שטאָט. צופעליק האָט מען אַרעסטירט אַ דייטשן סאַלדאַט וואָס איז געווען דער הענקער פון דאָנסקאָי. די באַלשעוויקעס האָבן אים געשטעלט צום טריבונאַל און צו טויט שטראַף. האָבן די לינקע ס"ר אַרויסגעלאָזן אַ פּראַקלאַמאַציע פּאַדערנ-דיק נישט אָפּצונעמען דאָס לעבן ביים פאַרבלענדעטן סאַלדאַט. דאָ שטייען זיך אַנטקעגן די ביידע פּרינציפּן: מלוכה-השבוּן פון פּאַלי-טיק און מענטשן-אידעע פון מאָראַל...

מער ווי אַ שעה האָט זיך געצויגן דער רעפּעראַט. אין דעם געריכטן פּוּלן זאַל וווּ הונדערטער מענטשן האָבן געמוזט שטיין אויף די פּיס, איז געווען מערקווירדיק שטיל. האָבן איך אַ בליק געטאָן אויף דער פּלאַטפּאָרם, האָט זיך געוואָרפּן אין אויג די אין שפּאַנונג אויסגעצויגענע פיגור פון מינצן. איך האָב געפילט אַז מען הערט זיך באַמת צו צו די ווערטער. אַ זעלישער בונד האָט אַרומגענומען דעם רעדנער מיטן עולם. דאָס האָט צו-

געגעבן די לעצטע זיכערקייט צו די רייד. און שוין ווי צווישן אייגענע האָב
איד געקענט אַריבערגיין לסוף צו דער יידישער טעמע.

...גראַד דאָס יידישע פּאָלק ווייסט דעם סוד פון פאַרבינדן איי-
ביקויטס-אידעען מיט רעאַלן טעגלעכן לעבן. נישט אומזיסט האָט
דאָס פּאָלק געשאַפן די לעגענדע מיטן ווילנער גאון... דער גאון איז
געווען אַ צדיק, אַ יושב אוהל, דער גרעסטער בעל מידות. איין מאָל
ערב יום־כיפור האָט ער גערופן צו זיך דעם דובנער מגיד און גע-
בעטן אים, ער זאָל אים זאָגן מוסר. דער דובנער האָט שוין געקענט
זאָגן מוסר, קיין איין מענטש האָט ניט געקענט ביישטיין זיינע
שטראָפרייד. אָבער דאָס מאָל האָט ער זיך דערשראָקן: ווי קען ער,
אַ פשוטער בשר־ודם, זאָגן מוסר דעם ווילנער גאון, דעם צדיק! אָבער
דער גאון איז באַשטאַנען אויף זיין פאַרלאַנג, און דער דובנער האָט
געמוזט נאָכגעבן.

— נו — האָט ער געזאָגט מיט אַ קרעכץ — איר האָט עס
אַליין געוואָלט, רבי, טאָ הערט מיך שוין אויס...
און דער דובנער האָט אָנגעהויבן צו זאָגן מיט זיין באַקאַנטן
ניגון:

— איר מיינט דאָך, רבי, אַז איר זייט באַמט דער ריכטיקער
צדיק? ווייל איר זיצט אין די אמות של תורה און איר מישט זיך
ניט אין די הויזות העולם און איר טוט נישט קיין רעה קיין יידן און
קיין מענטשן? האָט איר אַ טעות, רבי... איר מענט זיין פול מיט
מצוות ווי אַ מילגרוים און זייט גאָר נישט קיין צדיק. ס'איז קיין
קונץ נישט צו זיין ערלעך און פרום, בעת מען איז אָפגעזונדערט פון
דער וועלט, פון דעם לעבן. אייך איז ניט אויסגעקומען צו ראַנגלען
זיך מיט נויט און דחקות. איר האָט ניט געהאַנדלט אויפן ווילנער
מאַרק, ניט געריסן זיך, ניט געקריגט זיך מיט די קרעמער, מיט די
הענדלער, כדי צו פאַרדינען עטלעכע גראַשן פאַר ווייב און קינדער...
אַט אַז איר וואָלט געשטאַנען טאָג איין טאָג אויס אין דעם שווערן
לעבן, צווישן מענטשן, אין דעם מאַרקשמוץ, און וואָלט ניט באַ-
שמוצט ניט זיך און ניט אַנדערע — אַט דעמאָלט וואָלט איר געווען
אַ צדיק, רבי...

און די לעגענדע דערציילט אַז דער גאון האָט געגעבן גע-
רעכט דעם דובנער, און ער האָט געוויינט.

אַ פּאָלק וואָס טראַגט אין זיין זכרון אַזאַ מין לעגענדע איז
מסוגל צו פאַרשטיין די פּראַבלעם פון אייביקייט און טאָג, פון מאָ-

ראַל און פּאָליטיק. דער ייִדישער סאָציאַליזם באַזונדערס מוז אַרײַניג זאָפן אין זיך די פּאָדערונג פון אַזאַ מאָראַלישער פּאָליטיק. די ייִדישע שטאַט זײַנען הײַנט צעשפּרײט אויף אַלע קאָנטינענטן. אָבער קײן אײן קאָנטינענט איז נײַט וויכטיקער פאַר דעם אַנדערן. פאַר דער רוֹמישער קירך זײַנען שׂמענדיק געווען „געלױבטע מעכטער“, די אָדער יענע מדינה. פאַר דעם ייִדישן סאָציאַליזם איז דאָ אַן אײַנער הײַטלעך ייִדיש אַרבעטס־פּאַלק. פאַרבונדן וועט ער ווערן ווידער אַמאָל דורך דער פאַרבינדונג פון פּאָליטיק און מאָראַל.

„פּאָליטיק“, צעשטױבט אין אײַנצלנע טעג, איז ווי פּערל אָן אַ שנור. מאָראַלישע אידעען, נישט אַרײַנגעפּלאַכטן אין טעגלעכן קאַמף, זײַנען ווי אַ שנור אָן פּערל. מיר שטרעבן אין סאָציאַליזם צו דער אײן און אײַנציקער פּערלשנור.

דער עולם האָט נאָכגעפּאַלגט די טעמע, ער האָט עס געלאָזט הערן. אָבער אויך איך בין געווען דאַנקבאַר ביז גאָר דעם הײַנט־אָונטיקן עולם. אונדזער אײַנער איז אויסגעהונגערט צום רײַדן. מיר זײַנען דערווײַל פאַר־שטױסענע, נדחים פון בײַדע זײַטן, פון די צוויי סאָציאַליסטישע קירכן. פאַרשטױסן אײַנגטלעך פון דרײַ זײַטן: אויך פון דעם בירגערטום. בלױבט נאָר אײן שׂמאַלער צוגאַנג צו דער פּערטער זײַט: צום געמישטן, צום „פּשוטן“, צום אומאַרגאַנזירטן עולם. הײַנט האָב איך געקראָגן דאָ אַט דעם צוגאַנג צו די ייִדישע פּאַלקסמענטשן, און איך בין געווען גלײַקלעך. איך האָב זיך געזעצט לעבן דעם דײַטשן זשורנאַליסט און דערזען ווי ער שרױבט צו זײַנע לעצטע שורות. — פון וואָנען פאַרשטױט ער די ייִדישע שפּראַך? — האָב איך געמוזט פּרעגן דעם טיפּישן דײַטש מיט תּמעוואַמע אויגן און אַ נאַיוו בערדל. — אין ניר־יאָרק מוז מען קענען, — האָט געדענטפּערט באַשײדן דער דײַטש שאַקען (איז ער טאַקע געוועזן אַ בפּירושהר ייד פון דײַטשלאַנד. ער האָט מיר שפּעטער, אין בערלין, דערצײלט אַז „די „למטען צוליב“ האָט ער אום ראש־השנה געדאַוונט ביים עמוד).

— צו ווײַל מען שטעלן פּראַגן? — האָט זיך געווענדעט צום זאַל ער פּאַרוזיער.

צו וואָס שטעלן פּראַגן? — האָב איך זיך געהינדושט. דאָך זײַנען אַרױס מענטשן פון זאַל אין האָבן געפּרענט. — צו בין איך אין גאַנצן מבטל קאַנטן אָדער נײַט? — „פאַר וואָס איז דער טעראָר פון די לינקע ס"ר מאָראַליש באַרעכטיקט און דער טעראָר פון די באַלשעוויקעס נײַט? — הײַנט, וואָס זאָל איצט טאַקע טאָן דאָס ייִדישע פּאַלק? — ווי באַציט איר זיך צו פּאַלעסטינע? אויף די אַלע פּראַגן האָט מען געקאַנט ענטפּערן נאָר

עפעס אין קירצן. „צו ברייט טאָר איך נישט אַרײַנגיין אין די אַלע מעמעס, ווייל דעמאָלט וועט איר דאָך ניט קומען אויף מייע צוקונפטיקע רעפּעראַטן“.

דערמיט האָט זיך פאַרענדיקט דער אָונט. און בעת יוסף קאַהאַן האָט נאָך פון פּאַרזײַטישע דערקלערט אז ס'וועט באלד אַראַנזשירט ווערן אַ סעריע פון דריי מייע לעקציעס וועגן דער רוסישער רעוואָלוציע, בעת איך האָב נאָך געזוכט אָטעם נאָך דער זודיקער אַטמאָספּער פון אויפּרענגונג, — האָט זיך די פּלאַטפאָרם גענומען פאַרפּלייצן מיט מענטשן. צענדליקער מענטשן, דערוואַרעמטע און לייכטנדיקע, שטעקן מיר צו פון אַלע זייטן הענט, דאַנק ווערטער, ייִשריכוחס. אָט שטיי איך שוין אין אַן ענגן קנול פון פּריינד. אָט טרייסלט די האַנט אַ הויכוואַקסער שוואַרצער ייד מיט לאַנגע פּאַרע וואָס שטאַרצן אַרויס פון אונטער זיין שוואַרצן הויט. „איך בין אַ רב פון גאַליציע“ — דערקלערט ער מיט אַ סאַמעטענעם קול. אָט לאָזט ניט אַרויס מיין האַנט אַ יונגערמאַן מיט גלאַנצנדיקע אויגן: „אַ דאַנק וואָס איר האָט אַרײַנגעפירט אַזוי פיל העברעיִשע ווערטער אין אַזאַ לעקציע... ווילנער גאַון, סאַציאַליסטן-רעוואָלוציאַנערן“.

אָט רעדט מען צו מיר אין רוסישער שפּראַך. צווישן די רוסישע מענטשן רענקע — דער ליטווינער — וואָס זאָגט אז נאָך פון מאַריאַמפּאַל האָט ער זיך אויסגעלערנט פאַרשטיין ייִדיש. מיט רענקען, באַשיידן אָן אַ זייט, דער דייטשער פּריינד פון בערלין קנאַף. שיינענדיק פון שטאַלין שטייען אָן אַ זייט די פּאַמיליע האַראָוויץ. עס ציט מיך צו אויף זיין שטול מינץ. „ח' שטיינבערג... איך בין באַצויבערט... וואָס פאַר אַ פייע שטים איר האָט... איר זייט דאָך אַ ברונעט, און די שטים אייערע איז ווייס, מיט אַ רויטן ניואַנס“.

און פּלוצים שטופט זיך דורך צווישן אַלעמען אַן אַלמער, ברייטער און הויכער ייד מיט אַ שמיכלדיקן פנים און זאָגט גוט מוטיק: „מיך וועט איר שוין דורכלאָזן!“.

ער שטעקט מיר צו אַ קליינעם פּאַר-טאַגראַפישן בילדל און פרעגט: „דערקענט איר, ווער דאָס איז?“ „אַבער זעלבסטפאַרשטענדלעך: דאָס איז אַ בילד פון מיין פּאָטער, פון אַ דרייסיק יאָר צוריק! ווי קומט עס צו אייך?“.

— אָט דאָס הייסט טאַקע הוימישקייט אין ניר-יאַרק? — „איצט וועט איר שוין מיט מיר ריידן“ — לאַכט צופרי-דענעהייט דער קרוב — איך האָב אַמאָל מיט אַ יאָר 50 צוריק געדינט אין זוילנע ביי אייער באַבען. סאַלאָוויטשיק איז מיין נאָמען געווען. דאָ הייס איך סאַלאָוו. איר וועט מוזן קומען צו מיר...“

מען מוז שוין אַפּרײַנגיין די פּלאַטפאָרם, מען לעשט די לאַמפּן. מיר וועלן גיין — די אַרגאַניזירער פון אָונט — אין אַ קאַפע. מיסטער סאַלאָוו און זיין פּרוי לאָזן ניט אַפּ. נאָך איינע אַן עלטערע דאַמע פרעגט זיך נאָך אויפן געזונט פון מיין מוטער: זיי זענען געווען אַמאָל אין קאַוונע פּריינד-

דינען. אויך די דאָמע לאָזט ניט אָפּ. מען גייט אויפן גאַס ווי אַרומגענומען. איך גיב אַרויס אַלע גייטיקע צוזאָגן — און ווער באַפרייט.

אין קאָפּע איז אַ ים מיט מענטשן, אַלץ יידישע שריפטשמעלער. מיר זעצן זיך צונויף מיט י. לאַהאַנען, צביונען, ניגערן. אַ שטיף, קלויין ווייס מענטשל מיט בליצנדיקע אויגן זיצט מיט אונדז. דאָס איז יונה ראָזענב פּעלד. אַ נעץ געגעבן דעם פּאַרטריקנטן צונג, דערהערט די ערשטע ווערטער פון צביונען: צי איז מיר באַקאַנט אַז ער האָט שוין מיט עטלעכע יאָר צוריק אויפגעוואָרפן דעם ענין פון מאָראַל און סאַציאַליזם? בעת ער איז אַוועק פון די קאָמוניסטן? ... און שוין גייט צו מיושבדיקשטיף ד"ר עלסבערג און פירט מיך אָפּ אָן אַ זייט. „איך וויל אויך פאַרשמעלן ציוויע לעווינאָ. זי איז געווען אַמאָל פון אייערע.“ ציוויע לעווינאָ איז געזעסן אין יאָר 1905 צוזאַמען מיט אונדזער אַלעקסאַנדראַ איזמאַאילאָוויטש אין מינסקער טורמע, צוליב אַנטייל נעמען אין טעראַריסטישן קאַמף. זי איז דעמאָלט אַנטלאָפן פון טורמע. מיר זעצן זיך צו צו אַ טישל. אין דער דאָזיקער באַיאָרנטער, אומע־טיקער פרוי איז שווער אַרויסצוזען די געוועזענע יונגע טעראַריסטקע וואָס האָט צוגעגרייט באַמבעס קעגן אַ גובערנאַטאָר. אָבער זי רעדט מיט אַ שטיף איבערגעגעבענעם קול וועגן יענער צייט, מיט אַ צערטלעכקייט פון דער ערשטער ליבע וועגן סאַניען און מאַרוסיען. איך בעט זי נעמען אויף זיך די מאַטעריעלע זאָרג וועגן די ביידע פרויען. ס'איז איצט שווער אין אַמע־ריקע — זאָגט זי פאַרטראַכט. — צום געמיטלעכן זיצן ביים גלעזל קומט שוין ניט מער. עס וועבט זיך שוין דאָס געוועב פון מיין מאָרגנדיקער אַר־בעט. מיר ריידן זיך דאָ אויף צונויפרופן אַ זיצונג פון ליגעט סי"ג. דאָס איז אַ גרויסע איבעראַשונג און אַ שמחה פאַר מיר. איך האָב זיך קוים געריכט אויף דעם. יוסף קאַהאַן אַרבעט דאָ אויס די קעפלעך און די שלאָגן ווערטער פאַר די דריי לעקציעס פון מיין סעריע. ס'ווערט זייער שפּעט און איך פאַר אַוועק אַהיים. מיט אַ ציטעריק געפיל פון גליק שלאָפט מען איין. ס'איז קלאָר: אַז אונדזער אַרבעט דאָ איז גייטיק, זי איז אַ מאָראַלי־שע טרייסט און דערשטאַרקונג פאַר אַ סך מענטשן. דאָס געפיל פון דער איי־גענער גייטיקייט באַהערשט דאָס געמיט. ווי קומט מען אָבער צו אויף לאַנג צו די יידישע האַרעפּאַשניקעס? עס מעג זיין ווי ערלעך דאָס וואָרט און דער גלויבן וואָס מיר טראָגן אין זיך, ווי זאָל אָבער דאָס וואָרט צוקומען צו די מאַסן, אויפּטרייסלען זיי? היינט, דורך אַ שפּעלטל פון אַ סענסאַציאָנעלן קבלת־פּנים, דערזעט מען די מאַסן. ווי לאַנג וועט עס אָנהאַלטן דאָ, אין דער שטאָט, וווּ בכל מישט זיך אויס מיט ירושלים? איז דאָך נירו־יאָרק ווי אַמאָל נינוּה, „העיר הגדולה אשר יש בה הרבה... אדם אשר לא ידע בין־ימינו לשמאלו ובהמה רבה“.

אדאלף יאפעס זעלבסטמאָרד

וועגן מיין רעפעראַט איז ניט געווען קיין באַריכט אין דער יידישער פרעסע. (א באַריכט איז דערשינען אין דער דייטשער אַרבעטער „פּאָלקס-צייטונג“ אונטערן געלונגענעם קעפל: „מאָראַל — די עסעניז פון פּראָלעטאַ-רישער פּאָליטיק“). אזא מינהג איז ניטאָ אין ניריאָרק פאַר געוויינלעכע רע-פּעראַטן. ווי קען אַלזאָ דער עולם וויסן צי עס לוינט אים קומען נאָך אַ מאָל הערן דעם בעל-דרושן? פון אַ באַריכט וווּ ער זאָל קענען לכל הפּהות אָנ-טאַפּן, אָפּשאַצן די געהאַלטענע רעדע, קען ער טאַקע ניט. איז ער אָנגעוויזן אויף די דערציילונגען פון די צופּעליקע צוהערער פון אַ רעפּעראַט. דאָס איז די אינפּאַרמאַציע פון אַ קליין שטעטל וועגן אַ מגיד, אינפּאַרמאַציע שבעל פּה. אָדער ער איז אָנגעוויזן אויף דער אויגן-רייסנדיקער סענטאַציע פון דער פרעסע. זי וועט שוין מיט טראַסקענדיקע אותיות און ווערטער דאַרפן צוציען דעם עולם צו אַ צווייטן רעפּעראַט. דאָס איז אַוודאי נישט די אינפּאַרמאַציע שבכתב.

דערפאַר אָבער איז געווען אַ באַריכט אין דער קאָמוניסטישער „פּריי-הייט“. דוד מאַניעוויטש האָט אַרײַנגעשטעלט מיין אָוונט אין זיין אָפּטיילונג „געהערט און געזען“. דעם באַריכט האָט ער געגעבן, פאַרשטייט זיך, לויט דער „סאַציאַלער באַשטעלונג“ פון זיין רעדאַקציע. אָבער ער האָט ריכטיק געשילדערט דעם גאַנג פון דעם פּאַרטראַג. אַז ער האָט געזען אין אים ווידער-שפּרוכן, איז ער ניט שולדיק. דער היינטיקער קאָמוניסט פאַרשטייט ניט אַז אַזעלכע „ווידערשפּרוכן“ שטאַרצן אַרויס נאָר אין זיין פּרימיטיווער אידעאָ-לאָגיע, ניט אין דעם פּרייהייטלעכן סאַציאַליזם.

מאַניעוויטש האָט געשריבן: „אַ מין געדיכטער נעפּל פון ווידערשפּרוכן פון „יאָ“ און „ניין“, פון ליכט און שאַטן, פון הויכע פּילאָזאָפּישע באַגריפּן און קינדישער נאַוויטעט. און דער נעפּל ווערט אַלץ געדיכטער און גע-דיכטער, און דו פאַרלירסט שוין דעם גרונט-געדאַנק פון זיין „נייעם וואָרט“, וואָס איז אזוי אַלט, אזוי אַלט...

אַט זעסטו פאַר זיך אַ טרוימער וואָס שוועבט אין די הויכע הייבן און קוקט פון דאָרטן מיט צער אויף די ערדישע מעשים... און באַלד שטייט

שוין פאר דיר א פשוטער, נוט באקאנטער טיפ פון א סאציאליסט-דעוואָליר-
ציאָנער, וואָס פריידיקט קאמף אויף לעבן און טויט — מיט באַמבעס, מיט
פיערדיקע קוילן, דורך רעוואָלוציע. די אַקטאָבער-דעוואָלוציע איז ביי אים
פול מיט הויכער מאַראַל, מיט מענטשלעכער גערעכטיקייט.

איז דאָך גוט. און פלוצים, טוט זיך ביי אים אַלץ אַ דריי אויס מיט
דער פוטער אַראָפּ און עס באַקומט זיך: אָט דער מאַראַלישער אינהאַלט פון
דער רעוואָלוציע איז פאַרשקלאַפט געוואָרן צו אַ פאַרטיי. די באַלשעוויסטישע
פאַרטיי האָט געמאַכט פון דעם רוסישן אַרבעטער אַן אינסטרומענט פאַר
איר פאַרטיי-פאַליטיק... דער רעדנער פילט ניט, ווי ער פאַלט אַלץ נידעריג
קער און כאַפט זיך ענדלעך אַרויף אויפן פערד פון אויסגעדראַשענע קאַנטער-
רעוואָלוציאָנערע אינסינואַציעס."

דערדאָזיקער באַריכט איז געווען פאַר מיר וויכטיק פון צוויי זייטן.
ראַשיט, האָט ער דעם לינקן אַרבעטער-עולם געגעבן כאַמש אַ פאַרשטערטע
פאַרשטעלונג וועגן אונדזער געדאַנקען-וועלט. און צווייטנס: האָט ער באַוווּן
אַז דערווייל קלייבן זיך די קאָמוניסטן ניט אַראָפּצורויסן מיינע אַרויסטרע-
טונגען. פאַר וואָס? ווייל זיי ווילן בעסער אינגאַרירן אונדזער ריכטונג?
אָדער ווייל זיי זיינען איצט — אין דער מהומה מיט טראַצקין — מיט זיך
אַליין ניט זיכער?

אַזוי צי אַזוי, זיי פירן זיך אויף לייטיש לגבי מיר. אַ דאַנק וואָס זיי
פאַרזעען מיר.

9טער יאָנואַר.

קוים אויפגעכאַפט זיך פון דעם שלאַף נאָך דעם ערשטן גרויסן טאַג,
עס הייבט זיך שוין אָן צו רודערן דער נייער טאַג. דער באַזוך פון ח' שער-
מאַן איז מיר באַזונדערס אָנגענעם. ער איז דאָ איינער פון די היגע דריי יידי-
שע רעכטע ס"ר, אין ער דערקלערט מיר איצט אַז ער איז גרייט צו העלפן
מיר דאָ אַין דער אַרבעט. דאָס איז אַ גרויסער מאַראַלישער דערפאַלג. שער-
מאַן איז געוועזן אַמאָל אין סיביר פאַרשיקט מיט מיין ליבן חבר טרוטאַווסקי,
און טראַגט נאָך אַפילו דאָ אויף זיך דעם שטעמפל פון אַ רוסישן רעוואָליר-
ציאָנער. שלאַנג, הויך, מיט אַן אָפענעם געזיכט, מיט יונגע אויגן. עס פעלן
אים נאָר די וויכע לאַקן פון אַ טרוימער. בעת מיר פאַרן היינט צוזאַמען אין
דעם סאַבוויי, דערקלערט ער מיר עפעס וואָס איז מערקווירדיק ריכטיק.
„אַמת, מיר זיינען דאָ רעכטע ס"ר אָבער אָפגעטראַטן פון דער פאַרטיי-פראַג-
דאָס זיינען מיר. די לינקע ס"ר פירן דורך ערלעך די פראַגראַם". אַזעל-
כע אָפגעהאַרציקע אמתן הערט מען גאָר זעלטן. אפשר האָט עס שערמאַן דער-

פילט ווייל ער איז אייגנטלעך בכלל אָפגעגאַנגען פון דער רוסישער פּאַרטיי ס"ר. ער האָט זיך איבערגעגעבן מיט לייב און לעבן דער יידישער קולטור-אַרבעט. ער איז א טוער אין די ניריאַרקער שלום-עליכס-שולן.

נאָך מיין נעכטיקן רעפּעראַט האָבן, ווייזט אויס, די יידישע רעכטע ס"ר דערשפּירט אין זיך אַ ביסל סימפּאַטיע צו מיין זאַך. ניט ווייל זי איז לינג עסעריש, נאָר ווייל זי איז יידיש-עסעריש. און דאָס איז ניט נאָר ביי שערמאַנען, וואָס איז קאַלט צו דעם פּאַרטייענין. אַזוי אויך ביים צווייטן יידישן ס"ר מונווייס. מונווייס, דער קליינטישנאָקער, דאַרער, פאַרביסענער יונגערמאַן, איז דורך און דורך אָנגעזאַפּט מיט דער אַלמער פּאַרטיי-טראַדי-ציע. די פּאַן מעג אויבן, אין דער לופטן, דרייען זיך ווי זי וויל. ער שטייט אונטן שטאַל און אייזן ביי דער פּאַן. ער קאָן נישט פאַרגעסן אַז מען האָט געשפּאַלטן די פּאַרטיי, אַז מען האָט מפקיר געווען די „אַלמע" פון דער באַ-וועגונג. אָבער אויך ער האָט געהאַט — ביי די שפּאַלטונגען — זיין קוק אויף די זאַכן: ער איז געווען און פאַרבליבן אַז „אָבאַראַניעץ", אַ פּאַטער-לאַנד-באַשיצער, אַ רוסלאַנד-פּאַטריאָט. ווי אַן ערלעכער מענטשן האָט ער זיך — בעת דעם רוסישן בירגערקריג — געקליבן פאַרן אַהין אויפן קאַמף-פּלאַץ. ער האָט זיך געלערנט די חכמה פון שיסן, האָט געטראָגן אַזאַ מין מלחמה-מונדיר. די ערלעכקייט איז נאָך איצט געלעגן אויף זיין געזיכט — און אַט אויך מונווייס האָט איצט גענומען עפעס העלפן מיר. זיין שאַרפּסטן קעגנער אין אַלץ...

און העלפן מוז מען. ווייל נאָך דעם מאַלצייט זיינען מיר געקומען צום חשבון. אין אַמעריקע מוז מען האָבן אַ מענעדזשער כדי צו פירן אַ קאַמפּיין. היות ווי קיין פּאָליטישע אָדער געזעלשאַפּטלעכע אָרגאַניזאַציע וועט ניט זיין אַזאַ מענעדזשער, מוז מען אויסגעפינען אַ פּריוואַט-מענטש אָדער גרו-פע. זאָל מען אים צאָלן אַ 50 דאָלאַר אַ וואָך. אָבער וווּ נעמט מען אים — אין דעם פּאַרטייאיש און קליינליש צעשטיקלטן ניריאַרק? מיר זיצן אין דער דעראַקציע פון דער „פּרייער אַרבעטער שטימע". י. קאהאַן, ווי דער ישיבה-בחור ביים איינזאַמען שטענדער, זיצט ביי זיין טישל, שווייגנדיק-פּאַראיני-טערעסירט. מיט יונגער התפעלות דערציילט זיינע איינדרוקן פון נעכטן מיניץ. מיט פאַרקאַשערטע הענט און „פאַרשוואַרצטע" פּנימער — די קאַנ-טאַר-מיטגלידער. מונווייס, שערמאַן און אַנדערע טראַכטן אין דער הויך מכה אַ מענעדזשער. עס פליען דורך אין דער לופט נעמען, מען דערמאַנט זיי, מען וואַרפט זיי אָפּ. מען פּרוּווט אַרויסגראַבלען אַלע וואָס זיינען עפעס — אַזוי ווי לינקע ביי די ס"רן. ראַזאַ באַראָן — רופט איינער אַרויס אַ נאַמען. — זי איז אָבער שוין לאַנג ביי די קאַמוניסטן! — לאַכט דער אַנדערער.

— פאר וואָס זאָלן מיר ניט אָנפרעגן ביי איר? מאַך איך אַ פּאַרשלאַג. מען „רופט זי אָפּ“ דאָ אויפן שטעל. און זי ענטפּערט אָפּ פון דער ווייטנס מיט בעס: „מיט קאָנטער-רעוואָלוציאָנערן וויל זי נישט האָבן קיין מנע ומשא“.

(ליבע ראָזאַ באַראָן! איך קען זי נישט אָבער ווער ווייסט צי איז זי אַליין דערוויל נישט געוואָרן אזוי פאַרשאַלטן ווי איד!). מען געפינט נישט דער וויל קיין מענדזשער. „אָבער איך וועל ריידן וועגן דערויף מיט ח' וולאַד דעק“ — דערקלערט מינג.

דערוויל נייט מען אין אַ נאָענטן רעסטאָראַן. „ב. צ. נאָלדבערג פון „טאָג“ — האָט זיך געוואָלט זען מיט אידך“ — פרייט זיך מינג. איך שטויס זיך אָן וועגן וואָס. ביים טישל געפין איך נישט נאָר נאָלדבערגן; אויך מאַר גאָשעס. רעדאקטאָר פון „טאָג“, איז דערביי. ביי נאָלדבערגן זיינען שוואַרצע ברילן פון אַמעריקע, און די געקרייזלטע האָר — פון מזרח-אייראָפּע. מאַר גאָשעס, שטייף און אויסגעצויגן ווי אַ סטרוגע, איז מער ענלעך צו דעם אַמעד ריקאַנער טיפּ אינטעליגענטן. אָבער זיי ביידע ריידן פאַמעלעך, מיושבדיק. זיי פרעגן וועגן מיינע איינדרוקן, און גייען אַריבער צו דעם פאַרשלאַגן: איך זאָל אָנהייבן שרייבן אין „טאָג“. איך מוז זיך אַ ביסל פאַרטראַכטן. איך בין ביי מיינ קאַמפּיין אין אַמעריקע געבונדן. בכלל גערעדט וואָלט איך גערן געשריבן אין „טאָג“. ס'איז אַוודאי נישט די צייטונג צו וועלכער עס ציט אונדזער איינעם, אָבער אין „טאָג“ האָט מען די זיכערקייט אַז אונדזער אַן אַרטיקל וועט נישט ווערן איבערגעאַנדערשט, פאַרקויפּלט.

איך דערקלער מיינע טיש-גענאָסן אַז אין פּרינציפּ בין איך גרייט צו שרייבן אין „טאָג“, אין דער געזעלשאַפט פון זשיטלאָוסקי און ניגער. אָבער איצט — בעת מיינ קאַמפּיין — קען איך עס ניט טאָן. איך וועל אָפּשטויסן דערמיט די אַנדערע בלעטער. עס וועט שאָדן דער זאָך פון די געפאַנגענע. — זיי פאַרשטייען עס, פרעגן מיך פאַרזיכטיק: צי וואָלט איך ניט געקאָנט דער וויל שרייבן זאָל זיין אין אַ פאַרעם פון אינטערוויוס. — דהיינו וועגן וואָס? — אַט איז איצט אַז אויפּגענונג בנוגע דעם בריוו פון באַלשעוויק יאַפען. קענט איר געבן אַן אינטערוויו? — זייער גערן — ענטפּער איך.

זיי זיינען צופרידן, און איך קען זיין נאָר צופרידן וואָס עס גיט זיך מיר אַ געלעגנהייט צו באַרירן די רוסישע ענינים אין דער פרעסע. דער קאַ-מוניסט יאַפע, דער ערשטער סאָוועטישער אַמבאַסאַדאָר אין בערלין, האָט זיך גענומען דאָס לעבן, האָט אָנגעשריבן דעמאָלט אַ בריוו צו טראַצקין. איצט איז דער בריוו פאַרעפנטלעכט. דעם גענויעם טעקסט, אין פראַנצויזיש, האָט מען מיר אַהער צוגעשיקט... שוין דעם זעלביקן אָונט זיצט ביי מיר דער ח' עפשטיין פון „טאָג“, און מיר שמועסן וועגן יאַפען, וועגן באַלשעוויזם. וועגן

בכלל. עפשטיין האָט אַ גוטמוטיקן געזיכט מיט מילדע אויגן, זיין גאַנצע פיגור איז עפעס ווי היימיש — אָפּגעלאָזן. ער זיצט דאָ ביי מיר און רעדט מיט אַ ווייכער שטים. ער איז צופרידן — זאָגט ער — וואָס מען קען זיך דורכריידן וועגן רוסישע רעוואָלוציאָנערן. דאָ, אין לאַנד, ווערט מען פאַרונג-קען אין דער טעגלעכער צייטונגס-אַרבעט. איך גיב אָפּ באַריכטן פון די אַלע פּראָצעסן דאָ. „פאַרן ריכטער-שטול“ הייסן די באַריכטן אין „טאָג“. דער עולם זאָגט, אַז זיי זיינען אינטערעסאַנט. איך באַמי זיך צו באַוווּיזן די נשמה פון די פאַרברעכער, פון די עדות... אָבער ס'איז אַ שווערע אַרבעט. ווילט זיך טאַקע אַמאָל דערמאָנען אָן די רוסישע רעוואָלוציאָנערן. איך בין אַמאָל געווען דאָרטן אַ טעטיקער בונדיסט. אַזעלכע אַרטיקלען מיינע שרייב איך אונטער „אַלטער בונדיסט“...

מיר קומען אַרויף אויפן פּאַטאַלן בריוו פון אַדאָלף יאַפע. דער בריוו האָט באַלט דערשיטערט אַלעמען אין ניו-יאָרק. נישט דער פּאָליטישער אינ-האַלט פון בריוו האָט אַזוי אַלעמען פאַרכאַפט. די יידישע זשורנאַליסטן און לייענער האָבן דערפילט דערביי אַ יידישן רחמנות. דאָס גאַנצע בילד פון אַ שווער קראַנקן מענטשן וואָס מען זאָגט אָפּ אין דאָקטוירים און רפואות, איז אומפאַרשטענדלעך פאַר יידן. אָפּזאָגן אַ רפואה איז די גרעסטע אַכזריות. און יאַפע האָט זיך נאָך גענומען דאָס לעבן. און יאַפע איז געווען אַ יידישער דיפּלאָמאַט, און צום ווייניקסטן פאַרשמירט מיטן בלוט פון משעקאַ. מען איז געווען דערשיטערט. צי איז אָבער דער דאָזיקער בריוו זיינער עכט, נישט פאַבריצירט?

איך האָב געקענט נאָר באַשטעטיקן די עכטיקייט פון בריוו. אַזעלכע ווערטער ווי דאָרטן קען מען ניט אויסטראַכטן. אָבער מען דאַרף אין דעם דאָ-זיקן דאָקומענט זען עפעס מער ווי נאָר אַכזריות. „אַזעלכע אַכזריותן האָבן מיר איבערגעלעבט אין באַלשעוויזם נישט איין מאָל. עס איז נישט אַנדערש געווען מיט אייניקע יאָרן צוריק מיט מאַריאַ ספּירידאַנאָוואַ. מען האָט איר פאַראורטיילט און כלומרשט געשיקט אין אַ סאַנאַטאָריע וווּ זי זאָל זיך קע-נען אָפּרוען גייסטיק און פיזיש. אין דער אמתן האָט מען זי געהאַלטן אין אַ צימערל אין קרעמל, וואָס איז קוים געווען אָפּגעשיידט פון אַן אַנדער צי-מער וווּ עס האָבן זיך אויפגעהאַלטן סאָלדאַטן. אין משך פון דריי וואָכן האָט זי זיך ניט געקענט אויסטאָן ווייל שטענדיק איז זי געווען אונטער די בליקן פון די שומרים. זי איז געוואָרן געפערלעך קראַנק, האָט אָנגעהויבן ווידער שפּייען מיט בלוט. דעמאָלט האָט מען זי אַריבערגעפירט אין דעם קרעמלער שפּיטאַל, אין דעם זעלביקן וווּ עס איז געלעגן יאַפע. און ווען זי האָט זיך דערפילט עטוואָס בעסער, האָט מען זי צוריק געבראַכט אין דעם ענגן קע-

מערל, און זי איז ווידער געווען טאָג און נאַכט אונטער די אויגן פון די סאָלאַטן..."

יאָפעס צוואַה־בריוו איז אַלזאָ וואָגיק נישט דורך דער אכזריות וואָס ער דעקט אויף. ער דעקט אויף דעם אינערלעכן, מאַראַליש־צעפּוילטן צו־שטאַנד פון דער באַלשעוויסטישער פּאַרטיי. „ס'איז געווען אַ צייט ווען די גאַנצע מלוכה־מאַשין איז געווען אָנגעווענדעט צו פאַרפּאָלן פּרעמדע קעג־נער: מענשעוויקסעס, אַנאַרכיסטן, סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן. איצט איז די הערשנדיקע פּאַרטיי געקומען צו דער לאַגע, ווען מען הייבט אָן צו פאַרניכטן איינער דעם אַנדערן, שוין ביי זיך גופּא. דאָס איז דער לאַגישער גאַנג פון די פּאַסירונגען. יאָפע דריקט אויס אין זיין בריוו דעם געדאַנק, אַז זיין טויט זאָל זיין אַ פּראָטעסט קעגן די פאַרפּאָלונגען מצד די איצטיקע פירער. אָבער ער האָט נישט פאַרשטאַנען אַז דאָס איז אַ געזעץ פון נאַטור: ווען אַ הייפּל מענטשן פאַרכאַפּן די מאַכט און זוכן אַרױפּצוּווינגען איר ווילן אויף די גרויסע פּאָלקס־מאַסן, מוז עס קומען דערצו אַז מען זאָל אַלעמען און אַלץ פאַרפּאָלן. מוז עס קומען צו דער טראַגעדיע וואָס ער אַליין, יאָפע, האָט איר בערגעלעכט. דאָס וועט זיין אַזוי כל־זמן אַן אײנצלנע פּאַרטיי וועט שטיין ביים רודער פון דער רעגירונג". דער דאָזיקער אינטערוויו איז געווען אויף מאָרגן געדרוקט אין „טאָג", צוזאַמען מיט יאָפעס בריוו.

א באַלשעוויק מיט דער האַמלעט-נאַטור

אין מיין זכרון זיינען פאַרבליבן אייניקע דערינערונגען וועגן אַדאַלף יאַפּע. איך וויל זיי פאַרצייכענען דאָ. ער איז געווען אין דער ערשטער סאַך וועמישער צייט דער פאַרויצער פון דער רעוואָלוציאַנערער דעלעגאַציע אין בריסק דליטע. איך האָב דעמאָלט ניט פאַרפּאָלט באַזונדערס זיין פּערזענלעכע ראָלע ביי די אונטערהאַנדלונגען. אָבער איך האָב אים אָפט געזען שפּעטער, ביים אָפּשלוס פון די אונטערהאַנדלונגען אין פעטראָגראַד. אויסער־לעך איז ער — דער מיושב־דיסק־געזעצטער, געלאַסענער און קאָרפּולענטער מענטש מיטן ציגאַר אין מויל — געווען ענלעך צו דעם געוויינלעכן טיפּ דיפּלאָמאַטן. פונדעסטוועגן האָט ער געטראָגן אין זיך אַ פעסטן רעוואָלוציאַר־נערן אַנטשלוס: ער האָט נישט געוואָלט אונטערגעבן זיך דעם דייטשן מיליטאַריום אין בריסק. דער דאָזיקער אַנטשלוס איז ביי אים נישט געווען פאַר־בונדן מיט אַ פעסטן כאַראַקטער; ער איז געשטאַנען אונטערן דרוק פון לענינס פּערזענלעכקייט. אין צענטראַל־קאָמיטעט פון די באַלשעוויקעס זיינען אָנגעגאַנגען די לעצטע אָפּשטימונגען וועגן דער קאָפיטולאַציע. האָט יאַפּע געשטימט פ א ר קאָפיטולאַציע, ווייל... „מען קאָן נישט ניין קעגן לע־נינען“. אין אַ פאַר טעג אַרום, אַז דער סאָוועטישער פאַרלאַמענט האָט אָנגענומען די דייטשע באַדינגונגען און לענין האָט צונויפגעשטעלט אַ דעלעגאַציע קיין בריסק, האָט יאַפּע זיך אָפּגעזאַגט צו פאַרן אַהין. (לענינען צוליב איז ער מיטגעפאַרן מער ניט ווי אַ זאַכפאַרשטענדיקער). אַז — נאָכן אָפ־שלוס פון „שלוס“ — האָט מען געדאַרפֿט שיקן קיין בערלין אַ באַטשאַפֿטער, דעם ערשטן סאָוועטישן באַטשאַפֿטער, האָט לענין אויסגעקליבן יאַפּען, און ער איז געפאַרן פירן אין בערלין אַ קאָפיטולאַציע־פּאַליטיק, כאַטש זי איז אים געווען על אפּו ועל חמתו.

דאָ האָט זיך ביי אים, און אפּשר ביי די באַלשעוויקעס בכלל, אַרויס־געשטעלט דער פאַרבאָרגענער יראַת־הכבוד פאַרן מלכות. יאַפּע האָט געוואָלט קומען אין קייסערלעכן בערלין מיט דער פּראַכט און הערלעכקייט פון „אַמתע“ דיפּלאָמאַטן. מען האָט דעמאָלט, אין דעם עקספּראָפּריאירטן מאַס־קווע, ווי מיט ליכט געזוכט און ענדלעך אויסגעפונען די נייטיקע בנדים פאַר

די הערן און פאר דעם דאָמען־פּערסאָנאַל. מען האָט צוגעגרייט כמעט דעם גאַנצן צערעמאָניאַל פאַר דער באַטשאַפּט, כדי נישט צו פאַרשעמען זיי פאַר דער וועלט. אין יענער רעוואָלוציאָנערער צייט האָט עס געכוזט אַרויסרופן ביי אַלעמען, באַזונדערס ביי די קעגנער פון שלום, אַ פאַרדרום און אַ הוּזק־געפיל. דער סאַציאַל־דעמאָקראַט מאַרטאָוו האָט דעמאָלט איראַניש דערמאָנט די מעשה מיט די קיידאַנער יידן. די יידן האָבן אַראַנזשירט פאַר נאַפּאַלעאַנען, בעת ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין זייער שטעטל, אַ פּוּרי־שפּיל. די שוּר־שפּילער זיינען געווען באַוואַפנט מיט פּאַפּירענע שווערדן און גאַלדענע מונ־דירן. אַז דער קייסער מיט זיין סוויטע האָט זיך געזעצט צו דער פּאַרשטע־לונג, איז אַרויסגעטראָטן דער הויפּט־שפּילער און דערקלערט: „אדוני המלך, שרעקט זיך נימ! דאָס זיינען אַלץ אונדזערע היגע יידעלעך! מאַרטאָוו האָט געגעבן צו פאַרשטיין אַז דער נאַנצער צערעמאָניאַל פון דער סאָוועטישער באַטשאַפּט וועט נישט דערשרעקן דעם דייטשן מיליטאַריזם.

יאַפּע האָט געפירט זיין שטאַט אין בערלין מיט אַ ברייטער האַנט, ווי אַ גראַד־סעניאָר. אין יוני 1918 בין איך געוועזן אין בערלין, און האָב דער־מאָלט אָפּט באַזוכט דאָס הויז פון דער סאָוועטישער באַטשאַפּט. אין איינעם אַן אַוונט איז דאָרטן פּאַרנעקומען אַ פאַרזאַמלונג פון די לינקע דייטשע סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פירער. ס'האָט געדאַרפט זיין אַ שמועס צווישן זיי און אונדז, אַ ריי פון רוסלאַנד געקומענע טוער (צווישן זיי בוכאַרין, לאַרין, סאַקאַליקאָוו). דאָ האָבן מיר דערזען דעם אַלטן עדוואַרד בערנשטיין (1), דעם קוועזילבערדיקן לעדעבור, דעם רויק־באַלעבאַטישן האַאַזע. מען איז געזעסן אין קרייזלעך, דער שמועס האָט זיך נישט געבונדן. מען האָט אַלץ געוואַרט אויפן באַלעבאַס פון דער הויז: אויף יאַפּען. וווּ איז ער געווען? --- אין טעאַטער! אין אַ פּראַכטפולן אויטאָ אין באַגלייטונג פון זיין סעקרע־טאַרין איז ער געפאַרן דעם אַוונט אין שטאַטס־טעאַטער, כאַטש ביי אים אין דער היים זיינען געזעסן וויכטיקע חברים. ער האָט עס זיכער געטאָן צוליב די „מלוכהשע אינטערעסן“ און דעם פּרעסטיזש פון זיין לאַנד. זיכער זיי־נען אין טעאַטער געווען אויך אנדערע הויכגעשטעלטע פּערזענלעכקייטן. ערשט אַז ער איז אַריינגעקומען מיט זיין הדרת־פּנימדיקער באַרד און רויקן אַריסטאָקראַטישן גאַנג, האָט מען אונדז געעפנט די פאַרפּיצטע אַפּאַרטאַ־מענטן און אויסגעזעצט ביים טיש מיט די „קייסערלעכע“ כלים.

יאַפּען איז דעם ערשטן פון אַלע סאָוועטישע באַטשאַפּטערס אויסגע־

1) וואָס האָט מיר דערביי דערציילט אַז בעת אַקסעלראַד איז מיט אַ סך יאָרן צוריק געקומען אומלעגאַל קיין זייטשלאַנד, האָט ער געהאַט אַ פּאַס אויפן נאַמען שטייבערג.

קומען צו פאראייניקן אין זיך מלוכה-אינטערעסן און רעוואָלוציע-פליכטן. דייטשלאַנד האָט דעמאָלט געברענגט אין אַ צווייענדיקן פיבער. דאָס קייסער-טום האָט געפירט אויפן שלאַכטפעלד די לעצטע פאַרצווייפלטע קאָמפּן; דער אַרבעטער-קלאַס האָט סטיכיש, אָבער פאַרצווייפלט געזאַמלט זיינע קאַמף-כוחות. און כאָטש דעם אַרבעטער האָט געהערט דער מאָרגן, איז ער נאָך היינט געווען שוואַך. און כאָטש דאָס קייסערטום איז שוין געלאָפּן אַנטקעגן זיין מפּלה, איז עס היינט געווען מאַכטיק, און שטאַלץ. אַט אין דעם צוויי-פּנימדיקן בערלין האָט יאָפע געאַרבעט. מיט דער רעגירונג האָט ער אונטערגעשריבן פאַר דער רעוואָלוציע אומוירדיקע אָפּמאַכן, מיט די הויך-פּיר-נאַנסיסטן געפירט אונטערהאַנדלונגען וועגן האַנדל, צו די אומאַפהענגיקע סאַציאַליסטן בסוד געגעבן געלט אויף געווער. — אין אייניקע חדשים אַרום האָב איך אים געטראָפּן אין צוג וואָס האָט געפירט אונדז, אַרויסגעשיקטע פון דער שווייץ, און אים, אַרויסגעשיקט פון בערלין. ער איז געווען פאַר-טראַכט, מיושבדיק, הדרת-פּנימדיק ווי שטענדיק.

שפעטער האָט ער פאַרנומען פאַרשיידענע פּאַסטנס אין דער באַלשע-וויסטישער מלוכה-באַלעבאַטישקייט. ביז ער איז אַריין אין דער אָפּאַזיציע פון טראַצקין. איך האָב אָבער ליין מאָל נישט געהערט ער זאָל זיך אַרויס-זאָגן קעגן דעם בלוטיקן טעראָר וואָס האָט פאַרפלייצט די רעוואָלוציע. פונ-דעסמוועגן ווילט זיך ניט טראַכטן וועגן דעם. איבער זיין גאַנצן לעבן ליגט ווי אַ שאָטן זיין יסורימדיקער בריוו. האָט ער דאָך געשריבן אין דעם בריוו אַזעלכע ווערטער: דאָס מענטשלעכע לעבן האָט נאָר אויף אַזוי פיל אַ זין, אויף וויפיל דער מענטש קאָן דינען דער מענטשהייט. איך האָב געאַרבעט און געקעמפט פאַר דעם גליק פון דער מענטשהייט."

דער זעלבסטמאָרד פון יאָפען האָט אין אַ געוויסן מאָס אָנגעצייכנט דעם וועג ווי עס קען גיין דער פּראָצעס פון פונאַנדערפאַלן פון די באַלשע-וויקעס. דער פּראָצעס פון פונאַנדערפאַל ביי אַזאַ שטיינערן-מאָנאָליטישער פאַרטיי איז נישט ווייניקער וויכטיג, ווי דער פּראָצעס פון איר שאַפונג און שטאַרקונג. אַזוי לאַנג ווי דער בירגערקריג האָט אָנגעהאַלטן, איז כמעט ניט געווען קיין אָפּפאַל פון דער פאַרטיי. מען איז געווען צוניפּעשמידט מיט פייערדיקע רינגען פון קאַמף-אימפעט, פון העלדישקייט און אויך פון געמיינזאַם באַגאַנגענע אַכזריות. דערנאָך האָבן זיך אָנגעהויבן די גייסטיקע ספּקות און וואַקלונגען. דער באַלשעוויק איז אָבער געווען געפּענטעט דורך דער פאַרטיי-דיסציפּלין און פאַרטייאישן משפּחה-געפיל. ער האָט זיך ניט גע-קענט בכלל פאַרשמעלן אַז די רעוואָלוציע קאָן אָנגיין אָן זיין פאַרטיי. וואָס האָט ער איצט געקענט טאָן מיט זיין צעטרייסלטער נשמה?

זעלבסטמאָרד איז געווען איין „אויסוועג“. שוין אין יאָר 1925 האָט אזוי ליקווידירט זיינע אינערלעכע ספקות דער מיטגליד פון צ"ק לומאָווינאָוו. אַ סך קלענערע מענטשן האָט מען נישט באַמערקט. איצט האָט אויסגעשאַסן אין זיך יאָפע. מיר ווייסן שוין אז ער האָט אַמאָל געזאָגט: „מען קען נישט גיין קעגן לענינען“. מיט יאָרן שפּעטער, אז ער איז געווען באַטשאַפּטער אין ווין, האָט אים געפרעגט אַנזשעליקאַ באַלאַבאַנאָוואַ: פאַר וואָס טרעט ער ניט אַרויס פון דער קאָמוניסטישער פאַרטיי, אויב ער איז אזוי אומצור-פּרידן. האָט ער געענטפּערט, אז ער פילט זיך צו שוואַך אזוי צו האַנדלען... די דאָזיקע פּאָליטיש-מאָראַלישע שוואַכקייט האָט אים געגעבן כוח צו מאַכן אַ סוף צו זיין לעבן.

דער אַנדערער „אויסוועג“ באַשטייט אין דעם, אז דער באַלשעוויק מאַכט אַ סוף צו זיין פּאָליטיש-באַוווסטזיניקן לעבן. ער לאָזט זיך אַראָפּ אין דעם זומפּ פון סאָוועטישן שטייגער-לעבן. ער וואַרפט אַרויף די אַחריות אויף די „פירער“. ער באַגונגט זיך מיט ערלעכן דערפילן פון באַאמטן און פאַרטיי פליכטן. און דעמאָלט בילדעט ער יענע שוויינגנדיקע מאַסע פון צעשראַקענע פאַרטיי-מיטגלידער, איבער וועלכע עס קיניגט סטאַלין. אָדער ער זוכט הנאה צו האָבן פון זיין פאַרטיי-פּאָזיציע, הנאה צו האָבן פּערזענלעך, אומערלעך, אומברחמנותדיק. אזאַ מין מאָראַלישער זעלבסטמאָרד האָט היינט פאַרכאַפּט די באַלשעוויקעס אין די צענטויוזנטער.

אין די לעצטע יאָרן האָט זיך אָנגעהויבן שוין אַן עכטער פּאָליטישער קאַמף אין דער פאַרטיי. די פאַרשיידענע קרייזן פון אָפּאָזיציע טרייסלען טיף פונאַנדער דעם געביי. אָבער זיי אַלע קעמפּן נאָר כדי אַריינצוכאַפּן זיך אויף די מאַכט-פּאָזיציעס פון דעמועלביקן געביי. זיי אַלע זיינען ער-היום מיט הענט און פיס געבונדן מיט דער פאַרטיי גופא. אזוי לאַנג ווי זיי שטייען אונטער איר כישוף, קענען זיי קיין זאך נישט אויספירן. — די ראַדיקאַלע היסטאָרישע אויפלייזונג פון דער פאַרטיי וועט זיך אָנהייבן ערשט דעמאָלט ווען וויכטיקע טיילן פון איר וועלן זיך שטעלן איר אָנטוועגן: וועלן אַנט-קעגנשטעלן די סאָציאַלע רעוואָלוציע און די באַלשעוויקעס. אזאַ דערקענטע-ניש וועט קומען צו די פאַרטיי-מענטשן אויב נישט פון אינעווייניק, איז פון דרויסן, דורך דרויסנדיקע קלעפּ. — דורך אַזעלכע פיר וועגן גייט אומאויפ-הערלעך דער פאַטאַלער פּראָצעס פון באַלשעוויסטישן פונאַנדערפאַל.

ענגלישע דעלעגאציע אין מאַסקווע — 1929

16טער יאנואַר.

היינט בין איך געווען ביי לאָרען, אין דער רעדאָקציע פון דער דייטשער „פּאָלקס־צייטונג“. די רעדאָקציע אַליין, דאָס קעמערל פון רעדאָקטאָר, איז אַ הייל פאַרוואָרפן מיט צייטונגען, ביכער, מאַנוסקריפּטן. אין דעם הייל ביי אַ טישל זיצט די שווערפעליקע שוואַרצע פיגור פון לאָרען, מיט אַ בלייך־פאַרמאַטערטן פנים, אין אַ לעבנס־לוסטיקער שטימונג. די „פּאָלקס־צייטונג“ וועט באַלד פּיערן איר 50־יאָריקן יובל. זי האָט אויפגעטאָן אַ ים פאַר דער סאָציאַליסטישער דערוועקונג פון אַמעריקע. באַזונדערס פיל האָט זי באַטייט פאַר דער יידישער אַרבעטער־גאַס. די דייטשמערישע ווערטער און אויס־דרוקן וואָס שווימען אַרום אין דער שפּראַך פון יידישן אַרבעטער, דער דייטש־מערישער סטיל פון דעם „פאַרווערטס“ — דאָס זיינען אַלץ ירושה־טיילן פון יענער צייט: „גענאַסע“, וואָס ווערט באַנוצט עדהיום פון דער געמע׳ סיקט־סאָציאַליסטישער און יוניאָניסטישער באַוועגונג, איז אַ זכר פון דעם דייטשן איינפלוס. אָבער עס האָט זיך אַ סך איבערגעדרייט זינט יענער צייט. די אָרגאַניזאַטאָרישע קראַפט פון די יידישע אַרבעטער האָט אַריבערגעשפּאַנט די פּריערדיקע מדריכים. די דייטשע באַוועגונג מיט לאָרען פירט היינט אַ שווערן קאַמף פאַר איר קיום. נייע דייטשע אַרבעטער קומען דורך דער אימי־גראַציע ווייניק צו. דער מגושמדיקער רעפּאַרמיזם און דער מאַרקשרייערי־שער קאַמוניזם פון אַמעריקע רייסן שטיקער פון דער באַוועגונג. דאָ, אין דעם הויז פון דער „פּאָלקס־צייטונג“, זעט מען עס בולט. ס'איז דאָ אַ גרויסער אָפּיס, אַ גרויסע דרוקעריי מיט הויכע באַלן דרוק־פּאַפּיר, אין די צימערן זיצן ביי דער אַרבעט נישט ווייניק טיפּיש־דייטשע געזיכטער. אָבער אַז איר הייבט זיך אויף אויפן צווייטן שטאַק און גייט דורך דורך דעם הודושענדיקן ליאַרעם פון די מאַשינעס, פאַלט איר אַריין אין דעם קלייניקן חדר מיוחד פון לאָרען. און דאָ דערגייט איר פון אים ווי שווער עס איז איצט אין אַמעריקע אויפ־צוהאַלטן אַ רעוואָלוציאָנערע ריכטונג. דאָ מוז מען האָבן אַן אַפּאַראַט. דער אַפּאַראַט איז טאַקע דאָ אין דעם הויז נאָך בירושה פון פּריער, אָבער ס'איז שווער אים צו האַלטן מאַטעריעל. לאָרע דערציילט עס פאַרוואָרנט און גלייכ־

צייטיק מונטער. ער איז אזוי פארוואָרפן מיט אַרבעט אז ער האָט נישט קיין צייט אָפּצוגעבן זיך צו דער זאָרג. ער אַליין שאַפט טאָג אין טאָג די ציימונג, מיט אירע 12-16 זייטן. מיט איר אַמעריקאַנער גרויס, פאַרברענגט ער נאָכט אין נאָכט ביו אַ זייגער פיר אין רעדאַקציע, און אויף מאָרגן זיצט ער וויר דער פריש אין דער ענגשאַפט און באַלעבאַטעוועט. לייענט כתב ידן, פאַרריכט זיי, זוכט געלט, גרייט צו פאַרזאַמלונגען, נעמט אויף מענטשן, טרומיטערט אין טעלעפּאָן.

איך רייד מיט אים וועגן מיינע ענינים, ער זאָגט צו צו טאָן פאַר אונדזערע געפאַנגענע. דערווייל וויל ער מיך באַקענען מיט זיינע חברים. דעם פרייטיק זאָל איך האַלטן אין אַ געשלאָסענער זיצונג ביי זיי אַ באַריכט וועגן אונדזער אינטערנאַציאָנאַלער ביוּראָ אין פאַריז. דער „פאַרבאַנד פון אינטערנאַציאָנאַלע אַרבעטער“ (אזוי הייסט די באַוועגונג פון די דייטשע אַרבעטער) פילט זיך אידעאָלאָגיש נאָענט צו דעם פאַריזער ביוּראָ און ער וועט אַפּשר אַריינטרעטן אין איר. בכלל וויל איצט לאָרע אויפהויבן זייער אייגענע באַוועגונג און אַריבערשפּרייזן איבער די דייטשע רעמלעך. אַיטאַ-ליענישע, פינישע און אַנדערע קאָמוניסטישע גרופּן ווילן זיך אָנשליסן צו די דייטשן. „איר זייט געקומען אין אַ ריכטיקער צייט“ — זאָגט לאָרע מיט זיין איילנדיקן לעבנסלוסטיקן טאָן.

אין „אַרבעטער־רינג“ בין איך היינט געקומען כדי פעסטצושטעלן וואָס וועט די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע טאָן פאַר אונדז. איך באַקום ניט קיין קלאָרע תשובה. וויינבערג און באַסקין ריידן מיט מיר פריינדלעך אָבער אויסווייכט דיק. איך פרעג: וואָס פאַר אַ סומע קענען מיר קויגן פון זיי פאַר אונדזערע געפאַנגענע. זאָגן זיי: זיי טאָרן נישט אָן דער דערלויבעניש פון קאָנווענשאָן. „ניט איר טאַקע ניט אויס קיין איין דאָלאַר אָן דערלויבעניש? — זיי קווענקל לען זיך, שמיכלען אונטער. זיי דערמאָנען ווי דרך־אגב די סומע פון 100-200 דאָלאַר. מיר איז דאָס ווייניק. — גוט, זיי וועלן באַראַטן זיך אין זייערע איסנטאַנצן. דערווייל ווילן זיי מיר העלפן מיט זייער אַפּאַראַט. זיי זיינען גרייט פונאַנדערצושיקן איבער אַלע ברענטשעס אין לאַנד אַ בריוו און „אינד דאָרסירן“ מיין קאַמפּיין פאַר געפאַנגענע. מיר דוכט זיך בעת־מעשה אז דאָס איז אַ וויכטיקער שריט. (שפעטער קלערן מיך אויף פריינד אז דאָס הייסט באַגראָבן די זאך: די ברענטשעס רופן זיך איצט כמעט ניט אָפּ; דער צענדטער מוז געבן). דערנאָך פרעגן זיי מיך: ווער וועט זיין דער מענעדזשער פון מיין אַרבעט? אָן דערויף גייט עס דאָ ניט... זיי, פון זייער זייט, קענען נישט אָרגאַניזירן מיינע רעפּראַטן אין לאַנד. מוז מען געפינען אַ מענעדזשער. — זיי קוקן זיך איבער אַ ביסל פאַרווונדערט: ווו נעמט מען פאַר מיר אזא מענטשן?

מיר גייען זיך פריינדלעך פונאנדער. אמת, קיין געלט האָבן זיי מיר נאָך ניט געגעבן. אָבער באַסקין, דער קאַסירער, שמעלט זיך אַוועק צופריי דענערהייט לעבן אייזערנעם געלט־שראַנק און באַווייזט מיר אַ קליין שליסעל לע. „זעט איר, אָט וועגן דעם קליינעם שליסעלע צו דער קאַסע פון אַרבעט־רינג, ניט אָן דער קאַמף פון די לינקע“.

...היינט האָב איך אין יידישן רעסטאָראַן דערזען אַ קורצע סצענע וואָס האָט ווי מיט אַ בלייז באַלויבטן די באַציונגען דאָ אין דער אינטעלי־גענטן־וועלט. שטייענדיק ביי אַ טישל פון אייניקע באַקאַנטע מענטשן, האָב איך פּלוצים באַמערקט ביי זיי אַ מאַדנע רירעוודיקייט, אַ ווייזעניש מיט אויגן און הענט. וואָס איז? „אייב קאַהאַן בעט איך צו זיך“ אַ יונגע־מאַן האָט מיך צוגעפירט צו אַ טיש אין דער מיה פון צימער וווּ א. קאַהאַן איז געזעסן מיט מענטשן. ער האָט מיך געבעטן באַזוכן אים און זיי פרוי אין דער היים. — גוט. — אַז איך האָב זיך אומגעקערט באַלד צו זיך, האָבן אויגן מיט גרויסער נייגעריקייט און אַכטונג אַריינגעזאַפּט זיך אין מיר. אַ שמועס מיט א. קאַהאַנען — איז שוין עפעס!

קעגן אַוונט בלאַנדזשע איך אַרײַן אין אַ קליינעם ענגלישן ראַדיקאַל־קינסטלערישן טעאַטער, וווּ איך דאַרף זיך טרעפן מיט אַלסבערגן. אַלסבערג איז מיר באַקאַנט נאָך פון רױסלאַנד ווי אַ באַגאַבטער אַמעריקאַנער זשורנאַל־ליסט. אין די ביטערע יאָרן פון 1920 איז אין מאַסקווע אָנגעקומען אַ דעלע־גאַציע פון ענגלענדער — אַרבעטער, זשורנאַליסטן און געלערנטע. די גאַנצע סאַציאַליסטישע באַוועגונג מיט אַלע אירע ריכטונגען און פאַרטייען איז דעמאָלט געווען אונטערדריקט. נאָר אייניקע טוער פון דער באַוועגונג האָבן מיט נסים געפירט אַ לעגאַלן לעבן. צווישן זיי בין איך געווען אויך. די אויס־לענדער מכל־המינים זיינען געווען געסט, און גוט „אָפּגעהיטע“ געסט פון דער רעגירונג. די טוער פון דער אָפּאָזיציע האָבן מיט גרויסע מאַטערנישן געזוכט צו טרעפן זיך מיט די געסט, כדי זיי אונטער פיר אויגן אַביסל צו דערציילן וועגן לעבן פון לאַנד. ס'איז אָבער ניט גלייך איין אָפּאָזיציע צו דער אַנדערער. די רעכטע סאַציאַליסטן (מענשעוויקעס און רעכטע ס"ר) האָבן זיך באַמיט — אויפן יסוד פון די אוממענטשלעכע ליידין פון לאַנד — צו באַווייזן, אַז די סאָוועט־רעוואָלוציע איז בכלל אַן אומזין. מיר, די לינקע אָפּאָזיציע, האָבן נישט געוואָלט — אויפן יסוד פון די ליידין פון לאַנד — פאַרשווערן דעם כבוד און די צוקונפט פון דער רעוואָלוציע. מיר האָבן אויפן שאַרפּסטן אופן קריטיקירט דעם באַרבאַרישן רעזשים פון דער באַל־שעוויסטישער מלוכה און מיר האָבן בשעת־מעשה ליידינשאַפּטלעך פאַרטיי־דיקט די סאָוועט־רעפּובליק ווי אַזעלכע. ווילהעלם טעל — דער לעגענדאַרער

העלך — האָט אַמאָל געזאָלט אַראָפּשיסן דעם עפּל פון זיין קינדס קאָפּ און ניט באַשעדיקן דערביי דעם קאָפּ גופא. אזא מין שווערע אויפנאָבע איז גע־ שטאַנען פאַר אונדז. האָבן עס די ענגלישע געסט געקאָנט תּופּס זיין? אַוודאי נישט. זיי האָבן געקאָנט מיטפילן מיט די ליידן פון פּאָלק, געקאָנט צוזאָגן אַרבעטן קעגן דער אינטערוועניז פון ענגלאַנד. אָבער זיי זיינען געשטאַנען קאַלט לנבי דער גאַנצער רעוואָלוציע אין אַלע אירע ריכטונגען. די באַלשע־ וויקעס האָבן ביי די ענגלענדער געזוכט און כמעט געפונען ווילד־וואַלענדע שטאַטסמענער. מיר האָבן צווישן זיי געזוכט נאָענט־שטייענדיקע טאָציאָליסטן און קיינעם נישט געפונען.

אין יענע טעג האָט אַלעקסאַנדער בערקמאַן (ער און עמאָ גאָלדמאַן זיינען דעמאָלט געווען שטאַרק אָנגעלייגטע געסט ביי דער רעגירונג) אַראַג־ זשירט, אז אייניקע ענגלישע געסט זאָלן באַזוכן 'מיד, אין מיין דירה. צווישן זיי איז געווען אַלסבערג און בערטראַן ראַסל. בערקמאַן איז געווען דער איבערזעצער. מיר זיינען געזעסן אין קליינעם צימער, מיושבדיק גערעדט. געפרעגט, געענטפערט. און איך האָב זיך ניט געקענט צוגעוויינען צו דעם רויקן געמיט אין וועלכן עס איז געפלאָסן דער שמועס, בעת אין האַרצן האָט געשטורעמט דער כעס מיט דעם צער. ס'איז געווען קלאָר: די פריינדלעכע געסט פאַרשטייען אונדז ניט. בערטראַן ראַסל, דער מאַטעמאַטיקער און פּי־ לאַזאַר, האָט געקוקט מיט קלוגע סקעפטישע אויגן. זיין קליינע פיגור איז געווען אָנגעזאַפט מיט לעבנסלוסט. ער האָט געשמעלט פּראַגן: ווי וואָלט א י ר געפירט די ווירטשאַפט און די רעוואָלוציע? איך האָב אים מיטגע־ געבן אין האַטעל אייניקע דאָקומענטן (אין ענגליש) וועגן אונדזער באַווע־ גונג און אידעאָלאָגיע, אָבער אויף זיין געזיכט האָב איך געלייענט צוויי געדאַנקען. „אַנדערש ווי עס טוען די באַלשעוויקעס קען מען חסרת־חא נישט פירן... אַלזאָ קען מען מיט אַ רעוואָלוציע נאָר נישט דערגרייכן.“ אין אזא גייסט האָט ראַסל שפּעטער אָנגעשריבן זיין בוך וועגן רוסלאַנד: טיפּער מיט געפיל צו די מענטשן און נישט ווייניקער סקעפטיס צו זייער עליה (אפשר זיינען דערפאַר זיינע קאָנסטרוקטיווע סאָציאַלע געדאַנקען אזוי נישט פּרוכט־ באַר?). מיר האָבן זיך געזענגט און ער האָט דערציילט אז איצט פאַרט ער ווייטער, קיין כינע.

...נו יא, רוסלאַנד, כינע — דאָס זיינען אינטערעסאַנטע עקספּערי־ מענטירטע פעלקער פאַרן אייראָפּעער. אזוי איז עס פאַרבליבן ביז איצט.

דעמאָלט האָב איך זיך באַקענט מיט אַלסבערגן וואָס איז באַשיידן געזעסן אָן אַ זייט, אויף אַ בעט. אַ הויכער יונגעראַמן, מיט געקרייזלטע וואַג־

צעם, מיט קינדערשע אויגן. א פריינדלעכע סקעפטישקייט איז געווען אויס-גענאָסן אויך אויף זיין געזיכט, אָכער ער איז געווען האַרציקער. שפעטער, אין אַמעריקע, האָט ער געטאָן אַ סך פאַר אונדזערע פּאַליטישע געפּאָנגענע.

איצט איז ער געווען אַ טוער אין ראַדיקאַלן טעאַטער. איך האָב פון אים דערוואָרט הילף פאַר מיין קאַמפּיין צווישן די ראַדיקאַלן. ס'פאַרשטייט זיך אז ער איז ניט געווען צו דער אָפּגערעדטער שעה. אין דעם, אין דער אומד פינקטלעכקייט, דריקט זיך אויס אפשר אין אַמעריקע די פרייהייט פון גייסט. דאָרטן וווּ אַלץ איז איינגעשנורעוועט אין אַ מאַשינעלן זייגער-רייטעם, מוז דער קינסטלער, דער פרייגייסט מבטל זיין דעם זייגער: „פינקטלעכקייט איז די איידלקייט פון לענינגע“; אומפינקטלעכקייט איז די פרייהייט ביים ביד געסמאָן. די ביוּראָ פון טעאַטערל איז געלעגן אין אַ ברייטן רוים, אויף דער סאַמע הייך פון געביי, אויפן בוידעם. דער טעאַטער האָט געהאַט אין גאַנצן 99 פּלעצער, ווייל שוין מיט 100 וואָלט ער געדאַרפט צאָלן שווערע שטייערן. מיט אַלסבערגן האָבן דאָ געאַרבעט נאָך אייניקע קונסט-לייב-האַבער. ס'איז געווען דאָ אויך אַן אַטמאָספּער פון איבערגעבנקייט, פריינדשאַפט, כמעט אידיילע. מען האָט מיך געבעטן זיצן, עפעס ווי אַן אייגענעם (זיי האָבן גע-לייענט אין דייטשע בלעטער וועגן דער אויפפירונג פון מיין דראַמע). און דאָ האָב איך באַמערקט פּלוצים, ביים מילדן שיין פון די לאַמפּן, ווי עפעס גראַציעזעס באַוועגט זיך אויפן דיל. נאָך אַ רגע: אַ קליין מייזל איז זיך זעלן-רויק אַרויסגעקומען פון אַ לעכל און האָט זיך אַרומגעשפּאַצירט אויפן בריק. דאָס האָט טאַקע געפעלט צו דער אידיילע... איך בין ניט קיין פריינד פון די באַשעפענישן. אין מאַסקווער טורמע, ביי די באַלשעוויקעס, מיט אַ פּאַר יאָר צוריק האָב איך אויך געהאַט אַזאַ מין באַגעגעניש. אין די לע-כער פון די ווענט פלעגט מען באַהאַלטן די צעמעלעך וואָס מיר פלעגן שיקן צו די פריינד אין דער פרייהייט. מען פלעגט זיי באַהאַלטן דורך דער נאַכט, כדי אויף מאָרגן איבערצוגעבן צו די אונדזערע טרייע שומרים. און אז איך בין אַמאָל געלעגן מיט אַ בוך אויף מיין געלעגער, איז אין מיטן העלן טאָג מיט דער גרעסטער רויקייט אַרויסגעקומען אַ מייזל מיט אַ לאַנגן עק. מיט אַ האַרץ-קלאַפּעניש האָב איך עס פאַרטריבן. אָבער איצט, צווישן טעאַטער-מענטשן, וואָס קען מען טאָן? איך האָב גענומען כלומרשט לאַכן צו זיי, און זיי האָבן מיך באַרויקט, אז דאָ, אויפן בוידעם, זיינן דאָ נאָך אַ סך מייזל...

אַלסבערג איז באַלד געקומען צו לויפן. די זעלבע פיגור, מער נישט אַ ביסל פאַרזאָרגטער. ער האָט מיר תיכף פונדאָנדרעגעוויקלט אַ לאַנגן צעטל פון מענטשן און אינסטיטוציעס, ביי וועלכע איך דאַרף אויפטראַטן. ער איז גרייט צו זיין דער איבערזעצער פון דייטש אין ענגליש. איך לייג אָפּ מיין

קאמפיון צווישן אמעריקאנער אויף שפעטער. דערווייל שלאגט מיר עלסבערג פאר צו זען היינט ביי זיי די נייע פארשטעלונג. וואָס ווערט געגעבן? „דאָס רייסנדיקע לאָם“ פון ד"ר עמיל קאָן, פון בערלין. ד"ר קאָן איז מיין פריינד פון אַ סך יאָרן, און דווקא דאָ געפין איך פון אים אַ גרוס.

איז אַ קליין־פיצינקן רוים פון דעם טעאטער זיינען מיר — אַ קליינע צאָל מענטשן — געזעסן אונטן. אויף אַ שמאַלער, מינאַטור־בינע האָט זיך אָפגעשפילט די דראַמע וועגן אַ רוסישן טאַלסטאָיאַנער וואָס איז געפייניקט געוואָרן אין געפענגעניש. דער אינהאַלט פון דער דראַמע איז געווען אַן אויס־טערלישער, פאַר רוסלאַנד אַ ווילד־פרעמדער. אָבער ד"ר קאָן האָט אַריינגע־לייגט אין איר די אידעע וועגן דעם מאַראַלישן כוח פון אַ געמאַטערטן אידע־אליסט קעגן אכזריות. און די דראַמע האָט געהאַט אין ניריאָרק אַ גינסטיקע פרעסע פאַר זיך. (אַ גינסטיקע הייסט ניט אַז זי האָט געהאַט הצלחה. הצלחה לייגט דאָ אויף אַנדערע פלאַכן). איך האָב קוים פאַרשטאַנען דעם ענגלישן לשון פון די שוישפילער. מיר האָט זיך געדוכט אַז זיי שפילן מיט אַ גרויסן ערנסט. אָבער גאָר משונהדיק האָט זיך דאָ — אויפן ענגלישן הינטערגרונט — אַרויסגעוויזן די פיגור פון אַ יידן אין טלית און תפילין וואָס האָט גע־זאָלט זיין סימבאָליש... איך בין אַוועק לאַלט פון טעאטער.

איך זוך א מענעדזשער

11-טער יאנואר.

היינט איז א רויקער טאָג, אויב נישט רעכענען די אומציייליקע קלינגער-נישן אין טעלעפאָן. מיט די ס"ר האַלט איך זיך אן עצה וועגן א מענעדזשער. ס'איז שווער אַרויסצוגעפינען דעם טייערן מענטשן צווישן דעם מיליאָניקן מענטשן-ים אין ניו-יאָרק. מינץ האָט פאַרבעטן צוויי יונגעלייט (איינער איז דער שרייבער תלוש) וואָס דאַרפן „באַאַרבעטן" די פרעסע. וואָס הייסט דאָס? זיי דאַרפן אין די יידישע צייטונגען אַריינברענגען נאָטיצן וועגן מיינע רע-פעראַטן. אין די נאָטיצן מוז מען — לויטן אַמעריקאַנישן שניט — שמירן מיין פנים מיט גלאַנציקע פאַרבן. מען דאַרף אַנריידן א וועלט וועגן דעם „באַרימטן", „וונדערבאַרן", „מערקווירדיקן" רעדנער און טוער, כדי צוצו-ציען די אויפמערקזאַמקייט פון לעזער. אָבער די צוויי יונגעלייט זיינען נאָך ניט דער בלויער פויגל, דער מענעדזשער. מען מוז אים זוכן צווישן די ס"ר אָבער זיי זיינען אַלע רעכטע, און זיי קענען זיך ניט אַנטשליסן צו העלפן מיר. זייערע ספקות זיינען ערלעך. מונווייס און שערמאַן זאָגן זיך אָפן אָפּ. אפשר קען מען אָבער בעטן דעם ח' סלוצקי? ד"ר עלסבערג נעמט זיך דורכ-ריידן מיט אים... סוף טאָג בלייב איך אַליין מיט זיך. איך קען עפעס אַ לייען טאָן, אַ שרייב טאָן בריוו אַהיים. דער פלעגמאַטישער איינהאַנטיקער נעגער הייבט מיך אויף אויפן פאַרשטול צו מיין דירה. די באַלעבאַסטע וואָס פאַר-דינגט צימערן איז אַ נאַנצן טאָג נישטאָ אין דער היים. איך קען זיך מיט איר שלעכט צונויפריידן, כאַטש זי קען אויך אַ ביסל פראַנצויזיש. פון די ביידע שפראַכן ווערט ניט איין לשון, אַפילו קיין גלאַז טיי ווערט נישט דער-פון. אז מיך האָבן מיט אַמאָל דאָ באַפאַלן די נירן-שמערצן, האָב איך ניט נעקאַנט קריגן קיין פלאַש וואַרעמע וואַסער. אזוי אוועק אַ פאַר טעג ביז איך האָב זיך געכאַפט אז וואַרעמע וואַסער איז דאָ אין דעם וואַש-צימער. שפע-טער דערגאַנגען אז מען קען באַשטעלן אויף יעדן טאָג מילך. אין דער אייני-זאַמער דירה קלינגען אָפּ מער נישט ווי די טעלעפאָן-רופן. אז איך הער אין טרויבֿל אַ קול פון אַמעריקאַניש, ענטפער איך אָפּ קורץ: „דו יו ספיק דזשער-מען, ראַשען, יידיש?". אויב מען רעדט פון דאַרטן ווידער, קען איך ניט פירן

דעם שמועס. איך פעקל זיך אריבער קיין אייראפע. צייטונגען און בריוו פון דאָרטן טראָגן אַריבער די אויפֿמערקזאַמקייט אַהין. (איך מערק ווי די דאָזיג קע אויפֿמערקזאַמקייט ווערט דאָ בכלל עפעס שוואַכער. מען קען אָנהויבן פאַרשטיין די קאַלטקייט פון אַמעריקאַנער בנוגע אונדזערע „ווראַפֿ-גע-שעפטן). די דייטשע צייטונגען ווילען פונאַנדער דעם קאָמפּליצירטן בילד פון פּאָליטיק אין דער „אַלטער וועלט"... די רוסישע ס"ר פּאַלן אָן אויף משערי נאָוון הלמאי ער האָט זיך אַרויסגעזאָגט פאַר מלוכהשער באַפּריינג פון די נאַציעס, פון אוקראַינער, ראשית כל... אַ פּאַטאַגראַפֿישע קאַרטע פון פאַר שיקטע חברים אין צפּון־רוסלאַנד... ווי גייט עס אין געזונט דעם ח' פּעכער פּערט אין בערלין?... צי איז שוין אַרויס פון דרוק מיין דייטשע בראַשור „צען יאָר אַקטאַבער־רוסלאַנד"? איך מוז זי האָבן דאָ אין אַמעריקע פאַר די דייטשן... מען דאַרף צושיקן אַהער נאָך 50 שטיק פון אונדזער רוסישן זשורנאַל... אַ פּאַר צייכענונגען פון מיין זון, פאַרחלומטע ווערטער פון מיין טאָכטער — אַריינגעלייגט אין בריוו. נישטאָ מער אַמעריקע...

12-טער יאָנואַר.

היינט האָב איך באַזוכט דעם אָפּיס פון די פּועל־ציוניסטן. דאָ איז אויך אַ באַטריב, הינטער וועלכן עס פילט זיך אַ טיכטיקע האַנט, העמלין, דוב האָן, ב. לאַקער זיינען פאַרנומען אויפֿן עכט ניריאַרקישן שטייגער. צי האָבן זיי שוין דערהאַלטן פון בערלין די רשימה פון די 700 פאַרפּאָלנטע אין רוסלאַנד ציוניסטן־סאַציאַליסטן? ניין, נישט דערהאַלטן, און איך דאַרף עס האָבן. מיר שיקן צוזאַמען אַ טעלעגראַם אַהין. האָן דערמאַנט וואָס פאַר אַן ערנסטע שטימונג עס האָט זונטיק געהערשט אויף מיין לעקציע. אָבער אַזאַ זאַך ווידערהאַלט זיך נישט. ווער ווייס וואָס עס וועט זיין ביי די שפּעטער־דיקע אָוונטן?... די פּריינד ווונדערן זיך אויף דער פּובליסיטי וואָס איך האָב באַקומען אין דער יידישער פּרעסע, באַזונדערס אין דעם „פּאַרווערטס". „שוין לאַנג נישט געווען אַזוי". איך ווונדער זיך אויך און רעכן אַז דאָס רעקלאַמע־וואַסער וועט זיך באַלד אָפּשוויינקען אויף צוריק. זיי דערציילן וועגן דעם געווערקשאַפֿט־קאַמפּיין. איך פּרעג זיי וואָס קען מען טאָן פאַר די פאַרפּאָלנטע צ"ס אין רוסלאַנד. די פּראַגע בלייבט אייגנטלעך הענגען אין דער לופֿטן.

מיט אַן אמתן גענוס בין איך געפּאַרן היינט, צוזאַמען מיט עלסבערגן. אין דעם יידישן קינסטלער־ישן טעאַטער פון מאָרים שוואַרץ. איך האָב בכלל אַזוי זעלטן געזען יידיש טעאַטער. מען האָט פּאַרנעשטעלט „טביה דער כּיל־כּיקער", און שוואַרץ איז דער טביה. ביי דער קאַסע איז געזעסן די פּרו־שוואַרץ, און דורך דעם ענגן קאַסע־פענצטערל האָט זי צו מיר אַרויסגע־

שטעקט א האנט. תיכף פון פירהויז טרעט מען אריין אין זאל ווו מען שפילט. עס כאפט ארום א הוהא פון פארשטיקטע קולות. ס'איז א „בענעפיט" פאָר-שטעלונג, דאָס הייסט אז א וועלכע ניט איז אָרגאַניזאַציע האָט פאַר זיך אויסגעקויפט די פאָרשטעלונג. איז ממילא א גרויסער טייל עולם באַקאַנט צווישן זיך. זיינען ממילא אלע רייען רירעוודיק, צאַפּלדיק. מען וואַרפט זיך אַריבער מיט ווערטער, מיט גרוסן, מיט וויצן. האַלאָ, דזשעק! האַלאָ מיסטער ראָבינזאָן! האַלאָ, מיס דזשעני! (עפעס ענלעך צו שלום-עליכמס באַשרייבונג פון טעאַטער!). פעסטגעבויטע יונגעלייט, פעטע כאַטראָנעס, שמאַלע, ווי אויסגעדראַטע, מיידלעך פאַרפולן די רייען. דאָס אַליץ פאַרשווינדט באַלד, עס צייט צו כאַמת די בינע (להבדיל פון דער נעכטיקער ענגלישער בינע), מאַריס שוואַרץ פאַרכאַפט אונדז מיט זיין שפּיל. עס איז עכט אַליץ וואָס דאָ קומט פאָר. עס איז דאָס אינטימע און אייגענע. ער רירט אונדז באַזונדער בעת ער מאַכט הברלה. אין זיין האַרצן איז א שטורעם, זיינע הענט ציטערן, אָבער זיין פנים איז באַלויכטן מיט חסד, מיט ליבע צום קינד, מיט תמימותדיקער פּרומקייט. פאַמעלעך טונקט ער די זשיפענדיקע ליכט אין די טראָפּנס פון הברלה-כּוּם... און דאָ הער איך לעבן אונדז אן אומרו-באַוועגונג, א שעפּ-טשען פון א מיידל צום בחור. „וואָס טוט ער דאָרטן?" — פּרעגט זי מיט ניגור, מיט פאַרשטיקטן לאַכן. אָט דאָס איז פאַר מיר א נייעס, א קולטור-בילד שוין פון אַמעריקע. די צוואַנציקיאָדיקע מיידל ווייס נישט חוּר וואָס עס איז הברלה. זי האָט עס ביי זיך אין דער היים שוין מער נישט געזען. מיט אירע שוואַרץ געקרייזלטע האָר, מיט אירע אויגן איז זי כמעט דאָס זעלביקע מיידל פון פּוילישן שטעטל, און דאָך איז זי שוין אן אַנדערע, פון אַנדערן דור... אַלזאָ: צוויי קולטור-דורות לעבן אויף דער ניו-יאָרקער גאַס. שוואַרעס מאָדערנער טעאַטער באַווייזט זיי, דער יונגוואַרג, עפעס אַזוינס ווי דעם פאַרזונקענעט יידישן פאַטריאַרכאַלישן שטייגער? (פּונקט אַזוי ווי מיר קוקן אין מאַסקווער קינסטלערישן טעאַטער אויף די צייטן פֿון די פּריציס, ביי טורגעניעוון און טשעכאַוון?) צוויי יידישע וועלטן זענען שוין דאָ קריס-טאַליזירט אין שוואַרעס הויז: אויף דער בינע און אין דעם זאַל?

נאָך דער פאַרשטעלונג גייען מיר דורך טומל און טרעפּ און געהיימ-ניספּולע גענג צו שוואַרצן. אין זיין ענגן צימערל, פאַרשטעלט מיט די תכסיס-טעאַטער, זיצט ער, און דער שווייס טריפט אים נאָך אַראָפּ. ער לווּעטשט די האַנט, ער פּרעגט אים מיט לעבעדיקייט וועגן אונדזערע איינדרוקן. ער האָט שוין געליענט מיין דראַמע, ער וועט זען וואָס מען קען טאָן. אָבער ער באַ-קלאַגט זיך בימער אויפן עולם. „צי פאַרשטייט דער עולם אונדזער אַרבעט, אונדזער שפּיל?" איך דערמאָן אים וועגן דעם שטילן הוהא וואָס באַהערשט דעם זאַל אַזוי אַפּט. ער כאַפט זיך אויף מיט א ברען. קענטיק מען האָט

בארירט זיין שמערצלעכן פונקט, אי, איז דאס אן עולם! און ער פארשיט מיט מעשיות וואָס מען מוז לאַכן. „ביז איך האָב זיי אויסגעלערנט אָפּצוויצן ביזן סוף פון אַ פּאַרשטעלונג. וויפיל געזונט האָט דאָס געקאָסט. ס'איז גער ווען ביי זיי אַ מינהג: ווי נאָך מען זעט אַז די פּיעסע דערנענטערט זיך צום סוף, פלעגט מען זיך אַ רויס טאָן פון די ערטער, אַלע מיט אַ מאָל. וואָס איז? מען לויפט וואָס גיכער אַרויסצונעמען די מאַנטלען. איר פאַרשטייט: דאָ אויף דער בינע גייט נאָך די שפּיל, און זיי לויפן זיך פונאַנדער... האָב איך זיך ניט געשעמט און בין אין אַ פּאַרשטעלונג — פון דער בינע גופא — אַרויס צו זיי מיט אַ רעדע: אַז עס איז ניט שוין, ניט קינסטלעריש צו לויפן, אַז מען דאַרף אָפּוואַרטן ביז די שפּיל פאַרענדיקט זיך. וואָס מיינט איר איז געווען?... זיינען זיי טאַקע אַן אַנדער מאָל געזעסן אָן אַ סוף, נישט אויב געהויבן זיך. איר פאַרשטייט: אין דער פּיעסע ווערט איינער געהרגעט און ער ליגט אַ טויטער אויפן דיל. דערמיט פאַרענדיקט זיך די שפּיל. איז דאָך גוט? אָבער דער עולם בלייבט זיצן. וואָס זאָל מען טאָן? זאָל דער טויטער אויפשטיין און בעטן דעם עולם אַוועקגיין?... שוואַרץ זיפצט אָפּ. „מיר מוזן ניט נאָר שפּילן, מיר מוזן דערציען דעם עולם צו קונסט. זיי זיינען ווי קינדער“.

פונדעסטוועגן האָבן מיר געהאַט היינט אַ טייערן אָונט. שוואַרץ וויל אַז מיר זאָלן קומען זונטיק נאָך אַ מאָל. וועלן מיר זען עפעס שענערעס: „די נאָלדנרעבער“.

טעכניק און קולטור

13טער יאנואר.

ה. פראנק האָט געזאָגט: ווען וועט איר אָנהייבן באַקוקן די שטאָט?
זיינען מיר היינט אוועק אין דער גרויסער ביבליאָטעק, די פּאַבליק ליברערי
די. זי איז באַרימט אין דער וועלט, זי איז, אזוי צו זאָגן, שוין באַקאנט
אונדזער איינעם. זי מאַכט אָבער אַ גרויסאַרטיקן איינדרוק, אַט טאַקע אַ
גרויסאַרטיקן. ס'איז אַ מאַסשטאַב, אַ רחבות, אַ ווייס־בלענדדיקע פּאַרב
פון די מויערן, קאַלאָנען, פענצער. מ'סען זיך פּאַרשטעלן וויפיל ביכער זי
פאַרמאָגט אין זיך. אַזאַ גאַנצער אויסזען אַטעמט מיט שלום, מיט פּרידלעכ־
קייט. אויף די ברייטע טרעפּ צום אַריינגאַנג זיצן צענדליקער מענטשן,
מיסטנס יונגוואַרג סטודענטן, ווי די פּייגלען אויף די דעכער. אינעווייניק,
צווישן די הויך־אַרויפּשטייגנדיקע פּאַליצעס, אַ סאַמעטענע שטילקייט. די
שטילקייט, פאַרפּלאַכטן מיט קילקייט, שוידט זיך אַפּ אזוי שאַרף פון דער
נאַס וואָס ליאַרעמט און רעשט דאָ גלייך, הינטער די טירן...

פראַנק איז דאָ ווי אַן אייגענער מענטש. ער פּרייט זיך מיט דער
עשירות פון ביבליאָטעק ווי אַ באַלעבאַס. אַט פירט ער אין דער אָפּטיי־
לונג פאַר די בלינדע. איך האָב שוין געהערט אז מען שאַפט פאַר זיי ליטע־
ראַטור, אָבער אזאַ רייכטום אין שריפטן פאַר זיי איז אַ ווונדער! נישט
נאָר ביכער, זשורנאַלן, אויך נאָטן און בילדער ליגן דאָ אויסגעלייגט אין
די הונדערטער. שרייבמאַשינען פאַר בלינדע. אין דערויף ליגט אַפּשער ניט
אזוי פיל ווונדער פון טעכניק, ווי איידעלע מענטשלעכקייט. ווייל אַ שרייב־
מאַשין פאַרן בלינדן באַטייט דאָך: אַקטיוון אַנטייל נעמען אין אַ קאַלעק־
טיוו לעבן. דער דאָזיקער אַפּאַראַט פון פאַרצענפאַכונג פון כתב־ידן פאַר
צענפאַכט דאָך דעם בלינדנס אויסגעלאַשענעם לעבן! דאָ, אין דעם צימער,
זעט ער בידים. (דערמיט איז פאַרניכטעט געוואָרן אַ יידישער ווערטל)...
אַט זיינען מיר אין דעם גרויסן לייענזאַל. אַ באַקאנט בילד פון אייראָפּעיִשע
ביבליאָטעק. אָבער מיר האָבן געליענט אַמאָל מכוּח דער ווונדערבאַר־
שנעלער צושטעלונג פון ביכער דאָ. לאָמיר דאָס אויספּרוּוו. מיר באַשטעלן
צוויי ביכער, איינס דאָס נאָר וואָס דערשינענע בוך פון קערענסקין וועגן רו־

לאַנד. קוים איבערגעוואָרפן זיך מיט אַ פּאָר ווערטער, פּראַנק טייטלעך מיר שוין מיטן פינגער אויף דער וואַנט. פונקט אזוי ווי דעמאָלט ביים קעניג בלשאַצער האָבן אויסגעלויכטן די פּאַטאַלע אותיות, לייכטן דאָ אויף ללאַרע תּשובות אויף אונדזער באַשטעלונג. איין בוך איז אַנטליען, דאָס אַנדערע קענט איר ש ו י ן האָבן... מיר נעמען אַרויס קערענסקים בוך, בלע-טערן אין אים. אַלץ באַקאַנטע פּאַרשוניען: גענעראַל קאַרנילאָוו, גענעראַל אַלעקסיעוו, באַטשאַפּטער, ביוקענען, דעמאָקראַטיע, פּאַרשווערער, פּאַררע-טער פון רוסלאַנד... עם לוינט ניט פּאַרנעמען זיך דאָ דערמיט. פּראַנק פירט מיך אַריין אין קאַבינעט פון יידישע צייטונגען. גייט צו צו אַ קעסטלעך און שטעקט מיר צו צופּירן אַ קאַרטל: „פּרייע שריפטן“. „זעט איר, די פּרייע שריפטן זיינען שוין אויך דאָ אַריינגעטראָגן“.

איך בין ניט איבערצייגט אז די גוואַלטיקע ביבליאָטעקן אַליין זיינען אַ זיכערער סימן פון קולטור. דער אַמעריקאַנער פּרינציפּ פון הבהב, פון אַ סך, קען אָנזאַמלען פּיראַמידן פון ביכער, הויך ביז צום הימל. אָבער פּיר-ראַמידן קענען אַמאָל שטיין מיטן שפּייץ אויף אונטן, מיט דער ברייטקייט אויף אויבן. פּיראַמידן נישט פּאַרוואַרצלעט, וואָס שאַקלען זיך פון ווינטן. ס'איז אפשר וויכטיק נישט די ביבליאָטעק פאַר זיך, ווי דאָס אַרט וואָס זי פּאַרנעמט צווישן אַנדערע קולטור-אַדער לעבנסגעביידעס. מיר זיינען אַרויס פון דער שטילקייט פון ביבליאָטעק אין גאַס, און עם האָט דערלאַנגט אַ זעץ אין קאַפּ דער יריד. נישט נאָר דאָס. לעבן דעם הערלעכן פּאַלאַץ פון דעם ביכער-אוצר האָבן זיך נישט ווייניקער שטאַלי געצויגן אין דער ברייט און אין דער הויך אַנדערע בנינים. דער פענסילוועניאַ-וואָקזאַל איז אַ ווונד-דערלעכער בנין. מען מוז נאָר באַדענקען וויפיל טויזנטער צוגן מאַרשירן אַריין טאָג אין טאָג אין דעם דאָזיקן אייזערנעם געפּלעכט, אין אָט דער צענטראַלער אַרטעריע פון גאַנץ אַמעריקע. און אָט הייבט זיך מיט אַ שטאַלצער שלאַנקייט דער פּערציק-עמאַזשיקער בנין פון אַ פּאַרוזיכערונגס-געזעלשאַפּט. ער פּאַלט נישט אַראָפּ ביי זיך, שטייענדיק אַנטקעגן דער לייב-רערי. אַן אַנדער סטיל ביי אים, אָבער אַ כוח פון פינאַנצן און ענערגיע שטאַרצט אַרויס פון אים. דער קאַנצענטרירטער פינאַנץ-אינסטיטוט קוקט אַראָפּ אויף די רוישיקע גאַסן מיט די מוראַשקעלעך-מענטשן נישט ווייניקער גדלותדיק ווי די לייברערי. און אַט קענט איר שוין באַלד נישט אונטער-שיידן: וואָסער געבוי פּאַרנעמט דעם צענטראַלן אַרט אין דער גוואַלטיקער פּאַנאָראַם. צי דער וואָקזאַל, צי די אינשורנס-קאַמפּאַניע, צי די וויסנשאַפּט? אין אַ היידעלבערג, אַפילו אין אַ בערלין, אין פּאַריז איז די וויסנשאַפּט, די ביבליאָטעק אזוי ווי אַ זעלבסטשטענדיקע מאַכט, זי לייגט אַרויף איר אייגענעם שטעמפל אויפן אַרוב. אין ניו-יאָרק, אויף דעם קרייצפונקט פון די

געשעפטלעך-ברווזנדיקע גאסן, הייזער, מענטשן, שטייט די ליברערי ווי א קעגנזאץ צו דעם ארומיקן לעבן.

און אפשר שטייט טאקע די ביבליאָטעק ניט אין קעגנזאץ צו די הערשנדיקע כוחות פון לאַנד? זי מעג זיין אָנגעשטאָפּט מיט די טיפּסטע און שענסטע טע ווערק פון דענקער און טרוימער. אָבער איר לעבנס־פונקציע, איר רעאַלע וויסנשאַפט דינט אפשר דעם קאָפיטאַליסטישן סדר אַרום. די אַמעריקאַנער וויסנשאַפט איז גרויס אויפן געביט פון טעכניק, פון עקאָנאָמיע, פון פּסיכאָלאָגיע. אָבער איר סאָציאָלאָגיע און פּסיכאָלאָגיע האָט, אָפּענע צו פאַרשטעקטע, פּראַקטישע כוונות, און דאָס הייסט: קאָפיטאַליסטישע כוונות. אויב דאָ אַנטוויקלט זיך די וויסנשאַפט פון „פּסיכאָטעכניק“, איז עס טאָקע ווי אַ סימבאָל פון היגע זוכענישן. מען זוכט „וויסנשאַפטלעך“ אזא פאַרפיינערטע טעכניק וואָס זאָל לייכטער פאַרשקלאַפּן די פּסיכיק, דעם מענטשן, אָט איז סטאַטיסטיק, אַ וויסנשאַפט אין אַמעריקע, באַליבט כמעט ווי אַ ספּאָרט. יעטוועדער דאָ, — די מלוכה, די וויסנשאַפטלער, דער מענטש פון דער גאָס — האַלטן אין איין ציילן, חשבונען, אויפזאַמלען גרויסע צאָלן. מען ווייס סטאַטיסטיש־גענוי וויפיל אויטאָס עס ווערן פאַבריצירט, וויפיל מינוט עס דויערט צו מאַכן אַ ראָד, וויפיל רעדער עס פאַרמאָגן אַלע אויטאָס צוזאַמען, וויפיל קילאָמעטער ווי מאַכן אין אַ יאָר, אין אַ וואָך, אין טאָג מען ווייס גענוי וויפיל ווייץ עס וואַקסט אויף די רחבות פון לאַנדער, פון אַרגענטינע, פון דער גאַרער וועלט. מען ווייסט און מען באַרימט זיך מיט דער צאָל עטאָזשן אין די געביידעס, מיט דער צאָל טרעפּ אין דעם וואַלקן־קראַצער, מיט יעדער גרויסער צאָל.

און בעת מעשה הייבט מען נישט אָן צו וויסן גענוי וויפיל פאַרמאָגט אַמעריקע אַרבעטסלאָזע מענטשן. און בעת עס ברעכט אויס אַ קריזיס אין לאַנד, ווי היי־יאָר, טאָפּן אַרום די וויסנשאַפט־מענטשן, די ווירטשאַפט־און די מלוכה־פירער אַרום ווי אין אַ פינצטערניש. ס'איז רעכט אַז מען האָט צוויי מיליאָן אָדער דריי מיליאָן אָדער פינף מיליאָן אַרבעטסלאָזע. דאָ — וווּ דער קאָפיטאַליזם דאַרף עס ניט — ווערט פּלוצים פאַרשמומט די סטאַטיסטיק. אָדער אין לאַנד הערשט זינט יאָרן אַ צביעות־דיקער פּראָהיבישן־געזעץ (פאַרבאָט פון אַלקאָהאָל־געטראַנקען). דער אָפיציעלער פנים פון דער מלוכה איז ניכטער, דערפאַר אָבער שאַקלט זיך דער בירגער אויף די שיכורע פיס. ווי פיל מיליאָנען ליטער אַלקאָהאָל ווערט אַריינגע־שמוגלט פון דרויסן און פּראָדוצירט אינעווייניק? ווי פיל מיליאָנען דאָלאַרן גייט דורך דורך דער דאָזיקער „פאַרבאָטענער“ אינדוסטריע? ווי פיל טויזנטער מענטשן ווערן געהרגעט און געשלאָגן ביי דעם דאָזיקן געשעפט? — וועגן דעם שווייגט די וויסנשאַפטלעכע סטאַטיסטיק.

...אז. איך האָב זיך אין אָונט געאייִלט צו דעם „מיטונג“ ביי לאָרען, האָב איך לאַנג נישט געקאָנט אויפזוכן דאָס הויז פון זיין „פּאָלקס־צייטונג“. צווישן די לאַנגווייליקע און טרוקענע מויערן ביי דער וואַקער־סטריט, איז געווען שטיל און ליידיק פון מענטשן. אפילו קיין אויטאָ נישט, אפילו קיין פּאָליציאַנט נישט. דער דאָזיקער האַנדל־סקוואַרטאַל האָט מיך דערמאָנט די מאַסקווער וואַרוואַרקע און איליאַינקע ביי נאַכט, בעת די סקלאַדן זיך נען פאַרמאַכט און אַ ריח פון הערינג און לעדער טראָנט זיך אַרום. אויפן ווינקל פון אַ גאַס איז מיר געגאַנגען אַנטקעגן לאָרע. דער עולם איז שוין לאַנג דאָ. אין דעם ענגן אָפיס־צימער פון דער צייטונג האָבן זיך צונויפ־געקליבן אַ פּאָר צענדליק טוער פון דער באַוועגונג, הויפטזאַכלעך דייטשן. מײן אויפנאַבע איז געווען צו באַריכטן זיי וועגן דעם שטאַנד פון אונדזער אינטערנאַציאָנאַלער באַוועגונג, וואָס שטייט דרויסן פון די ביידע אינטער־נאַציאָנאַלן, די „פאַריווער ביוראָ“. גלייכצייטיק האָב איך דערציילט וועגן אונדזער באַוועגונג אין רוסיאַנד. דער עולם איז באַשטאַנען פון מענטשן וואָס זיינען נאָך כמעט געבטן געוועזן קאָמוניסטן, מיט גרויס מי האָבן זיי זיך פאַמעלעך אָפּגעריסן פון דעם מאַסקווער מוטער־לייב. מײן באַריכט האָט זיי אָבער געגעבן אַ פּאַרשטעלונג וועגן פאַרטייען וואָס האָבן זיך שוין באַפרייט פון יענעם צויבער, זיינען געשטאַנען אויף אייגענע פיס. ס'איז קיין ביזי נישט וואָס אין דעם „אינטערנאַציאָנאַלן ביוראָ פון פאַריז“ זיצן פאַרטייען מיט פאַרשידענע וועלט־אַנשויואַנגען: מאַרקסיסטישע און פריי־הייטלעך־סאָציאַליסטישע. זיי זיינען אַלע פאַרבונדן דורך די מוסר־השכלס פון די לעצטע 15 יאָר. זיי ווילן נישט האָבן קיין צוזאַמענאַרבעט מיט דעם בירגערטום, קיינע רעגירונג־אַאַליציעס, (דאָ האָט די פאַרזאַמלונג תּיכּף איינגעשטימט). אָבער זיי ווילן אויך נישט קיין פאַרטיי־דיקטאַטור אין דער רעוואָלוציע. עכטער סאָציאַליזם בויט זיך אויף אויף דער פרייהייט פון די מאַסן; פאַרטיי־סאָציאַליזם זאָרגט נאָר וועגן דערהאַלטונג פון זיין אייגע־נער מאַכט. דערפאַר רודפט דער באַלשעוויזם אַזוי גרויזאַם די סאָציאַליסטן אין די טורמעס. דערפאַר פאַרבינדט ער זיך אין אויסלאַנד מיט די שוואַר־צע כּוהות פון דער רעאַקציע.

איך האָב פאַרענדיקט נאָך צוויי שעה ריידן דערמיט אַז דער „פאַראיין פון די אינטערנאַציאָנאַלע אַרבעטער“ איז — לויט אַלע סימפּטאָמען — נאָך ענט צו אונדז. ער מוז זיך אַנטשיידן: אַריינצוטרעטן אין פאַריווער ביוראָ. — ס'איז אַריינגעטראָטן אַ שווייגן אין צימער. די שאַרפע אָפּגענעצונג גיבט דעם באַלשעוויזם איז דאָ נאָך נישט דורכגעדרונגען. אַ טייל פון אונדזער רע אַרגומענטן איז נאָך געווען פרעמד. ביסלעכווייז האָבן זיך אָנגעהויבן דעבאַטן, אייגנטלעך פּראַגן. איך האָב גענומען פונאַנדערשיידן איינצלע

חברים. דאָ זיינען געווען אַ סך ריכטונגען, פאַרשיידענע אַרטן מענטשן. איי-ניקע האָבן געוואָלט אָפּשטויסן אונדזער הויפּט־פּרינציפּ קעגן פּאַרטיי־דיק־טאַטור. אַנדערע האָבן זיך אָפּגעשטעלט אויף די פּראַקטישע אויספירן פאַר אַמעריקע. עס האָט זיך אָפּגעטיילט פון טיש אויף וועלכן ער איז געזעסן, אַ הויכוואַקסער יונגער אַמעריקאַנער. מיט אַ רויקער, אַ ביסל זעלבסט־פּרידענער שטיב, אָן וועלכן ניט איז זשעסט מיט דער האַנט, האָט זאָקס אייטנאַן גערעדט וועגן דעם, אַז אַ דיקטאַטור קען ניט זיין אַן אַבסטראַקטע קלאַסן־דיקטאַטור, אַז זי מוז ווערן, ווי ביי די באַלשעוויקעס, אַ פּאַרטיי־הערשאַפט. „אויב אזוי, קען מען נישט פירן קיין דערפּאָלגרייכן קאַמף קעגן באַלשעוויזם!“ — האָב איך געמוזט ענטפּערן. איסטמאַן איז געקומען פון דער ליטעראַטור צום קאַמוניזם. ער איז געווען רעדאַקטאָר פון דער ראַדי־קאַלער צייטשריפט „מאַסעס“. מסתמא האָט די רוסישע רעוואָלוציע פאַר־כאַפט אים פון דער קינסטלערישער זייט.

דאָס איז דער געפערלעכסטער טויער דורך וועלכן מענטשן טרעטן אַריין אין דער מיסטעריע פון אַ רעוואָלוציע. איר מאַיעסטעטישע גרויסקייט און עסטעטישער רויש באַצויבערט, נעמט אַריין אין די הענט אַ סך נאַטורן וואָס זיינען פּריער געשמאַנען דרויסן פון דער רעוואָלוציאָנערער סטיכיע. אָבער די קינסטלערישע הייד פון דער סטיכיע האַלט לעבן זיך אַזעלכע מענטשן נישט לאַנג, נישט דויערנדיק. דער ערשטער שווערער „געשמאַק־לאָזער“ נסיון טרייבט זיי אָפּ, מאַכט גלייכגילטיק. אמת, ביי דעם גרויסן ענגלענדער דזשאָן רעסקין איז דער טרייבמאַטיוו צו זיין סאַציאַליזם גע־ווען לכתחילה דער קינסטלערישער פּראַטעסט. אָבער רעסקין איז געווען דער גאָר גרויסער קינסטלער, און ביי אַזעלכע שעפּערישע גייסטער מישן זיך האַרמאָניש צונויף שיינקייט מיט גוטסקייט, קונסט מיט עטיק. פּאַנטאַזיע מיט האַרץ. פון אַזאַ געמיינזאַמען קוואַל שטראַמט אויך זייער קונסט. אָבער דער דורכשניטלעכער קונסטמענטש לאָזט זיך פירן צו אָפט פון דער שיינ־קייט אויפן חשבון פון גוטסקייט. און בעת ער רייסט זיך צו צו אַ רעוואָלוציע, פאַרשטעלן פאַר אים אירע מאַסשטאַבן דעם תּוֹך. דערזעט ער אַ היות אין טויט, כּוּח אין ברוטאַליטעט, שיינקייט אין גרויזאַמקייט אָט „ווי אין דער נאַטור“.

מאַסע איסטמאַן איז געוואָרן אַ לרבן פון זיין איבערגעגעבנקייט צו מאַקסווע. ער איז געווען אַן אַנהענגער פון טראַצקיין; האָט מען אים פון דאָרטן אַרויסגעשטויסן, אָנגעטאַן אויפן ברוסט דעם ברעט מיט דעם שאַנד־וואָרט „פאַררעטער“. פונדעסטוועגן איז ער דאָ איצט, אין דעם אָפּיס פון

קעגנער, ארויסגעטראָטן פארן באַלשעוויסטישן טיפּ הערשאַפט. אפשר דער-
פאר ווייל דער טיפּ האָט אים בשעתו פאַרכאַפט קינסטלעריש? אַחוץ
אים איז נאָר פּוסטיקייט, און קיין אייגענער וועג צו די מאַסן איז ניט געווען.
איך האָב דערמאָנט די חברים, אז דער שאַרפּער אונטערשייד צווישן
קלאַסן און פּאַרטיי־דיקטאַטור איז טאַקע אַ שווערע פּראָבלעם. ווי איז נאָר
מעגלעך בכלל די דיקטאַטור פון אַ מיליאָניקן קלאַס צו וועט זי נישט ווערן
בטל אין די מאַסן פון די אומבאַווסטזיניקע, כאַראַקטערלאָזע מענטשן?
וועט זי נישט ווון אַריבערגיין אין אַ דיקטאַטור פון אַ באַווסטזיניקער,
כאַראַקטערפּעססער פירונג, פון אַ פּאַרטיי? נאָר צווישן אַט די ביידע פאַר-
ליוסן שלאָגט זיך אַרום דער באַלשעוויזירטער געדאַנק: אָדער צעקראַכט
קייט פון מאַסן אָדער הערשאַפט איבער זיי. דער סאָציאַליזם מוז אָבער
דערזען, באַקומען די וויזיע פון אַ דריטן בילד: פון פּרייהייטלעכע מאַסן.
פון קאָלעקטיוון האַרץ און שכל. אין אַט דער ריכטונג אַרבעטן היינט מע-
אַרעטיש צענדליקער מענטשן. באַלאַבאַנאָוואַ, פּאַל לואי, ראַלאַנד־האַלסט,
פּאַנעקאַק און נאָרטער, לעצטנס דער פּראַנצויזישער קאָמוניסט פּאַרטיי. אָבער
די פּונדערשיידונג פון קלאַסן־און פּאַרטיי־דיקטאַטור באַרוט סוף כל סוף
נישט אויף די טעאָרעטישע חקירות. זי מוז צוגעגרייט ווערן דורך דער
פּראַקטישער סאָציאַליסטישער דערציונג: נישט צו קענטן אַריבערשפּרייזן
דער גרענעץ וואָס פירט צו אויסגעלאַסענער הערשאַפט.

דעם גרעסטן טייל חברים האָבן אָבער באַזאָרגט די פּראַקטישע פּראָגנ.
לאָרע האָט גערעדט: „אויפטערעטן פאַר די רעוואָלוציאָנערן אין רוסלאַנד?
אודאי דאַרף מען עס טאָן. אָבער איצט בעת אין אַמעריקע גייט אָן אזא
קאַמפּאַניע קעגן רוסלאַנד!... מיר קענען דאָך ניט שטיין אין איין פּראָגנ
מיט דער „עס־פי“ (דאָס איז די רעכטע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי)“ שווייגט
דיק האָט צוגעשאַקלט לאָרעס פרוי, אַ הויכע געשטאַלט מיט גוטמוטיקע
אויגן. מיט אים האָט איינגעשטימט אַ קליינער, איינגעשרומפּטער מענטש
מיט אַ פּאַר שאַרפע אייגעלעך, מיט אַ שפּיציק בערדל. ער האָט מיר פּריינד-
לעך געדריקט די האַנט. „מיר דאַנקען דעם ח' שטיינבערג פאַר זיין באַריכט,
אַלץ ריכטיק וועגן באַלשעוויזם, אָבער מען מוז זיין פּאַרזיכטיק דאָ אין
אַמעריקע“. (דאָס איז געווען אַראַנסאָן, איינער פון די עלטסטע טוער אין
אַמעריקאַנער יידיש־אַסימילירטן סאָציאַליזם, אַן איידעם פון עדוואַרד בערנ-
שטיין). אָבער פון דער היך, וווּ ער איז געזעסן אויף אַ קאַסטן. האָט
ענערגיש געבעטן דאָס וואָרט אולריך. אַ געוועזענער קאָמוניסטישער העפּו-
טאַט פון דייטשן רייכטמאַן, איז ער אַנטלאָפּן אַהער פון אַ פּראָצעס און
געפירט אַ ברויזנדיקע קאַמפּאַניע קעגן מאַסקווע. — „איר האָט דערמאָנט,
אַז מאַסקווע שטייט אין פּאַרבינדונג מיט רעאַקציאָנערע כוחות אין אויס-

לאַנד. צי האָט איר גענויערע ידיעות וועגן דער צוזאַמענאַרבעט פון מאַסקווע מיט דער דייטשער אַרמיי?" אולריך האָט געפרעגט נאָך כדי אַליין אַרויס צוברענגען שאַרף אָט דעם געדאַנק, אַז מאַסקווע באַדינט די אינטערעסן פון דייטשלאַנד. „אָזוי ווייל ווילן אַפילו מיר נישט גיין" — האָב איך אים געזאָגט. — אַ יידישער יונגערמאַן מיט גערוועזע באַוועגונגען, מיט אַ פאַרווירטן געזיכט, האָט אויף אַ צעטל אָנגעשריבן די פּראָגן. ער האָט גע- האָט אַ סך צו פּרעגן, ווייל אים מיט נאָך אייניקע טראַצקיסטן האָט מען דאָ נישט לאַנג אויסגעשלאָסן פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי. איך האָב פאַרשטאַנען אַלץ וואָס ער האָט גערעדט, כאַטש עס איז געווען אין ענגליש. דאָס האָט מיך באַזונדערס געפּרייט. היינטיקן אָונט האָב איך בכלל צום ערשטן מאל צוגעהערט זיך און געענטפערט אויף ענגלישע דרושים. שווער האָב איך נאָר פאַרשטאַנען איסטמאַנען. זיין ענגליש האָט ניט געהאַט דעם אַמעריקאַנישן האַרטן שניט, איז געווען ווייך ווי איינגעוויקלט אין וואַטע. אָבער דערפאַר האָב איך נוט פאַרשטאַנען ווי עס האָבן געוואָרפן ווערטער ווי קלעצער דער טראַצקיסט און נאָך אַנדערע. אַז איך האָב שפּעטער גע- פּרעגט ביי לאַרען די סיבה, האָט ער געלאַכט: נו יא, איר האָט פאַרשטאַנען די עמיגראַנטן. זיי ריידן אייגנטלעך רוסיש צי יידיש אויף ענגליש...

ביז שפּעט אין דער נאַכט האָט געדויערט די אַסיפה. מען האָט באַ- שלאָסן צו מאַכן אַן המשך. ערשט צוויי אַזיינער ביי נאַכט בין איך געקו- מען אַהיים.

מ"ר באראן דער מענטשן-פריינד און הערי וואמאן דער איינזאמער פילאזאף

14-טער יאנואר.

היינט האב איך זיך באקענט מיט א מענטשן וואס איז עפעס גאָר
ניט ענלעך צו די היגע. מיט א פאָר טעג צוריק האָט מיר מינע מודיע גע-
ווען אז דעם שבת האַלט איך א לעקטשור אין ראַקאווי, א קליין שטעטל
ביי ניריאַרק. ער האָט עס אָפגעמאַכט מיט א געוויסן מיסטער באַראָן. איצט
איז באַראָן אַריינגעלאָפן נאָך מיר אין דער רעדאַקציע פא"ש און האָט מיך
גענומען אונטער זיין רשות. א הויך-שלאַנקער פאַרשוין, מיט וויכע גע-
זיכטס-שטריכן, מיט לוסטיק פינקלנדיקע אויגן, איז ער געווען סימפאַטיש
אויפן ערשטן בליק. אָנגעמאָן ווי א דזשענטלמען און אן עכט ליטווישער
דבור. זיין פריינדשאפט צו מיר איז געווען אימפולסיוו, שטורעמדיק, אַרומ-
כאַפנדיק. זאָל דאָס זיין די שטענדיקע אַמעריקאַנער התלהבות צו יעדן נייד
געקומענעם מענטשן? איך בין געווען אינסטיקטיוו פאַרויכטיק. מיסטער
באַראָן האָט מיך געהאַלטן פעסט ביים אָרעם און האָט פאַמעלעך אַראָפגע-
פירט פון די טרעפּ. — „מיר האָבן נאָך צייט ביזן צוג. מיר וועלן דערווייל
כאַפן א טרונק.“ אין רעסטאָראַן האָט ער מיך אַוועקגעזעצט און שנעל,
פאַרזאָרגט געפרעגט: „וואָס טרינקט איר: מילך, קאַווע, טיי, אפּשר א גלאָז
קאַקאָ?“ נישט באַוויזן צו ענטפערן, ער איז שוין אַליין געגאַנגען צום בר-
פעט. ס'איז געווען א ביסל פיינלעך, אָבער באַראָן האָט פאַרגאַסן מיינע רייד
מיט א שטראָם פון חכמות און וויצן. „היינטיקן טאַג זייט איר אונדזער
נאַסט.“ אז מיר זיינען געגאַנגען צום באַן און איך האָב דערמאַנט א יידי-
שע צייטונג, האָט ער אין א רגע אַרומגעקוקט זיך אַרום און האָט געשאַפן
אַלע יידישע בלעטער. מיט פריילעכע אויגן האָט ער דערציילט אז ער האָט
ליב אזעלכע יידן ווי איך, אז ער קען ניט שטימען מיט די היגע טוער, אז
ער באַווייזט זיך זינט יאָרן נישט אין דעם יידישן קוואַרטאַל. מיר פאַרן קיין
ראַקאווי מיט אייניקע שעה פריער, ווייל די יידישע סאַסייטי פון דאָרטן
מאַכט פאַר מיר א מיטאַג. ביי דעם מיטאַג וועל איך קענען מאַכן אן אַפּיל
פאַר די פּאָליטישע געפאַנגענע. דערנאָך קומט מיין לעקטשור. און דערווייל

— ביז צום מיטאָג — וועלן מיר אַרײַנפאַרן צו מ״ר הערי וואַטאָן. „דאָס איז בײַ אונדז אַן אומגעוויינלעכע פּערזאָן, אַ געלערנטער, אַ געוועזענער שניידער. איר וועט האָבן הנאה בײַ זײ אין דער היים“.

אין אַ קלײנער ווײַלע, נישט ווייט פון ים, האָבן מיר געטראָפן זײ בײַדן: מיסטער וואַטאָן און זײַן פּרוי. זעלטן טרעפט מען, אַז אַ פּאַרפּאַלק זאָל זײַן אזוי ענלעך אײנער צום צווייטן. אויסערלעך צוויי מיטלמעסיקע פיגורן, אַביסל געדריקטע פּלייצעס, אָבער אײַנמעלעקטעלע פּנימער. וואָלט אײך זײ געטראָפן אין רוסלאַנד, וואָלט אײך זײ נישט געקענט אָפּשײדן פּין דעם באַקאַנטן עקסטער־טיפּ. די פיגורן זײערע שטאַמען פון דער שווערער פיזישער אַרבעט דאָ אַמאָל אין די שאַפן, די געזיכטער — פון זײער אײַז־טיקן גײסטיקן באַרוף. זײ זײנען בײַדע „לאָיערס“, אָבער פּאַרנעמען זיך שוין מער נישט דערמיט. ביכער פּאַרנעמען אַ סך אָרט אויף די ווענט, און מיסטער וואַטאָן זיצט צווישן זײ ווי אַן אײגענער. מיר הייבן אָן אַ שמועס, און באַראָן זיצט מיט לײכטדיקן פנים אָן אַ זײט: ער פּאַרשאַפט מיר פּאַרנעניגן...

וואַטאָן איז נאָך ניט לאַנג געווען אַ קאָמוניסט, אַ פּאַראַנטוואָרטלעך כּער טעאָרעטיקער פון קאָמוניזם אין אמעריקע. היינט איז ער ווייט נישט נאָר פון די באַלשעוויקעס, נאָר פון מאַרקסיזם, פון דעם היימישן סאָציאַליזם בכלל. ער איז אַן אויסטערלישע פיגור אין דער דאָזיקער ראַדיקאַלער וועלט. צענדליקער יאָרן איז ער געשטאַנען אין דער אַרבעטער־באַוועגונג; ער האָט אין נײַ־יאָרק געגרינדעט אַ „מאַרקס־ענגעלס אינסטיטוט“ כּדי צו פּאַרשאַפן די אַרבעטער טעאָרעטישע ידעוּת אין מאַרקסיזם און אויך אין פּילאָסאָ־פּיע. אַ גאַנצע רײ פון זײנע תּלמידים האָבן זיך פּאַרשפּרײט איבערן לאַנד. ער האָט אַרויסגעגעבן אַ בוך „די פּילאָסאָפּיע פון מאַרקס“, אַ טעאָרעטישן זשורנאַל „טהי מאַרקסיסט“ פון וועלכן עס זײנען דערשינען פיר ביכער. אין דער גאַנצער אַרבעט זײנער איז געלעגן אַ פּאַנאַמישע עכט־ידישע אמונה אין דער לערע פון מאַרקס. אין יאָר 1922 האָט ער געהאַט אין נײַ־יאָרק אַ גרויסע עפּנטלעכע דעבאַטע מיטן פּראָפּעסאָר זעלינגמאַן, דעם טעאָ־רעטיקער פון דער בריגערלעכער וויסנשאַפט אין אמעריקע. די טעמע איז געווען: צי האָט די מפּלה פון סאָציאַליזם אין רוסלאַנד באַווײזן דעם באַנט־ראָט פון מאַרקסיזם? און דאָ האָט וואַטאָן פּאַר אַ גוואַלטיקן עולם אַרויס־געבראַכט זײַן עקשנותדיקן גלױבן אין דער לערע פון מאַרקס און לענין. „די רוסישע רעוואָלוציע איז מאַרקסיזם אין טאַטל!... האָט זיך די פּראָלע־טאַרישע רעוואָלוציע אָנגעהויבן, וועט זי זיך ניט אָפּשטעלן ביז זי וועט ניט באַדעקן די גאַנצע ערד, וועט ניט אַרײַננעמען די גאַנצע מענטשהײט

און וועט ניט אויפשטעלן דעם צושטאנד פון קאָמוניזם... די פיינט פון דער רוסישער רעוואָלוציע זיינען געווען רייך און מעכטיק, אָבער דער דער-הויבענער אמת, דער געטילעכער שכל און די ווונדערבארע מאַכט פון מאַרק-סיזם איז געווען אזוי גרויס אז דורך אים האָט די רעוואָלוציע געזיגט און טריומפירט... איצט קענען מיר זאָגן צוזאמען מיטן תהילים: „אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה“. דער פאַראַכטעטער און אומגעבילדעטער פראָ-לעמאַריאַט פון רוסלאַנד איז געוואָרן דער גרונדשטיין פון איבערבו (מאַרקסיזם איז דאָס ליכט, די נשמה און די מאַכט פון דער פראָלעטאַרי-שער רעוואָלוציע).“

אז איך האָב שפעטער געלייענט די בראַשור וועגן דער דאָזיקער דע-באַטע זעליגמאַן-וואַטאָן, האָבן זיך מיר געוואָרפן אין די אויגן אַ פאַר אויסדרוק וואָס האָבן שלעכט געפאַסט צו דעם מאַרקסיזם. האָט ער דאָך גערעדט וועגן „געטלעכן שכל“ פון מאַרקסיזם. ס'זיינען אַריבער אַ פאַר יאָר, און וואַטאָן האָט זיך אַנטוישט אין באַלשעוויזם, אין דעם גאַנג פון דער רוסישער רעוואָלוציע. און ווייל ביי אים זיינען די אַלע דערשיינונגען געווען לאַגיש צינויפגעהאַמערט מיטן מאַרקסיזם, האָט ער זיך אָפגעטרייסלט אויך פון דער לערע. ער איז געוואָרן אַ פאַנאַטישער באַקעמפער פון איר פונקט אזוי ווי פריער אַ פייערדיקער אָנהענגער. מיר דוכט, אז פאַר זיין טעאָרעטישן וועגן איז בכלל די תורה פון מאַרקסיזם געווען בילכער ווי די לעבעדיקע סאַציאַליסטישע באַוועגונג. איצט האָט ער, ראשית כל, געזוכט פאַר זיך אַ נייע, לאַגישגעשאַסענע תורה. און ער איז געקומען פון דער „מאַטעריאַליסטישער געשיכטע-אויפפאַסונג“ טאַקע צו דער יידישער תורה. פון דער היסטאָרישער נויטווענדיקייט איז ער איבערגעגאַנגען צו דער נאַטור-לעכער נויטווענדיקייט. דער „מוז“ פון דער געשיכטע האָט זיך ביי אים צוריקטראַנספּאָרמירט אין דער השגחה עליונה. ביי אַ ריי באַקאַנטער רב-שיע מאַרקסיסטן (בערדיאַעוו, סטרוווע, בולגאַקאָוו) איז עס טאַקע גע-שען, אז פון מאַרקסיזם זיינען זיי אַריבער צו רעליגיעזער טעאָלאָגיע און קירך. וואַטאָן האָט דורכגעמאַכט דעם דאָזיקן גייסטיקן פראָצעס אַזוי אַ יידישן שטייגער. אין יאָר 1926 האָט ער אָנגעשריבן אַ „נייעם קאָמוניסטי-טישן מאַניפעסט“, אין וועלכן ער האָט אָנגעצייכנט אַ נייעם וועג פאַר דער באַוועגונג, וואָס זאָל זיך דערהייבן איבער דער דערפאַרונג פון דער רוסי-שער רעוואָלוציע. ער האָט זיך אָפן דערקלערט פאַר רעליגיע. „רעליגיע קען ניט ווערן אָפגעשאַפט. רעליגיע איז די אינטואיטיווע אויפפאַסונג פון דער איינהייט צווישן אונדז אַליין און דער גאַנצער וועלט (טאַטאַליטי אָף עקסיסטענץ)“. אזא אַויפפאַסונג וואַקסט און אַנטוויקלט זיך נאָר אין דעם צושטאַנד פון קאָמוניזם. ערשט דעמאָלט וועט זיך די מענטשהייט פילן אין

צוזאמענהאנג מיטן קאסמאָס ווי א באַשטאַנדטייל פון אים. פונקט אזוי ווי משה און יעזוס וואָס האָבן צעשטערט די רעליגיעס פון זייער צייט, זיינען נישט געוועזן קיין קעגנער פון רעליגיע בכלל, זיינען אויך די קאָמוניסטן וואָס צעשטערן היינטיקע רעליגיעס, ניט קעגנער פון רעליגיע. די קאָמוניסטישע באַוועגונג מאַכט נאָר שווער איר אויפנאַבע פירנדיק א קאַמף קעגן רעליגיע."

וואַסאַן האָט מיר פונאַנדערגעפרעגט וועגן רוסלאַנד, איז אָבער באַלד אַריבער צו זיינע אייגענע מחשבות. ער האָט גערעדט האַרט, מיט אַ שניידנד־דיקער שטימ, פינקטלעך איבערהזרנדיק זיינע פאַרמולעס. דערבײַ האָט ער געקוקט מיט עקשנותדיקע אויגן עפעס אין דער ווייט. — ער גלייבט ניט אין מיינע האַפנונגען וועגן דער דעגענעראַציע פון רוסלאַנד. וואָס עס קומט לאַרטן פאַר, איז אַ נויטווענדיקייט. ס'איז נויטווענדיק, אַז מען האָט אונדזער איינעם פאַרטריבן. ס'איז ריכטיק וואָס מען פאַרטרייבט טראַצ־קין. די אַלטע פירער האָבן אויסגעשפּילט זייער צייט. דעד־דריטער איינ־טערנאַציאָנאַל מוז אַפטרעטן זיין אַרט פאַר אַ נייעם. עס מוז קומען גאָר אַ נייער גייסט...

— אויב אַלץ איז נויטווענדיק — האָב איך געפרעגט וואַסאַנען — איז וואָס קען שוין אויפמאַן דער מענטש? וואָס קען העלפן זיין נייער גייסט? וואַסאַן האָט זיך ליידנשאַפטלעך געגעבן אַ הייב פון אַרט. ער איז געקומען צו זיינע צענטראַלע געדאַנקען.

— אין דער מענטשלעכער געשיכטע איז אַלץ אָפהענגיק פון דעסטיני... פון וואָס?

— פון דעסטיני — האָט ער אָפגעענטפערט גלייביק־האַרט — מזל... געשיכטע איז אַן איינהייטלעכער, ראַציאָנאַלער און פאַרויסבאַשטימטער פּראָצעס. געשיכטע איז די פאַרווירקלעכונג פון דעם פאַרויסבאַשטימטן חזל פון דער מענטשהייט. געשיכטע איז פאַרויסבאַשטימט ניט דורך דעם עבר און די היינטיקע עקסיסטענץ־באַדינגונגען, נאָר דורך איר צוקונפטיקן מזל... — און ווי קענט איר דערקענען דעם ווילן פון דער דעסטיני?

— יעס, דער מזל איז דער פירנדיקער שטערן פון דער מענטשהייט. אָבער פונקט ווי אַ שטערן, איז ער צו הויך און צו ווייט. מען דאַרף האָבן אַ פירער צו דערקענען זיין ווילן... אַזאַ פירער איז די שטימ פון פּאָל. די שטים פון פּאָל איז באמת די שטים פון גאָט, און מיר גיבן זיך אונטער דעם ווילן.

— אָבער האָט נישט דאָס פּאָל גערודפּט די גרויסע מענטשן, למשל יעזוסן? האָט דאָס געקאָנט זיין דער זין פון דעם היסטאָרישן מזל?

— אוודאי! יעזום האָט געמוזט שטאַרבן אויפן קרויז, כדי די אויפ־
נאָבע פֿון דעם מזל זאָל קענען ווערן פֿאַרווירקלעכט דורך אים. וואָלט ער
דען געוואָרן אַן אינספּיראַציע פֿאַר מיליאָנען קרויסטן, אויב ער וואָלט נישט
געוואָרן געקרויציקט?.

— און די באַלשעוויקעס ליגן אויך אין פֿלאַן פֿון דער דעסטיני?

— שור... די באַלשעוויקעס האָבן געבראַכט דעם פֿראַלעטאַריאַט ניט
פֿרייהייט, נאָר אַן אייזערנע דיקטאַטור איבער דעם פֿראַלעטאַריאַט. אין די
צייטן פֿון אינספּיראַציע זיינען די קאַטאַליקן ניט געווען אזוי באַהערשט ווי
דער פֿראַלעטאַריאַט איצט אין רוסלאַנד. פֿרייהייט פֿון טראַכטן, ריידן און
האַנדלען איז קיין מאָל ניט געווען אזוי אוועקגענומען ביי דעם רוסישן פֿאָלק
פֿון די צאָרן, ווי עס איז אוועקגענומען איצט דורך זיינע הערשער. אָבער
דאָס מוז אזוי זיין, כדי צו ברענגען שפּעטער די מענטשהייט צום צושטאַנד
פֿון שכלדיקער פֿרייהייט און גליק.

— און ווי זאָל זיין מיט יענע מענטשן, אָט ווי איר, וואָס באַקעמפֿן
דעם באַלשעוויזם? האָבן זיי דאָס רעכט אַרויסצוטרעטן קעגן דעם היסטאָרישן
מוז פֿון דעם מזל?

— ווען די אָפיציעלע מאַכט דערלויבט נישט די חכמים, די מענטשן
וואָס זען אַרויס די צוקונפט אַרויסצוזאָגן זייערע אידעען פֿאַרן פֿאָלק, מוזן
זיי זיך אונטערנעבן. די פירער און די הערשער זיינען אוועקגעשטעלט אויף
זייער פֿאַזיציע נישט דורך צופאַל, נאָר דורך דעם מזל. זיי זיינען די בעס־
טע מענטשן פֿאַר דער צייט. דאָס איז אפשר ניט קלאָר פֿאַר אונדז,
ווייל מיר האָבן אַ זייער באַגרענעצטן בליק אויף זאַכן, אָבער דעסטיני נעמט
אָרום אַלע מענטשן אין אַלע באַדינגונגען... אויב די חכמים ווערן געשטערט
פֿון די הערשער, זאָלן זיי עס אָננעמען ווי אַן אורטייל פֿון דעם מזל. ווייזט
אויס אַז די צייט פֿאַר זייערע אידעען איז נאָך ניט געקומען. און זאָלן זיך
די חכמים באַפֿרייען פֿון אילוזיעס און גדלות...

— אָבער די גרויסע מענטשן גופא זיינען דאָך אַרויסגעבראַכט דורך
דעם מזל?

— יעס... צו וואָס האָט זיי אַרויסגעבראַכט די דעסטיני? כדי דורך
זיי אָנצווווייזן דער מענטשהייט אויף דער צוקונפט. וועט זיי דאָס פֿאָלק
פֿאַרשטיין, איז גוט. אויב ניט — זאָלן זיי זיך טרייסטן דערמיט וואָס מיט
דער צייט וועט זיי דאָס פֿאָלק אָפּשאַצן. פֿאַרן פֿראַגרעס זיינען נייטיק מאַר־
טירער. יעס, איך זאָג: וואָס פֿאַר אַ גרויסע פֿרווילעגניע דאָס איז צו זיין
אַ מאַרטירער. מיינט איר, אַז עס איז ביי מיר אַ פֿאַטאַליזם? נאָ... דאָס
איז די העכסטע זעלבסטבאַהויפטונג. מער ניט זי נעמט אין באַטראַכט

אזא פאקטאָר אין אונדזער לעבן וואָס מען זעט נישט געוויינטלעך. און דאָס איז דעסטיני...

וואַטאָן האָט גערעדט ווי פאר זיך אליין. זיין בלוז איז געווען געקערט אין זיך. ער האָט מיט אַ הויכער שטים אַרויסגעזאָגט זיינע פאַרמולעס. איך האָב געשוויגן.

— אין אונדזער גאַנצן לעבן איז דעסטיני אַ שווייגנדיקער פאַרטנער, און ער האָט די לעצטע און אַנטשיידנדיקע שטים. אַז די מענטשהייט וועט אַמאָל צוקומען צו דעם קלאָרן שכל און וועט תּוּפּס זיין דעם מזל, וועט זי קענען לייזן אַלע פּראָבלעמען פון לעבן לויט איר מזל. אָבער ביז דעמאָלט איז די העכסטע חכמה פון לעבן — צו האָבן אַ פעסטן גלויבן אין דעסטיני... אין זיינע רייד פאַלט ענדלעך אַריין דאָס וואָרט גאָט. „גאָט און חנוּסֵש זועלן אַמאָל ווערן איינס. דאָס איז די העכסטע אידעע פון דעסטיני פון דער מענטשהייט“.

...איך קען איצט פאַרשטיין פאַר וואָס וואַטאָן איז איינזאַם אין ניו־יאָרק. ס'איז פאַרשמענדלעך אַז אַזעלכע געדאַנקען ווי ער האָט קען ער נישט אַרויסגעבן פון אַ מאַרקס־אינסטיטוט. זיין לעצטער זאַמלבוך, וואָס הייסט נאָך „דער מאַרקסיסט“, איז שוין דערשינען אין גאַמען פון „אַרבע־טער דערציונג־אינסטיטוט“, וואָס ער אליין פירט און פינאַנסירט.

וואָס קען מען אַנטקעגנשטעלן אַזא מין אמונה? עס האָט געלעבט אַמאָל ביי יידן אַ נחום איש גם זו. היינט איז עס וואַטאָן איש גם זו (לטובה). אויב אַלץ איז נויטווענדיק און פאַרויסבאַשטימט — סיי אַ רעד־וואָלוציע, סיי די הערשאַפט, סיי די מרידה קעגן די הערשער — ווערט דוּיק אויפן האַרצן. וואַטאָנען ניט אַזא וועלט־אַנשוואונג זיכערקייט און אָפּטימיזם. מען דאַרף ניט צו טיף גריבלען זיך אין זיין אמונה. אַז ניט קען מען אַרויסגעפינען אַז אין אים לעבט נישט נאָר די באַשיידענע איבער־געבנקייט צו דער דעסטיני, נאָר אויך אַ שטיקל באַלעבאַטעווען איבער דעם דעסטיני. „די גרויסע אויפגאַבע פון דער געשיכטע איז די אוניווערסאַלע פאַראייניקונג פון דער מענטשהייט“ — אַזוי פאַרמולירט ער די אויפגאַבע פון דעם מזל. פון וואַנען ווייס עס האַררי וואַטאָן? ער ווייס עס, ווייל ער וויל עס. ער רוקט אונטער דער איבערמענטשלעכער דעסטיני זיינע מענטש־לעכע אידעאַלן. ער איז מקבל באהבה אַלע אירע גזירות, ווייל ער ווייס אַז אין לעצטן סוף זיינען דאָס גזירות טובות. איז טאַקע זיין גאָט עפעס אַזוי ווי געמאַכט דורך מענטשן־האַנט.

אָבער איך האָב ניט פאַלעמיוירט מיט וואַטאָנען. מיר איז ער געווען אינטערעסאַנט ווי אַזעלכער. אַזוי מאַדנע איז מיר געווען צו הערן פון זיין

ידישן מויל, פון זיין יידישער אמונה די ענגלישע ווערטער. נאך, פילאָזאָף
פֿי, דעסטיני... ענגלישע לבושים פֿאַר איזראַעליטישע באַגריפֿן.

מען האָט אונדז גערופן צום טיש טרינקען טיי. וואַטאָן איז געווען
זייער אויפגעלייגט און רירעוודיק. ער האָט גענומען דערציילן וועגן זיינע
יידישע אינטערעסן. ס'איז ביי אים מער ווי יידישע „אינטערעסן“. ווייל דער
טרעגער פֿון דער דעסטיני איז טאַקע דאָס יידישע פֿאַלק. ס'איז אַ משיח-
פֿאַלק... וואָס פֿאַר אַ באַטייט האָט לַגְבִּי דעם יידישוים? מער ניט אַ שפּראַכ-
פּראַגע.

ער איז פֿלינק אַרויפגעלאָפֿן צו זיך אין דער הייך אין האָט אַראַפֿגע-
בראַכט אַן איינגעבונדענע זאַמלונג פֿון כתב־ידן. דאָ איז געלעגן אויך אַ
גרויסער בריוו פֿון וואַטאָנען צו ח. זשיטלאָווסקי. אין דעם בריוו (וואָס
איז געווען באַשטימט פֿאַר דעם זשורנאַל „נייע וועג“) האָט וואַטאָן גע-
פרווט אָפּווענדן זשיטלאָווסקי אַויפּמערקזאַמקייט פֿון דער יידישער שפּראַך
צו די יידישע נביאישע וועלטפּראַגן. אונדזערע וועגווייזער זיינען די נביאים...
מיר דוכט זיך, אַז זשיטלאָווסקי האָט אים אויך ברייט געענטפּערט. איצט
האָט וואַטאָן געהאַלטן אין זיין אינסטיטוט לעקציעס וועגן שפּינאַזען. אָבער
— האָט ער מוסיף געווען — זיי ווערן ווייניק באַזוכט. דער טעאָרעטישער
אינטערעס איז היינט פּאַרשווונדן געוואָרן צוזאַמען מיט דעם באַגראַפֿ-
פֿון דער אַרבעטער־באַוועגונג...

וואַטאָן ווערט אַנטשוויגן פֿאַרטיפּט אין געדאַנקען. און פֿלוצים ווענדט
ער זיך צו מיר מיט ענערניע. „ווייסט איר, אייער קומען אָהער קען שפּילן;
אַ ראַלע. מיר דאַרפֿן האָבן נייע מענטשן אין אַמעריקע. די סאָציאַלע רע-
וואָלוציע וועט אין דער צוקונפּט קומען פֿון אַמעריקע. דווקא פֿון דאַנען.
מען דאַרף אָבער שאַפֿן אַ נייע באַוועגונג. זיי וועט קומען...“

ווי איינזאַם האָט געדאַרפֿט זיין דער מענטש, אַז ער האָט גע-
לייגט האַפּענונגען אויף אַ נייעקומענעם נאַט! איך האָב אים דערציילט
וועגן אונדזער „פּאַריזער ביוראָ“, וועגן דער אַסיפּה ביי לאַרען. ער איז
געבליבן קאַלט: ער גלייבט מער נישט אין די היינטיקע סאָציאַליסטן. אָבער
מיר וועלן נאָך ריידן וועגן דעם.

די וואַטאָנעס זיינען געווען אַזוי פּריינדלעך, אַז זיי האָבן מיך אָפּגע-
פירט אין אַ באַזונדער צימער אויף אָפּצורוען זיך ביזן אָוונט. עס איז גע-
ווען אַן אַמתער חסד: ביי דעם שטילן גערויש פֿון דעם ים, האָט זיך דער
קאַפּ געקענט אָפּרוען פֿון די שטענדיקע, נישט־אויפהערנדיקע שמועסן. צו
דער פּאַרזאַמלונג זיינען מיר געגאַנגען אַלע צוזאַמען. אין אונדזער גע-
זעלשאַפּט איז געווען אַ נייער מענטש: אַ הויכע, באַיאָרנטע, פּריילעכע
פּרוי. זיי האָט גערעדט אין אַ ריינעם רוסיש און האָט מיט זיכערקייט גע-

ברויכט אויך אן עכטן ליטווישן יידיש. אז זי האָט הויך לאַכנדיק דער ציילט גלייכווערטלעך מיט דעם אַרײַנפאַר „ביי אונדז אין ווילנע“, האָט זיך געפילט דער טעם פון ליטע. זי האָט זיך אָנגענומען פאַר מיר נישט ווייניג קער ווי מיטער באַראָן. דאָס איז טאַקע געווען פרוי באַראָן.

דער מיטאַג פון דער סאַסייטי איז געווען ווי אַ סך מאַלצייטן אין יידישן אַמעריקע. מען האָט זיך אויסגעזעצט ביי די „גוטע און געשמאַקפול־ געדעקטע טישן“. די דאַמען זיינען געווען עפעס ווי יום־טובדיק אויסגע־ פּוצט. דער גאַנצער עולם האָט געהאַט אַ רויקן, זיכערן אויסוען (איך בין שפעטער דערגאַנגען אז דאָ וווינען טאַקע מענטשן מיט אַ זיכערן באַדן אונטער די פיס, מענטשן גוט־אַפּ, וואָס פירן נישט מער דעם שווערן היגנה קאַמף). און מען האָט גענומען עסן. אַ פאַר מענטשן, די פירנדיקע אינטע־ לעגענטן פון דעם ישוב, האָבן פאַרפירט שמועסן מיט מיר. אָבער די שטיי־ כּונג ביי דעם מיטאַג איז געווען אַן אָנגעצויגענע. זיי האָבן געהאַט צו גרויס אַפּשיי, איך האָב נישט געוויסט ווי צו דערנענטערן זיך צו זיי. ס'איז מיר געוואָרן קלאָר, אז דאָ ביי די טישן דאַרף מען איצט ניט מאַכן קיין אַפּיל פאַר די געפאַנגענע. באַראָן האָט מסכים געווען אָפּצולייגן דאָס אויף שפעטער. — וואָס מיך האָט אָבער פאַרווונדערט ביז גאַר, איז געווען די גוואַלטיקע אויפּמערקזאַמקייט מיט וועלכער דער זעלביקער עולם האָט באַלד נאָך דעם אויסגעהערט מיין לעטציע. עס האָט געדויערט מער ווי צוויי שעה, און די גאַנצע צייט האָט געהערשט אזאַ געשפּאַנטע און מיטפילנדיקע אויפ־ מערקזאַמקייט אַז עפעס ווי חכרישע פּערעם האָבן זיך געוועבט צווישן אונדז. איך האָב פון דער נאָענט געזען די מענטשן. מענער מיט גלאַט־ דאַזירטע, פעסטע געזיכטער, פרויען ביי וועלכע די אויגן פאַרלירן זיך אין דער באַלעכאַטישער פעטקייט, יונגוואַרג אַרום די שטולן פון די טאַטע־ מאַמעס. אַלע זיינען געווען פאַרטאָן אין דער טעמע. און גערעדט האָבן איך זענען דער אַקטאַבער־דעוואַלוציע פאַר די צען יאָר. צי האָט זיי די טעמע פאַרכאַפט ווייל איך האָב שאַרף קריטיקירט באַלשעוויקעס? אָבער זיי האָבן אויפּגענומען מיט אַ גלאַנץ אין די אויגן און האָבן צוגעשאַקלט מיט סימ־ פּאַטיע אויך בעת איך האָב דערציילט וועגן דער העלדישקייט און וועגן דער ציגונפט פון אַט דער סאַציאַלער רעוואַלוציע. ס'קאָן זיין אז די רוסישע באַוועגונג איז אזוי איינגעכאַפּן אין האַרצן פון די יידישע עמיגראַנטן אין אַמעריקע אז זי רייסט זיך דורך אַפּילו דורך דעם אַלרייטנישן צוים פון גבירים. דאָ אין אַמעריקע וועלן זיי מיט כּעס באַקעמפן רעוואַלוציאַנערע ווינטן, אָבער די רוסישע רעוואַלוציע איז זייער יונג־דערינערונג, זייער אייגענע יוגנט.

באַראָן האָט געשיינט ממש פאַר גליק. איצט איז געווען די שעת הכּושר

צו זאמלען פאר די געפאנגענע. מען האָט געמאַכט דעם אָפּיל — און שוין
 אין אַ ווײַלע אַרום האָט באַראָן צוגעטראָגן מיר הונדערט דאָלאַר. זײַן פּרײַד
 האָט פאַרטאָפּלט מײַן באַפּרײַדונג. שוויגנדיק, מיט צונויפגעלייגטע הענט,
 איז דעם נאַנצן אָונט געזעסן וואַטאָן. און איצט האָט ער מיר מיט אַזאַ
 לעבעדיקייט געטרייסלט די האַנט. „וונדערבאַר, וונדערבאַר“ — האָט ער
 נאָר געזאָגט. זײַן אורטייל איז מיר געווען באַזונדערס וויכטיק. איך האָב
 דאָך דאָס ערשטע מאל גערעדט אין נײַ-יאָרק וועגן אונדזער אויפפאַסונג
 פון דער רעוואָלוציע. דאָס איז ניט געווען קײַן מאַרקסיסטישע אויפפאַסונג
 פון די סאָציאַל־דעמאָקראַטן וואָס זײַנען מצדיק הידן אויף דער „אַקטאַבער־
 משוגעת“, האַלטן אַלע אירע צרות פאַר „נױטווענדיק“ און רײַדן פּרומער־
 הייט: מוטבּ יהיה שלא נבראה... דאָס איז אַן אויפפאַסונג וואָס האַלט די
 אַקטאַבער־געשעענישן פאַר דער סאַמע פשוטער זאַך אין דער וועלט, וואָס
 זעט די מענטשלעכע פעלערן און די פאַרברעכן אין דער רעוואָלוציע, וואָס
 ווײַל זײ אָבער מיט מענטשלעכע הענט און נשמה אָפּמעקן, כדי אַרויסצו־
 פירן זי אויף איר נאַטירלעכן וועג. אַרויסנעמען די גרויסע היסטאָרישע
 עפּאָפּיע פון אירע איבערמענטשלעכע ראַמען, פאַרמענטשלעכן זי, אַראָפּלאָזן
 זי צו אונדז אַזוי אַז יעדער זאָל זיך פילן אינמיטן פאַראַנטוואָרטלעך פאַר
 איר, באַזונדערס פאַר איר צוקונפּט — אַט דאָס איז דער מײַן פון אונדזער
 אויפפאַסונג. — וואַטאָן איז געווען פאַראינטערעסירט, אָבער ער האָט מוסיה
 געווען: אַלץ וואָס איז געשען אין רוסלאַנד, האָט געמוזט אַזוי זײַן...

מען האָט אונדז פּרײַנדלעך אַרויסבאַגלייט. אַהיים קײַן נײַ-יאָרק זײַ-
 נען מיר געפאַרן זאָלבעררייט: מיט די בײַדע באַראָנס. דאָ האָב איך דער־
 הערט אַז פּרוי באַראָן איז אַ געבוירענע פון ווילנע, אַז זי האָט געהערט אין
 די אַמאָליקע יאָרן צו די ערשטע סאָציאַליסטן פון ווילנע, אַז זי איז אין
 פאַרזי אין יאָר 1893 געווען נאָענט צו די קרײַזן פון לאַווראַוון און די
 נאַראַדאָוואָלצעס. האָט עס געקענט געבן אַ בעסערע קרובהשאַפט צווישן
 אונדז? און ווי מאַדנע מענטשן טרעפן זיך צונויף דאָ, אין נײַ-יאָרק!

מיסטער באַראָן האָט געשמייכלט. „און ווייסט איר טאַקע ווי מיר
 האָבן זיך צונויפגעטראָפּן? איך האָב געלײענט אין בלאַט וועגן אייך. און
 דאָ אין ראַקאָו האָבן זײ געוואַלט פאַרבעטן אַ לעקטשורער. עפעס אַן אַנ־
 דער פּערזאָן... האָב איך זײ צוגערעדט: רופּט דעם ד"ר שטיינבערג. האָבן
 זײ עס געטאָן. זעט, איר זאָלט זיך ניט פאַרקילן“. מיסטער באַראָן האָט
 זיך גענעבן אַ הייב פון אָרט און איז געלאָפּן צומאַכן אַ טיר דורך וועלכע
 ס'האָט געבלאָזן אַ ווינט.

די באַראָנס האָבן מיך באַגלייט אין שטאָט ביז צו מײַן טיר. פאַר
 וואָס עפעס? איך קען שוין דעם וועג. „ניין, איר האָט בײַ זיך געלט —

האָט מיר שטילערהייט אַרײַנגערױמט באַראָן — עס קאָן זײַן אַ האַלד-אב. בײַ אונדז שטעלט מען אָפּ אױפֿן נאָס און מען נעמט צו. מען ברעכט אָן די בײַנער אױך נאָך". זײ האָבן מײַך צוגעפירט, און גענומען רײדן — אױף ענגליש — מכוּח אָן אַנדער דירה פאַר מיר. אָן אמתע פּרײַנדשאַפט צװישן אונדז איז געשלאָסן געװאָרן הײַנטיקע נאַכט. פֿון דעם נױ-יאָרקער ייִדישן ים האָט זײַך דערהױבן אַ מענטשלעך-טריי געזיכט. אײַך האָב זײַך דערפֿילט צום ערשטן מאָל הײַמישער.

א לעקציע פון דער רוסישער רעוואָלוציע

15טער יאנואר.

היינט אָונט לייען איך די ערשטע לעקציע פון מיין סעריע איבער דער רוסישער רעוואָלוציע. די רענד־סקול וווּ איך וועל אויפטרעטן ליגט נישט ווייט פון דער וווינונג פון באַרימשן. האָבן מיר אָפּגע־רעדט, אז איך וועל דאָרטן — אַ שעה פאַרן אָונט — זיין צו נאַסט, און טאַקע צוגרייטן זיך צו דער לעקציע. צו באַרימשן בין איך געגאַנגען אַ ביסל צו פּוס. ס'איז גע־ווען זונטיק — און אויף די גאַסן גאָר שטיל, נשתומם צו ווערן. דער ליאַרעם וואָס איז פּלוצים פאַרשווונדן, האָט דערמאָנט ווי עפעס אָן אַ מעכטיקן דיז וואָס האָט אויף אַ טאָג איינגעהאַלטן דעם אָטעם. אָט וועט ער מאָרגן אַרויס־שפּריצן מיט אַ נאָך שטאַרקערן ליאַרעם. איך בין אַרויף אויף דעם יוניאָן־סקווער. אויף דעם פּלאַץ קאָכט און זידט אין אַ וואַכ־טאָג ווי אין אַ גהינם. היינט איז געווען ליידיק ווי אויפן מאַרק־פּלאַץ שבת אין אַ קליין־שטעטל. איינצלע פאַרפּוצטע מענטשן האָבן זיך באַוועגט פּראָווינציעל־שטיל, אָן אימפעט. מיר דוכט זיך אַפּילו: מיט פאַרלייגטע הענט האָבן מענטשן פאַר־ריסן די קעפּ, געלייענט די שילדן, געציילט די עטאַזשן. נאָך אַ וויילע, און אַ ציג וואָלט זיך באַוווּן היימיש אויפן פּלאַץ.

אָט איצט טאַקע, בעת די פּילשטאַקיקע הייזער זיינען ניט פאַרשטעלט פון די מענטשן אין גאַס, קען מען זיך צוקוקן צו די אויסטערלישע געביר־דעם. איך האָב גאָר קיין געשמאַק נישט צו די דאָזיקע וואַלקנגראַצערס. זיי שטייען טאַקע אויסגעצויגן צום הימל, פאַרקערפערן עפעס אַ גרויסאַרט־קייט. פונדעסטוועגן איז עס אַ „געמאַכטע“, אַ נישט־אַרגאַנישע גרויסאַרט־קייט. די עטאַזשן ליגן איינער אויפן אַנדערן ווי קעסטלעך פון שוועבעלעך ביי קינדערשע שפּילן. איין קעסטלעך איז גלייך ווי דאָס אַנדערע, איין עטאַזש — צו דעם אַנדערן. ס'איז אַ מעכאַנישער צונויפלייג פון שטיינער און ציגל. דער אויבן וואַסט נישט און בלייבט נישט ווי אַ בלום וואָס ציט זיך צום הימל מיט אַלץ פּרישערע צווייגן. יעדער העכערער שטאַק איז פונקט אזוי שטייניק, האָט פונקט אזוי פיל פענצטער־אויגן וויפיל דער אונט־טערשטער שטאַק. ס'איז ניטאָ קיין שעפּערישע עליה אין דער דאָזיקער

כלומרשטער הויכקייט. אָט האָט מען אין די פּרעירדיקע צייטן געבויט, — אַ יאַרהונדערט לאַנג — קירכעס, טעמפלען, ראטההיזער, סינאגאגעס — און אין יעדן נייעם שטאָק, אין יעדן נייעם קנייטש, אין די טורעמס, די קארניזן, די סטאַטועס האָט געשפּילט מענטשלעכע פּאַנטאַזיע, התלהבות, אמונה. האָט מען טאַקע די געביידעס אָנגערופן פּאַרשטיינערטע מוזיק און אמונה. אין די מאַשינעל-אויפגעבויטע, גראַדליניק-קעסטלדיקע בנינים איז ניטאָ קיין וואַסנדיקע קראַפט. דאָ ווערט גאָר נישט געבוירן. די וואַלקנ-קראַצער זיינען לאַנג, אָבער נישט הויך.

דער אַמעריקאַנער האָט עס אפשר דערשפּירט. האָט ער גענומען צו-געבן חן, פּאַרשיידנאַרטיקייט, שפּילעוודיקייט צו די מויערן. דוכט זיך, אויף דעם זעלביקן יונאַן-סקווער פּליט אַרויף שלאַנג אין דער הויך אַ געביי מיט אַ מאַגערער טאַליע. ער פינקלט מיט טויזנטער פענצטער און שטייט ווי אויסגעדרייט מיט אַ האַלבן פנים צו דעם פּלאַץ. דאָס איז שוין און באַ-צויבערנדיק, באַזונדערס אויף דעם דאָזיקן געשעפטפּלאַץ. מען בויט די וואַלקנקראַצערס אויך מיט אַנדערע קנייטשן. מען בויט אַזוי אַז אויף דער הייך פון אַ 15-20 עטאַזשן טרעט אָפּ פּלוצים דער בנין אויף צוריק. עס בילדעט זיך אַ טעראַסע, אַ פּרייער פּלאַץ. און אָט אַזוי הייבט זיך דער מויער ווי אין אַ טרעפּנאַנג אַליץ אַרויף, אַלע 5-10 עטאַזשן ווי אַ נייער טרעפּ. אין די גאָר רייכע גאַסן פּאַרענדיקן זיך אָפּטמאַלס אַזעלכע געביידעס מיט אַ גרויסאַרטיקן קופּאָל, מיט אַ שפּיציקן טורעם, ווי אויף קירכעס. אין אַזונט ווערן אַזעלכע הייזער פּאַנטאַסטיש באַלויכטן. פּאַרבאַרגענע עלעקטרי-שע לאַמפּן באַלויכטן מיט פּאַרביקע טינער די אויבערשטע עטאַזשן, בעת די שווערפעליקע אונטערשטע שטעקן אין פינצטערניש. עפעס ווי אַ געהיימ-ניספּולער פּאַלאַץ פון קינדערשע מעשיות פינקלט דעמאַלט אַרויס דער וואַלקנקראַצער פון דער אַרומיקער נאַכטיקער סביבה.

און פונדעסטוועגן בלייבט דער דורכשניטלעכער וואַלקנקראַצער דאָס וואָס ער איז. אַפילו ווען ער באַקרוינט זיך מיט דעם שטאַלצסטן טורעם, ווערט ער נישט קיין טעמפל. מער נישט ער מוט אָן אויף זיך אַ טייערע היטל. ווען זיי נעמען אָן די געשטאַלט פון אַ קירך, הערן זיי אויף צו זיין איינגאַרטיק, זיינען זיי גאָר נישט מחדש. גרעסערע און הערלעכערע האָט געזען די אַלטע אייראָפּע. די געביידעס פון אייראָפּע האָבן געטראָגן אַן אייביקייט אין זיך, מען האָט זיי געבויט פאַר דער אייביקייט. אַ וואַלקנ-קראַצער איז אָבער אַ בנין וואָס קען ווערן אָפּגעקראַצט פון דער ערד פונקט אַזוי שנעל ווי ער ווערט אויפגעבויט. די מאַשינעס וואָס ריכטן אים אויף אַיפן מעכאַנישן אָפּן, שיטן אים פונאַנדער אויך אַזוי גוט און מעכאַניש.

(אין אמעריקע פארשווינדן הייזער דורך נאכט פונקט אזוי ווונדערלעך ווי זיי ווערן געבוירן).

וועט מען זאגן: די דאזיקע לויטן-געביידעס האָבן אַ תכלית. דאָ קען מען באַזעצן מחנות מיט מענטשן, אין די בעסטע באַדינגונגען. דער גרוי-סער פאַרנעם פאַרביליקט די אויסגאַבן. איז עס אין אַ געוויסן זין ריכטיק. און פונדעסטוועגן זעט מען דווקא דאָ די מערקווירדיקע דיאַלעקטיק פון דער ציוויליזאַציע. זי ברענגט אַרויס — דורך אַלץ שטייגנדיקע דערפאַלן — עפעס גוואַלטיקעס וואָס פאַרנאַפט דעם מענטשלעכן אָטעם. און אין אַ צייט אַרום הייבט זיך שוין אָן די אַנטווישונג און די פאַרבאַרגענע בענקשאַפט נאָך פשטות. פון די וואַלקנסקראַצער, פון די געמויערטע ווונדער ציט זיך דער אַמעריקאַנער צו אַן איינפאַכער שטוב, צו אַ שטילן הייל אָן אַ זייט, אין דער „קאָנטרי“. דאָרטן, אין דער פרימיטיווער סביבה, האָפט ער ווידער ווי ניט איז צוריקצוקערן צו זיך, דערפרישן אין זיך דעם אַרויסגעשטויסע-נעם איך. אין די אומגעלומפערט-הויכע געביידעס וויל ער פירן געשעפט. זיך אויסלעבן וויל ער אין הייזער וואָס נידעריקער.

נישט נאָר דאָ שטויסט זיך אָן די ציוויליזאַציע אָן איר גרענעץ: אויך ביי דעם גאַסן-פאַרקער איז אזוי. אַמעריקע האָט די גרעסטע צאָל אויטאָס פון דער וועלט. די גאַסן זיינען ממש פאַרפלייצט מיט די אויטאָס. דוכט זיך, מענטשן דאַרפן מראַגן זיך אין דעם רוים ווי פייגל. און וואָס שטעלט זיך אַרויס? מענטשן באַוועגן זיך שווער אין זייערע אויטאָס. דווקא אין דער צייט ווען זיי האָבן עס אייליק, פאַרלירן זיי איבעריקע צייט אויפן וועג. ווי אזוי? ווייל די גאַסן קענען נישט אַרײַננעמען אזוי פיל באַוועגונג מיט אויטאָס. ווייל אַלע פאַר מינוטן שטעלט זיך אָפּ אויטאָמאָביש אויף די עקן פון גאַס די אויטאָמאָביל-כוואַליע, כדי דורכצולאַזן די פוסגויער. אויב איר איילט זיך וווּ ניט איז צו אַ באַשטימטער מינוט, וועט איר אין די באַ-לעבטסטע גאַסן און שעהן פאַרזאַמעט. וואָס טוט מען אָ דער שטאַלענער וואָגן רירט זיך ניט פון אַרט? אַדער מען מוז אַרײַנשפרינגען אין דעם סאָב-ווי וואָס שפּרייזט אונטער די גאַסן אַדער... מען מוז גיין צו פּוס.

אַרויסשפּרינגען פון אויטאָ כדי צו דערגרייכן צו פּוס — איז דאָס ניט אַ שפּרונג פון דער ציוויליזאַציע אויף צוריק, צום פרימיטיוו, צום גע-מיטלעכן בעל-עגלה?

און נאָך אַ געביט, וווּ מען ציט זיך צו פשטות: דרוקעריי. עס זיינען געווען אַמאָל יעראַגליפן, קליינע בילדלעך מיט וועלכע מענטשן האָבן זיך פאַרשטענדיקט בכתב. אונדזערע אותיות, די אבסטראַקטע באַצייכענונגען זיינען אויסגעוואַקסן פון די פרימיטיווע בילדער-סימבאָלן. די אַנטוויקלונג פון קולטור האָט געבראַכט דאָס געדרוקטע בוך און די צייטונג. אין אותיות

האָט מען געקענט אויסדריקן וועלטן. פונדעסמוועגן ווערט אמעריקע פאר-
פליצט אלץ מער מיט בילדלעך, מיט פארטרעטלעך, מיט קאריקאטורן
אין די צייטונגען. נישטאָ קיין צייט צו לייענען, אַרײַנטראַכטן זיך. דאָס
בילדל זאָל ווי אַ בליץ אַנטפלעקן יעדן ענין, אלע פראָבלעמען. דער טעקסט
טרעט אָפּ אלץ מער אָן אַ זייט. די צייטונג זאָל — פונקט ווי דער קינאָ —
באַפרייען פון וואָרט. די סאַמע פאַרשפּרייטסטע ביליקע צייטונג אין ניו-
יאָרק אין, דוכט זיך „עקסצעלוואָר“. זי אַרבעט הויפּטזעכלעך מיט ביל-
דער. בכלל אלע צייטונגען האָבן אַן אָפּטיילונג פון חכמות און „קאָמויקס“
ווי עס ווערן געמאַכן קאָריקאַטורישע מענטשלעך און עס ווערן דערציילט
וועגן זיי קינדערשע וויצן. איך האָב שטענדיק געזען ווי מענטשן אין די
סאָבווייס כאַפּן זיך פאַר די בילדער, קוויקן זיך מיט די נאַרישע קאַריקאַ-
טורן אָן זאַלץ און אָן פעפּער. מען זאָגט אז דער אַמעריקאַנער איז בטבע
אַ קינד. אָט טאַקע אין דער יאָגעניש נאָך בילדלעכער פּשטות דריקט זיך
אויך אויס זיין קינדישע נאַטור. די דאָזיקע אַנטוויקלונג אויף צוריק צום
פּרימיטיוו איז אַ סימן פון דער היינטיקער ציוויליזאַציע. מען וויל אַנטלויפן
פון איר צו דער איינפאַכקייט פון לעבן אין פּילן. פון וואָלקנראַצער, פון
אויטאָ, פון געדרוקטן וואָרט צו איינפאַכקייט.

און צו דעם ווונדער פון ציוויליזאַציע קומט מיט אַ מאָל צו אַ
נייער ווונדער. אַ סאָציאַליסטישע רענירונג וואָס בויט, לויט אירע רייד,
אַ פּרינציפּיעל-נייעם אַרט מענטשן-לעבן, כאַפט זיך אָן מיט דעם גרעסטן
אימפעט דווקא אָן דער טעכנישער ציוויליזאַציע. די באַלשעוויקעס טראָגן
אין זיך אַן עכטן יראַת-הכבוד פאַר די אַמעריקאַנער. וואָלטן זיי זיך ניט
געשעמט, וואָלטן זיי אזוי פאַרמולירט דעם לאַמוניזם: לענין אַמעריקאַניזם.
דער אַמעריקאַניזם ציט זיי צו, ראַשית כּל, מיט די מאַכט-קוואַלן וואָס ליגן
אין זיין טעכנישער גדולה. ניט די פּערספּעקטיוון פון נייטיקער רייכקייט
און מאַטעריעלער שיינקייט פון אַזאַ טעכנישער קולטור ציען זיי צו. וואָלטן
זיי געהאַט אין זינען אָט די פּערספּעקטיוון, וואָלטן זיי דערזען די גרע-
נעצן פון אַזאַ ציוויליזאַציע, דעם פאַרבאַהאַלטענעם אומעט, וואָס שטעקט
אין איר. זיי אָבער, די רוסישע אַמעריקאַנער, חלומען וועגן אַ ניו-יאָרק וואָס
וועט זיך צעלייגן איבער גאַנץ רוסלאַנד, וועגן וואָלקנראַצערס און אויטאָס,
וועגן טייליאָרדן געדרוקטע אַנימאַציע-פאַפּיר. דאָס איז אַ סאָציאַליזם, וואָס
איז חרָגאַ דעם קאַפיטאַליזם, אָבער קען אים ניט איבערווינדן.

...צו מיין היינטיקן רעפּעראַט איז געקומען אַ פּינע צאָל מענטשן.
ס'איז געווען ווייניקער ווי צום „ברוך-הבאָ"־אָונט, אָבער גענוג פאַר אַן
אָונט, ווי עס האָט זיך געדאַרפּט האַנדלען וועגן טעאָריע און געשיכטע
פון דער רוסישער רעוואָלוציע. „430 מענטשן האָבן באַצאָלט פאַר טילעטס.

פון זיי אן ערך 100 האָבן גענומען טיסקעטס פאַר דער גאַנצער סעריע לעבן
 טשורס" — אזוי האָבן מיט הנאה מיטגעטיילט די פריינד. עס וועט מיר
 אלזאָ געלינגען פונאַנדערוויקלען פאַרן ניו־יאָרקער עולם אונדזער אויפפאַר
 סונג פון די רוסישע געשעענישן. וואָס קען מען זיך ווינטשן מער? די פאַר
 זאַמלונג עפנט ד"ר על־סבערג און זאָגט דערביי עטלעכע ווערטער. „ס'איז
 ווונדערבאַר אז אַ מענטש וואָס האָט דאָ נישט קיין אָרגאַניזאַציע. איז גע
 קומען צו פאַרן און האָט גלייך פאַראייניקט אזוי פיל מענטשן. רופט צו
 נויה אַזעלכע פאַרזאַמלונגען. אפשר איז עס אַן אָנהייב פון אַ נייעם פעריאָד
 אין אונדזער צעשפליטערטן לעבן דאָ." צו מיין רעפעראַט וועגן דער עפאָכע
 פון קערענסקי האָט די אוידיטאָריע זיך צוגעהערט מיט טיפער אויפמערק
 זאַמקייט. אזאָ מין באַציונג גיט צו כוחות יעדן רעדנער; עס ווילט זיך
 דעמאָלט געבן וואָס מער מאַטעריאַל, אַרויסגעבן פון זיך אַלץ. איך האָב
 געזען ווי דער עולם האָט אַקטיוו מיטגעלעבט מיט דעם באַריכט. איין מאָד
 מענט איז מיר געבליבן שמעקן אין זכרון. איך האָב דערמאָנט די דראַ
 מאַטישע אסיפה פון אַלע געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס פון רוסלאַנד,
 אונטערן פאַרויז פון קערענסקי, אין גרויסן טעאַטער אין מאַסקווע, אין
 יוני 1917. אויבן אין דער טעאַטער־לאַזשע פון דער לינקער זייט איז גע
 זעסן די פירערשאַפט פון די הויכע גענעראַלן און קאָזאַקן, צווישן זיי דער
 קאָזאַק־גענעראַל קאַלעדרין. קערענסקי, וואָס האָט שוין געהאַט ידיעות וועגן
 דער באַלדיקער מרידה פון די גענעראַלן, האָט זיך דעמאָלט אין זאַל גע
 ווענדעט צו זיי. מיט אויפגעהויבענע אויגן און הענט האָט ער זיי באַ
 שוויירן, צוגערעדט... אינסטינקטיוו האָב איך איצט אין ניו־יאָרקער זאַל
 אויך אויפגעהויבן דעם קאַפּ צו דער הויכער גאַלעריע פון לינגס און עפעס
 ווי איינגעטענהט מיט איר. האָט אויך דער גאַנצער עולם גענומען קוקן
 פאַרחדושט אַהין — און די יידן, וואָס זיינען געזעסן דאָרטן אויבן,
 האָבן זיך גענומען פילן אומהיימלעך. איך ווייס ניט גענוי ווער איז געווען
 דער עולם פון מיינע פאַרזאַמלונגען, אָבער איך נעם אָן אז אַ גרויסער
 מייג עולם האָט געהאַט אַן אינערלעכן אינטערעס צו דער זאַך. די אַפֿיציעל
 אָרגאַניזירטע קאָמוניסטן האָבן זיכער אונדז אויסגעמיטן, אָבער אין ניו
 יאָרק זיינען שוין געווען הונדערטער מענטשן, פאַרוואַקענע אין ספקות,
 ראַדיקאַל און פונדעסטוועגן אויס־קאָמוניסטיש. עס האָט געלוינט צו היידן
 פאַר זיי.

צונאסט ביי דוד פינסקי

16טער יאנואר.

צו מיטאג אין רעסטאראן האָט זיך צו מיר צוגעזעצט מיסטער ווערניק, דער גרייזגרויער רעדאקטאָר פון „מאָרגן־זשורנאַל“. ער בעט איך זאָל קומען צו זיי אין „חברותא“ דעם נאָענטסטן מיטוואָך. חברותא איז אַ געזעלשאַפט פון „אונדזערע יידן“, ד"ה פון פרומע באַלעבאָטישע יידן פון יענער זייט ים, וואָס האַלטן זיך אָן דעם ביסל לומדות און השכלה וואָס מען האָט מיטגענומען מיט זיך. קלייבט מען זיך אין מאָל אַ חודש צו אַן אָונט־ברויט, מען פאַרבעט אַ גאַסט פון די וואָס ווילן גראָד אין אַמעריקע. מען פאַרברענגט מיט אים גייסטיק. „אָט האָבן מיר געהאַט נישט לאַנג ד"ר ווייצמאַן, דעם מאַלער הערמאַן שטרוק, פּראָפּעסאָר שנייערסאָן“. ס'איז אַפּגעמאַכט אַז קיינע אפּילס צו געלט מאַכט מען דאָ ניט (א ניט וועט מען נישט קומען). ס'איז אַזאַ גייסטיקע חברותא... — יאָ — ענטפּער איך ווערניקן — אָבער וואָס פאַר אַ טעמע לען איך באַהאַנדלען פאַר אַזאַ עולם? ער ענטפּערט: „איר אַליין זייט די טעמע. קיין אפּילס מאַכט מען טאַקע דאָרטן נישט, אָבער דער אָדער יענער פון די געסט וועט אפּשר וועלן אַ העלף טאָן אייערע פּראָיעקטן“. האָב איך איינגעשטימט... צו ד"ר מעריי סאָן בין איך היינטיקס מאַל אַריין דורכצוריידן זיך וועגן דעם ניריאָרקער פּאָליטישן רויטן קרייז. עדהיום קען איך נישט צוקומען צו אים. קענטיק, געוויסע קרייזן ווילן נישט צו לאָזן. צו דעם דאָנערשטיק האָט די געדזעלשאַפט ענדלעך מיך איינגעלאָדן. וואָס פאַר אַ טאַקטיק דאַרף איך אָננעמען בנגע אים? מעריסאָן עצהט מיך אַז איך זאָל זיך צונויפריידן מיט דעם רויטן קרייז, אַרבעטן מיט אים צוזאַמען. דאָס איז דער איינציקער קוואַל פון געלט־מיטלען פאַר די געפאַנגענע. איך ענטפּער אים: ס'איז ניט דער איינציקער קוואַל... אויב דער רויטער קרייז וועט די לינקע ס"ר ווידער באַהאַנדלען ווי אין די פּרוערדיקע יאָרן, קען ניט זיין קיין צונויפרייד... אין אָונט זיינען מיר מיט ה' פּראַנק געפאַרן צו נאַסט צו דוד פינסקי. מען ווערט גוט אויסגעמאַטערט פון דעם ניריאָרקער טאָג־לעבן. זיצט מען האַלב צעבראַכן אפּילו צו נאַסט. ס'איז נישט שיין, מוז מען זיך אַנטאָן אַ

כוח. דוד פינסקי איז אזוי פריינדלעך. אין זיין דירה הערשט אזא רז און אָרדנונג. טינסטלערישע בילדער אויף די ווענט, אַ סך ביכער אַרום. עפעס זיינען מיר ניט געוויינט צו אזא מין סטאַביליזירטן סדר ביי אַ דיכטער. פאַר וואָס אייגנטלעך פאַרנינען מיר עס אים ניט? ווייל מיר האָבן זיך צו-רעכטגעמאַכט אַן אייגענע פאַרשטעלונג פון אַ „דיכטער“, אַ „משורר בישראל“, און מיר האָבן פאַראיבל אויב דער לעבעדיקער שרייבער ווייכט אָפּ אויף אַ האָר? מוז יעדער אַמעריקאַנער שרייבער זיין ווי וואָלט וויטמען, ווי דזשעק לאַנדאָן? וויפיל באַגייסטערטע שריפטשטעלער האָבן אומעטום אין דער וועלט געשמעקט אין רויק-סודרדיקע מענטשן... פינסקי איז יוב-טובדיק אָנגעטאָן, ער גייט אַרום אויף די שפיץ פינגער, ער האָט באַמט הנאה פון די געסט, פון דעם אָונט. איך בעט ביי אים זכרונות, בריוו פאַר די בעל-מחשבות-ווערק, און ער דערציילט מיר מיט אַ שמיכל זיין וויכ-טיקסטע דערניערונג. דאָס ערשטע וואָס בעל-מחשבות האָט אַמאָל אָנגעשריבן אלס אָנפאַנגער, האָט ער געשיקט אין אַ זשורנאַל פון דוד פינסקי. און פינסקי האָט עס געמוזט אָפּזאָגן, ס'איז געווען ניט גענוג רייף. -- וואָס איז דאָס געווען פאַר אַ זאָך? -- ס'איז געווען עפעס אַ סקיצע וועגן יידישן לעבן. -- ווי אַלט זייט איר היינט? -- ווונדער איך מיך -- אויב איר זייט געשטאַנען ביי דער ליטעראַרישער וויגל פון בעל-מחשבות!

פינסקי שאַקלט זיך מיט זיין עלעגאַנטער פיגור אויף די שפיץ פים און שווייגט שמויכלענדיק.

נאָכן אָונט-עסן שפילט זיין טאַכטער אויפן פיאַנאָ. פינסקי באַקענט מיר מיטן אַמעריקאַנישן פאַרלעגער היבש, וואָס האָט אַרויסגעבראַכט אַ ריי ראַדיקאַלע ווערק. דאָס איז אַ הויבבווקסיקער, בלאַנדער, פאַרטראַכטער אינ-טעליגענט מיט אַ דייטשן אויסזען. ער פאַרט אָפטמאָלס קיין אייראָפּע, ער האָט סימפּאָטיעס מיט סאָוועטרוסלאַנד. די דאָזיקע סימפּאָטיעס זיינען פאַרשווומען, בלינד, ווי ביי אַלע אייראָפּעישע אינטעליגענטן, וואָס זוכן אַן אַנשפּאַר וווּ ניט איז. זיי קוויקן זיך מיט די ווייטע געשטאַלטן פון אַ לענין און טראַצקי. איך נעם דערציילן דעם עולם היינע דעראינערונגען פון אַט די מענטשן. זיי זיינען קאַמפּליצירטער איידער זייערע ליטעראַרישע סילועטן. אַ זעלישע נאָענטקייט נעמט אונדז אַרום. די שטייפיקייט פון אָונט ווערט אַ ביסל פאַרשוונדן.

צוריק זיינען מיר געפאַרן מיט היבשן. ער און זיין פרוי זיינען אַ ביסל טרויעריק. זיי ציען זיך צו אייראָפּע. זיי ווילן ניט געבן זייערע קינדער אַן אַמעריקאַנישע דערצינונג. מיר ריידן אָפּ צו טרעפן זיך. אפשר וועט ער קענען אַרויסגעבן מיינע דעראינערונגען.

17 טער יאנואר.

היינט איז ביי מיר א וויכטיקער טאָג. דער מעכאַניזם פון מיין אַרבעט באַקומט אַ נייע ריכטונג. ביז איצט איז אייגנטלעך ניט געווען קיין אָרגאַניזאַציע; ס'איז געגאַנגען פון זיך אַליין. היינט האָב איך זיך ענדלעך דער-שלאָגן צו אַ מענעדזשער. דער ח' סלוצקי פון די רעכטע סר"ן האָט טאַקע נישט איינגעשפּאַנט זיך אין מיין זאַך. אָבער זיין פּרוי — עמילי סלוצקי — האָט עס איבערגענומען. זי איז אייגנטלעך אויך אַ ס"ר פון אַלטן שניט, אָבער מיט וואָס פאַר אַן ענערגיע זי נעמט זיך פאַר דער אַרבעט! זי זאָגט: זי וויל אזוי אַרום גענוי באַקענען זיך מיט אונדזער באַוועגונג. על כל פנים וועט זי אָפּגעבן זיך ניט מיט דער באַוועגונג, נאָר מיט הילף פאַר געפאַנגע-נע. זי איז יונג, בייגעוודיק, לעבנסדערפאַרן. שאַטנס פון פאַרבאָרגענעם אומרו פליען אָפּט דורך איבער איר בלאַסן, שמאַלן געזיכט. זי קען זיך אויפּמערקזאַם צוהערן צו אירעען, און זי בלייבט בעת מעשה אַ געשעפט מענטש. זי איז מער ווי אַ מענעדזשער. זי האָט תיכף דערזען ווי שלעכט עס איז מיין דירה. זי נעמט זיך אונטער שאַפן פאַר מיר אַן אַנדער פּלאַץ, נעענטער צום יידישן ישוב, אַ צימער מיט אַ פולער באַדינונג. דאָרטן מוז מען שאַפן אויך אַ ביראָ, כדי צו פאַרבינדן זיך מיטן לאַנד. מען מוז קריגן באַשטעלונגען אויף מינע לעקציעס אין לאַנד, אין דער פּראָווינץ. מיר האָבן שוין פאַרזאַמט צייט. ח' סלוצקי האָט אין די זאַכן דערפאַרונג. זי זאָגט: מען האָט בכלל אָנגעהויבן מיין קאַמפּאַניע פּאַלש. דער ברוך-הבאָר אָוונט האָט ניט געמאַרט זיין אין רענדרסקול. ס'איז אַ צו קליינער אָרט. עס האָט געדאַרפט זיין אַ זאַל וועלכן מען קאָן „אַנפילן" מיט אַ פאַר טויזנט מענטשן. אין אַמעריקע איז דאָס וויכטיקער פון אַלץ. און מען האָט גע-דאַרפט תיכף פאַרשאַפן מיר אינטערוויוס מיט דער גרויסער ענגלישער פרע-סע. בעת דאָ איז געווען קערענסקי, האָט מען טאַקע אזוי געאַרבעט. אמת, פאַר אים האָבן זיך געלייגט אין דער לענג און דער ברייט אַלע „אונדזערע" ס"ר און די סאַציאַל-דעמאָקראַטן. א י ר זייט דאָ אַליין, פון אַלע זייטן שטערט מען אייך. איך ווייס דאָס גענוי (דאָס האָט מיר אויך באַוויגן צו נעמען זיך פאַר דער אַרבעט) אָבער אויך איצט קען מען אַ סך אויפּטאָגן... איך בין זייער צופרידן וואָס כמעט אַן אייגענער מענטש וועט שטיין ביי דער זייט. עס ווערט אָבער קלאָר אז פון אַמעריקע וועל איך שוין ניט אוועקפאַרן אזוי גיך ווי געמיינט. פריער פאַרן 15-טן פעברואַר קען מען נאָר נישט טראַכטן אַרויסצופאַרן פון ניו-יאָרק. און דאָ האָב איך בריוו פון מינע פריינד אין שיקאַגאָ. זיי רופן מיר אָפּשטעלן זיך ביי זיי אַ צווייטריי פיר וואָכן. זיי זיינען דאָך אייגנטלעך מינע ערשטע פריינד אין אַמעריקע. וואָלט די שיה „מאָווריטאַניע" געקענט אַריינפאַרן לכתחילה אין „האַפּן"

פון שיקאגא, וואָלט איך געדארפט דאָרטן זיין פון אָנהייב אָן. און וווּ זיינען די אנדערע שטעט? פּילאָדעלפּיע, דעטראַיט, וויניפעג? עפעס וויל מען דאָך זען אין אמעריקע אויך.

היינט אין אָונט איז די ערשטע זיצונג מיט די היגע לינקע-געשטימט-טע ס"ר. איך וואָרט מיט אומגעדולד אויף דער באַגעגעניש. אפשר וועלן עס זיין נאָענטע מענטשן? דערווייל איז היינט אָפּגעדרוקט אין „מאָרגן-זשורנאַל" אַ משונהדיקע טעלעגראַם פון ריגע: אין דער „פּראַוודאַ" זאָל זיין אַן אַרטיקל אין וועלכן מען רופט לינקע ס"ר און בפירוש מיך קיין רוסלאַנד. דאָס איז אַ נאַרשישע ידיעה, אָבער ס'איז אַ רעקלאַמע פאַר מיין אַרבעט דאָ. סלוצקאָיאַ ווייזט מיר אַן אויף דעם, אָן שטענדיקע פובליסיטי קען מען דאָ אַ שריט ניט מאַכן. אַ סך מער הנאה און טאַקע גוטע פובלי-סיטי האָט מיר געבראַכט אַ נומער פון דער „קאָמסאָמאָל-פּראַוודאַ" וואָס מען האָט מיר צוגעשיקט פון בערלין. צום צעניאָריקן „יומ-טוב" פון דער גרינג-דונג פון דער טשעקאָ האָט איינער פון אירע ערשטע מלאכייהבלה — פעטערס — אָפּגעדרוקט אַן אַרטיקל. און דאָ פאַרצייכנט ער מיט כעס וויפיל שברירליכ די לינקע ס"ר — און באַזונדערס איך — האָבן זיי פאַר-שאַפט דעמאָלט. מיר האָבן נישט צוגעלאָזן צו טויט-שטראָפּן. ערשט אַז מיר זיינען אַוועק פון דער רעגירונג, האָט „דער עכטער באַלשעוויזם גענוג מען דעם ריכטיקן שוונג". פעטערס האָט נישט געקענט צוטראַגן קיין בעד סערע מתנה צו מיין רייזע.

...אז איך בין אין אָונט געקומען צופאָרן אין דער דירה פון ח' ווילנער, האָב איך דאָרטן געפונען אַ גרופע ס"ר וואָס שטייען אויפן לינקע פּליגל. זיי זיינען געווען צווישן זיך פאַרבונדן פריינדשאַפטליך און אי-דעיש. מיט אייניקע יאָרן צוריק האָבן זיי זיך אָפּגעטרייסלט פון דער אָפּ-ציעלער אָרגאַניזאַציע פון ס"ר אין אמעריקע. ס'איז געווען אין דער צייט פון די אינטערווענצן אויף סאָוועט-רוסלאַנד. אַ טייל פון די ס"ר, פאַטריאָ-טיש פאַרשיכורט, האָט אונטערשטיצט די אינטערווענצן, און דאָס האָט זיי אַוועקגעשטעלט אין איין פּראָנט מיט די רעאַקציאָנערע כוחות אין אַמע-ריקע. דעמאָלט האָבן אַ גרופע ס"ר (כמעט אלע פון די וואָס זיינען היינט געקומען צו דער זיצונג) פאַרעפנטלעכט אין דער רוסישער פרעסע אַ פּראָד-טעסט-דערקלערונג און זיינען אַרויס פון דער אָרגאַניזאַציע. זיי זיינען אָבער ניט אַריבער צו די באַלשעוויקעס. צו שטאַרק האָט אין זיי געלעבט די טראַדיציע פון דער ס"ר-יישער אידעאָלאָגיע. און היות ווי קיין פאַרבינג-דונג מיט די לינקע ס"ר האָבן זיי אויך ניט געהאַט, — זיינען זיי ממילא געבליבן יחידים, אַ גרופע יחידים, מיט אומבאַשטימטע פּערספּעקטיוון. דאָס אמעריקאַנער לעבן, די רייסענישן צווישן „רעכטע" און לינקע" ביי די

ידישע ארבעטער אין אמעריקע האָבן נישט געקענט צווינגען זיי אָנצונע-
מען באַשטימטע פּאָזיציעס. ווער זיינען זיי היינט? נישט רעכטע, נישט
באַלשעוויקעס, אָבער צי איז דאָס לינקע ס"ר?

אין דער היינטיקער פּאַרפּלאַנטערטער אידעאָלאָגישער וועלט איז עס
בכלל אַ גרויסע מעלה צו שמעלן זיך קעגן דער כּוואַליע פון באַלעבאַטישן
סאָציאַליזם: סיי עסערישן סיי סאָציאַל־דעמאָקראַטישן. דאָס איז אָבער נאָר
איינע עטאַפּ ביי דער אויסבילדונג פון אַ רעוואָלוציאָנערן סאָציאַליסט. נאָך
אַ גרעסערע מעלה איז דער צווייטער עטאַפּ: דער ווידערשטאַנד קעגן דער
באַלשעוויסטישער כּוואַליע. נישט „אַנטי־באַלשעוויזם" ווי אַזעלכער איז
די מעלה, ווייל דאָס איז היינט ביליק און באַפרייט פון יעדער אחריות. אָבער
אַנטי־באַלשעוויזם אויפן יסוד פון אַנטי־רעפּאָרמיזם, פון רעוואָלוציאָנערער
ענערגיע איז אַ וויכטיקער עטאַפּ אין דער אַנטי־וויקלונג פון סאָציאַליסט. און
פונדעסטוועגן איז נאָך דאָ דער דריטער, דער וויכטיקסטער עטאַפּ: די פּאָר
זייטווע וועלט־אַנשוואונג פון קאַמף. ס'איז וויכטיק נישט נאָר דער סוד
מרע, נאָר דער עשה טוב. אין דער פּאָזיטיווער וועלט־אַנשוואונג ליגט
אַ סך מער אידער קאַמף קעגן די אַלטע וועלט; ס'ליגט אין איר אויך אַ
קלאַרע און דורכזיכטיקע פּראָגראַם פון סאָציאַליסטישן בויען. דער לינקער
ס"ר איז אַ סך מער אידער נישט־רעפּאָרמיסט און נישט־באַלשעוויק. ער
טראַגט אין זיך דעם פּאָזיטיוון דראַנג איבערצואַנדערשן שפּעטריש די אַלטע
וועלט, צו ליין תּיכּף די יסודות פון אַ נייער מענטש־וועלט. ס'איז ביי אים
אַ „וועלט־אַנשוואונג"; אָבער די טעאָרעטישע חכמה מוז אַריינדריינגען ביי
אים אין זיין פּסיכאָלאָגישן גוף, ווערן ביי אים ווי אַ לעבנס־קאָנקרעטע וויי-
זיע. דעמאָלט איז זיין נשמה דורכגעזאַפּט מיט גלויבן, מיט לעבנס־לוסטיקן
אַפּטימיזם, מיט יוגנטלעכקייט. דעמאָלט ווערט זיין נשמה נישט פּאַרביטערט
אַפּילו דורך דער ביטערסטער קריטיק פון קאַפיטאַליזם און זיינע ביידע
שותפים: רעפּאָרמיסטן און באַלשעוויקעס. ס'איז טאַקע נישט קיין צופּאַל
וואָס אין רוסלאַנד האָט זיך שוין אויסגעבילדעט דער טיפּ פון אַ לינקן
עסער. דערלאַנגט היינט אַ קוק אויף דעם געזיכט פון אַן אירינאַ קאַכאָווס-
קאַיאַ, און איר וועט דערקענען דעם טיפּ.

דאָס האָט ניט געקענט שאַפן זיך אין אמעריקע פון זיך אַליין. אָבער,
דאָס קען אפשר געשאַפן ווערן ווען די צוויי ערשטע עטאַפּן זיינען שוין
דורכגעמאַכט. צווישן די אַנטי־לעמער פון דער היינטיקער גרופּע איז גע-
ווען אינטערעסאַנט, ראשית כל, דער באַלעבאַס אַליין. פון דרויסן באַ-
טראַכט, איז ער געווען דער דורכשניטלעכער יידישער פּאַרמעגלעכער סוחר
פון בראַדוווי. נישט מקפיד אויפן הצניות, מיט אַ נאַכלעסיקער פיגור, אַ
פלינקער, אַן איראַנישער. היינטער זיך האָט ער געהאַט אַ שטורמישן עבר.

אין רוסלאנד איז ער געווען א קעמפערישער ס"ר פון די יידישע שטעט. א מוכחה אין טעכנישער צוגרייטונג פון רעוואָלוציע: פעסער, דרוקערייען, באַמבעס, רעוואָלוערן. דורך זיינע שוויגער-עלטערן פלעגט ער גנבענען די נאמיט פאַר דער פאַרטיי (דאָס אַלטימשקע פאַרפאַלק איז איצט אויך געווען דאָ אין שטוב). נאָך דער מפלה פון 1906 איז ער אוועק קיין אַמעריקע. ער האָט מיטגענומען מיט זיך א סאַלידן באַגאַזש: א פאַרהאַרטעוועטע פריינד-שאַפט צום מאַרקסיזם אין אַלע זיינע אַרטן, און אַן אוצר פון רעוואָלוציאַר-נערער ליטעראַטור. נישט נאָר ליטעראַטור: ער האָט געפירט ביי זיך דאָ א גענויעם חשבון פון די רעוואָלוציאַנערן פון דער נייעסטער תקופה, ביז 1917. נישט אזוי די געשעענישן, ווי די מענטשן האָט ער געהאַט אויפן קאַפּ. אַריינגעטאָן אין די זכרונות, האָט ער זיך פאַקטיש אָפּגעשיידט פון דעם נייעם דור וואָס האָט איצטער געקעמפט אין רוסלאַנד. זיין פרוי, די „קור-סיסטקע“, איז געווען אין רוסלאַנד אַ מאַקסימאַליסטקע. זי האָט שוין איין מאָל געזען דעם טויט פאַר די אויגן. נישט לאַנג איז ביי זיי געשטאַרבן דער איינציקער זון, און דאָס אומגליק האָט זי געדריקט צו דער ערד. מיין קלימען — האָט זי געזאָגט — דערוועקט אין איר די אַלטע טראַדיציעס, זי וועט זיך איצט אַריינטאָן אין דער אַרבעט.

צווישן די אַנדערע איז געווען סאַשא ט. און זיין פרוי. דער קליינד-וואַקסיקער שוואַרצער סאַשא — א שאַרה געשניטענע פיגור, מיט דורכ-דרינגנדיקע אויגן, מיטן שאַרפן שכל פון ווילנע. ער איז איינגטלעך געווען דער טרייבנדיקער כוח אין יענעם עפנטלעכן אַרויסטריט פון די לינסע צווישן ס"ר. פון דער ווייטנס, איבערן ים, האָט ער דערקענט נישט נאָר די פאַלשע פּאָליטיק פון אַ קערענסקי, אויך פון אַ טשערנאָוון. דאָס דריטע פאַרפאַלק זיינען געווען עכט-רוסישע חברים קראַסנאָוו. ער: אַ געוועזע-נער אָפיצער פון דער צאַרישער אַרמיי, אין ווייטן וואַלדיוואַסטאָק. האָט אין 1906 אַנטייל גענומען אין מיליטערישן אויפשאַנד, וואָס איז פאַר-בונדן מיטן נאָמען פון העלד פיראַגאָוון. (דעם צוויי מאָל צוגעמשפּטן צום טויט אָפיצער האָט דורך יוריסטישע חריפות געראַטעוועט דעמאָלט גרוזענ-בערג). היינט איז ער אַ באַשיידענער אינזשענער אין ניריאַרק, וווּהין ער איז דעמאָלט אַנטלאָפּן. דער שמאַלער, שווייגנדיקער אינטעליגענט איז גע-ווען דער היפּוך פון זיין פרוי: אַ פּרילעכע, האַרציקע פּאָליאַטשקע מיט אַ קלוגן איראַנישן שמייכל.

איך בין געווען צום ערשטן מאָל צווישן געענטערע מענטשן. און איך האָב געקענט מיט דער גרעסטער ברייטקייט דערציילן זיי די געשיכטע פון דער פאַרטיי-אַנטוויקלונג פאַר די לאַנגע צען יאָר. דאָס מאָל האָבן אויף מיר נישט געקוקט האַלב-און גאַנץ-פיינדלעכע אויגן, ווי מיט אַ צייט צו-ריק ביי דער זיצונג מיט אַלע ס"ר, אויך נאָר אַנדערע פּראַגן האָבן

אינטערעסירט די צוהערער. דעמאלט איז דער הויפטפונקט און דער שטעכ-
פונקט געווען: פאר וואס האָט מען צעטריבן די גרינדונגס-פארזאמלונג?
פאר וואָס פאַרראַטן ריסלאַנד? דאָ היינט האָט מען אויסגעפרעגט: פאר וואָס
האָבן די לינקע ס"ר נישט אונטערגעשריבן דעם בריסקער שלום, ווי איז
פאַרנעקומען דער אויפשטאַנד אין יולי 1918, ווי איז געקומען צו דער
פאַרטיידיקטאַטור. איך האָב זיי געענטפערט — און זיי האָבן דערזען דאָס
דראַמאַטישע לעבן פון די לינקע ס"ר, די שווערע אהריות וואָס האָט זיך
אַרויפגעלייגט אויף זייערע פלייצעס. זיי האָבן דערהערט וועגן דער טעאָ-
רעטישער אַרבעט וואָס גייט אָן אין דער פאַרטיי, וועגן אַ ריי נייע
ביכער, וווּ די נאַראָדנישע וועלט-אַנשוואַונג ווערט אויפסניי איבערגע-
שמאַלצן אין ליכט פון די גרויסע געשעענישן. די ביכער ווערן דורכגע-
טראַכט און געשריבן פון חברים אין געפענגענישן. זיי האָבן דערהערט
וועגן אונדזערע אויסגאַבעס אין אויסלאַנד, וועגן אונדזערע פאַרבינדונגען
מיט די אידעיש-נאַענטע אויסלענדישע פאַרטייען.

מיר זיינען געזעסן שפעט אין דער נאַכט. און מיר האָבן ניט אויס-
געשעפט אונדזער טעמע. ס'איז געווען קלאָר: זיי אלע האָבן ניט געקענט
מיט אַ מאָל אַרייננעמען אין זיך אונדזער פראַגראַם, וואָס האָט פאר זיי
אויפגעבליצט מיט אידעען, מיט יסורים, מיטן גרויסן פאַרנעם. זיי האָבן
דערווייל געשטעלט פראַגן. איין הויפטפראַגע האָט געשטעלט ח' סאַשא:
„ווי וועלן מיר קעמפן קעגן באַלשעוויזם: מיט וואָפּן-געוואַלט צי אַנדערש?“
אַ היפּוכריקע פראַגע — קראַסנאַוו: פאַר וואָס זיינען מיר קעגנער פון טע-
ראָר? ווי זאָל מען דען אַנדערש טאָן? — אָבער ח' ווילנער און זיין פרוי
האָבן זיך געצויגן ווייניקער צו טעאָריע; זיי האָבן געשטופט צו תכלית-אַר-
בעט. באַקענען זיך מיט אונדזער ליטעראַטור, פאַרשפּרייטן זי אַרגאַני-
זירן הייל פאַר די געפאַנגענע — דאָס איז גלייך נייטיק.

איך בין געווען מרוצה. אַ וואַרעמער פאָדעם האָט אונדז פאַרבונדן.
זיי האָבן באַשטעלט 25 קאָמפּלעקטן פון אונדזערע אויסגאַבעס. מען האָט
באַשלאָסן צונויפּרופן באַלד אַ נייע זיצונג מכּוּח אונדזערע געפאַנגענע.
אין דעם אַלגעמיינעם רויטן-קרייז מיט די סאַציאַל-דעמאָקראַטן האָבן זיי
נישט קיין חשק צו גיין... אַז ח' ווילנער האָט מיך אין זיין אויטאָ געפירט
אַהיים, האָט ער דערציילט אַז זיין פעטער און צוויי ברידער זיצן אין רוס-
לאַנד ווי ס"ר. נאָך אַ פאַר ווערטער האָט זיך מיט אַ מאָל אַרויסגעשטעלט,
אַז ער הייסט גאָר ניט ווילנער, אַז זיין רוסישע פאַמיליע איז יערוכימאָ-
וויטש, ער איז אַ ליבליכעכער ברודער פון אונדזער חבר שלום. שלום יער-
ר כּימאָוויטש איז נאָך אַ יונגער מאַן, איינער פון די ווייניקע יידן ביי די
לינקע ס"ר, אַ העלדישער קעמפּער, אַ ליידנשאַפטלעכער רעדנער. אַנטלאָפּן
בעת דער מלחמה פון געפאַנגנשאַפט, אַריינגעוואָרפן זיך אין רעוואָלוציע,

ארויסגעטראָטן קענן באַלשעוויקעס אין מינסק, אַרײַנגעזעצט געוואָרן, גע-
 שטאַנען פאַרן טריבונאַל, אַ דאַנק זײַן רעדע אַרויסגעריסן פאַר זיך אַ באַ-
 פּרייאַונגס-אורטייל, געבויט געהוימע דרוקערייען, ווידער געזעסן, ווידער
 געלאָפּן, ווידער געפאַנגען. אַ קינד איז געשטאַרבן בײַ אים אין די ביטער-
 רע יאָרן, אַלײן היינט אין דעם קאַלטסטן און פינצטערסטן העק פון סיביר,
 פּונדעסטוועגן פּריילעך, זיכער, פול מיט אמונה און יידישן ווײַז. גאָר נישט
 לאַנג האָב איד באַקומען פון אים אַ יידיש געשריבענעם בריוו. און ח'
 ווילנער איז זײַן אײגענער ברודער? זײנען מיר דאָך איצט צוויי מאָל
 מחותנים? אַ גוטער טאָג היינט.

די גרויסע קאסרילעווקע אין אמעריקע

19-טער יאנואר.

אריבערגעפארן היינט אין א נייער דירה. מען האט מיר באשטעלט א נומער, פאר 75 דאלאר א חודש, אין „ליבבי-האטעל“. דאס איז א יידישער האטעל אין סאמע צענטער פון איסט-סייד. יאטשקאווסקי האט מיר געהאלפן אריבערקלייבן זיך — און אין א האלבער שעה ארום בין איך געווען אויפן עלפטן עטאזש, אין א קליין צימערל, מיט א הערלעכער אויסזיכט אויף דער שטאט. ס'איז דא געווען עפעס צו ווארעם, צו הייס; האט מען מיר דערקלערט אז „ליבבי-האטעל“ איז אויך א בארימטע טערקישע באד-שטוב. ס'איז דא געווען א ביסל צו ענג, אָבער — דערפאר איז מען צווישן מענטשן. וואס פאר א שיינער אויסבליק עס עפנט זיך פון דעם פענצטער! באזונדערס איז עס שיינ אין אָונט, בעת דער געפילדער פון שטאט דערגייט ארויף נאָר מיט געדעמפטע שטימען און פון אומעמום שיי גען הונדערטער פייערלעך. א מעכטיקע פאנאראמע פון צענדליק-שטאטקיקע הייזער, פון ברייטע דעכער, פון הענגענדיקע בריקן, צווישן וועלכע עס זיי גען אריינגעפלאַכטן ווי פינטלדיקע אויגן עלעקטרישע פייערן. „ליבבי-האטעל“, איז דוכט זיך, געווען א פרוו אריינצושטעלן אין דער עכטידישער געגנט א בנין — הויך, שטאַלץ, עלעגאַנט, רייך, לויט דעם שניט פון די אלגעמיינע אמעריקאנער האטעלן.

דער בנין שטייט טאקע אין מיטן פון די טראדיציאנעליידישע גאַסן: העסטער-סטריט, עסקס-סטריט, דעלאנס-סטריט, ארטשארד-סטריט, גרענד-סטריט. צו זיינע פיס ציען זיך פון ארום יידישע קליינע שטעטלעך. אינע-ווייניק האט דער האטעל אלע דרכים פון א הויכגעשטעלטן פאלאץ. א גרויסארטיקער אויפגאַנג, ברייט פונאנדערגעוואָרפענע טרעפ, הויכע, לופ-טיקע האַלס. די פּאָדאַגאַם אויסגעלייגט מיט ווייכע טעפּיכער. יינגלעך-לאַקייט אין אויסגעפּוצטע מונדירן. מענטשן האַלטן אין איין קומען און גיין. א רוי פּריויליגס באדינען די פארבינדונג פון די טעלעפאָנען אין אלע חדרים. ביי דער קאַסע זע איך עפעס א מאַדנע באַוועגונג. מענער, א סך מענער נעמען אַראָפּ פון זיך גאַלדוואַרג און געלט-בייטלעך, גיבן עס אַפּ אונטער קוויטונגען. וואָס איז? דאָ איז דאָך אַ טערקישע באַד-שטוב. קומען

זיך מענטשן צונויף אויף צו באַדן זיך און אויסרוען שוין א גאַנצע נאַכט. די עשירות לאָזן זיי אונטן. ס'איז א באַד־שטוב מיט מוזיק, מיט געזאַנג. גאָר לויט די קלאַסישע מוסטערן פון די רוימישע פּאַטריציער, זיצן די געסט אַרומגעוויקלט אין ליילעכער און הערן זיך צו צו א קאַנצערט. מוזיקער און שוישפילער פילן אויס די פּראָגראַם וואָס בייט זיך רעגלמעסיק ווי אין אַ קונסט־הויז. אַלואָ: אַ בית־מרחץ פאַרבונדן מיט אַ מוזיק־האַל. ליידער איז מיר ניט אויסגעקומען קיין איין מאָל צו זען דאָס בילד מיט די אויגן; עס פלעגט זיך אָנהויבן צו שפּעט). פעסטע יודישע יונגעלייט, מיט צופרידענע פּנימער, מיט שוואַרצע ראַנדן אויף די אויגן האָבן זיך דאָ באַוועגט מיט יענער רו וואָס איז אזוי כאַראַקטעריסטיש פאַרן אַמעריקאַנער אַלרייטיק. אין דער לופט האָבן זיך געטראַגן שטיקלעך שמועסן, אויסרופן, געלעכטערלעך: „האַללאַ!... נעווער מינד... איז דאָס אַל?... שלום־עליכם... גלעד טאָ מי יו... גוד באַי...“

און פונדעסטוועגן איז דאָס געווען ניט אַמעריקע. אזוי פיל „יודיש־קייט“ האָט דאָ געשטעקט אין אַלץ און ביי אַלעמען. זייט איר אַרײַן אַהער, האָט מען אייך אַרומגעטאַפּט מיט די אויגן ווי אויף דער קרעמעריגאַס אין אַ שטעטל. איך האָב געהאַט דעם איינדרוק אז דאָ ווייסט מען וועגן אַ יידן אַלץ. „קאַסרילעווקע איז אַ שטאָט וואָס גיט אַכטונג“. ליבביהאַטעל האָט זיך איינגטלעך גאָר נישט אַזוי טיף אָפּגעשיידט פון דעם יודישן שטעטל וואָס איז געלעגן אים צו פּיס. מער ניט דאָס איז געווען דער גביר פון דעם שטעטל... אַמעריקע און דאָס יודישע קליין־שטעטל איז אין ניו־יאָרק בכלל אַ שטענדיקע פּאַרפאַלק. דער דאָזיקער יחוס פלעגט אַ בלייז טאָן גאָר אומ־דערוואַרטעט. אַט שטייען ביי דער רעדאַקציע פון „פּאַרווערטס“ אויטאָס. איך דינג איינעם, אַ יודישער שאַפּער שפּרינגט אַרויף, און מיר פּאַרן. עפעס פּאַרט ער אָן אַ טעם, די צייט ווערט מיר פּאַרדרייט. איך ווענד זיך צו אים און בעט אונטעראַיילן זיך. מיט אַ מאָל ער דרייט זיך אום און ענטפּערט מיר מיט אַ ביטל: „וואָס האָט איר עפעס קיין צייט נישט? — אַהאַ, לייבער פּריינד (טראַכט איך מיט געלעכטער) ביסט דאָך טאַקע דער בעל־ענלה פון יעהופּעץ!“

אַט ניט איר דורך אַ גאַס, אַ געמויערטע און געפּלאַסטערטע לויט דעם אַמעריקאַנער שניט. ס'איז אַוונטצייט. פּאַרפּוצטע באַיעס און מיידלעך גייען שפּאַצירן. ס'איז דער קוואַליפּיצירטער הויך פון דער גרויס־שטאָט. און פּלוצים דערהערט איר ריטמישע שטימען, וואָס טראָגן זיך עפעס ווי פון אונטער אייערע פּיס. איר דערזעט אַ קעלער־עטאַזש מיט לענגערע טישן; אַרום די טישן יידן מיט שוואַרצע און גרויע בערד איבערגעבויגן איבער גמרות. מען וויינט זיך אין אַ ניגון, מען איז אַריינגעטאָן אין דער הלכה. אַ לומדיש שטעטל אין מיטן ניו־יאָרק.

און אז איר גייט אראָפּ פון די ברייטע טרעפּ פון ליבביה־האַטעל, זייט איר מיט דעם צווייטן טראָט טאַקע אין קאַסרילעווקע גופא. אָט זיינען זיי צווישן די הויכע אומגעלומפערטע טענעמענט־הייזער, — פאַרהילכט פון דעם אייזערנעם ליאַרעם פון די באַנען — אונדזערע באַקאַנטע יידן, יידענעס, ווייבלעך, קינדער. פאַראומערטע שטייען זיי, זיצן זיי, גייען זיי אַרום. אויף קליינע וועגעלעך האַנדלען זיי מיט באָב, מיט אַראַנדזשען, מיט באַנאַנעס, מיט זיסע קאַרטאָפליעס ביי קליינע שטענדערס — מיט גאַלאַנטעריי, מיט צייטונגען. הינטער אַ קליינעם טישל אַריינגערוקט אין וואַנט, זיצט אַ יידענע מיט אַ ווינטערדיקער פאַטשילע. זי וואָלט געקענט זיצן, פונקט אזוי ווי אין ווילנע, אויף אַ טעפעלע מיט הייסע קוילן. ביי אַ צווייטן טישל זיצט אַ יונג מיידל מיט טרויעריקע אויגן. מען קוקט זשענדע, מיט אַ וואַרעמען אָמעם אויף דעם קליינעלע וואָס איר גיט אויס. אַ ניקל איז אַ מטבע. אויבן אין ליבביה־האַטעל, טראַכט מען וועגן אַ „פאַר דאָלער“, אונטן דאָ — וועגן אַ פאַר סענט, וועגן אַ ניקל. מען פירט מסחר מיט סאַדע־וואַסער, מיט קענדיס, מיט קיי־נומי. אַ יונגער בחור, ביי וועמען איך קויף יודישע בלעטער, שמעקט מיר צו נאָך אַ בלאַט: „נעמט נאָך דעם „טאַגבלאַט“ אָדער די „פרייהייט“ טייערער בחור! איז עס דען פאַר דיר אַ געשעפט? גאַנצענע טעג אַפּצושטיין אויפן גאַס, קרעמערן מיט צוקערקעס, מיט צייטונגען? ... איבער דער אויס־געמאַטערטער גאַס טראַגט זיך אַ ניגון. קופּעלעך מענטשן שמעלן זיך אָפּ ביי אַ קראָם. דער גראַמאַפאָן שפּילט אויף פון דאָרטן אַן אומעטיקס צום כלה־באַזעצן. קינדער שפּילן אין פערדלעך, יאָגן זיך, רייסן זיך דאָ אויפן גאַס, אונטער די פיס... ביי אַלע שטענדערס איז דאָ פאַראַן נאָך אַ מסחר־אַרטיקל: ניסלעך. פאַר אַ ניקל שיט מען אייך אָן אַ פּולע גלאָז, אַ האַלבע קעשענע. ווייזט אויס, מען ליבט דאָ ניסלעך. „ונסלח לכול עדת בני ישראל“.

אָט גייט טאַקע פאַמעלעך אַ הדרת־פנים, אַ שיינער ייד מיט אַ געפאַשעטער באָרד. דאָס מוז זיין אַ רב, אַ שוחט, אַ חזן — ווער ניט איז פון די כלי־קודש. דער דאָזיקער באָרוף נעמט דאָ אַרום אַ סך טויזנטער מענטשן. און אָט אויסגעבויגן אין דרייען באַוועגן זיך אַלטע יידן מיט שווערע זעק אויף די פלייצעס. וואָס ליגט אין די זעק? קאַרטאָפּלעס, קוילן, קלעצער? די גרויע פאַטריאַרכאַלישע בערר גיבן צו אַן איירעלן אויסדרוק זייערע אויסגעהאַ־רעוועטע פנימער. זיי פאַסן נאָר צו אַן אַריענטאַלישער מדינה. דאָ באַ־וועגן זיי זיך פאַמעלעך, און די שטריק קענטיק שניידן זיי די פלייצעס.

דער אייזערנער געפילדער לאָזט ניט אָפּ אויף אַ רגע. עס טראַגט זיך דורך איבער די קעפּ אַן עלעוויטאַר, און עס ציטערט די ערד אונטער די פיס. מען גייט ווי איינגעוויקלט אין ליאַרעם. פון די קראַמען, פון די ווע־געלעך רופט מען אייך קויפן. עס הענגען אַרום מאַנטלען. סוטס, הויזן־טרענער. עס ווינקען צו אייך די אַנאַנסן: מאַנישעוויצעס מצה־מעל, עקס־

רײ (קעגן מאַגן!), א טעאטער־אַנאַנס. עם קלאַפט ערגעץ א האַמער. א זײַ גערמאַכער זיצט איבערגעבויגן איבער דער מלאַכה. אין מיטן העלן טאָג גרילצט אייך אין די אויערן מוזיק פון א שאַאָן (קינאַ). פון טירן און פענצטער טראַגן זיך באַטעמטע ייִדישע ריחות. איר מעגט אַרײַנגיין, איר וועט דערקענען אונדזערע יידן. האָו דו יו דו? ... וואָס הערט זיך עפעס אין גאַס? ... אזוי רעדט מען אין ווילנע, אין קאָוונע, אין ניריאָרק, אומעטום. בײַ דער קאַסע זיצט די באַלעבאַסטע, מיט די צעשוּבערטע שוואַרצע האָר, מיט די קלוג־אויפּמערקזאַמע אויגן. דער מאַן מיט די בחורים לויפן פאַר־שמאַעט אַרום, און א קינד ציט די מאַמע פאַרן קלייד. שויבן פון פענצטער ציטערן פון דרויסנדיקן רעש...

ס'איז ניט יענע קאַסרילעווקע פון אַמאָל. ס'איז א גרויסע קאַסר־לעווקע, מיט א נואַלטיקן פאַרנעם, מיטן אַמעריקאַנישן אייזערנעם ליאַרעם. ניריאָרק איז א גאַנצער קאַנטינענט פון קאַסרילעווקעס. דאָ זעט איר אַלע שטעט פון אַלע ייִדישע מדינות פון דער וועלט אויף אַמאָל. איישישאַק אין קיידאַן, ליטע און וואָלין, גאַליציע און רומעניע — אַלע ייִדישע קיבוצים זיינען דאָ צונױפּגעפלאַכטן צווישן זיך. איר געדענקט ווי בײַ שאַגאַלן קריכט אַ הויז אויף אַ הויז, ווי אַ גרינער ייד מיט אַ זאַק טראָגט זיך איבער די דעכער? אַט אזוי קריכן דאָ אַרויף איינע אויף די אַנדערע שטעטלעך, יידן, קרעמער, משכילים, כל־קורש, אַרבעטער, גלאַט־מענטשן. פון אַלע תּפּוצות־ישראל געפינט איר דאָ באַקאַנטע, פון אַלע ליטעראַרישע ווערק — די העלדן: די באַנטשע שווייגס, די מנחם־מענדלס, די קונעלעמעלס, די טביה מילכיקערס. דאָ, אין די גאַסן, איז דאָס שטעטל שטאַרקער ווי ניריאָרק. היינט אין אַוונט קומט פאַר מיין ערשטע באַגעגעניש מיט דעם נײַ־יאָרקן רויטן־קרייץ. דאָס וועט ניט זיין קיין פריינדלעכע באַגעגעניש, ווייל די סאַציאַל־דעמאָקראַטן ווילן דערקלערן מיר דאָ דעם קאַמף. זײ שאַרפן די ציין אויף מיך שוין אַ לענגערע צײַט, זײ קענען ניט פאַרטראַגן וואָס איך האָב געפונען הילף בײַ דער ייִדישער פרעסע, באַזונדערס ביים „פאַר־ווערטס“. מײַנע פריינד דערציילן מיר שוין פון עטלעכע טעג ווי זײ פירן אָן שטילערהײַט אַ קאַמפּאַניע קעגן מיך (דאָס זיינען הויפטזעכלעך ס״ד פון דעם גאָר רעכטן נוסח, פון די פאַר וועלכע אפילו דאָן און אַבראַמאָ־וויטש זיינען צו לינק).

זײ זיינען שוין געווען אין אַרבעטער־רינג און האָבן עפעס אַנדער־ציילט וועגן מיר. זײ ווילן שאַפן אַ פאַרשטעלונג וועגן מיר ווי וועגן אַ פאַלשן שליח, א „סאַמאָזוואַניעץ“. צו ד״ר עלסבערגן האָט טעלעפּאָנירט אַ וויכטיקער טוער פון זײ, ראַוויטש, און האָט אים געמוסט וואָס ער האָט פאַרבונדן זיין נאָמען מיט מײַנעם, „וואָס איז נאָך ערגער ווי טראַצקיס“. עלסבערג האָט רויק געענטפערט: איך האָב אין דער זאַך מער צוטרויען צו

ד"ר זשיטלאָווסקי איידער צו אייך... איך האָב ספעציעל געזען זיך מיט וולאָדעקן מכוח דער נייער טאַקטיק פון אַרבעטער־רינג לַגבי מיר: זיי ווילן נישט געבן קיין אַדרעסן פאַר דער פּראָווינץ. וולאָדעק איז אַ מיטגליד פון דעם יידישן סאַציאַליסטישן פאַרבאַנד, אָבער ער וויל זיין פּריי פון זייער דיסציפּלין. דערציילט ער לאַכנדיק: מען האָט אים שוין אָנגעטעלעפּאַנירט אַ פּולן קאַפּ וועגן מיר, וועגן דער געפאַר פון דער אונטערשטיצונג וואָס דער „פאַרווערטס“ גיט מיר. ער וועט אָבער נישט פּאַלגן. ער האַלט אז מען דאַרף העלפּן אַלע פּאַליטישע געפּאַנגענע. זאָל מאַרנן נייטיקן זיך טראַציקי אים אויך. ער וועט זיך דורכריידן מיטן אַרבעטער־רינג, עס וועט זיך „אויספרעסן“ ווי מען זאָגט אין אַמעריקע... ביים אוועקגיין האָב איך געד טראַפּן לייעסינען מיט יונה ראָזענפעלדן, דערציילט זיי וועגן דער קאַנספּיראַטיווער קאַמפּאַניע. לייעסין האָט זיך קורץ אָפּגערופּן: קוקט נישט אויף זיי... היינט אָוונט האָט אַלזאָ אין רויטן־קרייז געדראַפּט קומען צו אַן אָפּעד נעם אָנגריף אויף מיר. זיי האָבן באַשלאָסן נישט נאָר נישט געבן אַ חלק פון די זאַמלונגען פאַר די לינקע ס"ר, נאָר בכלל אַרונטעררייסן זיי און זייער פאַרשטייער ווי אַ פּאַליטישע גרופּירונג. עלסבערג און סלוצקאַיאַ זיי גען געווען זייער אומרויק. איך האָב באַשלאָסן צו געבן נאָר אַ קלאַרע תּשובּה אויף אזאָ אָנגריף. דאָס איז דער ערשטער קאַמפּ מינער אין ניר יאָרק; נישט מצד די קאָמוניסטן, נאָר פון ס"ד איז ער געקומען. דאָס איז איינגטלעך בעסער. — אז איך בין געקומען אין אָוונט צופּאַרן אין דער דירה פון פּרוי נ., איז דער זיצונגס־צימער געווען פול מיט מענטשן. משמעות מען האָט זיך געריכט אויף אַ לעבעדיקער אסיפה. נישט געקומען איז אָבער ד"ר אינגערמאַן: עס וואָלט אים דאָ טאַקע געווען היינט פּינלעך. אז איך האָב זיך צוגעזעצט צום טיש, האָט דער פאַרויצער ראַוויטש (אָט טאַקע דער זעלביקער...) איבערגעריסן דעם סדר־היום מיט אַ געהויבענער דערקלערונג: „אַהערה איז געקומען דער בירגער שטיינבערג, כדי צו מאַכן אונדז אַ מיט־טיילונג“. מיר איז געוואָרן לעכערלעך דער ענין; איז דאָך טאַקע לייעסין געווען גערעכט!... האָב איך זיך צו זיי געווענדט מיט די ווערטער: „חברים, איך בין געקומען מאַכן אייך אַ מיטטיילונג“. האָט שוין קיינער פון זיי נישט דערמאָנט חוצפּהדיק דאָס וואָרט „בירגער“. מען האָט זיך נאָר געד וואָרגן מיט מיין נאָמען, אז מען פלעגט אים מוזן דערמאָנען. איך האָב זיי רויק דערציילט די גאַנצע געשיכטע וועגן דער באַהאַנדלונג פון די לינקע ס"ר מצד דעם ניר־יאָרקער רויטן־קרייז. איך האָב פאַרענדיקט מיט דער פּראָגע: מען ווונדערט זיך ביי אונדז אויף וועלכן יסוד איינגטלעך זאָגט אונדז אָפּ האַרטנעקיק דער „קאָמיטעט סטרונסקי“. דער עולם האָט זיך אַ שאַקל געטאָן; עס האָבן זיך דערהערט אויסרופּן: „וואָס עפעס קאָמיטעט סטרונסקי? ס'איז אַ געזעלשאַפטלעכער רויטער־קרייז!...“ מיר זיינען אַריין

אין דער דעבאטע. דער סעקרעטאר בראאילאָווסקי, א שוואַרצוואַנציקער יונגערמאַן, הויך ווי א דעמב און פאַרביסן ווי א פאַנאַטיקער, האָט נישט געקענט אויפהאַלטן זיין אימפעט. קענטיק אז דער פעסט-הויך וואָס דער „באַלשעוויק“ שטיינבערג האָט דאָ פאַרשפּרייט, האָט אים געשטיקט. שוין דאָס רויקע חברן זיך און שמועסן מיט דעם באַלשעוויק האָט אים געביסן. אויסגעצויגן ווי א רעגיסטראַטור-באַאַמטער, האָט ער נערווען געמישט די בלעטער פון זיין מאַפע, א געשוואַלענע פון „דאָקומענטן“ קעגן מיך. און אָט האָט ראַוויטש געעפנט דעם שליוז, און א מבול פון פראַגן האָט זיך א נאָס געטאָן. בראאילאָווסקי האָט זיך צוגעריסן צו דער אַרבעט מיך צו דער מאַסקירן. ער האָט אויסגעמיטן קוקן מיר אין די אויגן.

— זאָגט מיר — האָט ער אָנגעהויבן — איז דאָס אמת, ווי מען האָט מיר דערציילט, אז איר האָט געגעבן די יידישע בלעטער אן אינטערוויו, און איר האָט דערקלערט אז איר וועט זאָמלען געלט פאַר אייערע געפאַנגענע? — מען האָט עס אייך נאָר דערציילט? — האָב איך זיך אָפּגעוווּנדערט — איר האָט עס געקענט אַליין לייענען אין „פאַרווערטס“. — איך לייען נישט אין יידיש — האָט בראאילאָווסקי אָפּגעשטופט מיך מיט א פירשטלעכער נאָביליטעט.

איך האָב געקענט נאָר א קוועטש טאָן מיט די פלייצעס. ווייל עס-הארצות געהערט היינט צו טאָג ניט מער צום גוטן טאָן אפילו ביי יידישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן (איסקראָוועס). שטעכיקע, פאַרביסענע אויגן האָבן באַגלייט דעם קאַמפּ-שמועס. פון די בענק פון די פראַקוראַרן האָט זיך דער-הערט א נייע שטימ. זי האָט געהערט אן עלטערן מענטשן וואָס איז גראַד געזעסן אַנטקעגן מיר, וועמעס געזיכט איז מיר געווען זייער באַקאַנט. — אָבער דורך אייער סעפּאַראַטער זאַמלונג ברענגט איר שאַרף דער אַרבעט פון ניריאַרקער קאַמיטעט...

איך האָב געמוזט שמיובלען. „אָבער אויף דעם סעפּאַראַטן וועג טרייבט איר דאָך אונדז אַליין. יאָרן לאַנג האָט איר נישט געענטפערט, וואָכן לאַנג האָט איר שוין מיך דאָ נישט אויפגענומען...“

— אָבער אויב איר זאַמלט נאָר פאַר די לינקעס ס"ר, ווי קענט איר פאַרלאַנגען פון אונדזער רויטן-קרייז באַזונדערע הילף. — אַוודאי קען איך פאַרלאַנגען. אז אַבראַמאָוויטש איז דאָ געווען, האָט ער געזאַמלט ספּעציעל פאַר מענשעוויקעס. קערענסקי — פאַר זיינע פריינד. מיר טוען אויך אזוי. אָבער אייער קאַמיטעט, וואָס זאַמלט פון אַלע קרייזן פאַר אַלע סאַציאַליסטן, טאָר אונדז נישט אָפּזאָגן...

מיין פרעגער פון אַנטקעגן האָט געקוקט מיט בייזע, פרעמדע אויגן. ערשט שפּעטער האָט מען מיר געזאָגט אז דאָס איז וויליאַצער. אַהאָ! דער מענשעוויק וויליאַצער האָט נאָך מיט א פאַר יאָר צוריק געוווּנט אין בער-

לין. היות ווי ער האָט געקענט די נאָרוועגישע שפּראַך, האָב איך זיך איין מאָל געווענדט צו אים: ער זאָל איבערזעצן אָן אַרטיקל פֿון אַ נאָרוועגישן לינקן קאָמוניסטישן זשורנאַל פֿאַר אונדזער לינקערסערישער צייטשריפט. מיר זיינען געזעסן צוזאַמען אייניקע שעה, און ער האָט מיר דעם אַרטיקל דיקטירט. איצט האָט ער זיך געמאַכט ניט קענענדיק מיך. ווייזט אויס, די ניריאַרקער סכיבה האָט נישט געטויגט פֿאַר אַזעלכע קאָמפּראַמעיטירנדיקע באַקאַנטשאַפטן. (וואָלט איך זיך דערמאַנט זיין נאָמען ביי דער אסיפה, וואָלט איך אים אָפּגעטאַן: איך וואָלט אים דערמאַנט זיין „מיטאַרבעט" אין „זנאַמא באַרבי"!).

בראַאילאָווסקי האָט זיך איצט גענומען צו מיר. „זאָגט מיר — אַלץ מיטן נוסח פֿון אַ געריכט־באַאַמטן) צי זייט איר נישט געוועזן פֿאַרבונדן מיט אַ הילפּס־קאָמיטעט פֿון אַנאַרכיסטן?

— יאָ — ענטפּער איך פּריינדלעך — ביז צום יאָר 1925 האָבן מיר געהאַט פֿאַר אַמעריקע אַ געמיינזאַמען קאָמיטעט מיט אַלעקסאַנדער בערקמאַן און אַנדערע. אָבער דער קאָמיטעט האָט זיך אויפגעלייזט, מיר האָבן דאָס מודיע געווען אין אונדזער פרעסע. דאָס ווייסט מען ביי אונדז אין בערלין. מיר האָבן דאָרטן אַ געמיינזאַמען קאָמיטעט פֿון אַלע ריכטונגען...

בראַאילאָווסקי: דאָס אינטערעסירט אונדז נישט...
איך: אָבער דאָס אינטערעסירט מיך... און די מיטגלידער פֿון קאָמיטעט זאָלן עס וויסן.

איך האָב דערציילט רויק, געליענט אַ פֿאַר דאָקומענטן. די רויקייט האָט געפּענטעוועט דעם עולם. זיי האָבן גענומען צוגעוויינען זיך צום צלם־קאַפּ „באַלשעוויק". זיי האָבן אים איצט געזען מיט לייב און לעבן. די אונטערצינדער האָבן דאָס ניט געוואָלט. בראַאילאָווסקי האָט צוגעגרייט איצט דעם שווערסטן האַמער־קלאַפּ.

— זאָגט אונדז: — צי האָט נישט אייער פֿאַרטיי געהאַט אַמאָל געלט אין אויסלאַנד, פֿון וועלכן זי האָט קיינעם נישט געגעבן?

— יאָ, דאָס איז געווען. אָבער דאָס געלט איז פֿאַרטיי־געלט, און האָט נישט וואָס צו טאָן מיט הילף פֿאַר געפּאַנגענע.

— ווער איז דער פֿאַרטערטער פֿון אייער פֿאַרטיי אין אויסלאַנד?

— מיר האָבן אַן אויסלאַנד־דעלעגאַציע...

— ווער גייט אַרײַן אין דער דעלעגאַציע?

איך האָב אַ סוף געגעבן אויף דעם חוצפהדיקן בחור. „איך ווייס ניט צי האָט איר געאַרבעט אַמאָל אין אַ רעוואָלוציאַנערער פֿאַרטיי. אַ ניט וואָלט איר געוויסט אַז אַ ניט־געגאַלע פֿאַרטיי דערציילט נישט יעטוועדן וועגן איר באַשמאַנד"... מיינע שאַרפע ווערטער האָבן עפּעס ווי אויסגעניכטערט דעם עולם. אין געמורמל האָבן זיך דערהערט שטימען אַז בראַאילאָווסקים פּראַגו

געהערן ניט צו דער זאך. ראווניטש האָט זיך אומגעקערט צו מיר: איר מענטש פאַרשטייט זיך, נישט ענטפערן אויף די פראַגן... פון אַ סאָפּע נאָר אונטן האָט זיך אויפגעהויבן אַן אנדער פראָקוראַר, קופּער מיטן נאָמען. מיט אויפגענונג האָט ער געפרעגט: „וואָס איז בכלל פאַר אַ פאַרטיי לינקע ס׳ר? ס׳זיינען דאָ גראָד פשוט ס׳רן“. דער עולם האָט שוין גענומען שמיכלען. און איך האָב דעם נייעם שאלות ותשובותניק פריינדלעך געענטפערט: וועגן דער פראַגע וועל איך איך בעטן קומען צו מיר אויף מייער רעפּעראַטן. דאָ וואָלט איך וועלן וויסן: פאַר וואָס זאָגט אונדז אָפּ אייער קאָמיטעט...

עס האָט זיך אַרויסגעכאַפט מיט אַן ערלעך וואָרט עפעס אַ יונגער מענטש. „אין אונדזער קאָמיטעט זיינען פאַרטראָטן נאָר געוויסע פּאָליטישע גרופּן... ס׳ר, ס׳רן, זיי העלפּן מיר“. אָבער די קלינגערע האָבן אַ מאַך גע- טאָן איבער אים מיט די הענט. ס׳איז דאָך עפעס אַ קאָמיטעט פון אַלע געפאַנגענע! מען האָט זיך גענומען אַמפּערן צווישן זיך. איך האָב געקענט איצט רויק שווייגן.

דער פּאַרויצער האָט מיר לסוף דערקלערט: איצט, אַז זיי האָבן פון מיר אַלץ אויסגעהערט די אינפּאַרמאַציע, וועלן זיי דאָס באַטראַכטן און מיר צושיקן זייער באַשלוס...

איך בין אויפגעשטאַנען אַוועקצוגיין. מיר האָט זיך געדוכט נאָך דער האַלבער שעה, אַז די געשפּאַנטלייט און די בייזקייט האָט נאָכגעגעבן. (נישט ביי די פירער, די האָבן געקאַכט פאַר כּעס). די פרוי נ. האָט מיך אַרויסבאַ- גלייט נאָר פריינדלעך. — אָבער וואָס פאַר אַ שאַנד דאָס איז געווען, אַז זיי האָבן ניט געקענט תּיכּף פאַר מיר אין די אויגן, אַרויסטראָגן אַ באַ- שלום! דאָ זיינען דאָך געזעסן אַלע מענטשן וואָס האָבן אין מויל נאָר איין וואָרט: „דעמאָקראַטיע“. זיי באַקעמפּן אונדז דאָך דערפאַר וואָס מיר זאָגן ניט נאָך זייער פּוסק דעמאָקראַטיע. אָבער אין זייער פאַרביסענער שנאה צו רעוואָלוציאַנערן האָבן זיי געהאַט מוט אויסצושליסן לינקע ס׳ר פון דער דעמאָקראַטיע פון די ליידידיקע. דאָרטן, אין די רוסישע געפּענגענישן שמייסט דער באַלשעוויסטישער בייטש אָן אונטערשייד אַלע פלייצעס פון סאַציאַל- ליסטן. זיי דאָ, טויזנטער קילאָמעטער ווייט פון פּלווער. פאַרטיילן די פאַר- גראַשן נאָר פאַר די כּשרע געפאַנגענע, וואָס זיינען כּשר אין זייערע דעמאָ- קראַטישע אויגן.

מיט אַ קורצער צייט צוריק איז קיין ניריאַרק אָבער געקומען טיליוראַוו. האָבן זיך די זעלביקע טוער פון רויטן-קרייז אויסגעצויגן פאַר אים. מילי- קאָוו האָט געהאַלטן אַ פּאָליטישן דרוש לטובת דעם רויטן-קרייז. מען האָט אָבער מורא געהאַט פאַר אַ סקאַנדאַל מצד די לינקע, האָבן די רויטן-קרייזלעך גענומען אויף זיך צו פאַרטיידיקן אים. און טאַקע דער בראַיאַלאָווסקי מיט

נאך מיטגלידער האָבן פון זיך געבילדעט אַ שוין־נוואַרדיע... ס'איז נישט קיין צופאַל: זיי זיינען טאַקע מיט מיליִוקאַוון אַ געמיינזאַמער לאַגער. מונווִיים — דער גאָר רעכטער ס"ר — האָט מיך באַגלייט אַהיים. ער איז געווען קענטיק באַליידיקט פון דעם היינטיקן אָונט. אויפן גאַס האָבן זיך ווי אַ וויכער געטראָגן די אויטאָס. געווען שווער אַריבערצוגיין אַ גאַס. „קומט — האָט געזאָגט מונווִיים — לאָמיר זיך שטעלן דאָ. דאָ איז מען זיכער.“ אין די אַמעריקאַנער גאַסן, אין די ברענפונקטן פון דער באַוועגונג, זיינען אָפגעצייכנט אַזעלכע קליינע אינזלען. אַ קליינער רוים, אַ ברוקירטער דרייעק, אַרומגעשטעלט מיט קורצע שטאַנגען. קיין אויטאָ וועט נישט אַרױפ־פאַרן אויף דעם רויקן אינזל. דאָ זייט איר געזיכערט פון דעם אַרומיקן שמור רעם. ליידער זיינען ניטאָ אַזעלכע אינזלען קעגן מענטשלעכע אָנגריפן...

ביז צוויי אין דער נאַכט האָבן זיי זיך דאָרטן אַן עצה געהאַלטן, און באַשלאָסן: „אָפצולייגן דעם באַשלוס.“ איך פאַרשטיי זייער מױן: זיי ווילן מיר נישט געבן אַ חלק פון דער אונטערנעמונג וואָס גרייט זיך איצט צו פאַרן רויט־קרייז. אחר המעשה, בעת זיי וועלן ווידער אַ יאָר נישט האָבן קיין געלט, וועלן זיי נאָך אַ מאָל באַטראַכטן דעם ענין. די אונטערנעמונג איז — דריי מאָל פאַרשטעלונגען פון עמיל קאַנס רוישער דראַמע אין אַ קליינעם טעאַטער. אַזאַ מין צופאַל! אַז ד"ר קאַן וואַלט געווסט אַז גראַד זיין דראַמע איז אַ מיטל צו אַן אומגערעכטן צוועק, וואַלט ער געהאַט פאַר־דרום. איך האָב נישט קיין גרויס פאַרדרום: אַזוי מוזן זיי זיך באַציען צו אונדז. אונדזער זאָך וועט עס אָבער ניט שטערן.

אן אסיפה וועגן די געפאנגענע אין רוסלאנד

20טער יאנואר.

ס'האט זיך געמאכט אזוי, אז מיין צווייטע לעקציע פון דער סעריע איז נישט א שבת אונט, נאך היינט. דארף מען זיך אפגעבן היינט מיט דער צוגרייטונג צו די מאטעריאלן. מען דארף ארומנעמען די תקופה פון אקטאָבער-בער-אויפשטאנד ביז צום קראַנטשטאטער מאַטראָסן-אויפשטאנד פון מערץ 1921. צווישן די צוויי אויפשטאנדן איז אַריינגעשלאָסן דאָס גליק און דאָס אומגליק פון סאָוועט-רוסלאַנד. אין אַקטאָבער באַלשעוויקעס — אויף די כוואַליעס פון פּאָלק, אין מערץ — באַלשעוויקעס מיט האַרמאָטן קעגן דעם פּאָלק. ווי זאָל מען איבערגעבן דעם עולם די איבערלענישן פון יענע פייער-דיקע דריי אַ האַלב יאָר?

וואַדעק האָט מיר אין טעלעפּאָן מודיע געווען אז אין אַרבעטער-רינג וועט אלצדינג שוין זיין אַלרייט. לאָמיר זען. — אין רעסטאָראַן-צימער פון ליכבייהאַטעל האָב איך זיך געטראָפן מיט הערן דאָרלעווין. דעם דאָזיקן פעיקן אַמעריקאַנער זשורנאַליסט קען איך פון בערלין. ער האָט איינער פון די ערשטע מיך באַזוכט און באַשריבן פאַר אַמעריקע סאָוועט-רוסלאַנד. זיין גע אַרטיקלען האָבן געמאַכט אַ רושם. אָבער ער האָט זיך שפּעטער קאָנג-צענטרירט אויף דער פּראָבלעם פון די געפּאָנגענע סאָציאַליסטן. ער האָט — צוזאַמען מיט אַלעקסאַנדער בערקמאַן — אויפגעקליבן אַ גרויסע זאַמלונג פון בריוו פון די געפּאָנגענע פון אַלע פּאַרטייען, און האָט געקראָגן ביי אַ ריי באַקאַנטע שריפטשטעלער זייערע הסכמה-אַרטיקלען צו דער אויסגאַבע פון די „בריוו“.

אזוי ארום איז דערשינען אין דער ענגלישער שפראך אן אייגנאַרטיק, גרויזאַם בוך, ווו אַלע דאָקומענטן זיינען געווען באַשטעטיקט פון נאַטאַר... אָבער דאָס בוך האָט נישט קיין דערפאַלג אין אַמעריקע. די „ראַדיקאַלן“ האָבן פאַר אים מורא געהאַט, די געשעפּטס-פּאַליטיקער האָבן אים ניט גע-דאַרפּט. זיי נעמען זיך נישט אָן בכלל פאַר סאָציאַליסטן; חוץ לזה זיינען זיי איצט געשטאַנען אין האַנדל-שידוכים מיט רוסלאַנד. דאָן-לעווין האָט טאַקע דערפאַר (פאַר זיין איינשמעלונג צו רוסלאַנד) פאַרלוירן זיין באַמייט.

ער איז אַרומגעגאַנגען אָן אַרבעט, אָן אַ צייטונג, אין מיר האָט ער איצט געפונען אַ שטיקל אַח לרעה.

...די לעקציע איז אַריבער בשלום. די 400 מענטשן האָבן געקוקט מיט שפּאַנונג אין די וואַסערן פון רוסישן רעוואָלוציאַנערן שטראַם. יענעם אָוונט האָבן זיי געהערט וועגן אונדזער צוזאַמענאַרבעט מיט די באַלשע-וויקעס. היינטיקס מאַל — וועגן אונדזער איבעררייס מיט זיי. דער מעכטיקער פאַרנעם פון די מאַסן... די סאָוועטן און די גרינדונגס-פאַרזאַמלונג... דער אָנהייב פון טעראַר... ברעסט-ליטאַווסק... מיר גייען אוועק פון דער רעגירונג... דער אַטענטאַט אויף מירבאַכן... דער בירגערקריג, קראַנטשאַטט...

קיינער רייסט נישט איבער אין זאַל, כאַטש קאָמוניסטן זיינען דאָ. עס קומען די פּראַגן, הויפּטזאַכלעך פון רעכטע סאָציאַליסטן. „פאַר וואָס האָט איר פּאַרטיבן די גרינדונגס-פאַרזאַמלונג?“ — „איר האָט דאָך שפּעטער געמוזט סיי ווי סיי אָפּטיילן זיך פון די קאָמוניסטן!“ — „ביי דער מערז-רעוואָלוציע איז דאָך געווען דאָס גאַנצע פּאַלק!“ אויף אַזעלכע שאַלונג מוז מען ענטפערן מיט דער גרעסטער קלאַרקייט. — מיר טוען נישט קיין תשובה פאַר אונדזער טאַקטיק אין אָנהייב פון דער רעוואָלוציע. דאָס אַרבע-טער-פּאַלק פאַרבינדט ניט זיין גורל מיט די אָדער יענע אינסטיטוציעס. פּאַלק איז ניט קיין חסיד פון אַ גרינדונגס-פאַרזאַמלונג, פון אַ סתם רעפּובליק. עס שפירט אַרויס זיין סאָציאַלן מהות, זיין באַציונג צו זיינע בלוטיקע נויטן. פּאַלק איז געווען פאַר סאָוועטן נישט דערפאַר ווייל זיי זיינען פאַרלאַמענטאַר ריש בעסער איידער פאַרלאַמענטן, נאָר ווייל זיי זיינען געווען סאָציאַל-איבערצייגנדיק. אמת, אויף אונדזער וועג האָבן מיר זיך אָנגעשטויסן אויף דער וואַנט פון באַלשעוויזם. האָבן מיר איבערגעריסן מיט אים. אָבער דער-פון איז נאָר נישט געדרונגען אַז קערענסקי און די געמעסיקטע טוער זיינען גערעכט. דער אויסוועג ליגט אויף אַ דריטער ליניע. ס'איז שווער אפּשר צו פאַרשטיין, אָבער אַזוי איז די לאַגע...

אַז איך גיי אַרויס פון דעם זאַל, געפין איך אין אַ פאַרשטערטן געמיט מיין מענעדזשער סלוצקאַיאַ. זי קען מיך ניט פאַרשטיין. „אַז איר האָט גערעדט יענעם מאַל, האָבן איר פאַרשטאַנען. קערענסקי האָט טאַקע געמאַכט פעלערן. אָבער היינט האָט איר גערעדט ווי אַ באַלשעוויק. איך קען ניט איינשטימען מיטן פונאַנדערלאָזן די גרינדונגס-פאַרזאַמלונג.“ איך פאַר-שטיי וואָס זי לעבט איבער. יאָרן לאַנג האָט מען זיי געשראַקן מיט אונדזער רע-שרעק-בילדער. די באַלשעוויקעס זיינען פאַרהאַסט. און דאָ העלפט זי מיר אין מיין אַרבעט. „האַט איר אַ טעות, ח' סלוצקאַיאַ, איר האָט היינט געהערט נישט קיין באַלשעוויק, נאָר אַ לינקן ס'ר.“ זי ביינט אַראָפּ דעם קאַפּ.

21-טער יאָנואַר.

היינט האָבן איך צום ערשטן מאַל באַקומען געלט פאַר די געפאַנגענע

פון פרווארט-מענטשן. איך האָב זיך דערביי באַקענט מיט אַ ריי נייע פּער-
זאָגען וואָס וועלן מיר זיכער פאַרבלייבן אין דאַנקבאַרן זכרון. זיי געהערן
מיססנס צו דעם אַלטן קרייז פון זשיטלאָווסקיס פריינד, אָבער זיי זיינען
נישט געוואָרן אַלט אין די נשמה-זאַכן. בייטאַג האָט מיך פריינד מינדליך
אוועקגעפירט צו קאַפּעליאַוו. קאַפּעליאַוו איז געווען קראַנק, אָבער איך האָב
אים געפונען זיצנדיק אין אַ לענשטול אין אַ לעבעדיקער שטימונג. דער
אַלטער מאַן מיט די באַזילבערטע האָר און וואַנצעס איז איינע פון די שענסטע
פיגורן פון דעם העראַיאישן ניו-יאָרק. אין אים און אַזעלכע ווי ער האָט דער
אַלטער קאַכעדיקער אים-סייד געקראָגן די ריינסטע פאַרקערפּערונג. וועט
מען וועלן אַמאָל קינסטלעריש רעסטאָורירן יענע צייט פון אַמעריקע, וועט
אין אירע גאַסן, אין אירע האַלס, אין אירע שטיבער לעבעדיק אַרומוואַנד-
דערן די געשטאַלט פון אַ קאַפּעליאַוו. פון דעם מזרח-איראָפּעישן לימדן און
אַפיקורס, פון דעם עלנטן פּערלער וואָס האָט אַרײַנגעזאַפט אין זיך אַלע
צרות און פייז פון אַ „גרינעס“, פון דעם גרונט-ערלעכן סאַציאַליסט און
אַנאַרכיסט, פון דעם אַקטיוון מאַדערנעם יידישיסט. קאַפּעליאַוו האָט אין
אַמעריקע דורכגעמאַכט אַלע שבעה מדורי גיהנום, כדי צו „מאַכן אַ לעבן“.
ער האָט געהאַלפן בויען די אַנאַרכיסטישע באַוועגונג ער, האָט אַקטיוו מיט-
געהאַלפן די סאַציאַליסטן-רעוואָלוציאַנערן, ער איז דורך זשיטלאָווסקין
אַרײַנגעטראָטן אַלס טוער אין דער יידישער קולטור-באַוועגונג און האָט גע-
נומען שרייבן בענד פון זיינע זכרונות. ער האָט מיט סימפּאַטיע נאָכגע-
פּאַלט דער רוסישער אָטאָמאָבער-רעוואָלוציע. איצט איז ער געזעסן פאַר
אונדז מיט יונגע אויגן און אַ האַרציקן שמיכל, ווילנדיק וויסן וואָס ברענגט
אים דער „יונגער דור“, פאַרקערפּערט אין אונדזער באַוועגונג. מיר האָבן
נישט פאַרפירט קיין ברייטע שמועסן וועגן וועלט-אַנשוואַונג און קאַנטרי-
נענטן; מיר האָבן זיך נאָר וואַרעם צוגעקוקט איינער צום אַנדערן. דורך זיין
„רבי“ (זשיטלאָווסקי) קען ער מיך שוין לאַנג — האָט ער געזאָגט. ער איז
ניט אין אַלץ מסכים מיט אונדז אָבער ער פאַרשטייט אונדז. ער האַלט אז
אין רוסלאַנד ווערט היינט געטאָן אַ גרויסע אַרבעט, אָבער ער קען נישט
מסכים זיין מיט די פאַרפּאַלונגען פון סאַציאַליסטן. ער וויל זיי שיקן הילף
דורך מיר...

אַ ביטערע לעבנס-דערפאַרונג האָט זיך דאָ פאַרבונדן מיט אַ זעלישער
פרישקייט און גלויבן אין מענטשן. אזוי האָבן געמוזט אויסזען די אַלטע
העלדן פון די רוסישע נאַראָדאָוואַלצעס, צו וועלכע עס ציט זיך אונדזער
פּאַנטאַזיע. הינטער די פלייצעס פון קאַפּעליאַוו האָבן אַרויסגעשיינט די
פיגורן פון גערשני און דער באַבושקאַ. — מיר זיינען אַראָפּ אונטן „כאַפּן
אַ ביס“ אין דעם עסצימער. קאַפּעליאַוו האָט זיך פאַרכאַטערט פון דעם
יצי, און האָט זיך געמוזט ליינן אין בעט. אז איך האָב זיך שפּעטער אַפּ-

געזעגנט מיט אים, האָט ער מיר געגעבן אַ מתנה זיין ערשטן באַנד דעראינע-
 רונגען און אַ טשעק פאַר די געפאַנגענע. זאָל דער היינטיקער וויזיט זיין
 אַ גוטער אויפגאַב פאַר גאַנץ אַמעריקע. פון אַזעלכע מענטשן, וואָס געבן אין
 אַזאַ שטימונג ווילט זיך טאַקע נעמען. מיר זיינען זיך פונאַנדערגעגאַנגען
 מיט אים און זיין פרוי ווי גאָר אַלטע פריינד.

און אין אָונט איז פאַרגעקומען אַ מיטינג פון פריינד אַראַנזשירט
 דורך ד"ר עלסבערג, אין דער דירה פון מינדלינען. ס'זיינען געקומען נישט
 אַלע וועמען מען האָט פאַרבעטן. פאַר וואָס? ווייסט מען נישט. וויזיט אַויס,
 דער עולם שטויסט זיך אָן אַז אַזעלכע שמועסן קענען אים קאַסטן טייער.
 מיר האָבן זיך געזעצט אַרום אַ ברייטן טייטיש. צווישן די פאַרזאַמלטע
 האָב איך געפונען ד"ר מעריסאָן, דעם ענערגישן סעלצער (וועגן וועלכן
 זשימלאָוסקי האָט מיר דערציילט ווי וועגן אַן אַקטיוון טוער), דעם שלאַנקן
 אַלטן מאַן מיט אַ דרייקאַנטיקן באַזילבערטן געזיכט — גערשאַי. די אַלע
 געסט זיינען געקומען מיט זייערע דאַמען. איך האָב מיך דערפאַר קאָג-
 צענטרירט אויף דער שילדערונג פון די פרויען-גורלות פון אונדזערע נע-
 פאַנגענע. ווען די גורלות קען מען דערציילן און דערציילן, פונקט אזוי
 ווי אַמאָל פלעגט מען דערציילן וועגן יציאת-מצרים. די הייבן פון מסירת-
 נפש אויף וועלכע די ספירידאַנאַוואַס, די איזמאַאילאַוויטשעס, די קאַכאָווס
 קאַיאַס קענען אַרויפשייגן, די רעוואָלוציאָנערע ענערגיע און די צאַרטעסטע
 מענטשלעכקייט וואָס לעבן צוזאַמען אין זייער באַראַקטער — דאָס אַלץ
 פאַרכאַפט דעם געמיט פון יעטווערן מענטשן. נישט נאָר מען ווערט פאַר-
 כאַפט פון אַ געפיל פון מיטלייד און רחמנות, נאָר מען דערפילט זיך פלוצים
 זעליש אָפּהענטיק לגבי אַזעלכע געשטאַלטן. זיי שטייען אויף אַזאַ אומדער-
 גרייכבאַרער מאַראַלישער הייך, אַז די צוהערער וואַגן ניט צוטרעטן צו
 זיי ווי גלייכע צו גלייכע... וואָלטן די דאָזיקע רעוואָלוציאָנערן טאַקע געווען
 אַזעלכע שוכני שחקים, הימלדיקע מענטשן, וואָלט עס געווען ניט צו זייער
 כבוד. אָבער באַמת זיינען זיי נישט אַזוי. זייער כוח באַשטייט אין דעם
 וואָס זיי שטייען אין דער מיט פון די „וואַכעדיקע“ מענטשן און מישן זיך
 אַויס מיט זיי. דערפאַר קען איזמאַאילאַוויטש אין דער גלות-טורמע זיין
 אַזאַ גוטע לערערקע צו קינדער; קאַכאָווסקאַיאַ קען זיין אַ ליבעפולע פאַר-
 וואַלטערין פון אַ יתומים-הויז.

איך האָב נאָך דערציילט וועגן דעם ברודער און שוועסטער גאַלאָוין.
 זיי זיינען פלימעניקעס פון דעם באַקאַנטן ליבעראַלן פּריץ גאַלאָוין. וואָס
 איז געווען דער פאַרזיצער פון דער צווייטער מלוכה-דומע. יונגערהייט זיי
 נען זיי ביידע אַריינגעטראָטן דווקא אין דער פאַמע ראַדיקאַלער. לינקער
 ס'רישער פאַרטיי. צו 19 יאָר איז ליראַ גאַלאָווינאַ, מיט אַ קינדיש-שמיכ-

לענדיקן געזיכט און דעם רויטן בענדל אין די האָר, געשטאַנען שוין פאַר דעם באַלשעוויסטישן טריבונאַל. און זי האָט מיט מוט פאַרטיידיקט איר פאַן. דער פאַרזיצער, דער באַלשעוויק סאַלץ האָט איר געשטאַכן די אויגן מיט איר „יחוס“, און זי האָט לייכט אָפּגעוואָרפּן די פּיילן.

— אייער פּאַטער איז געווען אַן אַדעליקער?
 — יאָ, אָבער פּון 15 יאָר אָן האָב איך שוין געלעבט פאַר זיך אַליין.
 — צוויי אייערע ברודער זיינען אין דער ווייסער אַרמיי, מיטן גענע-

ראַל דעניקיין?

די פּראַגע האָט איר, ווייזט אויס, באַזונדערס געשמערצט. זי האָט אַ וויילע געשוויגן, אָבער ווידער געשטאַרקט זיך און געענטפּערט: יאָ, דאָס איז אמת. אָבער דערפאַר האָט מיין אַנדער ברודער און איך געראַטעוועט דעם כבוד פּון אונדזער פּאַמיליע: מיר זיינען ביידע לינקע ס"ר...

אַז ס'איז געקומען צו איר „לעצטן וואָרט“ אין פּראַגעס, האָט זי זיך ניט געשאַנעוועט. די ריכטער אפילו האָבן געבויט פאַר איר בריקן אויף וועלכע זי זאָל קענען צוריקטרעטן פּון איר „עקשנות“. זי האָט זיך ניט גע-לאָזן: „זייט ווען זייט איר געוואָרן אזוי איבערצייגט אין דער פּראַגראַם פּון די לינקע ס"ר? נאָך גאָר ניט לאַנג האָט איר געצווייפּלט אין איר“.

— יאָ אָבער אייער געפּענגעניש האָט מיך אין גאַנצן איבערצייגט. איך בעט אייך איר זאָלט מיך ניט באַפּרייען פּון שטראַף. איך טראָג אויף זיך די פּולע פּאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר דער פּאַרטיי...

אין לעצטן וואָרט האָט זי גערעדט מיט אַ צאַפּלדיקער מיידלשער שטימ וועגן דעם ווי נייטיק עס איז פּרייהייט פאַר דער סאַציאַלער רעוואָ-לוציע. זי האָט געבראַכט פאַר אַ ראַייה די ווערטער פּון ראָזאַ לוקסעמבורג, און זי האָט טריומפּירנדיק פאַרענדיקט: ס'איז פאַר אונדז אַ טרייסט צו וויסן אַז די גרויסע רעוואָלוציאַנערין ראָזאַ לוקסעמבורג איז געשטאַנען מיט אונדז, נישט מיט אייך...

לידאַ גאַלאַווינאַ געפּינט זיך ער-היום אין פאַרשיקונג. זי איז גייס-טיק אַ לייבלעכע שוועסטער פּון ספּירידאַנאוואַן. — פּון דעם זעלביקן האַלץ איז געשניצט אויך איר ברודער — מישא. וועלכן זי האָט דערמאָנט אין טריבונאַל. צוזאַמען מיט סאַכאָווסקאַיאַ איז ער געווען אין יענער קאַמפּס-גרופּע וואָס האָט זיך געיאָגט אין דער אוקראַינע נאָכן גענעראַל דעניקיין. זיי האָבן געקענט קריגן אים אין קיעוו, אָבער זיי — די קריסטן אין דער גרופּע — האָבן זיך דערפּון אָפּגעזאָגט: ווייל עס האָט געקאָנט פירן צו אַ יידישן פּאַגראַם... אַז סאַכאָווסקאַיאַ איז געוואָרן אין וועג קראַנט אויף טיפּוס, האָט אַט דער מישאַ געבראַכט זי, אַ ברענענדיקע פּון היץ, קיין מאַסקווע. אין דעם פאַרהאַרטעוועטן יונגן פנים, אין דער סאַלאַטישער פיר-גור האָט מען געקענט זען גאָר דעם פאַרוואַגלטן טעראָריסט, דעם רעוואָלוצ-

ציאנערן געזונדניק. און אז מיט א צייט שפעטער האָט מען אים אויך פאַר-
יאַגט אין דער פאַרשיקונג, האָט ער זיך אָפגעגעבן צו זיין אַנדער נשמה-
טעמע... צו אַסטראָנאָמיע. ער איז צוגעלאָזן געוואָרן צו דער אָבסערוואַטאָ-
ריע אין טאַשקענט, ער האָלט אין שרייבן דאָס בוך וועגן „דער איינוויר-
סונג פון שטערן אויף דער סאַציאַלער וועלט“. דער מאָראַלישער אומרו פון
א מישאַ גאַלאַווין האָט זיך געקענט פאַרבינדן מיט דער קאָנצענטרירטער
רו פון אַסטראָנאָם.

די שילדערונג פון די אַלע לעבנסגעשיכטן האָט געמאַכט אַ רושם
אויף די צוהערער. ד"ר עלסבערג האָט געמאַכט אַן אַפּיל וועגן מאַטעריע-
לער הילף פאַר די געפאַנגענע. מען האָט געלאָזט ניין אַ בויגן פאַפּיר איבער
דעם טיש, אויף וועלכן יעדער האָט אָנגעשריבן זיין צושטייער. סוף אָונט
האָט עלסבערג מיטגעטיילט וואָס פאַר אַ סומע מען האָט דאָ געזאַמלט. ער
איז געווען נישט צופרידן, ער האָט געוואַרט אויף אַ גרעסערע. אמת, ד"ר
מעריסאָן איז צוגעגאַנגען און געזאָגט מיר: איר מוזט זיין צופרידן, ס'איז
אַ דערפאַלג. אָבער ער האָט נישט געזען די גרייס פון דער נויט. אייניקע
געסט האָבן צוגעזאָגט צו אַראַנזשירן ביי זיך נאָך אַזעלכע טייראָונטן.

אַז מיר זיינען שפעט ביי נאַכט געפאַרן אַהיים, האָט דער זילבערנער
גערשאַי מיט פון גוטסקייט שטראַלנדיקע אויגן דערמאַנט די צייט פון גער-
שוני אין ניו-יאָרק. ווי לייכט האָט דעמאָלט דער ראַדיקאַלער עולם געגעבן
אויף דער רעוואָלוציע! אָבער דעמאָלט איז געווען עפעס אַנדערש ווי היינט:
אַרע קרייזן אָן אויסנאַם האָבן מיטגעהאַלפן דער זאַך. אַרום גערשוני, לַמשל,
האָבן זיך אַלע פאַרבונדן. ס'איז געווען אַ געזעלשאַפטלעכע מיינונג וואָס
האָט מיטגעשלעפט אַלעמען. היינט איז דער עולם אַזוי שאַרף צעשפאַלטן.
אַ סך געפינען דערין אַ תירוץ אויף צו שטיין ביי דער זייט. אַ סך שטיצן
נאָר די קאָמוניסטן, ווייל זיי זיינען כלומרשט די יורשים פון דער רוסישער
רעוואָלוציע. און די וועלכע זיינען גרייט צו זיין ברייטער, מוזן זיך צע-
וואַרפן אויף אַ סך זייטן. אָט זיינען היינט אָונט געווען אייניקע וואָס האָבן
געגעבן הילף אויך קערענסקי, זיין זשורנאַל „דני“. זיי זיינען גרייט צו
העלפן אויך לינקע ס"רן. אָבער דער אַמאָליקער איינהייטלעכער שטראָם האָט
זיך צעברעקלט אויף אַ סך קליינע שטראַמעלעך... מיט וואָס פאַר אַ גרעסער
דער פרייד וואָלט איך אַרויסגעטראָטן צוליב די געפאַנגענע פאַר אַן אייני-
פאַכן פּאָלקס-עולם פון אַרבעטער, אויף אַ מאַסן-מיטינג! מיט וואָס פאַר אַ
טיפערער באַפרידיקונג וואָלט איך געזאַמלט די קלענערע, די קלענסטע, די
סענטן-מתנות!

דער ענין זאַמלען געלט אין אַמעריקע האָט זיך שוין לאַנג פאַרוואַנדלט
אין אַן איינגאַרטיקער, קאָמפּליצירטער, מיט-פּסיכאָלאָגישער אינדוסטריע.

די גרויסע מאסן-זאמלונגען האָבן נאָך אין זיך דעם עלעמענט פון סטרי-
 כישקייט, פון עכטער באַגייסטערטער גרייטשאַפט, כאָטש אַפילו די זאָמ-
 לונגען זיינען געדיכט אַרומגענומען מיטן נעפל פון אַרגאָניזירטער דעמאָ-
 נאַניע. אָבער די זאָמלונגען אין קלענערע, געשלאָסענע אסיפות, אויף באַנ-
 קעטן האָבן צו אָפט דעם כאַראַקטער פון אַ צוואַנג-און פּרעסטיזש-פּראָגע.
 מען גיט ווייל מען וויל געבן, ווייל עס פאַסט נישט אַנדערש, ווייל מען וויל
 נישט פאַרטשעפען דעם באַלעבאָם אָדער דעם אַפּיל-מאַכער. עס זיינען שוין
 דאָ „מענטשן-קענער" וואָס קענען אָפּשאַצן יעדנס צדקה-פּעיקייט. פּונקט
 אזוי ווי מען שאַצט מענטשן אין אַמעריקע בלל לויט זייער געלט („ער איז
 ווערט 100,000 דאָלאַר"), פּונקט אזוי מעסטן די דאָזיקע מענטשן-קענער,
 די באַנקעט-אַנטיילנעמער לויט זייער גרייטשאַפט צו מסירת-כּספּ. ס'איז
 אָפּטמאָלס גוט פאַר דער אָדער יענער אויפגאַבע אז מען קען צוליב איר
 מאַביליזירן און אַרגאָניזירן די מענטשלעכע פּרייגביקייט. פּונדעסטוועגן
 גיט אונטער אין אזאָ מיין אינדוסטריע דאָס פּערווענלעך-אינטימע, דאָס
 אייגן-שעפּערישע. דער נעמער און דער געבער שטעלן זיך אַוועק אויף צוויי
 ברענעס וואָס ליגן איינער אַנטקעגן דעם אַנדערן. ס'איז אייגנטלעך דער
 אונטערשייד וואָס ליגט צווישן דעם „בעבור שנדר" אויף דער שבתדיקער
 בימה און דעם באַשיידן-אַרציקן מתן בּסתר.

אייזיק דאָן לעווין און מאַקס איסטמען

23טער יאנואַר.

איך פיל אַז איך האָב דאָ שוין צופיל באַקאַנטע. די צונויפקומען און די שמועסן-רויבן אַוועק צו פיל צייט. אויסער דער יידישער סביבה האָב איך נאָך אָנצוהייבן די אַרבעט צווישן אַמעריקאַנער. ס'איז נישט פשוט, ווייל איך באַהערש ניט די שפראַך. דאָן-לעווין זאָגט מיר צו באַהילפֿן צו זיין. ער שלאַגט פאַר איך זאָל האַלטן אַ פאַרטראַג אין „סיוויקס-קלאָב“, וווּ עס קומען זיך צונויף די ראַדיקאַלע אַמעריקאַנער. אַחוץ דעם מוז איך באַלד אַרויסטרעטן פאַר די דייטשע אַרבעטער פון לאַרעס פאַרבאַנד. איך האָב אים פאַרגעשלאַגן צו אַרגאַניזירן אַ מאַסן-מיטינג מיט דער טעמע: „וואָס איז דער שַען מיט טראַצקין?“. אַרויסטרעטן זאָלן דריי: ער, מאַקס איסטמען און איך. ער רעכנט אָבער אַז די קאָמוניסטן וועלן אַזאַ מיטינג אַראָפּרייסן, באַזונדערס צוליב אים (זיי באַטראַכטן אים פאַר אַ פאַררעטער). מיר וועלן נאָך זען. דערוויילע גרייטן זיך די דייטשן צום יוביליי פון זייער „ניו-יאָרקער פּאָלקס-צייטונג“: אַ 50-יאָריקער יוביליי. איך האָב אויך אָנגעשריבן אַ באַגריסונגס-אַרטיקל צו דעם יוביליי-נומער.

כדי אָבער די יידישע אַרבעט זאָל גיין מיט אַ סיסטעם, מוזן מיר האָבן עפעס אַ טעטיקן קאָמיטעט, וואָס זאָל צוהעלפֿן דעם מענעדזשער. אַזאַ קאָ-מיטעט איז פאַקטיש פאַר מיר נישטאַ. אמת, נאָך אידער איך בין גע-קומען קיין ניו-יאָרק, האָט זיך געשאַפן אַזאַ מין Dr. Steinberg Re-ception Committee אין וועלכן עס זיינען אַרױן אַ 25 ליטעראַרישע און געזעלשאַפּטלעכע טוער. אָבער ערשט דאָ בין איך דערגאַנגען פון מיין פּריינד מינץ ווי ער האָט עס צוזאַמענגעשטעלט דעם קאָמיטעט. אייניקע האָבן נאָר וואַרעם איינגעווייליקט צו זיין מיטגלידער, אַנדערע האָבן געלאָזט אַריי-שרייבן זייערע נעמען צוליב דעם טעם „ פאַר וואָס נישט?“ ממילא זיינען געווען אין דעם לאַנגן צעטל פון נעמען (וואָס האָט אַראָפּגעשיינט פון יעדן בריווּבוּיגן) אַזעלכע וואָס האָבן קיין שום אינטערעס נישט געהאַט צו מױן ענין. אַ טייל פון „מיינע“ אויפגעמער האָבן זיך פאַר דער נאַנצער צייט אַפילו נישט באַקענט מיט מיר. ווייזט אויס, ס'איז אַן אַמעריקאַנער מנהג צו שאַפן קאָמיטעטן אין דער וועלט אַרױן. די יידישע כלל-טוער זיי-

נען-טאקע פארווארפן מיט פליכטן, יעטוועדער איז א קאמיטעט-מענטש פון א צענדליק ארגאניזאציעס. אבער דעם אורח ווערט ניט ווארעמער פון אזעלכע מכניסי-אורחים... זיינען זיך ביי ד"ר עלסבערג היינט אונט צו-נויפגעקומען די פאך פאראינטערעסירטע מענטשן: מיני, סלוצקי, עלסבערג, דאן-לעווין. מיר האבן באטראכט א פלאן פאר מיינע ווייטערדיקע ארויס-טרעטונגען. ס'איז ניט געווען אייגנטלעך קיין פלאן וואס באזירט זיך אויף ארגאניזירטע גרופן. פארקערט: מען האט געדארפט דורך ארויסטרעטונגען ערשט געווינען פאר זיך אזעלכע גרופן. ס'איז געווען קלאר: קיין ארגאניזאציע אין ניו-יארק האט נישט געוואלט שטיצן מיין ארבעט. די ארגאניזאציעס זיינען גאר געווען נשתומם וואס איך באנוגן זיך ניט מיט א בליז-ארטיקן דערשיינען און תיכפדיקן פארשווינדן. קיינער האט נישט געוואלט אז איך זאל דא פארפירן א סיסטעמאטישע ארבעט. און אפילו אט די פאר מענטשן היינט אין אונט, האבן מיטגעהאלפן ווי יחידים, ווי פערזענלעכע פריינד.

איך האב עם געזען און נישט געהאט צו זיי קיין טענות. עלסבערג האט ארויסגערוקט א פראיעקט: צונויפרופן אן עולם אין א גרויסן האטעל צו א טי ביי וועלכן איך זאל דערציילן זכרונות פון דער רעוואלוציע. דאס זאל זיין עפעס צווישן אן עפנטלעכער פארזאמלונג און א באנקעט. מען וועט דארפן פונאנדערשיקן א טויזנט איינלאדונגען, שרייבן, טעלעפאנירן. דאס וועט שוין פרוי סלוצקי קענען. מיר האבן באשלאסן צו אראנזשירן אין די בראנקס און אין ברוקלין נאך א פאך מאסן-מיטינגען, און הויפטזאכ-לעך ווענדן זיך צו דער פראווינץ.

צום סוף אונט האב איך פארבראכט א פאך ווארעמע שעהן ביי דאן-לעווין. א קליינע משפחה אין א געדריקטער דירה. א יונגע פרוי אין א ספארטמעניש-אמעריקאנישן סטייל. א קליין יינגעלע שפילט זיך אויפן מע-פיד, באטראכטנדיק בילדער פון די אומגעלומפערטע פעק צייטונגען. עם ליגט א שאטן פון דחקות אויף דער וויינינג פון זשורנאליסט. די אשת חיל ארבעט פלינק ביי דער קיד, גיט אונדז א ווארעם ביי דעם קיד-מיש. קענ-טיק זיי זיינען געווינט צו בעסערע צייטן, און עם איז א שמאלץ צו זען ווי לייכט זיי טראגן די ביטערקייט. מיר ריידן וועגן דעם צי קען מען דא שאפן א נייע געזעלשאפט פון „פריינד פון רעוואלוציאנערן רוסלאנד“? א געזעלשאפט וואס זאל שטיצן די רעוואלוציע און די רוסישע מאסן, אפ-ווארפנדיק דעם רעזשים פון באלשעוויקעס? אן ענלעכע חברה „פריינד פון פרייען רוסלאנד“ איז אין אמעריקע אמאל געווען זייער טעטיק. אבער דאס איז געווען קעגן צארזיס... דאן-לעווין איז מסופק צי מען קען היינט שאפן אזא קאמפליצירטע זאך ווי איך וויל. דער דורכשניטלעכער ראדיקאלער אמעריקאנער וועט עם ניט תופס זיין. האט דאך דאן-לעווין פארלוירן זיין

פאָזיציע דאָ צוליב זײַן קריטיק פון באַלשעוויקעס... לאָמיר עס אָפּלייגן.
צוּערשט מוז מען זיך באַקענען מיט די ראַדיקאלן גופא.

24-טער יאָנואַר.

היינט האָב איך אַ גאַנצן טאָג געקענט אויפנעמען מענטשן „ביי זיך“,
ד"ה אין דעם רעסטאָראַן-רוים פון ליבכי-האַטעל. צו מיטאָג זיינען געקומען
מען ביידע ווילנערס, ענערגישע, אויפגעלייגטע. קענטיק, מיין קומען האָט
אַריינגעבלאָזן צו זיי אַ פונק פון יענער אַלטער רעוואָלוציאָנערישקייט, וואָס
האַט ווי אַ בענקשאַפט געלעבט אין זייער נשמה. זיי האָבן גאָר ניט לאָנג
אַריבערגעטראָגן אַ שווערן קלאַפּ אין דער פאַמיליע. און זי, די פרוי, האָט
געוואָלט, דוכט זיך, אַריבערטראָגן אירע געדאַנקען צו די וואָס ליידן אין
רוסלאַנד. איך לייג אויף זיי גרויסע האָפענונגען. דער מיטאָג איז אַריבער
גאָר פריילעך. דער הויפט-משניה פון רעסטאָראַן, אַ דיסבייביקער, לעבנס-
לֹסטיקער אַמעריקאַניזירטער ייד, האָט אונדז פאַרשאַטן מיט רייד. זײַן באַר-
האַונטקייט אין די טיפּסטע דעטאַלן פון הלכות אכילה איז געווען צו באַר-
ווונדערן. דערמאָנענדיק כּסדר אַלץ נייע און נייע פאַטראָוועס, גאַרנירן,
סאַאוסן, האָט דער דאָזיקער יידישער פאַלסטאָפּ באַנוצט דווקא די ליבסטע
און אויסגעקלינגלסטע יידישע ווערטער. דער שבועות-פרעסער פון שלום-
עליכמען איז געווען אַ נזיר לגבי אים. — אפשר ווילט איר אַ ביסעלע שאַר-
פער? איז אַלרייט... מירן צולייגן אַ קאַפּעטשקע זענעפט. און אַ קליין
ברעקעלע ציבעלקעלע, אַ געבראַטן ציבעלקעלע... דאָס ניט צו אַ יידישן ריח
(ער האָט צוגעקאַמט מיט די פינגער, צוגעוואונקען מיט אַן אויג, די שכינה
האַט גערוט אויף אים) האָט איר טועם געווען אונדזער היינטיקן זופּ?
וואָסער זופּ מיינט איר, דעם מילכיקן זופּ?... ניין, איך מיין דעם פליישיקן,
מיט די דינינקע בייגדעלעך, מיט די שטיקעלעך פעטס, ווי אייגעלעך... און
אַ קאַמפּאַט האָב איך פאַר אייך. איר וועט ניט טרויען אייערע אויגן... זײַ
איך בין אַ ייד... אזא עסטעטישע התלהבות ביי דעם עסן איז פאַר מיר גער-
ווען אַ נייעס. און אפשר איז עס גאָר ניט געווען עסטעטיק, גאָר ביזנעס?

מיר האָבן זיך צוגנויפגערעדט מיט די ווילנערס וועגן אַ טיר-אַוונט ביי
זיי אין הויז. יענעם שבת וועל איך פאַרברענגען ביי זיי אַ האַלבן טאָג. וועלן
מיר זיך נעענטער באַקענען. אויב שאַפּן אַ גרופּע פון אמתע פרוינד, מוז
מען זיך באַקענען מיט יעדן באַזונדער. ווייל דער אַטעם פון דער רוסישער
רעוואָלוציע איז צוגעקומען צו זיי פאַרנעפּלט פאַרוואַסערט. אין אַ שעה
שפעטער איז געקומען פרוי מוראַווטשיק. דאָס איז יענע יונגע פרוי וואָס
האַט מיר ביי דער באַגעגעניש מיט די ס"ר געשטעלט אירעיש-פריינדלעכע
פראַגן. זי וויל זיך איצט נעענטער באַקענען מיט אונדזער אידעאָלאָגיע. זי
איז אַ מענטש מיט ענגלישער בילדונג, מיט אַ פּעדער אין האַנט. איר עצה
איז, אַז מיר זאָלן זיך וואָס גיכער פאַרבינדן מיט די אַמעריקאַניש-ראַדי-

קאלע קריוון. אָבער זי און אנדערע פריינד זיינען נאָך ווייט פון אונדזערע אידעען. אָט הערט זי אונדזערע רייד וועגן פרייהייט, און זי ווונדערט זיך: צי זיינער מיר ווי סאָציאַלידעמאָקראַט? אָט הערט זי ביי אונדז וועגן רעד-וואָלוציע, און זי חידושט זיך ווידער: צי זיינען מיר ווי באַלשעוויקעס? קענ-טיק, איד וועל נאָך האָבן גענוג אינצומענהן אַפילו מיט פריינד.

חאָטס איסטווען, דער רעבעלירנדיקער קאָמוניסט, האָט מיך באַזוכט היינט. זיין פאָליטישע לאַגע איז אַ פאַרדרייטע. אין רוסלאַנד איז ער גע-ווען זייער נאָענט מיט טראַצקין. ער האָט זיך אונטערגענומען צו באַשרייבן טראַצקיס יוגנט, און האָט געקראָגן פון אים די מאַטעריאַלן. אזא בוך אין ענגלישער שפראַך האָט ער אַרויסגעלאָזן אין יאָר 1925. מען קען זיך פאַר-שטעלן מיט וואָס פאַר אַ חסדישער באַגייסטערונג עס איז געווען געשריבן. אָבער באלד זיינען אונטערגעקומען די שאַרפע סכסוכים אין באַלשעוויס-טישן חצר המלך. דעם העלד פון איסטמענס ראָמאַן האָט מען גענומען פון דאָרטן אַרויסשטופן. האָט איסטמען ווי אַן איבערגעגעבענער פריינד פון טראַצקין — אונטערגעאיילט זיך אַרויסצוגעבן אַ ניי בוך: „זינט לענין איז געשטאַרבן“. האָט ער פונאַנדערגעוויקלט די נאַצע געשיכטע פון די רייסע-נישן צווישן סטאַלין, זינאוועוו, טראַצקי. דאָ האָט ער אָפגעדרוקט די שוין באַקאַנטע צוואה פון לענינען, וואָס זאָל האָבן אָנגעמערקט טראַצקין פאַר דעם טראַנפאָלגער. עס איז קלאָר אַז איסטמען האָט געשריבן זיין אַרבעט מיט אַ דירעקטער אָדער אומדירעקטער הסכמה פון טראַצקין. אָבער טראַצקי-קי האָט גראַד דעמאָלט געהאַלטן ביי איינעם פון זיינע טאַקטישע זינאָגן: ער האָט צוגעזאָגט סטאַלינס קאָמיטעט צו אונטערגעבן זיך. האָט מען אַרויסגעשטעלט קעגן אים איסטמענס בוך. און טראַצקי האָט אַ פאַר מאָל געמוזט שרייבן עפנטלעכע בריוו אין וועלכע ער האָט זיך „אָפגעטרויכלט“ פון זיין אייגענעם ביאָגראַף. ער האָט געשמעפלט זיין „קליין-בירגערלעכע נאַטור“, זיין יאָגעניש נאָך זשורנאַליסטישע סענסאַציעס, זיין הילף צו דער קאָנטר-רעוואָלוציע... דאָס אַלץ איז געווען עקלהאַפט, און איסטמען האָט עס אַפילו אין דער פרעסע געזאָגט ווייך און פאַרווירט ווייל נישט געוויינט צו אַזעלכע אַזיאַטישע מעטאָדן. איצט איז אָבער טראַצקי פאַרשיקט גע-וואָרן אין גלות. צי איז ער מבטל דערמיט די שאַרפע בריוו קעגן איסטמע-נען? מען קען זיך פאַרשטעלן ווי איסטמען האָט זיך געפילט.

מיר האָבן גערעדט מכות אַראַנזשירן אַ געמיינזאַמען מיטינג מיט לאַרען, טאַקע וועגן ענין טראַצקי. געוויס שטייען מיר אַלע דריי אויף פאַר-שיידענע וועגן, אָבער אין פאַראורטיילן דעם דעזשים זיינען מיר איצט מסתמא גלייך... איז טאַקע ניין! — עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט אַז איסט-מען פאַראורטיילט נאָך גאָר נישט אַזוי קלאָר ווי מיר. ער פאַרשטייט — זאָגט ער — די אויפֿרענונג וואָס עס טראַגן אין זיך די רוסישע פריינד,

אָבער זיי — די אַמעריקאַנער קאָמוניסטן — קענען עס ניט מיטמאַכן... איך האָב ניט געשאַנעוועט קיין פּאַרוורפן קעגן אים. איז דאָך איכטמען געווען דער טיפּישער פּאַרטעטער פון יענע „אויסלענדישע“ קאָמוניסטן וואָס נעמען פּאַרשטיין דעם מהות פון באַלשעוויזם נאָר דעמאָלט ווען ער לאָזט זיך אַראָפּ איבער זייער אייגענעם קאַפּ. די לייזן אָדער די בענקשאַפּט פון די רוסישע מאַסן זיינען פאַר זיי נישט וויכטיק: פּאַרקערט, זיי געהערן צום תּוך פון דעם „גראַנדיעזן עקספּערימענט“ פון דער וועלט־געשיכטע. דער סאָרט אויסלענדער פירט אַ טאַפּל־רעכענונג: פאַר אים אין זיין לאַנד טויג נישט דער באַלשעוויזם (אין דעם איז ער אַ „רעכטער“), פאַר רוסלאַנד „מסתּמא טויג ער“ (אין דעם איז ער „לינק“). סוף כל סוף באַ טייט עס אַז דער „גראַנדיעזער עקספּערימענט“ אַזױ איז נישט מער ווי אַן עלעמענט אין זיינע, דעם דאָזיקן קאָמוניסטס, פּלענער און וועלט־אַנשויד אונט. די רוסישע רעוואָלוציע איז פאַר אַזעלכע מענטשן אַ סך מער פּער זענלעכע זעלבסט־באַפּרידיקונג, אידער אַקטיווע פּאַרפּליכטונג צו דער אידעע און צו די „פרעמדע“ מאַסן. איסטמענען האָבן זיך געעפּנט די אויגן ערשט איצט צוליב דער מעשה טראַצקי. אָבער אונדז — האָב איך צו אים גערטענהט — זיינען די אויגן אָפּן שוין מיט אַ צען יאָר צוריק. מיר האָבן עס דערקענט נישט אין די שלעכטע יורשים פון לענינען, נאָר דווקא אין לענינען גופּא. נישקשה, מיר האָבן געדולד צו וואַרטן ביז איר אַלע וועט פּאַרשטיין די זאַך ביזן גרונט. די פּראַגע איז נאָר, צי מיר וועלן דעמאָלט שטיין אויף דעם זעלביקן באַדן...

ער האָט געשוויגן פּאַרטראַכט. דערנאָך אַרויסגעזאָגט: מיר קוקן אַז דערש ווי איר. מיר זיינען דאָך נישט קיין נאַראַדניקעס...

— אָבער איר זייט אייגנטלעך איך קיין מאַרקסיסט נישט... (איסט) מען האָט נישט לאַנג אָנגעשריבן אַ בוך „מאַרקס, לענין און די זוישנשאַפּט פון רעוואָלוציע“, אין וועלכן ער האָט געפרוווט אַרויסשטעלן אויפן ערשטן פּלאַן די באַדייטונג פון פּסיכאָלאָגיע און גייסט אין דער געשיכטע לנבי דער מאַטעריעלער עקאָנאָמיק. מאַרקסיזם גופּא איז פאַר אים נישט וויסנדישאַפּט נאָר אַ רעליגיע און מאַראַל, און לענין — דער „אינזשעניער פון דער וואָלוציע“ איר וועט טאַקע אַמאָל פּאַרשטיין וואָס נאַראַדניקעס זיינען... איך האָב געזען אַז ביי אַזעלכע באַדינגונגען קענען מיר ניט אַראַנד זשירן אַ געמיינזאַמען מיטינג. אָבער ער וויל דוכט זיך, טאָן עפעס פאַר אונדזערע געפאַנגענע. אפשר... זיין פרוי איז אַ לייבלעכע שוועסטער פון קרילענאָ, דעם זייער פּעיקן און זייער פּאַרדאָרבענעם גענעראַל־פּראָקוראָר פון די באַלשעוויקעס.

צוויי יידישע יונגעלייט, איינער אַן אָנגעשטעלטער, דער אַנדערער אַן אַרבעטער, ביידע דערצויגן אין לאַנגיאַריקן חדר פון זשיטלאַווסקין-האַבן

מיך היינט באזוכט אין אָוונט. זיי טראָגן זיך אַרום מיט אַן אייגענעם פּלאַן. וואָס איז מיר נאָענט ביו נאָר. עס האַנדלט זיך וועגן שאַפן אין אַמעריקע אַ „גרופע פּריווע יידישע סאָציאַליסטן“. איינער פון די געסט איז ח' פּאַליאַק, מיט וועלכן איך האָב זיך באַקענט נאָכן מיטינג מיט די ס"רן. ער איז פּאַר-כאַפט פון די „פּריווע שריפטן“, און וויל, אַז אַ נייע גרופע זאָל אַרבעטן אין גייסט פון דעם זשורנאַל. זיי ביידע דערציילן אַז ס'איז דאָ אין ניו-יאָרק אַ באַדן פּאַר אַזאַ ריכטונג, אַז אין די „לינקע“ אַרבעטער-קרײַזן ווערט מען אַלץ מער אויסגעניכטערט. זיי ביידע זיינען אויסגעוואַקסן אין דעם ראַ-דיקאַל-יידישיסטישן לאַגער, אָבער זיי זיינען מער ניט באַפּרידיקט. זיי זוכן איצט דעם קולטור-אינהאַלט פון אַ מאַדערן-יידישיסטישער סביבה. „מיר אַרבעטן אין דער יידישער שול“ — זאָגט פון זיי איינער — אָבער ס'איז נישט גענוג. וואָס וועט זיין ווייטער מיט די דערצויגענע קינדער? זיי וועלן אַרײַנפאַלן אין אַמעריקאַניזם“. „דער אַרבעטער באַפּרידיקט זיך היינט ניט מיט קיינע פּאַרטייען, ער האָט שוין גוט דערקענט אַי די רעכטע אַי די לינקע. עס מוזן קומען אַ יידישער סאָציאַליזם“ — אַזוי רעדט שטיל און מילד פּאַליאַק. דער פּאַליאַק האָט אָבער שטאַל אין זיין כאַראַקטער. מיט אַ פּאַר יאָר צוריק האָט ער צוזאַמען מיט די לינקע אויפגעשטורעמט דעם מיוזש-דיקן „גערשוני ברעגמש“: זיי האָבן זיך אָנגענומען פּאַר ראַטן-רוסלאַנד. איצט אונטערשטרייכט ער דעם יידישן כאַראַקטער פון סאָציאַליזם. „מען דאַרף זיך ניט שעמען צו באַטאָנען יידישקייט, און אַפילו חסידות, אין אונדזער סאָציאַליזם — דערקלערט ער שטיל, אָבער פעסט. — ס'זיינען דאָ היינט גענוג עלעמענטן צווישן די יידישע ראַדיקאַלן פּאַר אַ נייער לינקער באַוועגונג, מען דאַרף נאָר אַרײַנטראָגן אַהין אַן אָרנאַניזאַציאָנעלן יסוד. אַ סך — זאָגן זיי — וואַרטן מיט אומגעדולד אויף מיין לעצטער לעקציע וועגן רוסלאַנד. דאָ זאָל זיי קלאָר ווערן די ריכטונג. עס וועט אָבער מוזן קומען אַ באַזונדערער רעפּעראַט וועגן יידישן סאָציאַליזם“.

מיר גייען זיך פונאָנדער מיט די שענסטע האַפּענונגען. אַ וויילע שפּע-טער דערשיינט פּראַנק מיט זיין גוטמוטיקן סקעפטיציזם. ער איז גוטמוטיק צו מיר, וויל נישט צעשטערן מייע האַפּענונגען. ער איז אַפילו גרייט צו וואַרעמען זיך ביים פייערל פון אַזאַ גלויבן. אָבער: „איר קענט זיי נאָך ניט, די אַמעריקאַנער! — זאָגט ער — איך וויל אייך ניט צווינגען צו קוקן מיט מייע אויגן. איר וועט אַלײן זען“.

פּראַנק האָט אַ סך וואָס צו דערציילן. דאָ נישט לאַנג האָט אַ רעדאַק-טאָר פון אַ גרויסער יידישער צייטונג מײַה באַלידיקט אַן אָנפאַנגער-שרײַ-בער. „צו וואָס דאַרפט איר ווערן אַ שרײַבער? — האָט ער אים געזאָגט. — איר האָט פעיקייטן, איר קענט אַ סך מער פּאַרדינען. איך ראַט אייך צו פּאַרנעמען זיך מיט אינשורענס“... איך קען שוין אייך דערציילן וועגן די

היגע מנהגים. אָט טאָקע דאָ אין ליב־האַטעל איז דאָס געשען. איך בין אַראָפּ אין רעסטאָראַן א פּאָר טעג צוריק. האָט זיך צו מיר צוגעזעצט מיט דער גרעסטער פּריונדשאַפט א יונגערמאַן, אַן אָנגעשטעלטער אין קאָנטאַר פון דעם האָטעל. — איר זייט דאָך פון דווינסק? — האָט ער געפרעגט. — און מיר זיינען פון דווינסקער ברענטש פון אַרבעטער־דינג. -- וואָלט איר ניט געוואָלט האַלטן אַ לעקציע ביי אונדז? מען וואָלט געווען ביי אונדז זייער צופרידן. חבר אַבראַמאָוויטש, אז ער איז געווען אין אַמעריקע, האָט אויך ביי אונדז געהאַט אַ שיינעם קבלת־פנים".

איך האָב, פאַרשטייט זיך, צוגעזאָגט. מיט גרויס דרך־אָרץ האָט ער זיך אונטערגענומען דורכריידן זיך מיט די דווינסקער. אַז איך האָב אים אָבער אין אַ פּאָר טעג שפעטער ווידער געטראָפּן, איז ער שוין געווען לאַ כתּוּמל שלשום. ער האָט זיך באַמיט אויסצומיידן מיר... איך האָב פאַר־שטאַנען. די דווינסקער זיינען בונדיסטן, האָט מען צונישט געמאַכט דעם פאַרשלאָג פון דווינסקער. אַבי נאָר אָפּהיטן פון דער „באָלשעוויסטישער" פעסט. מיט דעם זעלביקן דרך־אָרץ האָט דער יונגערמאַן אָפּגעווענדט איצט די אויגן פון מיר. וואָס איז ער שולדיק אין זיין נאַיאַוויטעט?

25טער יאָנואַר.

עס האָט זיך אָפּגערופּן היינט דער אוקראַינער וועגלינסקי, צו וועלכן איך האָב געשריבן דאָ נישט לאַנג. איך האָב געהאַט צו אים אַ בריוו פון דעם ח' שאַפּאוואַל, דעם אוקראַינישן לינגן ס"ר. שאַפּאוואַל איז פאַר אַ יאָרן אַרומגעפאַרן איבער אַמעריקע און האָט מיר באַגייסטערט געשריבן וועגן דער אויפנאַמע וואָס ער האָט געהאַט מצד די אוקראַינישע אַרבע־טער־עמיגראַנטן. ס'איז אַ ברייט פעלד פאַר די אידעען פון עטישן סאָציאַל־ליזם דאָ — האָט ער געשריבן. — מען דאַרף ניט צוגיין צום אַמעריקאַנער אַרבעטער מיט דער פּלאַכער מאַרקסיסטישער פּראָפּאַגאַנדע. וועט איר ריידן נאָר וועגן דער אַרעמקייט און עלענט, וועט מען אַפילו לאַכן פון איר, ווייל אַ סך פון זיי פילן עס נישט. מען דאַרף מוטיק אַנטוויקלען פאַר זיי די אידעען פון פּרייהייטלעכן סאָציאַליזם, פון מאַראַלישער באַפרייונג. דאָס פאַר־כאַפט... איצטער, אַז איך בין געזעסן אין אַ קליינעם יידישן רעסטאָראַן מיט וועגלינסקי, האָב איך געהערט אַנדערע ווערטער. דער עלטערער אינגל זשעניער מיט סקעפטישע אויגן האָט נישט געמיינט דעם ענטוויאָזם פון שאַפּאוואַל. „דאָס ברענגט ער דעם ענטוויאָזם מיט זיך". און אפשר האָט שאַפּאוואַל געפונען דאָ ביי די אוקראַינער אַזאַ אָפּפלאַנג דערפאַר ווייל ער האָט פאַר זיי געמאַלן בילדער פון אַ סאָציאַליסטישער אוקראַינער, פון אַ סאָר וועטישן פּאַטערלאַנד?

קעגן שאַפּאוואַלן זיינען דאָ אויפגעטראָטן, ווי אויך אין איראַפּע, סיי די קאָמוניסטן סיי די נאַציאָנאַליסטן פון אלע מינים. און פונדעסטוועגן

האָבן זיך אין לעצטן יאָר פאַרטונקלט די באַציונגען צווישן מיר און אים. דער ענין פעטליראַ-שוואַרצבאָרד האָט זיך אוועקגעשטעלט צווישן אונדז. איך האָב אָנגעשריבן אַן אָפּענעם בריוו צו שאַפּאַוואַל (אין „זנאַמיאַ באַרבי“) און אַפּעלירט צו אים: ער און זיינע פּריינד זאָלן אַרויסטרעטן מיט אַ דער-קלערונג וועגן זייער באַציונג צו דער פּאָנראָם-כוואַליע פון פעטליראַן; זיי מעגן זיין די שאַרפּסטע קעגנער פון שוואַרצבאָרדס אַקט, אָבער זיי טאָרן נישט ביי דער געלעגנהייט פאַרשווייגן זייער קעגנערשאַפט צו פעטליראַן. אויב נישט, מישט מען אויך זיי צונויף מיט דער גאַנצער נאַציאָנאַליסטי-שער אוקראַאינישער חברה... ערשט דאָ אין אַמעריקע האָב איך דערהאַלטן זייער אָפיציעלן ענטפּער. דאָס איז געווען אַן אויפגערגעמער און נישט קיין גערעכטער דאָקומענט. איך האָב געקענט אומגעפער שאַפּאַוואַלס געדאַנקען גאַנג. „אַז מיר זיינען נישט קיין פעטליראַוועזעס, ווייס יעדערער ווער עס אינטערעסירט זיך מיט אונדזער אוקראַאינישן געזעלשאַפטלעכן לעבן. מיר זיינען עס די וואָס האָבן גייסטיק און פּאָליטיש אונטערענגראָבן די „פּאַלקס-אַרמיי“ פון פעטליראַן. איך בין ביי זיי דער פאַרהאַסטער מענטש. און איך בין נאָך געווען אַ מיניסטער אין קיעוו — אין יאָר 1919, האָבן זיי מיך איין מאַל שוין געהאַט אַרעסטירט. וואָס דאַרפן מיר עפעס אַרויסגעבן דערקלערונגען וועגן אונדזער באַציונג צו יידישע פּאָנראָמען ביי דער גע-לעגנהייט פון שוואַרצבאָרדס אַקט? אַט דעם אַקט האַלטן מיר פאַר פאַרברע-כעריש. ער האָט ווידער אויפגעוועקט די שאַוויניסטישע אינסטינקטן ביי אונדזערע מאַסן. די גאַנצע אַרבעט אונדזערע איז אַראָפּגעריסן...“

ס'איז געווען אַ שווערער ענין אַפילו מיט די לינסטע אוקראַאינישע חברים. איך דערמאָן זיך ווי איך האָב פאַרבראַכט אַ פּאָר טעג צוזאַמען מיט דעם מיסיטאַ שאַפּאַוואַל אין אַ זומער-ווינונג אין פּראַנקרייך. ער איז אַ דיכטערישע נאַטור, ער שרייבט לידער און קען פילן אַ פרעמדן ווייטאַק. אין טאַקע אויף דעם געביט האָט זיך אַרויסגעשטעלט אונדזער יעדערנס אייגע-נער מקור. ער האָט מיר פּאַרגעלייענט אַ ליד פון אַ נישט-לאַנג פאַרשטאָר-בענעם אוקראַאינישן דיכטער-עמינאַנט. דאָס איז געווען אַ קינדער-וויני-ליד: די מוטער וויינט איין איר קינד און פאַרענדיקט יעדע סטראָפּע מיט די ווערטער:

וועסט אויסוואַקסן, וועסטו ווערן אַ האַנטע!

שאַפּאַוואַל האָט דעקלאַמירט די דאָזיקע ווערטער, און אַ נאַציאָנאַל-ראַמאַנטישער געפיל האָט אים באַלויכטן דאָס ליד. אין דער זעלביקער צייט האָבן ביי מיר די דאָזיקע ווערטער געוועקט אַנדערע זכרונות. האַנטאַ! — איז אויך ביי אונדז איינגעשריבן אין די הערצער. דער זעלביקער היסטאָרי-שער מענטש: פאַר איין פּאַלק אַ העלד, פאַרן אַנדערן — אַ רוצח... איז נישט

אזוי אויך טיטוס, דער רוימישער אימפעראטאָר, וואָס האָט חרוב געמאַכט ירושלים? פאַר זיי איז ער דער *amicus generis humani* פאַר אונדז — טיטוס הרשע. אָט אזוי זעט יעדעס פּאָלק די אוניווערסאַלע זון נאָר פון א י ר אייגענער זייט. און שאַפּאַוואַל זעט די מענטשהייט פון דער אוקראַאינישער זייט, אַז ער האָט שפּאַצירט איבער די גאַסן פון פּאַ-ריז, האָט ער אָפּן מקנא געווען די פּראַנצויזן... פאַר די אומצאָליקע דענק-מעלער אויף די גאַסן. „וויפיל געלערנטע, קינסטלער, פּאָליטיקער האָבן זיי! — האָט ער געזאָגט צו מיר. — ווען וועט קומען די צייט פאַר אונדזער אָרעם, אומוויסנדיק פּאָלק.“ אפשר איז ער זיך מקנא אויך אין דעם טויזנט-יעריקן גלאַנץ פון יידישן פּאָלק?

און פונדעסטוועגן טאָרן מיר — סאַציאַליסטן — נישט קוקן אויף דער זון אויסשליסלעך דורכן נאַציאָנאַלן שפּאַקטיוו. מיר מוזן פּאָדערן, אַז אויך די אוקראַאינישע רעוואָלוציאָנערן זאָלן זיך דורכדרינגען מיט דעם ווייטאַק פון יידן. צווישן אונז טאָרן זיך ניט שמעלן ווי שידווענט די שוואַר-צע געשטאַלטן פון האַנטאַס, פון טיטוסן, פון פעליראַס. אין די באַפריי-טע, סאַציאַליסטישע שמעט טאָרן נישט שטיין דענקמעלער, אויף וועלכע אַ טייל פון די מענטשן וועלן קוקן מיט שרעק.

מיר פאַרלאַנגען פון אַנדערע פעלקער פאַרשטענדעניש פאַר אונדזער ווייטאַק. צי באַזיצן מ י ר אַליין אָט די פעיקייט בנוגע אַנדערע פעלקער?.

אין דער „חברותא“

...אין שפעטן אָונט האָט זיך ביי מיר אין צימער באַוווּזן מיסטער פ. ווערניק (פון „מאַרגן-זשורנאַל“) כּדי מיטצונעמען מיך צו דער אסיפה פון דער „חברותא“. די מאַלצייטן פון די דאָזיקע רוסישע באַלעבאָטים וואָס ווילן אָפהיטן אין אַמעריקאָנער גלות זייער השכלה און לומדות, קומען פאַר רעגלמעסיק יעדן חודש אין אַ מיטוואָך-טאַג (1) היינטיקס מאָל בין איך גע-ווען זייער ער-נאַסט. אַז מיר זיינען אָנגעקומען אין דעם גרויסאַרטיקן האָד-טעל, וווּ דער אָונט האָט געדאַרפט פאַרקומען, האָב איך געפונען אַ ריי באַ-קאַנטע פון מיין געבורטשטאַט — דווינסק. זיי זיינען צוגעגאַנגען — אַלץ עלטערע מענטשן וואָס איך האָב ניט געקאַנט האָבן אין מיין זכרון — און דערמאַנט מיר אָן מייע עלטערן. צווישן זיי — אפרים קאַפלאַן, אַ הירעוודיקער, לאַכנדיקער, מיט פעסטע פלייצעס שריפטשטעלער פון „מאַרגן-זשורנאַל“. ער איז דער טיפּ פון קאַנסערוואַטיוו-רעליגיעזן יידן, וואָס אַר-בעט מיט אַלע מיטלען פון מאַדערנעם זשורנאַליסטישן, שאַרף-צינגערישן אַפאַראַט. ער איז פון קאָוונע, און האָט מיר דערציילט מיט וואַרעמקייט ווי בעל-מחשבות האָט אים אַמאָל אַרויפגעפירט אויפן שרייבערישן וועג. באַ-זונדערס בין איך געווען דערשטוינט און דערפרייט צו זען דאָ וואַלדעקן און זיין פרוי. זיי זיינען אויך געקומען אַהער צום ערשטן מאָל. איך האָב געכאַפט מיט אים אַ קורצן שמועס מכוּח די „רדיפות“ וואָס זיינע פריינד פירן אָן קעגן מיר. ער האָט איינגעהאַלטן געשמייכלט, געזאָגט אַז ס'וועט זיין אַל-רדיט.

אַ הונדערט פאַרשוין האָבן זיך אויסגעזעצט ביי די טישן. מיך האָט מען אוועקגעזעצט לעבן ווערניקן און דעם גריינד-רויען אַלטן מיט די תּמימות-דיקע אויגן, ראובן בריינין. בריינינס געשטאַלט מיט דער בנעימותדיקער באַרד האָב איך געמערקט אויף אַלע מייע ביזאיעטיקע רעפּעראַטן. ער האָט זיך צוגעהערט מיט אַ באַזונדערער אויפּמערקזאַמקייט צו די שילדערונגען פון דער רוסישער רעוואָלוציע. ווייזט אויס, ס'איז אים פּערזענלעך נייטיק

(1) אגב, אין מאַסקווע זיינען געווען באַר:מט ד, „מיטוואָכס“ פון די שריי-בירס; און אין בערלין איז דאָ אַ באַקאַנטע „מיטוואָך-געזעלשאַפט“.

געווען אריינצודרינגען אין די דאָזיקע פאַרבאָהאַלטענע סודות. איצט זיינען מיר געזעסן לעבנאָנאַנד. פון דער אַנדערער זייט טיש האָב איך באַמערקט אַן אַנדער פיגור, אויך אַ ווייסער קאַפּ און באָרד, אָבער מיט אַ הויכן וווקס און אַ לייבן־אויסדרוק אין געזיכט. ווער ער איז, האָב איך ניט געווסט.

ווערניק האָט געעפנט די אסיפה, האָט פאַרגעשטעלט דעם גאַסט, אויב־געפאָדערט צו דער אכילה. נאָכן עסן האָט זיך עס געראַפט אָנהויבן די שיחת חולין פון די געסט. ווערניק איז געווען דער ערשטער דערצו. ער האָט שטייכלענדיק פאַרפירט אַ שמועס וועגן האַלץ־געשעפטן ביי יידן, אַז דאָס איז עפעס ווי אַ נאַציאָנאַלע בראַנזשע ביי אונדז. „איינער האַנדלט מיט וואַלד, דער אַנדערער — מיט צאָן־שמעכערס, קליינע העלצלעך. אַ דריטער — מיט שוועבעלעך... אַלץ האַלץ. און אַ פערטער שרייבט גאָר אַ דראַמע „דערנער־וועג.“ אונדזער גאַסט האָט אָנגעשריבן אַזאַ זאַך, און העלפט מיט צו דער פאַרשטאַרקונג פון אונדזער נאַציאָנאַל־אינדוסטריע.“ איצט האָט שוין ווערניק פריילעך געלאַכט און איבערגעגעבן דאָס וואָרט דעם מיסטער סטאַר. פון אַ זייט האָט זיך אויפגעהויבן אַ „ייד פון אַ גאַנץ יאָר“, מיט דעם לומדישן בערדל, מיטן קאַפּעליוש פאַרוקט הויך איבערן שמערן. מיסטער סטאַר איז דאָ געווען דער שטענדיקער בעל־דרשן וואָס האָט געדאַרפט „אַפֿ־געבן כבוד“ דעם אָפיציעלן גאַסט פון אָוונט. אַ נמרא, אַ מדרש, אַ פּשטל, אַ מילתא רבדיחותא, אַ שפרונג אין דער השכלה, אַ בלייז פון היינטיקע וועלט־קענטענישן, — אין אַזאַ פּילשטראָמיקן וואַסער האָט זיך געליבט באַדן דער מיסטער סטאַר, אליין אַ ייד פון דעם יידישן רוסלאַנד.

ער האָט אָנגעהויבן דעם פּלפול, נעמענדיק פאַר אַ טעמע די נמרא פון סנהדרין: „אין מושיבין בסנהדרין אלא מי יודע לטהר השקץ מן התורה“ (1). איז דאָך אין פּלוג אַ נואַלטיקע קשיה: ווי קען מען גאָר זוכן אַזעלכע ריכטער פאַר דעם העכסטן געריכט, פאַרן סנהדרין? (מיסטער סטאַר האָט מיטן קול און מיט תנועות אונדז טאַקע באַוויזן וו אַ ס פאַר אַ משונהדיקע, ממש אומגלייבלעכע זאַך עס שטייט אָנגעשריבן דאָ אין דער נמרא). אַ קלייניקייט דער סנהדרין? אַ קלייניקייט עפעס וואָס פאַר אַ סאָרט מענטשן דאָרטן דאַרפן זיין פאַרטראָטן! מען רעדט שוין נישט וועגן דער גרויסער תורה וואָס עס דאַרף זיין אין זיי. אָבער וויפיל כאַראַקטער, מאַד־ראַל, מידות טובות דאַרפן פאַרמאַגן אַזעלכע מעטשן! און דאָ קומט די נמרא און זאָגט זיך אַריין אַזעלכע דיבורים ווי „אין מכניסין לסנהדרין אלא מי... לטהר שקץ“... מיסטער סטאַר האָט אונדז אָבער נישט געלאָזן פאַרבלייבן לאַנג ביי דער פאַרווירונג. ער האָט געהאַט צוגעגרייט אַ תשובה.

(1) „מען טאָר ניט אַוועקזעצן (אַלס ריכטער) אין סנהדרין אַ מענטשן סיידין ער קען מטהר זיין אַ שקץ לויט דער תורה“.

נאָר מען קען עס דערקלערן — האָט ער געזאָגט — אויף אזאָ אופן; עס האַנדלט זיך דאָ וועגן אַ קדושה וואָס מען האָט מטמא געווען און ביי וועלכע מען מוז איצט אָפּמעקן די טומאה. דאָ קומט מען מטהר זיין אַ שרץ וואָס האָט אין תּוֹך נאָר ניט געדאַרפט זיין קיין שרץ... היינט ווער קען אַרײַנדרײַנגען ווי עס דאַרף צו זיין אין אזאָ פאַרפּלאַנטערטער זאָך? דער איש תּמים, דער נאַאיווער מענטש, וואָס איז פּרעמד פּון דער וועלט, חס־ושלום! וואָס וועט ער דאָ פאַרשטיין. נאָר אַ וועלט־מענטש, אַ דורכגעטרי־בענער אין אַלע הוויות העולם קען זיך דאָס אונטערנעמען. אַ מענטש ווי ריש לקיש, וואָרום די גמרא דערציילט אַז די חנונים, די סוחרים פלעגן אָנ־טרויען געלט אָן אַ שטר דעס מענטשן מיט וועלכן זיי האָבן געזען אַז ריש לקיש גייט אין גאָס אַרומגענומען. אַז ווי באַלד ריש לקיש האָט אזאָ צוטרוי צו דעם מענטשן, מעג מען אים שוין אָנטרויען געלט, אַפילו אָן אַ צעטל (די סוחרים פּון דער „חברותא“ האָבן מיט סימפּאַטיע צוגע־שאַקלט מיט די קעפּ. געבן געלט אָן אַ וועקסל — דאָס איז ביי אַ סוחר די העכסטע מדרגה פּון צוטרוי!)... פּרעגט זיך איינגעמלעך די קשיה: וואָס דער־ציילט אונדז די גמרא אזאָ מעשה מיט ריש לקיש? און אַז למשל ר' יוחנן וואָלט געזאַנגען געאַרעמט מיט אַ מענטשן, וואָלטן די קרעמער נישט גע־האַט צו אים דעם זעלביקן צוטרוי? און אַז אַן אַנדער אַמורא וואָלט געווען — איז ניט? נאָר די מעשה איז אזוי (סטאָרס אויגן האָבן גענומען לייכטן מיט וויץ). איר ווייסט דאָך מסתמא ווער ריש לקיש איז געווען? זיין פאַרגאַנגענהייט? ער איז דאָך געווען אַ לסתים, אַ רויבער, אַ דורכגעטרי־בענער יונג. און שפעטער האָט ער זיך איבערגעאַנדערשט, געוואָרן — אונ־טער דער השפּעה פּון ר' יוחנן — דער גרויסער למדן, דער גרויסער צדיק (ר' יוחנן האָט אויסגעגעבן פאַר אים אַפילו זיין שוועסטער). אָבער, פאַר־שטייט זיך, די נאַנצע קענטשאַפט פּון דער וועלט מיט די מענטשן מיט אַלע שטיק, איז ביי אים אויך פאַרבליבן... אין זכרון. נו, קענט איר שוין איצ־טער פאַרשטיין, וואָס די גמרא דערציילט אונדז אַז ווען ריש לקיש איז גע־גאַנגען געאַרעמט מיט אַ מענטשן, ריש לקיש וואָס האָט געקענט דערקענען אַ שווינדלער, אַ גנב, אַ פייקער, — האָבן זיך טאַקע די סוחרים געקאַנט פאַרלאָזן אויף זיין מבינות (דער נאַנצער זאַל האָט אויסגעבראַכן אין אַ געלעכטער) אָבער וואָס פאַר אַ מבין אויף גנבים איז, למשל, אזאָ מענטש ווי ר' יוחנן? אַז יעדער שווינדלער קען אים מסתמא אָפּנאַרן? אַט דאָס מיינט טאַקע די גמרא: אין סנהדרין זאַל מען רופן מענטשן וואָס פאַר־שטייען זיך אין אַ טומאה־זאָך...

...סטאָר האָט געשאַטן מיט חכמות, מיט פסוקים, מיט משלים, ער האָט צונויפגעפירט אַ וואַנט מיט אַ וואַנט. דער עולם האָט זיך געקוויקט אין התפעלות. דער בעל־דרשן אַליין האָט נאָך העכער אַרויפגערוקט דעם

קאפעליוש, זיך געהיצט, אָבער דעם לאַגנישן פאַרעם האָט ער נישט אַרויס-
געלאָזן פון האַנט. איך האָב נישט פאַרשטאַנען וואָס פאַר אַ שייכות האָט
עס צו מיר... די קרושה, האָט ער ווייטער גערעדט, קען נישט יעדערער אָפּ-
וואַשן פון איר טומאה. און וויפיל זען מיר היינט אַרום אונדז קרושות וואָס
זיינען פאַרשוועכט און פאַראומרייניקט! נעמט אונדזער לשון קודש, און
נעמט ארץ-ישראל... און נעמט די פילאָסאָפיע, די הייליקע חכמה — וואָס
פון איר איז געוואָרן. מען טראַכט עפעס בקרושה? פאַר וואָס שטייט עפעס
אלוהי אברהם, אלוהי יצחק ואלוהי יעקוב? יעדעס מאָל אלוהי? עס האָט
דאָך געקאָנט שטיין מיט אַמאָל: אלוהי אברהם, יצחק ויעקוב? נאָר די מעשה
איז אזוי: דער נאָט פון יצחק איז ניט געווען דער נאָט פון אברהם. יעדער
איינער פון זיי האָט דערקענט דעם בורא פון זיך אליין. דאָ איז ניט שייך
קיין ירושה. יעקב האָט נישט געקאָנט באַקומען בירושה דעם נאָט פון
יצחק. ער האָט אים געמוזט אליין דערקענען...

...און נעמט טאַקע דעם סאַציאַליזם — האָט סטאַר געוואָרפן שוין
דירעקט אַן אויג אויף מיך — וואָס טוט זיך דאָרטן אָפּ! אַלץ ווילן זיי
דערקענען על פי חכמת מאַרקס. מאַטעריאַליסטן זיינען זיי, אַלץ מיטן שכל
הישר. קיין אַנדערע כוחות זען זיי נישט, פאַרשטייען זיי נישט... מען דער-
ציילט וועגן אַ שמועס וואָס איינער אַ חסיד האָט געהאַט אַמאָל מיט מתנגדים.
דער חסיד האָט זיי דערציילט ווי ר' שניאור זלמן איז אַרויס דעמאָלט — דעם
י"ד כסלו — פון תּפּיסה. „וואָס פאַרשטייט איר דאָ ניט — האָט ער געזאָגט
— ס'איז געווען נאָר פשוט. ס'איין אַריין אין טורמע דער מלאך מיכאל
און גבריאל. דער מלאך מיכאל האָט אָנגענומען דעם רבין פאַר איין האַנט.
דער מלאך גבריאל פאַר דער אַנדערער, — און זיי האָבן אים אַרויסגעפירט.
אמת, עס זיינען געשטאַנען ביים טויער די סאָלדאַטן מיט שווערדן. אָבער
וואָס פאַר אַ פנים האָבן זיי געהאַט מיט זייערע שווערדלעך! איר פאַרשטייט
דאָך אַליין... איינער פון די מתנגדים האָט זיך דערלויבט אַריינוואַרפן אַ
וואָרט: מען זאָגט אַז מען האָט דעמאָלט געגעבן דעם גראַדאָנאַטשאַלניק
עפעס אין יד... — האָט זיך דער חסיד אָפּגערופן מיט פאַראַכטונג: „אַ,
דאָס זאָגט מען דאָך פאַר אייך, מתנגדים, כדי דאָס מקרב צו זיין צו אייער
שכל... אין דער אַמת איז עס געווען נאָר פשוט, אָט ווי איך דערצייל
איך“...

...אומעטום איז היינט די קרושה פאַרשוועכט. און מען דאַרף אומעטום
האָבן אַזעלכע מענטשן וואָס זאָלן קענען מטהר זיין דעם שרץ... ס'איז
מאַלע געווען אַ פּלאַ: ווי קומט אַזאַ מענטש ווי ד"ר שטיינבערג, פון אַ לומדי-
שער פאַמיליע פון משכילים, אליין אַ געלערנטער, אַן אַרוואַקאַט צו די באַל-
שעוויקעס? ווי קומט ער צו זיין ביי זיי אַ מיניסטער, און נאָך וואָס פאַר אַ
מיניסטער. אַ קאָמיסאַר פון צדק ומשפט, פון גערעכטיקייט. ווי שטימט עס

מיט דער תורה? נו, טאקע א סאציאליסט, אן ערלעכער סאציאליסט. אָבער ווי קומט ער צו זיי? — אָבער דאָס מיינט טאקע די גמרא: אין מושיבין בסנהדרין אלא מי יודע לטהר את השרץ... ער איז געגאנגען דאָרטן ווי מען האָט געדארפט אָפּמעקן די טומאה. נאָר א וועלט־מענטש האָט געזאָלט זיין דאָרטן א ריכטער, א קאָמיסאַר...

די לעצטע ווערטער אין תנועות זיינען שוין דערטרונקען געוואָרן אין א שטורעם פון הענט־פאַטשעניש. אָפּווישנדיק דעם שווייס, א צופרידענער האָט זיך מיסטער סטאַר געזעצט. דער עולם האָט זיך געפרייט מיט דעם ווי ער האָט געדרייט און געדרייט און דאָך אַרויפגעפירט אויפן גאַסט. אי ער האָט אַריינגעזאָגט קלאָר וואָס ער טראַכט וועגן מײן „אַמט“ אי ער האָט דאָס אויסגעדרייט אויף צום גוטן. אָט דאָס רופט זיך אַ דרוש!

איצטער האָב איך געדארפט עפעס זאָגן, טאקע מכוח „ידישקייט און סאציאליזם“. ווי נאָר איך האָב זיך אויפגעשטעלט צו רידן, האָט זיך אויפ־געהויבן ראובן בריינין און נאָך אים מיט א גערודער דער גאַנצער עולם — און מען האָט אָנגעהויבן פאַטשן בראַוואָ, פאַטשן לאַנג, אָן א סוף. איך האָב זיך נאָר געחידושט. פאַר וועלכע מעשים טובים גיבן זיי אָפּ כבוד אַ יונגן מאַן, זיי עלטערע מענטשן, א סך פון זיי מיט יאַרמלקעס אויפן קאַפּ? און אין וואָס פאַר אַן אויפמערקזאַמער שטימונג זיי אַלע האָבן זיך באַלד צוגעהערט צו מײן רעדע, וואָס איז דאָך געווען אין תוך געווענדעט קעגן זיי! אַ מאָדנע פּאָלק יידן... איך האָב זיי געבעטן נישט אונטערשרייבן „דאָס קאָמיסאַרישע אין דעם יידן, נאָר דאָס יידישע אין קאָמיסאַר“, ווייל אַלע טיטולן און נעמען זיינען אַ שפּיל פון דעם צופאַל. זיי זאָלן זיך ניט ווונדערן אויב אַן „ערלעכער ייד“ איז אַ רעוואָלוציאָנערער סאציאליסט. אַן אָרגאַנישע פאַרבינדונג צווישן יידישקייט און סאציאליזם איז גאָר פשוט. פונקט אזוי פשוט ווי די מלאַכים ביי ר' שניאור זלמען... אָבער ווען איז דאָס גערעדט געוואָרן, ווען די יידישע רעליגיאָזיטעט איז עכט און טיף אויף אַן אמת. אַ רעליגיע טאָר ניט פאַרשטיינערט ווערן אין טרוקענע מצוות און אַבסטראַקטער לומדות. זי מוז שטענדיק אויפגעלעבט ווערן דורך גרויסע אויפגאַבן, דורך מעשים טובים וואָס עס פאַרלאַנגט די וועלט. אָט איז היינט אונטערדריקט דער סאציאַלער יושר, אָט גרייט מען זיך צו נייע מלחמה (וואָס גיסן זיך אויס שטענדיק צו יידישע קעפּ), אָט איז היינט די מענטש־הייט פאַרוונקען אין יאָגעניש נאָך די טעכנישע גליקן. ווי קען שווייגן דער־צו די כנסת ישראל אָדער די היטער פון דער תורה? ... אייביק איז די תורה? אָבער אייביקייט הייסט ניט אייביקע פאַרשטיינערטקייט פון לחות, נאָר דווקא אייביקער צוזאַמענבונד מיט די צרות און פיין פון יעדער צייט. אייביקייט איז צייטיקייט... בכל דור ודור הייב אָדם לראות את עצמו כאלו הוא עומד לפני הר סיני. מיר שטייען שטענדיק פאַר דעם באַרג סיני, מיר

הערן שטענדיק די דונערן און בליצן, מיר באקומען שטענדיק נייע מאַדאַ-
לישע התחיבותן צו מעשה... ס'איז ווייניק צו שטרעבן צו אן אייגן לאַנד,
צו אן אייגענער שפראַך. ארץ־ישׂראל אַליין איז ניט גענוג ווי ציוניסטן
מיינען. וואָס פאַר אַ לעבן וועט מען פירן אין ארץ־ישׂראל? וואָס
וועט מען ריידן אין דער הייליקער שפראַך? אַט דער פאַרלאַנג נאָך אַן אַנ-
דער דרך החיים גיסט זיך צונויף מיטן סאָציאַליזם... מיר לייענען מיט דער-
שיטערונג אין דער פּאָנאַם־כראָניק פון רחל פּייגענבערג, ווי רויק, איבער-
צייגט האָט זיך מוסר־נפש געווען דער אַלטער רב. מיר הערן ווי אין רוסי-
לאַנד טראָגן היינט יסורים פאַר זייער אידעע די ציוניסטישע סאָציאַליסטן.
און נישט דווקא זיי אַליין. און מיר פילן אַז ס'איז דאָ אַן אינערלעכע פאַר-
בינדונג צווישן יענעם רב און די דאָזיקע יונגע יידן. אין שטראָם באַוואַ-
סערט די פעלדער פון אַזאַ יידישקייט און אַזאַ סאָציאַליזם...

דער עולם איז געווען זעליש פאַרטשעפעט. ער האָט ניט געקענט מקבל
באהבה זיין אַזעלכע רייד, אָבער ער איז געווען עפעס ווי גערירט. פון אַלע
זייטן האָבן זיך געצויגן הענט אויף צו דאַנקען. מען האָט גענומען אַרויס-
טרעטן מיט רעדעס. ווי אַ באַרג האָט זיך אַוועקגעשטעלט דער גרויסער מאַן
מיטן לייבן־אויסדרוק פון געזיכט. דאָס איז געווען דער באַרימטער מ. מאַס-
ליאַנסקי; נאָך אַלס קינד האָבן איך געהערט וועגן זיינע דונערדיקע דרשות
אין אַמעריקע. „וואָס פאַר אַ ווונדער האָט אַקערשט גערעדט פאַר אונדזער-
רע אויגן! — האָט ער געדונערט. — אַ געוועזענער רוסישער מיניסטער אַ
ייד! איר פאַרשטייט: אין סאַמע קאַבינעט פון צוררי ישׂראל, פון אַ שטשע-
גלאַוויטאַוו, פון אַ באַגאַלעפּאַוו איז געזעסן אַ ייד!.. היינט וואָס פאַר אַן
אמונה אין יידנטום! צי וואָלט דאָס מעגלעך געווען מיט אַ פּופּצן יאָר צור-
ריק? (מאַסליאַנסקי האָט געאַרבעט מעשים מיט זיין גאַנצן קערפּער, האָט
געשטורעמט, געקלאַפּט מיט די הענט, פאַרכלינעט זיך מיט דער שטיי (מיט
15 יאָר צוריק האָט דאָך אַ סאָציאַליסט געווייכט פון יידישקייט, ווי פון שטן.
און היינט וואָס זען מיר? האָט איר געזען (און ער האָט טראַגיש אויסגע-
שטרעקט אויף מיר די הענט) די פּלאַס־פּייערן פון זיינע אויגן, זיין תּמימות?
ד"ר שטיינבערג, איר האָט מיר געגעבן היינט אַ סך טרייסט אויף מיינע
עלטערע יאָרן. אַ דאַנק אייך, מיין יונגער פּריינד און מיין רבי!"

אין דעם נוסח איז עס געגאַנגען ווייטער. מיט אַ רויקער ערנסט-
קייט האָט גערעדט בריינין. „לאַ אלמן ישׂראל — דאָס איז איינע אַלטע וואָר-
הייט (האָט ער גערעדט אין זיין געמישטן יידיש־דייטשן לשון). אימער ווערן
געבאַרן אין אונדזער פּאַלק נייע מענטשן, וואָס ציען די קייט פון יידנטום..
איך באַווונדערע דעם מוט פון אונדזער יונגן פּריינד, אַרויסצוטערטן מיט
אַזעלכע וואָרטע אין דער היינטיקער צייט. (מיר איז געווען מאַדנע צו הערן
איצט אַזוי נאָענט ברייניגען, וואָס איז אַזוי אַבסטראַקט־ווייט געווען פון מיר

אין די יינגלשע יארן. אין פאָטערס ביבליאָטעק האָב איך אַלס קינד געפונען אַ בוך פון בריינינען וועגן פּרץ סמאָלענסקין. דאָס בילד פון סמאָלענסקין האָט זיך פאָרוואַקסן מיטן נאָמען פון מחבר בריינין). די סענסאַציע פון אַוונט איז אָבער זיכער געווען די פּלוצימדיקע דערקלערונג פון פּאָרויצער: „וואַלדעק בעט דאָס וואָרט“ — און זיין אַרויסטרעטונג.

דוכט זיך, אַ ביסל פּאַרלענן, האָט וואַלדעק גענומען רידן. דער אָפּ-טער איראָנישער בייטאָן האָט געפּעלט. ער האָט דערקלערט אַז אין אַ סך פונקטן איז ער איינשטימיק מיט מיר... ס'איז דאָ ביי אונדזערן אַ מענטשן אָפּטמאָל אַ בענקשאַפט נאָך אַ ביסל יידישקייט. טאַקע נאָך דער שול, די אַלטע מנהגים. אַז עס קומט דער אַוונט פון יום-כּפור, פאַר כּל-כּרדן איז פילט מען עפּעס אין זיך... עס ווילט זיך זיין צווישן יידן. און ווי אָפּט טאַקע פרוווי איך דעמאָלט אַריינצוגיין אין אַ שול... אָבער (דאָ האָט גענומען מיט קלינגען דער איראָנישער טאָן וואַלדעקס) מען קומט אין שול און מען זעט ווי מען דינגט זיך דאָ פאַר עליות, פאַרן מזרח... דערמאָנט מען זיך ווידער אַן אונדזערע בראָדוויינאַסן, אַן אונדזערע וואַכעדיקע געשעפטן... ס'איז נישטאָ קיין וואַרעמקייט... און מען נייט ווידער אַוועק...

די גאַנצע מסיבה איז געזעסן פאַרחידישט, האָט געשלאָנגען די ווער-טער, האָט זיך איבערגעקוקט מיט נייגער. דאָס זיינען טאַקע געווען נייע ווערטער אין דער חברותא וואָס האָט נישט צווישן זיך קיין סאַציאַליסטן. מען איז געווען צעוואַרעמט ביי נאָר. פּישמאַן, רעדאַקטאָר פון „מאַרגן-זשורנאַל“, האָט נאָך אין אַ רעדע פאַרטיידיקט לנבי מיר דעם ציוניזם. און אפּריס קאַפּ-לאַז, דער פרומער זשורנאַליסט, איז אַרויסגעטראָטן מיט אַ לצנותדיקן ענט-פער צו וואַלדעקן. „מיד אויך — האָט ער גערעדט — ציט אַ מאָל צו יע-נעם לאַגער וווּ איך האָב גאָר נישט וואָס צו טאָן. עס ציט מיד אַמאָל אַ קוק געבן ווי גייט עס צו ביי די סאַציאַליסטן, וואָס פאַרהאַסן אונדז, וואָס דאַרפן ראַטעווען די וועלט. און עס מאַכט זיך אַמאָל אַז ווען וואַלדעק גייט אַריין אין אַ שול, גיי איך אַריין אין אַ סאַציאַליסטישן לאַקאַל צו אַ מיר טינג... און איך מוז אייך זאָגן אַז אויך דאָרטן איז גאָר נישט אַלירייט. מען רייסט זיך, מען דינגט זיך פאַר אַן עליה, מען שטופּט איינער דעב אַנדערן פון מזרח, און מען פאַטשט זיך טאַקע אויך... טראַכט איך מיר דעמאָלט: וואָס זיינען זיי בענער פאַר אונדזערע בראָדווייניידן? און איך גיי אַוועק צוריק!...“

וואָלט קאַפּלאַן אַרויסגעזאָגט אַזעלכע ווערטער מיט אַן ערנסט, מיט אַ פונק ווייטאָג, — וואָלט זיין פאַראַלעלע רעדע צו וואַלדעקן געהאַט אַ טיפּערן זינען. וואָרום אַ זייער ענלעכער שאַטן ליגט טאַקע היינט איבער דער יידישער שול פונקט אַזוי ווי איבער דעם סאַציאַליסטישן לאַקאַל. קאַפּ-לאַן האָט אָבער געוואָלט מיט אַ העזהדיקן ענטפער אָפּשטופּן די „העזה“

פון וולאדעקן. האָט מען געלאַכט איבער זיין איינפאַל, און דער ערנסטער ענין וואָס האָט זיך דאָ אָנגעמערקט איז איינגעזונקען ווי וואַסער אין זאַמל. ביי אַ געהויבענער שטימונג האָט זיך פאַרענדיקט דער אָונט. און נאָך אַ מאָל די זעלביקע פּראָגע: פאַר וואָס, פאַר וועלכע מעשים טובים האָבן זיך די דאָזיקע יאַרמאַלע-יידן מיט אַן אינערלעכן אינטערעס באַצויגן צו מיר? זאָל דאָס זיין מער נישט די קליינשטעטלדיקע התפעלות פאַר אַ יידן, וואָס איז געווען נאָענט צו מלכות? אוודאי איז דאָס אַ גרויסער פאַקטאָר פון אַכט-מונג ביי יידן. איך געדענק ווי אין די ערשטע יאָרן פון פּאָליטישן ציוניזם האָבן יידן אין די בתי-מדרשים מיט יראת הכבוד גערעדט וועגן ד"ר הערצל: אַ קלייניקייט, לפני מלכים יתיצב! פונדעסטוועגן איז היינטיקן אָונט גע-ווען עפעס מער ווי נאָר אַכטמונג צו אַ געוועזענעם „שרה". איך האָב גע-פילט, אזוי ווי דורך אַ גלעזערנער וואַנט, עפעס אַ נעפלדיקע אינערלעכע פאַרשטענדעניש. אפשר דערפאַר ווייל ביידע צדדים האָבן אַפּעלירט צו די זעלביקע מקורות.

די דאָזיקע גאָראַמאָליקע מקורות (און אויך די רדיפות פאַרבונדן מיט זיי) האַלטן אייגנטלעך אויף די געמיינשאַפטלעכקייט פון יידישן פּאָלק עד היום. דאָס מאַכט, למשל, מעגלעך אַז יידן — געהעריקע צו פינדלע-בע סאָציאלע שיכטן — קענען זיך נאָך צונויפקומען אין אַ סינאָגאָגע. אויב סינאָגאָגע קען נאָך עד היום אויפנעמען אין זיך דעם גביר ווי דעם אָרעמאָן, דעם שיינעם מוזה-יידן ווי דעם קבצן ביי דער טיר, אויב זי קען נאָך אַריבערשפּרייזן די סאָציאלע קעגנזאַצן אין אירע אייגענע ווענט, -- איז דאָס נאָר צוליב דער יידישער געשיכטע וואָס שטעקט אין די ווענט. מען טראָגט אין זיך דעם זכרון פון געמיינזאַמע גייסטיקע קוואַלן און באַ-זונדערס פון די געמיינזאַמע ביטערע קוואַלן פון די יאַר-טויזנטער („קוואַלן") הייסט דאָך צווייערליי: סיי מקורות סיי יסורים). דאָס מאַרטיריום פון דער יידישער געשיכטע לעבט נאָך אין דער סינאָגאָגע. דאָס דערהייבט, אזוי צו זאָגן, דעם גביר און דעם אָרעמאָן איבער זייער היינטיקער סאָציאלער פאַרשיידנקייט. דאָס פאַרבינדט זיי צוליב דעם שטענדיק מעגלעכן, מאָרגן-דיקן נאַציאָנאַלן (ממילא אויך סאָציאַלן) חורבן. ס'איז פאַראַן עפעס אַזעלכעס וואָס איז נישט סאָציאַלער, נאָר פשוטיידישער מזל. נישט נאָר דאָס פאַרגאַנגענע, אויך דאָס צוקונפטיקע מאַרטיריום שוועבט אַרום אין דעם בית-מדרש... קיין אַנדערע רעליגיעס אין דער וועלט טראָגן היינט נישט דעם שטעמפּל פון יסורים און מסירת-נפש אויף זיך. זיי זיינען אַלע זאַט, מעכטיק, זעלבסט-צופרידן. די יידישע רעליגיעזע מאַסן אַליין שטייען עד היום אויפן שוועל פון צייטן ווען עס פאַדערט זיך פון זיי מסירת-נפש צוליב זייער יידישקייט. (די פּאָגראַמען אין אוקראַינע און ווייסרוסלאַנד האָבן עס ווידער באַוווּזן מיט אַ פּאָר יאָר צוריק). אָט די אינסטינקטיווע

גרייטשאפט צו ליידן אָדער אפילו דאָס געמיינזאָמע פאָרויספילן פון ליידן, לעבט אין דער סינאָגאָגע און פאַרבינדט די סאָציאַל־פרעמדע עלעמענטן פון יידן.

געוויס איז דער ייד — דער בעל־גוף, מחוץ פון דעם בית־המדרש, פונקט אזא „אויסכויטער“ בנוגע זיינע „ברידער“ ווי אלע אַנדערע גבירים. און אויך אין דער סינאָגאָגע גופא, בעת ער שטייט אונטערן טלית, ענדערט זיך ניט די סאָציאלע נאַטור פון יידישן גביר. דער ייד פון דער מזרח־וואַנט קוקט מיט באַזונדערע אויגן אויפן „המון“ אונטן. אָבער ס'איז דאָ עפעס אַ ווינקל אין דער יידישער נשמה אין וועלכן עס וועבן זיך פאַרבאָרגענע געמיינזאָמע פּעדעם. אפשר טאַקע דערפאַר ווייל די מזרח־וואַנט גופא איז אַ וואַקלענדיקע.

איך רעכן אז היינט אין אָונט האָט געלאָזט הערן זיין שטים אָט דער ווינקל פון דער נשמה. צוליב דעם האָבן זיי — אין דער „הכרותא“ — צו־ געהערט זיך צו אַ יידיש־סאָציאַליסטיש וואָרט, און אפילו פאַרטראַכט זיך... פ. ווערניק און נאָך אייניקע האָבן נאָך נישט געוואָלט פאַרענדיקן דעם אָונט. זיינען מיר, צוזאַמען מיט פרוי סלוצקי, אוועקגעפאַרן אין אַ רוסישן קאַבאַרע. אַ פשוטער, דורכשניטלעכער קאַבאַרע, אין וועלכן מען האָט פון דער סצענע געזונגען רוסישע לידער, געטאַנצט טראַדיציאָנעלע רוסישע טענץ. פאַר וואָס עפעס אַהער? וואָס פאַר אַ באַציונג האָבן געהאַט צו די רוסישע העמדלעך אין דעם זאַפטיקן „פּאַניע־לשון“ די אלטע, דורכ־ געווייטע אין יידישקייט יידן?... דאָס איז די באַציונג פון אינסטינקט־ ווער נאָענטקייט, פון עפעס אַן „אומגליקלעכער ליבע“ צו רוסלאַנד. אָט די ליבע צום רוסישן לאַנד האָבן איך דאָ שטענדיק אין אלע קרייזן פון יידן אָנגעטראָפן. זי האָט מיך ווייניק געוונדערט ביי די יינגערע ראַדיקאַלע שיכטן, פאַר וועלכע רוסלאַנד האָט זיך צונויפגעפלאַכטן מיט זייער קעמ־ פּערישער אידעאָלאָגיע. די צערטלעכקייט איז געווען פאַרשטענדיקט ביי די היינטיקע אויפגעקומענע אַלרייטניקעס, ווייל אין די זכרונות פון רוסלאַנד האָט פאַר זיי געשיינט זייער אייגענע העזהדיקע יוגנט. אָבער רירנדיק און טאַקע סימבאָליש איז געווען די באַוווסטזיניקע סימפּאַטיע צום רוס מצד די עלטערע, פרומע דורות־דערפאַרענע קרייזן. דאָס איז געווען ווייט נישט די סחרישע סימפּאַטיע צו אַ לאַנד מיט פּרנסה. ווייל פּרנסה בשפע האָבן זיי געהאַט דאָ אין אַמעריקע, און ווייל רוסלאַנד האָט זיי אונטערנעטראָגן אויך פּאַנגראָמען און רשעות. דאָס איז מסתמא די סימפּאַטיע פון אַן אלטן פּאָלק צו אַ יונגן, ביי וועלכן די ביינער זיינען נאָך פריש און דער באַוווסטזיין נאָך פּרימיטיוו־קלאָר. דעם רוסישן פּאָלקסמענטש, דעם זעליש־אומפאַר־ ברויכטן, גייסטיק אימפּולסיוון (אין גוטן און אין בייזן) רום האָט דער דורכשניטלעכער ייד כמעט ליב. אין דער ציוויליזירטער אייראָפּע און אין

דער דזשענטלמענישער אַמעריקע געפינט דער ייד אַן איידעלן באַנעמען.
אָבער ער ווײַס, אַז דער דזשענטלמען עפנט ניט אויף פאַר אים קיין האַרץ
און האָט קיין אינטערעס ניט צו זיין יידיש האַרץ. וואָס פריינדלעכער דער
אויסדרוק פון פנים, אַלץ פאַרשלאָסענער די צונאַנגען צו דער נשמה. דער
רוסישער פּאָלקס־מענטש באַזיצט נאָך די קינדערשע נאַאיווימעט, לאָזט צו
די דירעקטע באַציונג פון מענטש צו מענטש. ווי אַ זיידע צום קינד, קען
זיך אָפטמאָלס דער ייד באַציען צום רוס. פאַרמאָערט פון דער מערב־
קולטור, רוט זיך דער ייד אָפּ אין דער רוסישער פשטות. אפשר דאָ אין
אַמעריקע, וווּ דער ייד איז דאָך געשעפטלעך און פּאָליטיש גלייכבאַרעכ־
טיקט, דערפילט ער באַזונדערס די זעלישע קאַלטקייט פון אַרום...
און אויב מיינע באַגלייטער האָבן פאַרטראַכט צוגעהערט זיך צו די
רוסישע ניגונים אין קאַבאַרע, האָבן זיי נישט נאָר געוואָלט מיך מהנה זיין.
זיי האָבן זיך אויך מהנה געווען.

סטאַלין און טראַצקי

26טער יאנואר.

היינט האָב איך באַקומען בריוו פון דער היים. אין זיי ווערט אזוי פיל דערציילט וועגן די חכמות פון מיין קליינער פיריאָריקער טאַכטערל. די מוטער לייענט איר די מעשה וועגן דער ציג און די זיבן ציגעלעך מען האָט זי געהייסן נישט עפענען די טיר, ווייל דער וואָלף קען אַריינשפּרינגען. „אַט אזוי — זאָגט מען איר דעם מוסר השכל — טאַרן אויך קליינע קינד דער נישט לויפן עפענען אַליין די טיר, עס קען אַריינקומען אַ שלעכטער מענטש“. אין דעם זעלביקן טאָג איז זי אָבער געלאָפן צו דער טיר, דערהערנד די דעם קלונג פון דער מוטער. אז יענע האָט גענומען אויסרידן איר דער-פאַר און דערמאָנט די מעשהלעך, האָט דאָס מידעלע אָפגעענטפערט: „אָבער דו ביסט דאָך אַ גוטער מענטש“...

...מיר זיינען זיך צונויפגעקומען היינט מיט אַ פּאָר רוסן, רוסישע רוסן, מכוח איינאַרדנען מיינעם אַ פּאַרטראַג אין רוסיש. סוף כל סוף איז דאָך דער „אָפיציעלער“ לשון פון דער אַקטאָבער-רעוואָלוציע — רוסיש. אַלעקסאַנדער הערצן האָט אַמאָל געשריבן, אז פּראַנציוויזש איז די אַלגעבראָ פון רעוואָלוציע. דאָס געהייליקטע לאַנד און די שפּראַך פון רעוואָלוציע איז אַמאָל געווען פּראַנקרייך און פּראַנציוויזש. אין אונדזער עפּאָכע, ווייזט אויס, האָט זיך די שכינה אַריבערגעטראָגן קיין רוסלאַנד. דער רעוואָלוציאַר נערער פּאַטאַם פון דער וועלט-געשיכטע רעדט איצט דורך די געשעענישן, דורך די ווערטער און אותיות פון רוסיש. דאָס וואָרט „סאָוועט“ איז גע-וואָרן אינטערנאַציאָנאַל. און דער „אינטערנאַציאָנאַל“ קלינגט צום מייסטן רוסיש. אַנדערע פעלקער האָבן היינט אַן אייגענע שפּראַך אין זייער מאַרט-רערטום, אין רדיפות און צרות. אָבער אַן אייגענע שפּראַך אין מרידה האָט דערווייל — אין אונדזער יאָרהונדערט — דאָס רוסישע אַליין.

דאָס גילט אָבער נישט שטאַרק פאַר אַמעריקע. דאָ איז רוסיש אַ מעגל-לשון אָדער ביי די אָפגעשטאַענע באַלעבעסלעך און בעלי-גופים אָדער ביי די יידישע אַסימילירטע סאָציאַל-דעמאָקראַטן. ס'איז דאָ אפילו אַ כלומרשט-קאָמוניסטישע צייטונג („נאווי מיר“), אָבער זי רעדט אויך אין עפעס אַ רוסישן זשאַרגאָן, אויסגעמישט מיט ברוטאַלע אַמעריקאַניזמען און מאַרק-

סימטישער פראזעאָלאָגיע. די קעפלעך פון די נייעס שרייען אַרויס מיט דער זעלביקער לאַקאָנישקייט ווי ביי די אַמעריקאָנער בלעטער. „פּערד פּאַלט פון דאָך, צעקוועטשט צוויי מענטשן!“ — אין דעם דאָזיקן נוסח שרייבן זיי אַלע. ס'איז שווער צו אַרגאַניזירן דאָ אַ רוסישע פּאַרזאַמלונג אויף אַ רעוואָלוציאָנערער טעמע.

עס זיינען פאַראַן אין ניו-יאָרק און נאָך אַ פּאַר שטעט רוסישע „גע-זעלשאַפטן פון קעגנזייטיקער הילף“. אַפילו אייניקע אַנאַרכיסטישע אַרבע-טער זיינען דאָרטן פאַרטראָטן. אָבער זיי ווערן אַלע דערשטיקט פון דער אַרומיקער קלעפיקער סביבה און זיינען אַרעם ווי צדיקים. די רוכן שלאָגן אונדז פּאַר צו אַרגאַניזירן מיין פּאַרטראַג אין נאָמען פון זייער הילף-גע-זעלשאַפט און דעם „ריוח“ טיילן מיט זיי. סלוצקאַיאַ רעדט מיך אָפּ דער פּון; זי וויל אַרגאַניזירן אַ גר ו י ס ע רוסישע פּאַרזאַמלונג, אין נאָך מען פון שטיינבערג-קאָמיטעט. די רוכן שטייען אָפהענטיק, האָבן פאַרדרום וואָס זיי זיינען אזוי שוואַך...

ווי אויף דעם לייזונט פון קינאָ דערשיינען אַלץ נייע מענטשן. אָט איז זאַקס, וועמעס געזעלשאַפטלעכע פּאָזיציע איז מיר דאָ נישט פאַר-שטענדלעך. מיט אים האָבן מיר זיך געטראָפּן צום ערשטן מאָל אין בערלין, בעת ער איז געקומען מיט אַ פּאַר יאָר צוריק מיט אַ פּלאַן צו שאַפּן אַן אַלזעטלעך יידישן וויסנשאַפטלעכן לייבאַר-סעמינאַר. פון דעם פּראָיעקט איז פאַמעלעך אַרויסגעוואָקסן דער געדאַנק פון אַ יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט.

ביי מיר אין וווינונג זיינען זיך צונויפגעקומען די ערשטע פּיאָנערן פון דער זאָך, כדי דורכצושמועסן זיך וועגן דעם מיט זאַקסן. פון די אָנטייל-נעמער פון יענער אסיפה זיינען שוין היינט אַ סך אָפּגעטראָטן אָן אַ זייט. ס'איז געווען דעמאָלט צווישן אַנדערע ד"ר סאַלָאָוויטשיק, נ. שטיף, ליט-וואַק. אָנגעצונדן זיך מיט דעם ענין און אַריינגעלייגט די ערשטע גרויסע מאָס אַרבעט האָט שטיף. צוליב דעם וואָס דער נעביי האָט באַקומען אַ מיר-ליטאַנטיידישיסטישן כאַראַקטער, האָבן זיך אָפּגערוקט די ציוניסטן. אָבער שטיף האָט זיך געצילעוועט שאַפּן אַ באַמת אַלזעטלעכע אַרגאַניזאַציע. ד"ה אַריינציען אין דער זאָך נישט נאָר דעם אמת, נאָר אויך דעם „עמעסי פון מאַסקווע. קעגן דעם איז שוין אויפגעטראָטן אונדזער איינער. וואָרום די חכמת-ישראל פון מאַסקווע-מינסק-כאַרקאָוו איז דערווייל נישט נאָר וויסנשאַפט, נאָר אויך מלוכהשע מאַכט. מיט די שלוחים פון דאָרטיקע יידי-שע אינסטיטוציעס קענען מיר נישט רירן אַפילו וועגן גראַמאַטיק און אַר-טאָגראַפיע, אזוי לאַנג ווי זיי נעמען איבער אויף זיך די אַחריות פאַר דער טשעקאַ און דיקטאַטור. „חכמה צוליב חכמה“ איז אַן אומווירדיקע שפּיר לעריי... שטיף האָט נישט פאַרשטאַנען אונדזער קוק, ד"ה ער האָט נישט

געוואָלט פאַרשטיין אים. האָבן מיר פאַרלאָזן דעם שטיף-אינסטיטוט. שפּע-
טער האָט זיך אַרויסגעשטעלט אַז ער האָט טאַקע אין דער צייט גע-
פירט אונטערהאַנדלונגען מיט דער יעווסעקציע וועגן אומקערן זיך נאָך
רוסלאַנד... דער יידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט האָט זיך אָבער ניט
אָפּגעשטעלט אין וואַקסן. אַנדערע הענט (משעריקאווער, לעשטשינסקי, רייזן,
ווייניך) האָבן אים געבויט ווייטער. די סאָוועטיידישע טוער האָבן אים.
פאַרשטייט זיך, פאַרשאַלטן.

זאַקס איז ניט געשטאַנען מער נאָענט צו דעם אינסטיטוט. ער האָט
איצט פאַרנומען אַן אייגנאַרטיקן פּלאַץ צווישן די קעמפּנדיקע אַרבעטער-
צדרים אין ניר-יאָרק. ער איז ניט געווען קיין קאָמוניסט, אָבער ער האָט
זיך אין „טאָג“ פאַרנומען דערמיט צו רעהאַביליטירן אָדער צו דערקלערן
די „לינקע“ באַוועגונג. האָב איך גערעכנט, אַז ער קען מיר העלפּן צונויפֿ-
רופֿן אַ פאַרזאַמלונג פֿון לינקע, אָבער נישט קאָמוניסטישע אַרבעטער...
מיר זיצן היינט צוזאַמען אין וועגעטאַרישן רעסטאָראַנדל און ריידן וועגן
דעם. ער ציט איין אין זיך די פּלייצעס, ביינט זיך אַריבער צו מיר און
רעדט אויף גיך, אויף גיך... „דאָס קען גאָר ניט זיין. ער האָט גאָר קיין
איינפֿלוס נישט ביי יענע אַרבעטער. וויפֿיל מאָל פּאַסירט אַז מען לאָזט אים
נישט קומען צום וואָרט“... איך דערצייל אים וועגן די ווינטן וואָס בלאָזן
קעגן מיר אין אַרבעטער-רינג. ער שאַקלט צו מיטן קאַפּ מיט פאַרשטענדע-
ניש. „איך קען זיי זייער גוט — זאָגט ער. איך האָב מיט זיי געאַרבעט
יאָרן לאַנג“. זאַקס האָט דאָך אָנגעשריבן אַ צווייבענדיקע געשיכטע פֿון
אַרבעטער-רינג, „איך קען איצט מיט זיי אפֿילו נישט ריידן“. זאַקס גיט
מיר עצות ווי צו אַראַנזשירן דעם טור אין לאַנד, אָבער ער וויל נישט מאַכן
פֿון זיך קיינע אַקטיווע שריט צוליב דעם. ער בייגט זיך איבער און וויל
אין מיר איינטנהן, אַז ער קען נישט אַנדערש.

עס איז קלאָר. אַזאַ מענטש ווי זאַקס שטייט אפּשר טאַקע מחוץ פֿון
די ביידע לאַגערן, רעכטע און לינקע. אפּשר זוכט ער טאַקע אַ דריטע,
אומאָפּהענגיקע ליניע. אָבער ער טוט עס מער ניט ווי זשורנאַליסטיש, ער
טראַכט אָבער נישט צו זאַמלען די כוחות פֿון אַ דריטן לאַגער. דאָס איז
אייגנטלעך די זעלביקע גייסטליכע שרעקעוודיקייט ווי איך האָב זי באַמערקט
ביי שלאָסבערגן. מען שטייט צווישן צוויי בערג, און מען האָט ניט דעם
ווילן צו גראַבן דעם אייגענעם וועג.

אַז עס איז אַרויפגעקומען צו מיר דייווידאָוו, וואָס געהערט דאָך צו
דער מאַשין פֿון אַרבעטער-רינג, האָב איך אים שוין אַלץ גענוי דערציילט
וועגן „זיין“ אָרגאַניזאַציע. וואָס האָט ער אָבער געקאָנט מאַכן? ער איז
געווען אין דער מאַשין אַ גאָר שוואַך, אומבאַדייטנדיק שרייפֿל. „איצט זעט
איר — האָט ער מיר דערמאָנט — פאַר וואָס איך האָב דעמאָלט געבעטן

מען זאל אריינטראגן אין פראמאקאל וויינבערגס רייד? — איך האב זיך דערמאנט: די פיערלעכע זיצונג דעם אכטן יאנואר, וויינבערג זאגט מיר צו „צו שטעלן צו דינסט אונדזער גאנצן אפאראט“; דייווידאוו בעט בא-שיידן אריינצוטראגן עס אין פראמאקאל, וויינבערג דערלאנגט פלוצים א זעץ מיטן האמער איבערן טיש...

27 טער יאנואר.

א רויטהאָריקע, ענערגישע פרוי ברענגט מיר זיינט א ריי בריוו פון דער היים. דאָס איז די שוועסטער פון פרוי ה., ביי וועלכער איך האָב געוווינט אין ניריאָרס די ערשטע מעג. וועגן שרהלען — אָט דער פרוי וואָס איז איצט דאָ געשטאָנען מיט פריינדלעך-נייגיריקע אויגן — האָב איך שוין פריער א סך געהערט. זי לעבט אין אמעריקע, אָבער זי לעבט אויך אין פּוילן, דאָרטן וווּ עס מאַטערן זיך אין נויט די קרובים פון דער פּאָ-מיליע. זי טראָגט זיי אַלעמען אין זכרון. זי באַזיצט בכלל די פעיקייט אַרייַ-צולעבן זיך אין יענעמס נויטן אזוי ווי אין אייגענע. די שרהלע פּרעגט מיך ענערגיש אויס, פאַרלאַנגט אַז איך זאָל זיך מיט זיי באַזעצן ביים ים, וויל דורכפירן פאַר מיר אַ רעפּעראַט אין דער פּראָווינץ. אַ וואַרעמע היימישקייט וואָס לאָזט זיך ניט צערעטן פון דער גיגאַנטישער אייזערנער שטאַט.

די וואַרעמקייט שטראַלט אַרויס נאָך מער פון די שטוביקע בריוו וואָס שרהלע האָט געבראַכט. אויף אַ וויילע רוקט זיך אָפּ די ניריאָרסער פּאַנאָ-ראַמע, און איך זע אין שפּעלטל פון דער ווייטיקייט: בערלין... אין שלום-עליכס-קלוב איז פּאַרנעקומען אַ רעפּעראַט פון בן-אדירן וועגן פּאַלעסטינע. אַ רויקער, אָבער צעשמעטערנדיקן רעפּעראַט... דע-מאַן (דער בעלגישער סאַציאַליסט) וויל צוהעלפּן אַרויסצוגעבן מיין בוך. ער שרייבט אַז די גאַנ-צע קריטיק זיינע קעגן מאַרקסיזם איז שוין בקיצור „און בעסער“ פאַראַן אין מיין בוך. דאָס איז אַ זעלטענער פאַל פון גייסטיקער אָפּנקייט. ...מען בעט מיך ניט צו פאַרגעסן וועגן דעם יידישן געלערהיטן גראַמער: ער זאָל באַקומען אַן איינלאַדונג צו וויסנשאַפטלעכער אַרבעט אין אמעריקע. פּראַנץ פּעמפּערט גייט עס בעסער אין געזונט... מיין דייטשע בראַשור „צען יאָר אָקטאַבער-דעוואַלוציע“ גייט באַלד אַרויס פון דרוק. מען וועט מיר צושיקן אַהער פאַר די דייטשן... אַ לאַנגער השבון מיט ציפּערן אין יידישע אותיות — דאָס איז די „דערונגעשאַפט“ פון מיין זון. „אין העב-רעיש — שרייבט ער — קען איך שוין די צאָלן פון א' ביז ת', דאָס הייסט אַלע צאָלן וואָס זיינען פאַראַן. געלערנט האָב איך די צאָלן ביז 400, און די ווייטערדיקע האָב איך מיר איבערגעלייגט.“ איז איצט אים אָפּן דער זועג פאַר גימטריאות... פון דעם קליינעם מידעלע מיינער שרייבט מען: „זי איז זייער נערוועז. זי אַנטוויקלט זיך אזוי שנעל, אַז איך באַמי זיך אָפּ-

צוהאַלטן איר אנטוויקלונג. אָבער דאָס געלינגט ניט, ווייל זי האָט שוין א סך אינטערעסן און וויל א סך וויסן".

מיט לאָרען רייד איך זיך צונויף ווען און ווי אָנצוהייבן מײן אַרבעט צווישן די אַמעריקאַנער. ער וויל מיך צונויפפירן, ראשית כל, מיט איינעם פון זייערע ראַדיקאַלן. ער הייסט בודעו; אן אַדוואַקאַט, א געוועזענער וואַרט־פירער פון די קאָמוניסטן. מאַנטים וועלן מיר צופאָרן צו אים צוזאָמען. ... אָבער מײן הויפט־עבודה איז צוצוגרייטן זיך צו דעם היינטיקן רע־פּעראַט, דעם לעצטן פון דער סעריע. „געפ, סטאַלין, טראַצקי" — הייסט די טעמע. זי דאַרף געבן א סך־הכל פון דער קריטיק פון באַלשעוויזם. אָבער עפעס מער ווי קריטיק אַליין; אויך אן אויסבליק. די קריטיק גייט אַרויס דאָס מאָל ניט נאָר פון טעאָרעטיש־אַבסטראַקטע פּרינציפן, נאָר פון סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן. עס מוז באַווײַזן ווערן מיט פאַסטן וואָס פאַר אן אַרט ווירטשאַפּט און מלוכה עס בױט דער באַלשעוויזם. די מאַטעריאַלן האָבן איך געזאַמלט נאָך פאַר מײן קומען קיין אַמעריקע. היינט ווערן זיי מיט יעדן טאַג מער פאַרפּולקאַמט דורך דער דיסלוסיע וואָס גייט אָן אין מאַסקווע מיטן טראַצקיסם...

די היינטיקע פאַרוואַמלונג איז פונקט אזוי פריינדלעך־אויפּמערקזאַם ווי אַלע אַנדערע. מיר זיינען שוין ווי באַקאַנט צווישן זיך... וואָס איז דער נעפ? וואָס פּלאַנצט איין דער באַלשעוויזם אין רוסישן דאַרף? סאַציאַליסטישע ווירטשאַפּט? הייבט זיך נישט אָן; ער פּלאַנצט איין קולאַקעס, קולאַק־קישע באַלעבאַטישקייט. גלייבט איר נישט? אָט האָט איר טאַבעלן מיט צאָלן, איין גובערניע נאָך דער אַנדערער. אָט איז דער חשבון פון דעם סכום ערר, בהמות, פּערד וואָס עס קאָנצענטרירן זיך ביי די רייכערע שיכטן פון די פּויערים, ביי די מיטלערע, ביי די אָרעמע. די טאַבעלן זיינען נישט צוגעטראַכט פון עמיגראַנטישע קעפּ. איך לײען זיי פאַר פון אָפּיציע־לע בלעטער, פון א גרויסן ברױנעם באַלשעוויסטישן בוך וועלכער הייסט: „קאָנטראַל־ציפּערן פון דער פּאָלקסווירטשאַפּט פון דעם ראַטן־פאַרבאַנד צום יאָר 1928". עס וואַקסט דער עקאָנאָמישער און דער גייסטיקער איבערגעד־וויכט פון דעם דאַרפישן בעל־גוף. און דער קולאַק פאַרבינדט זיך ממילא מיט דעם פּאָליטישן, באַלשעוויסטישן קולאַק וואָס קיניגט איבערן פּאָלק. ... ווי אין דאַרף אזוי אין שטאַט. עס וואַקסט — זאָגט מען — די פּראָדוקטיוויטעט פון פאַבריקן? די מלוכה וואַרפט אַרויס אויפן מאַרק אַלץ מער פּראָדוקטן פון אירע באַטריבן? נו, איז וואָס? אַמעריקע שאַפט נאָך מער סחורות! זאָלן מיט אַזעלכע „ווירטשאַפּטלעכע דערפאַלגן" אין רוסי־לאַנד פּרייען זיך בירגערלעכע עקאָנאָמיסטן, פאַר וועלכע סאַציאַליזם איז נאָר ניט מחייב. אָבער מיר פּרעגן ראשית כל: אויף וועמעס חשבון ווערן געשאַפן אין רוסיאַנד די דערפאַלגן? קען דער אַרבעטער א דעה זאָגן אין

באטריב? פירט ער אליין אן מיט דער פראדוקציע אָדער איז ער אַ שרייפל אין דעם „רויטן“ באַלעבאָטיש-מלוכהשן באַטריב? אויב טאָקע אַ שרייפל, איז דער רוסישער פּראָלעטאַריער ווידער געוואָרן אַ לויבאַרבעטער! דער זעלביקער קולאַק ווי אין דאָרף דריקט אויף אים אין שטאָט. וועגן דעם קען מען לייענען זייער באַרידעוודיקע שילדערונגען ביי טראַצקי...

דער עולם איז געווען פאַראינטערעסירט, באַזונדערס מיט די סטאַ-טיסטישע טאַבעלן און די פאַקטישע אויספירן. ס'איז מעגלעך אַז הינטער די צאָלן און ציפערן האָט דער עולם דערשפירט די לעבעדיקע סאַציאַלע ווירקלעכקייט. אָבער דער זאָל האָט געוואָלט הערן פאַליטישע אויספירן, פאַליטישע נביאות. און ווער איז קודם כל טראַצקי?

...ס'איז ניטאָ קיין טיפער חילוק צווישן סטאַלינען און טראַצקיין. (האָב איך געפירט ווייטער דעם שמועס). ביידע ווילן זיי הערשן איבער דעם זאַנפּטמוטיקן רוסישן פּערד; מער נישט איינער שמייסט אים מיט בייטשן פון רעכטס, און דער אַנדערער — טראַצקי — וויל אים שמייסן פון „לינקס“. וואָלט היינט טראַצקי ווידער געקומען צו דער מאַכט, וואָלט גע-וואָרן נישט בעסער, נאָר ערגער. אָט טאָקע ווי רחבעם האָט געזאָגט צו די שלוחים פון די יידן: „ער האָט אייך געשלאָגן מיט ריטער און איד וועל אייך שלאָגן מיט פּלעקער“. ...די פּערספּעקטיוון פון רוסלאַנד זאָל מען זוכן אַנדערשוו. עס זיינען דענקבאַר דריי פּערספּעקטיוון. 1) אַ מאָנאַר-כיטישע. אָבער אַפילו די מאָנאַרכיסטן ווילן נישט מער אין זייער אויפ-קום. 2) אַ בירגערלעך-דעמאָקראַטישע (פאַרקערפערט אין מיליטאַרן, קע-רענסקיין און געמעסיקטע סאַציאַל-דעמאָקראַטן). די געפאַר איז דאָ, און זי ווערט געשפּיזט דורך די פאַרברעכנס פון באַלשעוויזם. אָבער: ס'איז אַ בלינד-דער טעות איינצוריידן זיך אַז דער רוסישער אַרבעטער און פויער גאַרט נאָכן באַלעבאָס (אַ בירגערלעך-דעמאָקראַטישע רעפּובליק איז היינט צו טאָג דער צוריקער פונעם באַלעבאָס). דער רוסישער האָרעפּאַשניק פירט היינט דעם קאַמף קעגן באַלשעוויזם דווקא דערפאַר ווייל מען האָט אים אָפּגענאַרט, מען האָט איר אַרויפגעזעצט אויפן קאַפּ אַ נייעם באַלעבאָס. די טראַדיציעס און די וועלט-היסטאָרישע האָפּענונגען פון דער אַלטאַבער-רעוואָלוציע זיינען לחלוטין נישט אויסגעלאָשן אין די נשמות פון די מאַסן. אַפילו אין דער פאַרקריפּלער באַוועגונג פון די טראַצקיסטן דריקט זיך אויס די בענקשאַפט נאָך יענער גרויסער צייט. דערפאַר טאָקע בלייבט לע-בעדיק די דריטע פּערספּעקטיווע: די אַקטאַבער-רעוואָלוציאָנערע. זי לינט פאַרוואַרצלט אין דעם קאַלעקטיוויסטישן באַדן פון דאָרף, אין דעם גרויסן נייטיקן אויפשוונג פון אַרבעטער, אין דער אויפּקומענדיקער יוגנט, אַשר לא ידע את יוסף“ (וואָס איז ניט געבונדן מער אָן די „היסטאָרישע פאַר-

דינסטן פון די באַלשעוויקעס). מיר קעמפן קעגן באַלשעוויזם אין נאָמען פון דער ערלעכער אָקטאָבער-רעוואָלוציע."

א ים מיט פראַנעס האָט זיך אַ שאַט געגעבן נאָכן רעפּעראַט. היינט טיקס מאַל זיינען עס געווען הויפטזאָכלעך פראַנעס פון ליגן צד. מען האָט געשטעלט אין צווייפּל די ציפּערן וואָס איך האָב געבראַכט. האָב איך זיי אין פנים געטרייסלט מיט דעם ברוינעם אָפּיציעלן בוך... מען האָט אָנגעוויזן אַז דער רוסישער אַרבעטער האָט דערפאַר בעסערע אַרבעטס-באַדינגונגען. האָב איך אַרויסגענומען אַנדערע ציפּערן וואָס האָבן געוויזן ווי אַ שווערערע לאַסט פון אַרבעט לייגט זיך פון יאָר צו יאָר אויפן אַרבעטער... מען האָט איראָניש דערמאָנט דעם יוליאַאויפּשטאַנד פון די ליג-קעס"ר: צי איז דאָס אויך לשם אָקטאָבער-רעוואָלוציע? — ס'איז ניט געווען קיין אויפּשטאַנד (האָב איך געענטפּערט), אָבער די באַוועגונג גופא איז אוודאי געווען לשם רעוואָלוציע... „היינט פאַרוואָס האָט טאַקע סטאַ-לין אַ מערהייט אויף די קאָנגרעסן?" — האָט מען בייםק געפּרעגט. — „ס'איז מיר אַ ווונדער וואָס איר גלייבט אין אַזעלכע מערהייטן! דווקא אין לאַנד פון „טעמעני-האַל" וואַלן האָט מען געמעגט זיין פאַרויכטיקער". ביי דער תשובה האָט אַ גרויסער טייל פון דעם זאַל געלאַכט מיט פאַר-שטענדעניש. נישט נאָר ביי דער מלוכה, אויך אין די אַרבעטער-אָרגאַניזאַציעס פון אַמעריקע ווייטט מען גוט וואָס עס איז אַ „מאַשין".

דער היינטיקער פּאַרטראַג איז געווען, אַזוי צו זאָגן, דער אַנטשיידן-דיקער אין די אויגן פון מיינע פריינד. זיי האָבן מיך דאָ דערקענט נישט נאָר פאַר אַ קעגנער פון באַלשעוויקעס, נאָר אויך פאַר אַן אָנהענגער פון די סאָוועטן. האָט ממילא געמוזט קומען צו אַ פונאַנדערשיידונג פון נאָענ-טע און ווייטע. עס וועלן זיך מסתמא אַפּרוקן פון מיר אַ כך פון די האַל-בירטע פריינד; עס וועלן דערפאַר צושטיין די עכטע אידעישע חברים. דער ווייל גייען מיר אַלע צוזאַמען כאַפּן אַ גלעזל טיי. עפעס אַ סיום פון אַ שווע-רער גמרא... מען ראַט מיר צו אָרגאַניזירן נאָך 2-3 עפנטלעכע פאַרוואַם-לונגען: אין ברוקלין, אין די בראַנסקס, פאַר דער „פראָוויניץ" פון ניו-יאָרק. מען איז זיכער אין דערפאַלג. ח. סלוצקאַיאַ איז גרייט צו מאַכן זי איז אידעיש ווייט פון מיר, זי פילט אָבער אין זיך דעם ברען פון אַ מע-דעזשער מיט אויבזיכטן אויף אַ „סוקסעס".

עס וואַרט טאַקע אויף מיר אַ סך אַרבעט אין חודש פעברואַר. אן אסיפה ביי די אַנאַרכיסטן, אַ לעקציע אין קאָאָפּעראַטיוון הויז, אַ לעקציע אין פינסקער ברענטש, אַן אַרויספאַר אין ליקווד און ווידער אין ראַקאווי און נאָך עפעס. די קרובים פון מיין פרוי אין אַלבאַני רופן צו זיך צו אַ רעפּעראַט. און די אַרבעט צווישן אַמעריקאַנער? דערווייל וועל איך מאַרגן צום ערשטן מאַל אויסרוען זיך ביי די פריינד ווילנערס.

גערשני און ספירידאנאווא אין א בריוו-אויסמויש

28טער יאנואר.

דער איטאליענישער רעוואָלוציאָנער ב. איז היינט פלוצים אַרויפגע-
קומען צו מיר. ער זעט אויס ווי שמענדיק: א שלאַנקע נאָבעלע פיגור, באַר-
קרוינט מיט אַ שוואַרצן, פיין־געשניצטן געזיכט. אַן איינגעהאַלטענע ליידנ-
שאַפטלעכקייט שיינט אַרויס פון זיינע רויקע געזיכט־שטריכן. אין די אויגן
שמעקט טרויער, זאָרג, ענערניע, צערטלעכקייט. אַ פרויהייטלעכער גייסט
ווייעט פון אים. ער איז דער פירער פון די איטאליענישע רעוואָלוציאָנערע
סינדיקאַטיסטן. אין באַלשעוויסטישן מאַסקווע האָט ער זיך ניט געלאָזט
אַפּנאַרן: ער איז ניט צוגעשטאַנען צו די זיגער. דער אידעאַל פון אַנאַרכיסם
האָט באַקומען דווקא אין מאַסקווע אַ נייע באַשטעטיקונג. פונדעכטוועגן
האָט מען אים אין איטאליע שפּעטער געהאַלטן אין טורמע דווקא פאַר „באַל-
שעוויזם“. די פאַשיסטן האָבן צעבראַכן די שטאַרקע „סינדיקאַטישע
אונגאַן“ אין איטאליע, און ער איז אַריינגעפאַלן אין גלות. אין פאַרזי האָט
ער אָנגעשריבן צוויי ביכער אין וועלכע ער האָט זיך אויסגערעדט זיין האַרץ,
זיין פאַרביטערונג, זיין כעס קעגן פאַשיזם: „דער באַנקעט פון די מצורעים“
און „איטאליע צווישן צוויי קריספּים“. אין דעם צווייטן בוך האָט ער
גרינדלעך פונאַדערגעבראַכן „דאָס ליכט און די דאַגמען פון מזרח“ (באַל-
שעוויזם). ער איז בכלל דער דענקערישער טיפּ צווישן די אַנאַרכיסטן, ער
פאַרמאָגט דעם זעלטענעם טאַלאַנט צו טראַכטן וועגן די פעלערן אין אייגע-
נעם לאַגער, צו זוכן אידעישע געמיינזאַמקייט אויך ביי שכנישע לאַגערן.
דערפאַר האָט ער אויפגענומען, למשל, מיט סימפּאַטיע די פרינציפּל־דער-
קלערונג פון די לינקע סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן און האָט זי געלויבט אין
זיינע אַרטיקלען. אין יאָר 1925 האָב איך אים געטראָפּן אין פאַריז, אויף
מאַרגן נאָך אַ בלוטיקער שלענגעריי צווישן איטאליענישע סאָציאַליסטן און
פאַשיסטן. ער האָט טרויעריק געשאַקלט מיטן קאָפּ און געזאָגט: דאָס איז
אַן אַנזאָג אויף דעם וואָס עס וועט זיין אַמאָל אין איטאליע... מען וועט
זיי, די פאַשיסטן, מסתמא שעכטן אין די טוונטער. וואָס זאָל מען טאָן?
דאָס פירן זיי אַליין דערצו“. ער האָט באמת געליטן שוין פון דער פאַר-
שמעלונג אַליין...

איצט איז ער אין גלות אין אמעריקע, און מען וויל אים ארויסשיקן פון לאַנד. ווהיין? „אין זיין פאָטערלאַנד.“ דאָס ווילן טאקע די פּאַשיסטן. אין זיינע גלאַנצנדיקע אויגן ליגט טרויער, אָבער אַלע וויילע ווערט זיין געזיכט באַלויכטן מיט אַ ליבלעכן שמייכל, מיט אַ נייעם אַקטיוון געדאַנק. ער הערט זיך וואַרעם צו צו די דאגות פון אונדזערע געפאַנגענע. ער וויל איינאַרדנען אין ניו-יאָרק אַ גרויסע פאַרזאַמלונג פון איטאַליענישע אַרבע-טער און אַרויסטרעטן דאָרטן צוזאַמען מיט מיר: פאַר די קרבנות פון רוסי-לאַנד און איטאַליע. צי וועט עס געלינגען?...

אַ קלאַפּ אין טיר. צוויי חשובע אָנגעלייגטע געסט: ליוויק און אָפּאַ-טאַשו. איך קען זיי נישט אויפנעמען ווי עס וואָלט באַדאַרפט זיין. דאָס צימער איז ענג, און פאַר דריי מענטשן איז ניטאָ אַפילו קיין שטולן. ווער אָבער מערקט עס, אַז ס'איז דאָ אזוי פיל וועגן וואָס צו רידן?

אָפּאַטאַשו איז דער יידישער עפיקער, דער מאַלער פון גרויסע ליד-וואַנטן. אָבער ער שטייט דרויסן פון דער קאָכעדיקער סאַציאַלער טאַגטעג-לעכקייט. ליוויק, פאַרקערט, איז פאַר אונדז אַלעמען אַ לעבעדיקע פיגור אין טעגלעכן מענטשן-קאמפּ. ער זוכט אויך ניט צו באַפרייען זיך פון פאַר-אַנטוואָרטלעכקייט אין אַזעלכע קאַמפּן. אמת, ער איז דערווייל ניט פריי; ער איז פאַרדעקט פון דער קאָמוניסטישער סביבה. איך געדענק ווי ער איז מיט אַ פּאָר יאָר צוריק געפאַרן דורך בערלין קיין ראַטן-רוסלאַנד. אַז איך האָב געפרוווט מיט אים רידן אין בערלינער שלום-עליכס-קלוב, איז דאָס געווען אוממעגלעך. ער איז געווען אַרומגערינגלט מיט פריינד וואָס „גיב; אַכטונג.“ מער ווי צו אַ פּאָר דרין-אַרצדיקע גלייכגילטיקע ווערטער איז עס נישט געקומען. דאָ, אין ניו-יאָרק, האָב איך אים שוין געזען פרייער, אָבער אַז אינערלעכע געבונדנקייט האָט אַרויסגעשטאַרצט אויך דאָ. און בעת-מעשה איז דאָך געווען קלאַר אַז גראָד ליוויק געהערט ניט צו יענעם חדר. אין זיין היינטיקן באַזוך צו מיר האָב איך מיט דאַנקבאַרקייט געזען אַ שטיק פּערזענלעכע פרייהייט. ער און אָפּאַטאַשו האָבן געבראַכט זייערע בייטראַגן פאַר דעם „זשיטלאָווסקי-זאַמלבוך“. ליוויק אייניקע לידער, אָפּאַ-טאַשו אַ סורצע דערציילונג. „אַ גאַנץ סורצע דערציילונג — האָט אָפּאַטאַשו באַוויזן און אָפּגעמאַסטן מיט די פינגער — וועגן אַ רב... עס שטאַרבת דער פּאָטער... לעבן מת טרעפט זיך דער רב מיטן ברודער, אַ באַלשעוויק... עס וועט פאַסן פאַרן זאַמלבוך.“ זיי ביידע האָבן זיך פריינדלעך אָפּגערופן וועגן מיניע לעקציעס. זיי האָבן געעצהט צו אַראַנזשירן נאָך. „מען וועט אייך קומען הערן, מען וועט קומען“ — האָט מיט אַ זיכערקייט מוסיף געווען אָפּאַטאַשו. זיי האַלטן אַז אַ ספּעציעלער מאַסן-מיטינג וועגן די גע-פאַנגענע אין רוסיאַנד וועט אויך האָבן דערפאַלן. האָב איך זיי געפרעגט: פאַר וואָס זאָל ניט זיין מעגלעך, אַז יידישע ראַדיקאַלע שרייבער זאָלן מיר

א העלף טאן אין דעם, זאָלן געבן זייערע אונטערשריפטן צו אן אויפרוה אין אזא זאך? בפרט אז איך טרעט דאָ אויף נאָר פאר די געפאנגענע סאָ- ציאַליסטן, וואָס האָבן געבויט די סאָוועט־רעפובליק... ליוויק האָט געענט- פערט אז אים טוט וויי דאָס האַרץ פאר אַלע וואָס זיצן פאַרשפּאַרט אין רוסלאַנד. ער קען זיך בכלל נישט פאַרשטעלן ווי זעצט מען אַרײַן אַ מענטשן אין געפּענגעניש. ער שרייבט איצט אַ דראַמע פון לעבן פון די געפּאנגענע...

— פון דעם היינטיקן רוסלאַנד־לעבן?

— ניין, פון דער אַלטער קאָטאַרגע אין סיביר. יענע לעבן קען איך... (1...)
(ליוויק האָט ניט געזען אז מאָלנדיק קינסטלעריש דאָס שוואַרצע טור- מע־לעבן פון אמאָל, האָט ער ממילא אַזוי ווי צוגעדעקט דעם חושך פון די באַלשעוויסטישע טורמעס. פונקט אַזוי איז עס היינט אין רוסלאַנד מיט דער „געזעלשאַפט פון די געוועזענע פּאָליטישע געפּאנגענע“. די געזעל- שאַפט פאַרטידיקט די אינטערעסן פון די געוועזענע קעמפּער -- און פאַרשווייגט די מאַטערנישן פון די היינטיקע קעמפּער. דינט זי דערמיט דער פּאָליטיק פון באַלשעוויס).

ליוויק פילט מיט דער מיסיע מיט וועלכער איך בין אַהער גע- קומען. אָבער ער קען ניט אָפּן מיטאַרבעטן מיט מיר. „איך בין נאָך נישט קלאָר מיט מיר. איך וואַסל זיך נאָך. אזא זאך וואָלט הייסן צערייסן מיט זיי... איר פאַרשטייט דאָך, דאָס טוט מען ניט צופעליק, ביי אזא געלעגנהייט.“ מיר ריידן וועגן יידישער ליטעראַטור, מיר קומען אַרויף אויף די „פרייע שריפטן“. זיי שעצן דעם זשורנאַל, אָבער זיי וואַרענען מיך קעגן געוויסע אַרטיקלען. וועלכע? ... זיי דערמאָנען די קריטישע אָפּשאַצונג פון שלום אַשם ראָמאַן „היים לעדערערס צוריקקומען“. י. ראַפּאַפּאַרט האָט גע- געבן אַ שאַרפע אָפּשאַצונג פון ראָמאַן, דאָס טאָר ניט געשען בנוגע שלום אַשם...

איך הער דאָס אַלזאָ צום דריטן מאָל. אויך ש. ניגער האָט מיט אומ- צופרידנקייט גערעדט וועגן דעם אַרטיקל. אַזעלכע דריי פאַרשיידענע מענטשן ווי ניגער, אָפּאַטאַשו, ליוויק זאָגן עס — מוז עס זיין אַ ריכטיקער גע- פיל ביי זיי. אָבער אייגנטלעך פאַר וואָס זיינען זיי אומצופרידן? היין עזות איז אין דעם אַרטיקל נישט געווען. זאָל זיין עזות שוין אין דער קריטיק גופא און נאָך פון אַ יונגן שריפטשטעלער? זאָל עס זיין אַ סאָיאַדאַריטעט פון ליטעראַרישע כּידער אָדער טאַקע אַ פּאָדערונג פון גייסטיקער דיכ- ציפּלין אין פּאָלק? איך ווייס נישט, אָבער זיי ביידע, דער רבניש-מיושבדיר- קער אָפּאַטאַשו און דער יונג־ירעוודיקער ליוויק, האָבן באַשטאַנען אויף

(1) דאָס איז די דראַמע „קייטן“ וועלכע איז דערשינען שפּעטער.

דערויף: אויפן דרך־ארץ פאר די אלטע. נאציאנאלעס און ליטערארישעס, ווייזט אויס, איז דאָס טייערסטע פאר זיי. אז איך האָב געפרעגט וואָס איז וויכטיקער פאר די „פרייע שריפטן“: אן ארטיקל וועגן פרצעס שאפן אָדער וועגן נייעם ראָמאַן פון דייטש טאָמאַס מאַן, — האָבן זיי געזאָגט: מען דאַרף שרייבן וועגן אייגענע. „און טאַקע וועגן די היינטיקע יידישע דיכטער, וועגן אַ מאַני לייב, וועגן יונגע“... איך וועל זיך דאָס מערקן אויף להבא. ...פון נאָך מיטאַג אָן בין איך ביי די וו. איך טו זיך אויס פון אלע געשעפטן, און מיר וועלן לעבן חבריש פאר זיך. מאָרגן וועט זיין ווידער אַ שווערער טאָג. ביי זיי איז אויפגעזאַמלט אַ גרויסע קאַלעקציע פון דער אַל־טער רוסישער רעוואָלוציאָנערער ליטעראַטור. די דיקע בענק פון די אַמאָ־ליקע נישט־לעגאַלע צייטונגען, פון אלע ריכטונגען, ליגט דאָ אין אַ גרויסע צאָל. ס'איז מאָדנע: עס ציט היינט ווייניק צו לייענען די אלטע מגילות אין וועלכע עס האָבן ביי מיר גופא אַמאָל געברענט די פינגער. פאר וואָס איז עס אזוי? מסתמא דערפאַר ווייל די נייע גוואַלטיקע איבערלעבענישן פון די לעצטע צען יאָר האָבן מיט זייער פּלאַם אַריבערגעדעקט יענע צייט. מיר זיינען אלע אזוי שטאַרק אויפגערעגט אין די יאָרן, אז די אויפּרעגונג פון דעמאָלט דערנייט נישט מער צו אונדזער געמיט. איך בלעטער די ציי־טונגען, די בראַשורן, — און עס דוכט זיך אז מען איז עלטער, דערפאַר־נער פאר די קעמפער פון פריער. אָבער איין נומער פון אַ צייטונג טרייסלסט אויף מיין אויפּמערקזאַמקייט.

דאָס איז אַ נומער פון דער עסערישער צייטונג „מיסל“ פון יאָר 1906, וואָס דער צאָריום האָט בשעתו גרויזאַם פאַרפאַלגט. אין דעם נומער פון 5־טן יולי איז אָפּגעדרוקט אַ דערשיטערנדיקע זאַך: דער בריוו־אויסטויש צווישן גערשווי און ספּירידאַנאָוואַ. זי איז געזעסן דעמאָלט אין דער בוטירק־געפענגעניש אין מאַסקווע, וואַרטנדיק אויף דעם באַשלוס פון דער רעגירונג (מכוח איבערבייטן פאר איר די טויט־שטראַף אויף קאַ־טאַרגע). גערשוני, סאַזאַנאָו, סיקאַרסקי האָט מען „באַפּרייט“ פון דער שליסלבורגער־פעסטונג און אויפן וועג קיין סיביר געהאַלטן אויך אין דער זעלביקער געפענגעניש. דאָס איבערמענטשלעכע ליידן פון מאַרוסיאַ (ספּירי־דאַנאָוואַ) האָט אָנעצונדן מיט ליכשאַפט צו איר גאַנץ רוסלאַנד. גערשוני — דער פּאָטער פון דער ס'־פּאַרטיי — האָט געליבט די מאַרוסיאַ מיט אַ צווייענדיקער צערמלעכקייט. אין אַ בריוו צו איר (אונטערגעשריבן פון אים און אַנדערע העלדישע חברים) האָט ער געשריבן אַזעלכע ווערטער: „טייערער, ליבער חבר אונדזער! ווי זאָלן מיר שרייבן צו איר? ווי נעמט מען ווערטער, כדי כאַטש אַ ביסל אויסצודריקן די געפילן וואָס האָבן ווי אַ בליץ דורכגעברענט אונדזער קאַפּ און האַרץ ביי דער ערשטער ידיעה

וועגן אייך! מיר ווילן נישט באליידיקן אייער אומענדלעכע פיין דורך ווער-
טער פון מיטגעפיל און כעס. ווי א באווסטזיניקע סאָציאַליסטישן־רעוואָלוצ-
ציאָנערין, וועט איר ניט אוועקשמעלן אייערע ליידן העכער איידער די ליידן
פון יענע, וועמען איר האָט זיך איבערגעגעבן מיט דער גאנצער נשמה...
אייך האָט מען שוין פאַרנליכן מיט דעם געפייניקטן רוסלאַנד. אָבער איר
זייט נישט נאָר דער סימבאָל פון פאַרפייניקטן לאַנד; איר זייט אויך דער
סימבאָל פון דעם יונגן, קעמפנדיקן, מסירות־נפשדיקן רוסלאַנד. אין דערויף
איז די גרויסקייט, די שיינקייט פון אייער געשטאַלט... אין דעם באווסט-
זיין אז אייך איז געלונגען נישט נאָר וואַרפן אויפן מזבח פון דער רעוואָ-
לוציע דאָס לעבן, נאָר אויך אויסהאַלטן אַלע יסורים וואָס משונעת און
פאַרברעכן האָבן געקענט צוקלערן, — אין דעם באווסטזיין וועט איר, חבר,
שעפן די רן. די דאָזיקע רן וועט ביי אייך נישט אוועקרויבן די צוקונפט: ווי
זי זאָל ניט זיין. אויב עס וואַרט אויף אייך דער צאַרישער עשאַפּאַט, די
דאָזיקע לעצטע בכבודיקע טריבונע פון אַ רעוואָלוציאָנער, — ווייסן מיר
אז איר וועט אַרויפגיין אויף אים מוטיק, און דורך אייער טויט וועט איר
אַריינפלעכטן נאָך אַ לאַרבער־בלאַט אין די מאַרטיר־קרוין פון די פריי-
הייטס־קעמפער. אָבער אפשר דערוואַרט אייך עפעס וואָס איז שווערער ווי
דער טויט. אפשר וועט מען אייך שענקען דאָס לעבן. און דעמאָלט, חבר,
מוזט איר רערפילן אייער לעצטן העלדישן אַקט: איר מוזט לעבן... מיר
פרעגן זיך: צי קען סטייען אויף דעם מענטשלעכע כוחות? און וואָלט פאַר
אינדז געשטאַנען אַ געוויינלעכע פרוי, וואָלטן מיר געענטפערט: ניין, עס
קען ניט סטייען! אָבער איר... אייער אין ליבע און שנאה געשמאַלענער
פאַרהאַרטעוועטער גייסט האָט שוין באַוויזן צו מאַכן דאָס אוממעגלעכע —
מעגלעך, — און אַט זאָגן מיר מיט גלויבן און שטאַלץ: ביי אייך מוזן סטיי-
ען די כוחות! געדענקט טייערע: איר קענט נאָר אָדער שטאַרבן אויף!
עשאַפּאַט פון דער האַנט פונעם הענקער, אָדער לעבן ווייטער מיט מוט
און פרייד, אַרומגענומען פון דער ליבע פון דעם אַרבעטער־קלאַס. איר מוזט
לעבן, ווייל די רעגירונג יאָגט זיך נאָך אייער טויט און האָט נישט דעם
מוט דערצו. איר מוזט לעבן ווייל יעדער טאָג און יעדע מינוט פון אייער
לעבן וועט זיין אַ טרייסט און אַ באַפרידיקונג פאַר דער האַרעפאַשנער
מענטשהייט... איר וועט קומען אין אונדזער פאַמיליע — אויף דער קאַטאָד-
גע — און איר וועט געפינען אזוי פיל ברידערלעכע ליבע און מיטגעפיל,

אז זיי וועלן פארהיילן אייערע ווונדן. און מיר זאגן אייך אויף צולעצמ: שטארבט מוטיק, לעבט מונטער און פעסט!"

ג. גערשוני

פ. קארפאָוויטש

ס. סיקאָרסקי

י. סאַזאַנאָוו

מאָסקווע. פונאַשאָווסקאָיאַ באַשניא

מאַרץ, 1906.

אין אַ טאָג אַרום האָבן זיי דערהאַלטן פון מאַרוסיאַן אַן ענטפער. „טייערע חברים! אז איך האָב געלייענט אייער בריוו, וואָס איז אזוי פול מיט ליבע צו מיר און פאַרערונג פון מיין טאַט, האָט נאָר איין געפיל גערעדט אין מיר: איך בין נישט ווערט די ליבע און די באַווונדערונג, טייערע מייענע! איך האָב דאָך געטאָן דאָס וואָס עס וואָלט געדאַרפט טאָן יעדער סאָציאַליסט־וואָלויאַטער. צי דען מוז ניט דער ס"ר ווערן ביי געדע וויסע אומשטענדן אַ טעראָריסט, צי מוז ער ניט שווייגן אונטער די קלעפּ און יסורים פון די הענקער, צי דען מוז ער ניט, אפילו זייענדיק געוואָרפן צו דער ערד, ווייטער קעמפן מיט די פּאָלקס־פּיינט, און צי מוז ער ניט ענדלעך פאַראַכטן דעם טויט און מיט שמחה אָפגעבן זיין לעבן פאַר דעם גליק און יעם כבוד פון פּאָלקס? איך בין נאָר געווען אזא סאָציאַליסט־דע וואָלויאַטער; אין דעם אַליין באַשטייט מיין פאַרדינסט. דער געדאַנק אז איך מעג מיט רעכט אָנרופן אַלס נאָענטע חברים א י י , וואָס זיינען שטענדיק געווען פאַר מיר גרויסע און ליכטיקע מוסטערן פון מענטש און קעמפער, און אז איך האָב דערפאַר באַצאָלט מיט אַ גאַנץ טייערן פרייז — אַט דער געדאַנק פאַרשאַפט מיר פרייד. דער געדאַנק אז דאָס לאַנד באַפרייט זיך פון קייטן דורך מעכטיקע אָנשטרענגונגען פון קאַמף און אז אין דעם קאַמף איז אַריינגעלייגט אויך מיין חלק — אַט דער געדאַנק מאַכט מיך גליקלעך. יאָ, מייענע טייערע, איך וועל זיך באַמיען צו דערלעבן ביז אונדזער מיט אייער געמיינזאַמער באַפריונג. אפשר וועל איך האָבן די פרייד ווען עס איז שוין אין דער פרייהייט אַרומגעמען אייך און באַגריסן ווי פרייע בירגער. ווי גליקלעך זיינען מיר, חברים. מיר וועלן זען די פועל־יוצאס פון אונדזער קאַמף, אונדזערע יסורים. אַ סך, אַ סך אומפאַרנעסלעכע חברים זייענען שוין טויט און אפילו די פרייהייט איז ניט בכוח אויפצוועקן זייע. אונדז איז אָבער באַשערט צו דערזען אַנשטאַט דעם דערשלאָגענעם פאַר־שקלאַפּטן־פּויער דעם בירגער, דערהערן זיין פרייהייטלעך ליד. טאָ לאַמיר, ליבע פריינד, פרייען זיך, לאַמיר מוטיק און אָן ציטער דערוואַרטן די צוקונפט. איך נעם אייך אַלע אַרום, איך קוש אייך אַלע צערטלעך.

מאַרוסיאַ."

איצט זע איך: די „אלטע“ רעוואָלוציאָנערע שמות זיינען נישט אלט. זיי זיינען לעבעדיק עד היום. אין דעם ליכטיקן שיין פון די דעמאָליטיקע העלדן ווערט אונדז ווידער אמאָל דורכזיכטיקער דער הושך און אומעט פון די היינטיקע טעג. בפרט נאָך אז זיי זיינען אָפטמאָלס נאָר נישט אמאָליקע העלדן; זיי פירן זייער יסורימפולן קאמף פאַר אונדזערע אויגן. אָט איז ספּירידאָנאָוואַ דער לעבעדיקער טרעגער פון העלדישן אמאָל און היינט... ווי טראַגיש עס קלינגען די ווערטער פון איר בריוו צו גערשוני: „אפשר וועל איך האָב די פּרייד און דער פּרייהייט באַגריסן איך ווי פּרייע בירגער. מיר וועלן זען די פּועל־יוצאם פון אונדזערע יסורים.“ זי האָט דערזען דאָס פּיר ערדיקע פנים פון פּרייהייט, — אָבער די פּרייהייט איז געוואָרן פאַר איר נאָר אַ בריק צו נייע יסורים.

ווי סימבאָליש איז דער דאָזיקער בריוו־אויסטייש! גערשוני האָט מורא אז ספּירידאָנאָוואַ וועט זיך מיטן גאַנצן האַרצן ציען צו דעם טויט, צו דער גאַלגאַטע. איז דאָך צווישן די רוסישע רעוואָלוציאָנערן אָפט מאל געווען פאַרשפּרייט די פּסיכאָלאָגיע פון פּריוויליקער גאַלגאַטע, פון דעם אַבסאָ-לוטן מסירת־נפש פאַר פּאָלק און אידעע. ספּירידאָנאָוואַ וואָס האָט אזוי פיל איבערגעליטן אָקערשט ווי אַ מענטש, ווי אַ פּרוי, ווי אַ רעוואָלוציאָנער, וועט זיכער נאָך שטאַרקער ציען זיך צום טויט. אזוי רעכנט גערשוני, און ער וויל זי אָפּציען מיט דער ליבנדיקער האַנט פון דעם אָפענעם קבר. שרייבט ער איר: „דער עשאַפּאַט איז די לעצטע בכבודיקע טריבונע פון אַ רעוואָלוציאָנער“, אָבער נאָך וויכטיקער איז לעבן, ווייטער לעבן. דער יידישער דראַנג צום לעבן, די שמחת החיים טרעט דאָ אַרויס קעגן דעם רוסישן דראַנג צום לעצטן מסירת־נפש (1). אָבער ער דערהאַלט פון ספּירידאָנאָוואַ אַ תשובה, אין וועלכער עס קלינגען די זילבערנע טענער פון לעבנס־לוסט און פּרייד אזוי מאַכטיק אז זיין מורא פאַר איר קען פאַרשווינדן. ספּירידאָ-נאָוואַ וויל דערלעבן ביז דער באַפּרייונג; זי — די מאַרטירערין — שיקט די חברים מער ווי טרייס־ווערטער. זי רופט זיי צו: לאָמיר זיך פּרייען! אָט אזוי גיסט זיך צונויף אין דער רעוואָלוציאָנערער נשמה בירע זאָבן: די גרייטקייט צום קרבן און די ליבע צום לעבן.

וואָס פאַר אַ מופת פאַר אונדזער דור, פאַר אונדז אַלעמען וואָס זיינען גרייט צו אַנטוישונגען, צו חרמות, צו קליינלעכן תשובה־טאָן. מיט דעם

(1) ס'איז כאַראַקטעריסטיש: אַז גערשוני איז אין אַ קרויס־פּאַסט אַנטלאָפּן פון דער קאָטאַרגע, האָט ער אין יאָר 1907 גענומען אַנטייל אין צווייטן קאָנגרעס פון דער ס״ר־פּאַרטיי, אין פינלאַנד. אויך דאָ האָט ער אין אַ רע־דע דערקלערט: דער חוב פון אַ רעוואָלוציאָנער איז ניט אזוי מוטיק צו שטאַרבן ווי מוטיק צו לעבן.

ח י ט א י י פ ו ט א י ן א מ ט ו י ק ע

אייזערנעם גלויבן, מיט דער צערטלעכער ליבע האָט זי אויסגעהאלטן דע-
מאָלט. אָט אזוי האָלט זי אויס אויך היינט. נישט אנדערש וואָלט עם גע-
וונן ביי גערשוני.

ביי דייטשישע ארבעטער

איך האָב געבעטן פרוי וו. איבערשרייבן פאַר מיר דעם דאָזיקן בריוו-אויסטויש, כדי צו פאַרעפנטלעכן אים. זי טוט עס מיט גרויס פאַרגעניגן. זיי ווילן אַז מיר זאָלן היינט נאָך לאָזן זיך אין שטאַט אַרײַן עפעס וואָס זען. מיט גרויס פאַרגעניגן... מיר וועלן אייך ווייזן דעם ראָקסי. וואָס איז דאָס? איר וויסט ניט? דאָס איז דער שענסטער מוויי אין ניו-יאָרק. מיר זיינען צוגעפאַרן צום ראָקסי-מוויי. ס'איז באמת דאָ וואָס צו זען. ווי נאָך איר טרעט אַריבער דעם שוועל, פאַלט איר אַרײַן אין אַ טעמפל. די ווענט שטייגן ווייט אין דער הייך, קוים איר זעט דעם באַפּוצטן, פאַר-ביק באַמאָלטן סופּיט. די ווענט זיינען מירמלנע, שטראַלן אין אידלסטן ווייס. סטאַטוען פון קלאַסישע געשמאַלטן שטייען אַרום. קאָסטבאַרע, מיט פּערל באַהאַנגענע, אין טויזנטער פאַרבן שימערירנדיקע ליוסטערעס לאָזן זיך אַראָפּ איבער די קעפּ. פּורפּורנע, הימל-בלויע, צאַרט-געלבע טעפּיכער שאַקלען זיך ווי פון אומזעבאַרע ווינטן. באַזילבערט שטייען אַרום שטולן, דיוואַנען, טישלעך. אַ סודותפולער יראת-הכבוד כאַפּט אייך אַרום אין דער שטילקייט פון אַזאַ טעמפל... וווּ זייט איר דאָס? אין אַ קינאַ? וואָס זיינען דאָס פאַר אַ מענטשן וואָס שטעלן שטילע טריט אַרום אייך? קינאַ-באַזוכער? און אַז איר הייבט זיך אויף דורך די בלאַנקנדיקע גאַלערעען צו דעם פאַר-שטעלונג-זאָל, זייט איר אין אַ גוואַלטיקן רוים מיט אַ קופּאַל, וואָס הייבט זיך צום הימל. דער סאַמעטענער פּרוכת פאַרהענגט דעם עקראַן. און פון ביידע זייטן פון אים הענגען לופטיק אויף די ווענט צו צוויי פאַרפּוצטע באַלאַקאַנעס, פונקט ווי אין קאַטוילישע קירכן. צו וואָס איז דאָס? פון דאָ-נען זינגען געהויבענע אַרטיסטן לידער. פאַרביקע פאַרמאַסקירטע פּייערן באַלויכטן דעם מאַיעסטעטישן רוים. מען קען ווערן פאַרכאַפט פון אַט דער גאַנצער קייזערלעכער פּראַכט.

עס איז טאַקע דאָ עפעס קייזערלעכעס אין דעם דאָזיקן אומגעלומד-פּערטן לוקסוס. עפעס ווי אַן אויפגעקומענער גביר וואָלט וועלן צוזאַמענ-שלעפּן וואָס מער אוצרות פון אומעטום און אַרײַנשטעלן „ביי זיך“ אין הויז. ס'איז דאָ, אין קינאַ, אַזוי פיל אָנגעשמאַפט מיט כל המינים קונסט און רייכקייט, מיט פאַרבן, בילדער, סטאַטוען, קריסטאַל-גלאַז, אַז איר דער-

פילט גלייך א זאמקייט, וואָס קריכט אייך פון אויג. ס'איז דאָ ווי אין אַ
 מזויי מיט צו פיל עקספּאַנאַטן. די בילדער און מאָנומענטן זיינען מסתמא
 קאָפּיעס פון די אַריגינאַלן אין איראַפּע. אָבער ווען אפילו אַלע קונסט-
 ווערק דאָ וואָלטן געווען די אַריגינאַלן גופא, וואָלט נישט אָפּגעווישט גע-
 וואָרן דער איינדרוק פון קינסטלעכן, פון אַ קינסטלעך און געשעפטמעסיק
 אויפגעפּוצטן מאַרק. דאָ איז ניט אַרגאַניש אויסגעוואַקסענע, אייגענע קונסט
 אן קולטור. דאָ איז צונויפּגעפירטע שטיקקולטור פון אַלע מעגלעכע פעל-
 קער און עפּאַכעס.

דער אַמעריקאַנער קאָפיטאַל איז ביכולת אַרויספירן צו זיך און אוועק-
 שטעלן אין לינאָפּאַלאַז אַלץ: אַ בינעזישן, אַן אינדישן טעמפל, אַ בית-
 המקדש פון שלמה המלך. וויל ער, קען ער אַראָפּנעמען די טריומף-אַרק
 פּאַרזי, די דענקמעלער פון די אימאַליענישע שטעט. די בילדער פון
 לוור און דרעזדען. פאַר וואָס טאַקע ניט? ער וועט אַראָפּנעמען — אין
 אַריגינאַל צי אין קאָפּיע — די שענסטע, די איידלסטע קולטור-שאַפּונגען
 (ווי למשל, די קאַטעדראַלע פון קעלן) און אוועקשטעלן ביי זיך אין גע-
 שעפטס-לאָקאַל.

נאָר וואָס דען: אין דעם אויפבויו פון יענער קירך האָבן מענטשן
 גלייביקע און נאַאיווע אַריינגעלייגט, אין נישך פון יאָרהונדערטער, אַרבעט
 און תפילה. מען האָט דורך דעם די שטיינער גופא פאַרגייסטיקט. שטייט מען
 לעבן די שטיינער אויף דעם באָדן, דערשפּירט מען די אַמונה פון
 יענע דורות, ווען נישט אַן אייגענעם ציטער. אָבער וואָס זאָגן שטיין-פאַר-
 מעס אַריבערגעטראָגענע אויף אַ פרעמדן באָדן, צו מענטשן! וואָס לעבן
 אין אַ ווילד-פרעמדער אַטמאָספּערע? פאַר זיי איז עס נישט מער ווי אַ ניי-
 ער „סטיל“, ווי אַן עקזאָטישער חידוש. זיי באַקוקן עס מיט גלייכניגליקער
 באַוונדערונג, אָט ווי דאָ די מענטשן אין ראָקסי. מיר, דעם אויסלענדער,
 וואָלט געווען נעענטער צו זען אין אַזעלכע פּאַלאַצן די אַמעריקאַנישע, אַר-
 גאַנישגעבוירענע קונסט, בילדער פון אַמעריקאַנער פאַרגאַנגענהייט. פריי-
 הייטס-קריג, וואַשינגטאָן, לינקאָלן... און אפשר טאַקע די דעראַבערונג פון
 אַמעריקע, די סיסטעמאַטישע אויס-אַטינג פון טויזנטער אינדיאַנער? אפשר
 בילדער פון יענער ציוויליזאַציע, וואָס האָט מיט אַכזריות געטראָטן אויף
 לייכער פון פּרימיטיווע מענטשן, האָט אויף זייערע ביינער אויסגעבויט אַט
 די היינטיקע — ראָקסי-ציוויליזאַציע?.. נין, דאָס שעמט מען זיך מסתמא
 צו באַווייזן. מען דאַרף דעם בראַדוויי-מענטש, דעם קינאַכאַזוכער בעסער
 פאַרכישופן מיט רייכקייט פון פרעמדע און ווייטע קולטורן.

אָבער ווי ווייט איז מען פון יענע קולטורן, פון אַ תפילה-שטימונג
 אין דעם דאָזיקן טעמפל! עס בלאַנדזשען אַרום אין אים טויזנטער, צענד-
 טויזנטער מענטשן, אויסגעפּוצטע מיידלעך און יונגע לייט. אָבער וואָס

פאר א וואַכערדיקייט ליגט אויף זייערע געזיכטער, ווי פארמאָטערט און פאַר-
העצט זעען זיי אויס. זיי זיינען כמעט אלע אָנגעטאָן אין די זעלביקע
בגדים, פון דעם זעלביקן סטיל און געשמאַק. די בחורים כמעט אלע שטייף,
חאָפּערדיק, האַרמיקראַנגדיק. די מיידלעך כמעט אלע שלאַנג, ווייס-צייניק,
מיט געשליפענע נעגל, מיט געפאַרבענע ליפּן. ביי אלעמען די זעלביקע
לעבנס-לוסטיקייט. די זעלביקע לאַכעוודיקייט. שווער אַרויסצוגעפינען דעם
עכטן, אייגענעם פנים פון א מענטשן, זיי זיינען מייסטנס א באַשטימטער
מענטשן-טיפּ. זיי ברענגען אַריין מיט זיך די גאַנצע פּסיכאָלאָגיע פון בראָד-
וויי. זיי באַווונדערן די רייכטימער אין ראַקסי וואָס האָט, פונקט ווי אַמאָל
אחשוורוש, אַרויסגעשטעלט זיי, כדי צו ווייזן דאָס „רייכטום פון זיין
מאַכט און די הערלעכקייט פון זיין גדולה“. זיי ווערן אלע נתפעל פון די
מיליאָנען דאָלאַרן וואָס ליגן אין דער גרויסער עשירות. און זיי קענען ניט
האַבן קיין התפעלות, קיין יראת-הכבוד פאר די קולטורן וואָס האָבן גע-
באָרן די אלע גרויסאַרטיקע קונסט-סימבאָלן.

ווי די מענטשן, אזוי אויך די „קונסט“ פון דעם מוויי. אין דעם
געהיימניספולן זאָל וויקלען זיך פונאַנדער אויפן עקראן די פשוטסטע,
קליינלעכסטע האַלב-סענטיםענטאַלע, האַלב-פּאַטריאָטישע בילדער. א שררה פון
דער ווייטן, אן אויסגעפאַשעטער פנים פון אייגענע שררות, קונצן פון
ספּאַרט, אויסגעקלינגלטע דראַמעס מיט גליקלעכע סופּן, טעכנישע זוונדער
מיט נישטיקן אינהאַלט — אָט דאָס וויקלט פונאַנדער דאָס בילד. אויף
די פרומע באַלקאָנען לעבן עקראן טרעטן געהיימניספול אויף זינגערס און
זינגערניס, באַצויבערן די צוהערער מיט מעלאָדישע, קלאַנגפולע, פוסטע ליד-
לעך. (די שכנים ריידן זיך איבער צווישן זיך: דאָס איז א לידל פון אוירווינג
בערלין, דעם גליקלעכן יידישן בחור, וואָס פאַרדינט צען טויזנט, הונדערט
טויזנט דאָלאַר פאַר זיין אַרבעט!) פוסטע בילדער און לידער? אפשר ווייל
קיין אַנדערע איז נישט פעיק אויפצונעמען דער אויסגעמאַטערטער, פאַר-
העצטער לינאָבאַזוכער? אפשר איז דער ראַקסי אַ בעל-טובה צו זייערע
נשמות? ער טרייסלט, ער ציטערט זיי נישט אויף ביזן דעק, אָבער ער פרישט
אַפּ זייערע חושים.

אָבער וואָס האָט דאָס צו טאָן מיט דער מאַיעסטעטישקייט פון אַ
טעמפל? און אַז דו גייסט שפעטער אַרויס פון דער פאַרשמעלונג צונויפנע-
דריקט אין דער מאַסע, זעסטו די פאַלשקייט פון אַזאַ טעמפל. די גרויסע
סתירה צווישן דער דערהאבענעם פאַרנעם פון דער געביי און דער אַרעמקייט
פון דעם הויז.

29-טער יאָנואַר.

איבערגעגעבטיקט ביי די פריינד וו., בין איך היינט נאָך מיטאַגן גע-
קומען אין דעם „ליבאַר-טעמפל“ אויף דער איסט-סייד. דאָ איז מיין ערש-

טען עפנטלעכער רעפערעט פאר די ארבעטער פון „פארבאנד פון דעם אינ-טערנאציאנאלן ארבעטער“ א צוויי הונדערט דייטשע ארבעטער, אין זונד-טיקדיקע אָנצונגן, מייסטנס עלטערע מענער, זיינען שטיל געזעסן אויף די בענק. ס'איז געווען די אטמאספער פון א רויקער ארבעטער-פארזאמלונג אין בערלין, זייער ענלעך צו די אסיפות פון די דייטשע „אומאפהענגיקע“ ס'איז מיר א באקאנטע אטמאספער, אָבער איך האָב זיך געפילט אַ ביסל אין אַ פּינטלעכן לאַגער. ווייל אין דעם „פארבאנד“ פון 5. לאָרע זיינען נאָך פארבליבן נישט ווייניק קאָמוניסטן פון מאַסקווער שניט. (זיי האָבן זיך צעריסן מיט דער אַמעריקאנער קאָמוניסטישער פּאַרטיי, אָבער דערפאַר האַלטן זיי זיך פאַר גרעסערע חסידים פון מאַסקווע). אויסער דעם זיינען געקומען צו דער אסיפה אָפיציעלע קאָמוניסטן פון דייטשן לשון, כדי צו „געבן אַכטונג“. דער בלאַנדער, מיישבדיקער חבר צאנדר האָט געעפנט די פארזאמלונג און פארלאנגט פון דעם עולם צו האַלטן זיך רויק. אין דער ערשטער ריי איז געזעסן דער אַלטימשיקער דאָקטאָר אַראָנסאָן, דער שוואַגער פון ערואַרד בערנשטיין. פון הינטער אַלע רייען האָבן זיך געהויבן די ביי-דע מאָנומענטאַלע פיגורן פון חבר לאָרע און זיין פרוי.

אין די מער ווי צוויי שעה וואָס עס האָט געדויערט מײן רעפערעט איבער „צען יאָר אָקטאָבער-רעוואָלוציע“ האָט געהערשט אין זאַל אַ שטיל-לייט. מען האָט אַלזאָ ניט געשמערט. אָבער די שטימונג האָט זיך אַנט-פלעקט שפעטער, בעת די „לינקע“ האָבן גענומען שטעלן פראַגן. פראַגן מיט אַ שטאָך, מיט אַ פארבראָדענעם מײן. „פאַר וואָס שטימען ניט אייערע באַאָ-באַכטונגען מיט די ידיעות וואָס עס האָט געבראַכט די אַמעריקאנער אַר-בעטער-דעלעגאַציע?“ — האָט מען געפרעגט. — „ווייל די דאָזיקע ידיעות האָט אייער דעלעגאַציע מיטגענומען מיט זיך קיין רוסלאַנד! — האָב איך געענטפערט. — וואָס קען אזא דעלעגאַציע זען אין ראַטלאַנד, ווען זי איז שטום און טויב? זי קען פונקט אזוי זען די לידן פון רוסישן פּאָלק, זיצנדיק אין קרעמל, ווי איך וואָלט געקענט זען אַמעריקע, זיצנדיק ווי אַ גאַסט אין „ווייסן הויז“ פון וואַשינגטאָן.“

— אָבער די ארבעטער-דעלעגאַציעס פון דייטשלאַנד האָבן אויך גע-בראַכט גוטע ידיעות!

— דאָס שפיל מיט די דעלעגאַציעס איז שוין אין דייטשלאַנד אויס. אָבער צו איך אין אַמעריקע דערקויקלט זיך די נייע אַנטוויקלונג ערשט שפעטער. אין אַ יאָר אַרום וועט איר עס אויך וויסן...

— אויב אזוי — האָט אַן אַנדערער געפרעגט מיט כעס — ווי דער-קלערט איר די טיפע באַוונדערונג פון לענינען אין גאַנץ רוסלאַנד? אומע-טום, אין יעדן דאָרף, אין יעדן אונטערנעמונג, הענגען זיינע בילדער... — איז דאָס אויך אַ באַווייז? אין אַ לאַנד פון דיקטאַטור און צענזור

איז עס קיין באווייז נישט. אין דייטשלאַנד קענט איר אויפהענגען ביי זיך וואָס פאַר אַ בילד איר ווילט. אַז איר גייט אַרײַן אין אַ הויז, קענט איר גע- פינען אַ פאַרטרעט פון הינדענבורגן, צי פון עבערטן, צי פון קאַרל ליב- קנעכט. איר זעט דעם פאַרטרעט און איר קענט משער זיין וואָסער פּאָליטי- שע סימפּאָטיעס האָט דער מענטש אין הויז. אַ נו, פרוווט היינט אין רוסי- לאַנד אַרויסהענגען אַ בילד פון מאַריאַ ספּירידאַנאָוואַ. אָט קען מען שוין היינט נישט אַרויסהענגען טראַציקים בילד. מען נעמט אים פון אומעטום אַראָפּ...

די לינקע זיינען געווען אויפגערעגט פון דעם געלעכטער אין זאַל. אַ יונגעראַמאַן האָט זיך אויפגעהויבן פון די רייען און האָט אין אַ געבראַך- כענעם דייטש געפרעגט מיך: אויף וואָס פאַר אַ פּאַס זייט איר געקומען קיין אַמעריקע?

די פּראָוואַקאַטאָרישע פּראַגע האָט איצט מיך אַרײַנגעבראַכט אין כעס. „מיט אַזעלכע פּראַגן מעגט איר זיך ווענדן צום עמיגרירישן- דעפּאַרטמענט!...“

„יענע“ האָבן אָנגעהויבן אַ טומל אין זאַל, אָבער די פּאַרזאַמלונג האָט זיך שוין געהאַלטן ביים פּאַרמאַכן. זי איז אַראָפּ בשלוּם. לאָרע, אַראָנר סאַן און די אַנדערע זיינען געווען צופּרידן. מיר האָבן געדאַרפט באַלד צור- נויפטערפן זיך מיט דער גאַנצער דייטשער קאַמפּאַניע אין אַ קאַפע. דער זאַל האָט זיך אויסגעליידיקט. שוין ביי דער טיר האָט מיך אויפגעהאַלטן אַ קליינע גרופּע אַרבעטער, קליינגעוואַקסענע, שוואַרצאויגיקע און שוואַרצ- האַריקע. כאַטש זיי האָבן גערעדט מיט אַ „דייטשן לשון“, האָב איך דער- קענט אונדזערע יידישע מענטשן. אַ באַרג מיט נייע שאלות האָט זיך אַ שאַט געגעבן אויף מיר. איך האָב געענטפּערט, זיי האָבן מיך פעסט אַרומ- גערינגלט. פון דער טיר האָבן מיך ענערגיש גערופן צו זיך די דייטשע חברים. — פּלוצים האָט איינער פון זיי, אַ הויכער און קרעפטיקער, גע- מאַכט אַ שריט צו מיר און אומפאַרשטענדלעך-שאַרף גענומען מיך פאַר זייער האַנט. „לאַמיר גיין!“ — האָט ער אַ זאַג געגעבן און אַרויסגעפירט מיך פון דער קופּלע בחורים מיט די ברענענדיקע אויגן. אויף די טרעפּ האָט ער זיך אַנטשוילדיקט און געזאָגט: איר קענט נישט אונדזערע לייט. זיי לענען זיך שלאָגן אויך. לאָרע האָט מיך געהייסן נישט לאָזן אייך אליין מיט זיי...

מיר זיינען געזעסן צוזאַמען אין אַ טומלדיקער קאַפע. די געמיינזאַ- מע איבערלעבונגען פון טאַג האָבן אונדז געמאַכט סאָלידאַרישער. דאָס האָב איך זיך געענטער באַקאַנט מיט לעאָ קעניג, אַ שטיין יידישן יונגמאַן, אַ קענער פון דער יוניאָן-באַוועגונג. ער האָט נאָך נישט דורכגעליטן אין זיך די אַנטווישונג אין באַלשעוויזם. די ספּלות זיינען געלעגן אויף זיין פנים. אַ:

איך האָב ווידער גערעדט וועגן ציוניזם און אַסימילאציע פֿון לינקע, נישט
 באַלשעוויסטישע אַרבעטער, האָט ער נאָר געשאַקלט מיטן קאַפּ...
 אָבער די צייט שטייט ניט. פֿון דייטשן קאָפּע מוז מען לויפֿן אין אַן
 אַנדער עק שטאַט: צום יוֹאָש-אַוונט. מען וועט דערמאָנען דעם ערשטן
 יאַרצייט פֿון יוֹאָש אױף אַ גרויסאַרטיקן אױפֿן. גרויסאַרטיק הייסט אױפֿן
 היגן לשון; מיט רעש און טומל. דער גוואַלטיקער זאַל איז טאַקע געווען
 פֿול מיט טומל, מיט ליכט, מיט לאַנגען. אַ יום מיט קעפּ האָט פֿאַרגאַסן די
 רייען, שטראַמען האָבן זיך נאָך געגאַסן אין די טירן. דאָס איז געווען ווי
 אַ פֿאַראַד פֿון ייִדישזום. די פֿירער האָבן זיך צופֿרידן איבערגעוואָרפֿן מיט
 התפֿלרת־אויסרופן: וויפֿיל מענטשן; וואָס פֿאַר אַן עולם!

אָודאַ איז עס שיין ווען אַזוי פֿיל פֿאַרערער און ליבהאָבער פֿון אַ
 פֿאַעט, פֿון דעם ערנסטן און הומשידיקן דיכטער יוֹאָש קומען אים אָפּגעבן
 כבוד. אַ יאָר איז פֿאַרביי, און מען האָט אים נאָך נישט פֿאַרנעסן... מער
 ניט איך האָב מורא אַז דאָ רעדט עפעס מער ווי כבוד צום דיכטער; די
 פֿאַרגאַס ציט צו. אין דער פֿאַרגאַס איז צוגעוואַנט אַזאַ לאַנגע רשימה פֿון
 רעדעס, פֿון געזאַנג, פֿון טעאַטער, פֿון טעניז, „אַז עס מוז ציען“. ס'איז
 פֿאַר יעדן פֿאַראַן עפעס צו געניסן. שעהן לאַנג האָבן זיך געצויגן איבער
 דער בימה די נומערן פֿון פֿאַרגאַס. י. דאַווידסאָן, אַ פֿאַרפֿעסאַר, האָט
 געגעבן לומדות; ש. ניגער, ד. פינסקי, ה. ליוויק האָבן בקיצור, אױפֿן שפיץ
 מעסער, דערמאָנט דעם דיכטער. זיי האָבן דאָך נישט געהאַט קיין צייט.
 הינטער זיי זיינען געשטאַנען אַנדערע נומערן: טענצער, שפּילער. מען האָט
 זיך אַריינגעצויגן אין שפּעטן אָוונט, מען האָט מיט געשמאַק געשפּילט די
 פּיעסע פֿון יוֹאָש: „דוד און שׁוֹמֵית“. נאָך נישט גענוג. מאַריס שוואַרץ
 גייט אַרויס און בעט אים אַנטשולדיקן. ס'איז דאָ נאָך און נאָך. מען איז
 זאַט, אָבער מען טראַגט נאָך אַלץ געריכטן צום טיש. דער העלד פֿון דעם
 אָוונט איז באַלד פֿאַרגעסן, אָבער דאָס שׁוֹשפּיל גייט אָן ווייטער. קיים מען
 צעגייט זיך אין דער נאַכט.

זיינען דאָס טאַקע אַלץ געווען יוֹאָש-פֿריינד און פֿאַרערער? דאַרף
 ניט אַ יאַרצייט געפֿאַרעט ווערן שפּילער, טרויעריקער, מיט אַ קליינעם אינז
 טימען פֿאַרגאַס? מוז מען זיך אױך דאָ דווקא דערמאָנען אָן דעם ראַקסי?
 איך גלייב נישט אַז נאָך אַזאַ אָוונט שפּילט זיך אויס פֿון אַ טויזנטקעפיטן
 עולם אַ פֿאַרבונדענע יוֹאָש-געמיינדע.

אפשר קען מען אין ניו־יאָרק אַנדערש ניט צוציען די אויפֿמערקזאַמ
 קייט פֿון די מענטשן צו דעם דיכטערס קבר. אפשר טאַקע אַזוי, אָבער מיר
 דוכט, די ייִדישע שריפטשטעלער און קינסטלער טאַרן זיך נישט צופֿאַסן צו
 די שרייענדיקע פֿאַרלאַנגען פֿון שטאַט. זיי טאַרן נישט וועלן אַריבערשרייען

די שטאָט. מיטן קערפער פון דיכטער אויף די הענט מעגן זיי -- אין אַ
יאָרצייט -- שטיף דורכגיין אין די זייטיקע, באַשידענע גאַסן.

30-טער יאָנואַר.

היינט איז אין „טאָג“ אָפגעדרוקט אַ שמועס וואָס איך האָב מיט אַ
פאָר טעג צוריק געהאַט מיטן פריינד עפשטיין. אין צוויי נומערן פון „טאָג“
האָט זיך אָקערשט געדרוקט אַ גרויסער אַרטיקל פון מאַרק ווישניאַק, דעם
באַקאַנטן רעכטן סאַציאַל־רעוואָלוציאָנער, וועגן דעם „ווי מען האָט פונאַנד
דערגעטריבן די רוסישע גרינדונגס־פאַרזאַמלונג“. איצט איז גראַד צען יאָר
אַריבער פון יענעם היסטאָרישן טאָג. ווישניאַק האָט אויסגענוצט זיין אַר־
טיקל כדי אָפצורעכענען זיך סיי מיט די באַלשעוויקעס, סיי מיט די לינקע
ס״ר, סיי אויך מיט דעם פריער אָנערקענטן פירער טשערנאָוו. ווייל די שנאה
פון ווישניאַקן צו אַליץ וואָס איז נאָענט צו דער אָסטאַבער־רעוואָלוציע איז
אין לשער.

פעטראגראד — יאנואר 1918

ווישניאק איז דער רעפּרעזענטאַטיווער פאַרטרעטער פון יענעם פּליג פון דער פאַרטיי ס"ר, וואָס האָט זי אַראָפּגעריסן פון איר אורשפּרינגלעכער מאַלסימאַליסטישער הייד. איך געדענק אים נאָך פון דער מלחמה-צייט. מיר זיינען זיך ווי לעגאַלע מענטשן צונויפגעקומען אין מאַסקווע אין יאָר 1916, בעת עס האָט זיך שוין געפילט אז אַ פּאָליטישער שטורעם וועט פריער אָדער שפעטער אויסברעכן אין רוסלאַנד. ס'איז משיקאווע צו דערמאָנען זיך היינט ווי ברידערלעך עס האָבן דעמאָלט צוזאַמען געאַרבעט אַזעלכע ס"ר וואָס זיינען זיך שפעטער פונאַנדערגעגאַנגען מן הקצה אל הקצה. זענזוי נאָוו, רודנעוו, בערקענהיים, ווישניאָק, איך זיינען געווען צוזאַמען, און שוין אין אַ יאָר אַרום זיינען די ערשטע פיר געשטאַנען (אַלס שטאַטהויפט פון מאַסקווע, אַלס פירער פון די קאָאָפּעראַטיוון, אַלס סעקרעטאַר פון קע-רענסקין) אין דעם קאָנסערוואַטיוון לאַגער פון דער רעוואָלוציע. אָבער אין יאָר 1916 האָבן מיר זיך געגרייט קאָנספּיראַטיוו צו די וואַלן צו דער מלוכה-דומע. דער טערמין פון די וואַלן צו דער פינפטער דומע האָט זיך דערנענטערט, און מיר האָבן — אונטער דער מאַסקע פון „טרודאַוויקעס" — געוואָלט דורכפירן אין אַ ריי שטעט סאָציאַל-רעוואָלוציאָנערן. דערצו האָט מען געדאַרפט ווערן אין פאַרשיידענע גובערניעס באַלעבאַטיס, איינג-טימער פון הייזער אָדער לאַנדווירטן. מיר פּערזענלעך ווי אַ יידן, האָט מען איינגעטיילט די אופימער גובערניע מיט אַ מערהייט פון אַ מוסולמאַנישער באַפעלקערונג.

קיין טעאָרעטישע סכסוכים האָבן מיר דעמאָלט נישט געפירט. איין מאָל נאָך — זע איך איצט — האָט אַ פונם פון קענגערשאַפט אויפגעבליצט ביי אונדזער אַ געמיטלעכן שמועס מיט ווישניאָק און זענוינאָוו. „דער סאָציאַליזם וועט נישט קענען מער זיין אַזאַ ווי געווען, נאָך דער מלחמה" — האָבן איך געזאָגט — „פאַרלאַמענטן וועלן אונדז נישט באַרויפן מער". אויף דערויף האָט זיך ווישניאָק פונאַנדערגעלאַכט. „נו, נו, הלוואי זאָלן מיר באַקומען וואָס די אַרבעטער האָבן אין איראָפּע!" ווישניאָק איז גע-ווען אַ געלערנטער און פּעיקער יוריסט, ער האָט געהאַט אַ טיפן דרד-אַרץ פאַר דעם „רעכט" ווי אַזעלכעס. ער האָט מיטגעאַרבעט אין דעם ליי-

בעראָלן „פאַרבאַנד פון די שטעט“ (געשאַפן בעת דער מלחמה), ער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפן מיט רוסישע ליבעראַל־דעמאָקראַטישע געלערנטע און טוער. „מיין אַרטיקל איז אָפגעדרוקט אין זייער זשורנאַל — האָט ער מיר דערציילט צופרידן — לאָמיר אָט אזוי דורכשטופן צו זיי אונדזערע אידעען“ איך האָב דעמאָלט ניט פאַרשטאַנען אז ניט ער וועט אָנשטעקן די ליבע־ראַלן מיט סאָציאַל־רעוואָלוציאַנערע אידעען, נאָר זיי וועלן גיכער אים אָנשטעקן מיט בירגערלעך־דעמאָקראַטישע.

דער וויכער פון רעוואָלוציע האָט אַוועקגעטראָגן די דומע. צו וועל־כער מיר האָבן זיך געגרייט, און אַרויסגערוקט די גרינדונגס־פאַרזאַמלונג. אָבער אין יענער צייט זיינען מיר שוין געשטאַנען אין קעגנערשע לאַגען. איך געדענק ווי ווישניאַק האָט מיט כעס און חוזק גערעדט וועגן דער רע־וואָלוציאַנערער פאַרמוג פון פאַרענדיקן די מלחמה. „אָן אַנעקסיעס, אָן קאָנטריבוציעס, רעכט פון פעלקער אויף זעלבסט־באַשטימונג — וואָס זיי נען דאָס פאַר אומזיניקע פאַרענונגען?“ — האָט ער גערעדט און אונז טער געשטראַכן זיין רוסישן פאַטריאָטיזם. ער האָט נישט געקאָנט אויך פאַרטראַגן די יורדישע „אַנאַרכיע“ וואָס האָט געשטורעמט אין לאַנד. ער האָט גענאַרט צו קומען וואָס גיכער צו א „רעכטס־אַרדענונג!“ אין דער גרינדונגס־פאַרזאַמלונג איז ער געווען אויסגעקליבן פאַרן סעקרעטאַר דורך די רעכטע ס״ר; איך בין אויפגעטראָטן לעגן זיי אין נאָמען פון די לינקע ס״ר. האָט מען זיך טאַקע שוין אין יענעם טאָג אַפילו מער נישט געגריסט. ס״איז נישט קיין צופאַל. פאַר די ווי ווישניאַק איז דאָס „רעכט“ דער הויפט־פרינציפ פון זייער טראַכטן און טאָן. רעכט האָט אָבער זיינע אייגע־נע וועגן. הינטער דעם בכבודיקן רעכט פאַרבאַהאַלטן זיך היינט אין דער קלאַסן־געזעלשאַפט, אויך סאָציאַלער אומרעכט. אָט אזוי ווערט מען פון רעכט אַוועקגעשלעפט צו ווערן אַ רעכטער... דערפאַר טאַקע האָט ווישניאַק אויך היינט — אין דער עמיגראַציע — די גרעסטע התפעלות פאַר דער אייראָ־פעיש־אַמעריקאַנישער דעמאָקראַטיע, פאַרלאַמענטאַריזם, פעלקערבונד, נאָ־ציאָנאַלע רעכט אא״וו. דערפאַר איז ער געוואָרן אַ נאָענטער מחותן מיט יענע רוסישע ליבעראַלע פּאָליטיקער, וואָס ער האָט געוואָלט אַמאָל אָב־שטעקן מיט סאָציאַל־רעוואָלוציאַנערע אידעען.

די לינקע ס״ר זיינען היינט צו טאָג פונקט אזוי פאַרטריבן ווי די וויש־ניאַקס, אָבער זיי לאָזן זיך ניט פאַרפירן פון די זומפ־פייערלעך פון אַכט־טראַכטן רעכט. אין צענטער פון זייער טראַכטן און טאָן שטייט ניט דאָס יורדיש־אַכטטראַקטע רעכט, נאָר די רעאַלע סאָציאַלע פרייהייט. צוליב אָט דעם באַגריף האָט די רעוואָלוציע אומגעוואָרפן די געהייליקטע רעכטס־אַר־דענונג, אויך די בירגערלעכע אָרדענונג. און ווען די ווישניאַקס ווייזן אָן מיט שפּאַט אויפן באַלשעוויזם וואָס האָט איבערגענומען די ירושה, זאָגן

די ראדיקאלן: באַלשעוויזם האָט ניט מבטל געמאַכט די אידעע פון סאָר-
ציאַלער פרייהייט. באַלשעוויזם איז אויך אַ פאַנאַטיקער פון רעכט-אַרדע-
נונג, פון מלוכה-הערשאַפט. מוז ער טאַקע באַקעמפּט ווערן צוזאַמען מיט
דעם בירגערלעכן רעכט-סדר... און עס פרעגט זיך נאָר: ווער זיינען היינט
צו טאָג באמת סאָציאַליסטן-רעוואָלוציאַנערן?

אין זיינע „מאָג-אַרטיקלען: האָט ווישניאַק אַ פּאָר מאָל אָנגעגריפּן
אויך מיר. האָב איך באַשלאָסן דורך אַן אינטערוויו צו באַלייכטן אַ ביסל
די פּאַנע אין וועלכער עס איז פּונאַנדערנעלאָזן געוואָרן די גרינדונגס-פּאַר-
זאַמלונג. 1). איך וויל דאָ ברענגען אַן אויסצוג פון מייע דערקלערונגען.
„ניט נאָר מאָרק ווישניאַק, אויך אַ גאַנצע ריי ערלעכע ליבעראַלע
דעמאָקראַטן דערמאָנען מיט אויפּרעגונג און צער די דאָזיקע פּאַסיר-
רונג. אָבער עס איז מערקווירדיק, וואָס זיי זען ניט איין, אַז יענע
היסטאָרישע פּאַסירונג איז ענג פּאַרבונדן מיט דער גאַנצער פריערדי-
קער געשיכטיע. זיי וואָלטן ניט געדאַרפט פרעגן ווער עס האָט פּונאַר-
דערגעלאָזן די גרינדונגס-פּאַרזאַמלונג, נאָר ווי אַ זוי איז עס
מעגלעך געווען אַז עס זאָל קומען דערצו? צי וואָלט מעגלעך געווען
אַז מען זאָל צולאָזן אַ גרינדונגס-פּאַרזאַמלונג אין די חדשים מאי,
יולי אָדער סעפטעמבער פון 1917? דאָס איז דאָך דעמאָלט געווען
אוממעגלעך זיך פּאַרצושטעלן אַפילו. ווייל דאָס רעוואָלוציאַנערע
פּאַלק האָט אין יענער צייט געזען אין דער גרינדונגס-פּאַר-
זאַמלונג זיין אמתן פּאַרשטייער. אַנדערש איז אָבער געוואָרן אין יאָ-
נואַר 1918, בעת די סאָוועטן האָבן געהאַט איבערגענומען די מאַכט.
מען דאַרף זיך דערמאָנען, אַז פריער האָט קערענסקי געוואָלט ווייטעו
פירן די פּאַרהאַסטע מלחמה. קיין איין פּראָבלעם פון דער רעוואָלוציע
איז ניט געווען געלייזט. מען לייגט אַלץ אָפּ אויף דער צייט ווען
אליהו הנביא וועט קומען, זי"ה, ווען עס וועט זיך צונויפקומען די
גרינדונגס-פּאַרזאַמלונג.

דערוויילע לייגט מען זי גופא אָפּ פון איין חודש אויפן צווייטן,
ווייל די צוזאַמענרופונג פון אַזאַ אינסטיטוציע האָט געזאָלט פּאַרקו-
מען אויפן סאַמע דעמאָקראַטישן אופן. טאַקע דער זעליקער ווישניאַק
איז געווען דער סעקרעטאַר פון דער קאָמיסיע וואָס האָט צוגעגרייט
די וואָלן. די קאָמיסיע איז געזעסן חדשים לאַנג און געהאַלטן אין
איין שלייפּן דאָס וואָל-געזעץ. אין דער צייט האָט זיך אין לאַנד
געהויבן אַלץ העכער און העכער די כוואַליע פון אומגעוולד און אויפ-

1) גענויער וועגן רעם — אין מייע „זכרונות פון אַ פּאַלקס-קאָמיסאַר“.

רענונג. איז דען אַ ווונדער וואָס ווי באַלשעוויקעס און די לינקע סײַר
האַבן געקראָגן אַלץ מער נאַכפּאַלגער אין פּאַלק?.. די סאַוועטן מאַכט
האַט גענומען פּאַר ווי ר. ק. ל. ע. כ. ו. די אָנגעווייטאַגטע פּראָג.
געוויס מעגן די קעגנער פון די סאַוועטן טענהן אַז זיי האָבן גענומען
אַ פּאַלשע שטעלונג צו דער אָדער יענער פּראָגע. אָבער קיינער וועט
ניט לייקענען אַז מיט דעם אַרײַנטרעטן פון די סאַוועטן אין מאַכט
האַט זיך אָנגעהויבן אַ ט. ע. ט. י. ק. י. ט. די דאָזיקע אַרבעט איז
אויפגענומען געוואָרן מיט באַגײסטערונג. ווייל פאַר דער אַרבעטער
מאַסע איז ניט אַזוי וויכטיק די אָרער יענע פּאַליטישע אינסטיטוציע,
ווי די סאַציאַלע און גײסטיקע דערגרייכונגען וואָס זי קריגט פון דער
רעוואָלוציע מיט אַזוי פיל פּיין און לײדן.

ווען מען זעט אַט דעם געשיכטלעכן הינטערגרונט פון דער
גרינדונגס פּאַראַדזאַמלונג, קען מען אײנזען איר טראַגישע לאַגע. וואָרום
די בכורה האָט פון איר אַרויסגערײסן די סאַוועטן מאַכט. אַט מיט
דער דאָזיקער לאַגע דערקלערט זיך דער טאָן פון ווישניאַקס אַרטיקל
אין „טאַג“. די שטימונג פון זײ רעכטע סײַר, די אויסדערוויילטע צו
דער גרינדונגס פּאַראַדזאַמלונג, איז געווען אַ טרויעריקע, אַ געדריקטע.
אַט ווי ער אַלײן שרייבט: „מיר באַקומען זײער טרויעריקע ידיעות
פון שטאַט. אונדזער האַפענונג אויף מיליטער איז זײער אַ שוואַכע.
פּאַלקן אויף וועלכע מיר האָבן זײער שטאַרק געהאַפּט. זײנען נײַטראַל.
אַנדערע מיליטערישע טײלן, ווידער, וואַלטן געוואַלט שלום מאַכן
צווישן דער סאַוועטישער מאַכט און דער גרינדונגס פּאַראַדזאַמלונג.“
דער גאַנצער אַרטיקל פון ווישניאַקן איז אַן איבערצײגנדיקער פּסיכאָ-
לאַגישער דאָקומענט, וואָרעם ער באַווייזט ווי אײנזאַט, פּאַליטיש אַפּ
גערײסן פון פּאַלק עס זײנען געווען די רעכטע סײַר, זײער אײנזאַמער
מאַרש, אין אַ געפּאַלענער שטימונג, צום טאָוורישן פּאַלאַץ — איז
געווען אַ סימבאָל.

איך וויל ציען די אויפּמערקזאַמקײט צו נאָך אַ פּאַקט אין דעם
אַרטיקל פון ווישניאַקן: ער איז מבטל ט. ש. ע. ר. נ. א. ו. ו. דעם
יעניקן וואָס איז דערווײלט געוואָרן פאַר פּאַרזיצער פון דער גרינ-
דונגס פּאַראַדזאַמלונג פון די רעכטע סײַר גופאַ. און אַז ער האָט גע-
האַלטן די דערעפּונגס רעדע, זײנען די פירער פון זײן אײגענער פאַר-
טײ געווען אַזוי ניט צופרידן מיט אײס, אַז זיי האָבן באַשלאָסן די
דאָזיקע רעדע ניט צו פאַרשפּרײטן אין פּאַלק.
דאָס אַלײן באַווייזט וואָס פאַר אַ פּאַליטישע אומקלאַרקײט עס האָט
געהערשט בײַ יענע סײַר.

אַט אין דעם צוזאַמענשטויס פון די צוויי עלעמענטן — פון

דער טעטיקער סאָוועטן־מאַכט און פון די צעשוואַמענע, הילפלאַזע דע־מאַקראַטן — האָט די גרינדונגס־פאַרזאַמלונג געזאָלט אָנהייבן לעבן. דער מזל אירער איז שוין געווען היסטאָריש געזחמעט... געוויס האָט זיך שפעטער די סאָוועטן־מאַכט, צוליב געוויסע סיבות, פאַרוואַנדלט אין אַ ריי־פאַרטייאישער באַלשעוויסטישער מאַכט, און די רעוואָלוציע איז פאַרקראַכן אויף זייטיקע וועגן. אָבער דערפון איז לחלוטין ניט געדוונגען אַז די גרינדונגס־פאַרזאַמלונג האָט זיך דערוואַרבן דעם ריכטיקן פּלאַץ אין דעם דוסישן לעבן אין יענעם מאַמענט ווען זי איז זיך צוזאַמענגעקומען.

איך בין געווען כאמת דאָנקבאַר ווישניאַקן וואָס ער האָט מיר פאַר־שאַפט די געלעגנהייט דורכצורידן זיך מיט אַ ברייטערן עולם וועגן דעם ענין. הילוציאַ אָפּטער אַזעלכע געלעגנהייטן... מיט לאָרען בין איך היינט צום ערשטן מאל געפאַרן באַגעגענען זיך מיט אַמעריקאַנער, ד"ה מיט טוער וואָס שטייען דרויסן פון דער יידישער סביבה. האָין מיר זיך געטראָפן ביים לאַנטש מיט מיסטער בודין. דער דאָזיקער אַמעריקאַנער נומער איינס, האָט זיך אַרויסגעשטעלט, איז אַ ייד, אַ טעטיקער אַרוואַקאַט, אַ נישט לאַנג גע־וועזענער קאָמוניסט. ער האָט זיך באַקענט מיט מיין מיסיע פריינדלעך, מיט יענער לאַנטש־פריינדלעכקייט וואָס איך האָב שוין אָנגעהויבן תּופּס צו זיין דאָ. פון דער געפאַנגענער־פּראַגע איז מען אַריבער צו דער פּראַבלעם פון דעמאָקראַטיע און דיקטאַטור. בודין האָט געהערט איצט צו דעם זעל־ביכן לאַנער ווי לאָרע. ער האָט זיך שאַרף צעריסן מיט די היגע קאָמוניסטן, אָבער ווי אַ סגולה צו „לינקייט“ האָט ער (ווי הונדערטער אַנדערע) אויפ־געהאַלטן אַ סימפּאָטיע צום באַלשעוויזם אין רוסלאַנד. פאַרקלערטערהייט האָט ער געפרעגט: ווי קען מען זיך דאָרטן באַגיין אָן פאַרטיי־דיקטאַטור?...

העלפן אונדזערע געפאַנגענע איז ער גרייט, אָבער ווי מאַכט מען דאָס?... מיר זיינען אַרויפגעקומען צו אים אין זיין סאָלידן אַרוואַקאַטן־קאַבינעט (לאָרע איז דערווייל פאַרשוונדן). ער האָט אַרויסגערופן זיין קאַלענע וויטנבערג, און זיי האָבן גענומען צוזאַמען צוקלערן נעמען פון אַמעריקאַנער וואָס קענען זיין באַהילפיק. נאָך אַ לאַנגן אַהין און אַהער האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט אויפן נאָמען פון אַ מיסטער פעטערסאָן. „ער איז אַ וויכטיקער מענטש אין דער סאַציאַל־רעפּאָרמערישער באַוועגונג“ — האָבן זיי דערקלערט און געגעבן מיר אַהין אַ רעקאָמענדאַציע. דאָס איז אַליץ?.. יא, מיסטער בודין האָט צוגעזאָגט צו אַראַנזשירן ביי זיך אין שטוב אַן אַסיפה פון סימפּאָטיזירנדיקע מענטשן, ווי נאָר זיין פרוי וועט זיך אומקערן. זיין פרוי איז אַ טוערין אין „אַרט“...

מיט דער זעלביקער קאַלטער לאַנטש־פריינדלעכקייט ווי פריער זיינען:

מיר זיך פונאנדערנגעאנגען. לאָמיר זען וואָס וועט דאָ אַרויסקומען (עס איז טאַקע גאַרנישט אַרויסגעקומען).

...איך האָב אַזוי פיל צו שרייבן אַהיים, און איך קום גאַרניט דערצו. דער טאַג ווערט צערונען צווישן די באַקאַנטשאַפטן מיט מענטשן. עס לאָזט זיך נישט אַנדערש. דערווילע האָט זיך עפעס אַ פאַסיוויטעט אַריינגעזעצט אין מיין רעכטער האַנט. אַ טייל פינגער ווילן זיך נישט פריי באַוועגן. מוז איך אָפט פאַרן צו ד"ר עלסבערגן, ער זאָל ווירקן מיטן עלעקטרישן שטראָם אויף די פינגער. איצט פאַרשטיי איך די חכמה פון יענע שרייבער און קינסטלער אין אַמעריקע וואָס אינשורן יעדן איינצלעם פינגער זייערן. מען קען האָבן פרנסה פון ניט־שרייבן אויך. די מענטשהייט איז זיי אפשר נאָך מער דאַנקבאַר דערפאַר.

יטער פעברואַר.

איך בין אין סאַמע צענטער פון בראָדוויי. אין אָט דער קאַכעדיקער אַרטעריע פון סוהרישן ניריאָרק בין איך צום ערשטן מאַל. הימלהויכע מויר ערן פאַרשטעלן די וועלט פון אַלע זייטן. אין איינעם אַזא מויער, אויפן דרייסיקסטן עטאַזש, הייב איך זיך אויף כרי צו זען זיך מיט מיסטער פערטערסאָן. ער איז (לויט דער שילדערונג פון מיסטער בודין) אַ וויכטיקער טוער אין דער סאַשעל סערוויס ביי ראָקפּעלערן.

סאַשעל סערוויס — דאָס איז די גרויס אויסגעבויטע פּילאַנטראָפּישע אַרבעט פון אַמעריקאַנער קאַפיטאַליזם. פּילאַנטראָפּיע, צדקה־אַרבעט איז אין אַמעריקע אַוועקגעשטעלט אויף די זעלביקע מאַשינעלע יסודות ווי די ווירטשאַפט, ווי די וויסנשאַפט. עס ווערט געאַרבעט מיט אַ גרויסן פאַרנעם, מיט אַ גוואַלדיקן אַפּאַראַט. טויזנטער יונגע מענטשן געפינען פאַר זיך אַ באַרוף אין די פאַרצווייגטע צדקה־אַנשטאַלטן. ממילא בילדעט זיך אויס אויף דעם נעביט אַ ביוראָקראַטיע פון אַ באַזונדערן סאַציאַלאָגישן מין.

די הילף וואָס ווערט דאָ געגעבן דעם נויטבאַדערפטיקן מענטשן, קומט ניט פון יענעם סענטימענטאַלן רחמנות געפיל וואָס שפּיוזט בדרך כלל אומעטום צדקה־אַרבעט. דאָרטן איז דאָ אַ באַציונג פון מענטש צו מענטש; אַפּטמאַלס אַן אומדערלאָזבאַרע באַציונג, אָבער די אַלטע רעליגיעס האָבן געלייגט אַ גרויסן ווערט אויף די מאָראַלישע באַציונגען פון געבער און נעמער. די נייע מענטשהייט מיט דעם שטייגנדיקן באַווסטזיין, האָט זיך אָפּגעזאָגט פון אַזא „נאַטוראַלער ווירטשאַפט" אין דעם צדקה־געביט. אַנשטאַט רחמנות איז אַרויסגעוואַקסן דער באַגריף פון רעכט אויף פאַרזאָרגונג ביי דעם נויטבאַדערפטיקן און פון פליכט פון דער מלוכה לנבי אים. די סאַציאַלע געזעצגעבונג האָט נישט געוואַקסן מער פון מענטש צו מענטש־באַציונגען, נאָר פון אַ רעכטס־אַררענונג צווישן דעם כלל און דעם פרט.

אמעריקע האָט אויסגעקליבן פאַר זיך אַ דריטן וועג: ניט סענטימענ-
טאַלער רחמנות צום ליידנדיקן און ניט פאַרפליכטונג לגבי אים פון דער
מלוכה. פאַר מיטלייד צום אינדיווידום איז ניטאָ קיין צייט אין דער פאַר-
האַרעוועטער מדינה; מען קען זיך ניט אַרומקוקן אויף זיך אַליין, ווער
רעדט שוין וועגן אנדערע? מלוכהשע התחייבותן לגבי דעם יחיד וויל דער
אמעריקאַנער קאפיטאַליזם אויך נישט האָבן: כדי נישט אָפשוואַכן דעם
„פרייען ווילן“ פון בירגער. האָט ער דערפאַר אויסגעבויט דעם געבוי פון
סאָשעל־סערוויס מיט אַ שלל אינסטיטוטן און אָנגעשטעלטע, וווּ די נצרכים
ווערן געהאַלפן פון דער פרווואַטער רייכער קעשענע פון די מיליאָנערן.

דערמיט ווערט דערגרייכט זייער אַ סך. דער סאָציאַל־אומגערעכטער
געבוי פון קאפיטאַליזם ווערט פאַרשטעלט דורך די גרויסאַרטיקע קוליסן
פון „סאָציאַלן דינסט“. די מיליאָנען אומצופרידענע, וואָס קענען שמעק-
דיק אַרויסקומען מיט פאַדערונגען, ווערן פרוינדלעך -- פאַמעלעכדיק אַדיר-
בערגעפירט אין די ווייכע הענט פון די צדקה־אַנשטאַלטן. דער צער און
דער כעס וואָס קלייבט זיך אָן אין דער נשמה פון פאַרביטערטע מענטשן,
ווערט אזוי אַרום פאַרוואַנדלט אין אַ געפיל פון באַפרידיקונג און דאַנק-
באַרקייט צו די גרויסע בעל־טובות. „ראַקפּעלער“, „קאַרנעדזשי“ און אַנד-
ערע גבירים ווערן אזוי אַרום סימבאָלן פון מעצענאַטן פון דער נאַציע און
פון דער מענטשהייט. דערצו קומט נאָך עפעס. אין אָט די סאָציאַלע
אַנשטאַלטן דערציט מען די יוגנט, די דערוואַקסענע, אין התפעלות פאַר
דעם באַלעבאַטישן סדר, אין יאָגעניש נאָך דערפאַלג, נאָך פּערזענלעכער
הצלחה. דערצו קומט נאָך עפעס. די סערוויס־אַנשטאַלטן ציען אַרײַן אין
זייער באַרוף־אַרבעט טויזנטער יונגע מענטשן, אין וועלכע עס גלייט אַ פיר-
ערל פון סאָציאַלן פּראָטעסט אַדער פון אַקטיווער ליבשאַפט צו די גע-
דריקטע. די סאָציאַל־דעפּאַרמענטישע אַרבעט דאָ פירט אויס אַ גרויסע שליס-
חות: זי דערשטיקט מיט ווייכע הענט דאָס רעבעלישע און רעוואָלוציאָנערע
ביי די יונגע מענטשן, זי פאַרוואַנדלט זיי אין באַצאָלעטע באַאַמטע פון דער
צדקה גדולה. געוויס זיצן אין די אַנשטאַלטן אַ סך איידעלע און טעטיקע
כאַראַקטערן, געוויס אַנטוויקלט זיך אַמאָל אין די אַנשטאַלטן אַ גייסט
וואָס גייט להיפוך פון דעם חשבון הנביר. אָבער אין תוך איז די דאָזיקע
גראַנדיעזע פילאַנטראָפיע אַ הילפ־אינסטיטוציע צום אויפהאַלטן דעם קאַ-
פיטאַליזם. אַ קלאַנגער פּסיכאָלאָגישער אינסטרומענט ווּף צו באַווירקן די
נשמה פון די הילפ־באַדערפטיקע.

...אוי טאַקע ריכטיק וואָס די אינסטיטוטן פון ראַקפּעלערן שטייען
אין סאַמע מיטן בראַדוויי צווישן די באַנקהיווער און די מסחר־פאַלאַצן. דער
פאַר־שטול הייבט זיך פאַמעלעך פון איין שטאָק צום אַנדערן. אויף יעדן
שטאָק גלאַנצן די טירן פון די קאַנטאַרן, קאַנטאַרן, קאַנטאַרן. די טירן עפע-

גען זיך אלע וויילע, לאָזן אַרויס פון זיך געפּוצטע יונגעלייט, קלויַרסם, סטענאַגראַפֿיסטקעס, מיט געשעפּט־פּאַפֿירן אונטערן אָרעם, מיט אַ ליבלעכן שמיכל אויף די ליפּן פּאַרן זיי אַרויף און אַראָפּ איבער די פּלאָרס. דאָס זיינען די לעבעדיקע „הענרס“ פון דער געשעפּטס־מאַשין פון אזאַ דרייסיק־שטאַקין מויער.

אין זיין קאַבינעט האָט מיך אויפגענומען מיסטער פעטערסען. אַ הוי־כער, מאַגערער, לעבנס־לוסטיקער מענטש. די צרה איז געווען וואָס ער רעדט נאָר ענגליש, און דער איבערזעצער וואָס ער האָט איינגלאָרן איז נאָך גיט געווען. דערווייל האָט ער גאָר פריינדלעך געשמיכלט, האָט מיך צוגעדפירט צום פענצטער, אָנגעוויזן אויף דער גרויסאַרטיקער פּאַנאָראַמע: צענדליקער גאָרנדיקע געביידעס, רויכיקע שיפּן אויפן בלוילעכן האָדסאָן, אַ ברייטער פּאַרוואָלקנטער הימל. „אַט דאָס איז דאָקפּעלערס אינסטיטוט!“ — האָט פעטערסען מיט אַ שטאַלצן שמיכל אָנגעוויזן אויף אַ מאַיעסטעטישן געביי וואָס האָט זיך געהויבן צום הימל. ...באין ברירה האָבן מיר דאָך אָנגעהויבן ריידן. דער סאָציאַליזם איז מסתמא טאַקע אַן אינטערנאַציאָנאַל־לער ענין, ווייל די נייטיקע ווערטער געפינען זיך פון זיך אַליין און זיינען פאַרשטענדלעך פאַר יעדן וואָס וויל צוהערן. איך האָב אים דערציילט ווער מיר זיינען, צווישן וואָסערע רוסישע באַדינגונגען עס שטייט די אונדז־ריקע, וואָס איז נייטיק פאַר אונדזערע געפאַנגענע. — פאַרשטייט איר עס, מיסטער פעטערסען? — יאָ, יאָ — האָט ער צוגעשאַקלט מיט דעם קאַפּ. אָבער ער האָט ניט אָנגעהויבן צו וויסן וואָס ער קען טאָן פאַר דער זאַך. זיין סאָציאַלע אינסטיטוציע האָט ניט קיין שייכות צו געפאַנגענע. אים אַליין איז נישט איינגעפאַלן אין קאַפּ.

אַ שטילער קלאַפּ אין טיר. אַן אויסערגעוויינלעך חנעוודיקער יונגער מענטש, קליין געוואקסן, אָבער מיט אַ געזיכט וואָס באַהערשט די נאַנצע פיגור, איז אַריינגעקומען אין צימער. איך האָב דאָ שוין לאַנג ניט געזען אַזעלכע אויגן, פיל מיט פאַרשטעקטער קלוגשאַפט און צער. מיסטער פעטערסען האָט זיך דערפרייט מיט זיין קומען. — בענושאַמען סטאַלבּערג, אַ באַקאַנטער ראַדיקאַלער סאָציאַליסטישער שריפטשטעלער — האָט ער אים מיר פאַרגעשטעלט. סטאַלבּערג האָט געקענט כמעט פריי ריידן דייטש, — און אין אַ מינוט אַרום זיינען מיר שוין געווען אַריינגעטאָן אין אַ לעבעדיקן שמעס. ער האָט גלייך תּופּס געווען מײן פּאָליטישע פּאָזיציע: קענטיק ער האָט אזאַ פּאָזיציע געקענט שוין פון פריער. ער האָט געלאָסן אויפּמערקזאַם צוגעהערט זיך צו מיינע פּלענער, — און האָט צוגעזאָגט מיט צוהעלפּן מיר האָט זיך געדוכט אַז ער איז צופרידן מיט אונדזער באַגעגעניש. אין אַ האַל־בער שעה אַרום זיינען מיר געגאַנגען אין גאַס ווי צוויי אַלטע באַקאַנטע ער האָט, לאַנגזאַם אַרויסריידנדיק די דייטשע ווערטער, געטראַכט וועגן דעם

ווי צונויפפירן מיך מיט אמעריקאנער ראדיקאלן. „ראשית כל, איז עס נארמאן טאמאס. ער איז אפילו אין דער סאציאליסטישער פארטיי, אָבער ער איז א מענטש פאר זיך. לינקער ווי די אנדערע.“ אָבער ער האָט נישט פארבאָרגן פאר מיר די שוועריקייטן. „אונדזערע ראדיקאלן זיינען אַ קליין הייפל, זיינען פארטאָן אין אייגענע אמעריקאנער דאגות און אַ טייל זיינען סימפאטיקער מיטן קאָמוניזם.“ ער האָט גערעדט און געטראַכט ערלעך... ביים געזעגענען זיך איז ער געווען חבריש פריינדלעך, הגם איינגעהאַלטן. אָט לאָמיר זען צי וועט ער טאָקע מאָרגן טעלעפאָנירן מיר, ווי מיר האָבן אָפגעערעדט.

— איך וויל אייך באַקענען מיטן רעדאָקטאָר פון „ריפּלעסס“ — האָט מיר איין מאָל געזאָגט ה. פּראַנק — איר האָט נישט געהערט פון ד״ר ש. מע-לאַמער? איצט רעדאָגירט ער דאָ אַ יידישע גרויסע צייטשריפט אין ענגליש. זי איז אויסגערכענט אויף דער דאָ געבוירענער יידישער יוגנט. ער איז גרייט דרוקן אייערן אָן אַרטיקל וועגן דער רוסישער רעוואָלוציע.

היינט האָבן מיר זיך געטראָפן מיטן דייר העלאַטעד. אַ רירעוודיקער, שטאַרקגעבילדעטער יוד, האָט ער אונדז פון זיין רעדאָקציע תּיכּף גערופן, פאַרשטייט זיך, צום לאָגנטיש. ביים טיש האָט זיך אַרויסגעשטעלט אַז דער דאָקטאָר איז אַ בקי אין אַלע ענינים פון דער וועלט, איז באַקאַנט מיט אַלע פּערזענלעכקייטן פון דער וועלט, וואָס נוגע נייריאָרק, דעם יידישן נייריאָרק. איז קען ער זיי דאָ אַלעמען דורך און דורך. — ווי? — האָט ער גוממוטיק געלאַכט — ווי? איר האָט זיך אויך פאַרבונדן מיט דעם איסטסייד? אָט דאָרטן דערוואָרט איר הילף פאַר אייער זאָך? אָט מיט די אַלטע מעטאָדן ביי די אַלטע מענטשן ווילט איר עפעס דערגרייכן?.. ניין, נאָר מיט די דייר טישע, מיט די אמעריקאנער יידן דאַרף מען האָבן צו טאָן. לאָזט יענע אָפּ, פאַרט אַרויס פון יענער געגנט, באַווייזט זיך דאָרטן נישט. איך וועל אייך צונויפפירן מיט מענטשן, מיטן ראַכניער סטיווען ווייז. טעלעפאָנירט מיר נאָר אָן וועגן דעם.

איך האָב נישט געהאַלטן פאַר נייטיק אַנטקעגנצושטעלן זיך אָט דעם האַפּערדיקן וואַסערפאַל פון ווערטער. מיר האָבן אַלע געהאַט ווייניק צייט. איך האָב אָפּגעערעדט צו שרייבן פאַר זיין זשורנאַל אָן אַרטיקל וועגן דער העלדישקייט פון די ציוניסטן-סאציאליסטן און די רדיפות אויף זיי אין רוסלאַנד. (אַז אַרטיקל וויל האָבן פאַר דער „צוקונפט“ אויך לייעסין).

מאכט און מלוכה

היינט אָונט האָב איך אַ וויכטיקע אויפגאַבע: אַ לעקציע אין קלוב פון די יידישע אַנאַרכיסטן. „די פאַרבינדונגס־ליניע צווישן אַנאַרכיזם און ראַדיקאַלן סאַציאַליזם (מאַקסימאַליזם)“ — איז די טעמע פון דער לעקציע. די פאַרגאַנגענע צען יאָר האָבן געשאַפן גענוג הורבנות סיי אין סאַציאַ־ליזם סיי אין אַנאַרכיזם. די שטייפּע וואַנט צווישן זיי ביידן איז דורכגע־לעכערט פון ביידע זייטן דורך די גוואַלטיקע פעלערן, דורך דער פּאַליטי־שער אומרייפּקייט און גייסטיקער שוואַכקייט פון ביידע צדדים. וואָלט מען איצט ניט געדאַרפט זוכן פאַרבינדונגס־ליניעס?

דער צווייטער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער אינטערנאַציאָנאַל פון פאַר דער מלחמה האָט די אַנאַרכיסטן אַרויסגעשטויסן. אַנטקעגן אָט דער מלוכה־שער און „וויסנשאַפטלעכער“ גדלות האָט זיך אַנטוויקלט די גדלות פון אַנאַרכיסטן, וואָס זיינען כלומרשט פריי פון הערשערישע אַמביציעס. היינט אָבער איז ניט פאַרבליבן קיין ברעקל אָרט ניט פאַר דער און ניט פאַר יענער גדלות. און נאָר באַזונדערס איז נישטאָ קיין אָרט פאַר דעם אויף דער יידישער נאַס. אַקטיוו־דענקנדיקע אַנאַרכיסטן און ראַדיקאַלע סאַציאַ־ליסטן זיינען דאָ פאַרבליבן אַזוי ווייניק, אַז זיי מוזן זוכן צו באַקענען זיך מיט אַנאַנד.

אין אַ קליינעם שטויביקן זאַל פון דעם אַנאַרכיסטישן קלוב (אויף דער סעקאַנד עוועניו) האָבן זיך פאַרזאַמלט אַ הונדערט אַקטיווע טוער פון דער ניריאַרקער פּעדעראַציע. אָט זיינען געזעסן אויף דער הילצע־רנער פּלאַטפאָרם יוסף קאהאַן, מינץ, מעריסאָן; אַקסלער, גלאָבוס, איזאַקאָוויטש זיינען געווען דערביי. איך האָב פאַרשטאַנען אַז אין אַזאַ גרויסער אַסיפה וועט צום ערשטן מאָל ניט געלינגען צוצוקומען צו יענעם אינטימען שמועס, וואָס איך האָב געוואָלט. ס'איז טאַקע ווידער געווען אַ רעפּעראַט.

איך האָב אָנגעהויבן דערמיט אַז מיר זיינען אייגנטלעך קרובים. אין די אָדערן פון די רוסישע רעוואָלוציאָנערע נאַראַדיקעס פּליסט ניט נאָר דאָס בלוט פון אַ לאַווראַוו און מיכאַילווסקי, נאָר אויך פון באַקווינען. אחת, דער צווייטער אינטערנאַציאָנאַל האָט אויסגע־שלאָסן די אַנאַרכיסטן פון זיינע רייען. אָבער נאָך דער אַקטאַבער־

רעוואָלוציע איז ווידער בולט געוואָרן און אינערלעכע קרובהשאַפט. לכתחילה האָט זיך געדוכט אז און אומגעהויערער תהום ליגט צווישן זיי ביידן. וואָס וויל דער אַנאַרכיזם אין זיין טיפּסטן מהות? נישט אַזוי וווּילטאָג, נישט אָרדענונג, נאָר פ ר י י ה י י ט , די לעצטע אומ־ אויסשפּרעכלעכע פּרייהייט פון מענטש. פאַרקערט, די רוסישע נאַראַד־ ניקעם, אַפילו דער לינקער מאַקסימאַליסטישער פּליגל זייערער, זיינען געקומען אין דער רעוואָלוציע ווי אַ מחנה פון מ ל ו כ ה - סאַציאַל־ ליסטן. אַנדערש ווי די מלוכה־פּאַנאַטיקער, די סאַציאַל־דעמאָקראַטן, אָבער דאָך זלסט אָנהענגער פון אַ מלוכה־פּרינציפּ... ערשט אין דעם פּאַרלויף פון די רעוואָלוציאָנערע יאָרן, אונטער זי שווערע קלעפּ פון באַלשעוויס, האָבן זיי זיך גענומען ענערגיש באַפּרייען פון דער מלוכה־אידעע. מיליאָנען מענטשן האָבן אַריינגעקוקט הינטער די סודות־פּולע פאַרהאַנגען פון רעגירונגען, דיקטאַטורן, מאַכט־אָרגאַנען. מען האָט געזען און אָנגעטאַפט ווי עס ווערט צעשמאַלצן און ווי עס ווערט „געבוירן“ אַ מלוכה־מאַכט. מען האָט צו איר פּאַרלירן דעם פּריערדיקן אָפּשיי; מען האָט אַריינגעזאַפט אין זיך דעם גרויסן ספּק אין איר שכל־דיקייט. אין דעם נאַראַדניק, דעם עטישן סאַציאַליסט, האָט זיך אויפגעכאַפט די נשמה יתירה וואָס איז געווען פאַרשטיקט בעת זי גראַנדיעזע מאַסן־קאַמפּן: די פ ע ר ז ע נ ל ע כ כ י י ט . און דעם מאַקסימאַליסט האָט אַ צי געגעבן צו די ווערטער פון אַ לאַווראַוו וואָס האָבן אָפּגעקלונגען שוין מיט אַ 50 יאָר צוריק. „דער קאַמפּרונף פון סאַציאַליזם אַנטהאַלט צוויי פאַרמולעס. די אָפּשאַפּונג פון עקספּלאַטאַציע פון מענטש דורך מענטש און זי אָפּשאַפּונג פון ה ע ר ש אַ פ ט פ ו נ מ ע נ ט ש א י ב ע ד מ ע נ ט ש . די נישט־פאַרוויקלעכונג פון דער צווייטער פאַרמולע ציט נאָך זיך די נישט־פאַרוויקלעכונג אויך פון דער ערשטער. פאַר דעם מאַקסימאַל־ ליסט איז דורך זעם רעהאַביליטירט געוואָרן דער יסוד פון אַנאַרכיזם. ער האָט דערזען, אַז אויך די סאָוועטן־מלוכה איז אַ מ ל ו כ ה . כ ה . ער האָט אַרויסגערוקט אַ ריי פאַדערונגען וואָס זאָלן פאַר־ שמעלערן, פאַרמינערן דעם היקף און די הערלעכקייט פון דעם שטאַט. דערפאַר פאַדערן די לינקי סײַר אין רוסלאַנד אַ פּולשטענדיקע דע־ מאַקראַטיע אין ראַמען פון די סאָוועטן, אַ טי־גייענדיקע ד ע צ ע נ - ט ר א ל י ז א צ י ע , די אָפּשאַפּונג פון טויטשטראַף און אַלע אַכזריות־דיקע מלוכה־מיטלען וואָס פאַרשטאַרקן די מורא פאַרן מלכות. נישט גענוג דערמיט: פאַדערן זיי אַז די עקאָנאָמישע פּונקציעס פון דער געזעלשאַפט, ווי אויך די סאַציאַל־קולטורלע, זאָלן אַרױסגענוי־ מען־ווערן פון די סאָוועטן און איבערגעגעבן ווערן אין די הענט

פון די פראָדוצירער און די קאָנסומענטן גופא (אין זייערע פאַרבאַנדן). אַ חוץ דעם פאַרלאַנגען זיי אַז וואָס מער אַנדערע פונקציעס פון דעם מענטשן זאָלן אַרגאַניזירט און אויסגעלעבט ווערן מ ח ו ז מלוכה שע פאַרמען בכלל.

און פונדעסטוועגן ווייסן מיר אַז אַפילו די אַלע טיפֿ-גרייכנדיקע פראָגראַם־פּוּקטן קעגן דעם שטאַט זיינען ניט ביכולת אַפצושאַפן די מלוכה אַלס אַזעלכע. מען קען צעברעקלען אויף קליינע שטיקלעך די גאַנצע סיסטעם פון אַ מלוכה, און דאָך פאַרבלייבט אין די שטיקלעך דער גרונד־עלעמענט פון מלוכה־שקייט: די מ מ ש ל ה , די מאַכט. די קריסטאָלן פון ממשלה שטעקן אַזוי טיף אין דער נשמה פון מענטשן, אַז דער קאַמף קעגן איר קען נישט אויסגעפאַכטן ווערן נאָך אויפן געביט פון פּאָליטיק און ווירטשאַפּט... ממשלה, די"ה רעגירעריי פון איין מענטשן איבער דעם אַנדערן, שטעקט דווקא אין יענער אַרט ווירטשאַפּט נאָך וועלכער עס גאַרט סיי דער סאָציאַליסט סיי דער אַנאַרכיסט: אין דער נ ר ו י ס - ו ו י ר ט ש א פ ט . מען איז באַצויבערט פון דער טעכניק, פון די מאַשינעלע פראָדוציר־פאַרמען, פון דעם גרויס־באַטריב. מען וויל דאָס אַלץ אַריבערנעמען אין דער נייער וועלט, און מען פאַרזעט אַז דווקא אין דער גרויס־ווירטשאַפּטלע־כער אַרגאַניזאַציע אַנטוויקלט זיך די סיסטעם פון אויבן און אונטן, פון ביו־אָקראַטישן פירן און אונטערטעניקן פּאָלגן. אַזאַ גרויס־באַטריב איז אַ מ ל ו כ ה אינעווייניק, וואָס נייטיקט זיך אין אַ מלוכה דרויסן פון זיך... און פאַר וואָס גאַרט מען אַזוי שטאַרק נאָך דער גרויס־פראָדוקציע? ווייל מען גאַרט נאָך די פראָדוקטן וואָס זי קען שאַפן בשפּע: מען גאַרט נאָך דער צ י ו ו י ל י ז א צ י ע . באַזונדערט וואָרפט זיך אין די אויגן די יאַגעניש נאָך די גיטער פון דער טעכנישער ציוויליזאַציע אין אַמעריקע. אַזוי לאַנג ווי אויך דער אַנאַרכיסט וויל אויסקעמפן פאַר דער מענטשהייט נישט אַנדערש ווי דעם העכסטן שטאַפל פון דער ציוויליזאַציע. שטעלט ער זיך אַנטקעגן זיין אייגענעם אידעאַל. ווייל עס איז פאַראַן אַ קייט פון אידעען וואָס לאָזן נישט אָפּ: ציוויליזאַציע — גרויס־ווירטשאַפּט — ממשלה — מלוכה.

אויסער דעם מקור פון מאַכט ליגט דער צווייטער מקור אין דעם סאָציאַלען שטייגער־לעבן פון מענטשן, אַפילו פון רע־וואָלוציאָנערן מענטשן. מיר באַקעמפן די בולטע און חוצפּהדיקע פיר־גורן פון דעם מלוכה־שן, ווירטשאַפּטלעכן, מיליטערישן, פאַרטייאישן מושל. אָבער דער ססימחות פון מאַכט דרינגט אַריין אומעטום וווּ ס'איז דאָ אַן אויבן מיט אַן אונטן, פון אַ מזרח־ און אַ מערב־וואַנט.

אין די צארטסטע באציונגען פון פריינדשאפט, ליבע, פארערונג; פון פאמיליע־לעבן; פון דעם דאָקטער, פון דעם ריכטער, פון דעם טאָל־לענט — אומעטום שטעקט דער טאָפעלער שורש פון ממשלה אויף איין זייט, פון הכנעה — אויף דער אַנדערער. וועלכע רעוואָלוציעס אין דעם גייסטיקן מהות פון אַ מענטשן דאַרפן נאָך געשען, כדי דעם דאָזיקן שורש אויסצוואַרצלען? ...

סיאיז אַלזאָ נישט אמת אַז, באַקעמפנדיק דעם שטאַט אַליין, שאַפן מיר דעם אַנאַרכיסטישן צושטאַנד פון דער מענטשהייט. וואָס מיר קענען טאָן איז: אַלץ מער אַ נאַרְכִיזִיזְם די געזעלשאַפט און די מענטשן־באַציונגען. דאָס הייסט: אויף דעם באַדן פון דער סאָציאַלער רעוואָלוציע דאַרף נאָך אַנגיין אַ געוואַלטיקע נייע דער־צײַונג אַרבעט פון דעם אַרבעטס־מענטשן. און דאָס מוז אָנערקענען אויך דער אַנאַרכיזם, ווי אַ באַוועגונג.

אין דער רוסישער רעוואָלוציע האָט ער ווי אַלע געהאַט די מעגלעכקייט צו אַנטפלעקן זיך. זייערע אָנהענגער האָבן באַוווּזן העל־דישקייט אין קאַמף קעגן צאַריזם, קעגן קאַפיטאַליזם, קעגן באַלשעוויזם. אָבער ער האָט ניט געקענט אַרויסשטעלן אַ תּיִכּוּן פּאָזיטיוון בײַפּלאַן פון דער געזעלשאַפט וואָס זאָל זיך אין פּרינציפּ אָפּשיידן פון די סאָציאַליסטישע בײַפּלענער. דאָס באַטייט אַז צו זיין ענדציל מוז זיך אויך דער אַנאַרכיזם באַוועגן דורך אַ לאַנגן איבערגאַנגס־פּעריאָד, אין וועלכן דער אַנאַרכיסטישער גייסט מוז ערשט איינגעפלאַנצט ווערן אין די נשמות פון די סאָציאַליסטיש־באַפּרייטע מענטשן. און דאָ פאַרבינדט זיך דער אַנאַרכיזם מיטן מאַקסימאַליזם אין אַ קרובהשער סיסטעם: פון פּרײַהײט־לעכונסאַליזם. זיי ביידע ברענגען אַריין אין דעם בונד זייערע נייע דערקענטענישן: די מאַקסימאַליסטן — אַז מען דאַרף האָבן ניט שטאַט נאָר אַנאַרכיזאַציע פון דער געזעלשאַפט: די אַנאַרכיסטן — אַז מען מוז דורכגיין דעם לאַנגן וועג פון אַנאַרכיזאַציע.

צום סוף האָב איך מיר דערלויבט אָנצוווּיזן אויף דער טרויע־ריקער לאַגע פון ייִדישן אַנאַרכיזם אין אמעריקע. די אַמאָל שטאַרק באַוועגונג איז צונויפגעשרומפט געוואָרן צו אַ צײַטונג, און ביל־דונגס־אַרגאַניזאַציע. איר השפּעה פּילט זיך ניט אין די יוניאָנס, אין די קאַאָפּעראַטיוון, אין דער יוגנט. ניטאָ קיין השפּעה מסתמא דערפאַר וויל סיאיז ניטאָ קיין אַיִגענע ליניע. מער ניט מען האַלט זיך עקשנותדיק פאַר די ערשטע, עלעמענטאַרע פּרינציפּן פון אַנאַרכיזם...

א מערכווירדיקע דיסקוסיע האָט זיך אַנטוויקלט נאָך דעם דאָזיקן פּאַר-
טראַג. מיט אויפּרעגונג האָט גענומען ריידן דער באַקאַנטער אַנאַרכיסט זייר
זייער קאָר. עפעס מיט אַ פּערזענלעכן אַמרו האָט ער זיך געווענדעט קעגן
מיר: אַז יוסף קאהאַן האָט באַגריסט דעם ח' שטויבנערנ ביי דער ערשטער
פּאַרזאַמלונג אין רענדיסקול, האָט ער געזאָגט, אַז דער גאַסט האָט אונז
געבראַכט אַ ניי וואָרט. איך האָב ביז איצט קיין ניי וואָרט נישט דערהערט.
וואָס ער האָט היינט געזאָגט דאָ, איז נאָענט צום אַנאַרכיזם, אָבער ס'איז
אויך קיין אַנאַרכיזם ניט. דאָס איינציקע וואָס ער באַטאָגט, איז די סאָ-
ציאַלע רעוואָלוציע. מיר ווייסן שוין וואָס אַ רעוואָלוציע איז. מען רייסט
זיך פאַר מאַכט, אוורופּאַטאַרן פאַרכאַפּן דעם שטאַט, די אַרבעטער וועלן
רערפּון קיין זאַך נישט געווינען. מען מוז דערזיען די מאַסן מען דאַרף
אַרבעטן אין די עקאָנאָמישע, קולטורעלע אַנשטאַלטן. מען מוז קענען
וואַרטן ביז די אמתע רעוואָלוציע וועט קומען...

— אייך איז לייכט צו וואַרטן, — ווייל איר זייט פאַרזאָרגט! —
האָט זיך דערהערט אַן איראַנישער אויסרוף פון אַ פּרישן קול. אַ יונגערמאַן
האָט צעשטערט די רויקע באַטראַכטונגען פון דעם עלטערן מיישבדיקן חבר
זיינעם. דער זאַל האָט זיך אַ רודער געטאַן. נישט נאָר ד"ר קאָן, מיר אַלע
זיינען ווי מבולבל געוואָרן. ער האָט געגעבן אַ שמייכל און פאַרענדיקט
זיין רעדע.

קאָן איז איינער פון די פּיאָנערן פון יידישן אַנאַרכיזם אין אַמעריקע.
ער האָט מיט אַ ברייטער האַנט געשטיצט אַ ריי ראַדיקאַלע אונטערנעמונג-
גען. ער האָט אַ סך געטאַן פאַר דער אויפּלערונג פון דעם פּראָצעס סאַקאָ-
וואַנצעטי. אָבער, ווי אייניקע אַנדערע, איז ער אָפּגעקילט געוואָרן צו דער
פּריער אַזוי כּישרפּדיקער אידעע פון רעוואָלוציע. ער האָט איר פאַרביטן מיט
דער קעגננוואַרטס-אַרבעט פאַר ראַדיקאַלער דערציִונג אין בילדונג. דאָך האָט
די אַלמע אידעע פון רעוואָלוציע אים געעקבערט ווי אַ דערינערונג פון די
יונגע רעבעלן-יאָרן. האָט דער היינט פּרידלעכער אַנאַרכיסט געמוזט זי
שטענדיק באַקעמפּן אין זיך. זיין שאַרפּקייט בנוגע מיר, דאָס איז מסתמא
געווען זיין קאַמף מיט זיך אַליין.

איזאַקאוויטש, אויך אַן עלטערער אַנאַרכיסט, האָט ניט גערעדט אין
אַזאַ אויפּגערייצטן טאָן ווי ד"ר קאָן. ער האָט גערופּן צו אַ רויקער דיסקוסיע
סיע, אָבער ער האָט זיך אויך אַרויסגעזאָגט קעגן רעוואָלוציע. אין דער
שעדלעכער אידעע פון רעוואָלוציע האָט איזאַקאוויטש בכלל געזען דעם
מקור פון דער ירידה פון דער באַוועגונג. ער האָט פאַרטיידיקט זיין גע-
דאַנק מיט אַ גרויסער אויפּריכטיקייט. אויף די בלעטער פון דער „פּרייער
אַרבעטער שטימע" האָט ער שוין לאַנג געפירט אַן עקשנותדיקע קאַמפּאַניע
קעגן אַט דער שעדלעכער אידעע. צוזאַמען מיט ד"ר קאָן און ד"ר מעריכאָן

האָט זיך געבילדעט אַ פּראָקציע פֿון איבערצייגטע אַנטי־רעוואָלוציאַנערע אַנאַרכיסטן. ס'איז קלאָר אז די ווייטערדיקע אַנטוויקלונג קען זיי צופירן צו יענעם גייסטיקן גרענעץ, וווּ אזאָ אַנאַרכיזם גייט פּשוט אַריבער אין סאָציאַלן ליבעראַליזם.

די דיסקוסיע האָט געקענט ווערן פּרידלעכער, אָבער זי איז אַראָפּ פֿון דער ליניע וואָס איך האָב געוונטשן: וועגן די פּאַרבינדונגס־ליניעס אונדזער רע. אָט טאַקע צו דער טעמע איז מיט אַ טומלדיקער ענערגיע צוגעטראַטן אַ דריטער אַנאַרכיסט, שוין נישט קיין אַמעריקאַנער, נאָר אונדזערער - אַ רוסישער, א. גאַרדין.

גאַרדין איז געווען איינער פֿון יענעם באַרימטן אין רוסלאַנד אַנאַר־כיסטישן צווילינג, וואָס האָט געהייסן „די ברידער גאַרדין“. זיי האָבן אַ לענגערע צייט אַרויסגעגעבן בעת דער רוסישער רעוואָלוציע אַ קאַמפּט אַראָנאָ, שפּעטער געליטן פֿון די באַלשעוויקעס די זעלביקע פּאַרפּאַלענטונג ווי אַלע אַנדערע רעוואָלוציאַנערע גרופּעס, האָבן נאָך שפּעטער געפרוּווט דערהאַלטן אַ לענגאַלע אַראָנאַזאַציע אין מאַסקווע. לעצטנס זיינען זיי געווען באַקאַנט אַלס אַנאַרכיסטן־אָניווערסאַליסטן. זיין פֿון דעם קיידאַנאַווער רב, באַשאַנקען מיט לומדות און גוטע קעפּ, האָבן די ברידער גאַרדין געקענט שאַרפֿן זיך און זייערע צוהערער די מוהות. מיר איז קיין מאָל נישט אויס־געקומען צו טרעפֿן זיך מיט זיי אין מאַסקווע. ערשט דאָ, אין דער רעדאַק־ציע פֿון דער „פּרייער אַרבעטער שטימע“, האָב איך איין מאָל באַקאַנט זיך מיט דעם גלייכוואַסיקן, אַביסל צעשמרויטן, גדולת־דיק שמיכלענדיקן אַבא גאַרדינען. ער האָט מיך אָפּגערופֿן אָן אַ זייט און בסודות־דיק אָנגעפרעגט ווי זאָל ער זיך האַלטן בנוגע יענע פּאַסירונגען... — וועלכע פּאַסירונגען? — האָב איך זיך פּאַרווונדערט. — דעמאָלט בעת אייערע חברים האָבן אַרעסטירט די אַנאַרכיסטן! — האָט גאַרדין מיט אַ פּריינדלעכן שמיכל אונטערגעזאָגט מיר.

ער האָט פּאַרטשעפּעט מיטן פּוס אַ שמערצלעכע דעראינערונג פֿון דעם פּרילינג 1918. אָן אונדזער וויסן האָט דעמאָלט דזשערזשינסקי, דער פּירער פֿון טשעקאַ, אין אַ פינצטערער נאַכט אַרומגערינגלט אַלע געביידעס וווּ עס האָבן געלעבט די מאַסקווער אַנאַרכיסטן. אונטערן דרום פֿון קאַנאַ־נען האָט ער זיי געצוונגען איבערצוגעבן זיך אין די הענט פֿון דער טשעקאַ. ער האָט די אַרעסטירטע אַנאַרכיסטן געלאָזט אויסשטעלן אין רייען און באַווייזן צו מאַסקווער באַלעבאַטיס און באַאַמטע, כדי מען זאָל פּונאַני־דערשיידן צווישן זיי די אַרנטלעכע אַנאַרכיסטן און די פּאַרשטעלטע באַני־דיטן. אזאָ בלוזשטמעלן פֿון רעוואָלוציאַנערן איז געווען אַ נידערטרעכטער קע באַליידיקונג. שוין ניט צו ריידן דערפֿון, אז אזאָ מין „ליקווידאַציע“ האָט געגעבן אַן אַנצוהערעניש ווי מען וועט זיך שפּעטער אָפּרעכענען אויך

מיט אנדערע קעגנערישע גרופעס. די באַלשעוויקעס האָבן אויף אזא אופן געוואָלט טעראָרווירן די אומבאַקוועמע קריטיקער פון לינקס. — די פראַקציע פון די לינקע עסערן האָט דעמאָלט אַרײַנגעטראָגן אַ פראָטעסט אין דעם צענטראַלן עקזעקוטיווקאָמיטעט, פון די סאָוועטן. לײדער איז זי אָבער אין אַ געוויסן מאָס געווען פאַרמישט אין דער זאַך. זאַקס, אַן עקלהאַפּטער קאַד ריעריסט, און פּאַפּאָוו, אַ מיליטערישער טוער פון דער טשעקא, האָבן אויך גענומען אַנטייל אין דער „ליקווידאַציע“. און זיי זײנען געווען לינקע עסערן. איצט האָט מײך גאָרדין מיט אַ שטיין קול געפרעגט אָט וועגן דעם ענין. איך האָב אויפּגעקראָם אַ קוק געטאָן אין זײן געזיכט. אזא פּאַנאַר מיקער ווי ער האָט עס ניט געטאָן צוליב שלום: אויב יאָ, וואָלט ער בכלל נישט אויפגעהויבן די פּראַגע. האָט ער מסתמא געוואָלט מיר געבן צו פאַרשטיין אַז קאַסירלעווקע גיט אַכטונג, אַז די רוסישע אַנאַרכיסטן האַלטן צוגעגרייט אַ שטיין קעגן מײך ווען מ'וועט דאַרפן. „ווי נאָר איך האָב דערהערט אין לאַס־אַנזשעלעס אַז איר זײט געקומען קײן אַמעריקע, האָב איך געוואָלט אַנשרײבן וועגן יענע פּאַסירונגען אין דער „פּרייער אַרד בעטער שטימע“. אָבער נאָכדעם באַקלערט, אַז איך וועל פּרייער רײדן מיט אייך וועגן דעם“. וואָס האָט ער אײנגעטלעך פאַרלאַנגט פון מיר?

— אויב איר וועט שרײבן וועגן דעם, וועל איך אויך אויפּלעזן די זאַך. אַנב האָט זיך עפעס וואָס געענדערט פאַר דער צײט. יענער זאַקס איז אַריבער דעמאָלט נאָך צו די באַלשעוויקעס; פּאַפּאָוו איז נאָר געוואָרן אַן אַנאַרכיסט און איז דערשאָסן געוואָרן פון די באַלשעוויקעס ווי אַזעלכער. איך רעכן אָבער אַז ס'האָט נישט קײן זײן אויפצוהײבן דאָ אין דער פרעסע דעם גאַנצן ענין... — גוט — האָט אַ שאַקל געגעבן מיטן קאָפּ גאָרדין: איצט איז ער אַרויסגעטרעטן אָפּן קעגן מיר. מיט אַ טאָן פון ביכול האָט ער געפרעגט: „כאַקסימאָליסטן? ווער זײנען עס אין רוסלאַנד? געווען אַמאָל אזא גרופע, איז מער ניטאָ. די אַלטע נאַרדניקעס האָבן בכלל נישט מער וואָס צו זאָגן. זײער טעאָרעטיקער לאַווראַוו? וואָס קען ער זאָגן פאַר אונדזער צײט? די פאַרבינדונג צווישן מאַקסימאָליזם און אַנאַרכיזם? ווי קען עס זײן? די עסערן זײנען פונקט אַזעלכע שטאַטס־סאָציאַליסטן ווי אַלע. זיי האָבן צוזאַמען מיט די באַלשעוויקעס געטאָן אַלצדינג בײַ מען האָט זיי ניט אַרויסגעוואָרפן פון לאַנד. מען קען זיך ניט „פאַרבינדן“ מיטן אַנאַרכיזם. דאָס איז נאָר אַ באַזונדער זאַך (דער עולם אין זאַל האָט גענומען ווערן גערוועזן). מען איז בכלל בײַ אונדז נומה צו האַלטן פאַר אַנאַרכיזם דאָס, וואָס עס שטייט אין די אַלטע ביכער. וואָס ווייס מען בײַ אונדז וועגן די נייע טעאָריעס פון אַנאַרכיזם? מען רעדט נאָך אַלץ וועגן באַקונינען און קראַפּאַטקינען. מיט סאָציאַליסטן איז ניטאָ וואָס צו רײדן“...

דער עולם איז געווען אויפגעבראַכט, אויפגעלייגט, אויפגעהעצט. נאָר

דין האָט דאָ קאָנטיק ניט געהאָט קיין סך פריינד. אַ ריי פריינד האָבן זיך איצט אָנגענומען פאַר מיר. אַקסלער, דער סעקרעטאַר פון דער פּעדעראַ-ציע און אַנדערע יינגערע אַנאַרכיסטן זיינען אַרויסגעטראָטן מיט פאַרדרום, מיט טענות הלמאי מען האָט זיך ניט צוגעהערט צו דעם תוך פון מיינע רייד. פאַר וואָס זעט מען נישט איין די באַדייטונג פון דעם וואָס סאָציאַל ליסטן דערנענטערן זיך צו אַנאַרכיסטן. פאַר וואָס טראָגט מען אַרויס אויף אזאָ אָונט די אינערלעכע רייסענישן פון דער פּעדעראַציע...

אין מיין ענטפער האָבן איך שוין געמוזט אָפּלאָזן די הויפטטעמע און אָפּנייגן זיך אויף די זייטן-וועגן פון דער דיסקוסיע. „ס'איז געפאלן דאָ דער פאַרווורף, אַז איך האָב נישט געזאָגט קיין ניי וואָרט. אַ ניי וואָרט אין סאָציאַלער באַוועגונג? איך גלויב נישט אַז מער ווי נייע רעצעפטן פּעלן אונדז נישט. מיר האָבן נאָך לגמרי ניט דורכגעפירט די „אַלטע“ אידעען פון סאָציאַליזם... די סאָציאַלע אידעען זיינען בכלל נישט קיין נייעס אין יעדן דור; ניט מער זיין טוען אָן נייע לבושים יעדעס מאָל. די גרויסע פּראָבלעם וואָס שטייט פאַר אונדז איז נאָר צו געפינען דעם וועג פון פאַרווירקלעכן יענע אוראַלטע, גרויסע אידעען. נייע יוגנטלעכע באַגייסטערונג, נייער גלויבן אין מענטשן איז אפשר דאָס איינציקע נייע וואָס יעדער פון אונדז קען אַריינטראָגן אין דער באַוועגונג... (פון ד"ר קאָן האָבן איך זיך אַ דריי געטאָן צו גאָרדינען) אָבער אוודאי איז ניט קיין וועג דער דרך מיט וועלכן עס איז היינט געגאַנגען א. גאָרדין. ער האָט אין אַ הווקסמאַן גערעדט וועגן אונדזער באַוועגונג אין רוסלאַנד. „מען האָט אייך אַרויסגעוואָרפן פון לאַנד“ — זאָגט איר. פאַר וואָס זאָל עס זיין אַ שאַנד צו זיין אַרויסגעוואָרפן פון אַ טיראַנישער מלוכה? און איר זייט דאָך אויך אין אזאָ לאַגע ווי מיר. דערפאַר טאַקע זיינען מיר דאָ מיט אייך, טויזנטער מיילן פון דער רעוואָלוציע, כדי צו פאַרשטיין די סיבות דערפון. (דער עולם האָט מיט רוישנדיקע אַפּלאָדיסמענטן אונטערשטרעכן די ווערטער). סאָציאַליזם איז באַנקראַט זאָגט איר? און אַנאַרכיזם לעבט נישט איבער קיין קריזיס? אפילו דאָ האָבן מיר היינט געהערט די אָפּקלאַנגען פון אזאָ קריזיס. אמת איר, גאָרדין, האָט אייער אייגענעם אַנאַרכיזם, אָבער ער איז דאָך ניט דער איינציקער... — מיין אַנאַרכיזם לענט איר נאָך נישט! — האָט זיך געגעבן אַ הייב אויף פון ווינקל מיט אַ שניידנדיקער שטים גאָרדין

— אויב איך קען אים נישט, איז דאָס אייער שולד. איר האָט גע-מענט היינט אַ רייד טאָן וועגן אים.

— דערצו דאַרף איך האָבן אַ גאַנצן אָונט.
— ניין — האָבן איך אים נישט אָפּגעלאָזן — איר זייט אַ למדן, איר ווייסט אַז איינער האָט אַמאָל פאַרמולירט כל התורה על רגל אחת... אַט איך בעט אייך: זאָגט אונדז דאָ אויפן אָרט וואָס איז אַנאַרכיזם?

גארדינס געשפאנטע פיגור, פול ליידנשאפטלעכער ענערגיע, האָט זיך אַ וויילע פאַרטראַכט, און באַלד שוין מיט אַ ניצחון אָפגעענטפערט: — איך קען אייך זאָגן. אַנאַרכיזם דאָס איז זעלבסט־אַרגאַניזאַציע... מיר זיינען געבליבן געפלעפט. „אַ טייערע פאַרמל, מער נישט זי טויג זייער גוט אייך פאַר דעם מגושמדיקן ליבעראַל!“

גארדין האָט מיט ביטול אַ מאַך געמאָן מיט דער האַנט. „וואָס קען שוין, מישטיינס געזאָגט, אַ ליטוואַס פאַרשטיין!“.

..דאָס איז אַלזאָ גיט אונדזער וועג (האָב איך גערעדט ווייטער). דער אַנאַרכיזם לייט היינט אויף אַ גראַנקהייט וואָס מען קען פאַרמולירן אַזוי: ער האָט ניט קיין פּראָגראַם פאַר דער קעגנוואַרט. אָדער ער בלייבט שמעקן אין דער רוויכויס אַבסטראַקטער מאַקסימאַל־פּראָגראַם וואָס איז איבער די מענטשלעכע השגות. אָדער ער שמעקט אין דער מינימאַלסטער פּראָגראַם פון מאַטערגעלעכע בילדונגס־און ווירטשאַפט־פּראַגנן. אָדער אין לופטן אָדער אין זומפּ — דאָס איז נישט קיין אַנאַרכיזם... מען זאָגט: סאַציאַליסטן שטרעבן אַלע צו „מאַכט“; מיר דוכט, די אַנאַרכיסטן שטרעבן נישט ווייך ניקער. מיר האָבן עס געזען אין דער ערשטער פּראַקטישער באַוועגונג אין רוסלאַנד: אין דער מאַכט־באַוועגונג. מיר זען עס אין יעדער אַנאַרכיסטי־שער אָרגאַניזאַציע אינעווייניק. נאָר וואָס דען? איר האַלט, אַז דאָס זיינען שלעכטע אַנאַרכיסטן, אַז זיי נייטיקן זיך אין דער ריכטיקער דערציונג. זייט איר גערעכט. אָבער אין אַזא דערציונג נייטיקן זיך אַלע, סיי אַנאַר־כיסטן סיי סאַציאַליסטן. עס איז ניט אַזוי וויכטיק ווי זייער פּראָגראַם הייסט; עס איז וויכטיק וואָס פאַר אַ רעוואָלוציאַנערע ענטשן טראָגן די פּראָגראַמען...

אַז איך האָב געענדיקט ריידן, האָט אַ גרויסער טייל פון דער פאַר־זאַמלונג מיר אָפן געגעבן גערעכט. באַזונדערס די יינגערע האָבן מיך וואַרעם באַגלייט. דאָך איז עס היינט נישט געקומען צו יענעם טיף־אויפדיכ־טיקן שמועס וואָס איך האָב דערוואַרט. פאַרקערט: איך האָב דאָ פּלוצים דערזען דעם זעלביקן קאַכעדיקן קעסל פון מענטשלעכע ליידנשאַפטן ווי אומעטום. הילוקי דעות טעאָרעטישע, וויטאַגדיקע שפּאַנונג צווישן חברים, צווישן אַלט און יונג, צווישן מזרח און מערב־וואַנט, ווי אין דער נאַנצער זינדיקער סאַציאַליסטישער וועלט.

ס'איז געווען נאָר שפּעט אין דער נאַכט. אַ קורצע וויילע זיינען מיר, אַ קליינע גרופּע, נאָך געזעסן אין קלוב ביי אַ גלעזל טיי מיט עכטיידישן כיבוד. און דערנאָך האָט יוסף קאהאַן באַגלייט מיך אַהיים. דורך די פאַר־שלאַפענע גאַסן פון ניריאַרקער איסט־סייד זיינען מיר געאַנגען מיט עפעס אַ שווערן געמיט. די פרישע לופט האָט אָבער באַלד געמאַכט מונטערער מיין באַגלייטער. ער האָט דערמאָנט די טיפע אַנטווישונג וואָס דער באַל־

שעווים האָט אַרײַנגעבראַכט אין די מוחות פון אַנאַרכיסטן. און ער האָט פּלוצים דערציילט אַ זאָך וואָס האָט מיט אַ כּיִשופּדיק לײַכט באַשיינט פּאַר מיר דאָס בילד פון אַמעריקע. „ס'איז געווען אַ צײַט בײַ אונדז בעת אַלע אַרבעטער האָבן געהאַט סימפּאַטיע מיט ראַטן־רוסלאַנד. נישט נאָר מיר, ייִדישע אַנאַרכיסטן. די עכט־אַמעריקאַנער אַרבעטער, פון דער פּעדערייִשאַן אָף לײַבאַר, זײַנען געווען גרײַט נאָכצושטאָן רוסלאַנד. דער אַמעריקאַנער אַרבעטער לאָזט זיך נישט פירן פון סענטימענטן, פון עטיק. אָבער אַז מען ווײַזט אים אַ חשבון, אַ פּראַקטיש בילד פון פּאַרווירקלעכונג, הערט ער זיך צו, איז ער גרײַט צו טאָן גרויסעס פאַר דער נשמה. וואָלט דעמאָלט נאָך דער מלחמה רוסלאַנד באַווײַזן אַז מען קען אויפבויען אַ ווירטשאַפּט אויף קאַלעקטיווע יסודות, וואָלט אָט דער קאַנסערוואַטיווער אַרבעטער פון דער פּעדערייִשן דאָס נאָכגעמאַכט. ער וואָלט זיך נישט צוגעהערט צו די קאַפּיִטאַליסטן און די גלחים... אָבער די שפּעטערדיקע ידיעות וועגן באַלשע־ווײַז, וועגן טעראָר און הונגער, און די האַנדלונגען פון די היגע קאָמוניסטן, דאָס אַלץ האָט אָפּגעטריבן דעם אַרבעטער דאָ אויף צוריק. ער איז געוואָרן נאָך רעאַקציאָנערער ווי געווען.

דאָס האַרץ האָט געשלאָגן העכער, בעת איך האָב דערהערט פון דעם ערלעכן קאהאַן אַזעלכע רײַד. זאָל זײַן הײַנט צו טאָג אין דער אַרבעטער־שאַפּט ביטער און טרויעריק. אָבער עס איז דאָך שוין איין מאָל מעגלעך געווען אַז די גאַנצע אַרבעטער־מענטשהײַט זאָל זיך אָנצײַנדן מיט דעם פּירער פון יענעם אָקטאָבער! איז דאָס נישט די גרעסטע דערגרייכונג פון דער רוסישער רעוואָלוציע? איז עס ניט אַ נואַאָלטיקער צוואַג אויף להבא? נאָר זעלטן שפּאַלט זיך דער הימל איבער די קעפּ פון די מענטשן און די בליצן פון אַ נײַער דערקענטעניש באַלויכטן פאַר זײ אַ נײַע גליקלעכע וועלט. ווען אָבער דער הימל שפּאַלט זיך אַמאָל וווּ ניט איז, אין דעם פאַר־וואָרפּנסטן ווינקל פון דער וועלט, ווערן פאַרציטערט און פאַרכאַפּט מיט אַ גלויבן אַלע געשלאָגענע און פאַרפּאַלגטע. אָן אײַנסאָם. אין 1917 האָבן די בליצן און דונערן אַ שטורעם געטאָן איבער די רוסישע מענטשן, און מען האָט געקענט מײַנען אַז אין דעם ווײַטן אַמעריקע וואָס איז דעמאָלט געשווומען אין רײַכקײַט און זיכערקײַט, וועט מען זיך אויסלאַכן פון דער רוסישער באַרוועסער עזות. און אָט הערן מיר אַז דווקא די „רעאַקציאָנערע אַרבעטער פון אַמעריקע“ האָבן דעמאָלט אויך אײַנגעהאַלטן דעם אָטעם און מיט פאַרחלומטע אויגן אויף ס'נײַ אַ קוק גענעבן אויף דער וועלט. איז טאַקע פאַראַן יענע נשמה־געמײַנשאַפּט צווישן אַלע אַרבעטנדיקע פון דער וועלט, פון וועלכער עס רעדט דער סאָציאַליזם! ווי אומענדלעך־גרויס איז דער פאַרברעך פון באַלשע־ווײַז וואָס האָט די דאָזיקע קוואַלן פאַרשאַטן,

י. ג. ש ט י י נ ב ע ר ג

און ווי אומענדלעך-זיכער איז אונדזער גלויבן אין די דאזיקע קוואלן, אויב
זייערע שפורן האבן זיך אָפגעזוכט אָט דאָ אין אמעריקע אויך.
קיין שענערע מתנה האָט מיר יוסף קאהאן נישט געקאָנט צוטראָגן.
אויך ער איז געגאָנגען מיט אַ מונטערן טריט, אין אַ שמיכל האָט באַ-
לויכטן זיין שטרענגן געזיכט.

מײן פאָטערס בריוו

2טער פעברואַר.

גאַנץ פרי האָט מיר היינט טעלעפאָנירט סטאַלבערג. ער האָט זיך צונויפגעערט מיט נאַרמאַן טאַמאַס, און איך בין פאַרבעטן היינט צום לאַנטש ביי אים. הייסט עס אז סטאַלבערג האָט זיך גענומען פאַר דער זאַך מיט אַן ערנסט. דאָס איז מיין ערשטע הצלחה צווישן די מענטשן. טאַמאַס איז געוועזן פריער אַ גייסטלעכער און איז — אונטער דעם איינ־דרוק און דרוק פון דער מלחמה — אַריבערגעגאַנגען צו די סאַציאַליסטן. נישט נאָר אַקאַדעמיש און ליטעראַריש, נאָר פּראַקטיש און פּאָליטיש. ער האָט געפירט אַ ברייטע פּראָפּאַגאַנדע, און האָט געהאַט דערפאַלג. ס'איז אפשר קיין ווונדער ניט: זיין פיגור איז געווען הויך און שלאַנק און קרעפֿטיק ווי ביי אַן עכטן אַמעריקאַנער, זיין געזיכט האָט געטראָגן סימנים פון גייסטלעכקייט, זיינע אויגן האָבן אַרויסגעשטראַלט גוטסקייט.

איך האָב לחלוטין ניט געהאַט דעם איינדרוק אז ער וועט אויך ריידן מיט פּריינדלעך־פּאַרמאַסקירטע דיבורים פון דעם דורכשניטלעכן פּאָליטי־קער. ביי אַן אויסגעפּוּצטן טישל אין אַ צימער זיינען מיר געמיטלעך זאַלבע־דריט געזעסן; מיט שטילע טריט האָט זיך באַוועגט אַ פּרוי וואָס האָט באַדינט. דער שמועס איז תּיכּף געוואָרן אַ חברישער. סטאַלבערג האָט איבערגעזעצט און אונטערגעשטיצט מיין זאַך. טאַמאַס האָט זיך וואַרעם אָפּגערוּפּן: ער איז באַלאַנט מיט דער לאַגע פון די געפּאַנגענע אין רוסי־לאַנד. ער מוז דערקלערן אז — צוליב טעמים פון אַמעריקאַנער פּאָליטיק — קען ער ניט אונטערשטיצן אַלע געפּאַנגענע, אפילו די וועלכע טרעטן אויף קעגן דעם סאָוועטן־רעזשים. וועט ער עס טאָן, וועט ער מוזן אויפ־טרעטן אין איין פּראָגט מיט די קאָפיטאַליסטישע קעגנער פון רוסיאַנד. אונדזערע, לינק־סאַציאַל־דעוואָלוציאָנערע געפּאַנגענע איז ער אָבער גרייט צו אונטערשטיצן. ער פילט מיט מיט זיי, ער פאַרשטייט זיי. ווי זאָל מען עס אָבער אָרגאַניזירן?

די ביידע מכנים־אורחים ריידן זיך שטיל דורך צווישן זיך. סטאַל־בערג דערקלערט: ס'איז היינט צו טאָג שווער ביז גאָר צו זאַמלען צווישן אַמעריקאַנער דאָדיקאַלן, ס'איז פאַראַן אַ גאָר קליינע צאָל אַזעלכע ראַדי־

קאלן, און זיי ווערן צעריסן אויף צענדליקער נויטן פון אמעריקע נופא. מען וועט מוזן טאן אזוי: צונויפרופן ביי איינעם פון די פריינד אן אסיפה און מאכן צו זיי אן אפיל. טאמאס זאל זיין דער פארזיצער. דעם 14טן פעברואר קען מען דאס מאכן. — צי בין איך דערמיט צופרידן?

אורדאי בין איך געווען צופרידן. איך האב זיך גענומען פילן ווי צווישן אייגענע. צוליב זיי האט טאקע געלוינט דורכצוגיין דעם וועג פון די גלייכגילטיקע פריינד. דא איז געווען מער ווי אינטערעס און סימפאטיע; ס'איז געווען אן אידעישע נאענטקייט. דער געשפרעך איז אריבער אויף די אידעען פון אונדזערע געפאנגענע. „איר זייט קעגן דעם טעראר אין רוסלאנד — האט טאמאס געזאגט — און איך ווייס נישט ווער איז גערעכט. איך ווייס אז ווען איך וואלט געלעבט אין רוסלאנד איצט, וואלט איך אויך באקעמפט דעם טעראר...“ איך וואלט געשטאנען צוזאמען מיט אייערע חברים. אפשר וואלט מען מיך נישט נאר געהאלטן אין טורמע, מען וואלט מיך אפשר געשטעלט צו דער וואנט. איך וואלט זיך געלאזט שיסן. נישט אונטערגעגעבן זיך. אבער אפילו אין מאמענט פון דערשיסן מיך. וואלט איך געטראכט: צי איז דאך נישט לענין גערעכט?”

דאס קומט דערפון (האב איך געענטפערט) וואס איר זייט אלע — אין איראפע און אמעריקע — נאך ווייט פון דער סאציאלער רעוואלוציע. דאס פייער האט דערווייל ניט אפגעסמאלעט אפילו די פארב פון אייער געזיכט. מיר, וואס זיינען געווען דערביי, האבן עפעס פארשטאנען אויף זיכער...

— יא, מסתמא איז עס אזוי — האט איינגעהאלטן לעבעדיק ווייטער גערעדט טאמאס — אבער איך קען אונדזער יוגנט. זי איז דורך און דורך פראקטיש. זי פארשטייט נאך דאס וואס עס באשטייט, וואס איז א פאקט. באלשעוויזם איז אין רוסלאנד א פאלט. אן אנדערע רעוואלוציאנערע סיסטעם איז נאר א טעאריע... דא שטייט פאר אונדז אין זיין גאנצער מאכט דער אמעריקאנער קאפיטאליזם. קעגן אים מוז מען צוגרייטן ערשט דעם קאמף. דורך קריטיק פון רוסלאנד שוואכט מען דען ניט אפ דעם אימפעט פון אינדזער יוגנט?

— צוליב פעדאגאגישע צוועקן, הייסט עס, זאל מען פארפלאכן אזעלכע כע ענינים ווי אמת און סאציאליזם?

— איך בין מיט אייך! — האט טאמאס ווייטער גערעדט -- אבער צי גלייבט איר אז מיט אייער אויפפאסונג פון רעוואלוציאנערע גוואלט קען מען זיגן? אט זעט איר ווי די באלשעוויקעס האבן אלעמען באזיגט... — אויב די רעוואלוציע ווערט געפירט מיט טעראר, איז ציען מיר פאר צו זיין באזיגטע איידער זיגער...

טאמאס האט געקוקט מיט גרויס נייגיר. ער האט מסתמא געטראכט:

הלוואי וואָלטן מיר דאָ שוין געשטאַנען פאַר אזעלכע פּראָגן! זיין געזיכט איז געווען רויק און ליכטיק. מיר האָבן זיך צעשיידט ווי אַלע חברים. סטאַלבערג איז געווען רעזערווירט, אָבער באַפּרידיקט. ער האָט עפעס אַ רוק געטאָן אין אונדזער זאַך. ער האָט מיין זאַך שוין געהאַלטן פאַר זיין נער. מיר האָבן אָפּגערעדט וואָס צו טאָן אויף ווייטער — און זיינען זיך פּונאַנדערגעגאַנגען.

3טער פעברואַר.

פּון ניריאָרק אַריבערגעטראָגן זיך היינט אין אַ זייטיק געסל פּון ווילנע: אין אַ גאַס פּון די בראַנקס. דער אַלמער הער סאָלאָוויטשיק, אַ יוגנט-פּריינד פּון מיין פּאָטער, האָט שוין לאַנג פאַרלאַנגט פּון מיר איד זאָל באַזוכן זייער פּאַמיליע. מיר האָבן זיך באַקענט גלייך נאָך מיין ערשטן רעפּעראַט אין רענדס-קול. היינט האָט ער צוגעשיקט זיין זון — און מיר זיינען אוועקגעפּאַרן אַהין „אויף דינער“... איד האָב זיך קוים געקענט פאַרשטעלן, אז אַ באַזוך קען פאַרשאַפּן מענטשן אזוי פיל נחת. „ס'איז ביי אונדז היינט אַ היסטאָרישער טאָג“ האָט מיר גערירט דערקלערט דער אַלמער. „איד און מיין זון גייען נישט היינט אויף אַרבעט. איד האָב גערופן צו די נער נאָר מינע קינדער“. דער טיש איז געווען געדעקט ווי אין אַ שבת-טאָג. דאָס שענסטע איז אָבער געווען וואָס זיי האָבן אויף אַ באַזונדערן טישל אוועקגעשטעלט מיין פּאָטערס בילד, פּון זיינע יונגע יאָרן. איר זייט איצט זייער ענלעך צו זרחן — האָט גערעדט מיטער סאָלאָו באַזווייזנדיק אויפן בילד — און איד דערמאָן זיך אַלץ ווי אַמאָל. „מיט פּערציק יאָר צוריק האָב איד געדינט ביי זייער באַבען אין ווילנע“ — האָט ער דער-ציילט מיט אַ ציטעריקער שטים צו זיין פּרוי און קינדער. און כאַמיש ער איז היינט געווען, קאַנטיק, אַן איינגעפונדוועטער באַלעבאַס אין אַמע-ריקע, און זיינע דערוואַקסענע קינדער האָבן ניט געקענט רוסלאַנד, — האָט ער זיך דאָך געוואַרעמט און געלויבטן אין שוין פּון זיין אַמאָליקער וויל-נע. נישט איד און נישט זיינע קינדער האָבן דאָס געקענט מיטלעבן, אָבער מיר האָבן זיך געפּרייט מיט זיין פּרייד... זיי האָבן מיך ניט געוואָלט אָפּ-לאָזן. איד וואָלט גערן אָפּגעשטעלט זיך ביי זיי, אין קלייניקן זאַל-ציי-מער, וווּ אין אַ מיניאטור-פאַרעם זיינען געשטאַנען אַלע זיבן זאַכן פּון דעם אַמעריקאַניש-באַלעבאַטישן קאַמפּאַרט, דער אַלמער סאָלאָו האָט, רייכערנדיק אַ ציגאַר, נישט אַראָפּגעלאָזן אַן אויג פּון גאַסט. עס האָט מיך אָבער געטראָגן פּון דאַנען, פּון דעם ווילנער בראַנקס, צו דעם האַמעל-צימער: כאַמיש אַ פאַר שעה בלייבן אַליין.

דורך מיר האָט זיך איצט אַנגעהויבן אַ בירור-וועקסל צווישן באַלאָווין און מיין פּאָטער אין מאַסקווע. דער וויינט פּון דער אַלמער ווילנע האָט

בנעיותו מדיק געבלאָזן פון די בלעטלעך פון זייערע בריוו. איינעם אַ בריוו פון מיין פאָטער וויל איך דאָ ציטירן. מ"ר סאַלאָוו האָט עס מיר מיט שטאַלץ שפּעטער אונטערגעטראָגן. אַ שטיק אַלט ייִדיש לעבן דערקענען מיר דאָ.

„באָגרת חז"ל ישׁ: „כל מה שיש ביבשה ישׁ, בים“.

„און אָט זע איך, וואָס אויף דער יבשה אַפילו איז ניטאָ, און מעבר לים איז יע דאָ. פון אַלע מינע ווילנער יוגנט־פריינד איז שוין לידער אַ שריד ופּליט ניטאָ. און אָט שרייבט מיר מיין זון וועגן זיין באַקאַנטשאַפט מיט דיר און ראַשען דווקא אין אַמעריקע. מיר זיינען דאָך פריינד פון קינדער־יאָרן, אין איין שטאָט געבאָרן, אין איין גאַס געלעבט און געווירקט. „ס'איז אמת, ליבער אברהם־יונה, פיל, פיל דעראינערונגען אזוי ווי ביי דיר, אזוי אויך ביי מיר רופט אַרויס דער גליקלעכער צופאַל. זאָג מיר, ליבער אברהם־שטיק, ווי מען האָט דיך דעמאָלט גערופן, צי האָסטו ניט אַמאָל געהערט צו דער אַקערשט־געגרינדעטער חברה, „מפּיצי השכלה בישראל“? וויל נאָר דיר האָט דער טאַטע מיט דער מאַמען אָנפאַרטרויט אין טראַק ביי ווילנע צו פאַרן כדי די לערער פון דער דאָרטיקער אויערזנער אומשילישטשע עפעס אין האַנט צו געבן, מען זאָל מיך כלומרשט צום עקאָז־מען שמעלן און אַן אַטעסטאַט פון פיר קלאַסן אַרויסגעבן. ביסטו טאַקע געפאַרן, די שליחות פון די עלטערן ממלא געווען, די געהעריקע מתנת־יד יעדערן פון די שול־שייכותדיקע איינגעטיילט און צום באַשטימען טאָג און שעה, דינסטיק בכי טוב, זיינען מיר דאָרטן ביידע אָנגעקומען. אין זעלביקן טאָג האָב איך איין עקזאַמען אויסגעהאַלטן. שבת זיינען מיר אין דעם עלטסטן אין רוסלאַנד קאַראַאימסקן בית־הכנסת ביים דאָוונען געווען, דעם חכם געהערט. און מאַנטיק האָסטו אַן מיר דעם אַטעסטאַט כתוב וחתום בגשפּנקא דמלכא געקראָגן און, היידא, אַ היים. איך דערמאָן זיך ווי איך בין פאַרקלעמט געוואָרן פון דער פּיקציע און ווי צופרידן דער טאַטע מיט דער מאַמען זיינען פון דעם אַטעסטאַט געווען. אַבי עס נעמט אַראָפּ צוויי יאָר פון מיליטער־דינסט און ניט אויף אַ האָר מיך מבטל געווען פון תורה לערנען.

„אויב דו געדענקסט, זאָל דעמאָלט זיין אַרויסגעגעבן דער נייער אומ־טאָו וועגן אַלגעמינע מיליטער־פליכט. איז אויערזנע צוויי קלאַסן האָבן צוויי יאָר דינסט פאַרקלענערט, נימנאָזיע, רעאַלשול — דריי יאָר, הויכשולן — 4 אַ האַלב יאָר, איז נאָר אַ האַלב יאָר אויסגעקומען צו דינען. האָט מען פאַר מיר אַ סטודענט גענומען צום שול־עקזאַמען צו גרייטן. איז די באַבען מיין הישק און התמדה צו אַלגעברע און לאַטיין נאָר נישט געפעלן. האָט מען נאָך דריי חדשים דעם סטודענט אָפּגעזאָגט. ווי ראַטעוועט מען מיך אַבער פון דינסט? האָט מען די עלטערן געעצהט מיך צו באַפרייען נאָך ווייט

ח י ט א י י פ ו ט א י ן א ח ע ר י ק ע

פארן סראָק פון פּריזיוו, ניט דורך השכלה נאָר פשוט מיט דער מטבע. איז דער טאַטע חול המועד סוכות, דעם לילך מיטן אתרוג מיטנעמענדיק, אין מאַסקווע געפאָרן כדי פון דאָרטן אויף דער פּראָווינץ צו זוכן ביי די פּאָד נעם אַ פּאַרוואַלגערטע „זאַטשאַטנע קוויטאַנציע“ פאַר 6-5 טויזנט רובל. נאָר אין שול יום-טוב ביים דאַוונען האָבן יידן דעוילערט, אַז מען וועט געוויס זיך קענען מיט געלט אויסקויפן. ווייל אַפילו „אַם כל המועדים וועלן בטול ווערן, וועט פורים נישט בטל ווערן“, כאַטש עס איז מדרכנו. ומכל שכן שוחד וואָס דאָס איז מדאורייתא („מתנה היא שלוחה מיעקב לעשו“) וועט קיין מאָל נישט אויסגיין. ס'פאַרשטייט זיך, אַז אסרו חג איז דער טאַטע צוריק אַהיים געפאָרן. די באַבע איז פון דאגהנען טאַמער וועל איך אַמאָל אַ סאָלדאַט ווערן, מעלאַנכאָליש געוואָרן. צום סוף האָט פאַרט יעקב אַבינוס ברכה געהאַלפן פריי צו ווערן. און די באַבע איז ביזן סוף קראַנק געבליבן.

„און איצט מיט אַ דור שפּעטער זען מיר ווי דער באַבעס אוראייניקל איז טאַקע געגאַנגען אין גימנאַזיע, געגאַנגען אין אוניווערסיטעט האָט באַ קומען אַן אמתן אַטעסטאַט און האָט טאַקע אויך געדינט. מער ניט וואָס ניט ווי אַ סאָלדאַט, נאָר ווי אַ מיניסטער. און נאָך אַלעמען איז ער ביי יידישקייט געבליבן. דאָס איז באמת פון די פלאי הזמן און נאָך הזמן הזה.“

א י נ ה א ל ט :

זייט

3	— — — — —	א פאָר ווערטער
7	— — — — —	מיט א מולדיקער פאָסטמארקע
12	— — — — —	אויף דער יידישער צייטונגס-נאָם
20	— — — — —	אין קאָפּע „איראָפּע“
25	— — — — —	אינטערוויו אין „פאָרווערטס“
33	— — — — —	מיט די שרייבער פון מאָרגן-זשורנאַל
38	— — — — —	דער גורל פון געדרוקטן וואָרט
44	— — — — —	יידישקייט בנוסח אמעריקע
47	— — — — —	די אומגליקלעכע מערי סניידער
55	— — — — —	די באַבּושקא מיט קערענסקין
59	— — — — —	די לידן פון ציוניסטן-סאָציאַליסטן
64	— — — — —	שבת-מאַלצייט ביי וואַלדעקן
71	— — — — —	די געמיטלעכע יידישע היים
75	— — — — —	דער אַרבעטער-רינג מענטש
81	— — — — —	ד"ר סערניי אינגערמאַן און דער ס"ר אַכערומשעוו
86	— — — — —	א שפּאַציר איבער די יידישע יוניאָנס
94	— — — — —	ביי ד"ר קאַראַלניק אין שטוב
101	— — — — —	דער ליכטיקער לוי פרידמאַן
108	— — — — —	א. ש. זאַקס און י. אָפּאַטאַשו
112	— — — — —	מיט בערל לאָקערן

זייט

118	—	—	—	—	פון בענסענווערסט קיין מאנהעטן
122	—	—	—	—	באגעגעניש מיט ניר-יאָרקער עסערן
129	—	—	—	—	פעסימיזם אין ניר-יאָרק
134	—	—	—	—	באָריטש — אַ לעבעדיקער עדות פון דער רעוואָלוציע
140	—	—	—	—	ד"ר א. מעריסאָן און א. ליעסין
145	—	—	—	—	„זשאַמעלע“ — דאָס פּאָלקסליד
152	—	—	—	—	פּאָליטיק און מאָראַל
162	—	—	—	—	אַדאָלף יאַפעס זעלבסטמאָרד
168	—	—	—	—	אַ באַלשעוויק מיט דער האַמלעט-נאַטור
172	—	—	—	—	ענגלישע דעלעגאַציע אין מאַסקווע — 1929
178	—	—	—	—	איך זוך אַ מענעדזשער
182	—	—	—	—	טעכניק און קולטור
					מ"ד באַראָן דער מענטשן-פּריינד און הערי וואַטאָן
189	—	—	—	—	דער איינזאַמער פּילאָזאָף
199	—	—	—	—	אַ לעקציע פון דער רוסישער רעוואָלוציע
204	—	—	—	—	צוגאַסט ביי דוד פּינסקי
212	—	—	—	—	די גרויסע קאַסריִלעווקע אין אַמעריקע
221	—	—	—	—	אַן אַסיפה וועגן די געפאַנגענע אין רוסלאַנד
228	—	—	—	—	אייזיק דאָן לעווין און מאַקס איסטמען
237	—	—	—	—	אין דער חברותא
247	—	—	—	—	סטאַלין און טראַצקי
254	—	—	—	—	גערשני און ספּירידינאָוואַ אין אַ בריור־אויסטויש
262	—	—	—	—	ביי דייטשישע אַרבעטער
269	—	—	—	—	פּעטראָגראַד — יאַנואַר 1918
278	—	—	—	—	מאַכט און מלוכה
289	—	—	—	—	מיין פּאַטערס בריוו

